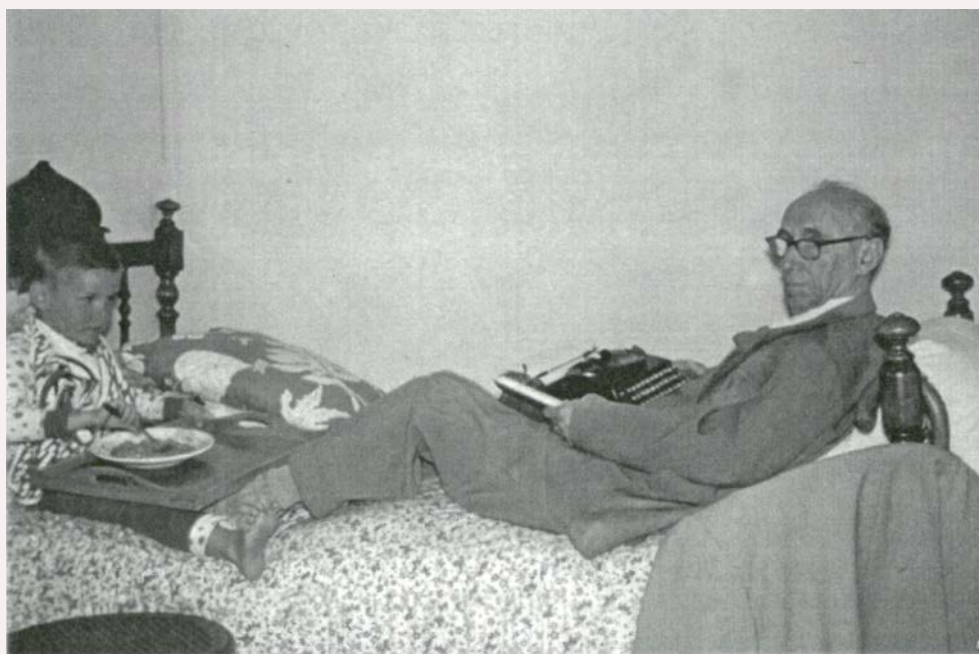

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, CIV

Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)

Edició a cura d'ENRIC PUJOL i JOSEP CLARA

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
HISTÒRICO-
ARQUEOLÒGICA

Cartes de Ferran Soldevila
(1912-1970)

Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)

Edició a cura d'ENRIC PUJOL i JOSEP CLARA

Barcelona, 2017

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
HISTÒRICO-
ARQUEOLÒGICA

Soldevila, Ferran, 1894-1971, autor

[Correspondència. Seleccions]

Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970). — Primera edició. —

(Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 104)

Bibliografia. Índex

ISBN 9788499653952

I. Pujol, Enric, 1960- editor literari II. Clara, Josep, 1949- editor literari

III. Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica IV. Títol

V. Col·lecció: Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica ; 104

1. Soldevila, Ferran, 1894-1971 — Epistolaris

929Soldevila, Ferran(044)

© hereus de Ferran Soldevila

© 2017, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre del 2017

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Disseny de la coberta: Azcunce | Ventura

Imatge de la coberta: Ferran Soldevila amb una màquina d'escriure, acompanyat del seu nét
André. (Arxiu familiar)

Compost per Fotoletra, SA

Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-395-2

Dipòsit Legal: B 29731-2017

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

INTRODUCCIÓ	7
CARTES TRANSCRITES I ANOTADES	21
Etapa formativa (1912-1922)	23
Consolidació professional (1923-1929)	77
Consagració pública (1930-1938)	161
Exili (1939-1943)	237
Retorn, resistència i represa (1944-1959)	387
Etapa final (1960-1970)	523
ANNEX: CORRESPONDÈNCIA REBUDA	641
ÍNDEXS	659
Índex de totes les cartes publicades, per ordre cronològic	661
Relació de corresponents i cartes que cadascun conservava de F. Soldevila	673
Índex de noms	675

Introducció

Ferran Soldevila i Zubiburu (Barcelona, 1894-1971) va ser un dels historiadors més importants, no tan sols del seu segle, sinó de la història de la historiografia catalana de tots els temps. Els estudis sobre la seva producció escrita i la trajectòria vital i professional van cobrar una especial intensitat d'ençà de la commemoració del centenari del naixement, tot i que ja se n'havien fet alguns d'importants anteriorment. La celebració del centenari estimulà, també, la publicació d'obres inèdites, algunes de les quals aparegueren arran de la recerca feta en diferents arxius, com és el cas dels dietaris personals, sobretot els redactats durant l'exili (1939-1943) i en els anys posteriors (1943-1957).¹

L'edició d'aquest epistolari és un pas més en l'aprofundiment de la coneixença de la seva vida i obra. No cal insistir gaire en la importància que aquesta mena de documents tenen per als investigadors, ja que sovint els escrits íntims i espontanis revelen informacions poc o gens conegudes i relacions insospitades.

EL NOSTRE RECUILL

En el present llibre hem volgut aplegar les cartes que adreçà a diferents corresponents. D'aquí que l'hàgim titulat *Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)* perquè, de bon principi, quedi clar que es tracta de la correspondència emesa, les cartes que ell va redactar. En el seu fons personal més important, que era custodiat pel seu fill Gerard a Chavornay i que fou transferit a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) —on actualment es conserva—, hi havia una xifra molt petita de còpies o esborranys de les lletres que ell havia tramès. Per a poder-ne aplegar un volum

1. Vegeu la bibliografia inclosa al final d'aquesta introducció.

important com el que aquí es presenta, va caldre una feina de recerca molt notable, que vam iniciar a la segona meitat dels anys noranta. Afortunadament, el fons que ara és a l'ANC era molt ric en correspondència rebuda, cosa que ens va permetre de saber quins eren els seus corresponents principals i cercar cartes de F. Soldevila en llurs fons personals.² Així mateix, vam fer una crida pública, en demanda de les que estiguessin en mans de particulars, que fou difosa en diferents mitjans de comunicació: *El Punt* (12-III-1997), *Diari de Girona* (13-III-1997), *El Temps* (24-III-1997), *La Vanguardia* (29-III-1997), *El País* (30-III-1997) i *Avui* (26-IV-1997). Això ens va permetre obtenir cartes adreçades a corresponents sovint imprevistos i també ens va possibilitar contactar amb altres investigadors que ens ajudaren a localitzar lletres en els fons de les personalitats que ells estudiaven. Al nostre esforç personal, cal afegir-hi, doncs, un volum considerable d'esforç col·lectiu que ha permès que aquest epistolari sigui una realitat.³

La continuïtat de la recerca sobre la figura de F. Soldevila els anys següents a la commemoració del centenari, durant els quals vam realitzar la nostra llarga feina d'aplec epistolar, féu que emergissin també nous fons documentals que estaven en mans de familiars del nostre historiador i que contenien noves cartes. La seva neboda Carlota Soldevila ens proporcionà, l'estiu de 1996, un feix considerable de papers de tota mena (Donació Carlota Soldevila), amb un volum notable d'epístoles. El seu fill Gerard, després de la cessió feta a l'ANC, ens féu arribar, el setembre de 1998, un petit plec de cartes (Donació Gerard Soldevila). I encara en data més recent, l'octubre de 2011, la vídua del fill, Eva Trommer, també ens lliurà un bloc de manuscrits (Donació Eva Trommer), que no contenia correspondència, però sí un dietari inèdit de joventut, que ens ha estat ben útil a l'hora d'anotar algunes cartes.

Finalment, les lletres reunides aquí són 470. Des d'una consideració estrictament quantitativa, es tracta d'una xifra molt remarcable, per bé que n'hi ha de força extenses i d'altres de molt breus. Però aquest epistolari encara pren més valor des d'una perspectiva qualitativa. Efectivament, la informació que se n'extreu, referida a F. Soldevila, és molt important per a poder reconstruir la seva trajectòria vital i professional, però també ho és, d'altament valuosa, per a l'estudi de la trajectòria dels seus corresponents principals i, molt sovint, per a l'anàlisi del moment històric en què van ser escrites. I aquesta és una de les grans riqueses dels documents personals: la interconnexió entre història personal i història col·lectiva.

2. El fons dipositat a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), ben interessant per altres aspectes, no té correspondència.

3. Vegeu, més endavant, l'apartat d'agraïments.

La important quantitat de documents aplegats féu que decidíssim no incloure les cartes de F. Soldevila ja publicades en altres reculls epistolars, especialment aquests:

- ARAGÓ, Narcís-Jordi; CLARA, Josep (cur.). *Els epistolaris de Carles Rahola: Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, p. 510-514. [5 cartes de F. Soldevila]
- CAMPILLO, Maria; VILANOVA, Francesc (cur.). *La cultura catalana en el primer exili (1939-1940): Cartes d'escriptors, intellectuals i científics*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals, 2000. (Quaderns de l'Arxiu Pi i Sunyer; 4). [2 cartes de F. Soldevila]
- PUJOL, Enric (cur.). «Epistolari entre Josep Carner i Ferran Soldevila». A: MANNENT, Albert; MEDINA, Jaume (dir.). *Epistolari de Josep Carner*. Vol. 4. Barcelona: Curial, 1998, p. 443-462. [17 cartes creuades]
- SOBREQUÉS I CALICÓ, Jaume (cur.). «Història d'una relació cultural durant el franquisme. Epistolari de Ferran Soldevila i Zubiburu i Santiago Sobrequés i Vidal (1953-1967)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* [Girona], vol. XLII (2001), p. 571-638. [28 cartes creuades]
- SOLDEVILA, Ferran; LEVERONI, Rosa. *Cartes d'amor i d'exili*. Ed. a cura d'Abraham Mohino i d'Enric Pujol. Barcelona: Viena, 2009. [190 cartes creuades]

Hem fet ben poques excepcions a aquest criteri excloent i sempre les hem especificat en nota a peu de pàgina. La immensa majoria de cartes aquí reproduïdes han estat, doncs, inèdites fins ara.

Som conscients que aquest recull és una primera aportació que caldrà continuar. En futures recerques poden aparèixer cartes noves de Soldevila en arxius i fons personals que no hem pogut consultar. És possible, fins i tot, que se'n puguin localitzar algunes que tenim constància que van desaparèixer ja en vida de l'autor i que no hem pas trobat al llarg de la nostra recerca. Ell mateix així ho constata en un dels dietaris, el 22 de juny de 1948: «He seguit portant papers que tenia a la Llibreria Royo. Ja quasi no hi resta res. Però, no sé, no trobo algunes cartes que havia separat per la seva importància: les de Joan Alcover sobre els meus reculls de versos, la de Maurois sobre un article on parlava del meu llibre *Rouen* (ningú, em deia, no l'ha comprès tan bé), la de Merriman en què a propòsit d'un meu article feia de mi el màxim elogi: *You are a genius*. Què hauran esdevingut?». ⁴

4. Ferran SOLDEVILA, *Dietaris de l'exili i el retorn*, vol. II: *El retorn*, València, Edicions 3i4, 2000, p. 264.

També en un futur no gaire llunyà podria ser interessant d'editar i anotar les cartes rebudes, que constitueixen un bloc molt voluminós dels fons soldevilians i que servirien per a poder conèixer millor la personalitat i l'activitat dels corresponsals que mantingueren relació epistolar amb Soldevila.⁵ Nosaltres n'hem aprofitat unes quantes a l'hora de contextualitzar i anotar les que aquí presentem i, fins i tot, n'hem reproduït alguns fragments en nota a peu de pàgina.

UNA MENA DE BIOGRAFIA

Les cartes publicades són presentades en ordre cronològic, cosa que permet al lector poder seguir el fil vital del nostre protagonista, com si llegís una mena de biografia o un dietari. Així, l'obra no tan sols és una eina de consulta, sinó que es pot llegir del començament al final. Hem volgut anar més enllà d'un mer aplec epistolar que ha de ser aprofitat només per uns pocs estudiosos en els seus treballs. Hem volgut fer un llibre per a un públic ampli sense fer cap renúncia al grau de rigor que ha de tenir una publicació erudita o especialitzada. Així, els potencials lectors no han de ser necessàriament historiadors o erudits, sinó gent interessada en la cultura i la història del nostre país, i naturalment encuriosida per la figura de Ferran Soldevila.

Pensem que realment en aquest volum hi surten els moments més importants de la seva trajectòria vital i professional, però també hi apareixen detalls i aspectes difícils de copsar en una reconstrucció biogràfica convencional, cosa que creiem que pot constituir un estímul per a la lectura. De fet, és com una mena de biografia «de viva veu», ja que és el mateix Soldevila que, en explicar les seves vivències, els seus sentiments, projectes i treballs al seu corresposal, els narra també a tot lector de les cartes i, doncs, d'aquest llibre.

No en va, moltes de les lletres aquí presentades van ser fonamentals, com a font d'informació, en l'elaboració dels treballs dedicats a la seva obra i figura. Val a dir, però, que després de la realització d'aquests estudis, en van aparèixer de noves, de cartes, amb informació substantiva, les quals ara hem pogut incloure en aquest epistolari.

Per reforçar aquest caràcter de documents que recullen l'esdevenir del nostre protagonista, els hem agrupat en sis grans blocs cronològics, que constitueixen unes etapes clau en la trajectòria vital i professional de F. Soldevila. Al començament de cada període hem inclòs un davantal explicatiu en què s'exposa el context

5. Vegeu l'annex «Correspondència rebuda», en què donem els noms i les cartes conservades de cadascun.

vital i professional del nostre protagonista en aquell moment, i on es fa també una consideració global sobre les cartes reproduïdes.

Els sis blocs són els següents:

- Etapa formativa (1912-1922)
- Consolidació professional (1923-1929)
- Consagració pública (1930-1938)
- Exili (1939-1943)
- Retorn, resistència i represa (1944-1959)
- Etapa final (1960-1970).

La lectura d'aquest volum, doncs, ens permet resseguir la seva trajectòria i la del país, però també ens possibilita de veure amb força detall el seu procés de maduració com a persona i com a intel·lectual. D'aquí que hi hàgim inclòs les cartes de joventut i aquelles de caràcter més familiar.

Paral·lelament als fets, les vivències i els sentiments descrits, veiem també l'evolució del procés seguit per la seva escriptura: com defineix un model de llengua propi, un estil personal... Un factor essencial, si tenim en compte que Soldevila, a més a més de ser un historiador i un intel·lectual de primera categoria, fou un poeta, dramaturg, novel·lista... molt rellevant; és a dir, un creador de llengua. Considerem, doncs, la correspondència com una part de la seva obra literària. D'aquí el criteri de respecte escrupolós a l'original que hem adoptat.

QUANTIFICACIÓ DE CARTES I CORRESPONSALS, I FONS CONSULTATS

El total de cartes presentades és de 470. Ordenades cronològicament, segueixen aquesta distribució: 36 (1912-1922), 69 (1923-1929), 63 (1930-1938), 102 (1939-1943), 102 (1945-1959) i 98 (1960-1970).

Pel que fa als corresponsals (d'arreu dels Països Catalans, de l'Estat espanyol i de diferents indrets d'Europa i d'Amèrica), n'hi ha 118 de diferents. Un reduït grup de cinc persones té més de vint cartes de Soldevila cadascun: Josep Pous i Pagès (56), Pèire Roqueta (Pierre Rouquette) (39), Joan Mercader i Riba (37), Lluís Nicolau d'Olwer (29) i Josep M. López-Picó (23). Sis són els corresponsals que tenen entre deu i vint cartes: Joan Pons i Marquès (20), Mercedes Zubiburu Bethancour (15), Ramon d'Alòs-Moner i de Dou (14), Yvonne Lepage (13), Carles Riba i Bracons (12) i Joan Triadú i Font (10). Menys de deu i més de dues, quinze: Elisabet Héroult (9), Joan Fuster i Ortells (8), Josep Tarradellas i Joan (8), Miquel Coll i Alentorn (7), Joan Sales i Vallès (7), Ventura Gassol i Rovira (7), Manuel de Montoliu i de Togores (7), Salvador Euras (7), Antoni Rovira i Virgili (4), Josep M. Capdevila i de Balanzó (4), Martin H. Bush (4), Josep Manuel Piniés i Ametlló (4),

Carles Soldevila i Zubiburu (3), Joan Givanel i Mas (3), Jaume Bofill i Mates (3) i Pere Voltes i Bou (3). Onze persones més tenen dues cartes i la resta (més de seixanta), només una.⁶

Naturalment, pot ser que una sola carta ens doni molta més informació que no tota una colla, i aquest és també el cas d'algunes que presentem. Tanmateix, el fet que un determinat corresponsal acumuli una xifra molt significativa de cartes, ni que siguin trivials, també és un indicatiu de l'existència d'una relació intensa, com passa amb els principals corresponsals que hem destacat.

En una nota a peu de pàgina hem procurat explicar, de manera succinta, l'ordre de relació que mantenia Soldevila amb cadascun dels corresponsals, ja d'ençà de la primera carta que d'ell apareix.

Pel que fa als fons consultats, cal dir que inicialment vam partir del principal fons soldevilià, que actualment és dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. També, com ja s'ha dit, vam poder treure algunes cartes de la Donació Carlota Soldevila i de la Donació Gerard Soldevila (actualment custodiades per Enric Pujol).

El principal arxiu públic, l'Arxiu Nacional de Catalunya, conserva també cartes de molts dels corresponsals que surten en aquest epistolari. Algunes cartes les vam anar a cercar nosaltres mateixos (Alexandre Galí, Ventura Gassol, Lluís Duran i Ventosa, Joaquim de Camps i Arboix...). D'altres ens van ser facilitades pels estudiosos d'alguns dels corresponsals de Soldevila, com és el cas de les cartes de Josep Pous i Pagès (facilitades per M. Àngels Bosch) i les de Carles Riba (cedides per Carles-Jordi Guardiola).

Així mateix, vam consultar personalment els arxius de la Biblioteca de Catalunya, que aplega també valuosos fons personals d'escriptors, així com els de l'Abadia de Montserrat (Lluís Nicolau d'Olwer), l'Institut Municipal d'Història de Barcelona - Casa de l'Ardiaca (Josep M. López-Picó), l'Institut d'Estudis Catalans (Ramon d'Alòs-Moner), el Centre d'Història Contemporània, l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià de Poblet, el Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada (Joan Mercader), l'Arxiu de l'Ajuntament de Girona (Carles Rahola), l'Arxiu de la Universitat de Barcelona, la Biblioteca de Palautordera i d'altres. En l'encapçalament de cadascuna de les cartes reproduïdes hi ha el nom del lloc on es conserva.

Però sobretot vam poder accedir a diferents fons personals. Familiars dels corresponsals, amics o estudiosos d'un determinat autor que coneixien bé el seu arxiu personal ens hi van facilitar l'accés o bé ens procuraren les cartes de Soldevila que s'hi trobaven. En l'apartat corresponent als agraïments hem mirat de fer-ne una relació exhaustiva, però ja des d'aquí volem fer constar la contribució de Pere

6. Vegeu la llista completa a «Relació de corresponsals i cartes que de cadascun conservava», en els índexs del final del llibre.

(Pierre) Grau, pel que fa a l'arxiu personal de Pèire Roqueta (Pierre Rouquette), i de M. Àngels Bosch, pel que fa al fons Josep Pous i Pagès, que, com hem vist, són dos dels principals corresponents de Soldevila.

CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ, ANOTACIÓ I CORRECCIÓ

El criteri bàsic de la nostra transcripció ha estat mantenir la màxima fidelitat a l'original, perquè ja hem dit que considerem les seves cartes com una part del conjunt de la seva producció literària. No podem oblidar que Ferran Soldevila fou un escriptor molt preocupat i interessat per la llengua amb la qual havia de treballar. Va ser un dels grans defensors de la normativa fabriana i arribà a ser un amic personal de Pompeu Fabra. Aquesta seva preocupació per l'idioma el convertí en un estilista, en un forjador de llengua. D'aquí que, per damunt de les diferents etiquetes de «poeta», «periodista», «historiador», «dramaturg», ell privilegiés la d'«escriptor», fins al punt que era aquesta professió la que feia constar en el seu carnet d'identitat. La seva prosa, sobretot, es convertí en un model de «normalitat d'expressió», com va remarcar l'escriptor i editor Miquel Arimany.⁷ No han de sobtar, doncs, les lloances que va merèixer, entre d'altres, de Josep Pla, Miquel Coll i Alentorn, Albert Manent, Joan Triadú i Joan Fuster. Aquest darrer va dir de la *Història de Catalunya* de Soldevila que era «la millor visió de conjunt del passat català que s'hagi escrit».⁸

Les modificacions que hem fet al text de les cartes han estat mínimes. Hem corregit els errors tipogràfics evidents (com quan es deixa una partícula o altera alguna lletra d'una frase) i, en algun cas, hem col·locat algun signe de puntuació per facilitar-ne la lectura. Així mateix, hem normalitzat l'accentuació (en les cartes de joventut). Sí que hem fet una intensa normalització tipogràfica, sobretot en la citació de llibres i publicacions (que hem posat en cursiva) i articles (entre cometes). En canvi, hem respectat la resta de mots que ell subratllava en el seu escrit (perquè entenem que els volia donar un èmfasi especial).

Quan no hem estat segurs de la transcripció d'una paraula (moltes de les cartes eren manuscrites), s'hi ha adjuntat tot seguit un interrogant entre claudàtors ([?]). Com a criteri general, hem optat per deixar el text de les cartes tal com el redactà l'autor, a causa de les freqüents incorreccions que hi trobem, sobretot en les primeres cartes de joventut (quan encara es trobava als inicis de la seva carrera intel·lectual). Per no carregar excessivament el text, hem decidit no adjuntar, al costat de cada paraula incorrecta o no normativa, cap indicació. I en el cas de les

7. Miquel ARIMANY, *I els catalans també*, Barcelona, Selecta, 1965, p. 185.

8. Joan FUSTER, *Literatura catalana contemporània*, 7a ed., Barcelona, Curial, 1985, p. 318.

cartes en francès i en anglès, hem optat per corregir les errades ortogràfiques i de picatge evidents, per facilitar-ne la lectura a un públic ampli. Naturalment, les faltes que l'autor feia en català es minimitzen molt ja des de la dècada dels anys vint, per bé que encara hi trobem algunes incorreccions que repeteix sovint, com ara «adressa» per «adreça» o «volgueu» per «vulgueu», que posteriorment corregeix.

Entre claudàtors hem posat aquelles paraules que ell s'ha saltat i que nosaltres restituïm per facilitar la lectura de la carta (en ben pocs casos) o bé algunes precisions que hem cregut que el lector havia de saber, sense haver de recórrer a la nota a peu de pàgina. Per això, quan no hem entès la paraula de l'original manuscrit, hem fet constar que és il·legible, també entre claudàtors ([il·legible]).

Hem optat per no oferir la traducció de les cartes que no són en català, ja que són escrites en llengües pròximes o bé prou conegudes per al públic a qui va adreçada l'edició: espanyol, francès i anglès.

Les notes explicatives a peu de pàgina que hi hem incorporat han pretès de recollir el moment vital i professional de Soldevila, així com el context històric general en què fou redactada la carta. En aquest sentit, hi ha hagut una atenció especial per tal d'informar del vincle entre l'autor i el seu corresponsal, quan aquesta relació havia estat significativa. També hi hem adjuntat fragments de correspondència rebuda, absolutament inèdita, que hem pensat que podien aclarir algun aspecte del contingut o del context de la carta. Naturalment, hi ha moltes notes de caràcter bibliogràfic o aclaridores de la persona o persones de les quals es parla. En definitiva, amb aquesta anotació s'ha volgut facilitar al màxim la lectura de l'epistolari, per tal que pugui ser llegit sense un coneixement previ del personatge.

AGRAÏMENTS

L'apartat d'agraïments ha de ser forçosament llarg per les raons ja exposades abans sobre com s'ha hagut d'elaborar aquest epistolari. Sense la col·laboració de molta gent, senzillament, no hauria estat possible.

En primer lloc, cal esmentar els familiars de Ferran Soldevila: el seu fill Gerard Soldevila, que va ser un incansable defensor de l'obra paterna i un excel·lentíssim col·laborador d'aquest i de tots els treballs que han abordat la figura del seu pare. A tots els investigadors i editors va donar sempre tota mena de facilitats. No tan sols fou un informador cabdal, sinó que va ser molt actiu en la recerca i localització de la documentació (que, en ocasions, arribà ell mateix a transcriure). L'esposa de Gerard, Eva Trommer, que ha continuat la tasca del seu marit. Les nebodes de Ferran, filles de Carles Soldevila, Núria, Victòria i Carlota (que, com ja s'ha dit, ens cedí un volum considerable de cartes i altra documentació).

Un esment especial mereix Sandra Genís, que s'encarregà de la primera transcripció de la majoria de cartes, feina per a la qual es va comptar amb un ajut del Centre d'Història Contemporània.

En lloc ben preeminent cal tenir també tota aquella gent que ens facilità epístoles o l'accés als fons privats o públics que les contenien. A risc de deixar-nos alguns noms, citem: M. Àngels i Pilar Anglada (Pilar Anglada), Marta Bassés, Mercè Baldrich (Rosa Leveroni), M. Àngels Bosch (Josep Pous i Pagès), Maria Capdevila (Antoni Rovira i Virgili), Joan Carreres i Péra (Josep M. Capdevila), Pere Català i Roca i M. Carme Dalmau (Rafael Dalmau), Montserrat Catalán (Arxiu Tarradellas, Poblet), Carme Eberenz-Greoles (Fons Ferran Soldevila, Chavornay), Ramon Estrada (Àngel Servet), Josep Fernández i Concepció Petit (Arxiu Nacional de Catalunya), M. Àngels Fernández i Judith Subirachs (Centre d'Història Contemporània), Núria Folch (Joan Sales), Jaume Font (Fonoteca de Catalunya), Isabel Graña (Joan Pons i Marquès), Pere Grau (Pèire Roqueta / Pierre Rouquette), Ramon Gubern (Ramon Gubern), Adrià Herranz (Arxiu de la Universitat de Barcelona), Carles-Jordi Guardiola (Carles Riba), Manuel Lladonosa (Josep Lladonosa), Albert Manent (Marià Manent), Claudi Martínez Girona (Claudi Martínez Girona), David Martínez (Centre d'Estudis d'Igualada), Eulàlia Miret (Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans), Nèlida i Antònia Moners (Fèlix Millet), Josep Palàncios (Joan Fuster), Joan Manuel Piniés (Joan Manuel Piniés), Josefina Salord (Felió Morey / Feliu Morell), Núria Santamaria (Arxiu Carles Soldevila), Jaume Sobrequés (Santiago Sobrequés), Rafael Tasis i Ferrer (Rafael Tasis i Marca), Núria Tena i Marta Ejarque (Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC), Miquel Térmens (Centre d'Estudis d'Igualada), Joan Triadú (Joan Triadú), Francesc Vallhonrat (Miquel Coll i Alentorn), Maria Vila (Ramon d'Alòs-Moner) i Pere Voltes (Pere Voltes).

Finalment, també volem deixar constància d'un grup de gent que ens ha ajudat amb les seves orientacions, opinions, els seus consells i estímuls: Josep M. Ainaud i de Lasarte, Agustí Alcoberro, Jordi Amat, Santi Aurell, Albert Balcells, Josep Benet, Simona Bennet, M. Teresa Boada, Ferran Camps, Víctor Castells, Jordi Cassassas, Rafael Català, Giovanni C. Cattini, Eliseu Climent, Agustí Colomines, Manuel Costa-Pau, Marcel Dalmau, Xavier Díez, Glòria Farell, Xavier Ferré, Josep M. Figueres, Francesc Foguet, Jordi Font, Pere Gabriel, Jordi Galí, Puri Gómez, Òscar Jané, Enric Lluch, Albert Manent, Josep Massot i Muntaner, Mònica Miró, Abraham Mohino, Isabel Monsó, Rosa Montoriol, Joaquim Nadal, Vicent Olmos, Jordi Raventós, Teresa Rovira, Núria Sales, Narcís Selles, Eva Serra, Antoni Simon, Joan Triadú i Enric Viladot.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA UTILITZADA

La bibliografia utilitzada ja es dona, en cada cas, en nota al llarg del text, però hem considerat convenient d'oferir aquí aquells estudis que hem utilitzat de manera reiterada i que constitueixen, doncs, la base fonamental del nostre treball.

- ARAGÓ, Narcís-Jordi; CLARA, Josep (cur.). *Els epistolaris de Carles Rahola: Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. I: 1907-1942. Catarroja: Afers; Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2002.
- BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric; IZQUIERDO, Santiago. *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. II: *De 1942 als temps recents*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007.
- BOSCH, M. Àngels. *J. Pous i Pagès: Vida i obra*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 1997.
- CAMPILLO, Maria; VILANOVA, Francesc (cur.). *La cultura catalana en el primer exili (1939-1940): Cartes d'escriptors, intel·lectuals i científics*. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autònoms i Locals, 2000. (Quaderns de l'Arxiu Pi i Sunyer; 4)
- CLARA, Josep; CORNELLÀ, Pere; MARINA, Francesc; SIMON, Antoni. *Epistolari de Jaume Vicens Vives*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1994 i 1998. 2 v.
- COCA, Jordi. *L'Agrupació Dramàtica de Barcelona: Intent de teatre nacional (1955-1963)*. Barcelona: Publicacions de l'Institut del Teatre, 1978.
- FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. 8: *Epistolari*. Ed. a cura de Jordi Manent. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2011.
- FUSTER, Joan. *Literatura catalana contemporània*. 7a ed. Barcelona: Curial, 1985.
- LEVERONI, Rosa. *Confessions i quaderns íntims*. Ed. a cura d'Enric Pujol i Abraham Mohino Balet. València: Edicions 3i4, 1997.
- MANENT, Albert. *Solc de les hores*. Barcelona: Destino, 1993.
- MANENT, Albert; MEDINA, Jaume (dir.). *Epistolari de Josep Carner*. Vol. 4. Barcelona: Curial, 1998.
- Miscel·lània en homenatge a l'Àngel Servet i Martí (1920-1989)*. Manresa: Bausili Indústria Gràfica, 1991.
- MONTORIOL I SABATÉ, Rosa. *Ferran Soldevila: 1894-1971: Una aproximació bio-bibliogràfica*. Catarroja; Barcelona: Afers, 1994.
- PLA, Josep. *Notes del capvesprol*. 2a ed. Barcelona: Destino, 1982.
- *Darrers escrits*. Barcelona: Destino, 1984.
- POUS I PAGÈS, Josep. *Dietaris i memòries d'exili*. Ed. a cura de M. Àngels Bosch. Catarroja; Barcelona: Afers, 2002.
- PUJOL, Enric. *Ferran Soldevila: Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*. Catarroja; Barcelona: Afers, 1995.
- *Ferran Soldevila i la historiografia catalana del seu temps (1894-1971)*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, 2000. Disponible en línia a: <www.tdx.cat>.
- *Història i reconstrucció nacional: La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila (1894-1971)*. Catarroja; Barcelona: Afers, 2003.

- PUJOL, Enric. *Tres imprescindibles: F. Soldevila, J. Vicens Vives i P. Vilar: Elements per a un cànon historiogràfic català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015.
- RIBA, Carles. *Cartes de Carles Riba*. Recollides i anotades per Carles-Jordi Guardiola. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1989-1993. 3 v.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes de l'exili*. Compilació, transcripció i estudi de Maria Capdevila. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: Entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994-1995. 2 v.
- SOLDEVILA, Ferran. *Hores angleses*. Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1938. [2a ed., Barcelona: Impremta Clarasó, 1947; 3a ed., Martorell: Adesiara, 2011 (estudis introductoris d'Alan Yates i Joaquim Nadal; presentació i edició a cura d'Enric Pujol)]
- *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: Edicions 62, 1970. [2a ed., 1972]
- *Dietaris de l'exili i el retorn: 1. L'exili; 2. El retorn*. Edició, notes, introducció i fotobiografia a cura d'Enric Pujol. València: Edicions 3i4, 1995 i 2000. 2 v.
- *Els dietaris retrobats (1939-1943)*. Edició, notes i introducció a cura d'Enric Pujol. València: Edicions 3i4, 2007.
- *Entre la dictadura i la revolució: Cròniques polítiques per a Ginebra i Liverpool, 1925-1947*. Selecció i introducció d'Albert Balcells i Enric Pujol. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.
- *Per un poble normal: Antologia política*. Barcelona: RBA: La Magrana, 2015.
- SOLDEVILA, Ferran; LEVERONI, Rosa. *Cartes d'amor i d'exili*. Ed. a cura d'Abraham Mohino i Enric Pujol. Barcelona: Viena, 2009.
- TRIADÚ, Joan. *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Proa, 2008.

Cartes transcrits i anotades

Etapa formativa (1912-1922)

Ferran Soldevila va néixer a Barcelona el 24 d'octubre de 1894 en el si d'una família benestant i culta. El seu pare, Carles Melcior Soldevila i Boixader (Barcelona, 1868-1917), fill d'un metge barceloní, va ser un notari que arribà a la presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona (1898) i que fou secretari del Col·legi Notarial (1909). Era un gran lector i va estar vinculat als republicans catalanistes de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), fundada el 1910. Arribà a ser president del Centre Nacionalista Republicà de Barcelona, però dimití com a tal en senyal de protesta pel Pacte de Sant Sebastià que van signar, el 1914, els republicans catalanistes amb els lerrouxistes del Partit Republicà Radical, caracteritzats pel seu anticatalanisme.

La mare, Mercedes Zubiburu Bethancour (Barcelona, 1867-1953), era filla d'un notari basc que es casà amb una veneçolana. Era una entusiasta del teatre i de la poesia, i sembla que contribuï decidivament a transmetre aquesta afecció als fills.

El matrimoni va tenir tres fills: Carles (el gran, nascut el 1892), Ferran (el mitjà, del 1894) i Mercè (la petita, del 1896). L'ambient familiar, doncs, es caracteritzà per una situació econòmica folgada i per un nivell cultural que va permetre l'accés als estudis dels dos nois i que possibilità que la família pogués tirar endavant, sense gaires estretors, quan el pare morí el 1917. Els estímuls culturals familiars segurament van ser decisius per als fills; d'altra manera, seria difícil d'explicar el fet que tant Ferran com Carles es convertissin en dos escriptors i intel·lectuals molt rellevants de la Catalunya del seu temps.

L'ascendència materna explica que, en els primers temps, l'idioma familiar fos el castellà. A instàncies del mateix Ferran, com ell mateix va explicar en les seves memòries *Al llarg de la meua vida*, s'introduí el català a casa seva. Naturalment, amb el seu pare parlaven català i també, ja de ben petits, l'utilitzaren com a llengua de relació a fora de casa. No ha de sobtar, doncs, que l'adoptessin, en l'adolescèn-

cia i primera joventut, com a idioma de cultura i d'ús preferent amb l'entorn, cosa lògicament compatible amb l'ús del castellà en la relació amb la mare (com queda evident en les cartes que presentem a continuació).

Ferran començà a estudiar al Liceo Políglota a partir dels cinc anys i va ingressar a la Universitat de Barcelona el 1910. Allí tingué com a professor el que es convertí en el seu mestre, Antoni Rubió i Lluch, que el féu entrar als «Estudis Universitaris Catalans» (concebuts com un lloc de formació «paralel» a la universitat, però ja completament catalanitzat). Així mateix, Rubió li facilità l'ingrés, el 1915, a l'Institut d'Estudis Catalans com a secretari redactor de l'entitat, reconeguda, ja d'ençà de 1907, com a màxima institució de l'alta cultura catalana. En aquesta etapa afermà el seu interès envers la història pròpia, entrà en contacte amb «la flor i nata» de la intel·lectualitat catalana i començà a madurar el propòsit de professionalitzar-se com a escriptor i historiador. En aquest sentit, cal recordar que la seva vocació poètica també fou molt primerenca, ja que el 1916 publicà el seu primer poema, «Evocació», a *La Revista* (vol. II, núm. 23, p. 10), publicació impulsada pels poetes Josep M. López-Picó i Joaquim Folguera, i considerada com un òrgan rellevant de l'estètica noucentista. Aquell mateix 1916, llegí també la tesi doctoral *La reina Maria, muller del Magnànim*.

La primera de les cartes que reproduïm és del 1912 (la més reculada en el temps que hem localitzat), de quan tenia divuit anys, ja de l'etapa final dels seus estudis universitaris. La darrera carta que incloem en aquesta etapa correspon al 16 de desembre de 1922, de quan va poder prendre possessió del càrrec com a arxiver a Maó, feina que inicià, de fet, la seva professionalització pròpiament dita i que marcà l'inici d'una nova etapa vital.

Les cartes d'aquest període, sobretot les més antigues en el temps, constitueixen una font d'informació imprescindible a l'hora de conèixer la trajectòria del jove Ferran Soldevila, ja que és l'única documentació directa de què disposem d'aquells moments. A part de la informació continguda, aquestes cartes són un clar reflex de la maduració personal del seu autor i també de l'evolució seguida per la seva escriptura i estil. Passem de les bromes i facècies pròpies d'un estudiant (com és el cas de la primera carta reproduïda, que imita la llengua medieval), fins a les cartes més formals, de treball, derivades de la seva feina a l'Institut o com a aspirant a arxiver.

Durant tota aquesta etapa formativa i la següent, de plena professionalització intel·lectual, van ser molt importants l'estímul i ajut que va rebre del seu germà Carles, que l'orientà i l'incità, com a bon amic, en qüestions de tota mena: des dels afers polítics i culturals fins als sentimentals i vitals. Això ho podem comprovar en les nombroses cartes de Carles conservades en la correspondència rebuda que hi ha al Fons Ferran Soldevila de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Malauradament, les que devia trametre-li Ferran no s'han conservat.

1. A Salvador Euras

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

10-VII-1912⁹

Nos, En Ferran, etc. Al fidel amic nostre e estimat company, en Salvador Eures, savi en lleys e en altres moltes coses, salut e dilecció.¹⁰ Com no hàjam encarregat, l'altre dia, a mestre Salustià Izal, d'entrevistar-se amb nostre secretari de l'Universitat de Barchinona a fi que sabéssim de certa sciència si habíam matrícula d'Història Universal, e com sia que'l dit Salustià no haja portat a bona fi ço que profert nos habí, de què n som molt fellons e despagats, vos dehim e pregam expressament, que vós façats com a prous e honrat nom que sou, sots pena de nostra ira e indignació, ço que'l dit mestre havia a fer, e liu façats avinent.¹¹

E n après vos dehim que si, encar fóssets en Barchinona e cascun jorn vejéssets aquella creatura, qui és la pus bella e la pus honesta, e la pus sàvia que al món sia, digatnosho e faretsnos en servey; que vostra pensa és tots temps en vetlla, e vers ella vola, e volta e environala molt gint.

Aytambé digats an el noble en Duran Docon,¹² qui és el pus prous e el pus valent varó de nostres temps, que vaig quedar-li a deure 25 sous barcelonesos, mas que de present el meu tresorer no és en Barchinona, que quan hi torni los hi pagarà.

9. Segurament escrita des de Palautordera, població de segona residència familiar d'estiu. En algunes cartes que presentem més endavant, escrites també a l'estiu, hi consta el nom abreujat de la població «Palau». Vegeu, més endavant, les cartes a Salvador Euras del 2 d'agost de 1913, del 5 d'agost de 1913 i del 13 de setembre de 1913.

10. Salvador Euras, advocat, era company d'estudis de Ferran Soldevila. Junt amb aquest i dos més, Salustià Yzal i Odó Duran d'Ocon, feien un grup de quatre que s'autoanomenaven «Els tres mosqueters». Soldevila va fer la doble llicenciatura de filosofia i lletres i de dret, però deixà incompleta aquesta darrera (li mancaven tres assignatures que no va acabar de completar mai més) i el 1915 es llicencià en filosofia i lletres. El seu decantament cap a les lletres era ja evident de molt abans, com testimonia aquesta carta, que imita el català medieval. Salvador Euras apareix també en *Al llarg de la meua vida*, en una anotació del 4 de maig de 1937 (durant els fets de Maig). Després de consignar que aquell mateix dia s'ha trobat amb Duran d'Ocon i Yzal, Soldevila anota: «Sols hi mancava l'Eures; però el pobre deu ésser amagat a alguna banda, perseguit» (p. 352).

11. Salustià Yzal, advocat, un altre dels components del grup d'amics, amb qui es retrobà ocasionalment durant la Guerra Civil (concretament durant els fets de Maig), com ell mateix explica en *Al llarg de la meua vida* (4 de maig de 1937, p. 352).

12. Odó Duran d'Ocon (Barcelona, 1896 - Acapulco, Mèxic, 1980), advocat i company d'estudi amb qui mantingué una amistat duradora, com evidencia la correspondència d'ell que s'ha conservat al Fons Ferran Soldevila de l'Arxiu Nacional de Catalunya, que arriba fins als anys seixanta. Una relació que persistí malgrat que Duran s'exilià a Mèxic el 1942, on va morir.

E de tot, grans mercès!

Dada en Palautordera dins nostre segell pendent, a X dies de Juliol de l'any m.cm.xii.

Ferdinandus

Dominus Ferdinandus mandavit mihi Manui dextre.

2. A Robert Bassas i Figa

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

20 Juliol 1912

Amich Bassas:¹³ Poch devies esperar que t'escrigués després de tant de temps. Però has de sapiguer que res que dic deixo de fer. I si tingués an el gran Paret al costat, encara que no vingués a conte el sentiries a dir: «Però tu què t'has pensat pinta ridícula, te creus que tothom és com tu?».¹⁴

I aquí t'envio una relació tan acabada y exacte dels nostres examens que't fara'l mateix efecte que si ls haguesses presenciats.

El dia 3 a la tarda, si la meva memòria no'm falla, ens examinàrem de literatura llatina. Tres dies abans, en González me va portar el llibre y, sense dir-te cap mentida, en nou hores el vaig llegir, y axins me'n vaig anar a exàmens.

D'onze qu'eram matriculats només ens en presentàrem set.

A dir-te la veritat no sé ben bé quina llisó ens va tocar d'escrit; me sembla que fou la tercera. Lo que sí sé és qu'ens feren passar per uns quartos de mals endressos y vàrem anar a fer l'escrit a la classe de gimnàsia de l'Institut. Sols el bedell ens vigilava, ja pots suposar com aniria la copiamenta. En Paret estava vermell i suava, tot extractant la llisó; jo feia l mateix en sense els primers accidents, però rient de sols mirarme'l. (Ja sabs qu'en Paret serà tot lo ximple qu'es vulgui, pro pot ésser per això mateix té la propietat de fer-me riure per res). En Peris copiant de mi. Y en Duran el bell y en Muntaner, a qui potser ja coneixes, fent d'intellectuals; vuy dir que copiaven però més disimuladament.

Y anem al oral. Comensa en Duran lligint l'escrit, y quan acaba sents la veu d'en Soriano, que diu: «Todo esto que V. ha escrito ahí, está muy bien sed non erat his locis como decía Horacio».¹⁵ L'habia reduït en Duran a fer una descripció extensíssima dels teatres romans. Primera pífia. L'examen no anava del tot malament, però pera final diu que Lucà morí en la conjuració de Catilina.¹⁶ En Soriano s'escandalitza, en Duran pert l'oremus y comença a cridar com tu a classe però

13. Robert Bassas i Figa (Castelló d'Empúries, 1896 - el Collrell, 1939), advocat. A *Els dietaris re-troats*, el 21 de desembre de 1942, Soldevila va escriure: «Però m'assabento que un company d'estudis, cap falangista, Robert Basses, degué ésser mort durant la guerra civil» (p. 576).

14. En Paret, company d'estudis. Possiblement devia ser «Peret».

15. Manuel Soriano Sánchez (Múrcia, 1848 - Barcelona, 1920), catedràtic de literatura llatina.

16. Marc Anneu Lucà (Còrdova, 1939 - Roma, 1965), poeta. Es va suïcidar obrint-se les venes, mentre recitava els seus versos.

amb aquella veu atiplada: «Es un lapsus, señor, es un lapsus...!» En Paret i jo ja no vàrem parar de riure sinó quant ens examinàvem. An ell no recordo què li varen preguntar, però ho va fer contra lo qu'era de creure, bastant bé; de sort qu'ens pensàvem que li darian notable. An a mi la chamba, que per un moment me fou infidel en l'examen de Romà, s'em mostrà propícia fent que'm preguntessin Horaci, del qui vaig dir tots aquells apunts qu'en Soriano va dictar sobre la seva vida. Estich que, si no és per Fedre que'm va enredar una mica, m'haguessin dat sobresurtint. En Peris no va fer res, absolutament res més, que repetir lo que n Soriano deya, cridant, afegint hi algun disbarat... Ja coneixes el seu procediment. Les notes foren: Duran - aprovat, Pascual - notable, aquell que va fer a Història el treball sobre la Química - notable, an el pobre Paret - aprovat, jo - notable, Peris - notable (!) y Muntaner - Notable.

Pera el dia següent teníam anunciats els exàmens de Història y de Teoria. Vaig decidir deixar aquesta per segon torn. En Peris y en Paret pera Setembre y en Duran l'Història per 2º torn. Ens va tocar pera l'escrit la guerra de 100 anys y ni siquiera bedell ens vigilava. Per sort no vàrem fer més que l'escrit perquè, noi, estava peixàs.

Y anàvem a veure els exàmens de Teoria. En Jordán no és tan terrible com ens el volian presentar ni amb molt.¹⁷ Pregunta una llisó de cada art, y't presenta una làmina d'aquelles que haviem vist a classe y t'en fa alguna pregunta. En Duran ja estava examinat, y habia fet la segona pífia. De música no habia contestat res y de lo altre bastant poch. Li varen dar aprovat, lo mateix que an el químic; notable an en Pascual, que va fer un examen desastrós; aprovat an en Muntaner, que s salvà perquè n Jordán volgué, y una bola an un lliure desconegut. Ah! an aquí també en Paret i jo ens partírem de riure sentint els «guaj» d'en Daurella, que en aquella classe (la de L. llatina) semblaven canonades.¹⁸

Divendres ens examinàrem d'Història. L'examen d'en Pascual no'l vaig veure. Sobresalient. En Peris y en Paret exàmens d'aprobadillo. Notable (!) y aprovat respectivament. El químic - aprovat. Arnalot - aprovat. Y jo vaig fer, no exagero, ni m'alabo, el millor examen de la meva vida. Me va preguntar la llisó de Filosofia de la Història, la de Crítica Prehistòrica y la de Cultura de l'Edat Mitja. No hi ha que dir que me va dar sobresalient, y avans d'ahir vaig rebre una postal den Ventanales dient que també tindrè matrícula.

Finalment, de Teoria a 2º torn me vaig presentar tot sol, bastant fluix, però amb el programa illuminat com un embalat de festa major. Me sortí una llissó de

17. José Jordan de Urríes y Azara (Saragossa, 1868 - Madrid, 1932), catedràtic de teoria de la literatura i de les arts.

18. Josep Daurella i de Rull (Barcelona, 1864-1927), catedràtic de lògica fonamental.

escultura y una altra de música. An aquí no vaig poguer copiar perquè en Nebot y més tard en Jordán s'estigueren amb mi. Però mentres entraven els de Paleografia, vaig poguerme llegir una part de la llistó de música, la teoria matemàtica, y això amb lletra gran, ampliant els conceptes, és lo que vaig escriure. An en Jordán li va agradar l'escrit; me va dir qu'estava molt bé y qu'era llàstima que no hagués seguit perquè anava per bon camí. Me pregunta: Concepte de la poesia y comparació amb les demás arts y tots els istils arquitectònics desde ls romànic y bizantí. Tot això ho contestaba regularment però la tapiceria que abans d'entrar m'havia llegit, me va aixecar una mica. Finalment, me presentà els plans de S. Pere, el de Miquel Àngel y l'actual y me digué quin me semblava millor. Li vaig contestar qu'el primer explicantli el perquè, y «puede V. retirarse». Música no m'en preguntà. [Paraula il·legible] si vaig fer bé en escullir aquella llistó, encara que no m'en sabia res? Notable. Ja veus, tu que't pensaves que potser me tombarien.

Pocs dies després vaig veure an en Duran, y tot moles me digué qu'havia fet mal examen y sols li habian dat notable. En Pujol sobresalient.

De tot això sen poden treure les següents consecuències:

1ª Que pera treure bona nota no és necessari estudiar molt, sinó al contrari (Jo de Romà y tu de Natural). 2ª Que la deesa Chamba abandona en els orgullosos (Duran) y afavoreix als humils (tu y jo, malgrat aquelles dugues caigudes). 3ª Que jo feia bé en ésser optimista quan tu tenies por de que'm tombessin de Teoria; y 4ª que l'any que ve podem agafar sense cap por 6 assignatures.

Quina secció pensas seguir?

Jo la de lletres. M'estich preparant de Paleografia pera veure si m'examino per Setembre.

He dit.

F. Soldevila

3. A Salvador Euras¹⁹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

agost 1912

Tenia que anar a Barna, y esperant aquesta ocasió pera saber si encara hi érats, he anat retrassant l'escriuret, a mida que retrassava l'anada. Per fi fou avans d'ahir. Vaig trovarme amb l'Izal y vem ressucitar la nostra vida invernal: jugàrem al billar, bebérem cervesa y visitàrem el «Doré». Això fou tot.

Després d'aquest moment un mica enfebrosit, m'he tornat a submergir en la meva calma habitual. Me llevo tart, llegeixo la crònica d'en Muntaner, sobre la que penso fer algun treball, estudio una llistó de Paleografia, a fi d'examinarme al Setembre, cap el tart vaig al poble alguns dies, y sobre tot, penso molt en ella. Com està'l teu cor? Suposo que bé. Del meu te diré qu'estima tant com avans, emprò de molt diferenta faysó qu'avans. No hi ha en el meu amor aquella ànsia, aquell neguit d'altres temps. És apacible, és serè amb una mica de melangia, és bondat amb una mica d'amargor. Sembla una posta automnal o un doble Munich.

No sé si t'he explicat com a Barna no puch sortir de casa sense pensar en ella perquè m trovo sempre amb el seu nom al devant. Donchs, ara, aquí me succeix una cosa per l'istil. Han vingut a una casa molt propera a la nostra uns amics y la mare, la minyona, y una nena de sis anys, se diuen Carme. A tot hora estich sentint el seu nom. Aquesta nena m'estima molt perquè li faig espases amb fulles de pi, perquè la porto a coll i be y perquè li explico contes. Jo també l'estimo perquè's aixerida y graciosa, però sobretot, perquè ella també l'estimaria y la besaria amb aquella joya maternal amb què jo l'he vista besar els infants.

Fins i tornen a tenir eficàcia els juraments que li faig. I una eficàcia que em fa traspasar els límits jurats, y això mai m'havia succeït: els haig d'advertir que no en²⁰

Y deixant això de vanda, ja ha sortit la Revista d'Estudis Univ[ersitaris] C[atalans] y en ella la 1ª part del meu treball sobre'n Bernat Metge.²¹ És la prime-

19. Per bé que no consti el nom del destinatari, és molt possible que es tracti de Salvador Euras, ja que era amb qui compartia confidències sobre els seus sentiments amorosos envers una noia que es deia Carme, com diu ell mateix a la carta. En altres cartes d'ells que presentem a continuació, la confidència amorosa n'és l'eix central.

20. Fragment ratllat i inacabat, de quatre ratlles en l'original manuscrit.

21. F. SOLDEVILA, «Documents relatius a Bernat Metge», *Estudis Universitaris Catalans*, vol. VI (1912), p. 46-58 i 199-210.

ra volta que veig alguna cosa per mi escrita, en lletres de motllo. Això té la seva importància.

Un remerciament per la teva enquesta, però no't perdono les lletres gruixudes [?].

El meu pèsam per les moltes «cogidas» d'aquests dies. Però, noi, paciència. És la resposta d'En Noël.

4. A Salvador Euras

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

12 juliol 1913

Euras amic, creu que t'agraeix de tot cor el que t'enrecordis de mi en mig de les teves afliccions i cerquis, i fins trovis un consol en escriure'm. No ho he fet jo, és veritat; però tampoc ho atribueixis a divertiment o a oblit, sinó més aviat a aquesta bona mandra qui s'ampara de mi al començ de la meva vida camperola. Necessito un estimulant i aquest l'he trovat en la teva carta i en les noves que s'hi contenen. Certament, no són gaire bones ni les que a tu fan referència, ni les que al meu naixent idili corresponen. Respecte a les primeres, planyentles com pots pensar, me fóra difícil darte un concell. Jo crec que en un cas semblant, essent impossible guarnirte de paciència, lo millor és guarnirte de barra, d'un m'emfichisme a tota prova, tant més fàcil d'assolir quan que les injustícies, segons sembla, provenen de abdues vandes. Posa ademés, un objecte a la teva activitat, omple sigui com sigui la teva vida, de sort que passante gairabé tot el dia fora de casa allunyis d'ella 'l teu pensament i de les seves malures. Les noyes, els llibres i 'ls amics són els que mellor poden guarirte del teu mal. No estaves mig-enamorat de la Jacques? doncs estímal-la amb totes les forces de la teva ànima. No tens a vora teu en Duran? doncs procura estar amb ell tot el dia, discutiu de tot, fins de toros (*ego te absolvo in nomine culturae et civilitatis*), martiritzal a força de xistos dolents. No tens de prepararte de Teoria de les arts? doncs estudíala en tots els seus detalls, treballa a Biblioteques i visita museus. Aquest amor que are perts —pro que tornarà, no t'en dubtis— substitueixel amb altres, sinó tan intensos tots ells, en major nombre i extensió.

Consells —diràs— sense cap mena d'aplicació pràctica. Potser tinguis rahó; mes aquest instint de defensa de la integritat dels amors i de les il·lusions que'm restaven i de refugi en elles m'ha salvat una vegada de la desesperança, i per això hi crec. Després d'assolir la convicció de que ella no m'estimava, en vosaltres, en la quotidiana agitació de les classes, i en els meus estudis a l'Arxiu i a l'Institut vaig trovar un baume al meu dolor.

Are lo que t'aconsello que facis és abandonar casa teva. Potser és perquè jo no he sofert el jou d'aquets orgulls i egoïsmes de què parles, però'm sembla que amb el teu acte no vindries sinó a exasperar més la situació i a ferla més insostenible. Ademés aquestes situacions se resolen aviat d'una manera o altre i qui sab si cap d'ells te perdonaria aquesta deserció.

Una solució puch proposarte que't prego que acceptis. No vols anarten a passar uns quants dies fora de casa? Donchs ja estàs agafant el tren i veninteten cap a

Palau.²² Si no t'he contestat tot d'una, és perquè esperave que vingués el meu pare pera demanarli'l permís, encare que ja tenia la seguretat que m'el daria. Així és que no dubtis un moment i escriume desseguida el dia i hora en què arribes, que jo seré a rebre't a l'estació. Aquí, la vida apacible, el temps primaveral, una biblioteca bastant ben provehida (Maragall, Taine —la Filosofia de l'Art que't servirà per Teoria— Homer, Horaci, l'Archipreste d'Hita, etc.) dugues vaques i dos vaders que pasturen per aquets camps, les llargues converses plàcides ajeguts a l'ombra del bosc, les nits clares i suaus are que s'acosta 'l pleniluni, i les dormides fins que 'l cor t'en digui prou, te cambiarian tot seguit en un altre home. Què més te diria? Ja comprendràs tu que això no és un pur compliment, una invitació freda amb què surtir del pas; d'altre manera molt diferenta t'escriuria si aixís fos! A veure si are tindràs la barra d'anarten avans a una casa de despeses que a casa d'un amic.

An en Duran dígalí que ja li escriuré i dóna-li una forta abraçada. A tu te la reservo per a quan arribis aquí.

22. Palautordera, localitat d'estiueig dels Soldevila.

5. A Salvador Euras

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Palau, 2 Agost 1913

Vegent que'ls dies passen i que la carta meva no arriba, ja deus estar, amic Euras, imaginant la meva vida alega i'l seu encís, o potser maleint la meva mandra. Però creu que cap d'elles ne té la culpa. Si no m'aborreixo, no serà per falta d'elements, i la mandra ja ha fugit. Un dubte teu i la calma d'en Duran són la causa lògica: «dintre pocs dies suposo marxarem... cap al Vendrell» me deies en la teva lletra, i davant d'aquesta vaguetat vaig decidir esperar la contesta d'en Duran, que ha triat dues setmanes a arribar.

Y feta aquesta aclaració que posa de relleu la meva inocència, haig de dirte les impressions que en mi produïeixen les teves paraules: la alegria forta de veure't tornar cap a la salut de cos i esperit, i la pena a això inherent, puix era la causa de que poguesses refusar la meva invitació i'l desfer-se tots els plans combinats per als dies del teu sojorn entre nosaltres. Y a més a més d'això, la joia íntima de veure aprovats els meus conçells en qüestió greu com aquella, i sentir el teu reconeixement exaltat a canvi d'una ofrena tan senzilla i tan natural com la meva. Poques vegades l'etern de res haurà estat tan adequat com are en contestació del teu gràcies. Mes deixem això a part, sense perjudici de tornar-ne a parlar tan bon punt en sentis afany.

Me recomanaves l'article d'Azorín sobre els toros, i, a dir veritat, no sé què hi puguis trobar en ell que t'el fassi simpàtic.²³ Comprenc que aprovis la condemnaició dels martiris de vaques a Tordesillas (?)²⁴ (no sé ben bé si era aquí, perquè no tinc a mà l'article), comprenc que la crítica del llibre d'en Noël sigui del teu gust; però en lo fonamental, en lo transcendent del escrit, en l'afirmació de la seva repugnància per la festa, no crec que, per are, hi estiguis d'acord.

Are tot just començo a sentir-me descansat d'una magna excursió que he fet amb l'Izal: dos dies amb les seves nits vagant pel Montseny. Una excursió rica en tota mena d'emocions, calificada de barbaritat pels pagesos, i això sense coneixe els detalls culminants: sense saber que vam estar 4 hores sense camí, passant per llocs ahont un moment d'inatenció podia costarnos fins la vida, i que quan

23. José Martínez Ruiz (Monòver, 1873 - Madrid, 1967) «Azorín» va escriure alguns textos contra les curses de braus, com el que hi ha a *Los Pueblos*, on els titllà de «brutalidad humana», per bé que en altres ocasions va remarcar-ne la seva bellesa.

24. L'interrogant entre parèntesi és a l'original.

d'aquest perill haguérem sortit ens endinsàrem en el laberint d'una espesíssima faixeda, i, nous Robinsons, vegent que la nit queia, férem recompte de'l nostre haver: una capsa de mistos, dues llesques de pa, una presa de xocolata i dos dits d'anís. A la fi sortírem a un clar del bosc i a poc mes d'un Km. oviràrem l'ermita de Sta. Fe, qui 'ns va tornar l'Esperança.²⁵

Si jo estigués enamorat de la noya que avans de anar-me-n seguia a Barcelona, creu que n'hi hauria pera tornarse foll de les més oposades emocions: marxar amb la satisfacció de què m'afluixés, però engelosit per la probabilitat d'un rival, que tu'm confirmes, que tu mateix me negues, que'n Duran me torna a afirmar, amb circumstàncies desesperants. No menys que li passeja 'l carrer en moto! Sabs tu l'encís irresistible que això deu tenir per una noya? En fi val més no pensar-hi, que fins tu t'entristiries pensant en la Jacques i l'altre moto.

La sort és que no estic enamorat i que encara, que, com t'he dit, no falten elements per a avorrirme, jo, al mateix que Lope, no ho passo malament,

*porque para estar conmigo
me bastan mis pensamientos.*²⁶

25. Santuari situat a 1.200 m d'altitud, en el municipi de Fogars de Montclús (Vallès Oriental), entre els massissos de les Agudes i el turó de l'Home i les serralades que van del turó de Maçaners al de Moron.

26. Félix Lope de Vega y Carpio (Madrid, 1562-1635). Els versos pertanyen al poema «A mis soledades voy». Segurament Soldevila els citava de memòria, perquè en el primer vers, on diu «estar», hauria de dir «andar».

6. A Salvador Euras

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Palau, 5 agost 1913

Estimat Euras, no feia ben bé un hora que havia enviat la meva carta quan me van entregar la teva. Y com que la qüestió que s'hi debat desitja ràpida contesta, i tu suposo que també, trencarem aquella equànime distribució d'interval·ls necessària per a què cada lletra sigui síntesis essencial dels fets o pensaments d'un troç de la nostra vida.

L'insomni m'ha tret del llit de bon matí. Pels finestrals de la galeria entra el sol, alegre, fins la meva cambra, l'aire fresc que me porta una monòtona cadència del batre, l'or trèmol de les acàcies, unes muntanyes al lluny, blavoses sobre la blancor enlluernanta del cel... L'hora és propícia per a la meditació precedent a la resposta.

Un detall, necessari per a formar judici, trovo que manca en la presentació de la teva Verge; potser perquè encara no has tingut prou temps pera conèixer-la, i és el seu aspecte moral. Però procuraré eliminar aquest defecte suposant-la coqueta i lleugera ó bé una noya com cal, és a dir ni massa recatada ni massa atrevida. Tímida no ho pot ésser per la seva manera de procedir.

La teva Verge és coqueta i lleugera. Però, en què consistirà aquesta coqueteria? Quin serà'l seu objecte? L'atraure't, el tenir-te sempre al seu costat? És bastant per a satisfer una vanitat de noya; però no crec que'n tingui prou. No hem de perdre de vista un sentiment dominant en aquesta edat de 15 a 18 anys: la curiositat, l'afany, que podríem dirne, d'investigació, de saber, tot tement-les, com sonan les primeres paraules d'amor. En algunes arriba més lluny aquesta curiositat. Ja t'he dit, doncs, que't dóna temps d'arribar a la declaració, tota una pintura viva del procés del teu amor i del goig i dolor a ell inherent o un sobtat «t'estimo!»; que lo important és aquesta paraula, i l'emo·ció amb què és dita lo que determina l'emo·ció en Ella. Tu has callat i esperes neguitós la paraula suprema. Si la noya té les qualitats presuposades, pots estar ben segur de que, en cas que no t'estimi, no serà una negació absoluta, ans te deixarà alguna esperança, que pot sostenir-te tot l'estiu. Però aleshores el perill és per a ella: el fet d'haver-li dit que l'estimaves, no havent-te ella rebutjat del tot, permet donar a les vostres converses un caliu d'intimitat, barrejar les dolces paraules d'amor amb les queixes planyentes per haver-te fet concebre amb el seu procedir una esperança que no havia de tornar realitat, fer desfil·lar davant sos ulls la visió d'una vida plàcida i bona o d'agitació i alegria, segons les seves aficions, bastida sobre un amor tot abnegació i fortalesa, envoltar-la, en fi, en un ambient d'amor, en el que poc a poc s'hi ubriagarà, apareixent

en ella l'ànima d'estimar, i creume, que si això arriba, a tu, i no a altre, estimarà, que has sapigut en la seva ànima fer néixer l'Amor per gràcia del teu amor.

La teva verge és una noya com cal. No hi ha per què dir que totes les esperances que t'hagi dat se realitzaran, perquè precisament a això anaven dirigides.

Diràs, potser, que el 1er. cas ja t'hi has trobat. Però has de tenir en compte que aquella ja estimava; i encara posant que aquesta també estimi, sempre tindràs en favor teu l'absència, al pas que la de les mans el veyia sovint i amb altres noyes, que encara és més transvalsador. El del Vendrell, per les raons mateixes que tu dones, per molt que hagi anat amb ella, si a hores d'are no hi ha res, com ho demostra el que vagi amb tu, no t'ha de fer cap por.

Gran serà la meva extranyesa si no't veig transfigurat per la victòria. Jo demano per ella cada nit a Afrodita, bella, venerable, de corona d'or...

Ferran Soldevila

P. D. Res te puc dir sobre la qüestió literària. No solsament no 'n sé res, sinó que ni siquiera conec res d'en Valera.²⁷ D'en Pereda una novela *Al primer vuelo*, que a judicar per ella no'm mereix gaire estima.²⁸ Suposo que deu tenir coses molt millors.

27. Juan Valera (Cabra, Còrdova, 1824 - Madrid, 1905), novel·lista en la línia del realisme idealitzat i la preocupació psicològica.

28. José M.ª de Pereda (Polanco, Cantàbria, 1833 - Santander, 1915).

7. A Salvador Euras

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Palau, 29 Agost 13

Gràcies amic: He llegit el teu diari ont se reflecteix clarament la teva passió forta i ingènua, i 'l seu ansiós avenç quotidià cap el desenllaç, que pot ser a hores d'ara ja és un fet. ¡Que bé s'està enamorat! exclames. No és menester que m'ho diguis, que tota la teva carta traspua optimisme. I quan el sentires si are no'l sentissis? Estàs en un d'aquells fragments lluminosos de la vida en què, obert el pit a la esperança, avenças somrient a tots els perills i a totes les mesquineses amparat pel noble impuls de'l teu amor.²⁹ Lo que avans era a cada instant causa de neguit i malcontent no aconsegueixo are torbar en res el teu esperit, tot amarat d'Ella. Per a ella són els teus sommis, per a ella 'ls teus pensaments. Si trevalles, un nou afany t'empeny al imaginar-te que per a fer-li més bella vida seran els fruits; si vas pel món totes les coses les veus il·luminades d'una íntima claror i totes sembla que't parlin d'ella; fins si un moment arribes a oblidar-la, una alegria suau i [en blanc] la fa present al teu cor. Y com ella't mira sempre amb els seus ulls tan bonics! i t'escolta, i penetra'n la teva imaginació, ¿com serien els teus actes indignes, grolleres les teves paraules o 'ls teus pensaments impurs? També l'he viscuda jo aquesta vida, bona i bella, i are tu m'en has desvetllat el record.

29. L'afició de donar consells als altres va ser molt duradora. En *Dietaris de l'exili i el retorn* anotà, el 30 de juny de 1940: «Imagino a vegades un *Llibre dels consells*. Aplegaria consells (normes de vida) dictats per la meua experiència. Potser fóra útil a algú. Esperarem a ser vells i a haver augmentat més el cabal d'experiències» (p. 140). De fet, el llibre de *Faules* (edició de bibliòfil del 1946 i edició popular del 1948) responia a aquest mateix impuls.

8. A Salvador Euras

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Palau 13 setembre 1913

Estimat Euras, are sí que les teves memòries no desvetllaran cap més recort volgut en la meva ànima, tot lo més, l'esperança de que l'alegre emoció que has sentit també jo un dia o altre la sentiré. Però tan sols l'esperança... Perquè en realitat, besar, lo que's diu besar, estiman-te la dona qui beses, jo no ho he fet. Alguna serventa en els temps de la meva Iniciació se degué endur els meus primers besos d'amor, amor sensual d'un lletj sensualisme trist, infecond, sense voluptuositat. I no fa molt temps, tu ja sabs d'un bes donat en la mà ben feta, mes no gaire pulida d'una voluble normal, allà en la solitud dels voltants de la Plaça de Toros; bes tan ràpit i sens amor que ni 'n sé'l gust. Tu sí que deus saberlo Benaurat, benaurat! Què hi fa que ella no cedint al teu infantil desitj no't tracti de tu, fins que hi fa que no't dongui 'l seu dolç sí, si't concedeix la que jo imagino divina inestable embriaguesa del bes?

Dius que tens ganes de parlar-ne. Jo també i moltes. Fan ara aquí uns dies tristos de pluja. Are mateix ha caigut un gran ruixat i s'han separat les boires. Grans núvols blancs caminen lents pel cel blau pàlit. Les terres i els arbres han restat embellits per la pluja. Tot això és bonic, molt bonic. Però Barcelona... Jo ja sento l'anyorança de Barcelona, aquella ànsia de retorn, que no acaba de ésser definitiva.

9. A Antoni Rubió i Lluch

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

Palautordera, 30 març 1915

Sr. Don Antoni Rubió i Lluch

Estimat mestre: ja pot imaginar-se l'alegria amb què he sapigut la meva definitiva entrada a l'Institut d'Estudis Catalans.³⁰ El seu fill Jordi m'havia ja avançat la notícia, i diumenge vaig rebre la seva amable lletra en què aquella m'és confirmada.³¹

Si gran és la meva alegria, no ho és menys el meu agraïment. Des de fa uns quatre anys en què, per primera vegada, vaig ésser al Institut, algunes estones m'havia afalagat com un sommi ardit i llunyà, l'idea d'arribar-ne a formar part. L'ambient propici al estudi que hi ha en ell, l'encoratjament que 'ls estudiosos hi troven, la relació amb gentes de ciència, amb les quals fins la mateixa frèvola conversa és font de saber i disciplina d'aprenentatge, m'el feien entreveure com una terra de promissió. Però m'en sentia tan poc digne que quan aquest istiu V. va parlar-me d'entrar-hi passatgerament, vaig restar-ne meravellat. Ara, degut a la seva benevolència i a la dels seus companys, el somni ha devingut una bella realitat. Vagi per a tots el meu reconeixement.

Però per a V., Dr. Rubió, la major part. V. no ha tingut prou amb desvetllar en mi aquesta afició a l'investigació i als estudis correlatius —això tan atrayent que en si mateix ja té la compensació i el premi—, sinó que ha volgut posar-me en condicions de poguer consagrar-hi la meva vida.

30. Antoni Rubió i Lluch (Valladolid, 1856 - Barcelona, 1937), historiador i estudiós de la literatura catalana, fou catedràtic de la Universitat de Barcelona, impulsor dels Estudis Universitaris Catalans i primer president de l'IEC. Fou el principal mestre de Soldevila en la seva etapa formativa. Sobre això, vegeu el capítol «Antoni Rubió i Lluch, mestre de mestres», a Enric PUJOL, *Història i reconstrucció nacional*, Catarroja i Barcelona, Afers, 2003, p. 42-51. Soldevila entrà a l'IEC com a secretari redactor. Pel que fa al paper de la institució en el tram cultural de l'època, vegeu Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. 1: 1907-1942, Barcelona, IEC, 2002.

31. Jordi Rubió i Balaguer (Barcelona, 1887-1982), doctor en filosofia i lletres, especialista en història de la literatura catalana, fou organitzador de la Biblioteca de Catalunya, de la qual va ser director (1914-1939). Soldevila féu un retrat intel·lectual del personatge en l'article «Jordi Rubió i la Biblioteca de Catalunya», *Serra d'Or*, any IX, núm. 4 (abril 1967), p. 33-36 (també reproduït en Ferran SOLDEVILA, *Noms propis*, Barcelona, Barcelonesa d'Edicions, 1994, p. 165-174).

Jo, d'aquesta confiança i d'aquesta distinció, procuraré amb tota la meva ànima fer-m'en digne.

V. affm. S. S.

Ferran Soldevila

10. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Palau de la Diputació. Barcelona». [1915-1916]

Amic Nicolau,³²

Vaig rebre 'l vostre treball sobre l'escola poètica ripollesa, i tot seguit vaig enviar-lo a ca l'Henric.³³ Al anar-hi abans d'ahir, per a saber de l'estat de l'*Anuari*, vaig trovar-me amb que encara no havien començat res del seu estudi a causa d'alguns dubtes que s'els hi presentaven. Jo m'he estimat més consultar-li a fi de què fossin resolts segons el seu desig.

Les cites de l'*Ars metrica*, que tenen una ratlla al costat, han d'anar amb una altre classe de lletra?

Els versos suposo que'ls vol amb la mateixa lletra.

Un altre dubte encara tenien, però, com que no tinc aquí'l seu original, no podré explicar-li amb precisió. De totes maneres suposo que m'entendrà: Hi han alguns paràgrafs —sento no recordar a què's refereixen— que porten una numeració en aquesta forma:

Aquí'l n°

—
—
—
—
—

Aquest n° té d'anar al començament del paràgraf o, potser, al costat, com sembla indicar la ratlla?

També'm preguntaren si la taula de variants tenia d'anar sencera en el llibre on se troba o distribuïda en notes a cada pàgina corresponent.

Si, apart d'aquestes, hi ha alguna altra observació a fer, no deixi de fer-me-la.

32. A part de pertànyer a un mateix equip intel·lectual, el dels historiadors noucentistes, i ser tots dos deixebles directes d'Antoni Rubió i Lluch, foren també companys del mateix partit, Acció Catalana, del qual Lluís Nicolau d'Olwer (Barcelona, 1888 - Mèxic, 1961) fou un dels principals dirigents.

33. Lluís Nicolau d'OLWER, «L'escola poètica de Ripoll en els segles x-xiii», *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. vi (1920), p. 3-86. Segurament la preparació de l'article es féu durant el període 1915-1916.

I perdoni que, per la meva poca experiència en aquets assumptes, hagi tingut que molestar-lo.

Son affm. amic

Ferran Soldevila

11. A Mercedes Zubiburu Bethancour³⁴

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

Palautordera, 14-12-16

Querida mamá:

No te preocupes por mi soledad, ni por la cuestión de las Navidades. Lo que has de hacer es tenerme bien al corriente de cómo sigue papá. En mi soledad estoy bien, y hasta me complace la idea de ir a pasar los dos días de fiesta con vosotros, pero sólo los dos días.

No escribí el día de la garrafa, porque me lo dijeron a eso de las 8 y media de la mañana. Me despertaron por si quería escribir; però, francamente, soñoliento y en la cama no me pareció oportuno hacerlo.

Me quedaba aún algo de mantequilla, café, no sé, no lo he averiguado. Los plátanos —fabes, según la Merceneta— me complacen extraordinariamente. No tengo ninguna noticia del lampista.

No te extrañe que no os escriba más y más a menudo. Tengo tan pocas cosas que contaros! La vida es siempre la misma. Explicada una vez, ya no es necesario volverla a explicar.

Ténme al corriente de cómo sigue papá.

Te abraza i te besa

Fernando

34. Mercedes Zubiburu Bethancour (Barcelona, 1867-1953) era filla d'un notari basc que es casà amb una veneçolana. Es casà amb Carles Melcior Soldevila i Boixader (Barcelona, 1868-1917) el 1891. El matrimoni va poder mantenir una posició social acomodada, especialment a partir del 1895, quan el marit guanyà una notaria a Barcelona. El castellà, a causa de la mare, fou la llengua familiar. El mateix Ferran Soldevila explica en *Al llarg de la meva vida* que no fou fins als tretze anys més o menys que deixà de pensar en castellà per fer-ho en català i que no fou fins a l'any de la mort del seu pare, el 1917, que ell va introduir el català a casa seva. Només amb la seva mare continuà parlant castellà. En aquesta obra, diu: «recordo que em fou molt fàcil i que en sentia una gran satisfacció». I precisa: «per a mi, no exageraré gaire si dic que resulta una anècdota llunyana i insignificant» (*Al llarg de la meva vida*, p. 258-259).

12. A Mercè Soldevila i Zubiburu³⁵

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita. [1916-1917]

Estimada Mercè

Cal que t'hi fixis més perquè fas moltes errades. No t'importi haver de fer com el mussol.

En primer lloc: escrivint cartes no usis el ma, ta, sa, sinó la meva, la teva, etc. Les cartes han d'acostar-se al llenguatge parlat, sense, però, igualar-lo.

En segon lloc: Per a tu no existeix la puntuació. Com a consell general et diré que de la puntuació, quan no es té una gran seguretat, val més pecar per més que per menys.

En tercer lloc: la ch no existeix en català. Tu escrius despach en lloc de despatx, coche en lloc de cotxe.

Em sembla malament el que dius del tio Pasqual i em sembla bé el que dius de la Montserrat.³⁶ Ara apenes es deu notar el canvi: però si es tornen a allargar les faldilles em sembla que no li provarà.

Ah, no escriguis espanyol, per més que vagis amb la madame.

Abraçades de

Ferran

35. Carta sense data. Segurament del 1916, de quan es va proposar introduir el català a casa seva. Mercè Soldevila i Zubiburu (Barcelona, 1896-1985) era la seva germana, dos anys més jove.

36. Segurament Pasqual Soldevila, germà de Carles Melcior, pare de Ferran.

13. A Carles Soldevila i Zubiburu³⁷

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita. [Palautordera, 1916-1917]³⁸

Car germà:

Jo no sé, naturalment, el fret que passeu vosaltres; però jo m'en defenso bastant bé: el llit, l'estufa i la llar dels masovers em són tres escuts bastant poderosos. El foc a terra és una gran cosa, sobre tot. A més de l'eficàcia material, té un prestigi moral, que es manifesta en un amorosiment dels homes i les bèsties. Ara que estàs en ple període constructiu és hora que t'el facis posar en el teu pis. Ho dic, és clar, pels homes; de bèsties suposo que per ara no en tindreu: això es deixa per si no teniu fills.

Si tan bella resta la teva demora, us aniré a visitar manta vegada, especialment els primers temps en què enyoraràs la família actual.

Potser el teu encostipat ha desaparegut. Ara la malaltia del papà haurà estat un nou embà. Tota la vida és feta d'embans en les persones sortoses, per als altres hi ha parets mestres i muralles.

Què és allò de «Deia la nina...»?!

Ja em daré de baixa de l'Associació. Ja ho pensava fer. Quan tornin a cobrar, que no paguin.

El diàleg aquell m'ha plagut tant que segurament retornarà a Barna.

I això, ho coneixes?: «mentres tu dorms, pluvia». És del López.³⁹ L'Esquella li retreu.⁴⁰ Segurament això no t'ho haurà comunicat. Adéu. T'abraça

Ferran

37. Amb el seu germà, l'escriptor Carles Soldevila i Zubiburu (Barcelona, 1892-1967), mantingué un vincle amical de per vida.

38. Carta del 1916 o de principi del 1917, com es desprèn del seu contingut, ja que hi parla de la malaltia del pare, mort el 1917. Segurament escrita a Palautordera.

39. El poeta Josep M. López-Picó (Barcelona, 1886-1959), que tingué un paper molt important en els inicis poètics de Soldevila, ja que Ferran va poder publicar les seves primeres composicions en *La Revista*, publicació impulsada per López-Picó i Joaquim Folguera, i es vinculà a la tertúlia que es reunia al Cafè Continental. S'ha conservat una bona mostra de la correspondència que mantingueren durant els anys vint.

40. El setmanari satíric republicà *L'Esquella de la Torratxa* (1872-1939).

14. A Carles Riba i Bracons⁴¹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Manuscrit en targeta postal: «Palautordera. Margens del Tordera». De Fototípià Thomàs, de Barcelona.

Palautordera, 12 agost 1918

Sr. D. Carles Riba
Roca i Batlle, 10
Barcelona

Car Riba: el dia de Sant Pere vaig anar a casa vostra. Anava a acomiadar-me perquè pressentia que era el darrer dia de festa que passava a Barcelona. La vostra absència va fer-ho impossible. Rebeu ara, tu i la Clementina, els meus afectes.⁴²

F. Soldevila

41. El vincle amical amb el poeta Carles Riba i Bracons (Barcelona, 1893-1959) data ja de l'època juvenil, de quan tots dos feien part del grup de *La Revista*.

42. La poetessa Clementina Arderiu i Voltas (Barcelona, 1893-1976), esposa de Riba.

15. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita.

Adressa: només a Palautordera, 20 juliol 1919

Caríssim:

Encara vaig restar una pila de dies a Barcelona, després de la meua darrera visita al vostre niell. Diverses causes, quasi totes molestes, van retenir-m'hi fins a primers de juliol. Ara, ja fa més d'una quinzena que sóc aquí, i, després d'uns quants dies de proposar-m'ho, prenc la ploma per escriure't.

Escolta'm: el teu llibre m'ha estat una sorpresa.⁴³ I no solament per les poesies que m'eren desconegudes, sinó per les que ja coneixia. Hi he descobert molts caïres que m'havien passat desapercebuts i, sobretot, se m'han revelat clarament intel·ligibles molts versos que abans jutjava obscurs. I és que, de vegades, cal que un llibre ens interessi perquè ens agradi, i no pas que ens agradi perquè ens interessi. Ran de la mort d'en Folguera, vaig rellegir *El Poema esparç* i em va semblar molt millor que no m'havia semblat fins aleshores.

I és que les teves *Estances* rellisquen sobre l'esperit poc atent. Cal sovint un esforç per copsar-ne el sentit. No és arriscat augurar que la teua poesia mai no esdevindrà popular, i que mai cap imbècil no vindrà a fer-t'en la lloança. I si algun cop això s'esdevenia, pots assegurar que es tracta d'un imbècil hipòcrita. Però és possible que àdhuc alguns intel·lectuals i refinats, com diria en Rogent *cadet*, romanguin estranys a la teua obra: amb tot, pots, en canvi, tenir la seguretat que el dia que aquests mateixos detractors o malconeixents de la teua poesia, haguessin de formular-ne i d'estampar-ne una crítica, se convertirien, sinó a l'entusiasme, al menys al respecte. I no per desig d'afalagar-te o per covardia, sinó perquè haurien hagut de deturar-se un poc a conèixer-te, i, sota l'aparença una mica hermètica, haurien trobat en els teus versos una riquesa de pensaments, d'imatges i de sons que els obligarien a l'elogi. L'esforç per penetrar la teua poesia és abundantament guardonat. No s'esdevé amb ella el que s'esdevé amb la poesia d'altres poetes de tendència psicològica (fins amb el propi Ausiàs March, de vegades), que un cop copsat el sentit, no pots menys de dir-te: bé, i per això tants romanços.⁴⁴

43. Carles RIBA, *Primer llibre d'estances*, Barcelona, La Revista, 1919.

44. En la carta de resposta, del 10 i 11 d'agost de 1919, Riba li diu: «Estic molt content del que em dius del meu llibre. Et confesso que el teu judici em feia por. Tu i jo tenim punts de vista i amors comuns i el no retrobar-nos en un llibre hauria volgut dir per ventura un desviament desconcertador» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

El nom d'Ausiàs March, que ara m'acudia, s'enllaçarà necessàriament, en el pensament de molts de nosaltres, amb el teu nom. No perquè tu siguis un marquià, sinó per ésser ell, dins la nostra literatura, el representant més alt d'aquesta poesia introspectiva, d'esguard girat endins, de cara al cor, que s'inicia ja amb alguns trobadors i que ha rebrotat amb nova aridesa amb en López-Picó i la seva escola. No t'esveris de veure-t'hi aquí, tan aprop: n'ets molt lluny: l'esguard girat endins veu coses molt diverses i de molt diversa manera. És indubtable que en López ha estat per a tu perillós. Era per a la teva tendència un camí afressat i asso-leiat de glòria (en López ha tingut els seus temps de glòria); i si no hagués estat la teva cultura, que t'oferia en altres llengües, camins acordats amb el teu tarannà, és possible que haguessis devingut un lopezpiconià més i que bona part de la teva personalitat s'hagués malmès sota la seva influència, com va succeir-li a en Folguera.⁴⁵ Itàlia t'ha salvat, i també Grècia, i també Anglaterra, i també una fortíssima tendència del teu llenguatge cap a la musicalitat profunda i viva, completament oposada a la complacència en l'eixarrement que caracteritza el vers d'un López-Picó.⁴⁶ M'agradaria veure aquella tendència sobiranejant completament la teva poesia i contribuint al afermament total de la teva personalitat originalíssima, una de les més originals que de molt temps ençà hagin aparegut en la nostra literatura. N'han sortit gaires crítiques? No he vist sinó les de la *Revista*. Em temo que se m'haurà passat per alt la de *La Veu*, que fins ara m'ha arribat molt irregularment.⁴⁷

Adéu. Saluda afectuosament la teva Clementina. Heu abandonat ja el vostre casal i no veieu més la blava coma ponentina?

T'abraça

F. Soldevila

45. El poeta i crític literari Joaquim Folguera i Poal (Santa Coloma de Cervelló, 1893 - Barcelona, 1919).

46. En la carta de resposta ja esmentada, Carles Riba li fa aquest agraïment: «T'agraeixo la teva franquesa de posar-me en L-P [López-Picó] en una banda i a mi en una altra. Tant se me'n dóna a la dreta o a l'esquerra: la qüestió és ésser-ne lluny. Aquest altrament excel·lent poeta ha arribat en un grau de recel i d'autosaturació que ja sembla un conte de Renard o de Bernand» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

47. El periòdic *La Veu de Catalunya* (1880-1937).

16. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita.

Palautordera, 1 set. 1919

Sr. D. Carles Riba

Si no fos dilecte, perquè, al cap i a la fi, faràs el que la teva musa et dicti, exclusivament, et diria que no et deixessis capficar per la crítica i menys per la crítica oral.⁴⁸ Fins, potser, a hores d'ara, hagi reaccionat de la teva desorientació, i prescindint de les rutes que els altres vulguin signar-te, et disposes a fer la teva via, que és la sola que de tu pot de veres interessar-nos.

Si aquesta hora d'orientació ferma no t'ha arribat encara, espera-la, que un dia o altre t'arribarà. Una personalitat tova, sense cohesió, cedirà a totes les influències i a totes les advertències, i podràs esbrinar-les fàcilment en la seva obra. (Aquí, paral·lelament, la teva imatge del pobre, vestit amb retalls d'altri). En canvi, una personalitat impenetrable, destacada, poderosa, o romandrà impassible, o, si la influència o l'advertència prové d'una ment respectada, trontollarà, simplement, sense perdre la base, i un cop passat l'impuls, apareixerà en el mateix lloc, ella mateixa, potser enfortida per aquella gimnàstica. Que en definitiva, a això es redueix (i no és poc), la influència d'un altre esperit sobre un altre esperit: a l'afermament, al desvetllament alguna vegada, de les pròpies virtuts.

Tot això, per concloure que tots els infeliços consells que et voltin, acabaran essent completament estèrils, per fortuna, i que, si alguna desviació ha de sofrir la teva marxa poètica, naixerà, com una necessitat, de tu mateix.

Estic llegint la teva *Odissea*.⁴⁹ Vaig molt a poc a poc: estic, justament, en el Cant tercer. Em plau de llegir-la en veu alta i això em fatiga aviat. M'és una lectura delitosa.

Deixa'm, en primer lloc, lloar l'endressa, que és una ofrena justa i digna, no una habilitat ni un afalac mesquí. Detesto aquests llibres, que ara sovintegen, on gairebé cada poesia va adreçada a algun artista o intel·lectual, cada part del lli-

48. En la seva carta de l'agost ja citada, Riba li deia: «Aquesta setmana deuran repartir el primer volum de la meua *Odissea*. Ja me'n parlaràs, en tota franquesa. Del que faré de vers després d'aquest primer llibre, no ho sé ben bé. Fa mesos que no n'he escrit ni un. Estic temptat de creure que el que més em convindria és d'anar versificant i no publicar cap més llibre. La crítica, encara que només sigui la crítica verbal, desorienta d'una manera terrible» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

49. HOMER, *Odissea*, Barcelona, Editorial Catalana, 1919. Versió catalana de Carles Riba.

bre a un altre, i a un altre encara tot el llibre: hereus directes, però més vils, d'aquells, avui desapareguts, ornats en la primera plana amb una dedicatòria al pare, a la mare, als germans, als amics i a un oncle que havia estat com un pare envers l'autor.

La metrificació és un triomf, no obstant que algunes vegades el rimat sembla esblairar-se i com prest a esgarriar-se. És això volgut? A en Maragall també li esdevenia en aquells himnes on usa el mateix sistema de metrificació, en l'himne a Pallas Atena, em sembla recordar, i en el primer himne a Demèter, i potser en algun altre, molt pocs.⁵⁰ Fóra interessant de saber si ell havia arribat a aquest metre com a una culminació, o si el sistema que generalment usa (encadenament de versos de cinc o sis més síl·labes fou imaginat per ell posteriorment. Ara, que penses fer les teves poesies com una mena de discursos ritmats, perquè no hi faries una adaptació d'aquest teu hexàmetre? No vol ser un consell això, oh no! Amb prou feines vol ésser una suggestió.

Adéu. Ja en parlarem més un altre dia. Saluda la teva muller. Teu, sincerament.

F. Soldevila

50. Joan Maragall i Gorina (Barcelona, 1860-1911) exercí inicialment una gran influència en Soldevila, que ell mateix va reconèixer en escrits com «Maragall, poeta de fondo y forma», aparegut a *Ínsula*, núm. 181 (desembre 1961), p. 19.

17. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palautordera, 15 set. 1919

Amic Nicolau:

Em permeto molestar-vos novament demanant-vos els n° de la *Veu* on vau publicar el vostre discurs sobre el Muntaner. Així fóra encara a temps d'afegir-ho a les proves.

Ítem més: em permeto recomanar-vos una petita poesia que he enviat als Jocs Florals de la Barceloneta. Es titula «A una veïna», Lema: Je n'ai pas oublié, voisine de la ville, Baudelaire.⁵¹ Us agrairé tot el que per ella féu. Tira, exclusivament, a algun premi en metàl·lic.

Vostre. affm. i devot

F. Soldevila

51. El poeta Charles Baudelaire (París, 1821-1869) fou una influència que substituï la que havia tingut Maragall en el jove Soldevila. Va quedar molt marcat per la sèrie *A la très bonne, a la très belle*, tal com va reconèixer en una entrevista a *Tele-estel* del 19 d'abril de 1968.

18. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palautordera, 26 set[embre] 1919

Amic Nicolau:

Us agraeixo molt la vostra intervenció a favor meu en el veredict de Jocs de la Barceloneta. Us agraeixo també la nota que m'enviàreu. Vaig insistir demanant-vos-la, perquè en Valls en les primeres proves del meu treball no la hi havia afegit i res no me'n deia en les seves lletres.⁵²

Disposeu del vostre affm. i devot

F. Soldevila

P. S. Segurament, el dia dels Jocs Florals no seré encara a Barcelona. Us faria res de recullir-me el premi? Quan ens veiéssim per l'Institut, ja m'el traslladaríeu. Mercès, novament.

52. Ferran Valls i Taberner (Barcelona, 1888-1942), historiador, jurista i arxiver amb qui aleshores col·laborava en la redacció del manual *Història de Catalunya: Curs superior*, encomanat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i que es publicà els anys 1922 i 1923. Aquesta experiència fou jutjada com a molt positiva per Soldevila, que reconegué un cert mestratge per part de Valls en la seva formació inicial. Sobre la relació, vegeu «A propòsit de la col·laboració amb Ferran Valls-Taberner», a *A Fernando Valls Taberner: Discursos y artículos en homenaje a su memoria*, Barcelona, Diputación Provincial, 1964. Reproduït més modernament a F. SOLDEVILA, *Noms propis*, p. 140-149.

19. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

La Tour, 9 abril 1920

Querida mamá:

Como puede verse por el membrete, me hallo ya en l'Ermitage.⁵³ Acabo de llegar en este mismo instante (las 4). Estoy ya en mi habitación que es sencilla pero alegre. No he visto aún al Sr. Castanié;⁵⁴ pero como puedes comprender estoy asaz fatigado, y con la aprobación de una dama que es la mayordoma voy a meterme en la cama. Para el viajaço enorme que es, con todo i las muchas y penosas molestias que hay que pasar (como por ejemplo la estancia en Tarascon de 4 a 8 de la mañana, en una sala de espera, sentado sobre mi maleta) me he defendido bien. No hay que decir que si hubiese de volverlo a hacer me defendería mejor. De todos modos el vientre se me ha portado de una manera insuperable. Donde más he notado y noto ahora el cansancio es en la boca.

El país, desde Ginebra a aquí, es de lo más delicioso que haya. También lo es La Tour i los alrededores de l'Ermitage, que no es, ni cosa parecida, donde los Lampallas se figuraban. Todo el día ha estado muy nublado, lloviendo a ratos; pero justo des del momento en que he llegado a la estación de La Tour ha salido el sol, y ahora buenos trozos de cielo despejado.

Por ahora no escribo más. Me voy a lavar y a meterme en la cama. Otro día lo haré más extensamente. Besos para todos, sin olvidar los tititos. Recíbelos tú de tú

Fernando

Supongo que habréis recibido un telegrama que os he puesto esta mañana desde Ginebra. Acabo de leer el reglamento de la casa. Ya os hablaré de él otro día. Me parece que todo irá de primera. Yo, por mi parte, estoy mucho menos fatigado de lo que hubiese creído (si no fuese el lenguaraz): La noche en Ginebra me ha dado bastante reposo.

Adelante.

53. La delicada salut de F. Soldevila (patia una disfunció de l'aparell digestiu) féu que, ja de ben jove, anés a restablir-se a aquesta clínica suïssa, on va conèixer, més tard, la que seria la seva esposa, Yvonne Lepage, i també Elisabet Héroult (de casada, Guest), amb qui el matrimoni sostingué una llarga amistat. Gràcies a aquesta carta podem datar la seva primera estada a l'establiment, on va anar, de manera periòdica, fins al 1928.

54. El metge que el va dur en les seves estades al centre, amb qui establí un vincle amical.

20. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita en paper: «Etablissement Médical, L'Ermitage, La Tour de Peitz, près Vevey, (Suisse)».

La Tour, le 8, 9, 10 11 mai 1920

Querida mamá, querida madrina, vosotras que tanto y tanto me habéis atacado; querida hermana, tu que has presenciado sus ataques y alguna que otra vez los has reforzado con tu adhesión: leed: esta es la sarta de la vindicación mía.

1.º Hacía bien en estar echado las horas que lo estaba. Era el procedimiento de defensa indicado: la prueba es que hoy, que se trata no ya de defensiva, sino de ofensiva, lo estoy a todas horas.

2.º Hacía bien, cuando estaba en el campo, de no hacer caso de vuestras incitaciones a levantarme más temprano y a irme a tender al bosque: la prueba está en que aquí en cuatro pasos me plantaba en el jardín, en una chaise-longue, al sol o a la sombra, según me conviniese, y sin embargo en la cama me estoy desde hace un mes.

3.º Hacía bien en caminar lo menos posible: la prueba en los párrafos 1º y 2º.

4.º Hacía bien en tomarme el desayuno sin sentarme en la cama: la prueba está en que los primeros días, que estaba a leche sola, que la tomaba sorbiéndola con un tubo de cristal, con sólo inclinarme un poco hacia la mesita de noche donde estaba la taza. Qué lástima que no se me hubiese ocurrido este procedimiento! Pero como hubieseis puesto el grito en el cielo, si llego a emplearlo! Aún ahora para comer me acercan la mesa a la cama y yo, bien repantingado, voy comiendo.

5.º Hacía bien en querer que no se llevasen los platos de la mesa inmediatamente: la prueba está en que aquí me ponen todo lo que he de comer ante mí, al empezar la comida, y yo así sigo el orden que el apetito me aconseja.

¿Es preciso seguir? No. Ya basta. Digamos en cambio que las sopas no son tan espesas, y que como espinacas, escarola, zanahorias, rábanos, etc. (la reeducación eh? la reeducación!). Pero los médicos tenían la culpa de mi abstención, no yo.

Me temo que esta semana habré aumentado muy poco, porque ya he tenido la indigestión que mamá se temía y he estado un día a semidieta, cosa que ha reprobado el médico. Según él, había de haber comido lo mismo. La verdad es que son muy brutos. No se trata ahora de M. Castanié, sinó del otro cuyo nombre no recuerdo. Este señor me ha visitado hoy, lunes 10, por ausencia del Dr. Castanié. Ha dicho que no había tenido indigestión ni cosa que se le pareciese (tío vaina!), que «il faut manger, manger et manger», que marcharé de aquí desconocido, que todo es cuestión de voluntad, etc. etc. Todas esas pomposas frases que acostumbran, en

uno u otro tono, a hacer todos los médicos. Ha añadido que el había también estado enfermo y que en tres meses aumentó 20 ks. Además me ha rociado de capellanes.

He recibido los diarios y la postal anunciadora. Me los he empassado ávidamente. Ahora va bien! Ya calía, ya, que hubiese un poco o un mucho de gresca que sacudiese la letargitis. Yo aquí hago propaganda. Mr. Castanié ya es separatista.⁵⁵

Me he pesado. No hay más que 300 gr. de aumento. Me lo esperaba. Mis medidas no mienten. El sábado debía llevar ya aumentados 600, que con los 200 que había aumentado durante el domingo, el lunes hacen los 800 de la semana pasada. Pero con no cenar el sábado y comer poquísimo el domingo, las cuentas no han salido como era de desear. Veremos la semana que empieza.

Me estraña no haber recibido aún carta de Carlos. Hace ya tres semanas que le escribí.

Adiós. Recibid abrazos de vuestro hijo, sobrino y hermano respectivamente y dad muchos recuerdos de mi parte a todo el mundo.

Fernando

La indigestión desapareció. Ayer y hoy ya como bien.

55. La frase ens dóna un indici clar de quin era, aleshores, el posicionament polític de F. Soldevila.

21. A Mercè Soldevila i Zubiburu

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita en targeta postal.

Srta Mercedes Soldevila y Zubiburu
Santesteban (Navarra)
Espagne

La Tour, 7 de juliol 1920

Estimada germana: Ahir vaig rebre la postal de la mamà comunicant-me la vostra arribada feliç a Santesteban, i una carta d'En Jacint, contestant la que jo li vaig escriure. Em diu, entre altres coses, que ha rebut carta teva. No deixis de puntuar una miqueta més.

Abans-d'ahir vaig rebre carta d'En Carles⁵⁶ on em diu que els Titets estan bé.

Aquesta setmana hi ha un augment de 400 gr: estic arribant als 10 i als 50. Em fa l'efecte que encara puc pujar alguna cosa més.

No sé si us deia en la postal que vaig enviar-vos a Santesteban que no usava més la compresa elèctrica. Segueixo amb les dutxes escoceses.

Em penso que aviat començaré a sortir de l'Ermitage i a fer algun passeig fins al llac que està a uns deu minuts. Mr. Castanié ha parlat, àdhuc, de que abans de marxar cal que hagi fet alguna petita excursió en bicicleta.

Digues a la mamà que vaig rebre les mil pts. Digues a la madrina que, si posen els banys, desitjo que noti moltes coses en pro. Saludeu de part meva als amics i a les dues minyones.

Tu rep una abraçada de

Ferran

56. Carles Soldevila.

22. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita en paper: «Etablissement Médical, L'Ermitage, La Tour de Peitz, près Vevey, (Suisse)».

La Tour, 13 de julio de 1920

Querida mamá:

Recibí tu segunda quilométrica carta y he recibido también una carta de la nena.

Ya puedes suponer cuánto me complacen tus arreglos financieros. Sin ellos, mi deuda habría ido aumentando de manera que al volver a Barcelona habría adquirido proporciones considerables. Ahora con tus providentes combinaciones y con algún dinero que aún ganaré o que aún he de cobrar, la deuda, en caso de existir, será pequeña.

Realmente habría valido la pena de mandar el dinero por cheque. La nueva remesa habrá que hacerla así. Para entonces de sobras habré empezado a salir, porque ahora ya me paseo por el jardín y juego al croquet y a carambolas.

Esta semana he aumentado 700 gr. Son, pues, 10 ks. 600 gr. de aumento, y mi peso actual es de 50 ks. 600 gr. Este último aumento me complace mucho porque ahora ya voy estando muchas menos horas echado.

Os mando el retrato que tanto deseabais. No lo he hecho hasta ahora, porque no me convenía precipitar los acontecimientos. Había dos personas que poseían máquina de retratar; pero eran dos mademoiselles de aquello tan monometrudo que corre. Una de ellas, sobre todo, una verdadera beldad.⁵⁷ Hasta esta última semana los acontecimientos no nos han llevado a tratarnos. Entonces me ha sido fácil hacerme retratar. Cada una de ellas me hizo una fotografía. En ésta que os mando, estoy saliendo del campo de tennis. Es al mediodía. Esta actitud sonriente, de anuncio de dentrífico, es debida a que una de las ninonas, la más, me estaba haciendo reír y no me dejaba adoptar el aire de seriedad que yo pretendía. También ella me hizo una fotografía, pero ella (tranquilízate mamá; no temas, nena; no esperes aún tener yerna, madrina) partió anteayer. Queda la otra, pero no es, sobretudo de cara, tan monomentruda, ni con mucho: no os dé cuidado. Queda también una petite blonde rusa (las otras dos son francesas) y graciosa, pero que tampoco debe daros cuidado. Queda, en fin, una al-

57. Es tracta d'Yvonne Lepage (Falaise, Normandia, 1889 - Barcelona, 1985), amb qui es va casar a Suïssa, a Leysin, el 1924, i amb qui va tenir un fill, Gerard, a Barcelona, el 1931. L'altra noia és Elisabet Héroult.

saciana, judia, la pobre, de lo mas horroroso que puedas imaginarte, tampoco os dé cuidado.

El retrato está bien; pero me parece que en la realidad resulto mas belludo y parezco mas gordómetro. La posición y el gesto de la cara no hacen resaltar ni la belleza ni la gordura.

Veó las posiciones que, como dice la nena, se han despertado en torno de su noviazgo. La de los Ferrer era de esperar. La pobre Rosita era una cierta lástima. Estoy tentado de seguir el consejo de madrina.

Me parece que en una postal que dirigí a Mercedes, o a Merceditas, como dice su amado, ya le indicaba que habia recibido una carta suya contestando a la que yo le dirigí. Mucho celebro que a ambos les haya parecido bien.

Saludad a todos los parientes, amigos y conocidos, y recibid a cada abrazo de vuestro hijo, sobrino y hermano.

Fernando

23. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica. Palau de la Diputació: Barcelona». Ratllat.

Glion, 30 de agosto de 1920

Querida mamá:

He aquí el retrato que te anunciaba. No dirás que no estoy belludo. Estoy contento de podértelo mandar para que te tranquilices y comprendas todo lo que he llegado a ganar en el Ermitage. Me lo hicieron hará cosa de quince días. Te incluyo la fotografía que me hice en Barcelona para el pasaporte. Puestas de lado, para un anuncio de antes y después no tienen precio. Aun comparando la última con las que os mandé hará un par de meses, se nota una gran diferencia.

Con todo, el Dr. Castanié me dice que no me precipite a abandonar Suiza, ni tampoco a recorrerla, que si puedo estar me quieto un mes, no lo esté quince días. Por mi parte comprendo que tiene razón. Estoy infinitamente mejor, pero aún no estoy completamente bien. Es curioso que de lo que me encuentro mejor es del vientre. No tengo diarreas y si caminando siento fatiga, no es en él sino en las piernas, por falta de costumbre. En cambio, en el estómago, a pesar de que me ha subido mucho, siento aun alguna vez malestar o mareos. Los gasómetros me han molestado mucho durante la cura.

Esta opinión del Dr. Castanié y mía viene a coincidir, en parte, con la del Dr. Letzinski, el otro médico que me ha visitado alguna vez. El otro día vino aquí, a Glion, al Hotel, a visitar a un enfermo y yo que lo supe, le hice que me reconociese y me dijese su parecer. Se afirma en lo que ya te dije. Según él, para encontrarme completamente bien, habría de pesar 60 ks. El cree que puedo alcanzarlos, aumentando la ración de mantequilla gradualmente. También es del parecer de que no vuelva inmediatamente a Barcelona, y de que me esté aquí en Glion, que es muy sano, mientras el frío, que ya empieza, lo permita.

Yo no tengo un plan definitivo. Vigilaré lo que noto en pro y en contra. Si veo que verdaderamente afirmo la cura o la supero, no iré deprisa a volver. Por ahora, no hay duda de que me prueba en Glion. En una postal que te escribí hace tres días, te indicaba que tenía buen apetito, cosa que no me sucedía en el Ermitage. La habitación que tengo aquí no tiene comparación con la que allí tenía. Id. los paseos. La comida es por el estilo, casi idéntica.

No te pienses que me haya alejado mucho de ti, tal como me dices en tu carta. No: de La Tour a Territet, en tren, hay 20 kms., y de Territet a Glion, en funicular,

unos 10. Ya ves, pues, que cuando estabas en Santesteban te hallabas muchísimo más lejos.

Tal como te decía en mi postal, mándame el dinero a alguna banca de Montreux. Yo durante el verano he ganado alguna cosa con los artículos de la *Publi* y con los Juegos Florales.⁵⁸ Carlitos debe llevar la cuenta.⁵⁹

El Titet monometrudísimo en estas fotografías.

Adiós. Un buen abrazo para ti, para madrina y para la nena. Recuerdos a las muchachas.

Tuyo

Nando

58. Es refereix a les col·laboracions periodístiques que feia al diari *La Publicidad*, de Barcelona, que va iniciar el 16 de gener de 1920, gràcies al seu germà Carles, que també hi col·laborava i que coordinava unes pàgines en català (ja que el diari no es catalanitzà completament fins al dia 1 d'octubre de 1922).

59. El seu germà Carles.

24. A Yvonne Lepage i Elisabet Héroult

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esberrany manuscrit. [Agost de 1920]

Mesdemoiselles:

Voici à la fin le *Poème de l'Ermitage*.⁶⁰ Seulement le desir d'accomplir une parole engagée, m'a poussé jusqu'au bout. Autrement, je n'aurais jamais osé commettre un pareil attemptat contre la langue et l'art poétique française. Il y a quelques faux consonants, il y a syllabes de plus. Il doit avoir bien d'autres défauts que j'ignore.

Le poème finit à Glion,⁶¹ endroit où je l'ai commencé. J'ai taché de conserver le ton.

60. Hi ha l'esberrany d'un llarg poema (de cap a dos-cents versos, dividit en quatre parts) escrit en francès, on apareixen Elisabet, Yvonne i Maud, i que narra l'experiència i els sentiments desfermats arran de la seva estada al balneari de l'Ermitage.

61. A Glion s'hi va estar l'agost de 1920, on es traslladà quan començà a trobar-se millor, per tal d'iniciar un viatge per Suïssa, com explica en la carta anterior adreçada a la seva mare, del dia 30 d'agost de 1920.

25. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

L'Ermitage, 20-XII-20

Querida mamá:

Ayer tarde llegué a l'Ermitage de vuelta de mi excursión por Suiza. He hecho el itinerario tal como te lo indicaba. Sólo que en vez de ir de un tirón desde Lucerne a Vevey, he dividido el viaje y he pasado la noche en Spiez. Así y todo, no deja de ser una reventada, y si hubiese de realizar de nuevo la excursión, la haría de otra manera. El Dr. Castanié tiene un poco la culpa de que la haya hecho así, pues me indicó que no dejase de volver por el Oberland Bernés, a fin de poder gozar de un paisaje completamente invernal y alpista. La verdad es que es hermoso. Pero sucede que, al cabo de unas horas de nieve y de tren, no puedes menos de decir: «Noi, quina llauna». Y me sucede algo peor y es que, cuando viajas por las alturas, ya puedes pegar los vidrios helados, que no hay manera de ver nada. Y es lo que me sucedió durante unas horas en la última parte del trayecto, encerrado en un wagón, muy bien tapizado, muy bien decorado, pero a una temperatura de 4°. Y aun esta temperatura no es nada: en un tranvía de Lucerna estábamos a 3° bajo 0.

Mentiría si decía que no estoy cansado: lo estoy a pesar de que durante el viaje me he defendido bien. Y confieso que, en este momento, pensar que pasado mañana he de emprender el enorme viaje de vuelta, sin detenerme en el camino; a causa del plazo breve y perentorio de Navidad, me siento un si es no es espantado. Por otra parte pienso que, en el fondo, lo que tú deseas es que vuelva de una vez, y que por muy grato que te fuera tenerme a tu lado el día de Navidad, estarás muy satisfecha si me tienes a tu lado unos días más tarde. Soy rico, tengo dinero. Me quedaré, pues, unos cuantos días más en el Ermitage. Pasaré Navidad, pues no es justo que la pase solo, por el camino, pudiendo pasarla aquí en buena compañía.⁶² Y enseguida me pondré en marcha.

Recuerdos a todos. Escribiré de nuevo. Repito que tengo dinero para pagar cuanto necesite, incluso viaje de vuelta.

Abrazos de tu hijo filial

Nando

62. Possiblement amb Yvonne i Elisabet, encara que no n'hi ha cap constància documental.

26. A tia i cosins

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [1920]⁶³

O vós, ma provident i benvolguda tia,
 o mos amats cosins, i tu Rosa Maria:
 mercès, mercès a tots: els versos he rebut
 on pes em desitgeu, alegria i salut.
 Set quilos he augmentat, d'ésser formós començo
 i, quant a la salut, pels seus camins avenço.
 No són camins suaus, ni el caminar-hi és dolç;
 massa hi ha esbarzerars i pedregam i pols.
 Però, segurament, no em recarà la lluita,
 si trobo al cap d'avall la desitjada fruita.
 Més de cinquanta jorns en mon llit he romàs:
 ja en començava a estar una miqueta las.
 El dimecres, per fi, el verger davallava.
 La tarda era fulgent i la volta era blava;
 cants, aromes i llum ferien mon sentit;
 cinc hores van tocar i me'n vaig tornar al llit.
 I així igual fins avui. Ara amb panxa i amb mida
 anirem augmentant la meva carta eixida
 Menjo de tot de tot. Res no m'és interdit:
 que si naps, que si cols, que si pernil fregit,
 fruites, pastes, llegums, carn lleugera a l'escarlata,
 fabes, ous, enciam, peix i llomillo amb patata.
 No acabaria mai, si havia d'esmentar
 les coses sense fi que m'arribo a empassar
 Donya Conxa, salut, ja sap que bé l'estima
 el seu nebot, tan si s'engreixa com s'aprima.
 Na Pepa i en Carlets, o parella gentil,
 cent gaudis us desig i benhaurances mil.
 I vos N'Alfred què feu? vostra postal vaig rebre:
 el goig que em va donar prou el podeu concebre.
 I la salut com va? No minva el desconhort?

63. Com que era difícil datar aquesta carta amb precisió, hem optat per situar-la al final del bloc de correspondència de l'any 1920.

No us retorna el delit? No us trobeu ja més fort?
És el ventre, els ronyons, el melic o la pleura?
Creiu-me: ans no sigueu ben tip de metges veure
de prendre ingredients i de tostemps patir,
veniu al meu costat, veniu-vos en ací.
Don Lluís ja sabeu que de veres us ama
aquest cor que glateix davall al meu pijama.
N'Albert, mon car amic: estic melangiós.
Res més; no't dic res més, que això resti inter nos.
En fi, per acabar: Adéu Rosa Maria,
beso els peus menuts amb molta cortesia.
I de bell nou, a tots, amb reverència gran,
saluda i dóna mercès el llunyeda

Ferran

27. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou⁶⁴

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Palautordera, 25 agost 1921

Amic Alòs:

He rebut aquesta lletra que us adjunto. Voldríeu dir-me el vostre parer sobre aquestes qüestions relatives als Evangelis, vós que heveu treballat en la Bíblia catalana?⁶⁵ Jo tenia anotades totes aquestes qüestions que aquest senyor vol resoldre, però no havia encara intentat la seva solució. Potser a vós no us seria difícil, i si me'n podíeu dar una nota, jo l'enviaria al Sr. Critchlow, indicant, naturalment, la procedència.⁶⁶

Amb agraïment per endavant, resta vostre affm. amic.

F. Soldevila

64. L'historiador i bibliògraf Ramon d'Alòs-Moner i de Dou (Barcelona, 1885-1939) va ser deixeble d'Antoni Rubió i Lluch, i arribà a ser secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans el 1920 (en substitució d'Eugeni d'Ors). Va mantenir un tracte habitual i cordial amb Soldevila, per bé que un xic distant, si hem de fer cas del to de les cartes que s'han conservat. Tots dos feren part de la delegació catalana que va anar a les sessions del Comitè Internacional de Ciències Històriques. En el conjunt de dietaris soldevilians també en trobem nombroses referències, sempre respectuoses.

65. El 1914, Ramon d'Alòs-Moner va ser encarregat per la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans de prosseguir la continuació de l'edició de la Bíblia iniciada el 1910. Les seves múltiples ocupacions no li ho permeteren. Vegeu Josep MASSOT I MUNTANER, «L'Institut d'Estudis Catalans i l'edició de la Bíblia catalana medieval», *Llengua & Literatura*, núm. 17 (2006), p. 223-224.

66. Frank Linley Critchlow, nat el 1869, fou el traductor anglès de la crònica de Desclot, que es publicà en dues tongades; una primera part, el 1928, que corresponia al regnat de Pere el Gran i, davant l'èxit obtingut, la resta, el 1934.

28. A Joan Pons i Marquès⁶⁷

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès amb un escut: «Ateneo Científico, Literario y Artístico. Madrid».

Madrid, 15-III-22

Amic Pons:

Esperava poder-vos veure aquest matí a la Biblioteca. Quan jo hi he anat, no hi éreu. Volia pregar-vos que, quan vingueu de retorn a Madrid per fer les pràctiques, vulgueu recordar-vos de mi, i explicar-me, al cap d'algun temps de practicar, en què consisteix, les hores de treball etc. perquè jo pugui fer-me càrrec de l'avenir que m'espera. La meva adreça serà aleshores: Palautordera (Prov. Barna).

Segons veig, únicament començaven les pràctiques els 6 primers. De totes maneres no deixeu d'escriure'm el que hi hagi a l'Hotel des Pyrénées - Pierrefitte-Nestlas (France), us en restaré molt agraït.

Repeteix la meva cordial enhorabona. I disposeu del vostre amic

Ferran Soldevila

67. L'historiador i escriptor Joan Pons i Marquès (Sóller, Mallorca, 1894 - Palma, 1971), que havia entrat al cos d'arxivers el mateix 1922 i que aleshores feia pràctiques. Els dos historiadors mantingueren una intensa i perllongada amistat al llarg dels anys.

29. A Joan Givanel i Mas⁶⁸

Biblioteca de Catalunya. Fons Joan Givanel. Carta manuscrita.

Princesa, 24, 2º, centro

Madrid, 28.IV.22

Amic Givanel:

No sé si sabeu que sóc a Madrid, disposat a fer oposicions a Arxius, Biblioteques i Museus. Fa un mes que hi sóc, empollant de valent. En el tribunal hi ha En Rodríguez Marín.⁶⁹ En Rubió i Lluch m'hi recomanarà; però tinc entès que us hi uneix una certa amistat, i penso si potser la vostra recomanació em fóra útil. Si a vós us sembla que m'ho pot ésser, no cal dir que us agrairia que li donéssiu un copet en favor meu.

També us agrairia que m'indiquéssiu quatre o cinc de les edicions del Quixot més importants que hi hagi a la Biblioteca Bonsoms. Hi ha un tema de Bibliografia del Quixot, i em plauria de poder-ne parlar.

Amb remerciaments avençats resta de vós affm. amic

Ferran Soldevila

Les oposicions deuran començar cap allà al 5 de maig.

68. Joan Givanel i Mas (Barcelona, 1868-1946) féu el *Catàleg de la col·lecció cervàntica* donada pel bibliòfil Isidre Bonsoms a la Biblioteca de l'Institut d'Estudis Catalans (que després es convertí en Biblioteca de Catalunya), editat pel mateix IEC, vol. I, 1590-1800 (1916); vol. II, 1801-1879 (1919), i vol. III, 1880-1915 (1925). A partir del 1933 i fins a la seva mort fou el conservador de la important col·lecció cervàntica que acull la Biblioteca de Catalunya.

69. Francisco Rodríguez Marín (Osuna, 1855 - Madrid, 1943), director de la Biblioteca Nacional de Madrid, especialista en el Quixot.

30. A Joan Givanel i Mas

Biblioteca de Catalunya. Fons Joan Givanel. Carta manuscrita.

Madrid, 1-VI-22

Amic Givanel:

Perdoneu que no us hagi escrit abans, agraint-vos la vostra lletra i les molèsties que us heu pres per mi. Ja us voldreu fer càrrec de la feinada que he tingut aquests darrers temps.⁷⁰ A la fi, el dilluns vaig actuar amb tanta sort que fins ara sóc el millor puntuat. Em van donar 9,19 punts, i sé que En Rodríguez Marín ha dit que en les darreres oposicions, on puntuaven un xic més alt, hauria tingut 9,85 (El màxim és 10). Ara cal esperar el darrer exercici: l'exercici pràctic. Veurem què passa. Amb nous remerciaments resta a les vostres ordres vostre affm. amic

Soldevila

70. Sobre l'esforç que va haver de fer Ferran per preparar aquestes oposicions, el seu germà Carles li va dir en una carta del 6 de juny de 1922: «Aquestes oposicions que estàs fent són una llauna. Només aquesta experiència basta per convertir al nacionalisme més pur a qualsevol pastetes inconscient» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

31. A Joan Givanel i Mas

Biblioteca de Catalunya. Fons Joan Givanel. Carta manuscrita. [Juny-juliol de 1922]

Palautordera

Amic Givanel:

Perdoneu que no us hagi escrit abans. He estat uns quants dies una mica malament. D'altra banda, sabia ja que En Rodríguez Marín us havia escrit, en acabar les oposicions, dient-vos-en el resultat, i en Martorell, un matí que vaig ésser a l'Institut m'ho va confirmar.⁷¹ Penso que molt aviat tindrè plaça.

Repetint els meus vius remerciaments per la vostra intercessió, i oferint-me de bell nou en tot allò que pugui ésser-vos útil, resto de vós affm. amic.

Ferran Soldevila

M'assabento en aquest moment que ha esclatat la vaga de correus.

71. Francesc Martorell i Trabal (Barcelona, 1887-1935), historiador, deixeble de Rubió i Lluch i membre de l'Institut d'Estudis Catalans. La seva intervenció i la de Ferran Valls i Taberner foren decisives perquè Francesc Cambó encarregués a Soldevila la redacció de la *Història de Catalunya*. Així ho explica el mateix Martorell en una carta a Soldevila del 17 d'octubre de 1928: «Em va preguntar qui podria fer-ho i li vareig dir que vostè era l'home. Després en va parlar a n'en Valls i li va dir el mateix que jo li havia dit. Me n'ha anat parlant sovint sense precisar res, fins abans d'ahir que tornant altra vegada sobre això mateix em va encarregar que li digués a vostè que l'anés a veure» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

32. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palautordera, 18-VIII-22

Amic Nicolau:

Tal com us vaig anunciar temps enrera, he presentat al concurs de l'Escola Catalana d'Art Dramàtic, sota el títol de *Matilde d'Anglaterra*,⁷² una tragèdia construïda sobre la llegenda de l'Emperadriu d'Alemanya deslliurada pel bon comte de Barcelona, tal com la conta Desclot.⁷³

Com que vaig enviar el prefaci passat ja el terme d'admissió, ignoro si haurà estat adjuntat a la tragèdia, i us en trameto una còpia, així com algunes notes.

Agraint-vos, amb aquest motiu, la meua inclusió entre els col·laboradors de *La Publicitat*, resto de vós amic affm.

Ferran Soldevila

72. Ferran SOLDEVILA, *Matilde d'Anglaterra*, Barcelona, Editorial Catalana, 1923. L'obra fou premiada en el concurs de l'Escola d'Art Dramàtic i fou estrenada al teatre El Dorado el 8 d'abril de 1923 per part dels deixebles d'Adrià Gual. Sobre la seva producció teatral, vegeu Núria SANTAMARIA, «L'obra teatral de Ferran Soldevila. Una primera aproximació», *El Contemporani*, núm. 2 (gener-abril 1994), p. 22-26.

73. Bernat Desclot (segle XIII), autor de la crònica que té com a protagonista el rei Pere II i els seus antecessors. Soldevila féu una edició, amb anotacions històriques, de les quatre grans cròniques medievals catalanes (la de Desclot inclosa) publicada a principi dels anys setanta, que darrerament ha estat reeditada i actualitzada: Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques*, II, *Crònica de Bernat Desclot*, revisió filològica de Jordi Bruguera, revisió històrica de M. Teresa Ferrer i Mallol, Barcelona, IEC, 2008.

33. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita.

Palautordera, 4.IX.22

Amic Pons:

La vostra lletra m'ha produït una gran satisfacció, perquè, no havent rebut la vostra postal, em trobava completament sense notícies respecte a la vostra sort. Les soles coses que sabia eren que no havia sortit encara a la gazeta el decret, i que, havent mort el cap de l'Arxiu de Simancas, hi havia una vacant més. Ara vós em dieu que les vacants són ja nou i m'expliqueu la causa del silenci de la gazeta: ampliació de places, essent com és taxativament prohibit en el reglament!

Quines són, doncs, les places vacants? Ja esteu segur que ho són totes? Perquè em va dir En Valls Taberner que algunes s'amortitzaven. I sabeu quan s'escullen aquestes places? Abans de fer les pràctiques, després?

Digueu-me si sabeu alguna cosa d'això, perquè és el que més m'interessa. On us sembla que anireu vós?⁷⁴

No havent-nos cridat a primers de setembre, jo espero que ens deixaran tranquils fins a 1ers. d'Octubre: serà perfecte. Joestic ací refent la salut i guanyant els quilos que havia perdut: ja sóc un altre home. Us desitjo el mateix.

Ja veieu, per la ignorància en què em trobo de tot, que veritablement no m'hi amoïno gens. Com que havia deixat la meva adreça al Ministeri: «quan sigui hora ja m'avisareu» —pensava.

No vaig prendre la precaució de restar en comunicació amb cap company que restés a Madrid, de manera que us agrairé que em digueu tot el que aneu sabent.

Rebeu la salutació afectuosa del vostre amic

F. Soldevila

74. Pons va anar a Tarragona, com es pot veure en la carta que Soldevila li adreçà el 30 de setembre de 1922. Per la seva banda, Soldevila, després de dos mesos de pràctiques a la Biblioteca Nacional de Madrid, va ser destinat a la biblioteca de l'Institut de Maó, com es pot veure en la carta següent.

34. A Feliu Morey i Rebasa (Felío Morey)⁷⁵

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneo Barcelonés. Apartat de Correus 97. Particular».

Barcelona, 29-X-22
s/c Buensuceso, 13, pral. Barcelona

Sr. D. Felío Morey, Director del Instituto de Mahón

Muy señor mío y de toda mi consideración:

Tengo el gusto de participarle que he sido nombrado bibliotecario del Instituto de su digna dirección. He preferido esta plaza a otras que podía escoger por haberme dado buenas referencias de ella Juan Estelrich,⁷⁶ Pons y Marqués, y otros compañeros insulares.

Mi intención es ir a ocupar mi puesto tan pronto como haya arreglado todos mis asuntos de Barcelona, donde resido y a donde llegué hace pocos días procedente de Madrid, después de haber hecho dos meses de prácticas en la Biblioteca Nacional.

El reglamento me concede un mes de tiempo antes de tomar posesión, y espero poderme poner en ruta hacia allá al 15 del próximo mes de diciembre. Pero me encuentro ante un pequeño conflicto. Yo he percibido mis haberes hasta el 31 de Octubre, según puede V. ver en el cese que adjunto. El mes de Noviembre no puedo cobrarlo hasta Diciembre, porque no habiendo salido de Madrid hasta el 23, mal podía tomar posesión y mandar la nómina a tiempo. Pero es el caso que, como en el mes de Diciembre hay que mandar las nóminas, según me han dicho, para allá al 6, y yo en esta fecha no habré aún podido tomar posesión, me encontraré con que no puedo cobrar hasta 1º de Febrero. Es decir que habré de pasar tres meses (Noviembre, Diciembre y Enero) sin percibir mis haberes. Es por eso que me atrevo a pedirle a V. un favor, y es que quiera V. darme posesión sin necesidad de que me presente, antes del 6 de Diciembre. Así el habilitado de ese Instituto podrá incluirme en la nómina de ese mes, y, cuando llegue a Mahón, podré cobrar los haberes de Noviembre y Diciembre.

Si V. cree que mi petición es excesiva, deniéguemela V., con la seguridad de que yo seré igualmente para V. un s. s. q. b. s. m.

Fernando Soldevila

75. Feliu Morey i Rebasa, nat el 1856, era catedràtic de geografia i història.

76. Joan Estelrich i Artigues (Felanitx, 1896 - París, 1958).

P. S. Adjunto los documentos necesarios para la toma de posesión y para incluir con la nómina mi título, dos ceses y percepciones de haberes, y el traslado a la Biblioteca de Mahón. Será necesario ampliar el título con un pliego de peseta para poder poner en él la toma de posesión. Después, tengo entendido que con la nómina hay que mandar tres copias de todo el título con la toma de posesión: uno en papel de peseta, dos en papel de 10 cts. No mando la cédula, porque ya consta en el título. Tampoco el documento electoral, porque también consta en el título y desde aquella fecha no ha habido elecciones. A mi llegada a Mahón pagaré todos los gastos que hayan ocasionado las copias, el papel, etc.

Perdone V., Sr. Director, tantas molestias y quiera V. excusar a quien, sin tener aún el honor de conocerle personalmente, se las ocasiona.

F. S.

35. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneo Barcelonés. Apartat de Correus 97. Particular».

Barna, 30-XI-22

Car amic:

Us suposo a Tarragona, complint a la perfecció els vostres deures arxivístics. Jo estic i estaré a Barcelona, aprofitant el mes de què puc disposar.

Us suposo assabentat ja de la mala passada que ens han fet, no pagant-nos fins al mes entrant. Us en heu salvat?

Jo havia renunciat a cobrar fins al 1er. de febrer, pensant que l'Abuín, a qui havia delegat, em cobraria els 19 dies i me'ls enviaria. Però ara que veig que no 'ls cobro m'he apressat d'escriure al Sr. Morey, enviant-li tots els documents necessaris a fi que em doni possessió i m'inclogui en la nòmina de Desembre.⁷⁷ Ho podrà fer? Ho voldrà fer?

Quan penseu marxar cap a Mallorca? Tinc el projecte d'anar aviat cap a Poblet i Santes Creus. Si hi voleu anar avans de tornar a Mallorca, escriviu-m'ho, i hi anirem plegats. Aprofitarem l'excursió per parlar de manta cosa. La Javierre —sabeu?— continua treballant per anar a Madrid.⁷⁸ Això vol dir que hi ha possibilitats Pons - Barna, Soldevila - Tarragona.

Escriviu-me aviat.

Una bona encaixada de

F. Soldevila

77. Feliu Morey, director de l'Institut de Maó. Vegeu la carta que Soldevila li adreça el 29 d'octubre de 1922.

78. Àurea Lucinda Javierre Mur (Terol, 1898 - Madrid, 1980), arxivera. Després de la seva primera destinació a la Biblioteca de Vilanova i la Geltrú, ingressà a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. El 1935 fou directora de l'Arxiu General d'Obres Públiques i Agricultura de Madrid i, tot seguit, passà a l'Arxiu Històric Nacional espanyol, on fou cap de la Secció d'Ordres Militars.

36. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès amb un escut: «Ateneo Científico, Literario y Artístico. Mahón».

16-XII-22

Amic Pons:

Ja hi som. el Sr. Morey va sentir escrúpols per donar-me possessió sense la meva presència i me n'he vingut. Fet i fet és igual.

He tingut un viatge molt bo. He seguit el vostre consell, i no m'he marejat. Vaig sopar abans d'embarcar-me, i em vaig ficar al llit abans que el vapor es mogués. Tot això va ésser abans d'ahir.

Mahó m'ha produït un efecte immillorable, superior al que jo, ben predisposat, esperava experimentar. El Sr. Morey (que va rebre la lletra del Sr. Peña),⁷⁹ un cop m'ha donat possessió, ha sentit fondre's tots els seus escrúpols, i m'ha indicat que si volia anar-me'n per Nadal o en cap altra ocasió, podia fer-ho tranquil·lament. La Biblioteca plena d'un gèlid, però suau, adormiment. El moço, servicial i madrileny. Em sembla que m'ho passaré molt bé, i veig que el meu optimisme no era sense fonament. I pensar que aquella gent de l'interior menyspreava aquesta vila polida i lluminosa! Ai! perdoneu que vós també, poc o molt, la menyspreàveu.

Ja m'han indicat que, si hagués vingut un mes abans, m'haurien donat una auxiliaria de l'Institut amb 1.500 pts. D'altra banda m'han demanat una lectura de poesies a l'Ateneu. Ja veieu que tots els camins se m'obren.

Remercieu molt vivament de part meva al Sr. la Peña per la seva lletra de recomanació. Remerciaments també per a vós per haver-me recomanat a ell.

Heu vist D. Joan Alcover?⁸⁰ Li heu donat el meu recull de poesies?⁸¹ Saludeu-lo molt afectuosament de part meva. I vós rebeu una afectuosa encaixada del vostre amic.

F. Soldevila

79. José M. de la Peña y de la Cámara (Valladolid, 1897 - Sevilla, 1994), arxiver de Simancas.

80. El poeta Joan Alcover (Palma, 1854-1926).

81. Ferran SOLDEVILA, *Càntics de mar, d'amor i de mort*, Barcelona, La Revista, 1921.

Consolidació professional (1923-1929)

L'entrada al cos d'arxius el 1922 marcà l'inici de la seva professionalització. Aquell mateix any ingressà (sembla que empès pel seu germà Carles) a Acció Catalana, partit que va pretendre ser una alternativa (des d'una posició de centreesquerra i uns pressupòsits catalanistes i republicans) a l'hegemonia conservadora de la Lliga Regionalista.

El 1923 s'inicià la dictadura del general Primo de Rivera, que convertí F. Soldevila en tot un referent de l'oposició cultural al règim militar. El seu prestigi no parà de créixer gràcies a la publicació de llibres de gran ressò social i abundants intervencions periodístiques. Entre els volums històrics que aparegueren aleshores destaquen *Història de Catalunya. Curs Superior* (1922-1923), redactat conjuntament amb Ferran Valls i Taberner, o *Història de Catalunya. Curs Mitjà* (1923), realitzat en solitari. Pel que fa a la premsa, col·laborà al periòdic *La Publicitat* i a la *Revista de Catalunya*, dues capçaleres afins a Acció Catalana. I també en publicacions estrangeres com el *Journal de Genève* i el *Bulletin of Spanish Studies*, des d'on criticà (amb pseudònim) la dictadura primoriverista i mostrà la puixança que, en aquelles condicions tan adverses, experimentà la cultura catalana del moment.

El 1924 es casà, a Suïssa, amb la francesa Yvonne Lepage. Dos anys més tard, el 1926, anà a Liverpool com a lector de literatures hispàniques i va residir-hi fins al 1928. Aquesta experiència li serví per a redactar el dietari *Hores angleses*, que no va publicar fins al 1937, en plena Guerra Civil.

Les cartes aquí aplegades mostren la continuïtat de la relació amb significatius corresponsals de l'etapa anterior (Ramon d'Alòs-Moner, Lluís Nicolau d'Olwer, Joan Pons i Marquès, Josep M. López-Picó i Carles Riba i Bracons). Són un clar exponent de la seva faceta més professional i política, tot i que registren també alguns aspectes més íntims, com el casament amb Yvonne Lepage. La faceta més

personal la trobem, però, en les cartes a la seva mare, que són força extenses, o en les adreçades a Elisabet Héroult, que fou una amiatat amb qui mantingué una relació de per vida.

Un cas a part el constitueixen les que adreça a Carles Rahola. Unes quantes ja van ser publicades en el volum confegit per Narcís-Jordi Aragó i Josep Clara, *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998). D'acord amb el nostre criteri d'edició, no publiquem aquí les que ja es van editar en aquell llibre i només hem recollit les inèdites. Hem fet, però, dues excepcions: dues cartes allà publicades que, en tractar-se d'un currículum fet pel mateix Soldevila, fan un retrat molt precís de la seva activitat professional d'aquell moment.

En la correspondència rebuda durant aquest període (conservada en el Fons Ferran Soldevila de l'Arxiu Nacional de Catalunya i en la Donació Carlota Soldevila), hi té un paper molt destacat Antoni Rovira i Virgili. No en va, en aquell període Soldevila col·laborà molt intensament en la *Revista de Catalunya* que fundà i dirigí Rovira. Si se suma el total de pàgines signades que Soldevila hi publicà durant l'etapa 1923-1928, la xifra s'acosta al miler. Aquesta notable participació contribueix a explicar el seu nomenament posterior com a director, en la represa de la publicació iniciada el 1930.

Un complement a la correspondència presentada el tenim en els dietaris soldevilians corresponents al període considerat. En el volum *Al llarg de la meua vida*, ja n'hi ha uns d'incorporats que s'inicien el 1925 i també hi ha els que constitueixen *Hores angleses*, dels anys 1926-1929.⁸² Així mateix, cal assenyalar que també es conserven uns inèdits *Dietaris de joventut (1922-1925)*, de la Donació Eva Trommer, on hi ha informació sobre la preparació de la tesi doctoral i de les oposicions a arxiver fetes a Madrid, i sobre les obres dramàtiques que realitzava en aquells moments. Però sobretot són molt interessants per les anotacions referents al seu prometatge i casament amb Yvonne Lepage.

82. Uns i altres han estat també inclosos en la nova edició d'*Hores angleses*, Barcelona, Adesiara, 2011.

37. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en targeta postal.

En J. Pons i Marquès
Sant Sebastià, 10
Palma de Mallorca

Mahó, 4-I-23

Amic Pons: Vaig rebre la vostra lletra.⁸³ Suposo que aquesta postal us trobarà encara a Palma. Us agrairé que, quan esbrineu el que ha passat amb una de les pagues (la que no us van pagar), volgueu explicar-m'ho. Quina gent! Em sembla que l'Àurea haurà desistit, per ara, de les seves intencions.⁸⁴ Aquesta és la impressió que jo tenia en deixar Barcelona. Jo, de la meva banda, ja no tinc pressa. Ací estic molt bé. He trobat una molt bona despesa davant mateix de l'Institut. La Biblioteca no està malament. Me'n serveixo per alguns treballs que estic fent. M'engreixo. Estic content i treball de gust. Ataco aquella tragèdia que vau veure iniciar-se a l'Arxiu Històric. No he rebut, contra el que suposeu, cap mot de l'Alcover. Eros i els Talaiots romanen, per ara, allunyats.⁸⁵ Us desitjo un bon any i un bon retorn al vostre arxiu. Que els lligalls us siguin lleus. Records afectuosos de

F. S.

83. Carta del 26 de desembre de 1922, que s'ha conservat i que és a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila.

84. Àurea Lucinda Javierre Mur.

85. En la carta del 26 de desembre de 1922, Pons li deia: «Va molt bé això de què hagueu començat per llegir poesies a l'Ateneu. Suposo que a hores d'ara conteu ja amb un petit —relativament— estol d'admiradors i, sobretot, d'admiradores. Que Eros i els Talaiots us sien propicis».

38. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita en targeta postal.

Mahó, 2-II-23

Al Sr. Ramon d'Alòs
Institut d'Estudis Catalans
Palau de la Diputació
Barcelona

Amic Alòs:

He llegit als *Quaderns d'Estudi* l'amable recensió que heu volgut fer de la *Història*.⁸⁶ Agraïdíssim. Voleu que us en resti encara més, i amb mi un abnegat traductor del Desclot que m'inunda periòdicament de preguntes? Doncs tingueu la bon-dat (quan us vingui bé) de veure si em podríeu respondre a aquestes qüestions, que jo ara, aquí, sense llibres no li puc resoldre. 1) Quina fóra la valor actual de 15.000 sous barcelonesos? 2) Què vol dir *buch* («que no li valgueren cuyraces, ni buch» —Desclot, CLIX).⁸⁷ Potser en el Puiggari.⁸⁸ 3) Pot suposar-se que capell *burguereny* (D. CXXXVI) vulgui dir borgonyó? I si no, què vol dir?

No res més. Perdoneu aquesta manera de remerciar-vos. Ja us en voldreu fer càrrec. Tot sigui per major glòria de Desclot.

Records afectuosos del vostre amic,

F. Soldevila

86. *Història de Catalunya: Curs superior*, escrita conjuntament amb Ferran Valls i Taberner i editada el 1923 per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

87. *Buc*: protecció de la caixa del cos, usada pels guerrers dels segles XIII-XIV, feta de cuir, amb llaunes embotides.

88. Josep Puiggari i Llobet (Barcelona, 1821-1903), arxiver, autor d'*Indumentaria española*.

39. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Mahó, 9-II-23

Al Sr. Ramon d'Alòs
Institut d'Estudis Catalans
Palau de la Diputació
Barcelona

Amic Alòs: rebo la vostra lletra del 5 i m'apresso a respondre-hi. Tinc el projecte de demanar una llicència, però no és segur que me la concedeixin, ni sé encara ben bé cap a quina època, si bé m'agradaria que fos al mes entrant. Si jo fos a Barcelona quan calgui donar les dues lliçons, ho faria de bon grat, sobretot si es tracta de simple vulgarització. Però hi seré? Ho ignoro. Amb aquests antecedents resto a les vostres ordres. Vostre affm. amic,

F. Soldevila

40. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Madrid, 21-III-23

Al Sr. Ramon d'Alòs
Institut d'Estudis Catalans
Palau de la Diputació
Barcelona

Amic Alòs:

Vaig rebre la vostra lletra amb les respostes al Sr. Critchlow. He tramès la lletra al dit senyor, perquè se n'aprofiti. Us dono mil mercès en el seu nom i en el meu. És possible que comparegui aviat per Barcelona, puix tal vegada hi estaré molt poc de temps.

Records afectuosos de

F. Soldevila

41. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneo Barcelonés. Apartat de Correus 97. Particular».

1-IV-23

Amic Pons:

Excuseu-me que no hagi contestat abans la vostra lletra. No sé si sabeu que he gaudit i gaudeixo encara d'una llicència d'un mes. L'he aprofitada per a anar a Suïssa a fer salut. He aprofitat el temps i en 25 dies he augmentat 5 quilos.

Ara só ací des d'abans d'ahir. Els assaigs de la tragèdia avancen. L'estrena serà el dia 8, si Déu vol.⁸⁹ Veurem com anirà. Temo que la interpretació serà feble. Tan de bo m'equivoqui. Hi sereu?

Us remercio l'almanac que vàreu tenir la gentilesa de trametre'm. Feia goig. Potser el conjunt una mica apagat, un poc gris. Recordo però una bella cançó a Niní.

No sabeu res de vacants. Sobretot, quan sapigueu alguna cosa no deixeu d'avisar-me. Mahó sembla ara tan lluny i tot venint em vaig marejar talment!

Si veniu per aquí abans que jo hagi marxat a Mahó no deixeu de venir-me a veure (Bonsuccés, 13) o de dir-me on us puc trobar, perquè ultra el plaer de parlar una estona, m'expliqueu com us va pel vostre arxiu, i jo sàpiga, si algun dia hi puc anar, de quin mal haig de morir.

Adéu-siau. Espero veure-us aviat. Fins aleshores, bons records del vostre amic

F. Soldevila

P. S. Vaig rebre una bella carta de D. Joan Alcover.⁹⁰

89. Es refereix a l'estrena de *Matilde d'Anglaterra*. Vegeu la carta a Nicolau d'Olwer del 18 d'agost de 1922. La temença de Soldevila es complí. Anys després, ell mateix va fer-hi una referència, a la representació, en una anotació del 29 de desembre de 1936, inclosa en *Al llarg de la meua vida*: «l'actor —no recordo qui era— feia precisament tot el contrari; anava com frenètic per l'escena, mostrant les espases i dient els mots amb un to en consonància amb aquell frenesí, malgrat que, a primera vista, els mots semblaven no haver-hi de consonar. I l'efecte era el que havia d'ésser» (p. 319).

90. Aquesta carta no s'ha conservat. Ja la va extraviar als anys quaranta, com ell mateix reconeix a *Dietaris de l'exili i el retorn*, el 2 de juny de 1948: «He seguit portant papers que tenia a la Llibreria Royo. Ja quasi no hi resta res. Però, no sé, no trobo algunes cartes que havia separat per la seva importància: les de Joan Alcover sobre els meus reculls de versos, la de Maurois sobre un article on parlava del seu llibre *Rouen* (ningú, em deia, no l'ha comprès tan bé), la de Merriman en què a propòsit d'un meu article feia de mi el màxim elogi: *You are a genius*. Què hauran esdevingut?» (vol. II, p. 264).

42. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Pública. Mahón».

8-V-23

Sr. Lluís Nicolau

Benvolgut amic!

No podeu imaginar la indignació i la pena que va produir-me la lectura de *La Publicitat* que duia la notícia que havíeu estat ferit.⁹¹ Després, pensant que podia haver estat molt més, un hom s'aconsola un poc. Vós ja haveu donat la sang per la pàtria. És un bon estímul per tots nosaltres. On les aura!

Una bona abraçada de

Ferran Soldevila

91. Lluís Nicolau va ser agredit per la policia, a Barcelona, arran de la protesta contra el falsejament electoral que comportà a Antoni Rovira i Virgili la pèrdua de l'acta de diputat en benefici d'Emiliano Iglesias, candidat dels radicals.

43. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita.

Mahó, 9-VI-23

Amic Pons:

Em passa un cas com un cabaç. Malgrat ésser feta exactament com tots els altres mesos, m'han tornat la nòmina de maig, dient-me que ha havien corregit sovint la meva nòmina i fins enviat darrerament una nota (no rebuda) a l'habilitat dient-li l'error en què incorria. Aquí ningú no m'ha sabut dir quina falta hi ha, i jo he tornat la nòmina de la mateixa manera, demanant, molt polidament, que em diguessin en què consistia. Però els dies passen, i ni em paguen ni em diuen res. De manera que em decideixo a enviar-vos la nòmina tal com la fem perquè tingueu la bondat de repassar-la detingudament, a veure què hi trobeu, o què hi troba el vostre habilitat.

Us agrairé que em contesteu tot seguit a fi que, si no hi trobeu res, tingui temps de consultar l'Abuín de Madrid.

Jo per aquí estic força bé aquesta vegada. Em vaig relacionant i tenim en preparació la fundació de Nostra Parla.⁹²

Suposo que vós ja us trobeu millor a Tarragona. Així ho desitja el vostre affm. amic

F. Soldevila

No hi ha res de vacants?

Jo penso que l'error està potser en l'any del pressupost.

92. L'entitat tenia com a objectiu principal la defensa de la unitat lingüística i cultural de la totalitat dels territoris de parla catalana. El 1916 ja s'havia fundat a Barcelona. Aquesta secció menorquina era integrada també per Francesc Hernández Sanz, Joan Hernández Mora (fill de l'anterior), Marçal Pascuchí, Joan Mir i Mir i d'altres. A partir del 1923, publicà un butlletí, dirigit per Joan Mir, fins al maig del 1924 (deu números). L'estudiosa Isabel Graña, en *L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924)* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995), va remarcar la importància que, a l'illa, tingué l'entitat, ja que serví perquè Menorca s'inserís en el procés de recuperació nacional contemporani.

44. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Pública. Mahón».

13.VI.23

Sr. Josep M. López-Picó

Benvolgut amic:

Diumenge va arribar-me *La Revista*, i vaig poder-hi assaborir el vostre article «La pacient coordinació».⁹³ Permeteu que us signifiqui el meu agraïment per l'exemplaritat que heu cregut poder treure de la meva tragèdia, i el meu aplaudiment per la condemnació que hi féu de la falagueria improvisada, de la paròdia de la naturalitat i de la fòbia d'un català llengua morta. Una llegenda morta que no menyspreen d'usar, en mots i girs, catalans de molts indrets de la nostra terra. Ací, a Menorca, per exemple, usen (malhaurats!) el ço arcaic, l'empar arcaic, el fuia arcaic, i molts i molts altres arcaïsmes, paraules mortes que gaudeixen de bona salut, gràcia a Déu.

Amb noves mercès, rebeu una bona encaixada de

Ferran Soldevila

P. S. Sabíeu l'adreça d'aquell marit i muller alemanys que fan l'antologia de poetes catalans? Voldríeu donar-la al meu germà.

93. *La Revista*, núm. 183-184 (1923), p. 94-95. En l'escrit, López-Picó defensà l'obra teatral de F. Soldevila *Matilde d'Anglaterra*, que havia rebut algunes crítiques negatives. Així, Manuel de Montoliu, molt influent a l'època, impugnà la idea de fer un teatre històric en vers, a la manera de la tradició teatral neoclàssica francesa. Segons Montoliu, era un «anacronisme no viable» que considerava «intempestiu i pertorbador». Vegeu *Breviari crític*, vol. I: 1923-1924 (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926, p. 113-121) i vol. III: 1927-1928 (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1931, p. 57-60). Fins i tot Josep M. de Sagarra, en una crítica que mirava de fer quedar bé Soldevila, deia al final: «Racine no és pas un bon patró per a un poeta català d'ara» (*La Publicitat*, 10 abril 1923).

45. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Pública. Mahón».

16-X-23

Bon amic Nicolau:

Tinc a punt una nova tragèdia per al concurs d'Acció Catalana; però em penso que estant clausurada no es podrà celebrar.⁹⁴ He escrit dues vegades al meu germà demanant-li d'assabentar-se'n. No sé què fa que no em contesta. Em decideixo, doncs, a acudir directament a vós; pregant-vos que em digueu el que hi hagi. Us agrairé una resposta immediata, perquè em falta posar encara a màquina una bona part de l'obra, i perquè degut als pocs correus que hi ha en aquí, qualsevol cosa em pot impedir de prendre part al concurs, el terme del qual acaba amb aquest mes.

Us saluda afectuosament el vostre amic

Ferran Soldevila

94. Es refereix a *Guifré*, obra publicada per l'editorial La Revista el 1927, però que no s'arribà a representar, malgrat els seus esforços i els del seu germà Carles per fer-ho.

46. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Pública. Mahón».

24-X-23

Amic Pons:

Sabia per la Javierre, que vaig veure a Barcelona, que havíeu estat malalt, però que ja anàveu bé. Pocs dies ha, he vist a la Gaseta la concessió del mes de llicència que demaneu, per malalt. Haveu recaigut? Aneu o sou a Mallorca per restablir-vos? Em plaurà tenir notícies vostres i que siguin bones.

Com ho haveu fet per demanar la llicència? No ha calgut res més que el certificat del metge?

Ara ha sortit a concurs l'Arxiu d'Hisenda de Múrcia. És l'any que ve que es jubila un arxiver de Palma? Fóra enutjós que n'amortitzessin la plaça; ja deveu haver vist que En Ramos va demanar l'excedència i la seva plaça resta suprimida.⁹⁵

Us adreço aquesta lletra a Tarragona; però tinc la impressió que sou a Palma. Ja us arribarà, i desitjo que us trobi en bona salut.

Us saluda afectuosament,

F. Soldevila

95. Carlos Ramos Ruiz, arxiver, nascut a Madrid el 1891.

47. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Pública. Mahón».

3-XI-23

Compañero Pons:

Acabo de rebre la vostra lletra d'ahir. Celebro que la vostra salut retorni. Esperem que a la ciutat imperial continuarà la milloria.

Mercès per les notícies relatives a la manera de demanar llicència. Jo ja en vaig demanar una pel febrer; però, com que ara tots els tràmits van amb més de rigor, he volgut saber-los exactament. Tinc algun projecte, però ja veurem.

Adéu-siau: procureu divertir-vos i no ensopir-vos massa. Bons records del vostre amic

F. Soldevila

Veig per darreres Gazetes que criden també En Boya.⁹⁶ Penso que aviat hi deurà haver un concurs per cobrir dues vacants a Madrid. Darrera hora: Gaceta del 29 - Concurs plaça Madrid.

96. Luis Boya Saura, que va ser arxiver de la delegació d'hisenda a Saragossa.

48. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita.

Lausanne, 16-XII-23

Amic Pons:

Estic gaudint d'una llicència de tres mesos. No em jutgeu un barra acabat. He vingut a acompanyar la meva mare que està malalta, i li convenia de venir a Suïssa.⁹⁷ Passats els tres mesos, tornaré a submergir-me en l'ambient de Mahó. Els temps són massa insegurs per deixar allò que tenim assegurat. Mentrestant, durant mon absència, us agrairé que si alguna plaça és treta a concurs, tingueu la bondat de comunicar-m'ho.

Em va estranyar de llegir, abans de deixar Mahó, que Oviedo estava vacant, no hi havia anat el Pare Sierra?⁹⁸

Vós què feu? La salut va bé?

Rebeu una bona abraçada del vostre amic

F. Soldevila

Adressa: Pension Dézaley

Avenue Rumine

Lausanne

(Suisse)

97. Certament va anar a Suïssa amb la seva mare, però sobretot era perquè ella conegués Yvonne Lepage. En el *Dietari de joventut (1922-1925)*, inèdit, de la Donació Eva Trommer, trobem aquesta anotació feta a Lió, el 23 de novembre de 1923: «Aquesta nit arribarem a Lausanne. La mamà coneixerà a Yvonne. Quin efecte li farà?». No cal dir que la impressió va ser bona i que els preparatius de casament, amb els naturals dubtes i incerteses, van anar endavant. En aquest mateix dietari, hi ha moltes altres anotacions referents al viatge i a la prometença i casament amb Yvonne.

98. Antonio Sierra Corella (Monreal del Campo, Terol, 1881 - Madrid, circa 1958), arxiver. Efectivament, Sierra anà a Oviedo, després a Toledo i finalment a la Biblioteca Nacional de Madrid, on es jubilà.

49. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Pública. Mahón».

28-II-24

Amic Pons:

Tal com suposeu, la vostra lletra ha vingut a trobar-me a Mahó. Hi sóc després d'haver-me passat tres mesos a Suïssa i (admireu-vos) d'haver-me casat.⁹⁹ Sí, casat. Recordeu aquella escapada a França, llavors de les oposicions? Doncs, allò ja era el camí. M'he casat a la muntanya, entre neus i en trineu. Ara sóc aquí tot sol. La meva dona ha hagut de restar amb la meva mare que segueix malalta.¹⁰⁰ Jo mentrestant començo a mirar si trobo algun pis o casa que em convingui, per instal·lar-nos, ai lassos! en aquesta roqueta, fins que trobi la manera de fugir-ne. En tinc ganes: creieu-me, entre altres raons perquè el clima d'aquest país no em prova.

He repassat «Gazetas» y «Boletines oficiales». Heu vist que la Moliner¹⁰¹ se'n va a Múrcia i que criden una altra «compañera» (María Almodévar —no la recordeu)? També veig que han tret del cos a l'Onís i que va a Oviedo un senyor que reingressa no havia anat a Oviedo el P. Sierra?¹⁰² Què se n'ha fet? Al Ministeri de Gràcia i Justícia hi ha hagut una jubilació i, abans a la Biblioteca Nacional, una defunció. Ignoreu tots aquests esdeveniments? No sé si amortitzaran aquestes places o si les treuran a concurs. No us en aniríeu a Madrid vós, si podíeu?

99. Amb Yvonne Lepage, el 13 de febrer de 1924, a Leysin (Vaud). Dels preparatius del casament, a part del ja esmentat *Dietari de joventut (1922-1925)*, se n'ha conservat altra documentació escrita, com una carta que li adreça el seu germà Carles, el 26 de gener de 1924, on explica les dificultats amb què es trobà a l'hora de fer les gestions necessàries, des de Barcelona, perquè Ferran es pogués casar: «He posat en marxa la tramitació militar i eclesiàstica. No ha estat cosa fàcil [...] A la comandància de Marina, quan m'hi he presentat volien que et presentessis tu mateix, que signessis tu mateix la instància que ha calgut fer. He determinat anar a commoure el segon comandant i crec haver-ho aconseguit [...] He anat a Betlem; el vicari no et volia amonestar perquè diu que, des del punt de vista eclesiàstic, ets veí de Lausanne [...] És d'Acció [Catalana], llegeix la *Publi*, ens coneix, ha dit: Bueno! [...] Veus com l'existència és una mica complicada?» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

100. Fins al mes d'abril de 1924 no les va poder anar a recollir a Suïssa.

101. Maria Moliner Ruiz (Paniza, Saragossa, 1900 - Madrid, 1981), que sobresortí com a lexicògrafa.

102. Federico de Onís Sánchez (Salamanca, 1885 - Puerto Rico, 1966), filòleg, crític literari, professor i arxiver. El 1909 fou catedràtic de literatura espanyola de la Universitat d'Oviedo. Des del 1918 i fins a la seva jubilació fou professor de la Universitat de Colúmbia, a Nova York, des d'on impulsà els estudis de literatura espanyola.

Tarragona seria per a mi una solució tan bona! I vós parleu de mal temps.

He parlat amb el Sr. Hernández Sanz de la qüestió bibliogràfica que m'indiqueu.¹⁰³ Ell em farà una llista i jo us la trametré. Si de més a més de la llista voleu més detalls, ja m'ho direu: estic a les vostres ordres.

Em diuen de casa que s'ha rebut un *Almanac de les Lletres*. He dit que me l'enviïn. Gràcies.

Sí: he guanyat un premi de 2000 pts. de l'Acadèmia de Bones Lletres. No val a badar.

No sé res de la *Història*. Vaig escriure a En Valls i no m'ha contestat encara: no sé què fa.

A mi fer-me firmar? Qui? No veieu que jo só el Jefe! Estic bé: no us dic res més.

L'augment a les 5000 em sembla molt posat en raó. Encara que, si us haig de dir la veritat, em miro amb no massa interès les coses del cuerpo. Em sembla que en tinc per temps de poder anar a Catalunya, i d'altra banda tinc unes certes ganes de córrer món que em portaran potser, a demanar l'excedència.

Us trameto aquesta poesia per si us va per a l'*Almanac*. No és rigurosament inèdita: però el lloc on ha aparegut (*Revista de Menorca*) és tan poc llegit que se'n pot considerar. Però si, per aquest o per algun altre motiu no us va, excluiu-la tranquil·lament. Una bona encaixada del vostre amic

F. Soldevila

103. Francesc Hernández Sanz (Maó, 1863-1949), historiador, catedràtic de dibuix i director de l'Arxiu Històric de Maó. L'estudiosa Josefina Salord el considera «l'intel·lectual més complet i representatiu de la historiografia menorquina del nou-cents». Vegeu l'extensa veu que li dedica a Antoni SIMON (dir.), *Diccionari d'historiografia catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003.

50. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Pública. Mahón».

8-IV-24

Amic Pons:

Us trameto aquestes notes que m'ha donat el Sr. Francesc Hernández Sanz. Penso que li hauríeu d'enviar algun mot remerciant-lo (Carrer de Prieto y Caulles).

Ahir vaig rebre un telegrama cridant-me prop de la meva mare que està greu. Aquesta tarda m'embarcaré. Si sortís el resultat d'aquell concurs d'arxius, us agrairé que m'envieu dos mots a aquesta adreça: L'Ermitage - Vevey - La Tour (Suisse).

Suposo que vàreu rebre una carta meva.

Una bona encaixada del vostre amic

F. Soldevila

51. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

23-IV-24

Amic Nicolau:

El concurs per a la plaça de Bibliotecari S. U. és ja anunciat. En T. presentarà la instància. És l'hora d'apretar influències.

He estat a Suïssa amb el meu germà per recollir la nostra mare. Ens ha estat impossible d'anar-vos a veure.

Us escric en el tren, abans de passar frontera.

Una bona abraçada

F. Soldevila

52. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en targeta postal.

Sr. Joan Pons
Archivero de Hacienda

Tarragona
7-VI-24

Amic Pons:

He rebut la vostra carta del 1er. com vaig rebre l'anterior. La vaig rebre ja a Mahó i hi vaig contestar tot seguit: m'estranya que no hàgiu rebut la contestació. Veig que badeu una mica: a la Gaceta de Z maig hi ha el resultat d'aquell concurs i l'anunci d'un de nou. El que no sé si és el que fan amb els practicants. N'hi ha alguns, com l'Almudévar i en Boya, que de sobres han d'haver fet els dos mesos. No sé on els hauran enviat. Aprofitant que en Pillado¹⁰⁴ em reclamava la subscripció de la *Revista d'Arxius*, vaig preguntar-l'hi. Em va contestar altres preguntes, però no aquesta. Us agraeixo els vostres bons desigs amb motiu del meu matrimoni. Si puc, aixecaré el vol d'aquesta illa: si puc. Bons records del vostre amic

F. Soldevila

104. José Pillado era l'administrador de la revista.

53. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneo Barcelonés. Apartat de Correus 97».

26-VII-24

Amic Pons:

Suposo que ja sabeu per la Gaceta del 15 que he estat traslladat a Logronyo.¹⁰⁵ Ja us vaig dir que si podia anar-me'n de Mahó, me n'aniria. Totes les notícies que tinc respecte a aquella població són molt bones. Té per a mi, sobretot, els avantatges del clima i de la comunicació amb Barcelona (12 hores de tren). Té el desavantatge de l'idioma, en canvi. Però, què hi farem? no ho podem encara atènyer tot. Potser l'any vinent, quan vós anireu a Palma.

A Logronyo tindrè la Biblioteca de l'Institut i l'Arxiu d'Hisenda. Voldríeu donar-me algunes instruccions sobre la manera de comportar-me en aquest? ¿Us varen fer firmar rebut dels lligalls que hi havia? Els vàreu comprobar abans? ¿Feu firmar rebut de tot allò que us demanen? Enfora d'això quina feina fan? Digueu-me'n quatre mots que m'il·lustrin, us ho prego.

He demanat una prolongació de 15 dies al plazo posesorio que acaba el 12 o el 15 del mes entrant (no sé si és del dia del cese o el de l'aparició a la Gaceta que compta). No crec que me'l concedeixin perquè és per afers particulars (llegiu: estiuajar). Però no perdo res provant.

Escriviu-me, doncs, aviadet, a Palautordera, on estic.

No aneu a Mallorca a passar una temporadeta, vós?

Adéu-siau. Una forta encaixada del vostre amic

F. Soldevila

105. Abans d'anar a Logronyo, un cop va recollir Yvonne a Suïssa, es traslladaren momentàniament a Maó. El seu fill Gerard Soldevila ens va explicar que durant aquesta curta estada estiuenca a Menorca, Yvonne suscità un xic d'escàndol perquè solia anar amb vestits de màniga curta i ensenyava els braços. Aquesta anècdota era sovint recordada familiarment i per això Gerard la coneixia. Sobre aquests moments, també hi ha informació precisa en els esmentats *Dietaris de joventut (1922-1925)*, inèdits i corresponents a la Donació Eva Trommer. Així, trobem una anotació feta a Logronyo, el 29 d'agost de 1924, on constata: «Abans d'ahir a la nit vàrem arribar. Logronyo ens ha produït bona impressió».

54. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita en targeta postal.

Palautordera, 31-VII-24

Al Sr. Ramon d'Alòs
Institut d'Estudis Catalans
Palau de la Diputació
Barcelona

Amic Alòs:

Les vostres dues monografies han vingut a trobar-me a Palautordera, on estic des del dia 13. Us les agraeixo. En parlaré a *La Publicitat* i a la *Revista de Catalunya*, on faré una secció de bibliografia històrica.¹⁰⁶

Voldríeu estalviar-me una anada a Barcelona? L'Aulèstia (II, 434, nota) publica un fragment d'una carta del Ladgrave de Hesse,¹⁰⁷ treta de Bruguera, *Historia del memorable sitio*, II, 26.¹⁰⁸ ¿Voleu veure, en aquesta obra, si la carta és en espanyol o en altre idioma i, en aquest cas, copiar el fragment i trametre-me'l? Excuseu aquesta molèstia. Em fareu molt de favor. Em corre una relativa pressa. Gràcies i salutacions,

F. Soldevila

106. Ferran SOLDEVILA, «Els bestiaris a Catalunya», *La Publicitat* (14 agost 1924), p. 1.

107. Jordi de Hesse-Darmstadt (Darmstadt, 1669 - Barcelona, 1705), mariscal de camp que participà en la Guerra de Successió a favor de l'arxiduc Carles i que morí en la presa de Barcelona.

108. Antoni AULÈSTIA I PIJOAN, *Història de Catalunya*, Barcelona, Impremta La Renaixença, 1887-1889; Mateo BRUGUERA, *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*, Barcelona, L. Fiol y Gros, 1871-1872.

55. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita en targeta postal.

Sr. D. J. Pons
Archivo de Hacienda

Tarragona
3-VIII-24

Amic Pons:

Vaig rebre abans d'ahir la vostra carta. L'adreça era suficient.

Us agraeixo molt les instruccions. Així ja vaig amb una mica de preparació.

Si aconseguíu la temporadeta de vacances us agrairé que m'indiqueu com ho haveu fet. Jo estic esperant també la resposta per a la prolongació del terme possessorí.

Adéu-siau. Desitjo que les primeres noves que rebi de vós siguin trameses des de Mallorca.

Us estreny la mà afectuosament

F. Soldevila

56. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Palautordera, 11-VIII-24

Amic Alòs:

Acabo de rebre la vostra lletra del 7, sortida ahir de Barcelona. Gràcies per les vostres clarícies, que diria, o millor, que hauria dit, el vostre digne antecessor.¹⁰⁹ Elles m'inciten a demanar-vos que vulgueu completar-me-les copiant-me o fent-me copiar tres paraules del Ladgrave de Hesse que precedeixen immediatament les que reproduceix l'Aulèstia (II, 435 Bruguera, II, 24 o 26).

Ítem que em vulgueu donar-me el nom d'En Bruguera, títol i peu d'impremta de l'obra.

Ítem més: que em vulgueu copiar, o fer copiar, els 2 paràgrafs citats per l'Aulèstia (II, 490 i 495) de l'obra de Fervel, *Campagnes de la Révolution française dans les Pyrénées orientales*, I, 99 i 251. Són molt curts. El 1er des d'on diu «l'exèrcit francès en penetrar a Catalunya... (fins a) ... s'alçava en favor de la seva nacionalitat». El 2on des de les paraules que precedeixen immediatament a «els únics que semblaven estar gelosos... (fins a) ... dels antics sacrificis per la pàtria».

Us agrairé que perdoneu aquestes molèsties i que vulgueu contestar-me tan aviat com pogueu, a fi que tot seguit trameti la 2ª part de «l'esperit bel·licós» a En Rovira.¹¹⁰ No hi manca sinó això.

Em sap molt greu no haver pogut conèixer el Sr. Era.¹¹¹ Avui he rebut carta de Mahó i no em diuen que aquest català de Sardenya hagi anat per la Biblioteca. Escriuré. Tinc l'esperança que les proves seran retornades i que es tracta de proves ja corregides a la impremta.

109. Eugeni d'Ors (Barcelona, 1881 - Vilanova i la Geltrú, 1954), anterior secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans.

110. Ferran SOLDEVILA, «L'esperit bel·licós. II», *Revista de Catalunya*, núm. 3 (setembre 1924), p. 218-227. La primera part aparegué en el primer número de la publicació (juliol 1924) i causà una gran estupefacció general, ja que burlà la fèrria censura de la dictadura de Primo de Ribera (1923-1930). Antoni Rovira i Virgili era el director de la publicació i Soldevila es convertí en un col·laborador destacadíssim. Vegeu Enric PUJOL, «Ferran Soldevila i la *Revista de Catalunya* (1924-1939)», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. xxiii (2012), p. 157-180.

111. Es tracta d'Antonio (Antoni) Era, que fou dels primers intel·lectuals algueresos que intentà establir contacte amb la intel·lectualitat barcelonina. Arribà a ser professor de la Universitat de Sàsser. En el període 1954-1955, mantingueren correspondència amb F. Soldevila perquè A. Era intentà, infructuosament, ser nomenat membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans.

Pocs dies ha, vaig escriure a En Valls i a En Bohigas.¹¹² Suposo que un dia d'aquests apareixerà a *La Publi* l'article sobre el vostre discurs. Suposo que la censura no hi veurà cap al·lusió a elevats personatges. M'està fent la llesca esborrant uns articles sencers.

Records als companys. Ja passaré a saludar-vos abans d'anar a Logronyo. Quan vaig venir de Mahó, no em vaig deturar a Barcelona, i un dia que hi vaig passar després no em vaig moure gairebé de l'Ateneu, prenent unes notes.

Salutacions afectuoses

F. Soldevila

112. Ferran Valls i Taberner i Pere Bohigas i Balaguer (Vilafranca del Penedès, 1901 - Barcelona, 2003). La relació de F. Soldevila amb Ferran Valls i Taberner (Barcelona, 1888-1942), molt notable en la seva etapa formativa, l'explicà el mateix Soldevila en l'escrit «A propòsit de la col·laboració amb Ferran Valls-Taberner», a *A Fernando Valls Taberner: Discursos y artículos en homenaje a su memoria*. Soldevila no li féu mai el tractament de «mestre», sinó més aviat d'un col·lega de professió i d'un amic més gran que l'orientà en les seves primeres passes en la recerca històrica i que el va aconsellar sobre diferents aspectes de la professió. Amb l'esclat de la Guerra, hi mantingué una profunda dissensió política, per bé que no s'arribaren a trobar mai més, ja que Valls i Taberner morí l'any anterior a què Soldevila retornés de l'exili.

57. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

Logroño, 21-VIII-1924

Carísima madre: Son las 11. Parto como una exhalación para el honrado trabajo. Yvonne va a cerrar el envelope. Tengo tiempo justamente para abrazarte y decirte que te deseo un día de tu santo colmado de bienandanzas y rodeado de satisfacciones.

Te quiere tu hijómetro

Nando

Habrías de pagar a Jacinto los gastos de envío del traje.
adiós.

58. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

Logroño, 1-IX-1924

Sí, momensito, estamos de aquello más bien. Ahora mismo te escribimos desde la galería, con las ventanas abiertas, levantando la vista de vez en cuando para contemplar el hermoso paisaje. De atiparnos nos atipamos, pues nos dan muy bien de comer. Eso es carne, y no lo que comemos en Palau. Si madrina quiere venir, hay una habitación libre que da también a la galería. La Biblioteca está muy bien, pero el archivo está muy mal. Supongo que has recibido ya una carta y una postal mías. Por ahora no tenemos noticias de nadie. A ver si escribís. Cómo sigues? Tienes buen tiempo? Recuerdos y abrazos de tu hijo

Nando

59. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Logronyo, 11-IX-24

Sr. R. D'Alòs

Caríssim,

Tal com us vaig anunciar, he començat una secció d'Història i Erudició dins la *Revista de Catalunya*, a petició d'En Rovira i Virgili.¹¹³ L'he oberta amb una nota sobre els *Bestiaris*.¹¹⁴ En la pròxima crònica voldria parlar de «Els nostres clàssics».¹¹⁵ Com a col·laborador i propagandista que en só, no podria rebre'ls gratis? Això, naturalment, en el cas que la vida de la col·lecció sigui suficientment assegurada, perquè en cas contrari, podeu considerar-me com a subscriptor. Sigui, doncs, a títol de propaganda, sigui a títol de subscripció, us agrairé que, com més aviat millor, em feu trametre el volum de Bernat Metge, a fi que pugui parlar-ne en la *Revista* del mes d'octubre.

Amb gràcies avançades i comandacions per als companys, us saluda afectuosament el vostre el amic

F. Soldevila

P. S. Digueu a En Valls, si us plau, que em perdoni de no haver-li escrit encara. He estat molt enfeinat amb la instal·lació i amb alguns articles que he redactat. Li escriuré un dia d'aquests. Logronyo està força bé.

Val.

2on. P. S. Sempre que us vingui bé de trametre'm algun llibre o revista de la qual volgueu que parli, us ho agrairé. Penseu que em trobo isolat i m'és una mica difícil escriure [?] una secció de bibliografia.

113. Aquesta secció, duta per ell en solitari, era dedicada a comentar i criticar, sobretot, les novetats editorials erudites. Tingué una continuïtat extraordinària: des del número 3 (setembre 1924) fins al darrer exemplar d'aquest període, el número 60 (novembre-desembre 1929).

114. «Els bestiaris a Catalunya, per Ramon d'Alòs», *Revista de Catalunya*, núm. 3 (setembre 1924), p. 298-301.

115. «El primer volum de *Els nostres clàssics*», *Revista de Catalunya*, núm. 5 (novembre 1924), p. 497-503.

60. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

17-IX-24

Querida mamá:

Recibimos tu larga carta que nos causó sumo placer.

Antes de que me olvide (el otro día me olvidé), te he de decir que de las 300 del mes de Septiembre te cobres el importe del traje y de la falda, y que el resto lo guardes para incluirlo a las 300 del mes de Octubre. Entonces habrá que hacer los presentes de boda, que no tengo idea de cuánto pueden costar, y las tarjetas, que se las encargáis a Carlos para que las mande hacer.

Hoy hemos recibido carta de él. Los pobres, ya están pasando un verano bien malo con todos los chiquillos enfermos.

Nosotros seguimos muy bien, pero también días atrás, estuvimos como vosotros, un poco indispuestos. Es claro, nos atipamos tanto, que nos indigestamos. La causa inmediata fueron unas pochas (*mongetes*) muy ricas. Yo me puse como una docena en la sopa, pero Yvonne se comió toda la fuente. Yo pasé unos días semi-indigestado y al fin Yvonne me obligó a purgarme, aprovechando el descanso dominical. Como no podía ponerme ventosas de cristalería, me las puso de aceite de ricino: cuatro cápsulas en ayunas, con una taza de te, a la que siguieron, durante la mañana dos otras tazas que coadyuvieron eficazmente a la operación, siendo alcanzados todos los objetivos. Yo me resistía a purgarme porque recuerdo que en los tiempos remotos en que me purgaba no me servía para nada, más que para fastidiarme. Pero esta vez no ha sido así.

Yvonne no tuvo necesidad de recurrir a potingues. Y el otro día no supo resistir la tentación de comer pochas, y volvió a pasar una tarde algo mala, pero al día siguiente ya se encontraba bien.

Bueno: basta de pochas. El caso es que seguimos de primeraco.

No sabía que Yvonne te había consultado lo de las lecciones de francés. Un señor (un amigo de Jacinto), al saber que era francesa, me dijo que encontraría muchas lecciones, si quería. Yo naturalmente, le dije que no. Pero se lo conté a ella y se ve que no cayó en saco roto.

Dime: tú recuerdas más o menos cuanto tengo en la caja de ahorros. No tengo más que una idea muy vaga de ello y me gustaría, naturalmente, saberlo con exactitud. Aquí he abierto ya una libreta a nombre de Yvonne i mío. Las finanzas también marchan bien. Tú y yo siempre tenemos dinero.

Yvonne ya se va desempallegando con el español. Es tanto lo que decimos

Groñolo en vez de Logroño que el otro día yo, sin querer, pregunté a un *groom* [?]: ¿Es aquí el Círculo groñolés? De aquello que hablamos de que si aquí me empiparían con la cuestión, nadie me ha dicho aún ni media palabra.

Yvonne había pesado ya, hace dos años, como ahora. Pero no pierde la línea. En este momento me anuncia que ha recibido una carta de tante Clotilde. Me ruega que te diga que no nos guardéis pastillas: sabe Dios cuándo las podríamos comer. Hoy ha recibido la *Gazette de Lausanne*. La he suscrito para que tenga noticias de Suiza. Da la casualidad que en este nº hay una cosa interesante. Te lo mandaremos. Otro día te escribiré.

Vaya buenas. Recuerdos a Pepita, si está aún en ésa. Recuerdos también a Rosa y a la terrible Teresina (*esperit bellicós*, eh?).

Yvonne te manda besos y abrazos así como a madrina. Y yo ídem. de lienzo. Tu hijo que te quiere

Nando

61. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita.

Logronyo, 19-IX-24

Amic Pons:

Com suposeu, em trobo en possessió dels meus càrrecs, no sense haver passat un petit tràngol, perquè a Hisenda no em volien donar possessió: havien comunicat a Madrid que no [il·legible] que havia fet tard. I em penso que tenien raó, perquè jo creia que es començava a comptar el del *cese* més el de la data de la [il·legible].

Vaig posar un telegrama fulminant al Director de Belles Arts, i tot seguit vaig escriure-li explicant-los, així com a Rodríguez Marín. Al cap de pocs dies va arribar R. O. dient que no m'era imputable «omisión alguna» i que em donessin possessió.

El [il·legible] que em van donar, fou amb sou o sense? Us el van donar en qualitat de vacances estivals?

El meu antecessor o, millor dit, antecessora (la Fernández Vega) no donava *parte*.¹¹⁶ Jo no penso tampoc fer-ho, perquè no m'agrada dir mentides. No firmo cap fulla d'assistència. Estic d'allò més bé.

La meua antecessora va treballar molt, no per voluntat pròpia, no cal dir-ho, sinó perquè el Delegat li va formar un expedient terrible. Imagineu que va arribar recent traslladat, va trobar l'arxiu fet una olla, i l'arxivava tranquil·lament a Madrid. Li va formar expedient. Ella va haver de venir, i, amb ella, el seu promès.¹¹⁷ Gràcies a aquestes desgràcies ara l'arxiu es pot dir que està ordenat. Tinc un moço que és el qui ha fet la major part de la feina i que el coneix molt bé. Jo m'he fet un petit croquis d'allò que demanen més sovint. Fins ara no l'he hagut d'utilitzar més que una vegada, amb [il·legible].

Tinc diverses poesies començades, però no en tinc cap d'enllestida. Si, bonament abans de finir el terme, n'enllesteixo alguna us la trametré amb molt de gust. Però ara em fixo que el terme fineix el 1er. i no el 15 com m'havia semblat llegir. En fi, ja veuré.

116. María del Pilar Fernández Vega (? 1906 - Madrid, 1973) va ser destinada al Museu Arqueològic Nacional de Madrid. Fou la primera dona que tingué el càrrec de conservadora en un museu espanyol.

117. José Ferrandis Torres (Madrid, 1900-1948), que el 1928 esdevingué catedràtic d'epigrafia i numismàtica de la Universitat de Madrid.

El darrer nombre de l'*Almanac* va arribar a Bonsuccés, 13 però després es va extraviar, de manera que no l'he vist encara. Si en rebés algun exemplar...

Vaig veure que el *Butlletí* de l'Arqueològica Luliana publica un poemari de Mossèn Costa.¹¹⁸ N'hauria volgut parlar al mateix temps que de l'epistolari, en projecte, d'En Maragall. Me'n vaig anar de Mahó, i naturalment, aquí no existeix el *Butlletí*. És de doldre que no publiquin l'epistolari en forma de fulletó: hauria format un llibre adquirible separatament. Suposo que més endavant ja ho deuran fer.

No sé res d'arxius. Em va escriure el meu successor mahonès, demanant-me detalls sobre la biblioteca i la població.

Per ara, aquesta ciutat, que no és autènticament castellana, com creieu (té molt de navarrès i alguna cosa de basc) em prova molt i m'agrada.

Adéu-siau. Us estreny la mà afectuosament

F. Soldevila

118. Miquel Costa i Llobera (Pollença, 1854 - Palma, 1922).

62. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

14-X-24

Querida mamá:

Con gran alegría recibimos tu misiva en la que nos comunicas tus gestas. 6 quilos y medio! Es magnífico. Y los focos desaparecidos, y la perspectiva de quedarte en Palau hasta Navidad! Eres la mujer del auca.

Yo, por mi parte, he tenido una decepción en cuanto al peso. Ya desde que vi los 61 quilos me hacía cruces de que los pesase y daba constantemente la lata a Yvonne, con mis medidas, con los espejos, etc. (Ya te lo sabes de memoria). No notaba nada que me demostrase un tal aumento de peso. Más bien, y es natural, en aquellos días de indigestión y de purga me pareció que disminuía.

Con que hace pocos días me volví a pesar: 57 y 1/2. Fui otra vez a la báscula para que no hubiese error, y lo mismo. No me cabe la menor duda que hubo error la otra vez. Pero yo estaba tan satisfecho con mis 61 que he tenido una decepción.

Te equivocas al pensar que no hay función a la noche: empieza a las 10,30.

Recibí el giro que por orden tuya me mandó Jacinto. Son: 350 pts. Acabo de escribirle aconsejándole recibo y felicitándolo por el éxito. Que dure.

Por aquí tenemos muy buen tiempo. Veo que por Barcelona ha llovido mucho. Ojalá tengas un otoño primaveral, que es algo mejor que una primavera. Quizá podamos atraparte aún en Palau, pues yo espero que veinte días por Navidad no me los quita nadie. Si no tuviese más que el Instituto me tomaría tranquilamente las vacaciones que se toman catedráticos y alumnos. Con el archivo de Hacienda es diferente. Ya veremos.

Yvonne da de firme [?] a las labores: a cada momento me presenta una camisa o unos pantalones terminados. Bueno, quien dice a cada momento, dice cada dos o tres días.

Adiós, momensito. Sigue la marcha ascendente: triunfarás.

Te abraza tu hijo que te quiere

Nando

¿Sabes si madrina ha recogido el regalo de tío Pepe Soldevila y en qué consiste?

Veo que no le mandasteis (a madrina) la carta que adjunté para ella. Como me pensaba que los domingos debían subir ella y Jacinto no vacilé a mandársela a Palau.

Ah! Me olvidaba de decirte que si Yvonne hace pantalones y camisas, yo me hago pijamas para dormir. Yvonne me encuentra muy ridículo con las camisitas cortas. También me ha hecho unas fajas de franela para el vientre. Pero ya le he advertido que, si en todo este invierno no noto nada en pro ni en contra, no me las pondré más, porque yo no estoy para siliciarme. No sé si la nena debe estar aún ahí. Si lo está, dale expresiones.

Vale.

Madame te escribirá otro día. Acaba de recibir carta de *tante* Clotilde y ya sabes en qué estado la ponen. Os manda *bons baisers*.

63. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

Logronyo, 6-XI-24

Sr. J. M. López-Picó

Distingit amic:

Vaig rebre el vostre darrer llibre *Elegia*. Us l'agraeixo molt. Em penso que és un dels llibres més densos que heu produït.

També us agraeixo que us hàgiu recordat de mi per a l'enquesta. Però voleu dir que m'escauria de respondre-hi?

Em fa l'efecte que per tenir dret a contestar les preguntes que s'hi fan, cal tenir una anomenada conquerida. Vós, En Carner, l'Alcover, no hi ha dubte que hi heu de respondre. Potser alguns altres també. Però és molt dubtós que entre aquests hi figuri jo.

Us estreny la mà cordialment

F. Soldevila

64. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

10-XI-24

Querida mamá:

Esta mañana hemos recibido tu carta con la consiguiente satisfacción. También con la consiguiente satisfacción recibimos las 300 del ala.

Tenemos muchas ganas de verte porque debes de estar de aquello más monometruda con todos esos Kilómetros que te has echado al cuerpo. Yo ya te lo tenía pronosticado.

Yo estoy muy mejorado, por no decir bien, del barrigudo. No sé si habrán sido la causa de la mejoría unas píldoras que me recetó el gran Roqueta y que he cursado durante una semana. Yvonne, en cambio, acaba de meterse en camastro porque acaba de recibir nuevas noticias de *tante* Clotilde.

Me hago cargo de cuanto me dices respecto a hacer encargos a los de Barna. Pero ya comprenderás (y esto te lo digo únicamente como descargo ante tu alto tribunal), que, alejado como me encuentro de Barcelona, es natural que no pueda cuidarme directamente de según que cosas, aunque sean poquísimas como son en realidad. Por eso no creo necesario que te traslades a Barna todas mis vacaciones, pues (aparte de que no me desagradaría poder pasar una semanita en Palau), en unas horas despacho todo lo que he de hacer en Barcelona. Se reduce a cobrar en la *Publi* y en casa Estelrich. Esto es lo único crucial. Piensa que trabajo tengo de sobras y que no hago ni la décima parte del que tengo. No quiero rebentarme ni ir con la lengua fuera. Parto del lema que yo siempre tengo dinero, y por ahora no me falta. Tanto es así que tenemos el proyecto (por ahora no pasa de proyecto) de irnos de Logroño a Barcelona por el Mediodía de Francia. Hemos pedido el precio del viaje, en 2ª, a la Agencia Loor. son 107 pts. por persona: es decir unas 35 más que el viaje directo. Nos pararíamos un par de días en Pau para que Yvonne pudiese darse el gustazo de estar con la Fée. Después nos pararíamos un día en Toulouse y otro en Carcasona para que yo pudiese darme el gustazo de visitarlas. Si estabas en Palau, bajaríamos en Palau, si no seguiríamos hasta Barcelona.

Claro que todos estos imprevistos son harto fastidiosos. No sé si te había explicado que en Mahón vino el corresponsal de la *Publi* a cobrarme unos cuantos recibos, y que yo escribí, antes de pagarlos, a Mercedes, porque pensaba que los cobraban en Buensuceso. El corresponsal no se acercó más, y yo antes de ir a Suiza

pasé por su casa para pagar, pero no estaba. Después no supe más de él. No deberá bajar de 50 pts. que con las 60 de la B[ernat] Metge son 110. Más otros recibos menores no bajará de 150. ¿Y las tornabodas?

Haces bien de desligarte completamente de *mal-de-caps* de casas e inquilinos. Celebro la instalación de Carlos y la estupefacción de la Canaleta. Es un tío con toda la barba (Carlos, no la Canaleta). No te preocupes por el membrillo, pues la patrona que tenemos nos lo hace muy bueno. Ya lo comeremos cuando vayamos a Barna, o a ésa, y entonces nos lo podremos también llevar. Viste a tía Conchita? Cual es el nº de su casa? La Purísima se acerca.

Estamos haciendo continuamente cuenta y cálculos. Ya veremos, ya veremos. Esto de los imprevistos!

¿Te acordaste de dar algo a Carlota en mi nombre? Yo me acordé, pero no de escribírtelo.

¿Te has organizado ya la calefacción en Palau?

Yvonne desde un camastro te manda muchos besos a los que yo uno los míos. Tu hijo que te quiere

Nando

65. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

Logroño, 21-XI-24

Querida mamá:

Mucho te agradecemos las seguridades que nos das en tu carta. Ya teníamos casi decidido el viaje, porque a pesar de todos los imprevistos, nuestras finanzas son prósperas. No hay por qué decir que después de tus palabras, con mayor motivo nos decidimos. Ahora la cuestión está en ver si lo haremos a la ida o a la vuelta. Creo que había de ser a la vuelta porque, cuando marchemos de aquí, será probablemente ya cerca de Navidad.

Estos imprevistos a la inversa (me refiero a eso de París) son los más agradables. Lástima, como dices, que en la Hispano no tengamos un capital. Pero en fin, Déu n'hi dó!

Me parece bien lo que dices de las tornabodas.

Expresamente te preguntaba lo que había dicho tía Conchita, porque me suponía eso, que se había hecho cruces.

Es gracioso lo de la Canaleta.

Preferiríamos poder hacer el viaje por Francia a la ida, porque Yvonne se compraría un chapeau y alguna cosa más, y a la vuelta podríamos traer algún cubierto para nuestro uso particular, pues los de la pensión no nos satisfacen bastante. Pasando a la vuelta por Francia será más difícil, porque hay las aduanas.

Recibo bastante irregularmente la *Publicitat*. Tú, que te la debes *empassar* de cabo a rabo, habrías de vigilar cuando hay un artículo mío, y recortarlo y en la primera carta que me escribas, decirme el día tal apareció el artículo, y yo así no estoy en duda de si en alguna *Publi* que no he visto, hay artículo mío. Y lo mismo digo para alguna alusión que haya para mí en algún otro lugar del diario. Te incluyo, para que goces, este recorte. Guárdalo.

Por ahora seguimos de primeraco. Hace frío. Esta mañana ha aparecido todo que parecía nevado. Era la helada. Pero como hace buen sol, los días son agradables. En nuestra galería se está como en la galería de madrina en el Paseo de Gracia. Da el sol desde que sale hasta que se pone.

Estoy indignado con la censura. Me lleva ya tachados desde la ida a Palau por valor de 100 pts de artículos. Tacha cosas en las que no hay absolutamente nada de

particular. Rovira y Virgili juzga de momento más prudente no publicar la tercera parte de l'*Esperit bel·licós*.¹¹⁹

Termino esta carta el 22, domingo. Vamos a salir a dar un paseíto antes de comer. Cedo la pluma a Yvonne.

Te abraza cariñosamente

L'il·lustre palauenc

119. Aquesta tònica continuà al llarg de tota la dictadura. En una carta, de l'11 de desembre de 1924, que li van adreçar els del diari *La Publicitat* (on encara era més rigorosa), li deien: «No sols va ésser suprimit el vostre article "Política Mediterrània" per la censura, sinó que també ha estat censurada la nota en la qual indicàvem el perquè ens havia estat impossible de publicar-lo» (Donació Carlota Soldevila). La tercera part de l'article no aparegué fins al 1929, en el volum *Recerques i comentaris*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1929. Una versió més ampliada i actualitzada dels articles dels anys vint es publicà a *Els catalans i l'esperit bel·licós* (Barcelona, Edicions 62, 1966).

66. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

París, 31-V-25¹²⁰

Querida mamá:

Henos de Pravia! Ya hace tres días que estamos en París.¹²¹ Supongo que has recibido una postal que mandamos desde Tolosa y otra al día siguiente de nuestra llegada. Tal como te decía, tuvimos muy buen viaje, especialmente de Tolosa a París. El primer día sufrimos algo de calor, especialmente en el trayecto Narbona-Tolosa, porque las ventanillas *no sé pas* que tenían que no se podían abrir bien.

A la llegada nos esperaban Edmond y la sobrina de tía Von.¹²² Tal como te decía, estamos instalados en el Hotel des Étrangers y tenemos una habitación muy mona con dos balcones, una cama grande y un diván-cama en que duerme Yvonne. Pagamos 35 fr., pero en cuanto quede libre nos darán una habitación de 25 fr. También tenemos un cuartito lavabo con agua corriente caliente y fría. Teléfono en la habitación.

El viernes fuimos a comer en casa de Edmond. Nos dieron una succulenta comida: Entremeses, lenguado frito, *foie-gras*, pollo, guisantes (de aquellos que tu amas) y espárragos, helado con galletas y *gateaux*: todo riquísimo, coronado por una botella del Moët-Chandon. Nos convidaron también a cenar de las sobras; pero empezamos con un sopamen (que sopamen!). En justa correspondencia, a la

120. Notes al marge de la primera pàgina: «El hotel Bayard está lleno, la habitación sola: 100 a 150 fr. diarios. La exposición de Artes Decorativas atrae a mucha gente. Menú de hoy - Comida:

Potage parisienne
Merluza frita
Ternera con puré de patatas
Dos huevos al plato
Queso con crema de leche *nature*
Pan bueno de París.»

121. Aquest viatge a París fou el seu viatge de noces i va coincidir amb una excedència del cos d'arxius, feta efectiva el 19 de gener de 1925. No hi va reingressar fins al 3 de desembre de 1931. L'anada a París es produí el dia 28 i fou l'inici d'un llarg viatge per França que es perllongà fins a primers de juliol. Del seu estat d'ànim d'aquells moments tenim el testimoni que deixa en *Al llarg de la meua vida*, en una nota del 8 de maig de 1925, de Palautordera estant: «A estones sóc tan feliç que sento por. Quina malaaurança em sotjarà? I és natural que ho sigui. He realitzat el meu ideal: viure al camp, no massa lluny de Barcelona, amb la dona que estimo, totes les males pronòstiques esmicolades, passant temporades a Barcelona, i amb algun viatge a l'estranger (a fi de mes anirem a França), fent literatura i història per tot treball» (p. 9-10).

122. Edmond Lepage i la seva filla (que es deia també Yvonne com la tia).

noche fuimos al teatro. Convidamos a Ana y a Vonvon, Edmond no podía abandonar la Patisserie. Fuimos al teatro de la Porte St. Martin y vimos *Madame sans gêne*.¹²³

Ayer y hoy hemos comido en un Restaurant Boulant (és un bouillon). Se come bien, a la carta, y barato. Sólo encuentro que las raciones son algo escasas y como que no hay sopámenes espesos, sino muy claros, ni pastesadas, no resulta la perfección. Pero aquellos trabajos a los que nos entregamos en casa, no hay que esperar poderlos realizar en restaurants. De todos modos buscaremos. Nos viene a resultar unos 7 o 8 fr.

Hemos recorrido en autobús, tranvía o taxi, una gran parte de París. Noi, tia, tartana! En detalle hemos visitado solamente Notre-Dâme, el Museu del Luxembourg y el Panteón. Todo se irá viendo porque no quiero reventarme.

De salud, buenos. Yvonne tiene muy buena mine y está ravie de hallarse en París. Todas mis entrañas se van defendiendo. La lengua me pica un poco, no sé si a causa de las comidas o de los ratos que hay que pasar de pie para poder ir viendo tanta cosa.

El martes estamos invitados *de bell nou* a casa Edmond a comer y a cenar. El jueves, probablemente, iremos a Versailles.

Vaya. Nada más por hoy. Te abraza tu hijo que te quiere

Nando

Recuerdos a Pepita. Besos a Carlitos. Ahora pienso que será mejor mandarte esta carta a Barcelona, pues el miércoles deberás ya estar allí para la boda de Luis.

123. Comèdia històrica de Victorien Sardou i Emile Moreau.

67. A Carles Rahola i Llorens¹²⁴

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita.

París, 6-VI-25

Distingit amic:

M'arriba la vostra carta. Celebro que no us hagi desplagut la sinceritat del meu article, i que hàgiu tingut la gentilesa de comunicar-m'ho. M'hauria sabut molt greu que us hagués pogut molestar, creieu-me.

El volum II de la *Història de Catalunya* no ha aparegut encara.¹²⁵ Estic corregint-ne proves, però no puc dir-vos si trigarà a aparèixer. S'ha anat endarrerint talment que ja no goso fer pronòstics.

El saluda afectuosament

F. Soldevila

124. Amb Carles Rahola i Llorens (Cadaqués, Alt Empordà, 1881 - Girona, 1939) va tenir un contacte epistolar notable durant el període 1925-1932, centrat en l'intercanvi de llibres i de notícies erudites. Quan Soldevila assumí, el 1930, la direcció de la *Revista de Catalunya*, Rahola en fou un col·laborador destacat. Arran del seu afusellament pels franquistes, Soldevila féu un emotiu article a la *Revista de Catalunya*, en el número 94, del desembre de 1939, editat a París. Modernament ha estat reproduït a *Noms propis*, p. 105-114. En *Els dietaris retrobats*, en una anotació de l'1 de desembre de 1939, explica que, arran de la publicació de l'article esmentat, va entrar en contacte amb el fill, Ferran Rahola, que li facilità la darrera carta de comiat que havia enviat a la família, just abans de l'afusellament. Soldevila en reproduïx uns fragments, com el que demana que sigui enterrat sota «una creu senzilla de pedra de Girona, d'aquesta pedra que jo havia cantat tantes vegades», p. 163.

125. Es refereix a la síntesi que realitzà conjuntament amb Ferran Valls i Taberner, *Història de Catalunya. Curs superior*. L'obra quedà interrompuda en el segon volum i no fou fins molt tardanament que Soldevila, en solitari, la féu arribar fins al segle XIX, en una edició que publicà l'editorial Selecta l'any 1968.

68. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de Correus, 97».

2-III-26

Distingit amic:

Acabo d'arribar d'un viatge per França i Suïssa i em donen, a *La Publicitat*, el vostre llibre sobre *Girona*.¹²⁶ No us estranyi, doncs, que no us hagi acusat rebut abans, i que ara no pugui fer sinó remercier-vos-en, perquè, en la represa de la vida normal, no he tingut encara temps de llegir-lo.

El meu germà m'indica que us envii algunes dades biogràfiques per a l'*Enciclopèdia Espasa*.¹²⁷ Vet-les aquí:

Nat a Barcelona, 24 oct. 1894

Obres poètiques: *Poema de l'Amor perdut*, Barcelona, 1916. *Exili*, Barna, 1918. *Càntics de mar, d'amor i de mort*, Barna, 1921. *Matilde d'Anglaterra* (tragèdia), Barna, 1923. Recull d'«Els poetes d'ara», 1924.

Obres d'història i erudició: «Documents relatius a Bernat Metge», 1912. «Pere el Gran. El desafiament amb Carles d'Anjou», 1919. *Història de Catalunya* (en col·laboració amb Valls Taberner), 1922. *La Reyna Maria, muller del Magnànim* (en premsa). *Història de Catalunya*, 1923 (és un petit manual que ja veureu algun dia, potser aviat).

Em penso que aquestes dades seran suficients.

Repeteix les meves gràcies per *Girona*. Ho llegiré amb l'atenció i la complença que llegeixo tots els vostres escrits. Gràcies també per haver-vos enrecordat de mi per a l'*Enciclopèdia*.

Us saluda afectuosament

F. Soldevila

126. Carles RAHOLA, *Girona*, Girona, Tallers Gràfics d'El Autonomista, 1925.

127. Carles Rahola fou el redactor de moltes biografies de l'*Enciclopèdia Espasa* i demanava dades bàsiques als autors sobre els quals havia d'escriure una veu del diccionari. La de Ferran Soldevila aparegué en el volum LVII, l'any 1927.

69. A Carles Rahola i Llorens¹²⁸

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita.

Palautordera, 8 abril 1926

Sr. Carles Rahola
Girona

Distingit amic:

He rebut la vostra lletra. Vet aquí l'ampliació que desitgeu i que us agraeixo:

Vaig fer oposicions al Cos d'Arxivers l'any 1922. Després d'haver fet els dos mesos de pràctiques a la Biblioteca Nacional de Madrid, vaig anar a la de Mahó (desembre 1922 - juliol 1924). Després vaig anar a Logronyo on no vaig restar sinó tres mesos, passats els quals vaig demanar l'excedència. Des d'aleshores em vaig instal·lar ací, a Palautordera, en una masia que hi tenim (viure al camp ha estat un dels meus somnis). Un altre, el córrer món. En aquests darrers anys he viatjat una mica Espanya, una mica França i una mica Suïssa. Ara tinc en projecte una estada a Anglaterra durant el pròxim curs.

Quant als meus estudis, vaig començar l'ampliació de Dret amb la intenció de cursar aquesta carrera. I de fet vaig cursar-la fins que no em faltaven sinó tres assignatures. Però a l'ampliació, en Rubió i Lluch em va decantar cap als estudis històrics i literaris. Vaig començar a anar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Fruit de les meves investigacions són els treballs que us esmentava. He treballat sobretot en el regnat de Pere el Gran, El desafiament i les gestes de Pere el Gran (*Anuari dels Catalans*, 1926) són, però, les soles coses que, relatives a aquest regnat, he publicat fins ara. Oblidava de dir-ho, que al mateix temps que els estudis d'advocat vaig fer la carrera de Lletres. Una part del treball sobre la Reina Maria em va servir de tesi doctoral. Ara, ja ho veieu, una gran part de la meua activitat és abocada a la *Revisita de Catalunya*.

No veig que pugui interessar-vos res més. I encara tot això que us dic és simplement perquè pugueu triar allò que us sembli més escaient per a la nota biogràfica.

Vaig llegir ben aviat *Girona*. M'ha produït una impressió gratíssima, i si no us en he parlat i si no us en parlo ara més extensament és perquè penso escriure'n alguna cosa a la *Publicitat* o a la *Revista de Catalunya*.¹²⁹

128. Vegeu la segona nota de la carta anterior adreçada a Carles Rahola.

129. Va parlar-ne en «Una visió de Girona», *La Publicitat* (24 abril 1926).

Us saluda molt afectuosament

F. Soldevila

P. S. No tinc ara ací cap altra fotografia. Penso que, tanmateix, aquesta pot servir.
Vaig trametre el vostre prec al meu germà.

70. A Jordi Rubió i Balaguer

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

Palautordera, 24-IV-26

Amic Jordi:¹³⁰

He rebut la seva lletra del 20. Celebro, de la manera que pot suposar, la solució del DescLOT. Em sembla bé la forma de pagament del treball d' anotació de *Llibre dels Feyts*. Solament em plauria d'introduir-li una lleugera modificació i és aquesta: en lloc de cobrar 200 pts. al mes (la qual cosa em neguitejaria si per qualsevol motiu no podia fer tot el treball corresponent), en cobraré sols 100. Si a la fi de setembre, abans de marxar a Liverpool, he enllestit, com espero, cobraré la resta fins a completar les tres quartes parts, o sigui 600 pts. Si no he enllestit, enllestiré a Liverpool allò que em falti, que forçosament haurà d'ésser poc, i quan acabaré, cobraré les 600 pts. I l'altra quarta part, o sigui 400 pts., a mesura que s'estampin els fulls.

Amb aquesta combinació cerco, d'una banda, com he dit, no treballar amb l'amenaça de no poder complir per qualsevol entrebanc que em sortís; d'una altra banda, tenir el deure de treballar-hi i de no deixar-ho.

D'acord amb la seva manera de veure l'anotació.

Amb gràcies de tot, el saluda afectuosament

F. Soldevila

130. Al marge de la carta, amb lletra més gran: «Amic Jordi: L'he esperat fins la 1. No puc esperar més i li deixo aquesta lletra que vaig escriure a Palautordera, però que no vaig enviar-li perquè vaig pensar que podia aprofitar aquesta vinguda d'ara per explicar-li de paraula. Aniré a remerciar el Sr. Patxot.» (Es refereix al mecenes Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu de Guíxols, Baix Empordà, 1872 - Ginebra, 1964). En aquells moments finançava l'edició de les cròniques medievals catalanes. La tesi de Soldevila sobre la reina Maria, muller del Magnànim, va rebre, el 1923, el premi Rafael Patxot i Ferrer, instituït pel mecenes esmentat, que era el seu nét. La tesi no fou publicada fins al 1928 dins el volum *Sobiranes de Catalunya*, editat per l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. El vincle d'amistat entre Soldevila i Patxot fou decisiu perquè aquest darrer l'ajudés econòmicament durant els difícils anys de l'exili. Vegeu *Dietaris de l'exili i el retorn*).

71. A Manuel de Montoliu i de Togores¹³¹

Biblioteca de Catalunya. Fons Manuel de Montoliu. Carta manuscrita.

Palautordera, 4-VI-26

Distingit amic:

Vaig rebre els vostres dos treballs, amablement dedicats. No cal dir l'interès que tenen per a mi. Mercès d'haver-me'ls enviat. Respondré a l'un, en un dels pròxims números de la *Revista de Catalunya*. Espero poder parlar també aviat de l'altre. El fet que hàgiu fet tiratge a part del vostre article em fa creure que l'heu repartit entre els erudits. Com em vau expressar el tiratge a part, jo no havia tramès els meus articles a ningú, si no és el segon a un senyor de l'Universitat de Princeton que tradueix el Desclot.¹³²

Estic treballant de ferm en les notes històriques a la crònica de Jaume I. Vol-dria veure d'enllestir abans de marxar a Anglaterra (1er. d'octubre), però no sé si serà possible. Parlant d'aquestes notes, conveníem amb En Jordi Rubió, temps enrera, en que fóra, tal vegada, oportú que poguéssiu veure la crònica de Marsili.¹³³ Em va dir que vós teníeu no sé si unes còpies o unes fotocòpies. Si ja no les necessiteu, podríeu deixar-me-les?

Em sembla que les notes poden fer bonic i ésser de molta utilitat. Espero que la valor històrica de *Llibre dels feyts* restarà encara més manifesta.

Us saluda afectuosament

F. Soldevila

Adressa: Palautordera

131. El crític i historiador de la literatura Manuel de Montoliu (Barcelona, 1877 - Tarragona, 1961), amb qui mantingué correspondència de tipus erudit, sobretot centrada en qüestions referents a les cròniques medievals catalanes. Soldevila defensà la hipòtesi de Montoliu que les esmentades cròniques contenien textos èpics prosificats i proposà possibles reconstruccions. El tema suscità una forta polèmica erudita, a la *Revista de Catalunya* (del desembre de 1925 al juny de 1926), en què Montoliu reclamà la paternitat exclusiva de la idea i criticà les reconstruccions fetes per Soldevila. Malgrat això, el tracte entre tots dos fou cordial, com evidencia la carta que Montoliu li adreça el 29 d'octubre de 1925: «Ben mirat, però, la nostra polèmica ja no pot interessar al públic, perquè ara és qüestió de detalls, que sempre són enutjosos als lectors quan no alteren els punts fonamentals. Crec que la discussió s'ha de portar actualment al terreny de treballs més complets sobre la nostra tesi. Així és que m'he decidit a renunciar a una contestació pública i m'accontentaré amb fer-vos les meves observacions en una carta particular que us escriuré un d'aquests dies. He rebut el paquet amb la còpia del Marsili. Us tramet una afectuosa encaixada el vostre amic» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

132. F. L. Crichtlow.

133. La crònica de Pere Marsili és una versió llatina i lliure de la crònica de Jaume I, encarregada per Jaume II. L'original es conserva a la Biblioteca Universitària de Barcelona.

72. A Elisabet Hérault¹³⁴

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita.

Palautordera, le 9-VII-26

Cher petit
numéro,
me voici
de nouveau.
Excusez
je vous pri!
Si je n'ai
pas écrit.

Je bense¹³⁵ que ces betits bers si insbirés galmeront fotre gourroux gontre moi, gar goique fous n'en dites trien dans fos ledres, je bense que fous defez êdre faché a gause du temps que je mets bour rebondre à fotre aimable lèdre. Mais, hélas!, je m'aberçois que je fous écris dans la même lange que j'employais quelques vois bour fous barler et qui fous mettait dans un état furieux.

Mademoiselle
douce et belle:
soyez benigne,
et pardonez
cette être indigne
qui vous a parlé,
d'un langage

134. Elisabet era francesa, d'origen benestant i s'havia dedicat a la pintura com a afecció. F. Soldevila la va conèixer al balneari suís de l'Ermitage, junt amb Yvonne, com ja s'ha dit. De jove, segons alguns testimonis, era una dona intel·ligent i bonica que flirtejà també amb Ferran. Es casà amb un advocat (i prengué el cognom de casada Guest), i visqué a Normandia i a París. De la visita que féu a Palautordera, hi ha aquesta anotació, del 10 de maig de 1926, en *Al llarg de la meua vida*: «No puc menys de somriure, de vegades, quan, suprimint tot interval, imagino Yvonne i Elisabet a l'Ermitage, i les esguardo ací a Palautordera, a la Saboneria. Recordo aleshores la mena d'esllavissament que sentia en l'ànima, quan, de Suïssa estant, m'imaginava jo mateix ací, recordant-les enyorívol, definitivament allunyat d'elles» (p. 17).

135. En tot aquest paràgraf juga amb la sonoritat dels germànics quan parlen francès: les C es converteixen en G, les V en F, les P en B i, exageradament, les T en D. Devem aquesta observació a Gerard Soldevila.

— je l'avou' —
qui fait outrage
à votre bon gout.

Et voilà, quoiqu' assurément pardonné, je veux encore — tout sérieusement — vous présenter mes excuses. Titou est à Barcelone, en train de se faire arranger la bouche.¹³⁶ J'oubliais toujours de lui demander votre adresse. Enfin hier je l'ai eu, et aujourd'hui je vous écris. On ne peut pas aller plus vite.

Je suis enchanté de lire dans votre lettre que ce séjour à Palau vous a tellement plu. Je vous l'avais entendu dire, et c'était agréable — votre voix sonore, vous comprenez? Mais le voir écrit, cela a aussi son charme et même sa valeur: ça reste — l'immortalité et l'éternité, vous comprenez?

Mais, parlons sérieusement. Il y a un point dans votre lettre qui m'a rempli le coeur de remords. Vraiment, votre mouvement était pour m'embrasser? Je veux dire, s'il serait allé jusqu'à la fin? C'est vrai — je m'en souviens — j'ai reculé, ou au moins j'ai détourné la tête. C'est drôle n'est-ce pas? Refuser un baiser à une jolie personne. Que voulez-vous? Un mouvement aussi irréfléchi que le vôtre. Une autre fois, on pourra peut-être réparer la faute. Ou moins que ce en soit «l'irréparable». Dans ce cas nous aurons échangé un baiser unique que resplendit sur mon front comme une étoile — sans voile.

Mais voilà que je plaisante de nouveau. C'est drôle que je en puisse pas parler sérieusement avec vous. Il ne faut pas m'en vouloir. Ce n'est pas que je vous crois incapable d'une conversation sérieuse. Je sais bien que vous en êtes très capable. Mais que voulez-vous? Dès que je commence à vous parler ou à vous écrire un fol envie me prend de ne dire que de plaisanteries et même des bêtises. Cela détend l'esprit et le rafraichit, n'est vous pas de mon avis? Cette question est très sérieuse, comme vous voyez.

Hier j'ai été à Barcelone et j'ai pu lire quelques unes de vos dernières lettres à Titon. Vous êtes mauvaise: plus envers moi qu'envers le génie, car vous ne voulez aucunement vous rappeler de mon point de vue à l'égard de cette architecture.¹³⁷

Maman a reçu ce matin une lettre de vous. Elle m'a chargé de vous répondre en son nom. Elle vous remercie beaucoup de vos bons souvenirs. Bons baisers — de la part de maman. Affectueuses amitiés, de ma part.

Fernand

136. Yvonne.

137. Segurament es refereix a Gaudí, molt criticat pels noucentistes.

73. A Josep M. Junoy i Muns

Biblioteca de Catalunya. Fons Josep M. Junoy. Carta manuscrita.

Palautordera, 18-IX-26

Amic Junoy:

Us agraeixo molt que hàgiu volgut significar-me la vostra conformitat amb els meus dos darrers articles de *La Publicitat*.

És encoratjant.

Suposo que va rebre una lletra on us anunciava que en el *Bulletin of Spanish Studies* de la Universitat de Liverpool, apareixeria aviat una crònica on parlava del vostre llibre.¹³⁸ Segurament ja ha aparegut, però no he rebut el número. M'estranya, perquè ja fa molt de temps que vaig corregir segones proves. De tota manera, jo marxo cap a Anglaterra d'aquí a pocs dies, i d'allí estant us el trametré.

Us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

138. En el volum III (1925-1926), p. 180, parlà del llibre de Junoy *El gris i el cadmi*, del qual digué: «és, en el fons, un llibre de memòries que ha pres la forma de petits poemes en prosa». L'escrit de Soldevila és signat amb les inicials E. V., el pseudònim que utilitzà en aquella publicació al llarg dels anys en què hi col·laborà: una primera etapa del 1925 al 1936 i una segona del 1947 al 1951 (amb alguna contribució esporàdica fins al 1956).

74. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en una targeta postal.

20-IX-26

Amic Nicolau:

Teniu algun indici de la data en què morí Bernat de Rovenach, el trobador?¹³⁹ Si el teniu us agrairé que me l'indiqueu, perquè estic preparant un article on rectifico la data que dóna Milà¹⁴⁰ (1224) d'aquella poesia: *Belle m'és quan vey pels vergers e pels prats...*

Us agrairé una resposta ràpida perquè el 27 marxo cap Anglaterra i voldria deixar enllestit l'article.¹⁴¹ Adéu-siau. Vostre

F. Soldevila

139. Sobre el personatge, Soldevila escriví «Una al·lusió del trobador Bernat de Rovenach», *Revista de Catalunya*, núm. 29 (novembre 1926), p. 497-505.

140. Manuel Milà i Fontanals (Vilafranca del Penedès, 1818-1884), filòleg i historiador de la literatura.

141. Aquell setembre partí amb Yvonne cap a Anglaterra per fer de lector de literatures hispàniques a la Universitat de Liverpool. S'hi van estar durant el curs 1926-1927 i també el següent, 1927-1928. D'aquella experiència sorgí el llibre *Hores angleses*, no publicat fins al 1938, en plena Guerra Civil. Cal dir, però, que ja durant els anys vint aparegueren alguns articles en diferents mitjans catalans sobre la seva estada britànica que després foren incorporats al llibre. Darrerament, s'ha fet una reedició del volum, a cura d'Enric Pujol, publicada per l'editorial Adesiara (Martorell, 2011), amb estudis introductoris d'Alan Yates i Joaquim Nadal.

75. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palautordera, 27-IX-26

Car amic:

Mil gràcies per la vostra lletra. Al final de l'article que us adjunto veureu com n'he utilitzat les dades.

Ara voldria demanar-vos un altre favor: que tingueu la bondat de llegir aquest article per si hi ha lliscat alguna errada. Mireu especialment —us prego— la traducció que dono de la poesia de Bernat de Rovenach. És feta sobre la d'En Milà, però hi [ha] algunes coses que em semblen dubtoses. Així, per exemple: Milà tradueix se banha (veure 36) per vanagloriar-se: no serà simplement es banya? —Ignooro què vol dir el mot atrazag (veure 23). Milà anomena algun cop Bertran, i no Bernat, el trobador.

Un cop hàgiu repassat l'article i hàgiu fet els retocs que jutjeu oportuns, us agrairé que el feu arribar a mans d'En Rovira i Virgili. No corre cap pressa: és per al número de novembre de la *Revista de Catalunya*. Podeu, doncs, llegir-lo quan us plagui.

Perdoneu la molèstia i rebeu per endavant els meus remerciaments cordials.
Vostre

F. Soldevila

P. S. Sí, aquella sella és la del Louvre. És En Pijoan, si no recordo malament, el qui la dona com a possiblement de Pere el Gran.¹⁴² Ho esmenarem en una segona edició. En el pròxim número de la *Revista* parlo de l'Expedició a Orient i no faig a la vostra edició sinó una objecció minúscula: respecte a l'explicació que doneu a l'expressió mi terç de cavalls.¹⁴³

La primera adreça a Anglaterra per a qualsevol cosa que us pugui convenir: Spanish Department - The University - Liverpool.

F. S.

142. Josep Pijoan i Soteras (Barcelona, 1881 - Lausana, Suïssa, 1963), historiador, tractadista d'art i poeta, fou el primer secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans. Marxà de Catalunya ja al primer decenni del segle xx i no hi retornà, sinó de manera esporàdica, el 1928 i el 1946.

143. Ferran SOLDEVILA, «Expedició dels catalans a Orient, de Ramon Muntaner», *Revista de Catalunya*, núm. 27 (setembre 1926), p. 306-311.

76. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «The Hydro Hotel, West Kirby, Cheshire».

10-oct-1926

Adressa: 3, Park Road
West Kirby (Cheshire)

Amic Nicolau:

He trobat la vostra lletra a la Universitat. Us en dono mil gràcies. Totes les vostres correccions em semblen justes, i celebro que sigueu d'acord amb les meves conclusions. També deueu tenir tota la raó respecte a l'identificació de Pontons.

Em sembla recordar que tota la part del meu article relativa a les estades de l'infant Pere a l'Empordà és fàcilment desglossable de la resta. Voleu, doncs, fer-me la mercè de tatxar els passatges que s'hi refereixen? Us agrairé que ho feu, perquè si m'enviàveu l'article perdriem massa temps i potser a la *Revista de Catalunya* necessitarien ja l'original.

Un cop feta la tatxadura, us prego de fer arribar l'article a mans d'En Rovira i Virgili.

Prenc nota de l'adreça del Prof. Baxter. Potser sigui convenient de posar-m'hi en relació. Aquest d'aquí em fa l'efecte que procedeix molt més per interès que per simpatia.

Repetint els remerciaments, us estreny la mà cordialment

F. Soldevila

77. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en una targeta postal tramesa de Liverpool.

24 gener 1927

Amic López:

Aquell original el té en Farran Mayoral,¹⁴⁴ al qual el vaig deixar, perquè hi donés una mirada, amb encàrrec de passar-vos-el tant bon punt l'hagués llegit.¹⁴⁵ Reclameu-li, doncs, si arribat el moment en què el necessiteu, no us el ha tornat.

Vostre devotament

F. Soldevila

144. Josep Farran i Mayoral (Barcelona, 1883-1955). Crític literari i traductor.

145. Es tracta de l'obra de teatre *Guifre*, centrada en la llegenda de Guifré el Pilós, que publicà el mateix 1927, l'editorial de *La Revista*, dirigida per López-Picó.

78. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en una targeta postal.

6, Princess Terrace
Oxton, Birkenhead
(Cheshire)
31.III.27

A J. M. López-Picó
Ateneu Barcelonès
Canuda
Barcelona. Spain

Benvolgut amic:

¿Us ha lliurat en Farran Mayoral l'original de la meua obra?¹⁴⁶

Vaig escriure-li dies ha i no m'ha contestat. ¿Podríeu dir-me quins projectes teniu respecte a la publicació del pròxim número de *La Revista*?

Us saluda amb tot afecte el vostre amic

F. Soldevila

146. *Guifre* (1927).

79. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

21-V-27
40, Shewsbury road
Oxton - Birkenhead
(Cheshire)

Benvolgut amic:

Ahir vaig rebre el paquet de les proves. Demà us les trametré corregides i certificades. Tenint en compte les vostres indicacions, les correccions seran sols les més essencials. Però us agrairé que recomaneu que siguin fetes amb tota cura. Un altre dia amb més temps parlarem del tiratge a part.

Mercès per tot. Us estreny la mà cordialment

F. Soldevila

80. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en targeta postal impresa: «Bulletin of Spanish Studies. A record an review of their progress. Minimum Subscription 10/6 Annually. The University, Liverpool».

27-V-1927

Benvolgut amic:

Mercès pels vostres mots. Alguns d'ells em fan pensar que no heu vist una nota que vaig publicar dins la *Revista de Catalunya* (nº de març o febrer, si no recordo malament), a propòsit de «Els emigrats polítics en la història»,¹⁴⁷ que vàreu tenir l'amabilitat de trametre'm. Celebraré que la troveu encertada. Us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

147. La ressenya va ser publicada a *Revista de Catalunya*, núm. 32 (febrer 1927), p. 178-181.

81. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en una targeta postal.

A J. M. López-Picó
Ateneu Barcelonès
Canuda
Barcelona. Spain

Oxton, 23-VI-27

Benvolgut amic:

Cap a primers del mes entrant seré a Palautordera. Podríeu, doncs, enviar-m'hi les proves corregides perquè jo les poleixi per al tiratge a part.

Esperant veure-us aviat, us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

82. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

Palautordera, 9-VII-27

Sr. J. M. López-Picó

Benvolgut amic:

Suposo que heu rebut una postal que us vaig adreçar poc abans de partir d'Anglaterra. Ara, amb més de temps, us envio aquests mots per exposar-vos els meus projectes respecte a *Guifre*.

El meu intent és que aparegui el tiratge a part al començ de la tardor. Serà de 300 a 350 exemplars. Com hi ha algun retoc a fer, especialment respecte a la compaginació dels versos partits entre dos o més personatges, convindria que jo pogués veure'n proves detingudament i més d'un cop. Si preferiu que jo m'entengui directament amb la impremta, volgueu-me'n donar l'adreça. Suposo que és l'Altés.¹⁴⁸

No he vist encara cap exemplar de *La Revista* perquè no he anat a Barcelona. Trigaré probablement encara alguns dies. Podríeu fer-me enviar un parell d'exemplars.

Molt agraït de tot.

Us estreny la mà afectuosament

F. Soldevila

148. L'impressor Francesc Xavier Altés i Alabart.

83. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

Plombières, 21-IX-27¹⁴⁹

Querida mamá:

Esta carta es la carta de felicitación para el día de tu santo, o séase las Mercedes, como tú no ignoras. Ahora bien: en esta clase de cartas se acostumbra a desearte un día feliz con toda la compañía. Ahora bien: yo puedo desearte un día feliz y aun toda una insistencia (y dos y todo, si pudiese ser) y de todo corazón lo hago, pero yo no puedo deseártelo con toda la compañía, porque, como tú sabes muy bien, nosotros nos hallamos —mi esposa y yo— lejos de ti, en el propio corazón de los Vosgos.

Hecha esta aclaración, paso a desearte un feliz día de tu santo.

Y una vez formulado este deseo, paso a darte cuenta de mi estado, que si no califico de interesante es por no dar lugar a torcidas interpretaciones.

Los primeros días hubiese jurado que acotaba [?] algo en pro. El barrigudo parecía que agradecía cuanto se hacía por él, que no es poco. Pero los segundos días la cosa cambió de aspecto. El estómago empezó a dilatarse, cosa que yo atribuyo al régimen excesivamente restringido a que me han puesto. El barrigudo, por su parte, empezó a hacer de las suyas. De modo que, si al principio sentí algo en pro, después sentí algo en contra. ¿Y ahora? dirás tú. Ahora, diré yo, ya no sé por qué mares navego. (Por eso estoy deseando embarcarme para Inglaterra, porque así al menos sabré que navego por el Canal de la Manga). Ahora tan pronto siento algo en pro, como algo en contra. Ya veremos com acabamos. Por lo que pueda ser, me amplió un poquito el régimen porque ya estaba tip de desayunarme con crema de arroz hecha con agua, que me dejaba el estómago más triste que un cirio derretido. Por otra parte, ya no me dan lavativas. Sé que la opinión medical está muy dividida en esta cuestión y que la mayor parte de los médicos de Plombières son contrarios, por considerarlas perjudiciales, a las lavativas. Y yo soy de su misma opinión. De palabra ya te explicaré el porqué, el cómo y el cuándo, porque si quisiese hacerlo ahora, me alargaría demasiado.

149. Durant la seva estada a Anglaterra, va fer algunes escapades a França, com la que aquí queda registrada. Sovint van servir de temàtica per als seus articles de premsa, com el dedicat a «El record de Montaigne», *La Publicitat* (14 octubre 1927) (posteriorment reproduït en *Al llarg de la meua vida*, p. 160-163).

Hemos tenido muchas lluvias, pero hoy hace un día espléndido. Ojalá dure.

Recibí tu postal y las fotografías. Antes recibimos una carta, y antes aún una postal, también hemos recibido, de vuelta, la llave.

Adiós. Muchos abrazos a todos, grandes y pequeños. Que la paz sea con vosotros. Un fuerte abrazo de tu hijo que te quiere.

Nando

84. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

26-XI-27
40, Shewsbury Rd.
Oxton-Birkenhead
(Cheshire)

Amic López-Picó:

Ahir vaig rebre una carta del meu germà comunicant-me que havíeu decidit de reservar-me 50 exemplars de *Guifre*. Em sembla molt bé: no crec que me'n calguin més.

Accepto la vostra amable oferta de trametre els exemplars de premsa o amistat. Vet aquí una primera llista: Rovira i Virgili, Octavi Saltor, Feliu Elies, Montoliu, Guansé, Sagarra, Carles Riba, Nicolau d'Olwer, Pere Coromines, F. Valls-Taberner, Esclasans, Ambròs Carrion, J. M. Junoy, Puig i Ferreter, Llates, Boronat i Recasens, Bertrana, J. M. Capdevila, Gual, Amadeu Vives.¹⁵⁰ No crec que n'afegeixi gaires més. En trametré algun a fora, directament. Per això us agrairia que em trametéssiu una dotzena d'exemplars. No cal dir que us prego que, dels meus exemplars, en separeu un per a vós.

Volgueu-me dir l'import dels 50, més les despeses del franqueig. Us adjunto targetes.

150. Es tracta de la flor i nata dels escriptors i crítics del moment, encapçalats per Antoni Rovira i Virgili; el poeta i crític literari Octavi Saltor i Soler (Barcelona, 1902-1982); el pintor, crític i historiador de l'art Feliu Elies i Bracons (Barcelona, 1878-1948); el crític Manuel de Montoliu (Barcelona, 1877-1961); el crític literari Domènec Guansé i Salesas (Tarragona, 1894 - Barcelona, 1978); el poeta i dramaturg Josep M. de Sagarra i de Castellarnau (Barcelona, 1894-1961); el poeta Carles Riba (Barcelona, 1893-1959); l'escriptor i polític Lluís Nicolau d'Olwer (Barcelona, 1888 - Mèxic, 1961); l'escriptor i polític Pere Coromines i Muntanya (Barcelona, 1878 - Buenos Aires, 1939); l'historiador Ferran Valls i Taberner (Barcelona, 1888-1942); el poeta Agustí Esclasans i Folch (Barcelona, 1895-1967); el dramaturg i poeta Ambròs (Ambrosi) Carrion i Juan (Sant Gervasi de Cassoles, 1888 - Cornellà de Conflent, 1973); el poeta i assagista Josep M. Junoy (Barcelona, 1887-1955); l'escriptor i editor Joan Puig i Ferreter (la Selva del Camp, 1882 - París, 1956); el poeta i periodista Rossend Llates (Barcelona, 1899-1973); el poeta i advocat Josep M. Boronat i Recasens (Tarragona, 1904 - Barcelona, 1969), l'escriptor i pintor Prudenci Bertrana i Compte (Tordera, 1867 - Barcelona, 1941); el crític literari i pensador Josep M. Capdevila i de Balanzó (Olot, 1892 - Banyoles, 1972); el dramaturg Adrià Gual i Queralt (Barcelona, 1872-1943), i el compositor Amadeu Vives i Roig (Collbató, 1871 - Madrid, 1932).

Aquest matí he rebut un exemplar. Queda bé: la portada fa molt bonic.
Un cop més us remercio cordialment.
Vostre afectíssim

F. Soldevila

P. S. Volgueu de moment guardar la resta dels 50 exemplars: probablement hauré d'afegir algun nom a la llista. Gosaria demanar-vos una altra mercè? Si, per atzar apareix alguna crítica que us sembli que m'haurà de passar desapercebuda, us agrairia que me l'assenyaléssiu.

85. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

40. Shewsbury Rd.
Oxton-Birkenhead
(Cheshire)
16-XII-27

Sr. J. M. López-Picó

Benvolgut amic:

Vaig rebre la vostra lletra i els 12 exemplars. Gràcies encara, i, sobretot, pel present que em feu dels 50. Volgueu trametre els meus remerciaments a l'Altés.

Alguns noms més per a la distribució d'exemplars: Josep Lleonart, Tomàs Garcés, Bofill i Mates, Farran i Mayoral.¹⁵¹

Us desitja un bon Nadal i un feliç Any Nou el vostre amic

F. Soldevila

151. Els poetes Josep Lleonart i Maragall (Barcelona, 1880-1951); Tomàs Garcés i Miravet (Barcelona, 1901-1993); Jaume Bofill i Mates, «Guerau de Liost» (Olot, 1878 - Barcelona, 1933), i el crític Josep Farran i Mayoral (Barcelona, 1883-1955).

86. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

40, Shewsbury Rd.
Oxton-Birkenhead (Cheshire)
5-III-28

Sr. J. M. López-Picó

Benvolgut amic:

Vaig rebre les vostres *Meditacions i Jaculatòries*, i les he anades assaborint, com escau, de mica en mica.¹⁵² Moltes coses us assenyalaria on el meu tast s'ha delectat: fóra tasca llarga. Però no vull deixar de dir-vos com m'han commogut dues minúscules perles amagades: *L'Estampa de Nadal* i *La Llar de Déu*. Potser és perquè, ara com ara, si la religió ha d'arribar a mi, és pel camí de la tendresa.

¿Em permeteu ara una minúscula objecció a una certa tendència formal que observo en la vostra poesia? La barreja de consonants i assonants, i l'ús d'un doble assonant en aquesta forma: a-b-a-b. No és que rebutgi l'assonant, però no em plau sinó en metres curts i en forma arromançada. Altrament, em plau molt més la nuditat del vers lliure que vós heu conreat sovint amb un èxit total. Excuseu aquesta observació. Estic segur que sabreu apreciar-la com una prova de l'interès que la vostra poesia m'inspira.

Una bona encaixada

F. Soldevila

152. El llibre aparegué el mateix 1928 i consta que és l'opus XXI, segons la numeració que ell mateix donà a la seva extensa producció poètica.

87. A Mercedes Zubiburu Bethancour

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita.

Chalet Beaumont, Vevey, 28-III-1928

Querida mamá:

Henos de Suiza. Como te dice Yvonne, estamos muy bien. El chalet Beaumont es de madera. Yo tengo una habitación muy pequeña, pero también muy monuda. Era una tontería encariñarse con el Ermitage. Es mucho más caro y al fin y al cabo es un manicomio. Si alguien sabe que vamos allí pensará que estamos más o menos guillados.¹⁵³ Para venir aquí se toma un tren eléctrico y en media hora, poco más o menos, se sube desde Vevey. El nombre de la posada (no se puede llamar estación) es Tusinge, pero veo que el papel de la pensión lleva la dirección que te da Yvonne.

Celebro que sigas resistiendo los embates del servicio, de las anginas y de la escarlatina. Suerte que no decidimos ir a Palau. Buen lío se hubiese armado! Lo curioso es que era Yvonne la que tenía más ganas de ir, hasta que yo la convencí de que era preferible ir a Suiza. Y realmente me parece que lo hemos acertado.

Recuerdos a toda la familia. A ver si se libran de una vez de anginas y de escarlatina. Cada carta que recibimos es para anunciarnos que alguien las ha atrapado.

Abrazos de tu hijo que te quiere

Nando

P. S. Supongo que Carlos recibió una carta que le escribí hace algún tiempo.

153. No tenim constància, ni documental ni testimonial, que tornés mai més a l'Ermitage, com havia fet en diferents ocasions els anys anteriors. De tota manera, i malgrat el que diu en aquesta carta, l'indret el marcà de per vida. Uns anys abans, ho va reconèixer en una anotació feta el 2 de gener de 1926 en *Al llarg de la meva vida*: «La sola cosa que puc dir és que, si vull cercar el sentiment tràgic de la vida, enlloc no el trobo com aquí. Aquí el destí ha parlat per a mi. Aquí sento més punyent la fugacitat de les anyades i la dispersió de les vides» (p. 13).

88. A Yvonne Lepage

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

Oxton, 20-V-28

Ma chère Yvonne aimée,

Je n'ai pas reçu ta lettre hier. Et aujourd'hui c'est dimanche. Je pense que rien d'anormal ne se passe et que demain je recevrai ta lettre qui peut-être n'est pas partie le 17, parce que c'était le jour de l'Ascension.

Ici tout continue la même chose, le temps s'est gâté. Si ce n'était pas les verts feuillages ça rassemblerait tout à fait aux pires jours d'hiver.¹⁵⁴ Avant hier pour dîner j'ai dû allumer l'électricité. Le feu brûle de nouveau. Mai, qu'importe? A présent nous avons déjà vaincu la bataille, et d'autre part je suis tout à fait bien pourtant. Un rhume qui s'annonçait a été arrêté: je crois que ce pulvérisateur est excellent. Je ne l'emploie que lorsque j'ai mal de gorge. Par contre je continue à me faire friction chaque soir.

Je progresse en anglais grâce à la radio. Quelques fois je reste jusqu'à dix heures au salon, à écouter. Je m'étonne à présent des énormes difficultés que j'avais au début pour comprendre même le bon homme de Londres qui parle si claire. Aujourd'hui le programme est embêtant et je suis déjà au lit (9,30). Je t'écris à la dernière clarté du jour. Je me rappelle du temps où je te disais: «Mira: England». Je vois la maison de la danseuse. Je ne t'en ai parlé encore. Je la vois très peu, car je ne soulève jamais le rideau gauche qu'au moment du départ. L'autre jour nous étions dans le même tram, et moi en rentrant je me suis tapé le genou contre sa serviette. Naturellement, j'ai été très sorry, et elle m'a dit «It is all right» avec un sourire! J'en suis resté ébloui.

A part ça, rien de plus. Je ne dois pas avoir une bonne période, car les femmes me regardent peu. Et si je fais quelque conquête, ce ne sont que des laiderons. C'est la décadence. Lorsque je me rappelle de l'année dernière!

Au revoir, ma p'tite femme. Soigne-toi bien. N'oublie pas de fermer ta porte à clef. Est-ce que ce département reste bien isolé au reste de la maison? Je pense que je devrai t'envoyer de l'argent. Je vais faire aussi mes comptes. Bons souvenirs à Mme. Ida, à Marquise et à Croquemitaine.

Je t'aime, ma Titon. Un bon baiser sur les lèvres. Le toi

Fernand

154. A *Hores angleses* hi ha una anotació feta aquell mateix dia: «Fa uns dies hivernals. La verdor de les fulles els salva de la desolació» (p. 223).

89. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

40, Shewsbury rd.
Oxton. Birkenhead (Cheshire)
10-6-28

Sr. J. M. López-Picó

Benvolgut amic,

El Professor Peers,¹⁵⁵ de la Universitat de Liverpool, prepara per al curs vinent unes conferències sobre poesia catalana, per al Bedford College de la Universitat de Londres. Convindria que li tramitéssiu tot el que fos possible, així de la vostra obra com de les publicacions de *La Revista*. Si segueix les meves suggestions, parlarà de vós en la quarta conferència.

Ben afectuosament

F. Soldevila

155. Edgard Allison Peers (Lighton Buzzard, Bedfordshire, Anglaterra, 1981-1952) fou un estudiant de la literatura hispànica que tingué un estret contacte amb F. Soldevila, el qual havia conegut en una estada a Barcelona als anys vint. Fou l'impulsor de la revista *Bulletin of Spanish Studies* (editada per la Universitat de Liverpool, de la qual era catedràtic), en la qual Soldevila col·laborà des de 1925.

90. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita.

40, Shewsbury rd.
Oxton-Birkenhead (Cheshire)
10-6-28

Benvolgut amic,

Convindria que trametessis al professor Peers de la Universitat de Liverpool les teves obres de poesia i crítica, així com les de la teva muller. Prepara unes conferències, per al curs vinent, sobre poesia catalana. Seran donades al Bedford College de la Universitat de Londres.

Salutacions a la teva muller.

Cordialment,

F. Soldevila

91. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Plombières, 18-VII-28

Amic Nicolau,

Estic lliure del compromís amb Liverpool, i no cal dir que d'abellir-me m'abeilleix, i molt, el que em proposeu. Però tractant-se de tres cursos, convé que m'hi pensi. D'aquí a una setmana seré a Barcelona i ja en parlarem. Mentrestant us agraeixo molt d'haver pensat en mi.

Vostre

F. Soldevila

Salutacions de Madame.

92. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

Palautordera, 19-VIII-28

Sr. J. M. López-Picó

Car amic,

Quan vaig marxar d'Anglaterra els llibres anunciats no havien arribat encara. M'han estat retornats ací; però he reexpedit les revistes cap a Liverpool i els llibres cap a Santander, on es troba el professor Peers.¹⁵⁶

Tinc en projecte una antologia de poetes anglesos del segle XIX traduïts al català. L'excel·lència dels vostres «Exercicis de geografia lírica» em diuen prou que puc comptar amb vós i espero que vós tindreu la bondat de confirmar-m'ho.¹⁵⁷ Quin autor us interessaria traduir? En Carner s'encarrega de Shelley, Keats pertany a En Manent.¹⁵⁸ Penso adreçar-me a l'Alomar perquè afegeixi alguna versió de Swinburne a la del *Ave atque vale* d'En Folguera.¹⁵⁹ Per la meua part penso traduir alguna cosa de Wordsworth.¹⁶⁰ Espero que En Riba, En Ferrà i d'altres voldran ajudar-nos.¹⁶¹ Què us sembla? Us agrairé tota suggestió.

Us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

156. Vegeu la carta del 10 de juny de 1928.

157. Es refereix al llibre *Temes: exercicis de poesia lírica*, aparegut aquell mateix 1928.

158. Es refereix als poetes catalans Josep Carner i Puig-Oriol (Barcelona, 1884 - Brussel·les, 1970) i Marià Manent i Cisa (Barcelona, 1898-1988) —que ja havia publicat *Sonets i odes* de John Keats el 1919. I als poetes anglesos Percy Bysshe Shelley (Fiel Place, 1792 - al mar, prop La Spezia, 1822) i John Keats (Londres, 1795 - Roma, 1821).

159. Gabriel Alomar i Villalonga (Palma, 1873 - El Caire, 1941); Algernon Charles Swinburne (Londres, 1837-1909).

160. William Wordsworth (Cockermouth, 1770 - Rydal Mount, 1850).

161. En el Fons Ferran Soldevila de l'ANC, es conserva una carta que li adreça Miquel Ramon Ferrà i Juan (Palma, 1885-1947), el 14 d'octubre de 1928, on acceptava l'ofertament i proposava de dir-li també a Joan Pons, de col·laborar en l'antologia.

93. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en una targeta postal.

Sr. J. M. López-Picó
Societat Ec. de Amigos del País
San Severo
Barcelona

Palautordera, 9-IX-28

Amic López,
Gràcies per la vostra lletra i les suggestions que conté. D'acord amb que el dieu de Blake.¹⁶²
Vostre affm.

F. Soldevila

162. William Blake (Londres, 1757-1827). Segurament tenia relació amb l'antologia de poetes anglesos que preparava.

94. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en una targeta postal.

Palautordera, 8-X-28

Benvolgut amic,

He llegit amb delectança, tant pel que dieu com per la manera de dir-ho, els vostres fascicles sobre els llibres¹⁶³ i sobre France.¹⁶⁴ No han arribat, però, a les meves mans les *Visions històriques*.¹⁶⁵ Es deuen haver extraviat, però us les agraeixo com si les hagués rebudes. No deixaré de llegir-les i en parlaré a la *Rev[ista] de Catalunya*.¹⁶⁶ Gràcies també per la nota de l'*Enciclopèdia*, que he llegit pocs dies ha.

Us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

163. Carles RAHOLA, *L'amor al llibre i els grans amics del llibre*, Girona, Tallers Gràfics de la Casa de Misericòrdia, 1928.

164. Carles RAHOLA, «Anatole France i la seva obra», *Revista del Cercle de Lectura*, Reus, 1928.

165. Carles RAHOLA, *Visions històriques*, Barcelona, Joaquim Horta Impressor, 1928.

166. La ressenya va aparèixer a *Revista de Catalunya*, núm. 51 (setembre-octubre 1928), p. 314-319.

95. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

Palautordera, 9-XI-28

Amic López-Picó,

Vaig rebre les vostres traduccions, que em semblen molt bé, i el vostre darrer volum de *Moralitats i pretextos*. Agraïdíssim.

He sostingut sempre que la vostra sèrie en vers és superior a la vostra sèrie en prosa. No m'estranyaria que vós fóssiu de la mateixa opinió. Però aquest judici no m'impedeix d'assaborir definicions perfectes, incisives crítiques, pronòstiques agudes que sovint, amb un nombre mínim de paraules, arriben a formular. Per no citar sinó un cas i un nom: Maria Teresa Vernet.¹⁶⁷

Per cert que he dut a col·laborar a l'antologia aquesta excel·lent poetessa i de bon grat li he cedit Cristina G. Rossetti.¹⁶⁸ Millàs-Raurell em va dir que m'indicaria alguns entre els poetes que preferiria traduir.¹⁶⁹ No ho ha fet. ¿Voleu recordar-li, tot encomanant-li concretament (és una suggestió vostra) de traduir algunes poesies de Hardy i James Thompson?¹⁷⁰ ¿Coneixeu l'adreça de Carme Montoriol?¹⁷¹ Crec que podria traduir excel·lentment algunes composicions d'Elizabith Barrett Browning, entre elles els *Sonets from the Portuguese*.¹⁷²

Regraciant-vos de bell nou la col·laboració i el llibre, us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

167. Maria Teresa Vernet Real (Barcelona, 1907-1974), novel·lista, poetessa i traductora.

168. La poetessa anglesa Cristina G. Rossetti (Londres, 1830-1894).

169. Josep M. Millàs-Raurell (Barcelona, 1896-1971).

170. Thomas Hardy (Upper Bockhampton, 1840 - Dorchester, 1928) i James Thompson (Ednam, 1700 - Kew, 1748).

171. Carme Montoriol i Puig (Barcelona, 1893-1966), escriptora i traductora de Shakespeare i de Baring.

172. Elisabeth Barrett Browning (Coxhoe Hall, 1806 - Florència, 1861).

96. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en una targeta postal.

Sr. J. M. López-Picó
Sdad. Amigos del País
San Sever
Barcelona

Palautordera, 17-XI-28

Benvolgut amic,

Mercès per la vostra lletra. ¿Us restaria (parlant ara d'una altra cosa) algun exemplar de *Guifre*. No recordo si els vaig retirar tots o me'n restà algun. Sia com sia, ja ho arranjaríem. Us agrairia que me'n féssiu trametre mitja dotzena. És possible? (No ho dic per l'existència d'exemplars, perquè ja suposo que es deu haver venut molt poc).

Amb gràcies anticipades, us saluda cordialment

F. Soldevila

97. A Marià Manent i Cisa¹⁷³

Arxiu personal de Marià Manent. Carta manuscrita.

Palautordera, 20-XI-28

Sr. Marià Manent

Benvolgut amic:

Temps ha que us vull escriure per tal de reclamar la vostra col·laboració en una antologia que preparo de poetes anglesos del s. XIX, Vós, ultra les versions de Keats, en deveu tenir d'altres, publicades o inèdites. ¿Voldríeu tenir l'amabilitat de dreçar-me'n una llista o, millor encara, si us fos possible, d'enviar-me'n una còpia de les unes i indicar-me on són publicades les altres? De Keats mateix, ¿podríeu indicar-me les traduccions vostres que vós preferiu? Voldria incloure 12 o 15 poesies seves.

En cas que els col·laboradors no fossin prous —la qual cosa és més que probable—, espero que vós voldreu ajudar-me. Procurarem retribuir d'una manera o altra.

Esperant la vostra resposta i amb gràcies anticipades, us saluda afectuosament.

F. Soldevila

173. Soldevila mantingué amb Manent un contacte especialment intens després del seu retorn de l'exili, quan tots dos maldaren per la represa cultural catalana enmig de les dures condicions del franquisme. Això fa que surti sovint citat en el segon volum de *Dietaris de l'exili i el retorn*. En una anotació d'aquest volum, corresponent al 3 d'abril de 1946, hi trobem l'opinió que Soldevila en tenia, de Manent: «És un bon poeta, he dit, dels millors que tenim» (p. 62).

98. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en una targeta postal.

Sr. J. M. López-Picó
Económica Amigos del País
San Severo
Barcelona

Palau, 27-XI-28

Amic López-Picó,

Rebuda la mitja dotzena de *Guifres*. Moltes gràcies. Ja em direu si haig d'abonar alguna cosa a l'Altés.

Cordialment

F. Soldevila

P. S. M'ha estat retornada la lletra adreçada a Figueres a la Srta. C[arme] Montoriol.

99. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palautordera, 12-XII-28

Sr. Nicolau d'Olwer

Benvolgut amic,

Demà passat, si no em surt cap entrebanc, marxaré cap a París, amb l'objecte de passar-hi la resta del curs.

Veig que aquells projectes no han seguit endavant. Tampoc no crec que m'hagués convingut lligar-me per tres anys.¹⁷⁴ Però són precisament aquells projectes el que m'han decidit a fer el que faig. Assistiré a algunes classes, coneixeré alguns professors, veuré com treballen. Em penso que em serà profitós.¹⁷⁵

Us envio el *Livret de l'Etudiant*. M'ha fet bon servei. Gràcies.

Gràcies també pel *Pont de la Mar Blava*, que fa de bon passar i repassar, tant per la seva solidesa i elegància, com per les vistes que d'ell estant es dominen.¹⁷⁶ Ja en parlaré.¹⁷⁷

Esperant veure-us per París, us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

174. Vegeu la carta del 18 de juliol de 1928.

175. Partí la darrera quinzena de desembre del 1928 i no retornà fins al 31 de març de 1929. Aquest viatge tingué un marcat caràcter professional. Les anotacions que en féu en *Al llarg de la meua vida* corroboren aquest extrem. Gràcies al seu dietari podem saber que a París entrà en contacte amb Francesc Cambó per tal de signar el contracte de redacció de la *Història de Catalunya*, i que visità, entre d'altres, Charles Maurras, Luis Ulloa, Charles de La Roncière, Nicolau d'Olwer i Joan Estelrich. Fou, també, durant aquesta estada que assistí, a l'École des Chartes, a les classes de Maurice Prou, un gran especialista en paleografia llatina i francesa.

176. Lluís Nicolau d'OLWER, *El pont de la mar blava: Notes de viatge per Tunísia, Sicília i Malta*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1928.

177. Ferran SOLDEVILA, «El Pont de la Mar Blava i Notes per a la revisió del Du Cange, per Lluís Nicolau d'Olwer», *Revista de Catalunya*, núm. 54 (març-abril 1929), p. 234-238.

100. A Lluís Nicolau d'Olwer

Arxiu de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en targeta postal.

Sr. Nicolau d'Olwer
Avinyó, 46
Barcelona

Palautordera, 24-IV-29

Amic Nicolau,

L'altre dia vaig oblidar de demanar-vos una cosa. ¿Teniu el volum *Estudis Rom[ànics]*? on aquell Mossèn va publicar allò?¹⁷⁸ Me'l podríeu deixar? Ara en parlaria, en la crònica que faré per al nº març-abril de la *Rev[ista] de Cat[alunya]*. Si me'l podeu deixar, em fareu un favor. Digueu-m'ho i us enviaré el recader.

També si veiéssiu allò en el *J[ournal] de G[enève]*¹⁷⁹ i m'ho volguéssiu retallar. Temo que amb el canvi d'adreça no s'extravii algun nº. Per altra banda, m'interessa veure què farà l'Eduard. No sé per què, però no m'inspira massa confiança. Ja passen masses dies, em sembla.

I gràcies de tot. Vostre

F. Soldevila

178. Segurament Joan Llauro Padrosa (Biure, 1895 - Barcelona, 1968), futur catedràtic de llatí en centres de secundària que, entre altres antologies i diccionaris de llatí, conjuntament amb Jaume Marquès Casanovas, preparà el *Diccionario español-latino* (1965). Vegeu la carta següent, de l'1 de maig de 1929.

179. Soldevila col·laborà en el *Journal de Genève* des del primer de gener de 1926 fins al 28 de març de 1936. Hi publicà articles polítics molt crítics amb la dictadura de Primo de Rivera, raó per la qual els signava amb les inicials A. K. Els seixanta-sis articles que aparegueren en el diari recentment han estat traduïts al català i editats a F. SOLDEVILA, *Entre la dictadura i la revolució*, ed. a cura d'Albert Balcells i Enric Pujol, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009. Aquest periòdic ginebrí es podia trobar habitualment a l'Ateneu Barcelonès.

101. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en una targeta postal.

P[alau]tordera, 1-V-29

Amic,

Rebut retall: article escapçat i escuat. En fi, algo és quelcom,¹⁸⁰ que deia aquell. No he rebut, en canvi, el tiratge a part. Si no l'heu enviat, no us preocupeu: en aquesta crònica ja parlo de *El pont*;¹⁸¹ reservarem el Mossèn per a l'altra.¹⁸²

Suposo que aquesta postal us atraparà encara abans de partir. Bon viatge.

Vostre afm.

F. Soldevila

180. Soldevila feia córrer aquesta dita que era de collita pròpia.

181. Es referia a *El pont de la mar blava*.

182. Ferran SOLDEVILA, «*Los gloriosos de Ripoll*», pel Rnd. Joan Llauro, *Revista de Catalunya*, núm. 58 (setembre 1929), p. 241-245.

102. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palaut[ordera] 7-VI-29

Amic Nic[olau]

Ahir al matí vaig rebre la vostra lletra i vaig escriure tot seguit.¹⁸³ Vaig adreçar la lletra a Ginebra. És clar que això és una mica llarg, però em penso que d'aquí dos o tres dies pot arribar-li a Madrid. Potser si li hagués adreçat al Senat... però no ho creia prou segur. Si us sembla, escriviu-hi vós. No he dit res de la conferència, de moment. Sols li he dit que havia rebut una carta vostra en la qual em dèieu que potser seria a Madrid i que seria un gran plaer per a nosaltres i els nostres col·legues de poder-li fer els honors de Barna.

Benvingut!

Vostre

F. Soldevila

183. A William Martin. Vegeu les cartes següents a Lluís Nicolau d'Olwer del 16 de juny de 1929 i del 18 de juny de 1929.

103. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palautordera, 16-VI-29

Amic Nicolau:

He rebut la carta de W. M.¹⁸⁴ Arribarà divendres al matí, però partirà el mateix vespre. M'ha dit que us avisi, perquè no té la vostra adreça. I també a l'Estelrich.¹⁸⁵ Caldrà, doncs, preparar-li un programa senzillet. Penso que el deuen emmenar a Sevilla amb els altres periodistes estrangers. Arribat d'un viatge i prest a partir per a un altre, no ens convé rebentar-lo, perquè se'n duria un mal record. Penso que potser convindria reservar-li una cambra en algun hotel, perquè pugui reposar en arribar, prendre un bany si vol, etc. Després podríem dur-lo a donar un cop d'ull a la Seu, Biblioteca de Catalunya, Diputació, Casa de la Ciutat, Arxiu. Sols un cop d'ull, pretext per anar-lo intoxicant.¹⁸⁶ Després podríem dur-lo a dinar al Tibidabo. A aquest dinar podrien afegir-se alguns companys: En Valls, l'Abadal, en Bofill (?), Maspons, algú de *La Veu*, tants com poguem.¹⁸⁷ Després de dinar hauríem d'anar a l'Exposició. Cop d'ull a un parell d'instal·lacions suïsses, breu recorregut pel Poble Espanyol. Te a Miramar. Tornada a l'hotel. I cap a l'estació. Comiat.

Això és sols una insinuació. Vós arrangeu-ho com us sembli millor. En això d'acompanyar forasters no hi tinc cap pràctica. Si us sembla podríem trobar-nos a l'Ateneu, el dijous cap a dos quarts de 8. Jo arribaré de P'tordera. Si no rebo contraindicació, hi aniré directament. En una conversa ultimarem els detalls.

Vostre

F. Soldevila

184. William Martin (? , 1888-1934) era responsable de la secció internacional del *Journal de Genève*.

185. Joan Estelrich i Artigues (Felanitx, Mallorca, 1896 - París, 1958). Secretari de Francesc Cambó i membre de la Lliga, fundà, el 1919, el grup Expansió Catalana per cercar un reconeixement internacional a la causa catalana. Durant la dictadura primoriverista, impulsà, des de l'exterior, una campanya internacional de condemna d'aquell règim autoritari.

186. La «intoxicació» es refereix a fer la crítica de la dictadura militar, aprofitant l'Exposició Universal de Barcelona.

187. Ferran Valls i Taberner, Ramon d'Abadal i de Vinyals (Vic, 1888 - Barcelona, 1970), Jaume Bofill i Mates, i Francesc Maspons i Anglasesell (Barcelona, 1872 - Bigues, Vallès Oriental, 1966). Vinculats políticament a la Lliga i a Acció Catalana. L'interrogant en el cognom de Bofill el va posar el mateix Soldevila segurament per insinuar si calia o no convidar-lo a la reunió.

P. S. No sé si convé d'anunciar-ne l'arribada al diari, ni tampoc esbombar massa en els diaris el dinar. Em fa l'efecte que potser té els seus motius per no aparèixer massa en contacte amb nosaltres. I nosaltres no tenim tampoc cap interès a aparèixer-hi. Potser en el nº del dia mateix de l'arribada, una nota. Fa una mica estrany aquest passatge tan ràpid. De tota manera, em penso que a Madrid han acaparat cap a Sevilla els periodistes.

Meditau i decidiu.

F. S.

104. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palau, 18-VI-29

Amic Nicolau,

Al mateix temps que la vostra carta, he rebut un telegrama del Martinet.¹⁸⁸ Diu (des de Sevilla, tal com sospitava): «Arriverai Barcelone Jeudi midi. Prière avertir vos amis si possible me chercher gare». El tindrem, doncs, entre nosaltres una tarda més. Caldrà modificar una mica el programa o millor dit ampliar-lo. Jo seré a Barcelona, a l'Ateneu, demà dimecres, cap a dos o tres quarts de vuit. Si no us hi trobo, us telefonaré. Volgueu avisar En Valls, l'Estelrich i tots els que convingui. Penso que el dinar al Tibidabo, divendres, haurà d'ésser el dinar d'homenatge, diguem. Suposo que li trobarem fàcilment una bona cambra d'hotel. Fins demà. Vostre

F. Soldevila

Salutacions de la meua muller.

188. William Martin.

105. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Palautordera, 5-IX-29

Amic Nicolau,

No he oblidat les llistes cronològiques, però, certament no se m'acut res que no us degui haver acudit a vós i als companys.¹⁸⁹ Comtes, comtes-reis, vescomtes; reietons morescos de Lleida, Tortosa, Dènia, Mallorca, València; bisbes d'Urgell, co-sobirans d'Andorra; i, enfora d'aquests, potser la branca comtal dels Montcada. Em sembla que es pot estendre més.

Gràcies pels fullets enviats. Tal com suposeu, la censura va tatxar la part relativa a l'epíleg del vostre llibre. Em limitava a exposar la vostra opinió i a fer notar que vós i En Rovira, en jutjar l'expansió ultrapienencia, raspeu els dos extrems. La censura és revoltant, ara. En el darrer nº de *Rev[ista] [de] Cat[alunya]* m'ha tatxat íntegra la crònica: parlava de l'Ulloa,¹⁹⁰ del Peers i del Critchlow.¹⁹¹

Vostre affm.

F. Soldevila

189. Aquestes llistes eren per al Comitè Internacional de Ciències Històriques, fundat el 1900 a París i al qual assistien historiadors catalans des del cinquè, celebrat a Brussel·les el 1923. La representació catalana era formada per membres de l'Institut d'Estudis Catalans, de l'Acadèmia de Bones Lletres, de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i de la Universitat de Barcelona. Aquest comitè era el responsable d'unes assemblees internacionals anuals que s'iniciaren el 1927 a Göttingen. Ja en aquella trobada fou aprovada la proposta de Nicolau d'Olwer de realitzar un «Projecte d'establiment de sèries cronològiques» i ell mateix fou nomenat secretari de la comissió que l'havia de dur a terme.

190. Luis Ulloa Cisneros (Lima, 1869 - Barcelona, 1936), formulador de la tesi de la catalanitat de Colom, mantingué una estreta relació amical amb Soldevila, el qual va divulgar, en diferents articles, la recerca de l'erudit peruà. El seu fill, Bolívar Ulloa, mort ja el pare, en una carta del 6 de juliol de 1936, digué a Soldevila: «Siempre tengo presente en la memoria todas las pruebas de afecto y consideración que Ud. dió en muchas oportunidades a mi inolvidable papá y no puedo olvidar en modo alguno a tan buen amigo como Ud.» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

191. Efectivament, en una carta conservada en el seu fons personal de l'ANC, del 3 d'agost de 1929, Enric Palau, en nom dels responsables de la publicació, li deia: «No us estranyeu que no hàgim publicat en el darrer número de la *Revista de Catalunya* la vostra crònica. Els de la censura ens la creuaren amb el llapis roig de cap a peus. He demanat les proves a la impremta per remetre-us-les».

Consagració pública (1930-1938)

Els anys trenta constituïren l'etapa de la seva consagració pública. Desenvolupà una actuació intensíssima, ja des del principi de la dècada. El 1930 assumí la direcció de la *Revista de Catalunya* (que es perllongà fins a finals de 1931) i entrà com a professor a l'Escola de Bibliotecàries. L'any següent, el 1931, va poder professar (gràcies a l'autonomia universitària concedida pel nou règim republicà) a la Universitat de Barcelona i es va reincorporar també al cos d'arxivers. Cal tenir present, a l'hora d'explicar aquesta activitat febril, que el seu fill Gerard havia nascut el gener d'aquell mateix any.

Durant el període anterior a la Guerra, la seva producció periodística continuà, sobretot en les capçaleres estrangeres, encara que la col·laboració a *La Publicitat* es va interrompre el 1933 i no es reprengué fins a finals de 1935. Així mateix, participà intensament en els treballs del Comitè Internacional de Ciències Històriques.

Tot plegat, ho va haver de combinar amb la redacció final de la *Història de Catalunya*, la seva obra més emblemàtica, que es publicà els anys 1934 i 1935 i que constituí un gran èxit de crítica i de públic, fins al punt que el convertí en l'historiador de referència de tot el període.

El 1932 deixà Acció Catalana (aleshores transformada en Partit Catalanista Republicà), per bé que no abandonà el compromís polític en favor d'una política d'unitat de les forces catalanistes i de defensa de la Generalitat republicana.

El període bèl·lic i revolucionari de 1936-1939 no comportà ni una minva de la seva activitat intel·lectual ni del seu compromís envers l'autogovern català. Un compromís que no era gens fàcil, per la divisió existent en la societat catalana, per la política bel·ligerant contra el règim republicà de la major part de potències europees i per l'enfrontament que comportà amb el seu germà Carles, partidari de mantenir un posicionament d'inhibició davant del conflicte.

En aquells moments tan dramàtics, fou director del Seminari d'Història de Catalunya de la Universitat de Barcelona i membre de la Institució de les Lletres Catalanes, concebuda per promoure els escriptors i la literatura catalana, i articular un bloc d'intel·lectuals antifeixistes. Així mateix, va ser codirector de la *Revista de Catalunya* que edità l'esmentada institució. I no parà d'escriure articles, fer intervencions a la ràdio i fins i tot realitzar obres d'encàrrec i redactar pamflets en favor de la Generalitat i del règim republicà.

Les cartes d'aquesta etapa no són gaire abundants i, en la seva majoria, són adreçades a corresponents que ja coneixem perquè apareixen en els apartats anteriors. Les lletres del començament de la dècada i fins als moments anteriors a la Guerra tenen a veure amb la seva activitat com a director de la *Revista de Catalunya* i, en general, amb la seva actuació professional com a historiador (assistència al Comitè Internacional de Ciències Històriques, publicacions i informacions erudites, etc.). N'hi ha algunes, però, que documenten molt bé moments clau de la seva trajectòria, com és el cas de la que adreça el 30 de desembre de 1932 al secretari del Partit Catalanista Republicà (donant-se de baixa de l'organització) o la de l'1 de gener de 1933 adreçada a Lluís Nicolau d'Olwer, sobre el mateix tema.

Dels anys de la Guerra n'hi ha poques, però algunes de molt significatives, com la del 15 de novembre de 1937, on fa un extens informe sobre el Seminari d'Història de Catalunya de la Universitat de Barcelona, o la del maig de 1938, adreçada al president Lluís Companys en favor del seu germà Carles, a qui volien destituir per abandonament del servei.

La documentació epistolar que aquí presentem, però, no registra la relació sentimental extramatrimonial que durant l'etapa bèl·lica establí amb la poetessa Rosa Leveroni (a qui ja va conèixer, com a alumna, el curs 1930-1931, a l'Escola de Bibliotecàries) i que va durar de per vida. Aquesta relació es pot seguir en el llibre de Rosa Leveroni, *Confessions i quaderns íntims* i, sobretot, gràcies a la correspondència mútua publicada a *Cartes d'amor i d'exili*.

Els diaris soldevilians del període, aplegats en el capítol «Dietari de la República i de la Guerra Civil (1933-1939)», inclòs en *Al llarg de la meua vida*, constitueixen un complement ideal a la lectura de les cartes aquí publicades.

106. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de Correus 97».

26-I-30

Benvolgut amic,

He rebut la vostra lletra. Mercès pels vostres falaguers judicis. Aquell assaig sobre Lady Hamilton no m'acaba de plaure perquè el sé poc documentat. Els fragments de cartes, per exemple, són traduïts del francès i no de l'anglès com caldria. Vaig fer-lo damunt del llibre de Fauchier que vaig trobar a la Biblioteca de l'Ateneu de Mahó.¹⁹² El llibre anglès no el conec sinó a través d'una recensió del *Times*. Acabava de sortir, no era a cap biblioteca de Liverpool, era car, i jo ja tenia fet el treball que era, primitivament, destinat al d'*Ací i d'Allà*.¹⁹³ Si no conegués totes aquestes interioritats, potser no em desplauria.

Demà us enviaré, amb molt de gust, el llibre de Flament.¹⁹⁴ No és gran cosa, com veureu.

Disposeu com sempre del vostre amic

F. Soldevila

192. Adrien FAUCHIER-MAGNAN, *Lady Hamilton (1763-1815) d'après de nouveaux documents*, París, Perrin, 1910.

193. Finalment publicat, amb el títol de «Lady Hamilton», a *Revista de Catalunya*, núm. 44 (febrer 1928) i núm. 45 (març 1928).

194. Albert FLAMENT, *Une ennemie de Napoléon: Lady Hamilton*, París, Flammarion, 1927.

107. A Alexandre Galí i Coll¹⁹⁵

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Alexandre Galí. Carta manuscrita en una targeta postal.

Palautordera, 1-VI-30

[Am]¹⁹⁶ic Galí:

[Es]peraré, doncs, el vostre article¹⁹⁷ per al començament del mes d'agost. Sempre serà benvingut.

Gràcies per endavant. Cordialment

F. Soldevila

Adressa: Palautordera

195. El pedagog i historiador Alexandre Galí i Coll (Camprodon, Ripollès, 1886 - Barcelona, 1969), autor de la monumental *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-1936* (Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1978-1986, 23 v.), fruit de la seva experiència en càrrecs molt rellevants de gestió cultural durant l'etapa de la Mancomunitat de Catalunya i de la primera Generalitat republicana.

196. Part estripada a l'original.

197. No hi ha cap article d'Alexandre Galí publicat a la *Revista de Catalunya* durant el període en què Soldevila en fou director.

108. A Alexandre Galí i Coll

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Alexandre Galí. Carta manuscrita.

Palautordera, 8-VI-30

Sr. Alexandre Galí

Benvolgut amic,

Em trobo tan atrapat de feina que realment no sé com podria encarregar-me d'aquest curs que el Consell de Pedagogia té la gentilesa de proposar-me. No em dieu el nombre de classes, però penso que si no són diàries, poc se n'hi deu faltar i això també complica, fins a fer-me-la impossible, l'eventualitat de l'acceptació: em caldria instal·lar-me a Barcelona, perquè el viatge és pesat, si s'ha de sovintejar.

A més a més de tota la feina que tenia, fa pocs dies m'han nomenat director de la *Revista de Catalunya* (nova empresa, sòlida), i haig de preparar-ne la represa. Dins les llistes de possibles col·laboradors hi sou vós, no cal dir-ho. I voldria demanar-vos un article sobre un tema si fa no fa titlable: «El problema de l'escola catalana». Suposo que no direu que no. Això fóra una represàlia. L'hauria de tenir per tot el dia 5 de juliol. Cap a 8 o 10 planes, si fa no fa, o més si us sembla necessari. Retribució, 6 pts. plana.

Em sap molt greu no poder acceptar la vostra oferta. Feu-ho així present al Consell, tot regraciant-lo per la seva atenció.

Gràcies també a vós, per això i per l'article, que espero.

Vostre affm.

F. Soldevila

Adressa: Palautordera

109. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya. Direcció».

Palautordera, 23-VI-30

Sr. J. M. López-Picó

Benvolgut amic,

Rebudes les poesies. Agraïdíssim. Ara parlem del que em vàreu dir de la correspondència de Gabriel Miró.¹⁹⁸ Convindria, naturalment, que féssiu un petit preàmbul parlant d'ell i de la seva obra. I a continuació, en la forma que us sembli més escaient, donar les seves cartes. ¿Són moltes? ¿Són totes igualment dignes de l'immediata publicitat?¹⁹⁹ ¿Quantes pàgines us sembla que farien aproximadament? Si us sembla que en un o dos articles podrien anar, us agrairé que comenceu tot seguit a treballar-hi, si us és possible.

Esperant les vostres notícies, us saluda afectuosament, el vostre amic,

F. Soldevila

198. L'escriptor Gabriel Miró Ferrer (Alacant, 1879 - Madrid, 1930).

199. No foren publicades a la *Revista de Catalunya*.

110. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya. Mallorca, 410. Telèfon 50086. Barcelona. Direcció».

Palautordera, 3-VII-30

Amic Nicolau:

Vet aquí els números dels versos inclosos en el vostre treball: 2579-83, 3091-93, 259-63, 895, 431-32, 1921, 1951, 766, 1281-84, 135.

Tan aviat com us sigui possible volgueu-me'n enviar la vostra versió.

I, encara que després de la conversa que vàrem tenir, pugui semblar-vos sarcàstic, volgueu, si us plau, començar a preparar un altre article. Tranquil·litzeu-vos: teniu gairebé mig any per a redactar-lo.²⁰⁰ Us el reclamaré el dia 5 de desembre. Espero que per a aquella data, treballant-hi una mica de tant en tant, estarà llest.

Us en regracia per endavant el vostre amic

F. Soldevila

P. S. No cal dir que si abans d'aquella data em podeu lliurar un article, jo encantat.

200. Aquell mateix any 1930, va aparèixer «Mallorca, primer objectiu de l'expansió marítima de Catalunya», núm. 62, p. 72-112, i fins al 1934 no aparegué un altre article de Nicolau d'Olwer, «Un punt de vista català, res més», en el núm. 81, p. 389-394. La publicació deixà de sortir a partir del número 76, de desembre de 1931. I no va reprendre l'aparició fins a l'abril de 1934, amb el número 77, sota la direcció de J. V. Foix.

111. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en una targeta postal.

Sr. Carles Rahola
Diputació Provincial
Girona

Palautordera, 13-VII-30

Amic Rahola:

Vaig rebre la vostra postal, però com que l'article que amablement m'enviàveu no ha arribat a les meves mans, estic una mica inquiet, tement que no s'hagi extraviat.²⁰¹

Celebraré que no sigui així, i que aviat es trobi en cartera.

Molt afectuosament

F. Soldevila

201. Des del moment que Soldevila fou nomenat director de la *Revista de Catalunya*, Rahola passà a ser col·laborador habitual de la publicació. Sabem que fou el mateix Soldevila que en una carta del 5 de juny de 1930 li ho va demanar: «M'ha estat confiada la direcció de la *Revista de Catalunya*, que compta des d'ara amb una sòlida base econòmica. Depèn, doncs, dels escriptors que visqui o no. Abans de llançar-nos a reprendre la publicació ens cal tenir un conjunt d'articles per a tres o quatre números. Espero que vós voldreu enviar-me'n un. A vós no us dic de quin to ni sobre quin tema. Vós mateix». Aquesta carta (conservada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona) no l'hem incorporada en aquest recull perquè ja fou publicada en *Els epistolaris de Carles Rahola: Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998), p. 513-514.

112. A Lluís Duran i Ventosa²⁰²

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Lluís Duran i Ventosa. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya».

Palautordera, 21-VII-30

Sr. Lluís Duran i Ventosa

Molt senyor meu,

La nova empresa de la *Revista de Catalunya* me n'ha confiat la direcció. Em plauria molt que, ja en un dels primers números, aparegués la signatura de V. Per això goso demanar-li, des d'ara, un article, sobre el tema que V. prefereixi i jutgi més escament.²⁰³ Hauria de fer de 6 a 12 planes. La retribució, ara com ara, és de 6 pts. plana.

Esperant que voldrà prestar-nos la seva col·laboració, i amb el meu agraïment anticipat, li envio el testimoni de la meva consideració distingida.

F. Soldevila

Adreça: Palautordera

202. L'advocat i dirigent de la Lliga Lluís Duran i Ventosa (Barcelona, 1870-1954).

203. En el núm. 74, vol. 14 (1931), va aparèixer l'article «Algunes característiques polítiques del poble català», p. 289-303.

113. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en una postal: «21. Vichy. Le Parc devant la Source Hôpital».

Sr. Carles Rahola
Diputació Provincial
Girona

Palautordera, 25-VII-30

Benvolgut amic,

Rebuda postal. Em dol la pèrdua del poemet. A veure si el refareu algun dia. Pel que fa a articles, m'interessaria molt si ens en podíeu fer algun sobre les temptatives de Constitució catalana llavors de la Convenció i en temps de l'Imperi, i sobre la Junta Superior del Principat i l'actuació dels catalans a les Corts de Cadix.

Afectuosament

F. Soldevila

114. A Lluís Duran i Ventosa

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Lluís Duran i Ventosa. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya».

Sr. Lluís Duran i Ventosa
Duran i Bas, 1
Barcelona

Palautordera, 8-VIII-30

Estimat senyor:

Molt agraït a la seva amable lletra. He passat l'alta a l'administració. La subscripció partirà de 1er. de setembre.

El primer número correspondrà a aquell mes i n'apareixerà a la primeria.

El saluda afectuosament el seu devot

F. Soldevila

115. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya. Mallorca, 410 - Telèfon 50086. Barcelona. Direcció». L'adreça és ratllada i substituïda a mà per la paraula Palautordera.

Palautordera, 18-VIII-30

Sr. Carles Rahola

Benvolgut amic:

Gràcies pel vostre quadret dramàtic. La vostra carta em fa pensar que anirà seguit d'altres treballs dins un gènere si fa no fa similar. Ho dic també perquè, imprès, no faria gaire més de dues planes, em sembla, i resultaria excessivament curt. Així doncs, si no disposeu el contrari, podríem publicar uns quants treballs literaris plegats en un sol número. Potser ja és aquest el vostre propòsit, puix que em parleu dels treballs que heu fet a Roses per a la revista.

Celebrarà que així sigui, el vostre devot

F. Soldevila

116. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó, capsa núm. 26. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya».

Palautordera, 19-VIII-30

Amic López-Picó,

He pensat que aniria bé de fer precedir les tres poesies escollides d'un mot explicatiu de l'autor: una quartilla en què diguéssiu per què heu escollit aquelles o per què les considereu les tres millors de la vostra producció.²⁰⁴ Així ho indico també als altres companys als quals m'adreço. Esperant que també en això voldreu complaure'm, us regracia i saluda afectuosament.

F. Soldevila

204. Les seves tres millors poesies foren publicades a la *Revista de Catalunya*, vol. 13, núm. 62 (1930), p. 141-149. Era una secció fixa que va introduir Soldevila durant l'etapa que dirigí la publicació.

117. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya. Mallorca 410. Telèfon 50086. Barcelona. Direcció».

Palautordera, 4-IX-30

Amic López-Picó:

Us adjunto una còpia a màquina de la vostra quartilla de davantal. Com que és preferible que no sigui en forma epistolar, m'hi he permès de fer un parell de retocs per a donar-hi la forma actual. D'aquesta manera us l'envio perquè hi doneu, si us sembla bé, la vostra conformitat. Us agrairé que me la torneu tot seguit, per enviar-ho tot plegat a la impremta d'aquí pocs dies.

Afectuosament

F. Soldevila

118. A Jaume Bofill i Mates

Biblioteca de Catalunya. Fons Jaume Bofill i Mates. Carta manuscrita.

Palautordera, 5-9-30

Sr. Jaume Bofill i Mates
Viladrau

Amic Bofill:

Ignoro si, a hores d'ara, ha arribat a les vostres mans una carta que us vaig escriure fa —què sé jo?— més de dos mesos. En Pallerola, a qui vaig veure per casualitat, perquè vaig molt rarament a la *Publicitat*, em va dir que us feia falta el discurs del rei a la Mancomunitat.²⁰⁵ Tot seguit us vaig enviar còpia del passatge que us interessava a Margenat 20, Sarrià, adreça de la llista telefònica. I, pocs dies ha, En Draper va dir-me que encara no l'havíeu rebut.²⁰⁶

En la carta que us enclouia us demanava de voler contestar l'enquesta de la *Rev[ista] de Catalunya*,²⁰⁷ i de pensar, si us plau, a fer-nos algun article. La resposta a l'enquesta ha d'anar precedida d'un petit davantal com el que ha fet En Carner. Esperant notícies vostres, us regracia per endavant i us saluda afectuosament el vostre amic

F. Soldevila

Adreça: Palautordera

205. L'escriptor Domènec Pallerola i Munné (Bellmunt, 1903 - Barcelona, 1993), que utilitzà el pseudònim de «Domènec de Bellmunt».

206. El periodista i escriptor Joan Draper i Fossas (Arenys de Mar, 1889 - Barcelona, 1970).

207. Les tres millors poesies de Jaume Bofill i Mates, «Guerau de Liost», foren publicades en el vol. 13, núm. 64 (1930), p. 333-337.

119. A Jaume Bofill i Mates

Biblioteca de Catalunya. Fons Jaume Bofill i Mates. Carta manuscrita.

Palautordera, 12-IX-30

Amic Bofill:

Rebuda la vostra carta: espero que voldreu contestar aviat l'enquesta i trame'tre'm còpia de les tres poesies amb un petit proemi. Si bé poc, la feina és retribuïda. Estic llegint les proves del vostre llibre: les correccions en llapis, que són meves, us diran amb quanta d'atenció.²⁰⁸ Digueu-me on voleu que us les enviï, perquè m'agradaria que ho reviséssiu abans d'anar a la impremta de nou.

Vostre

F. Soldevila

208. Es tracta del llibre JAUME BOFILL I MATES, *L'altra concòrdia* (Barcelona, Revista de Catalunya, 1930). El comentari que Ferran Soldevila va fer d'aquesta obra a la mateixa revista que dirigia, «Les tres concòrdies» (núm. 64, desembre 1930, p. 125-133), és l'escrit que millor sintetitza el pensament polític de Soldevila d'aquells moments i de tota la seva trajectòria vital. L'article de Soldevila remarcava els punts que tenien en comú el llibre de Bofill i Mates, l'obra de Francesc Cambó *Per la concòrdia* (apareguda el mateix any 1930) i les tesis que Carles Cardó sostingué en diferents articles de l'època que aparegueren en el diari *El Matí*. Aleshores, Soldevila era afiliat a Acció Catalana, partit del qual Bofill era un dels dirigents i la revista n'era una mena d'òrgan d'expressió. Però, en aquell text, hi defensava la necessitat d'una concòrdia interna entre els partits catalanistes per aquells temes fonamentals que afecten la raó de ser de la catalanitat, la seva sobirania nacional. Actualment, «Les tres concòrdies» ha estat reeditat en el volum FERRAN SOLDEVILA, *Per un poble normal* (Barcelona, RBA, 2015), en què s'ha aplegat els seus escrits de caràcter polític.

120. A Jaume Bofill i Mates

Biblioteca de Catalunya. Fons Jaume Bofill i Mates. Carta manuscrita.

Palautordera, 18-IX-30

Amic Bofill:

Gràcies per la vostra carta i la vostra resposta a l'enquesta. Per correu certificat us envio les galerades. Com us deia, les correccions en llapis són meves: en venen amb un interrogant: en realitat, el tenen, implícit, totes aquelles que no són simples esmenes d'errades d'impremta. Permeteu que la meva enhorabona pel vostre llibre imminent sigui una de les primeres. Tindré molt de gust a tenir una sentada amb vós quan serem a Barcelona. Mentrestant us regracio per la vostra bona disposició envers el redactor polític de la *Rev[ista] de Cat[alunya]*. He acceptat amb molta recança.²⁰⁹ Em sento massa fallible i em dol pensar que algun dia pugui semblar que tinc raó davant dels amics.

Que us provi l'estada a Rosquelles.²¹⁰ En servo molt bon record, així com de la seva gent, a la qual us prego que saludeu.

Vostre

F. Soldevila

209. La direcció de la revista implicava assumir la redacció d'articles d'anàlisi política. Quan va iniciar la secció de «Política catalana», apareguda ja des del primer número que dirigí, va explicar que havia hagut de vèncer unes reticències inicials, però que al final havia acceptat perquè «potser no serà completament inútil» la veu d'algú que esguardi la política «a una certa distància». La línia que seguí en aquests escrits s'adeia perfectament amb la seva tesi de la necessitat d'una concòrdia interna entre els partits catalanistes. Actualment, alguns han estat reeditats en l'obra ja esmentada Ferran SOLDEVILA, *Per un poble normal*, p. 81-100.

210. Masia del terme de Viladrau, propietat de Bofill. El 1937, Marià Manent la descriu com «esdevinguda una casa històrica, un indret de pelegrinatge literari com les cases de Keats o de Goethe» (*El vel de Maia*, Barcelona, Destino, 1985, p. 34).

121. A Pèire Roqueta²¹¹

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de correus 97».

20-X-30
Muntaner, 514
Barcelona

M. Pierre Rouquette

Cher Monsieur,

M. le professeur Critchlow, de l'Université de Princeton, me parle, dans une lettre, d'un article sur les traducteurs anglais des chroniques catalanes, qu'il avait envoyé pour la *Revue de Catalogne*, et qu'il voudrait maintenant voir sur les pages de la *Revista de Catalunya*.²¹² Il me demande de m'adresser à vous; et, certes, je serai, si vous pouvez m'envoyer l'article, très heureux de pouvoir satisfaire le professeur Critchlow.

Je vous en remercie d'avance, et je vous envoie en même temps mes sincères félicitations à l'occasion de la naissance de votre fils Jean Marie.

Veuillez agréer, cher Monsieur, mes salutations distinguées.

F. Soldevila

211. L'escriptor Pèire Roqueta (Pierre Rouquette en la forma francesitzada) fou un gran difusor de la cultura catalana. Nasgut a Marsella el 1898 i mort el 1988, fou jutge d'instrucció a Avinyó. Des d'aquest càrrec va poder ajudar molt Ferran Soldevila i la seva família durant l'etapa d'exili a la República Francesa (1939-1943), d'aquí que aparegui molt sovint en el primer volum de *Dietaris de l'exili i el retorn* i també en *Els dietaris retrobats*.

212. La revista havia nascut gràcies a l'impuls d'un grup d'occitans de Marsella, encapçalats per Pèire Roqueta, que es vincularen amb l'Expansió Catalana de Joan Estelrich. Aquest darrer, en una carta tramesa a Soldevila el 30 de novembre de 1938, li explicà que la intenció era «l'edició d'una revista destinada a revelar al públic europeu que llegeix francès, els valors de la cultura catalana» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila). Sobre l'article de Critchlow, vegeu la pròxima carta a Pèire Roqueta del 18 de novembre de 1930.

122. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta mecanografiada en paper imprès: «Revista de Catalunya. Mallorca, 410 - Telèfon 50086. Barcelona. Direcció».

2-XI-1930

Sr. Carles Rahola
Girona

Benvolgut amic,

Vaig rebre l'original de «El Foraster».²¹³ No us havia escrit abans perquè volia poder-vos dir, més o menys, cap a quan seria publicat: tenia el compromís de començar a publicar una traducció de *The Man who was thursday* de Chesterton, feta per Pau Romeva; però esperava el permís de Londres, que ara ja tinc.²¹⁴ Per altra banda, he hagut de donar sortida als primers articles rebuts, ja fa alguns mesos. Els vostres quadrets dramàtics aniran immediatament després de la novel·la de Chesterton, que durarà, em penso, mitja dotzena de números. Excuseu aquest retard imposat per compromisos contrets. No oblideu, però, us prego, l'article promès, que, no essent literari, podrà anar abans.

Maneu sempre al vostre amic

F. Soldevila

213. Col·laboració literària de Carles Rahola.

214. La traducció feta per l'escriptor, pedagog i polític Pau Romeva i Ferrer (Barcelona, 1892-1968) va aparèixer en la *Revista de Catalunya* des del número 66 fins al 76, corresponents a 1931.

123. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de Correus, 97».

18-XI-30

Mr. Pierre Rouquette

Cher Monsieur,

Je vous remercie de votre lettre et de l'article du Professeur Critchlow. Je le traduirai au catalan et il paraîtra dans la *Revista de Catalunya*.²¹⁵ Je serai content de vous voir parmi les collaborateurs: seulement j'avais prié M. Montanyà d'y parler des livres français, et il m'a promis de le faire de temps en temps.²¹⁶ M. Foix aussi fera une courte revue d'oeuvres étrangères, à partir du mois de janvier.²¹⁷ Au cas où ces deux collaborateurs ne pouvaient pas remplir leur promesse, avec plaisir j'aurais l'occasion de m'adresser à vous.

Mon frère me charge de vous remercier de votre aimable allusion à *Fanny*.²¹⁸
Veuillez agréer, cher Monsieur, l'assurance de mes sentiments distingués.

F. Soldevila

215. L'article «Les versions angleses dels cronistes catalans medievals» va aparèixer en el vol. 14, núm. 71 (1931), p. 17-22.

216. El crític i escriptor Lluís Montanyà i Angelet (Barcelona, 1903 - Ginebra, 1985), signant, junt amb Sebastià Gasch i Salvador Dalí, del famós *Manifest groc* (1928), peça emblemàtica de l'avantguarda catalana.

217. L'escriptor Josep Vicenç Foix i Mas (Barcelona, 1893-1987), que el 1934 passà a ser director de la *Revista de Catalunya* (dels pocs números que aparegueren aleshores).

218. Obra de Carles Soldevila, publicada el 1929.

124. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en targeta de visita: «Ferran Soldevila. Muntaner, 514, 4art. 1ª».

23-I-31

Amic Nicolau,

Sortit d'una petita malaltia que m'ha tingut alguns dies enllitat, m'apresso a enviar-vos una abraçada de sincer condol.²¹⁹

Vostre

F. Soldevila

219. Per la mort d'Anna d'Olwer i Vautró, mare de Lluís Nicolau, nascuda a Barcelona el 1854.

125. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya».

20-II-31
Muntaner, 514

Benvolgut amic

C/ Acaben de dir-me que la plaça de bibliotecari de l'Institut i Arxiver d'Hisenda de Girona es troba vacant. ¿Podríeu discretament inquirir-ho, si és que no ho sabeu, i comunicar-m'ho com més aviat millor?

Us en restarà molt agraït el vostre affm. Amic

F. Soldevila

P. S. Espero que un dia d'aquests tindrè proves del vostre article.

126. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya. Mallorca, 410 - Telèfon 50086. Barcelona. Direcció».

2-III-31
Muntaner, 514

Amic Rahola:

Gràcies per la vostra lletra. Us adjunto *El Mestre*, si bé em sap greu de veure'l partir.²²⁰ No tinc encara les proves del vostre article sobre Ferran VII.²²¹ Espero tenir-les d'aquí a un parell de dies.

Ben afectuosament

F. Soldevila

P. S. Molt honorat amb la vostra demanda de conferència, però, ara com ara, fins que no m'hagi tret del davant una *Història de Catalunya* que estic escrivint, no puc acceptar més feines.²²²

220. Col·laboració literària de Carles Rahola.

221. «Ferran VII a Girona», *Revista de Catalunya*, vol. 13, núm. 67 (1931), p. 209-218.

222. Rahola havia demanat a Soldevila de fer una conferència a l'Ateneu de Girona, que presidia.

127. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en paper imprès.

6 d'abril de 1931

El Director de la *Revista de Catalunya*

Saluda

al Sr. J. M. López-Picó i li adjunta la nota de D. G.²²³ apareguda en el nº 67 de la nostra revista, sobre el seu llibre *Epitalamis*.²²⁴ També es parla de la seva obra a la Secció de Nótules. Tot remerciant l'exemplar d'*Epitalamis* que va tenir la gentilesa d'enviar-li,

Ferran Soldevila

aprofita aquesta ocasió per expressar-vos la seva consideració més distingida.

223. El crític i escriptor Domènec Guansé (Tarragona, 1894 - Barcelona, 1978).

224. És l'opus xxv de la seva obra, segons la numeració que el mateix autor va establir.

128. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita en paper imprès: «Diputació Provincial de Barcelona. Escola de Bibliotecàries. Particular».

13-IV-31

Amic Riba,
 Les tres poesies!²²⁵
 Teu

F. Soldevila

225. Soldevila reclamava a Riba que li enviés les tres millors poesies de la seva producció per a l'enquesta de la *Revista de Catalunya*, una secció que ell introduí durant la seva direcció.

129. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya».

Palautordera, 30-VII-31

Amic Rahola:

Tot seguit que vaig rebre el vostre encàrrec, vaig escriure al Sr. Eudald Vidal d'Acció Catalana, que és qui s'ocupa sempre dels pagaments als col·laboradors de la revista, perquè si no us havia encara enviat els vostres honoraris, us els enviés de seguida. Ara, quan em creia que devíeu haver-los rebut dies ha, rebo la vostra carta del 28. Em sap greu, i escric per veure què passa. Suposo que la lletra, no essent jo a Barcelona, us serà tornada. Però no tinc inconvenient a fer-la efectiva, ben al contrari. Creieu que si els meus mitjans m'ho permetessin, temps ha que hauria pres la decisió de pagar jo els col·laboradors i fer-me després reemborsar per l'Administració de la revista, a fi que no passessin coses com aquesta. Però la nòmina de la revista s'acosta a les 600 pts.

Repeteixo que em dol, per vós, per la *Revista de Catalunya* i per mi.

Vostre affm.

F. Soldevila

130. A Clementina Arderiu

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita.

Palautordera, 14-VIII-31

Sra. Clementina Arderiu de Riba

Distingida amiga,

Veient que és completament inútil, per al meu objecte, d'adreçar-me al seu marit, m'adreço a V.: a) perquè vulgui personalment respondre a l'enquesta de la *Revista de Catalunya*,²²⁶ b) perquè vulgui influir damunt d'En Carles a fi que ell hi respongui també.²²⁷ Vaig anunciar la seva resposta i veig que ni això ha estat suficient per a estimular-lo. Ara, en la pau de Casa l'Herbolari, espero que trobarà el lleure i la inspiració per a fer-ho.²²⁸ I V. com ell.

Cregui que els en restarà molt agraït el seu amic i devot

F. Soldevila

P. S. Li prego de dir a en Bofill i Ferro que he rebut el seu article sobre la poesia de Carles Riba; anirà en un dels n[úmer]os pròxims, no puc dir-li en quin a causa de l'acumulació d'originals.²²⁹ El saluda i li'n regracia.

Adressa: Palautordera

226. La resposta de Clementina Arderiu sobre les seves tres millors poesies no arribà a publicar-se.

227. La resposta de Riba sobre les seves tres millors poesies va aparèixer en el vol. 14, núm. 75 (1931), p. 417-420.

228. Situada a Viladrau, municipi d'Osona.

229. L'article del crític literari Jaume Bofill i Ferro (Barcelona, 1893-1968) «Les noves tendències líriques: Carles Riba» va aparèixer en el vol. 14, núm. 76 (1931), p. 415-425.

131. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya. Mallorca, 410. Telèfon 50086. Barcelona. Direcció».

Palautordera, 17-VIII-31

Sr. Ramon d'Alòs

Benvolgut amic,²³⁰

Per En Valls vaig saber l'altre dia que ja esteu molt millorat i que ja aneu a l'Institut. No cal dir amb quant de goig vaig saber-ho i com ho celebrego.

En Valls devia donar-vos una còpia del meu report de les sessions de la Comissió de llistes cronològiques. Segons m'indica En Nicolau,²³¹ la mecanògrafa de l'Institut, que ja n'ha encarregat altres vegades, que té paper del comitè i —creu— la llista dels membres de la comissió i dels corresponents, podrà fer-se les còpies necessàries. Us adjunto la lletra que caldrà enviar amb cadascuna de les còpies.

S'haurà de fer un tiratge, com de 100 exemplars, d'un full *spécimen* cronològic: un fragment d'aquella llista del Pallars que, sens dubte, ja coneixeu. Però resulta que alguns exemplars que jo tenia, vaig repartir-los a Budapest.²³² Si en teniu algun, me l'hauríeu d'enviar tot seguit, si us plau, a fi que jo hi faci les esmenes acordades i després poguem procedir a la impressió del full. Si vós no en teniu, potser En Valls.

A les llistes de corresponents caldrà afegir aquests dos:

M. Petraq Peppo, *professeur au lycée de Koritza* (Albània)

M. Iver, *professeur à la Faculté des Lettres* (Alger)

Quan m'envieu la llista del Pallars, vulgueu-me enviar també alguns fulls del paper del comitè (tres o quatre) per a escriure a aquests senyors.

230. Ferran Valls i Taberner.

231. Lluís Nicolau d'Olwer.

232. En la cinquena assemblea del Comitè Internacional de Ciències Històriques celebrada a Budapest el mateix 1931, la representació de l'Institut d'Estudis Catalans recaigué en Soldevila en solitari. En aquella reunió fou elegit secretari de la comissió de grans viatges i descobertes. Sobre els treballs realitzats per Soldevila i per la delegació catalana en aquest organisme internacional, vegeu «Els Congressos i les assemblees del Comitè Internacional de Ciències Històriques», a Enric PUJOL, *Ferran Soldevila i la historiografia catalana del seu temps*, tesi doctoral, 2000, p. 318-329.

Ara, deixant això de banda, ¿quan m'enviareu algun article o nota per a la *Revista de Catalunya*?

Continueu millorant fins a obtenir una remarcable vigoria. Us ho desitja de tot cor el vostre amic

F. Soldevila

A quines hores aneu a l'Institut? Jo vaig alguna vegada a la tarda, molt rarament, a Barcelona.

132. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita en paper imprès: «Revista de Catalunya».

Sr. Carles Riba
Casa l'Herbolari
Viladrau

Palautordera, 22-VIII-31

Amic Riba,

Molt agraït a la resposta. Ja copiaré jo mateix, les poesies. El nº de setembre ja és a la impremta. Aniran, doncs, en el d'octubre. Gràcies també a la teva muller; espero la seva resposta a l'enquesta. Dignes a En Bofill i Ferro que serà complagut, però que m'indiqui, si se'n va de Viladrau, el seu canvi d'adreça. Bons records del vostre afm.

F. Soldevila

133. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de Correus 97».

7-X-31
Muntaner, 514

Amic Nicolau,

L'altre dia, en despedir-nos, us vaig parlar de l'Arxiu d'Hisenda, on el dia 25 d'octubre hi ha una jubilació, per al cas en què no fos possible la plaça de la Biblioteca universitària. Ben reflexionat, crec que l'Arxiu d'Hisenda, tan lluny com cau de casa (de la Bonanova al port), més que una solució em seria un matament. Per altra banda, no hi conec ningú de la casa i no sé com m'ho passaria, ni si podria absentar-me per a fer la classe de l'Escola de Bibliotecàries. Val més, doncs, descartar aquesta solució.

Excuseu-me un cop més de torbar les vostres preocupacions ministerials amb les meves petites preocupacions.²³³

Vostre

F. Soldevila

233. Lluís Nicolau d'Olwer fou ministre d'Economia en el govern provisional de la Segona República espanyola i en el primer gabinet de Manuel Azaña, entre el 14 d'abril i el 15 de desembre de 1931.

134. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneo Barcelonés. Apartado de Correos 97».

18-X-31

Amic Nicolau,

Perdoneu que en mig del tràngol polític general us vingui a recordar el meu cas burocràtic particular.

Ha estat per aquí l'Artigas —per cert que no l'he pogut veure—, en visita d'inspecció a la Biblioteca.²³⁴ Se n'emporta la impressió que us podeu suposar. No sé si això podrà influir en l'ampliació de places de la biblioteca. En Rubio Borràs²³⁵ acaba de demanar el trasllat a l'Arxiu d'Hisenda, però la plaça que deixa entra en el concurs que va convocar la Gaceta del dia 6, en el qual, jo no puc entrar —em temo. Però queda sempre la plaça del Sr. Rodríguez Casiniello,²³⁶ que ha d'haver demanat la jubilació, però la demanda del qual no ha arribat al negociat, com tampoc la meva. Això em fa pensar que, almenys la meva, el ministre,²³⁷ amb molt bon acord, la reté. Però que no l'oblidi, cosa fàcil amb tantes commocions político-religioses!

En fi, vós mateix, parreu-n'hi o no, segons us sembli oportú. I excuseu la meva insistència.

Us felicito per haver restat en el vostre lloc... i no us en felicito per mires exclusivament egoistes.²³⁸

Vostre

F. Soldevila

234. Miguel Jerónimo Artigas Ferrando (Blesa, Terol, 1887 - Madrid, 1947), arxiver.

235. Manuel Rubio Borràs (Madrid, 1865 - Barcelona, 1939), director de la Biblioteca Universitària de Barcelona.

236. Ángel Ramírez Cassinello (Almeria, ? - Barcelona, 1932) es va jubilar el desembre (*Gaceta de Madrid*, 2 desembre 1931).

237. Marcel·lí Domingo i Sanjuan (Tarragona, 1884 - Tolosa de Llenguadoc, 1939), ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts.

238. Lluís Nicolau, el 15 d'octubre de 1931, conservà el càrrec de ministre d'Economia en el govern presidit per Manuel Azaña.

135. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de correus 97».

12-XI-31

Sr. Carles Rahola

Benvolgut amic,

Mercès pel vostre nou article. Mercès també pel vostre estudi sobre la *Vila de Peralada i el castell de Rocabertí*,²³⁹ del qual parlaré pròximament.

I mercès encara, o abans, per l'article sobre Prim que vàreu dedicar-me.²⁴⁰ Ja us enviaré proves del treball present.

No trobo el resguard d'aquell gir postal que us vaig enviar, de manera que no en tinc comprovant per a l'Administració. ¿Voldríeu fer-me el favor d'enviar-me'n un rebut? Em sembla que eren 78 pts. Féu constar, si us plau, el nº en què fou publicat l'article.

Disposeu del vostre amic

F. Soldevila

239. Carles RAHOLA, *La vila de Peralada i el castell de Rocabertí*, Girona, Gràfiques de Darius Rahola, 1931.

240. Carles RAHOLA, «Una lletra inèdita del general Prim», *La Publicitat* (21 agost 1932).

136. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de Correus 97».

6-XII-31

Sr. Ll. Nicolau d'Olwer

Benvolgut amic,

El vostre telegrama d'ahir, rebut a mitja tarda, va produir-me la gran satisfacció que podeu suposar, conegut com us era l'interès amb què esperava la notícia.²⁴¹

L'amic, l'historiador, i el «pare de família»²⁴² us regracien la intervenció que heu tingut en l'afer, molt vivament.

Demà prendré possessió.

Una bona abraçada

F. Soldevila

241. La notícia era el seu reingrés al cos d'arxius, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1931-1932). Després passà a la Biblioteca Universitària de Barcelona (1932-1934), a l'Arxiu Municipal de Barcelona (1934-1936) i, el mateix 1936, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (des d'on anà a la Biblioteca Universitària).

242. El seu únic fill, Gerard, havia nascut el gener de 1931.

137. A Yvonne Lepage

Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de correus 97». [Circa 1931]

Ma chère Yvonne,

Je t'écris deux mots pour te dire que peut-être je ne viendrai que mardi. Primo: parce que je n'aurai pas touché mes appointements (Bibliothèque!) du mois et il me faudrait revenir pour les toucher. Secundo: parce que lundi je suis allé à la Generalitat pour toucher les 250 pts plus mes appointements de l'Ecole de Bibliothécaires et on m'a dit que jusqu'au 1er je ne pouvais pas les toucher — et j'y toucherai aussi mes appointements du mois prochain.²⁴³ Tertio: j'ai passablement de travail dans la révision de quelques chapitres que je veux laisser chez M. Cambó,²⁴⁴ afin de ne pas devoir les réviser à Palau et devoir emporter trop de livres.²⁴⁵

Ce n'est pas encore une chose décidée, mais si tu ne me vois pas arriver, ne te surprends pas.

J'espère que vous allez bien. Mes baisers pour toi et le petit. Bons souvenirs à toute la famille. A bientôt.

Fernand

243. L'any anterior, el 1930, va ser nomenat professor d'història de Catalunya a l'Escola de Bibliotequeres. Una carta de la secretària de l'entitat, Joana Baltà, de l'11 de setembre de 1930 li notificà el seu nomenament (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila). Francesc Martorell fou qui l'animà perquè s'hi presentés i li assegurà que només li calia lliurar una instància de sol·licitud perquè li fos concedida, en una carta del 31 de juliol de 1930 (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

244. Francesc Cambó i Batlle (Verges, 1876 - Buenos Aires, 1947), aleshores màxim dirigent de la Lliga, fou el mecenes que finançà la redacció de la *Història de Catalunya* (1934-1935), obra a la qual fa al·lusió. Quan va aparèixer, consagrà Soldevila com a gran historiador de referència del moment. Sobre l'actitud del famós polític, vegeu «L'origen del projecte: el paper de Francesc Cambó», a *Ferran Soldevila i la historiografia catalana del seu temps*, p. 459-465.

245. Iniciada l'estiu de 1929, el febrer de 1931 ja la tenia redactada fins a la guerra de Joan II. No fou, però, fins al 22 de desembre de 1932 que no tingué una primera redacció completa de l'obra. En un primer moment havia de dir-se *Història política de Catalunya*, com ell mateix explicà en el «Prefaci» que obria el primer volum.

138. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Barcelona».

2-II-32

Rambla de Catalunya, 110

Particular

Benvolgut amic Nicolau!

Vós potser vàreu conèixer a Suïssa, o si no segurament n'heu sentit a parlar, d'un senyor F. A. Schmid,²⁴⁶ fogós catalanòfil, que durant la Dictadura va sofrir una persecució a instància de l'Ambaixada de Berna. Es veu que aquesta persecució (una mena de procés, sense condemna, segons tinc entès) li ha fet mal entre els suïssos, i va obligar-lo a desistir de tota propaganda catalanista. Ara l'havia reprès i ha fundat un comitè d'Amistat catalano-suïssa. I vet aquí que coincidint amb aquesta nova actuació i segurament com a resultat d'ella, «j'ai sur mon dos —em diu— de nouvelles poursuites de la part du gouvernement suisse pour ma propagande passée en faveur de la République et de la Catalogne». Ell vol defensar-se i, si pot, atacar. Creu que li convindria tenir un certificat del Ministeri d'Estat similar al que m'adjunta i jo us incloc. Jo no sé si això és factible. Em parla de vós, i penso que realment ningú altre millor que vós per a procurar-li —si us sembla oportú. Ell em fa l'efecte d'un home entusiasta, però una mica desballestat (desequilibrat?). Però em sembla que un certificat així no compromet a res. Aquests són els fets. Si no hi ha res a fer o creieu millor no remoure el ministre d'Estat en una qüestió com aquesta, digueu-m'ho amb tota franquesa que jo ja li escriuré en forma que resti complagut.

A la fi ha aparegut allò dels glossaris! Em col·loquen [?] els llibres i fullets en el nou domicili. Ho enviaré a casa vostra. Heu vist Mr. Baxter a París?²⁴⁷ No n'he sabut res més.

Vostre affm.

F. Soldevila

246. Periodista de Berna, fou president de Les Amitiés Catalanes de Suisse - Centre Català-Suís i arribà a ser el director de *Der Berner*; més tard fou redactor de la *Schweizer WochenZeitung*.

247. J. H. Baxter, historiador britànic que fou un dels dinamitzadors del Comitè Internacional de Ciències Històriques i un dels primers historiadors de la mateixa institució.

139. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de correus 97».

6-II-32

Amic Riba,

A l'escola de Bibliotecàries vaig saber la mort del teu pare²⁴⁸ —massa tard per a poder acompanyar-te a l'enterrament. Permet ara que t'expressi el meu condol, molt sincer.

Una abraçada. Teu sempre

F. Soldevila

248. Antoni Riba i García (Tortosa, 1859 - Barcelona, 1932), escultor modernista.

140. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita.

Barna, 26-II-32

Sr. Carles Rahola

Benvolgut amic,

Després d'esdeveniments extraordinàriament desagradables per a mi, quan ja creia tenir salvada la *Revista de Catalunya* i a punt de tirar un n° doble gener-febrer, que ara haig d'embutxacar-me, m'he vist obligat a cessar en la direcció de la revista. Per això us torno el vostre original. Tinc entès que el senyor Draper²⁴⁹ es proposa continuar la publicació.

Ben afectuosament

F. Soldevila

249. L'escriptor i periodista Joan Draper i Fossas (Arenys de Mar, 1889 - Barcelona, 1970).

141. A *Journal de Genève*

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Juny de 1932]

J'ai réfléchi sur le contenu de la lettre de 10 juin que vous avez eu l'attention de m'adresser.²⁵⁰

C'est sans doute un peu difficile en ce moment-ci, de pouvoir obtenir de nouvelles souscriptions, et je ne serais pas étonné que, pendant ces derniers temps des baisses se soient produites même à Barcelone, où il y avait, je crois, un nombre de souscripteurs remarquable. Tout le monde cherche à diminuer les dépenses, et ce sont les choses de l'esprit celles qui en souffrent d'abord. La presse n'y a pas échappé, et remarquez que, depuis quelque temps, les journaux espagnols ont augmenté leurs prix de 10 à 15 centimes. Pour le *Journal de Genève* il y a en plus la question du change: 40 fr. suisses font à peu près 100 pesetas. Et puisque l'occasion se présente, je vous dirai aussi que nous les recevons très irrégulièrement: souvent on reçoit deux ou trois numéros dans une journée. Cela tient probablement au service de postes, mais ne peut vous faire que du tort. Enfin comme on le trouve dans les rédactions et dans les cercles, il y a passablement demande qui n'a pas besoin d'y être souscrit pour être lecteur.

Quant à ce que nous pouvions tenter à fin d'obtenir des nouveaux souscripteurs, voici ce qui me semble le mieux indiqué. Je dresserai une liste de toutes les personnes qui me semblent des possibles souscripteurs: l'adm. adressera la circulaire si toute fois ces personnes ne les ont pas encore. Mais, il faudra — il me semble — mettre au lieu de «On nous engage etc...» «Monsieur Ferran Soldevila nous engage...» Ce n'est pas que mon nom soit plus, mais je crois que ce sera toujours plus efficace qu'un engagement impersonnel.

Veuillez me dire si cette [en blanc] vous semble [en blanc].

250. La carta del diari es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Efectivament, és datada el 10 de juny de 1932, mecanografiada i signada pel seu director, Edouard Chapuisat. El primer paràgraf és ben explícit i contunden: «En consultant nos registres, je constate que nous n'avons qu'un nombre limité de lecteurs en Espagne. Dans ces conditions, vous comprendrez que nous devons espacer de plus en plus les articles que nous recevons de ce beau pays».

142. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

22-VI-32

Rbla. Catalunya, 110

Amic Alòs:

Com que és possible que demà no pugui anar a l'Institut i demà passat és St. Joan, us envio aquest petit memoràndum.

Les bibliotecàries ja estan encarrilades, com haureu pogut constatar. L'adaptació del Pallars i Ribagorça ha restat enllestida ràpidament.²⁵¹ S'hauria de posar a màquina, començant pel full de llista-tipus (Procurar que ocupi força fulls). I a mesura que s'enllesteixin les altres llistes s'haurien també de mecanografiar: no esperem al darrer moment. La festa de Sant Joan ens desballesta una mica.

Quan tingueu els diners i hàgiu decidit definitivament la data de partença, potser que prengueu els bitllets i els llits, perquè em van dir a Câ'n Cook que els prenguéssim com més aviat millor, si no, ens exposàvem a no trobar-ne, i no fos cas que no poguéssim anar en el mateix departament.²⁵²

Caldrà, em sembla, anar per Cerbère, perquè, si no, no trobaríem el vagó lit fins a Tolosa, i perdriem unes quantes hores de geure tranquil·lament. I tant a vós com a mi, ens convé molt.

Estic pensant que potser amb el Rovira es podrien també fer algunes llistes, molt fàcilment, els volums de l'època comtal són els millors.²⁵³

Ja he enviat la carta al L'Héritier.²⁵⁴ Em sembla que quedem força bé.

251. Fa referència a les llistes cronològiques que preparaven per al Comitè Internacional de Ciències Històriques. Vegeu la carta a Lluís Nicolau d'Olwer del 5 de setembre de 1929.

252. Assistiren a la sisena assemblea del Comitè, celebrada aquell any 1932 a la Haia. El mateix Soldevila hi presentà un informe on deia: «La Commission examine ensuite les nouvelles contributions; un étude du secrétaire M. Nicolau d'Olwer qui contient le plan général, la liste des listes et la bibliographie concernant la Catalogne; un travail du secrétaire provisoire contenant plusieurs séries chronologiques: Comtes de Barcelone depuis le fondateur de la dinastie jusqu'à Raimond Bérenguer IV, c'est à dire jusqu'à l'union avec l'Aragon; Comtes d'Urgell, y compris la maison de Cabrera et la branche royale; séries de vicomtes du Berguedà, du Conflent et de la Cerdagne: enfin la liste des Comtes de Pallars et Ribagorce, déjà parue dans le *Bulletin*, adaptée aux exigences de la liste-type» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

253. Es refereix a Antoni Rovira i Virgili i a la seva *Història nacional de Catalunya*, que s'inicià el 1922.

254. Michel L'Héritier, secretari general del Comitè Internacional de Ciències Històriques.

De moment no se m'acut res més. No us canseu gaire aquests dies, que ens calen totes les forces per a La Haia.

Vostre

F. Soldevila

143. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Postal manuscrita. Enviada des de Gravenhage.

6-VII-32

Amic Nicolau, tot s'ha arreglat.²⁵⁵ Ja en parlarem a Barna. Millors records²⁵⁶

F. Soldevila

255. Fa referència a l'assemblea del Comitè Internacional de Ciències Històriques celebrat a la Haia. Vegeu la carta anterior adreçada a Ramon d'Alòs-Moner del 22 de juny de 1932.

256. A part dels mots de Soldevila, l'altre membre de la delegació, Ramon d'Alòs-Moner, hi va escriure: «Caríssim, Aquesta postal serveix *a*) per saludar-te junt amb l'amic Soldevila; *b*) per fer-te una mica de denteta: aquesta mar, però també per a mi (helàs!), està vedada; *c*) per dir-te que us recordaré en el dia del Mario Castel; *d*) per enviar-te records dels amics estrangers. La cosa no marxa pas malament i la teva comissió es va sostenint. Memòries a casa teva. Una abraçada del teu vell company de viatge. Ramon».

144. A Yvonne Lepage

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita en targeta postal.

Utrecht, 7-VII-32

Ma chère Yvonne,

Les congrès sont finis. Je viens de quitter La Haye. M. Alòs²⁵⁷ est parti de son côté et moi du mien, il m'attendra à Paris. J'espère que vous êtes déjà bien installés à Palau, et que tous les deux allez bien. Ce matin j'ai fait la visite à Mme. Optosmor [?], qui a semblée très touchée. Bons souvenirs à tous. Baisers pour toi et le petit.

Je continue, car le train ne part pas encore. Je suis à Utrecht, que je viens de parcourir, et je partirai dans une demie heure pour Amsterdam. C'est un pays vraiment charmant que tu aimerais. J'aurai bien de choses à te raconter à mon arrivée, qui sera à peu près vers le 15, car après la Hollande, je dois visiter la Belgique. Que fait-il, le nanonet? Se souvient-il de papa? A-t-il ses souliers et sa polluera? Tu peux lui montrer, ainsi qu'à Tito, ces «rondaleses». Bien à toi

Fernand

257. Ramon d'Alòs-Moner.

145. A Yvonne Lepage

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de Correus 97».

19 jul, 32

Ma chère Yvonne,

J'espère que le petit continue à aller bien et qu'à présent qu'il se nourrit davantage et il ne souffre pas de faim, tu es plus tranquille et as de meilleures nuits. J'ai téléphoné au docteur et lui ai dit de laisser écrit ce qu'il en était, c'est à dire, que le petit pouvait manger les mêmes choses qu'avant, mais en moindre quantité.

Je suis à la Residència d'Estudiants (Urgell, 187), depuis hier, j'y ai déjà pris trois repas, et j'y ai dormi. C'est peut-être encore prématuré de donner une impression, surtout en ce qui concerne la nourriture et ses effets. Il y a des pour et des contres. La chambre est grande, bien aérée, les meubles bons — surtout une très bonne armoire. La nourriture est bonne aussi. Je n'ai rien demandé de régime. Je crois que ça ira, parce que les menus ne sont pas très compliqués. Même les sauces — que j'écarte — me semblent inoffensives. Comme petit déjeuner, on donne du café au lait petits pains et beurre. Je le prends pour le moment dans la salle à manger. Je n'aime pas demander des privilèges. Pour le moment ça va.

Enfin je n'ai pas à me plaindre. Nous verrons ce que les prochains jours me réservent. (Je t'écris cela le 20, de sorte que mon expérience s'est accru et toujours favorablement. Hier soir nous avons eu même du champagne, pour fêter deux étudiants qui avaient fini leur carrière). Je mange à table avec M. Ferrà et une petite nièce qu'il a ici pendant quelques jours, et encore avec d'autres personnes qui varient presque à chaque repas. Cela a certains inconvénients: d'abord mon oreille gauche qui ne sert à rien, puis devoir parler, en fin, devoir rester au moins un peu, le repas fini.

Hier je suis monté chez Charles. Javier [?] y était arrivé une heure avant. Il est bien maigre et il faudra qu'on prenne garde, car il est trop grand pour son âge. Je crois qu'ils arriveront à Palau aujourd'hui ou demain.

I tu, Gerardet, què fas, nanotet de nano, que ets un nanotet. Ja t'atipes força? Ja jugues amb els gossos? Ja camines amb les teves sabatetes, trac, trac, trac...? Dissabte a la tarda vindrà el papà i s'estarà fins dilluns — no sé si el dilluns, Sant Jaume, serà festa: em sembla que no. Després per l'agost i setembre, podrà estar a Palau un mes o un mes i mig, sempre amb el seu nanotet... Et aussi avec sa petite femme adorée...

Ferran

146. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Palautordera, 22-VII-32

Amic Alòs,

Gràcies per la vostra carta i pels mots italians: veig que hauria pogut engegar al dret, però no vaig gosar. Gràcies també per aquella carta —es veu que està de desgràcia— i les targetes.

Us anuncio per a la setmana entrant la visita de M. Déprez, que anirà a passar alguns dies a Barcelona.²⁵⁸ Comprenc que us fóra més agradable la visita del *negroïde*, però què hi farem?

Hauríeu de fer el favor d'anotar aquests nom i adreça en lloc dels del Prof. Baxter, a la llista d'adreces cronològiques:

Professor F. M. Powicke, Oriel College. Oxford.

Un altre favor haig de demanar-vos: necessito un volum del Bofarull²⁵⁹ —*Història de Catalunya*, edició castellana—: em sembla que és el VIII o el IX. En tot cas és el que conté els regnats de Ferran VI i Carles III. També un llibre de Desdevises du Désert sobre l'organització sota aquells reis: no en recordo el títol.²⁶⁰ En Poch els podria dur al recader Orench, de Palautordera, Plaça Comercial. Perdoneu la molèstia. Tot sigui per l'avançament de la meva història.

Estic pensant que caldrà dur endavant allò que dèieu d'una Miscel·lània Rubió i Lluch.²⁶¹ N'haurem de parlar.

258. L'historiador Eugène Déprez (Caen, 1874 - Rennes, 1951) era president de la comissió de grans descobertes del Comitè Internacional de Ciències Històriques, a la qual Soldevila pertanyia. En una carta que Déprez envià a Soldevila el 2 de novembre de 1931 li deia: «Je compte sur vous pour organiser définitivement la section catalane» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila). No tenim notícia que aquesta secció catalana del Comitè s'arribés a constituir, però és evident que existiren gestions perquè es fes.

259. Antoni de Bofarull i de Brocà (Reus, 1821 - Barcelona, 1892), autor de la *Historia crítica (civil y eclesiástica) de Cataluña*, de nou volums, publicada el 1876-1878.

260. Georges DESDEVISES DU DÉZERT, *L'Espagne de l'Ancien Régime: Les institutions*, París, 1899.

261. Aquesta miscel·lània no es publicà fins al 1936, en dos gruixuts volums dels *Estudis Universitaris Catalans* (XXI i XXII). En el primer, Ramon d'Alòs-Moner hi publicà «Flors de Petrarca de remeys de cascuna fortuna» i, en el segon, Ferran Soldevila, «La presó de Pau Ignasi de Dalmases i Ros, enviat de la ciutat de Barcelona a Felip V».

Desitjant que la vostra salut sigui bondadosa, i amb gràcies anticipades, us saluda amb tot afecte el vostre amic

F. Soldevila

Encara un altre llibre, si us plau: el de Frederic Rahola sobre Catalunya i el comerç amb Amèrica.²⁶²

262. Frederic RAHOLA I TRÈMOLS, *Comercio de Cataluña con América en el siglo XVIII*, Barcelona, 1931.

147. A Carles Rahola i Llorens

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona. Fons Carles Rahola. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès. Apartat de correus 97».

29-VII-32

Amic Rahola:

Mercès per les vostres *Vides heroiques*,²⁶³ que, per excés de feina, no he pogut encara llegir, però que llegiré tan aviat com pugui, amb l'interès que m'inspira tot allò que publiqueu.

Ben afectuosament,

F. Soldevila

263. Carles RAHOLA, *Vides heroiques*, Girona, Casa d'Assistència i Ensenyament, 1932.

148. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Palautordera, 2-VIII-32

Amic Alòs,

En Reynals ja degué donar-vos els comptes que li vaig deixar dilluns al matí.²⁶⁴ Després vaig recordar que havia deixat en blanc algunes dates. Ja les posaré quan torni, a la còpia que em farà En Moliner,²⁶⁵ si és que no les heu posades vós mateix. Espero que tot estarà correctament, àdhuc les matemàtiques.

Us adjunto aquest primer article sobre l'ensenyament de la Història, perquè trobant-me ací sense cap diccionari italià no sé el sentit exacte de *neppure* (quart. 5) i d'*operosità* (quart. 4). Vulgueu, us prego, posar-l'hi. I després enviar l'article, per correu, a *La Publi*.

Excuseu i mil gràcies,

Vostre afm.,

F. Soldevila

Recordeu-vos de la gratificació a les ninones.

264. Ignasi Reynals, comptador de l'Institut d'Estudis Catalans.

265. Antoni Moliné, l'oficial que ajudava Reynals en la comptadoria.

149. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Palautordera, 25-VIII-32

Amic Alòs,

Gràcies per la vostra lletra. El llibre de Desdevises és realment el que dieu. Quant al de Rahola (Frederic), deu ser que no el tenen a la Biblioteca, perquè el títol és, si fa no fa, el que us donava: Catalunya i el comerç amb Amèrica, El comerç de C[atalunya] i A[mèrica], etc. Deu fer un any i mig que és publicat.

Estic enlestint el *Fin de la N[ación] C[atalana]*.²⁶⁶ Espero poder-los tornar d'aquí 8 dies. Un dia de la setmana entrant baixaré per a fer els honors al Déprez. Potser haureu partit. Us desitjo un bon viatge.

Vostre

F. Soldevila

266. Obra de Salvador Sanpere i Miquel (Barcelona, 1840-1915).

150. Al secretari del Partit Catalanista Republicà²⁶⁷

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Barcelona, 30-XII-32

Sr. Secretari del Partit Catalanista Republicà

Molt senyor meu,

Per causes que expressaré personalment al nostre President Sr. Lluís Nicolau d'Olwer, i amb un veritable sentiment per la meua part, em veig obligat a donar-me de baixa del Partit Catalanista Republicà.²⁶⁸ No és un acte de cara enfora —no penso donar-li cap publicitat—, sinó de cara a mi mateix, que temps ha em sento poc compenetrat amb les orientacions del partit.²⁶⁹

Atentament us saluda,

F. Soldevila

267. El Partit Catalanista Republicà era l'hereu d'Acció Catalana, grup fundat el 1922 amb la voluntat de ser una alternativa al catalanisme conservador de la Lliga. Ferran Soldevila hi va ingressar aquell mateix 1922, a instàncies del seu germà Carles, que era del nucli impulsor del nou partit. Abans de la dictadura de Primo de Rivera tingué un èxit electoral remarcable, però a les eleccions municipals del 1931, que possibilitaren l'adveniment del règim republicà, patí una forta davallada de la qual ja no es recuperà mai més. En les eleccions al Parlament de Catalunya del 20 de novembre de 1932, va sofrir una derrota completa, ja que només obtingué un sol diputat dels vuitanta-cinc que havia de tenir el Parlament.

268. Vegeu la carta a Lluís Nicolau d'Olwer del dia 1 de gener de 1933.

269. Tota la darrera frase en l'esborrany era ratllada i tenia la forma de postdata.

151. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Barcelona, 1-I-33

Sr. Lluís Nicolau d'Olwer

Benvolgut amic,

A la fi he rebut un xec de Mr. Leland: 100 \$ (1.225,50 pts), o sia la meitat de la consignació.²⁷⁰ Nadem, doncs, en l'abundància, i com que les despeses són, em sembla, gairebé nul·les, potser podríem anunciar als confeccionadors de llistes cronològiques la retribució adequada per a quan apareguin en el *Butlletí*. Si hi esteu d'acord, ho comunicaria al President Prof. Halecki,²⁷¹ per veure què hi diu. Potser aquell anunci estimularia una mica els col·laboradors, que ja convé. Ja m'avisareu quan vulgueu encarregar-vos novament de la Secretaria. No cal dir que, si això us pot ésser d'utilitat, jo seguiré amb molt de gust.

Ara una altra cosa. He tingut notícia que anàveu a deixar la Presidència del Partit Catalanista Republicà.²⁷² I això m'ha estimulat a dur a la pràctica un disseny que diverses vegades m'ha assetjat, i que sempre, per diverses consideracions, ajornava: una d'elles, per la gran estima que tinc envers vós. Ahir vaig cursar la meua baixa. No sé si aquesta decisió us sorprendrà. És possible que, havent comunicat la meua opinió a alguns companys (l'Abadal,²⁷³ per exemple, me la va demanar fa alguns mesos i la hi vaig dir amb tota franquesa) us hagi estat reportada en alguna conversa. És possible també que la ignoreu —per altra banda, no té cap importància. Així i tot, de paraula us l'exposaré, si us interessa, quan ens veurem. Ara sols us diré que, dins l'actual situació política, no veig per al partit altra solució que deixar d'ésser partit polític i convertir-se en una senzilla agrupació patriòtica, deixant en llibertat els seus adeptes per a formar en els rengles dels altres partits. Fóra, em sembla, la forma més discreta de retirada, i crec que la retirada s'imposa. No cal dir que, dins Acció Catalana, agrupació patriòtica, jo em reintegraria im-

270. Del Comitè Internacional de Ciències Històriques.

271. Oscar Halecki (1891-1973), professor de la Universitat de Varsòvia, membre de l'Acadèmia polonesa i president de la Unió d'Escriptors Catòlics, era considerat un dels historiadors més destacats del seu país. Amb la invasió nazi va poder emigrar als EUA, on féu una brillant carrera acadèmica.

272. Nicolau d'Olwer assumí la direcció del partit el març de 1933, reorganitzat amb el nom d'Acció Catalana Republicana.

273. Ramon d'Abadal i de Vinyals (Vic, 1888 - Barcelona, 1970).

mediatament —sense entrar en cap partit, cosa que no penso fer. Cada dia em convenço més que l'escriptor que no pensa actuar en política, el millor que pot fer és no militar en cap partit.²⁷⁴

Perdoneu aquest petit esplai que és, al mateix temps, una explicació deguda.
Invariablement vostre devot i amic

F. Soldevila

274. En el cas de Soldevila, «apartidisme» no era sinònim d'«apoliticisme», ja que sempre fou un intel·lectual compromès, especialment durant la Guerra Civil, l'exili i la resistència antifranquista.

152. A Lluís Nicolau d'Olwer

Abadia de Montserrat. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita en paper imprès: «Direcció Tècnica de Biblioteques Populars de la Generalitat de Catalunya». Ratllat.

9-II-33

Rbla. Catalunya, 110

Amic Nicolau,

¿Voldríeu, si us plau, donar una mirada a aquesta lletra? ¿Us sembla si a *La Publicitat*? En cas contrari, vulgueu tornar-me la lletra i la passaré a l'Estelrich.²⁷⁵

Vostre

F. Soldevila

275. Joan Estelrich i Artigues.

153. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita en targeta postal.

Palautordera, 18-VII-33

Al Sr. R. d'Alòs
Institut d'Estudis Catalans
Palau de la Generalitat
Barcelona

Benvolgut amic,

L'altre dia vaig esperar fins a l'acabament de la sessió general, però un moment que vaig anar a la sala de lectura ja havíeu desaparegut. És veritat que res no hauria pogut afegir relatiu a la Memòria o report que potser ja heu tramès a M. L'Héritier. ¿No heu rebut cap llista cronològica? Encara tornarem a ésser els únics que haurem fet alguna cosa.

¿No recordaríeu pas un cronista català que considerava Paulus, el de la revolta contra Wamba, com a primer, o un dels primers, sobirà independent de Catalunya?²⁷⁶ Jo ja no sé si cercar-lo.²⁷⁷ Em sembla que, en alguna publicació d'historiografia, En M[enéndez]z Pidal hi al·ludia.²⁷⁸ Potser En Bohigues.²⁷⁹ ¿No serà aquell rotllo de Tarragona, on hi ha les efígies dels reis?

276. El duc Paulus va dirigir una revolta de la noblesa de Septimània i part de la Tarraconense contra el rei Wamba, l'any 673.

277. Finalment cap afirmació similar no aparegué en el primer volum de la seva *Història de Catalunya* (1934), on ell es limita a apuntar: «Però la temptativa presenta un doble aspecte que convé no negligir: és una temptativa d'escissió respecte a la monarquia visigòtica peninsular; és també una temptativa per a formar un sol reialme amb terres catalanes i llenguadocianes» (p. 22).

278. El famós historiador Ramón Menéndez Pidal (la Corunya, 1869 - Madrid, 1968), del qual Soldevila es declarà deixeble, però només en el seu vessant de filòleg. Com a historiador, hi mantingué discrepàncies profundes, no en va Menéndez Pidal és un dels grans referents del nacionalisme historiogràfic espanyol més abrandat. Als anys seixanta, Soldevila li dedicà un llibre de rèplica a les seves tesis principals: *El compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1a ed., 1965; 3a ed., 1994.

279. Pere Bohigues i Balaguer (Vilafranca del Penedès, 1901 - Barcelona, 2003), erudit i bibliògraf.

¿Podríeu dir-me si hi ha a la Biblioteca: Ludwig Schmidt, *Allgemeine Geschichte der Germanischen Völker*, 1909, i en cas negatiu demanar d'adquirir-la com més aviat millor?

Excuseu la molèstia. Gràcies anticipades. Vostre afm.

F. Soldevila

154. A Ramon d'Alòs-Moner i de Dou

Institut d'Estudis Catalans. Fons Ramon d'Alòs-Moner i de Dou. Carta manuscrita.

Palautordera, 6-VIII-33

Sr. Ramon d'Alòs

Benvolgut amic,

Ahir, en tornar de Barcelona, vaig trobar la vostra carta. Jo us havia telefonat: llàstima que éreu fora.

Us acompanyaré, no cal dir-ho. He encarregat al meu germà que em faci prorrogar el passaport i l'enviarà al vostre nom a l'Institut, on jo el trobaré dimarts a la tarda. Llavors podrem parlar. Jo hi seré cap a allà a les 5 i hauré de marxar a les 7. Penso que serà suficient.

M'acut el dubte de si el títol de congressista d'En Nicolau podrà servir-me per a mi i de si podré aprofitar les rebaixes de tren, que són importants... ¿Cal fer visar el passaport pel consolat de Polònia?²⁸⁰ ¿Teniu ja traçat l'itinerari? Convindria que no sortíssim com cada vegada amb el temps massa just, a fi de poder veure ja alguna cosa a l'anada. Jo, en realitat, hauria d'ésser el 1er. de setembre a la Biblioteca de la Universitat.

¿Heu fet treure còpies del report que vàreu enviar a M. L'Héritier? En caldrien mitja dotzena. Suposo que les ninones deuen tenir molt avançades les llistes i que almenys nosaltres farem un bon paper.

Fins dimarts, doncs. Us abraça el vostre ex i futur company de penes i fatigues

F. Soldevila

¿Heu vist si en el *Butlletí* del Comitè ha aparegut alguna llista cronològica?

280. Era per assistir al setè Congrés del Comitè Internacional de Ciències Històriques, que va tenir lloc a Varsòvia l'agost d'aquell 1933.

155. A Elisabet Héroutl²⁸¹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Agost-setembre de 1933]²⁸²

Chère amie

J'espère que vous avez reçu une carte que vous ai envoyée aux environs de [Dresde?] Je suis maintenant de retour à Palaut[ordera] et je trouve le temps pour vous écrire une lettre et vous remercier les attentions que vous avez eu pour moi à mon passage par Paris. J'en garde une impression de bien-être, de [il·legible] et de clarté.

J'ai fait en tout un voyage splendide. J'ai fait connaissance avec trois pays que je ne connaissais pas encore du tout: l'Allemagne, la Pologne et la Tchécoslovaquie. Et puisque [?] je n'ai fait pour ainsi dire que la traverser — sauf pour la Pologne, où je suis resté dix jours — j'en suis très content. J'ai vu les villes d'un si puissant caractère comme Cracovie [...] ²⁸³ les princes allemands s'efforçait à imiter les italiens de la Renaissance et ils y réussissaient [...] ²⁸⁴ grande surprise a été Prague, qui est une ville du monumental et du simple, du gai et du sombre, du frais. ²⁸⁵

J'aimerais pouvoir, comme au retour d'autres voyages, écrire quelques-unes de mes impressions et les publier dans quelque journal ou revue. Car si on ne le fait tout de suite on ne le fait jamais, et on le regrette. ²⁸⁶ Mais je [sais] que je devrai y renoncer, car je me trouve en impression d'une *Histoire de Catalogne* en deux volumes, et elle me prend beaucoup de temps. Puis le cours va commencer bientôt: des classes me prennent aussi de temps, surtout à présent qu'avec la concession de l'Autonomie à l'Université j'espère que ma situation va s'affermir. Il y a deux ans [?] a créé une chaire d'Histoire de Catalogne, on m'a chargé de la [en blanc]. Mais, si tout va bien, je suis encore [il·legible] en propriété.

J'espère l'être bientôt, ce qui serait pour moi une brillante [?] solution, car, vous savez, j'aime les livres mais je n'aime pas les catalogues, les classements [?] et toutes les autres taches de bibliothécaire.

281. No hi ha el nom de destinatari, però pel to i el contingut de la carta no pot ser una altra persona.

282. Gràcies al contingut de la carta, la podem datar, ja que sabem que Soldevila assistí al Congrés de Ciències Històriques que se celebrà, l'agost de 1933, a Varsòvia.

283. Segueixen un parell de línies de lletra petita i de difícil comprensió.

284. Una línia amb mots il·legibles.

285. Deixa la frase incompleta.

286. S'han conservat una setzena de pàgines manuscrites d'aquest seu viatge en un quadern granat, a l'Arxiu Nacional de Catalunya, Fons Ferran Soldevila.

Pendant mon absence le petit à été malade et trouvé [il·legible] bien changé. Yvonne — je lui ai écrit tout de suite — met en pratique votre conseil de dormir [avec les] jambes un peu [il·legible] et elle s'en [?] porte beaucoup mieux [?].

156. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en paper imprès: «Biblioteca Universitària de Barcelona. Particular».

12-II-34

Sr. J. M. López-Picó

Benvolgut amic,

Em sap greu haver-vos de pregar que m'excuseu, però m'és impossible poder-vos complaure, malgrat l'interès que tinc a fer-ho. Estic enllestint la impressió del segon volum de la *Història de Catalunya*, i em trobo abassegat completament pel treball. Una cosa m'aconsola i és que hi ha molts companys que poden fer molt bé la tasca que voleu encomanar-me, àdhuc millor que jo.

Esperant que sabreu excusar-me, us saluda amb tot afecte

F. Soldevila

157. A Carles Riba i Bracons

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita en paper imprès:
«Generalitat de Catalunya. Escola de Bibliotecàries».*

26-VI-34

Amic Riba,

A tu i a la Clementina el meu condol més viu.²⁸⁷

Teu

F. Soldevila

287. Va morir llur fill Francesc el 23 de juny de 1934.

158. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita.

Barcelona, 2 nov. 1934

Sr. J. M. López-Picó

Distingit amic,

Gràcies com sempre que m'honoreu trametent-me un llibre vostre. Com sempre i més que mai. Perquè enmig de tantes coses que, per culpa de la ignorància o de la insensatesa, s'ensorren o trontollen,²⁸⁸ és consolador de veure l'obra de la intel·ligència perdurar, i confirmar un cop més la sentència del poeta: «Tout passe. L'art robuste - seul à l'éternité...».²⁸⁹

Vostre

F. Soldevila

288. Hi ha una referència clara als fets d'Octubre de 1934.

289. Théophile GAUTIER, *Émaux et camées*, París, 1852.

159. A Josep M. López-Picó

Institut Municipal d'Història de Barcelona. Fons Josep M. López-Picó. Carta manuscrita en paper imprès: «Ateneu Barcelonès».

2-II-36

Sr. J. M. López-Picó

Benvolgut amic:

Perdoneu que no us hagi acusat rebut del vostre llibret. No és que l'hagi oblidat després de llegir-lo: aquestes ratlles en són la prova. Cregueu que feia temps que l'Epifania no em duia tan exquisit present.

Tot agraint-vos-el, us estreny la mà cordialment

F. Soldevila

160. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita en paper imprès: «Generalitat de Catalunya. Escola de Bibliotecàries».

16-III-37

Sr. Carles Riba

Estimat amic,

Acabo de saber la mort de la teva mare.²⁹⁰ Et prego que vulguis acceptar el meu condol.

Teu

F. Soldevila

290. Adela Bracons i Casablanas (Barcelona, 1864-1937).

161. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita.

5 nov. 1937

Amic Riba,

Accepta aquest minúscul present de patates en penyora de les venidores mongetes, que encara no han vingut.²⁹¹

Cordialment

F. Soldevila

291. La carta és prou eloqüent de l'escassetat alimentària que existí durant la Guerra.

162. Al rector de la Universitat Autònoma de Barcelona²⁹²

Arxiu de la Universitat de Barcelona. Còpia mecanografiada amb una data de recepció (escrita a mà) del 20-XI-1937 i un número de registre (116). Hi ha un encapçalament que diu, en majúscules, «Seminari d'Història de Catalunya».

Barcelona, 15 de novembre de 1937

El Seminari s'ha vist, per causa de la mobilització, privat de dos dels seus principals elements: el seu secretari, Dr. Jaume Vicens, i el seu ajudant, Sr. Frederic Udina.²⁹³ El Dr. Vicens, ha pogut tanmateix deixar llesta i impresa tota la seva obra sobre *Ferran el Catòlic i la ciutat de Barcelona*.²⁹⁴ El Sr. Udina que ha cooperat en gran manera a l'elaboració del volum III amb la transcripció dels documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, havia començat a ajudar, amb una tasca similar —transcripció de documents del regnat de Pere el Gran—, el director del Seminari Dr. Ferran Soldevila.²⁹⁵ Aquesta labor hauria permès al Dr. Soldevila de posar en valor investigacions realitzades anys enrera i prosseguir la publicació, ja iniciada, de monografies sobre aquell important període de la nostra història.

Un altre problema que la mobilització ha plantejat al Seminari és el relatiu a la realització de la *Història de la Universitat*. El Dr. Vicens s'havia encarregat dels segles XV-XVII, el Sr. Guifré Bosch,²⁹⁶ avui al front aragonès, de la segona part del segle XIX i començaments de l'actual. No cal dir quin contratemps essencial ha estat per a l'acompliment dels nostres designis. Esperem tanmateix haver enllestit

292. No figura explícitament el destinatari d'aquesta carta-informe sobre l'actuació del Seminari d'Història de Catalunya, però, pel contingut, es dedueix que anava adreçada a la direcció del centre.

293. La creació d'aquest seminari es va fer efectiva el 15 de maig de 1936, gràcies a l'impuls de Jaume Vicens i Vives i d'Enric Bagué, secundats per Soldevila, que en va ser nomenat director el dia 1 d'octubre de 1936. Les dificultats i els projectes principals queden registrats en el mateix document. A partir del novembre de 1937, el seminari va haver de desprendre's de la referència explícita a la «Història de Catalunya» i passà a anomenar-se simplement «Seminari d'Història».

294. Es tracta de la tesi doctoral de Jaume Vicens i Vives (Girona, 1910 - Lió, 1960), publicada durant el període 1936-1937. Soldevila fou el secretari del tribunal i anotà en el seu dietari, el 23 de febrer de 1936: «Ahir, a la tarda, tesi doctoral de Jaume Vicens Vives [...] Els deixebles troben que vaig atacar poc, i és ben cert. Ell, però, almenys davant d'algunes preguntes i comentaris, no ho trobà pas. Jo actuava de secretari del tribunal. La qualificació fou, per unanimitat, *magna cum laude*» (*Al llarg de la meua vida*, p. 286).

295. El medievalista Frederic Udina i Martorell (Barcelona, 1914-2011).

296. Guifré Bosch (Barcelona, 1914 - Ciutat de Mèxic, 1969) va ser autor de *Boires d'ahir: Memòries des de l'exili* (1991), on parla del període republicà i de l'etapa bèl·lica.

dins un termini molt breu un volum que commemorarà dignament el centenari de la restauració de la Universitat de Barcelona.²⁹⁷

Aquesta ha estat la labor predominant del Seminari aquests darrers temps. Hi han intervingut, no sols tots els elements esmentats, sinó també el Dr. Elies Serra Rafols, professor agregat al Seminari.²⁹⁸ Per causa de la *Història de la Universitat*, han hagut de passar a segon terme les altres obres i estudis que el Seminari realitzava, especialment aquella que constituïa la seva tasca preferent: l'estudi a fons de la *Crònica* de Ramon Muntaner amb vistes a la publicació d'un gran volum que en compregui tots els aspectes. A aquesta obra, el Director, que ja tenia fets molts treballs de cara al centenari, ha associat els Srs. Bagué i la deixeble Srta. Costa, l'únic dels estudiants de la Secció d'Història que ha pogut prosseguir els treballs.²⁹⁹ Tots els altres s'han trobat o bé absents o mobilitzats, o bé amb ocupacions que no els permeten de col·laborar a l'obra del Seminari. Cal fer observar, però, que alguns deixebles, ingressats amb brillants exercicis a la nostra Facultat, prossegueixen llurs treballs al Seminari.

Malgrat que trobant-se el curs en els seus començaments, la distribució de la labor a desenrotllar encara no ha pogut ésser definitivament estructurada, podem avançar que els treballs conjunts de Seminari tindran lloc a les tardes, els dilluns, dimecres i divendres.

Personal actual.

Ferran Soldevila, Director
Elies Serra Ràfols, Agregat
Jaume Vicens, Secretari (mobilitzat)
Enric Bagué
Frederic Udina (mobilitzat)

Proposta de personal. Dos auxiliars que puguin suplir els Srs. Vicens i Udina mentre duri llur mobilització.

Dues bibliotecàries que, a semblança del que s'ha fet en altres Seminaris, facin el catàleg de la Biblioteca.

Pressupost. Per a publicacions, adquisicions de llibres i despeses menors, 10.000 pessetes.

297. Aquesta part, que redactà el mateix Soldevila, fou l'única que s'arribà a publicar de tot el projecte. L'obra tingué per títol *Barcelona sense Universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837)*. La data de publicació que figura correspon al 1938, però és falsa. Efectivament, els plecs eren tirats ja d'aquell any, però el llibre no s'enquadrà i es distribuï fins a principi dels anys cinquanta, sense el prefaci que hi havia fet Pere Bosch Gimpera, ple de referències a la guerra que es vivia quan el va redactar. No ha estat fins fa poc que s'ha reeditat l'obra i que s'hi ha incorporat el prefaci de Bosch Gimpera, junt amb dos estudis introductoris de Jordi Casassas Ymbert i Enric Pujol Casademont (Barcelona, Universitat de Barcelona, 2013).

298. Elies Serra i Ràfols (Maó, 1898 - Santa Cruz de Tenerife, 1972).

299. Enric Bagué i Garriga (Barcelona, 1900-1987) i Pilar Costa i Vilaró (Manresa, 1913 - Barcelona, 2013).

Treballs en curs. *Història de la Universitat de Barcelona*; *La Crònica* de Ramon Muntaner; Estudis sobre el regnat de Pere el Gran; Treballs bibliogràfics.

El Director del Seminari,

F. Soldevila

163. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita en paper imprès: «Acció Catalana Republicana. Corts Catalanes, 589, pral. Telèfons 11430-11438-11439. Barcelona».

12.IV.38

Adreça: Muntaner, 530, 3er

Sr. Josep Terradelles

Estimat senyor,

Ahir i avui he intentat parlar-vos i no m'ha estat possible a causa de les vostres ocupacions. I com que la qüestió que em duia a vós corre una certa pressa, em decideixo a escriure-us, tot demanant-vos de voler excusar-me.

El cas és aquest: he decidit enviar a França la meva muller (francesa) i el meu fill (7 anys). Pertot he trobat facilitats i el Dr. Agudé³⁰⁰ m'ha aplanat l'obtenció del passaport; Mr Gaillard, de l'Institut francès, el visat de l'Ambaixada;³⁰¹ l'Sbert me'ls farà dur en cotxe a la frontera. Però em trobo davant d'un problema difícil, no tinc francs, i encara que en tingués no podrien endur-se'ls. Així, doncs, es trobaran a la frontera sense poder prendre els dos bitllets Cerbère-París, 2a classe, que necessiten. Vós ¿no podríeu solucionar-me aquest problema? Comprenc que el que demano és molt, però també serà molt el meu agraïment. I tan aviat com la meva muller serà a París farà els possibles per retransmetre immediatament el miler de francs que això representa. No es tracta, doncs, sinó d'un avenç.

Esperant la vostra resposta, i amb la fermança de la meva gratitud, us saluda afm. i devot

Ferran Soldevila

300. Jaume Agudé (o Aiguader) i Miró (Reus, 1882 - Mèxic, 1943), metge i dirigent d'Esquerra Republicana de Catalunya. Fou alcalde de Barcelona (1931-1933) i durant la Guerra tingué diversos càrrecs ministerials a Madrid.

301. Ferran Soldevila comenta: «Monsieur Gallard s'ha comportat exquisidament. Ell mateix m'ha dut el full del Consolat, perquè l'omplís, i després ens ha enviat el passaport amb el visat gratis» (*Al llarg de la meua vida*, p. 450).

164. A Lluís Companys i Jover

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. Tacat per la humitat. [Maig de 1938]³⁰²

Honorable Lluís Companys

Honorable senyor,

Per la premsa m'he informat de la mesura de què ha estat objecte el meu germà Carles oficialment: destitució per abandó de servei. Davant d'aquest fet crec obligació meva de fer observar amb tot respecte, que el meu germà durant molt de temps s'ha trobat absent no sols amb l'aquiescència, sinó també amb les màximes facilitats per part de la superioritat, i que més tard (ara no puc precisar la data, però ja fa mesos) tot i subsistir l'actitud benevolent dels superiors, va tramentre al Sr. Casanovas,³⁰³ president del P[arlament] de C[atalunya], dues instàncies, perquè el Sr. C cursés la que li semblés més adequada: l'una demanant l'excedència, l'altra renunciant simplement al càrrec. El Sr. Casanovas (i no pas per perjudicar al meu germà) no va creure pertinent cursar-ne cap. En conseqüència, em sembla que, a dreta justícia, no pot ésser colpit de destitució qui ha presentat a temps la renúncia del seu càrrec. M'adreço, doncs, a vós com a màxima autoritat, per pregar-vos de fer revisar aquesta mesura i de fer cursar la instància de renúncia al càrrec.

302. En el dietari *Al llarg de la meua vida*, anotà, el 23 de maig de 1938: «Hem parlat del cas Carles. Jo no ho he vist, però alguns diaris han parlat de destitució per abandó de càrrec» (p. 466). I més endavant, el 7 de juny de 1938: «La mamà diu: "Així i tot, més m'estimaria que tots fóssiu aquí". Ho diu pel Carles. I això que ignora (no li ho he dit) l'afer de la destitució, que ha pogut ésser evitada. Per mi? Vaig escriure a en Companys i a en Serra Hünter» (p. 469). Així, doncs, la carta a Companys la degué redactar i trametre entre aquestes dues dates.

303. Joan Casanovas i Maristany (Sant Sadurní d'Anoia, 1890 - Valràs, Lleuadoc, 1942).

Esperant del vostre esperit de rectitud que aquest meu prec serà atès i declarant-me sempre aparellat al vostre honor, us saluda amb tot respecte³⁰⁴

F. Soldevila

304. En realitat, el distanciament polític de Carles envers la Generalitat i el règim republicà era molt profund ja de molt abans. El mes d'abril de l'any anterior, el 1937, Ferran ja li havia escrit a Carles perquè tornés a Barcelona, ja que l'animadversió general envers els qui eren fora del país era molt gran (en una carta que no s'ha conservat). En la seva contesta, del 24 d'abril de 1937, Carles li deia a Ferran: «Però has de pensar que la mateixa carta que tu m'escris invitant-me a imitar-te, jo podria adreçar-te-la *mutatis mutandi[s]*, per invitar-te a que m'imitessis a mi. Comprens? No menyspreo aquests corrents d'opinió, però quan veig fins a quin punt són relatius [...] Perquè, veiam, a qui faig cas, als que poden acusar-me iradament de deserció o als qui poden acusar-me patèticament de complicitat? El que ocorre —i el meu únic avantatge filosòfic és d'estar en condicions d'adonar-me que enmig del caos no pot quedar bé ningú, absolutament ningú» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila). Ferran no estava en absolut d'acord amb el que deia Carles i en el seu dietari *Al llarg de la meua vida* escriví, el 30 d'abril de 1937: «A la cambra he llegit la carta de C que encara no havia pogut llegir. Subratlla: “enmig del caos no pot quedar bé ningú, absolutament ningú”. Erroni: enmig del caos resten bé aquells qui s'esforcen a fer brollar un univers. C ha estat arrossegat pels ambients en què ha viscut aquests temps» (p. 348).

165. Al President de la Junta de Relaciones Culturals

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia de carta mecanografiada.

Barcelona, 26 de maig de 1938

Honorable Senyor,

Tinc presentada, fa temps, una comunicació al Congrés Internacional d'Història que ha de celebrar-se a Zuric del 20 al 30 d'agost prop vinent.³⁰⁵ Ja n'ha estat imprès el resum corresponent (proves adjuntes), i apareixerà en el número del *Bulletin of the Comtee of International Sciences consagrat al Congrés*. El seu tema aplica concretament a Catalunya un dels temes generals que el Congrés s'ha proposat: la formació del sentiment nacional a l'Edat Mitjana.³⁰⁶

Ara m'adreço a la Junta que presidiu per demanar si pot ésser feta efectiva la meua quota d'inscripció (25 fr. suïssos) i si creu oportuna la meua presència al Congrés per desenrotllar-hi la comunicació. Ja vaig prendre part en el Congrés anterior (Varsòvia, 1933) i, a causa de la comunicació presentada, em plauria poder assistir al d'enguany.

Esperant i acatant les decisions de la Junta, resta al vostre manar

Sr. President de la Junta de Relaciones Culturals

305. Ferran SOLDEVILA, «La formation du sentiment national en Catalogne au moyen âge».

306. Per una anotació que va fer en *Al llarg de la meua vida*, del 3 de setembre de 1938, sabem la reacció que va provocar: «Comunicació meua al Congrés d'Història. No gaire gent. Em sembla que ha produït bona impressió i ha estat seguida amb interès. Cap intervenció. El president no ha vingut i tampoc no han vingut els altres comunicants de la sessió. Això ha refredat l'ambient. Complot? Protes-ta? Bé ho sembla. Som els roïgs. Així i tot, estic satisfet» (p. 497).

166. A Elisabet Hérault

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

15-VI-1938

Chère amie,

En rentrant de P[alautordera] où je viens de passer quelques jours, je trouve votre lettre de 27 Mai. Combien je vous suis reconnaissant de ces quelques lignes! C'est vrai: il n'en serait pas autrement si les rôles étaient renversés: vous le savez bien. Mais le cas n'est pas tout à fait le même. Et je vous prie d'exprimer à votre mari³⁰⁷ toute la gratitude que j'éprouve per l'accueil cordial que ma femme et mon enfant ont trouvé chez vous dans ces difficiles circonstances. J'y pense constamment et dans mes pensées les souvenirs du petit n[an]³⁰⁸ unissent à votre souvenir actuel au souvenir de tout ce que vous faites pour nous.

Merci, Elisabet

Ici je continue à faire à peu près ma vie normale: sauf qu'après les grands bombardements de 17 mars les classes ont cessé à l'université. Je continue à écrire beaucoup. Et j'espère pouvoir vous envoyer dans quelques jours, un petit livre de notes sur l'Angleterre qui est sur le point de paraître.³⁰⁹ Si vous n'avez pas tout à fait oublié le catalan que vous aviez appris si rapidement à Palau[tordera] vous pourrez le parcourir ça et là.

307. Guest, de cognom, ja que ella l'adoptà un cop casada.

308. L'expressió «petit nan» es troba en altres escrits íntims de Ferran Soldevila, però no hem esbrinat a qui fa referència.

309. *Hores angleses.*

167. A Rafael Tasis i Marca³¹⁰

Arxiu personal de Rafael Tasis. Carta manuscrita en paper imprès: «Institució de les Lletres Catalanes. Barcelona».

17-VII-38

Amic Tasis,

Heus aquí finalment el Resum d'Història política que vau demanar-me.³¹¹ Perdoneu que hagi trigat, però m'ha donat molta més feina del que em pensava. Espero que és, si fa no fa, el que preteníeu que fos. Ho celebraria molt el vostre afm.

F. Soldevila

P. S. Us adjunto l'índex. Cap allà al 10 d'agost marxaré a l'estranger (haig d'assistir a un Congrés i fer algunes coses més). Us ho dic per si creieu oportú que jo pugui veure proves abans de marxar.

310. Amb l'escriptor i editor Rafael Tasis i Marca (Barcelona, 1906 - París, 1966), Soldevila mantingué una estreta relació que es féu especialment intensa durant la Guerra, quan Tasis li encarregà, per ordre de la Generalitat, diferents projectes editorials. Quan tots dos retornaren de l'exili (Tasis ho féu el 1948), feren part de la resistència cultural antifranquista. Soldevila l'apadrinà com a historiador. Vegeu «Homenatge a Rafael Tasis en complir seixanta anys», reproduït darrerament a *Noms propis*, p. 159-164.

311. Obra no publicada i desapareguda. Gràcies a una carta que Rafael Tasis adreçà a Soldevila, datada del 31 de març de 1938, sabem que fou aleshores que li féu l'encàrrec formal: «Us havia atribuït una Història política de Catalunya que en el meu pensament venia a ésser un resum de la que vareu publicar a l'Editorial Alpha i una biografia de Pau Claris» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila). Tasis era l'encarregat, dins del Comissariat de Propaganda de la Generalitat, de dirigir una «Biblioteca Política» d'orientació catalanista.

168. A Yvonne Lepage

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

Pension Ryffel
Vevey, 17-VIII-38

Ma Titon aimée,

Tu me demandes mon poids. Eh bien, à ce moment je ne puis pas te le dire parce que je ne le sais pas. Et même si je le savais, je ne pourrais pas te le dire exactement, parce que seulement du temps de l'écrire il aurait changé, tellement il change vite. De toute façon, je vais te renseigner:

Barcelone_ 5.VIII_____44

Vevey__ 10.(lendemain de l'arrivée)__44,200

Vevey__ 15._____46,400

De manera que en cinc dies he pres més de dos quilos o sia que augmento a raó de 400 gr. diaris. És un rècord. Espero que faré una cura esplèndida. En aquesta pensió estic molt, però molt bé. Probablement millor que a la Violette, on no donaven gaire abundós el menjar. Ja veus: per 6 fr. I a la vora del llac, amb una bona habitació. La sola cosa que faig és comprar-me dia per altre 50 gr. de mantega, per completar les racions. Quina llàstima que no pugueu venir! Però fóra una follia. Ja hem entamé els diners de la Banca Federal: no podem fer bromes. Ja parlarem de les possibles solucions. De moment, el que interessa és decidir què feu. Dius que no podeu restar a Le Frêne. Que faire? Hem de mirar de defensar el que tenim. ¿Per què no aniries a casa el teu germà, pagant-te la manutenció naturalment, fins a la meua arribada a París? Jo tinc cinc o sis dies d'habitació i desdejuni gratis a la casa del Pen Club. Aleshores podríem decidir què fèiem per a estar plegats uns quants dies. No cal dir que jo penso tornar a Barcelona cap al 20 de setembre si fa no fa.³¹² Llogar alguna cosa als voltants de París, com dius, em sembla que seria molt car. Et preguntava quant creies que calia posar per viure tu i el Gerardet. Tampoc no em dius res de la Banca Federal. Ara no hi demanis diners perquè en resten pocs. I digues-me de seguida quants francs et resten. Tot això és molt important. Jo compto estar a París cap allà al 6 de setembre.

312. No retornà a Barcelona fins al 3 d'octubre de 1938. Restà a la ciutat fins al 14 de gener de 1939, quan partí cap a l'exili (tot i que es pensava poder retornar quinze dies després, com ell mateix explica al final d'*Al llarg de la meua vida*, p. 540-541).

Vaig preguntar al Dr. Castanié. Hauria d'ésser amb estrangers, perquè els suïssos no tenen diners. Em va donar el nom d'un doctor i una clínica de Clarens. Ja aniré a veure'l, però no tinc gaire esperança. El Dr. C[astanié] va respondre la meua carta, però la resposta no m'havia arribat quan vaig marxar.

Com te trobes amb el règim que fas? Has notat milloria? Al Dr. Anguera li enviaré un exemplar de la meua *Història*.³¹³ Precisament n'he portat dos volums.

Vaig escriure a Carles i ja n'he tingut resposta. També he escrit a Mr. Peers, al prof. d'Entwistle, al professor Merriman, al Sr. Patxot, que m'ha anunciat la seva visita. Escriuré a Mlle. Ida i als Deguis [?] i els aniré a veure.

Malgrat la imprecisió del futur, tinc esperança que ens en sortirem bé. Sento que segueixo augmentant ràpidament de pes i això m'encoratja molt: vol dir que no hi ha res d'important detraqué en el meu organisme. I ja veus que no és que les preocupacions hagin desaparegut, perquè tenim davant uns quants problemes per resoldre. És una llàstima que el teu germà no hagi anat al Llemosí. Ara podrieu anar a passar-hi una temporada. Els viatges són cars, però viatjant en 3^a, el preu es redueix molt. Estic encantat de les 3eres franceses, s'hi viatja molt bé. He fet tot el viatge en 3^a i estic disposat a seguir-ho fent mentre durin les circumstàncies.

Moltes abraçades al Gerardet. Moltes besades i abraçades per a tu del teu

Ferran

Ara em llevaré, com quasi cada tarda i aniré a tirar aquesta carta. És més bonic Vevey! Mai no m'ho havia semblat tant. Fa un temps molt agradable.

313. El doctor Joan Anguera de Sojo, germà del jurista i polític Oriol Anguera de Sojo, s'exilià el 1939 i aleshores tractà com a metge Ferran Soldevila i la seva família, raó per la qual apareix sovint a *Dietaris de l'exili i el retorn* i a *Els dietaris retrobats*.

Exili (1939-1943)

El compromís de Ferran Soldevila envers la Generalitat republicana va fer que al final de la Guerra emprengué el camí de l'exili i no retornés a Barcelona fins al 1943. Aquesta etapa d'exili, fa uns anys, era un episodi no gaire conegut de la seva vida, però la descoberta i publicació dels diaris personals referits al període, aplegats a *Dietaris de l'exili i el retorn* (vol. 1. *L'exili*, 1995) i a *Els dietaris retrobats* (1939-1943) (2007), capgiraren completament la situació. Ara, a més a més, podem presentar un bloc de cartes que, per la quantitat i qualitat, enriqueixen de manera substantiva els coneixements que fins ara teníem del període.

Gràcies a l'abundant i rica documentació existent, s'ha pogut reconstruir l'itinerari que ell, la seva esposa i llur fill Gerard van seguir. Als primers mesos de 1939, van restar tots tres a la població nord-catalana del Voló, però després passaren a París. El mes de març d'aquell any, junt amb altres famílies de destacats intel·lectuals catalans, s'instal·laren al molí de Bierville, a Boissy-la-Rivière, indret que Carles Riba (que feia part del col·lectiu de refugiats) convertí en mític amb les seves *Elegies de Bierville*. El mes de juliol, totes les famílies es traslladaren a L'Isle-Adam, al nord de París i, des d'allí, els Soldevila passaren, el març de 1940, al municipi vallespirenc de Banyuls de la Marenda.

Al final d'aquell 1940 s'instal·laren a la població occitana de Bauma-de-Venisa (Beaumes de Vènice, en la forma francesitzada), gràcies a les gestions del poeta occità Pèire Roqueta (Pierre Rouquette), que era jutge d'instrucció a Avinyó. Un temps després, el juny de 1942, el mateix Roqueta els facilità l'establiment a Saut de Valclusa (Sault de Vaucluse), on van passar la resta de l'exili.

Es tractà d'un exili que tingué, doncs, com a únic escenari la República Francesa. Hi hagué, però, diferents intents de traslladar-se a altres estats, sobretot a Amèrica. El més seriós va ser el d'anar amb l'esposa i el fill, des de Marsella, a l'Argentina (via Mèxic). Quan eren a punt d'embarcar, Ferran Soldevila va tenir

un atac que li ho va impedir, tal com ell mateix va explicar a Josep Pous i Pagès en una carta del 24 de setembre de 1942 que reproduïm aquí. Hi hagué, també, altres projectes que no arribaren a materialitzar-se. Dos més a Amèrica (l'un també a l'Argentina i un altre a Xile) i dos més a Europa (a Suècia i Anglaterra), com registra la correspondència aquí reproduïda.

En el bloc de cartes que presentem, sobresurten, per damunt de la resta, dos corresponents: Josep Pous i Pagès i Pèire Roqueta. Aquest darrer, com ja hem dit, va tenir un paper cabdal per tal que Ferran Soldevila i la seva família fossin acollits com a refugiats sense gaires traves legals. No ha de sobtar, doncs, que hi tingués una relació epistolar important, que progressivament esdevingué més i més amical, fins al punt que la relació continuà, durant una colla d'anys, després del retorn de Soldevila a Barcelona, com els lectors podran constatar més endavant.

La quantitat i qualitat de les cartes adreçades a Pous i Pagès haurien gairebé permès la publicació d'un llibre a part. No tan sols evidencien la sòlida amistat i la confiança que existí entre els dos corresponents, sinó que són unes lletres molt reveladores del pensament estètic, polític i literari dels dos escriptors. I contenen una informació molt valuosa sobre llur producció literària del període.

En aquest darrer sentit, cal dir que, pel que fa a Ferran Soldevila, l'exili fou un període fructífer, malgrat tot. Les seves cartes en són una bona mostra, però cal assenyalar que, al llarg de tota l'etapa, la seva producció historiogràfica i literària no tan sols no minvà, sinó que encara augmentà. Féu articles de caràcter històric per a diferents revistes de l'exili (*Catalunya*, *El Poble Català* i *Revista de Catalunya*) i treballs historiogràfics diversos, des d'obres d'encàrrec com una *Història de Catalunya* per a la Fundació Ramon Llull o la biografia *Ripperdà* (redactada directament en francès i encara inèdita), fins a col·laboracions en revistes de prestigi com la que féu per als *Cahiers du Sud* en el monogràfic dedicat a *Le Génie d'Oc et l'homme méditerranéen* (1943). Fou, però, en l'àmbit més pròpiament literari on realitzà els seus treballs més notables. Continuà la producció poètica i abordà l'escriptura d'una novel·la que restà inacabada, però molt avançada: *El cavaller Despalau*, centrada en la Guerra de Successió a la Corona hispànica. Però sens dubte, l'obra més emblemàtica de totes d'aquest període fou la redacció dels dietaris personals als quals ja hem al·ludit anteriorment.

Aquí no hem inclòs, pel criteri de no reproduir cartes ja publicades, l'abundant correspondència que mantingué amb la poetessa Rosa Leveroni, que s'havia quedat a Barcelona. Unes epístoles que, com ja s'ha dit, constitueixen el volum *Cartes d'amor i d'exili*.

169. A Marc Sangnier³¹⁴

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Febrer de 1939]*³¹⁵

Le professeur A.³¹⁶ a bien voulu me donner votre adresse et je m'empresse de vous écrire au sujet de la maison de campagne que vous avez mise si généreusement à disposition des universitaires catalans. Je suis, ou pour mieux dire j'ai été pendant huit ans professeur d'histoire à l'Université de Barcelone où j'occupais la «Chaise Rubió i Lluch». Maintenant je me trouve dans une situation provisoire espérant pouvoir décider de quel côté je me dirige (peut-être l'Angleterre, peut-être l'Amérique). C'est pour cela qu'il me serait très utile, pendant que j'attends le résultat de mes demandes, de pouvoir m'installer quelque part avec ma femme française et mon enfant (huit ans). Je vous serai, donc, très reconnaissant si vous aviez l'amabilité de me donner quelques renseignements sur l'endroit, le climat,³¹⁷

314. No consta el nom del destinatari. Pel contingut, però, es pot deduir que va adreçada a Marc Sangnier (París, 1873-1950), catòlic fervent i polític d'esquerra que cedí el seu molí de Bierville com a lloc d'acollida a un grup d'intel·lectuals catalans. L'indret esdevingué un lloc mític de la literatura catalana, pel fet que Carles Riba, que hi va residir junt amb la seva família i d'altres, hi compongué les famoses *Elegies de Bierville*. Ferran Soldevila, que també hi va anar amb la seva dona Yvonne i el seu fill Gerard, féu una crònica punyent de la vida en comú del grup a *Dietaris de l'exili i el retorn*, vol. 1.

315. En el dors d'aquesta carta, n'hi ha una altra d'adreçada a la seva dona, Yvonne Lepage, datada el 15 de febrer de 1939, que reproduïm a continuació.

316. Possiblement Josep M. Capdevila, que va adreçar a Ferran Soldevila una carta el 26 de febrer de 1939 en què li explicava l'existència del molí de Bierville i les condicions amb les quals es trobarien (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

317. La carta queda tallada aquí.

170. A Yvonne Lepage

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.*³¹⁸

Avignon 15-II-1939
Hôtel du Comtat
Rue de la Bourse

Ma chère Yvonne,

Em sembla que m'he equivocat i que on calia haver anat és a Tolosa: les mateixes facilitats o més per a arreglar els papers i un centre d'emigració on hi ha una pila de companys.³¹⁹ Però potser això té els seus inconvenients, i després ja està fet.

Per aquí no he pogut fer gaire cosa.

318. En el mateix paper que la carta a Sangnier, en el dors i en el marge esquerre.

319. Els primers mesos de 1939 van estar-se a prop del Voló, a l'estació termal (al límit del terme de Morellàs). Després, ell tot sol —com va explicar el seu fill Gerard— anà a Tolosa de Llenguadoc i d'allà a París, on es va poder retrobar amb el seu germà Carles. El nucli familiar es va poder tornar a reunir, novament, a París mateix. El mes de març d'aquell 1939 va instal·lar-se al molí de Bierville, a Boissy-la-Rivière.

171. A Josep Pous i Pagès³²⁰

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita en targeta postal.

Tolosa, 23.II.39

Estimat Pous,

Acabo de veure En Jordana i m'ha dit que tenia una carta d'Avinyó, que, per la lletra li semblava vostra.³²¹ Però que En Bellido li havia assegurat que jo ja no era a Tolosa i que us l'havia tornada.³²² No m'explico aquesta confusió, aparentment confirmada pel fet que ha passat un parell de dies sense sortir. Em sap molt greu, i m'apresso a donar-vos la meua adreça: 24 entressol. Allée Jean Jaurès, Toulouse.

Com seguïu? Teniu notícies d'En Riba? Ha tornat? Vulgueu passar-me'n l'adreça, si us plau, i saludar-lo afectuosament amb la Clementina i els seus fills. Maneu sempre al vostre afm. i devot

F. Soldevila

Restaré encara uns quants dies a Tolosa. Espero arreglar els meus papers.

320. Amb l'escriptor Josep Pous i Pagès (Figueres, 1873 - Barcelona, 1952) ja van mantenir una intensa relació durant la Guerra, quan Pous era el president de la Institució de les Lletres Catalanes, a la qual també pertanyia Soldevila. Durant l'exili, el contacte va haver de ser epistolar, però (com es pot veure amb les cartes aquí reproduïdes) també va ser molt estret. Així mateix, sovintegen les referències a Pous en *Dietaris de l'exili i el retorn* soldevilians. Per la seva banda, Pous també escrigué unes *Memòries d'exili*, publicades fa uns anys (ed. a cura de M. Àngels Bosch, Catarroja i Barcelona, Afers, 2002).

321. L'escriptor Cèsar August Jordana i Mayans (Barcelona, 1893 - Santiago de Xile, 1958).

322. El doctor Jesús M. Bellido i Golferichs (Barcelona, 1880 - Tolosa de Llenguadoc, 1952).

172. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Tolosa, 25.II.39

24, Jean Jaurès

Estimat Pous,

Aquest matí he rebut la vostra lletra. M'apresso a tranquil·litzar-vos. No us estranyeu que ningú no us parli de projectes i no creieu en l'existència de cap complot. Projectes? Potser sí. Però els uns fantàstics, els altres que duren un dia, els altres que, tot i semblar viables, no reposen en cap decisió de les altures. No sé res d'aquesta Societat d'Estudis Catalans. En Tasis Marca,³²³ que acaba d'estar aquí, m'ha assegurat que la Generalitat disposa de diners per a mantenir-nos pel cap baix un parell d'anys. Però ningú no sap res del que pensen fer els dirigents. Ara mateix em parlaven també d'un projecte d'emigració col·lectiva al Canadà. Ahir l'Oliver, En Benguerel i l'Obiols, projectaven no menys que una Història de la Literatura catalana perquè la patrocines... En Cambó.³²⁴ I tot va així, en aquest [paraula il·legible].

Aquí la sola cosa positiva és la Institució que ha creat el Dr. Soula.³²⁵ Els menjadors dies ha que funcionaven, a un preu molt mòdic. I aviat els qui s'aconformin d'una habitació molt modesta tindran estatge gratuït en una antiga caserna de bombers. Als menjadors no baixa de 80 persones la gent que hi acut. Tots més o menys intel·lectuals i llurs famílies.³²⁶ Però pel que fa a la tasca intel·lectual, jo no veig sinó la tasca normal de cadascú, almenys ara com ara.

323. Rafael Tasis i Marca (Barcelona, 1906 - París, 1966).

324. Els escriptors Joan Oliver «Pere Quart» (Sabadell, 1899 - Barcelona, 1986), Xavier Benguerel (Barcelona, 1905-1990) i Joan Prat i Esteve «Armand Obiols» (Sabadell, 1904 - Viena, 1971). I el polític Francesc Cambó.

325. Camil Soula (Foix, 1888 - París, 1963). Doctor, fisiòleg i escriptor occità, que junt amb Ismael Girard ja havia fundat el 1923 la revista *Oc*, portaveu del moviment occitanista, molt vinculat aleshores amb el catalanisme polític. Posteriorment fou membre actiu de la resistència antinazi i un reputat fisiòleg. Va ser també membre de la francmaçoneria.

326. Destacats dirigents del moviment occitanista impulsaren, ja d'ençà dels bombardeigs de Barcelona de 1938, els comitès d'ajut als intel·lectuals catalans (a Marsella, Montpeller, Tolosa de Lenguadoc, París...), que foren especialment útils durant l'exili iniciat l'any següent. Vegeu Pierre GRAU, «L'aide des occitans aux intellectuels catalans et leur accueil en exili (1939-1943)», a Anne CARLON i Phryné PIGENET (coord.), *Les exils catalans en France*, París, Presses de l'Université Paris-Sorbonne (PUPS), 2005, p. 167-181.

Per l'Amade havia tingut la notícia que em donen sobre «la Quarentaine». Jo ja he escrit al professor Courtin. N'espero resposta. Ja us tindrè al corrent del que em digui. També espero notícies relatives al taller-escola. Sé que hi ha un lloc per a mi.

En Trabal ha estat a París, però no s'hi ha pogut quedar. Suposo que haurà proposat a En Pi la continuació de la institució i de la *Revista* i un subsidi als components.³²⁷ Per a ells, compreneu, la Institució és una possibilitat de salvació. I és comprensible que s'hi arrapin.

No sé si l'ambient de Tolosa us plauria, vull dir el de l'emigració. Dels companys, ja no hi ha sinó En Benguerel, l'Obiols, l'Oliver i En Jordana. Suposo que En Rovira és a prop de Tolosa, però no el veig mai. Dels altres hi ha en Maseres, En Vinyes, En Moles junior, En Guansé, En Marc Aureli Vila, l'Avel·lí Artís, En Roure i altres que en aquest moment no recordo.³²⁸ Jo no hi estic sinó provisionalment i probablement d'aquí tres o quatre dies marxaré, sia cap a París, sia cap a Boissy sia cap a «La Quarantaine». Depèn de les cartes que estic esperant. Si no fos perquè el que desitgeu és una tasca que us ocupi, us recomanaria d'anar-vos-en a Ille-sur-Tet: allí tindríeu la bona companyia d'En Fabra, dels Pi i Sunyer (August), d'En Moles vell, i suposo que d'altres persones agradables.³²⁹ I seguiríeu essent a Catalunya. Ara, que és més que probable l'ordre propera d'anar cap als departaments del Nord. Almenys d'abandonar els departaments fronterers. El que no us veig és tot sol a Avinyó. Espereu uns quants dies i llavors podreu prendre una decisió en un sentit o en un altre. Jo us tindrè al corrent del que faci, i tant si vaig a Boissy com a «La Quarantaine», m'apressaré a donar-vos les meves impressions. Mentrestant ¿Quina tasca més útil podeu fer per aquella de què vau parlar-ne: unes notes sobre les coses d'aquests darrers temps i la revisió de les vostres obres?

Molt afectuosament

F. Soldevila

327. Carles Pi i Sunyer, la Institució de les Lletres Catalanes i la *Revista de Catalunya*.

328. Alfons Maseras (Sant Jaume dels Domenys, Baix Penedès, 1884 - Tolosa de Llenguadoc, 1939), Ramon Vinyes (Berga, 1882 - Barcelona, 1952), Lluís Moles i Marquina (Barcelona, 1903 - Ciutat de Mèxic, 1986), Domènec Guansé (Tarragona, 1894 - Barcelona, 1978), Marc Aureli Vila (Barcelona, 1908-2001), Avel·lí Artís-Gener (Barcelona, 1912-2000) i Josep Roure i Torent (Barcelona, 1902 - Ciutat de Mèxic, 1955).

329. Pompeu Fabra (Gràcia, Barcelona, 1868 - Prada, Conflent, 1948), August Pi i Sunyer (Barcelona, 1879 - Ciutat de Mèxic, 1965) i Joan Moles i Ormella (Barcelona, 1871 - Ciutat de Mèxic, 1945), pare de Lluís Moles i Marquina.

173. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

París, 7.III.39

Estimat Pous,

Us suposo encara a Avinyó. Jo sóc a París. Encara no he pogut anar a Boissy. No estic gens bé. A Tolosa m'he destarotat completament. I vós, què feu?

Vaig rebre notícies directes del professor Courtin, propietari de «La Quarantaine».³³⁰ Extraordinàriament amable. Però al costat d'avantatges indiscutibles —bell paisatge, temps il·limitat d'estada— la casa té molts inconvenients: poc confort, llums de petroli, a dos quilòmetres de poblat, despeses per a fer-hi, de manera que, per la meua part, ja hi he renunciat, i, en aquest sentit, excusant-me en l'anada a Boissy, he escrit al professor Courtin.

Vaig parlar amb el Conseller.³³¹ I estic tranquil (tal com m'anunciàveu que podia estar) respecte a l'esdevenidor: almenys per una llarga temporada. L'anada a Anglaterra, amb les despeses pagades pels anglesos, sembla cosa segura. Això ens duria fins a la fi de l'estiu. Després ja veurem.

Les notícies que corren per aquí són que la repressió, almenys pel que fa a gent del nostre tipus, no és dura. I la intervenció anglesa en tots aquests esdeveniments que menen al desenllaç de la guerra, més aviat fa creure que no vindrà una rectificació cap a la crueltat o la duresa.³³² El que és de dordre és que aquesta puntada de peu al Dr. Negrín no hagi vingut abans.³³³ Quants de mals ens hauríem evitat!

Ahir vaig parlar per telèfon amb En Capdevila.³³⁴ El molí encara no és a punt.³³⁵ Segueixen a l'Auberge de la Jeunesse. Crec que hi estan força bé. Ja us en deuen

330. René Courtin (París, 1900-1964), professor a la Universitat de Montpeller de 1930 a 1942, protestant, fou membre del Comitè d'Ajut dels Intel·lectuals Catalans. Posteriorment, féu part de la resistència (grup Combat) i esdevingué un reputat economista, assessor governamental i professor a la Facultat de Dret de París.

331. El Conseller de Cultura de la Generalitat, Antoni M. Sbert (Palma, 1901 - Ciutat de Mèxic, 1960).

332. Els fets, com ara l'afusellament de Carles Rahola, van confirmar el contrari, com se'n va dordre ell mateix a *Dietaris de l'exili i el retorn*, vol. I.

333. Juan Negrín López (Las Palmas, 1889 - París, 1956), cap del govern de la Segona República espanyola. El 4 de març de 1939, el coronel Segismundo Casado López va establir, amb el consens de comandaments militars anticomunistes i anarquistes, un Consell Nacional de Defensa, que s'erigí en govern antagònic del presidit per Negrín.

334. L'escriptor, crític i assagista Josep M. Capdevila (Olot, 1892 - Banyoles, 1972), amb qui Soldevila reprendrà una intensa relació el 1965, quan Capdevila ja havia retornat de l'exili.

335. Es refereix al Molí de Bierville.

haver dit alguna cosa. A mi em convé, però, que ens traslladem al molí. Allí penso que hi estarem com a casa.

Espero que us trobeu millor que aquells dies que vaig ésser a Avinyó. En tot cas, vós, encara menys que nosaltres, no us heu de preocupar de l'avenir. Comprendc, és clar, que us agradaria una altra mena de vida que la que meneu a Avinyó. Però em fa l'efecte que Avinyó també ofereix les seves compensacions.

El meu germà m'encarrega molt afectuoses salutacions per a vós. Ell, ara com ara, no sols no pensa moure's d'aquí, sinó que s'esforça a estabilitzar-hi la seva situació.

Una bona abraçada del vostre devot i amic

F. Soldevila

174. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Boissy-La-Rivière, 23.III.39

Sr. Pous i Pagès

Estimat i respectat amic,

Ja estem instal·lats al molí, i tot fa creure que hi estarem bé. Vós mateix podreu jutjar quan, com oferiu en la vostra lletra, ens vindreu a veure. S'hi pot venir en tren (Quai d'Orsay) o en autobús. L'estació de Boissy-la-Rivière és la segona després d'Etampes. Heu de pujar als vagons que diuen la Reaunne, i així no haureu de canviar a Etampes. Per a anar i venir el mateix dia potser és millor l'autobús. Surt de la Plaça Denfert-Rochereau. N'hi ha uns quants al dia. S'aturen a poca distància del molí.

És possible que aviat hi hagi una primera emigració de meuniers o En Mallol i família.³³⁶ En Capdevila i En Joseph³³⁷ es disposen a marxar cap a Colòmbia. Ja tenen el permís de la legació i ja els han concedit l'exempció dels drets d'entrada. Si poden, partiran el dia 25. Crec que vindran a substituir-los En Sunyer, En Romeva, En Serrahima o l'Obiols.³³⁸

Espero que comenceu a aclimatar-vos a París. És clar que si podeu estar al costat del vostre fill us sentireu molt més acompanyat. Pel que fa al que ens dieu de la vostra irritació davant de vaguetats i d'incertituds, us comprenc. Però potser no podem ésser gaire exigents, sobretot quan, enmig de la tempesta, hem trobat un refugi i la seguretat que podem gaudir-ne uns quants mesos. Ja és molt, i, pel que fa a mi, no hauria gosat esperar més. Ben entès que el vostre cas no és el mateix. Ja parlarem de tot això quan vindreu. Això suposant que no us decidiu final-

336. El pintor i pedagog Ignasi Mallol i Casanovas (Tarragona, 1892 - Bogotà, Colòmbia, 1940).

337. Miquel Joseph i Mayol (Granollers, 1903 - Panamà, 1983). Novellista, assagista, impressor i cineasta.

338. El pintor Joaquim Sunyer (Sitges, 1874-1956), Pau Romeva (Barcelona, 1892-1968), Maurici Serrahima (Barcelona, 1902-1979) i Armand Obiols (Sabadell, 1904 - Viena, 1971). La relació de Ferran Soldevila amb Sunyer fou molt intensa durant l'exili, com evidencia *Dietaris de l'exili i el retorn soldevilians*.

ment a ésser de la confraria dels meuniers.³³⁹ Tots us saluden afectuosament, especialment aquest vostre amic i devot

F. Soldevila

P. S. 24 al vespre. En Capdevila i En Joseph ja han partit. Demà s'embarquen a Le Havre.

339. Irònicament anomena «moliners» els residents del Molí de Bierville.

175. A William James Entwistle³⁴⁰

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Juny de 1939]

Benvolgut amic,

Gràcies per la vostra carta del 9,³⁴¹ per les notícies que m'hi doneu i per l'ofertament que m'hi féu. És possible que pel nov[embre]. sigui a Angl[aterra]. Però encara que no hi fos, de molt bon grat aniria a Oxford a explicar el tema que em suggeriu, sobretot si combinant-m'ho amb la visita a altres universitats angleses, la retribució conjunta m'ajudés a cobrir les despeses de viatge i d'estada a Anglaterra. Us agrairé, doncs, que tingueu la bondat de precisar-me aquests extrems. Jo, de la meua banda, crec que puc trobar l'ajut de la Fundació R[amon] Ll[ull], institució que es fundà a París per a la protecció de la cultura catalana.³⁴²

340. William James Entwistle (Cheng Yang Kwan, Xina, 1896 - Oxford, 1952). Fill d'uns missioners escocesos, fou un reputat hispanista. Amb Ferran Soldevila ja s'havien conegut durant els anys vint, possiblement arran de la favorable crítica que el nostre historiador féu del llibre *The Arturian legend in the literatures of the Spanish Peninsula* per a la *Revista de Catalunya*. En la carta anterior, del 9 de maig de 1939, Entwistle li diu, en català: «Del vostre nom es parla molt en un Comitè que tracta de l'auxili dels intel·lectuals exiliats, mes les seves deliberacions van amb gran lentitud [...]. Si per casualitat penseu passar a Anglaterra en novembre digui-m'ho i us invitaré gustós a explicar un tema històric en anglès o en espanyol *pro professore*. Hi hauria certa recompensació en argent, i es podria combinar amb una visita a Liverpool i Belfast» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

341. Rebuda el 9 de juny de 1939. Vegeu «Correspondència rebuda», Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila.

342. El març de 1939, la Generalitat creà a París la Fundació Ramon Llull (gràcies a l'impuls del conseller de Cultura Antoni M. Sbert) per tal de protegir escriptors i artistes, i impulsar iniciatives en favor de la llengua i la cultura catalanes. Fou presidida per Pompeu Fabra i comptà amb la col·laboració de personalitats de la vida intel·lectual francesa (i del mateix Govern francès fins a l'ocupació nazi de França).

176. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Bierville, 14.VI.39

Estimat Pous,

En Riba i la Clementina són a París. Tenen la intenció de venir-vos a visitar, perquè hi són per fer visites. Quan tindreu En Riba al vostre abast podreu intentar dedicar un fragment de la conversa a aquell número dels *Cahiers du Sud*. Jo us confesso que ho he intentat unes quantes vegades i no me n'he sortit. Aquesta és la causa per què no us he escrit abans. No hi ha hagut manera de concretar res. La meva opinió és que hi hauria d'haver una part de textos, molt ben seleccionats i tenint sobretot en compte l'efecte que facin traduïts al francès, molt més que no l'efecte que facin en català: en poesia, especialment, es produeixen sorpreses remarcables. Hi hauria d'haver una altra part d'articles o estudis: una mena de memorandum esquemàtic de caràcter històric (Catalunya ha estat això, això i això) —no un resum d'Història de Catalunya; un estudi sobre el pensament català, un altre sobre la poesia, un altre sobre la prosa (d'imaginació i històrica —potser desglossades), un altre sobre les arts plàstiques, amb il·lustracions, un altre sobre la música. I, possiblement, algun altre aspecte que ara oblidó.

Sembla —ja ho deveu saber— que la Fundació Ramon Llull va endavant. A mi m'han encarregat un volum d'Història de Catalunya i ja he començat a treballar-hi.³⁴³ Treballó també en dues o tres altres coses. Tinc una temporada de producció copiosa. El treball és la gran defensa.

Tornareu per aquí? Tingueu en compte que abans del 14 de juliol haurem d'haver abandonat el molí.

Una bona encaixada del vostre afm.

F. Soldevila

Tenim seguretats que a En Jordi Rubió no li ha passat res, enfora de la pèrdua del càrrec.

343. La Fundació Ramon Llull publicà a Mèxic, el 1946, un manual amb el títol *Història de Catalunya*, signat conjuntament amb Pere Bosch Gimpera. El mateix Soldevila desmentí públicament que aquell volum fos l'obra que ell compongué durant l'exili com a resum de la seva *Història de Catalunya* i explicà que, el 1943, encara era incompleta, en un article, «A propòsit de la Història de Catalunya», *Quaderns* (Perpinyà), núm. 22 (gener-febrer 1948), p. 18. Vegeu, també, la carta a Pous i Pagès del 5 de juliol de 1943.

177. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita en targeta postal.

Bierville, 9.VII.39

Amic Pous,

Amb la lletra que m'enviàveu perquè la retransmetés a Suïssa m'ha esdevingut una cosa inexplicable i desolant. Perquè no s'extraviés entre papers i roba de l'equipatge que estava preparant, vaig posar-la curosament a part, a fi d'enviar-la el mateix vespre. On vaig posar-la? No ho he pogut recordar. I m'he tornat boig cercant-la. I, fins ara, no l'he trobada. Quan no la cercaré apareixerà, potser ficada en algun llibre, potser amagada entre altres papers. És idiota. Us prego que vulgueu perdonar-me. No he volgut trigar més temps a escriure-us-ho. No cal dir que si me la torneu a enviar no em passarà un tal fracàs, perquè l'agafaré immediatament i la retransmetré. Us diré, però que jo no he utilitzat mai aquest procediment. Ja fa temps, em van assegurar que, havent-se'n adonat, la censura era tan certa com per a les altres procedències. I ara acabo de rebre una lletra del 30, que ha anat al Boló i a París abans de venir aquí. La postal que jo vaig enviar (i no per avió) va estar sols uns quants dies en ruta. Diu que l'intercanvi s'ha normalitzat.

Nova adreça: 15, Av. de París, L'Isle-Adam (S. et Q.). Abraçades

F. Soldevila

Quan siguem a l'Isle-Adam, veurem si hi ha lloc per als Casanovas.³⁴⁴ Ja us escriuré.

344. La família de l'escultor Enric Casanovas i Roy (Barcelona, 1882-1948). Amb Soldevila es van conèixer personalment el 3 d'abril de 1940, tal com explica en *Dietaris de l'exili i el retorn*: «No tenia el gust de conèixer-lo. Venia de part d'En Sunyer a dur-me les pintures que jo havia d'emportar-me'n. Li vaig parlar de la seva escultura. Se n'anirà a viure a París. Fins ara, des que va sortir del camp de concentració, ha viscut a Besançon...» (vol. I, p. 75).

178. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

15, Av. de Paris
L'Isle-Adam (S. et Q.)
18.VII.39

Estimat Pous,

Finalment, tal com m'esperava, ha aparegut la vostra lletra! És idiota. Idiota de tan intel·ligent, si voleu. Per a més seguretat vaig posar-la jo dins del sobre que havia d'endur-se-la a Suïssa. Però com que no hi vaig posar tot seguit l'adreça, va resultar que era un sobre blanc com els altres. I fins que no he anat a utilitzar-lo no he descobert que en contenia un altre. Us imagineu prou, i no cal que us ho repeteixi, com m'ha sabut greu tot això: sobretot que us haurà obligat a escriure novament, i a escollir un altre camí menys perdedor. Què hi farem? Excuseu-me. Ja som instal·lats a l'Isle-Adam. Molt més confortablement que al Molí. Amb bones cambres i aigua corrent. Però, jo almenys, trobo a manca aquella vista que tenia la meva finestra i aquells camps, malgrat el jardí —massa atapeït— que tenim davant i darrera la casa.

Seguim essent els mateixos. Fins ara no hi ha cap nou hoste sinó el nebot d'En Santaló,³⁴⁵ que espera poder marxar aviat a l'Argentina. Pel que fa als altres candidats, figuren, com podeu suposar, molt en primer terme, els vostres patrocïnats. Tenen algun competidor, però encara fóra prematur dir res. El mal és que no hi ha sinó onze cambres. Així i tot em penso que tot es podrà arreglar. Ja us tindrè al corrent. Una bona abraçada

F. Soldevila

345. El matemàtic Lluís Santaló i Sors (Girona, 1911 - Buenos Aires, 2001), nebot del polític i pedagog Miquel Santaló i Parvorell (Vilaür, Alt Empordà, 1887 - Guadalajara, Mèxic, 1962).

179. A Joan Oliver i Sallarès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Juliol-agost de 1939]

Rebo la vostra lletra que us agraeixo vivament.³⁴⁶ M'interessa. Però abans de prendre una decisió tan transcendental, comprendreu que em caldria saber alguna cosa més.

1. Retribució i cost de la vida.
2. Durada del compromís i obligacions (o nombre d'hores de classe).
3. Com a universitari, el lectorat fóra també en alguna universitat?
4. Hi aniria també algú de nosaltres?

Si poguéssiu respondre'm tots o almenys algun d'aquests extrems, us restaria molt agraït. Jo mentrestant, de la meva banda, també procuraré informar-me.

346. En la carta que Joan Oliver li lliurà el 20 de juliol de 1939 li deia: «Suposo que ja coneixeu la demanda d'escriptors per a exercir de lector en Universitats i Escoles de Suècia. L'altre dia el Secretari General de la UGT i ministre Moix em va dir si li donés dos noms d'escriptors catalans que els recol·laria amb la seguretat d'imposar-los. De seguida he pensat en vós. Us agrairé que em digueu si us interessa» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

180. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

15, Av. de Paris
L'Isle-Adam (S. et Q.)
26.VII-39

Sr. Pous i Pagès

Estimat amic,

Gràcies per la vostra carta i la vostra gentil absolució. Aquesta vegada podeu estar tranquil: La vostra lletra aèria no deu volar encara, però ja és camí de Suïssa.

Celebro la notícia: una comèdia en quatre actes. Va bé. Ja la veig camí de Buenos Aires. Jo, per ara, em limito a enviar-hi algun article. Avui estic redactant el terç. Articles políticopatriòtics: tan ponderats i equilibrats com m'és possible.

No m'estranya que passeu fred. Per aquí, a peu pla, també en fa a estones. Us envejo una mica la muntanya. Si poguéu, me n'aniria a passar-me un mes a Suïssa. Però ni m'hi deixarien entrar, em temo, ni tinc diners per anar-hi. Quins preus de pensió regeixen per aquests indrets on viviu ara? No han tingut prou amb tancar-me Catalunya que m'han hagut de tancar també Suïssa, els dos països on millor em trobo. I el que és jo no em faig il·lusions, malgrat les pugnes interiors a Espanya: en tenim per estona. Perquè Franco té la paella pel mànec. Millor dit, la tenen Alemanya i Itàlia, que és molt pitjor. Hi haurà desavinences, conspiracions, sedicions, àdhuc pronunciaments, si voleu, però mentre no siguin escoltats decididament per França i Anglaterra, la Gestapo ho aguantarà.

Com us deia en la meva carta anterior, l'inconvenient més gran per a la vinguada dels Casanovas és la manca de lloc. Perquè ultra els qui érem a Boissy (en lloc d'En Samper³⁴⁷ hi ha el nebot d'En Santaló) —17— han de venir l'escultor Rebull, la seva dona i tres fills.³⁴⁸ Ja fa temps que són candidats: hi havia el dubte de si es decidirien. L'altre dia va venir ell a inspeccionar, i, encara que hauran d'estar una mica comprimits, em penso que no deixaran de venir. L'única esperança,

347. El músic Baltasar Samper (Palma, 1888 - Ciutat de Mèxic, 1966), que s'exilià a Mèxic, on continuà la seva carrera professional i fou director de l'Orfeó Català.

348. L'escultor Joan Rebull i Torroja (Reus, Baix Camp, 1899 - Barcelona, 1981), la seva esposa Teresa i els fills. En *Dietaris de l'exili i el retorn*, Soldevila ens parla dels seus esplais amb Rebull, «que també estava fins al capdamunt de la comunitat» (p. 49).

doncs, per a la vinguda dels Casanovas és si a darrera hora, els Rebull es desdiguessin. De totes maneres, convindria que insistís prop de l'Sbert, perquè potser els trobaria alguna altra solució.

Adéu-siau. Que la muntanya us preservi i us enforteixi.

Cordialment i devotament

F. Soldevila

181. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita en targeta postal.

L'Isle-Adam, 12.IX.39

Estimat Pous,

Acabo de rebre la vostra lletra del 4. Us responc en postal perquè arribi més de pressa: la censura les despatxa més ràpidament. Abans de tot: si no us heu fet arreglar els papers, feu-ho de seguida: presenteu-vos a la Mairie d'Ollièrgues.

Les vostres observacions són exactes. Però cal esperar que el triomf de les democràcies representarà, pel cap baix, un notable millorament en molts aspectes de la vida espanyola: caldrà que el règim s'atemperi al clima dominant a Europa. I jo confio en el triomf de França i Anglaterra.

Tinc entès que la Fundació Ramon Llull seguirà funcionant. L'Sbert, l'altre dia, em va dir que seguís treballant en la meva obra.

Sembla que hi haguéssis una tornada copiosa d'emigrats cap a Espanya: al consolat donaven tota mena de facilitats. D'altres giren els ulls cap a Amèrica. D'altres ofereixen els seus serveis a França. D'altres esperen encara, abans de prendre cap decisió.

Ignoro si la línia d'avions suïssa segueix funcionant. Però tothom escriu directament.

Records dels companys. Coratge. Escriviu. Us abraça

F. Soldevila

A Puy-de-Dôme hi esteu bé. Potser hi enviaria la dona i el nen. Hi hauria un parell de cambres i cuina per llogar?

182. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

15, Av. de París
L'Isle-Adam (S. et. Q.)
16-XII-39

Sr. Pous i Pagès

Estimat i respectat amic,

La sessió, l'altre dia, va prolongar-se tant que no vaig poder parlar —us en volia parlar almenys a vós— d'una qüestió que encara em treballa: allò de la 4ª Època damunt de la portada de la revista.³⁴⁹ Em dóna tan netament la sensació de poca-solta contraproduent, que, malgrat tenir-ne la consciència tranquil·la i malgrat que potser ja no hi ha res a fer, insisteixo prop de vós, per si no fóra almenys possible de substituir el 4ª per 2^a, com si consideréssim que una comença en la nova època. Així podríem començar igualment numeració i no donaríem l'espectacle d'una revista que encara no arriba al nº 100 i ja no té no menys que quatre èpoques, cosa discutible, de tota manera, perquè en realitat, es tracta de matisos més o menys pronunciats, però no d'èpoques.

Fins divendres. Una bona abraçada

F. Soldevila

349. Es refereix a la *Revista de Catalunya*, que va ser represa a l'exili, promoguda per la Fundació Ramon Llull.

183. A Joan Coromines i Vigneaux³⁵⁰

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

15, Av. de París
L'Isle-Adam
21-XII-39

Sr. J. Coromines

Distingit amic,

Permeteu que, abans de tota altra cosa, us expressi el meu condol per la mort del vostre pare.³⁵¹ Precisament, quan la notícia va arribar, jo era a París i em va sobtar tant més, que, feia molt poc temps, havia parlat amb el Dr. Anguera³⁵² i m'havia ponderat la decisió, l'energia i l'optimisme amb què el vostre pare va marxar. Ha calgut ben bé que una nova malura vingués a afegir-se a les altres perquè totes plegades poguessin abatre la seva fortitud. En tota circumstància, la seva pèrdua hauria estat dolorosa per a tots nosaltres, però ho és molt més en les circumstàncies actuals. Us prego de trametre el meu condol a la vostra mare i als vostres germans, i faig vots perquè tots trobeu en aquesta desgràcia la serenitat que ell mateix us hauria volgut infondre.

I ara permeteu-me que us parli del contingut de la vostra carta. Perdoneu que m'hagi pres uns quants dies per a respondre-hi: És que, realment, no sabia quina decisió prendre.³⁵³ Ho comprendreu tot d'una: ja havia renunciat, almenys ara com ara, al viatge a Amèrica. Quan vaig tenir-ho tot a punt o gairebé, vaig anar a l'Agència a veure si encara restaven passatges per al Marsília. El SERE ja no en tenia, l'Agència ja no tenia tercers i hauria pres segones, si el preu no hagués estat

350. El filòleg Joan Coromines i Vigneaux (Barcelona, 1905 - Pineda de Mar, Maresme, 1997), amb qui Soldevila mantingué una amistat heretada de la que tenia amb el pare, Pere Coromines.

351. Pere Coromines i Montanya (Barcelona, 1870 - Buenos Aires, 1939), escriptor i polític.

352. Joan Anguera de Sojo, germà del jurista Oriol Anguera de Sojo. S'havia exiliat el 1936 a la República Francesa i havia reprès la seva activitat mèdica a la Clínica L'Abbaye, situada prop de París. Retornà a Barcelona el 1942.

353. Li oferiren una plaça d'història medieval a la Universitat de Cuyo, a Mendoza, on Coromines va poder professar. El contacte amb el filòleg fou possible gràcies a Daniel Girona i Llagostera, director de la revista *Catalunya* de Buenos Aires, i de l'Agrupació d'Ajut a la Cultura Catalana, que volia ser una plataforma d'ajut als exiliats. Així s'explica en una carta adreçada a Soldevila per Joaquim Ventalló el 16 de desembre de 1939 (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

del doble.³⁵⁴ I quan una nova sortida de vaixell va dibuixar-se, la navegació havia esdevingut molt perillosa. I, amb el nen i la dona (que pateix del cor) no vaig gosar afrontar-la. La vostra proposició és tan temptadora que tots aquests dies he vacil·lat. Si hi hagués manera d'ajornar un quant temps la decisió, no decidiria encara. Però com que això no deu ésser possible, tot i saber-me molt greu, us haig de dir que no puc acceptar. Potser d'aquí un o dos mesos els perills de la navegació hauran disminuït, potser per aquesta o per altres causes me'n penediré. Però avui no sabia prendre altra decisió. I em sap greu de veres, creieu-me.

Us agraeixo molt que hàgiu recordat el que us vaig demanar aquell dia a l'ambaixada de Xile. Si algun cop em doneu noves de la vostra vida a Mendoza, us en sabré grat.

Les meves salutacions per a la vostra mare i la vostra germana. Una bona encaixada del vostre amic

F. Soldevila

P. S. Us adjunto, tanmateix, el *curriculum vitae*, per si era possible d'ajornar la decisió.

354. Servicio de Evacuación de Republicanos Españoles (SERE), creat el febrer de 1939 sota la influència de Juan Negrín i la tutela del Govern mexicà.

184. A Antoni M. Sbert i Massanet³⁵⁵

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Desembre de 1939]

Vaig rebre la vostra lletra anunciant-me l'arribada imminent dels fills d'En Jordana.³⁵⁶ De la manera com m'ho dèieu («em sembla que en parlava vagament a En R[iba]»), confesso que de moment vaig esverar-me, perquè em pensava que els companys no en sabien res. Però tot d'una de parlar-ne amb En Riba vaig poder comprovar el meu error. N'estaven al corrent i tothom hi estava perfectament d'acord. Per això resulta més incomprensible un episodi penós que ja us deu haver explicat En Jordana del nostre sojorn aquí perquè se'n tornés amb els fills al cap de poca estona d'haver arribat. La qüestió del nostre sojorn de moment ja està arreglada: caldrà veure com s'arregla per als qui havien de venir. L'episodi penós suposo que haurà estat superat perquè aquell mateix vespre En Riba va escriure En Jordana. Jo també li escric.

Els meus respectes a la vostra muller.

355. No duia el nom del corresponsal, però pel contingut es dedueix que era ell, ja que com a dirigent de la Fundació Ramon Llull s'ocupava de l'allotjament i benestar dels intel·lectuals catalans.

356. L'escriptor Cèsar August Jordana i Marfà (Barcelona, 1893 - Buenos Aires, 1958) i la seva família van partir de Marsella a Buenos Aires el 12 de desembre de 1939.

185. A Cèsar August Jordana i Mayans

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Desembre de 1939]*³⁵⁷

Sé que en Riba us va escriure el mateix vespre de la vostra vinguda a Boissy i espero que aquell penós incident haurà pogut ésser superat. De totes maneres, tinc interès a dir-vos, pel que fa a nosaltres, que tant la meua dona com jo, podeu estar-ne segur, rebrem els vostres fills amb tota cordialitat i ens farem una obligació de procurar que estiguin bé. Si jo m'hagués adonat abans de la vostra decisió d'endur-vos-els (confesso que no me'n vaig adonar fins al moment que la vostra filla em va allargar la mà) ja us ho hauria dit de paraula. El problema que pugui plantejar l'afluència d'hostes (ahir ens van arribar Mn. Vilar³⁵⁸ i en Baltasar Samper) es pot, quan calgui, solucionar amb alguna dona del vilatge que vingui a ajudar a la cuina. I pel que fa a les classes, és clar que no es tracta d'una Escola amb tots els ets i uts, però penso que poden ésser profitoses i jo he fet regularment la meua hora de lliçó dia per altre d'ençà de la meua arribada.

Amb les meves sal[utacions].

357. És en el revers de la carta anterior adreçada a Sbert.

358. Joan Vilar i Costa (Manresa, 1889 - Tolosa de Llenguadoc, 1962), exjesuïta, autor del llibre *Montserrat* (1938), on replicà la pastoral colectiva de l'episcopat espanyol que proclamava la «Cruzada».

186. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita en una postal: «Banyuls-sur-mer. Monument aux morts (1914-1918). Oeuvre de M. Aristide Maillol, sculpteur».

7-VII-40
Villa Rose Marie
Av. 4 septembre
Banyuls-s/Mer (P. O.)

Aux b. s. De M. Climent. M. C. Riba 27, rue Ducan. Bordeaux (Gironde)

Amic Riba, he rebut un mot de la Leve³⁵⁹ en què em dóna l'adreça del seu cosí: Monsieur Hébiard, route de Ria, Prades (P. O.). Em demana que te la trameti, a fi que t'hi adrecis per a tot el que pugui convenir-te en les actuals circumstàncies. Espero que tots seguiu bé, malgrat tants de contratemps i de peripècies. Bons records per a tu i els teus de

F. Soldevila

Bons records també a en Climent.³⁶⁰

359. Rosa Leveroni.

360. Joan Climent i Nolla, excònsol, les condicions de vida del qual eren aleshores molt dures, com el mateix Soldevila explicà en el seu *Dietaris de l'exili i el retorn*: «voreja la misèria, diu en Riba». Vegeu l'anotació del 26 d'abril de 1940 (vol. I, p. 135).

187. A Elisabet Hérault

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita.

Villa Rose Marie
Banyuls -s/ Mer (P. O.)
31-VII-40

Chère amie,

Votre lettre tumultueuse nous a fait le plus grand plaisir, malgré ne pas être précisément gaie. Mais elle nous apportait de vos nouvelles, vos «réelle [?] pensées affectueuses», votre philosophie, votre littérature, votre politique et un tas de choses encore, toutes agréables et toutes chères à nous. Aussi nous l'avons lu à voix haute et à voix basse, en commun et en particulier, et même nous avons répété quelques-unes de vos phrases à nos amis les exilés qui se trouvent comme nous à Banyuls. En somme, un vrai succès.

Avez-vous reçu une lettre et une carte que je vous ai adressée à Brinon? La lettre est partie avant l'occupation, mais probablement elle y est parvenue après; la carte s'est croisée avec votre lettre de la Thuillière. Vous voyez bien que nous ne vous oublions pas. Nous vous demandions des nouvelles de votre mari, de M. Antoine, de la jeune maman et des deux bébés en route, et nous sommes heureux d'apprendre qu'ils sont tous en bonne santé, et libres les uns, délivrés les autres. Rien toujours du papa?

Nous sommes relativement bien. «Il pleut, mais il pourrait y avoir de l'orage». Yvonne commence à se ressaisir après le coup terrible qu'a été pour elle la défaite de la France. Mon Dieu, comme je me suis évertué à lui faire comprendre que la France, même vaincue, sera toujours la France.

Gerardet s'est pas trop fatigué en jouant aux boules et en allant chercher les boules des boulistes: aussi doit-il maintenant rester quelques jours au lit. Moi, toujours le même...

Charles et famille n'ont pas pu quitter Paris. Les dernières nouvelles que j'en ai eu étaient bonnes. Toutes les femmes, mère et filles, se disposaient à rentrer en Espagne. Mais jusqu'à présent elles n'auront pas pu quitter Paris. Charles pense aussi à rentrer. Mais je ne sais pas si cela lui sera facile. Les nouvelles, de là-bas son toujours peu rassurantes.

Yvonne me fait vous demander des nouvelles de M. André et de sa famille. Mes hommages à Mme. Séjournet. Bons souvenirs d'Yvonne. Nos plus affectueuses pensées pour vous. Baisers aux enfants

Ferdinand

188. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Villa Rose Marie
Banyuls -s/Mer (P. O.)
28-IX-40

Estimat Pous,

Comprenc el vostre estat d'exasperació. Quan semblava que els nostres problemes volien encarrilar-se, ve l'enfonsament inesperat, total. Hauríem pogut admetre'l després d'una llarga lluita: entrava dins les possibilitats. Però la cosa sobtada que ha estat, malgrat aparèixer ara com a perfectament explicable, vist els factors que hi han jugat, em costa encara d'acceptar i de pair.³⁶¹ Aquests darrers dies la vostra exasperació deu haver-se accentuat. Però també potser la vostra esperança.

Causes? Culpes? Els historiadors tindran un camp extens per laborar. Que les dones hi tinguin la seva part no em sembla dubtós. Que en tinguin més que els homes m'ho sembla molt. En general, quan sento dir d'algú: «Oh, ell, si no fos la seva dona!», penso que és ell més que no pas la seva dona. En les poques dones franceses que he tractat amb una certa intimitat —començant per la meva— hi he trobat un patriotisme molt agut. Amb paradoxes com aquesta, això sí: Molt patriotisme, però a tot estirar un parell de fills per a França; o bé cap.

La corrupció político-econòmica hi ha estat per molt, però penso que encara més la ceguera política i social. Molts dels corruptes, si haguessin pensat que la corrupció menava a aquesta desfeta —que és també llur desfeta personal— ja haurien procedit altrament. Però van creure que tot podia coexistir: enriquiments fabulosos i defensa eficaç, defensa eficaç i lluita declarada o sorneguera contra tot el que pogués semblar anti-capitalisme, amb les conseqüents simpaties i encoratjament.

361. Es refereix a la capitulació de França. En *Dietaris de l'exili i el retorn*, el 17 de juny de 1940, anotà: «Acabàvem de dinar, quan la senyora de dalt ens ha cridat: "Hem capitulat —m'ha dit a mitja veu—: veniu." Hem pujat tots tres. Sentint els mots del mariscal Pétain, Yvonne s'ha posat a plorar. Gerardet la mirava espantat, amb ganes de plorar, però sense arrencar el plor. A mi em saltaven les llàgrimes [...]. Però ha arribat en Jaume Sunyer amb la notícia que les condicions d'armistici havien resultat inacceptables i la guerra continuava» (vol. I, p. 123). Malgrat això, l'armistici se signà el dia 22 de juny i suposà la divisió de la República Francesa entre una zona ocupada directament pels nazis, que comprenia París i una bona part del territori, i una altra anomenada «lliure», amb capital a Vichy, i regida per un govern col·laboracionista i autoritari presidit pel mariscal Pétain.

ments a enemics indubtables de França. En fi, val més no parlar-ne gaire. Ja en parlarem quan serem a Amèrica. Ja sabeu que ja hi fóra, si no m'hagués fallat tan estúpidament la càtedra de Mendoza. Ara caldrà esperar la possibilitat d'embarcament. Ahir es deia que d'aquí un mes i mig sortiria de Marsella el primer vaixell. No sé el que hi deu haver de cert. Espero notícies de l'Sbert. Sabeu res d'en Nicolau? I dels altres amics i companys? Ja deuen saber que en Sagarra va tornar a Espanya.³⁶² Al cap de dos dies d'ésser a Barcelona, va marxar cap a Madrid. També han tornat a Barcelona la meua cunyada i les tres noies. El meu germà segueix a París.

Una abraçada

F. Soldevila

362. L'escriptor Josep M. de Sagarra (Barcelona, 1894-1961), que té un paper molt destacat en *Dietaris de l'exili i el retorn soldevilians*.

189. A Pèire Roqueta³⁶³

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Villa Rose Marie
Banyuls-s/Mer (P. O.)
17-X-40

M. Pierre Rouquette

Cher Monsieur,

Je vous remercie vivement de votre lettre. Je vois que mes amis Sunyer³⁶⁴ et Casanovas³⁶⁵ ont transformé en décision ce qui n'était qu'un projet. Mais je ne le regrette pas. D'abord, parce que j'ai, une fois de plus, l'occasion de voir combien vous vous intéressez au sort des écrivains et artistes catalans (un jour — j'en suis sûr — votre nom sera écrit avec gratitude). Ensuite, parce que j'avais bien l'intention de quitter les bords de la mer, qui n'ont pas été favorables à ma santé. J'ai passé un bien mauvais été: tant, qu'il me faudrait même, avant de m'installer à Avignon, un séjour dans quelque endroit sain, s'il se peut un peu surélevé, où je puisse me remettre. J'espère qu'on pourra le trouver dans le département. Mais pourra-t-on aussi y louer un petit appartement meublé tout simple? J'attends votre réponse. Mais, pour gagner du temps, je vous envoie dès maintenant la demande au Préfet. Je ne sais pas si elle sera assez bien rédigée au point de vue administratif. Veuillez y faire, je vous prie, les corrections nécessaires et je vous la rendrai tout de suite.

Croyez, cher monsieur, à ma profonde reconnaissance, et veuillez agréer avec mes respectueux hommages à Madame, l'expression de mes sentiments les meilleurs.

F. Soldevila

363. En aquesta etapa de l'exili, Pèire Roqueta ajudà molt Soldevila i altres intel·lectuals catalans. En el seu *Dietaris de l'exili i el retorn*, Soldevila li féu, el 9 de desembre de 1940, aquest reconeixement: «En Rouquette es comporta excel·lentment. Petit, primet, tibet, d'una edat indefinida, però tirant cap a la cinquantena: ulls vius, nas agut; polít i cordial, haurà estat per a nosaltres un veritable amic i un protector. L'escultor Casanoves, que s'ha presentat quan acabàvem de dinar, m'ha explicat que ell diu: "No, si això que faig no és res: el que jo voldria és poder fer molt més per vosaltres: tenir una posició econòmica que em permetés ésser un Mecenes com en Cambó". I la seva dona va explicar a en Casanoves que en Rouquette, molt catòlic, cada vespre, en fer les oracions en família, prega perquè Déu salvi Catalunya» (vol. 1, p. 221).

364. El pintor Joaquim Sunyer.

365. L'escultor Enric Casanovas.

P. S. Personne ici n'a des nouvelles de M. Riba. Nous pensons qu'il doit être toujours à Bordeaux. Il est vraiment regrettable qu'il ne soit pas parti lorsqu'il en était encore temps. Je ne vois pas que, pour le moment, il ait des possibilités de correspondre.

Mon bon souvenir à M. Casanovas.

190. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Villa Rose Marie
Banyuls-s/Mer
(P. O.)
29-X-40

Cher Monsieur,

Je reçois à l'instant votre lettre du 26, dont je vous remercie infiniment, ainsi que du succès de ma demande. J'aurais certainement besoin d'un papier de la Préfecture disant que M. Le Préfet m'accorde, ainsi qu'à ma femme et mon enfant, l'autorisation pour résider dans le département de Vaucluse.

Votre lettre me trouve au lit, aussi avec la grippe. C'est une saison de plus pour que je persiste dans mon idée de me remettre un peu à la campagne, avant de m'installer à Avignon. Mais je ne pourrai certainement pas payer en même temps deux logements. C'est pour quoi, tout en remerciant vivement Mme. Casanovas de son empressement, je la prie de ne rien louer pour le moment à Avignon. Il paraît qu'il serait bon pour ma santé un changement à un endroit loin de la mer, sec, s'il se peut un peu élevé (200 à 500 m.). J'ai étudié ces jours-ci le Baedeker et il m'a semblé que du côté de Vaison ou de Valréas, on pourrait trouver quelque chose d'à peu près. Si seulement vous pouviez vous renseigner sur les possibilités de ces contrées, nous irions à celle qui offrirait de plus d'avantages et sur place nous chercherions un logement. Dès que je serais mieux, nous pourrions nous installer à Avignon.

Je regrette de devoir encore vous déranger. Veuillez croire à ma reconnaissance. Mes respectueux hommages à Madame.

Bien à vous

F. Soldevila

191. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Villa Rose Marie
Banyuls-s/Mer (P. O.)
8-XI-40

M. Pierre Rouquette

Cher Monsieur,

On nous informe que Beaumes-de-Venise, tout près de Carpentras, est une localité qui pourrait nous convenir au point de vue du climat, et que nous y pourrions trouver des appartements meublés, confortables.³⁶⁶ On nous indique même le nom de propriétaire, M. Jourdan, ex-notaire.

De ce côté-là ne vous faites, donc, pas de soucis. Ce dont nous avons besoin est de l'autorisation de M. le Préfet, sans quoi nous ne pourrions pas partir d'ici.

Avec mes respectueux hommages à Madame, je me dis, cher Monsieur, votre dévoué.

F. Soldevila

366. En aquesta població de la Provença van arribar-hi l'11 de desembre de 1940 i s'hi van poder estar fins al 13 de juny de 1942, que es van traslladar, gràcies també a les gestions de Roqueta, a Saut de Valclusa, on van passar la resta de l'exili.

192. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Villa Rose Marie
Banyuls-s/Mer (P. O.)
16-XI-40

Cher Monsieur,

J'ai reçu vos lettres du 6 et du 12 courant, dont je vous remercie, et hier soir m'est parvenue, envoyée par le Sous-préfet de Céret, l'autorisation du Préfet de Vaucluse. Maintenant, avec cette autorisation, je pourrai demander mon sauf-conduit pour aller d'ici à Avignon.

Je n'ai pas écrit à M. Jourdan. Notre intention était d'aller à Beaumes ou ailleurs et de décider sur place. Déjà — c'est curieux —, lorsque j'ai été à Avignon au mois de février 1939, en passant devant le Syndicat d'Initiative, j'ai eu intérêt à savoir s'il y aurait dans le département quelque endroit qui pourrait nous convenir. Je me rappelais qu'on m'avait donné un nom, mais j'avais oublié ce nom. C'est pour cela que l'idée m'est venue d'écrire au Syndicat.

J'écris maintenant à M. Jourdan, quoique je ne crois pas que ce studio avec une seule pièce qui doit servir en même temps de salle à manger et de chambre à coucher pour tous trois, puisse nous convenir.

Plusieurs jours s'écouleront encore avant que je n'obtienne mon sauf-conduit. Alors, finalement, nous partirons. Ce sera un plaisir pour moi de vous servir.

Bien cordialement à vous

F. Soldevila

193. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Villa Rose Marie
Banyuls -s/Mer
30-XI-40

Estimat Pous,

La vostra lletra, d'acord amb el vostre desig, m'ha arribat encara a Banyuls. Penso que en partirem, si no hi ha cap entrebanc, d'aquí quatre o cinc dies (ja tinc el salconduit, durable fins el 10). Potser quan passaré per Avinyó, on restaré el temps d'arreglar els papers, vós ja hi haureu arribat i tindrem ocasió de fer una bona conversa i continuar de paraula aquest interessant debat epistolar. Després, sia algun dia que jo baixi a Avinyó, sia algun dia que vós vingueu a veure'ns a Beaumes-de-Venise, que és el vilatge on anem, tindrem noves ocasions de parlar i parlar, i haurem així començat a refer el nucli que el desastre havia dispersat. Però on espero que, si el temps ho permet ens vagarà de fer les més llargues xerrades, i de debatre present, passat i esdevenidor, és damunt del vaixell; perquè jo ja em veig, ja ens veig, navegant amb rumb cap a Mèxic. I, pel que em diu l'Sbert, dedueixo que això serà més aviat del que pensàvem. Jo, no sé ben bé perquè, calculo cap a mitjan gener.

Estic inquiet pel que fa al meu germà. Vaig tenir una seva postal familiar data-
da el 30 de setembre. Després, en Joan Tomàs, que havia sortit de la zona ocupada, me'n va transmetre bones notícies.³⁶⁷ Però ara ja fa temps que no m'ha tornat a fer saber res més d'ell. Dies enrrera li vaig demanar noves, i no rebo resposta. A vegades penso que si qualsevol dia rebré notícies seves... de Barcelona.

L'Sbert m'escrui que esteu impacient perquè no rebeu el permís d'Avinyó. Si encara no l'heu rebut, però sabeu que us ha estat concedit, no us neguitegeu; va per via oficial, de prefectura a prefectura, i triga una colla de dies a arribar.

D'en Sagarra, no en tinc notícies directes: tot el que us en digui és de segona o de tercera mà. Em sembla que ja us vaig dir que al cap de dos dies d'haver arribat a Barcelona, va haver de marxar cap a Madrid, *soi-disant* per conèixer els nebots. Aquesta anada a Madrid sembla que és un tràmit necessari per a tota personalitat que ha d'ésser depurada. No voldria, doncs, que en féssiu deduccions desfavorables a en Sagarra.

367. El periodista Joan Tomàs i Rosich (Igualada, Anoia, 1892 - Ciutat de Mèxic, 1968).

D'altra banda, ja sabeu que Espanya segueix essent un país on les influències segueixen jugant com abans, i el germà gran d'en Sagarra, que viu a Madrid de fa molts anys està molt ben situat.³⁶⁸ *Bref*: el xicot va poder tornar a Barcelona, va llogar una torre a Sarrià o a Sant Gervasi, i les darreres notícies diuen que ja fa la vida normal i que els metges l'han donat totalment d'alta.

«Tot el que hi havia en perill ara pot ésser novament salvat», dieu. Sí, si totes les forces i tots els valors interessats a salvar-lo hi posen el màxim esforç i no segueixen esperant que el foc arribi a casa per a anar a extingir-lo. Vull esperar-me com vós, i a estones ho aconsegueixo, però no sempre. Segueixo treballant.

Sabeu com us estima el vostre amic i devot

F. Soldevila

368. Ramon de Sagarra i Castellarnau.

194. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise
14-XII-40

Cher M. Rouquette,

Quelle chance a été pour nous de venir à Beaumes-de-Venise, et comme nous vous sommes reconnaissants de tout ce que vous avez fait pour nous faciliter le séjour dans le département.³⁶⁹ C'est un coin délicieux, et tout ce qu'on nous avait dit sur la beauté du paysage, sur la pureté de l'air, sur la douceur de la température est encore inférieur à la réalité. En plus, l'appartement que nous avons chez M. Jourdan est parfait dans sa simplicité: garni avec un goût excellent, propre, gai, ensoleillé. Le petit grossit à vue d'oeil et a une mine superbe, et moi je dois me prévenir contre des illusions excessives tellement je me sens mieux. Enfin, nous sommes on ne peut plus contents d'être ici. Ajoutons encore que l'affaire des papiers s'est arrangée sans la moindre difficulté et que nous avons eu des nouvelles de la valise de Gérard, que nous croyions perdue. Le voyageur qui l'avait prise par mégarde a adressé une carte à Gerard à Banyuls-del-Mar. Imaginez qu'il a appris son nom et sa résidence grâce à ses Mémoires.³⁷⁰ Ce qui veut dire que la littérature précoce peut avoir parfois son utilité.

Je m'excuse d'avoir oublié de vous transmettre les salutations dont M. Sunyer m'avait chargé.

Mes respectueux hommages à Madame. Mon bon souvenir à Mrs. Pous et Casanovas. Et pour vous, cher M. Rouquette, l'expression de mes sentiments les meilleurs.

F. Soldevila

369. Hi van arribar el dia 11 de desembre de 1940.

370. Vol dir unes memòries que havia començat a escriure el petit Gerard, en un quadern on deia: «Memòries de Gerard Soldevila. Banyuls del Mar (P. O.)».

195. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise
23.XII.40

Estimat Pous,

Penso que potser en Rouquette us ha parlat de la lletra que vaig adreçar-li fa uns quants dies, no sols per a transmetre-us els bons records que per a vós inclouia, sinó per a dir-vos com estem bé en aquest recó de Beaumes. Realment per a haver llogat sense haver vist ni el país ni l'allotjament, hem tingut molta sort. Com us havien dit a vós, el paisatge és una delícia. I el clima molt sa. Jo ja en sento els beneficis i em trobo molt millor que a Banyuls. Si això durés, al cap d'un cert temps no deixaria d'experimentar-ne les bones conseqüències. Però convé no fer-se masses il·lusions. Per a evitar decepcions ulteriors. Us desitjo un bon Nadal —tan bo com ho permetin les circumstàncies— i un Any Nou més feliç que el que se'n va. L'esperança hi és. Aquelles forces de resistència que al·ludíeu en la vostra darrera lletra s'han manifestat aquests darrers temps i s'estan manifestant ara en forma esperançadora. I alguns càstigs merescuts semblen insinuar-se, semblen haver començat. El fet és que hem arribat a creure-ho tot perdut i que ara gosem creure que moltes coses, si no totes, poden salvar-se.

Una bona encaixada del vostre amic i devot

F. Soldevila

No us animaríeu a venir-nos a veure un dia?

196. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise
28.XII.40

Estimat Pous,

Gràcies per la vostra lletra i excuseu la molèstia. Vaig veure en el *Petit Provençal* l'anunci de la Prefectura i vaig témer que no es referís a tots el[s] que ja tenim aquella mena de tarja d'emigrant a Mèxic. Més val així, que no m'hagi hagut de moure, perquè m'hauria vingut una mica costa amunt.

Vaig tenir una alegria en llegir que us agradaria venir aquí. Malgrat que, quan vam arribar, ja ens van dir que havíem tingut sort d'enviar paga i senyal, perquè no restava res més per llogar, tenia l'esperança que una cosa o altra es trobaria. Però ara, al cap de vint-i-quatre hores escasses d'haver rebut la vostra lletra, no tinc més remei que rendir-me a l'evidència i, tot i dolent-me molt, us haig de dir que, ara com ara, no hi ha res a fer. La casa de M. Jourdan és la sola casa que està acondicionada com cal. En alguns altres allotjaments ja s'hi han encabit llogaters, ja; però es pelen de fred i no tenen el més elemental confort. La sola esperança seria que un percepteur alsacià que ja ha estat de moment instal·lat a Beaumes, fos destinat a alguna altra banda. Habita a la mateixa escala que nosaltres, i té dues cambres i una cuina-menjador, tot molt assolellat. Paga com nosaltres, 450 frs; però en aquest lloguer hi van compresos l'electricitat i l'aigua. Ja hem parlat amb la propietària per al cas que se n'anés, però això tant pot produir-se ara com sap Déu quan. Quina llàstima! Crec que Beaumes i la contrada us agradarien molt i pel que fa al proveïment hi trobem (hi troba la meua dona) moltes més facilitats que a Banyuls. Altrament, hauríem refet una mica el nucli intel·lectual dispers. No cal dir que, a qualsevol moment que una avinentesa es presentés, us escriuria tot seguit.

Tampoc no he tingut noves de l'Sbert. Sols un mot nadalenc de la Maria Antònia.³⁷¹

Els meus bons records a en Rouquette i a en Casanovas. Les nostres afectuoses salutacions per a vós, amb una bona abraçada del vostre amic i devot.

F. Soldevila

371. Maria Antònia Freixes i Jover (Barcelona, 1915 - Naucalpan, Mèxic, 2006) era la secretària d'Antoni M. Sbert. El 1942 va marxar a Mèxic, on féu de bibliotecària i fou membre de l'Orfeó Català i d'Esquerra Republicana de Catalunya.

197. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 14.I.41

Estimat Pous,

Res encara de llogable. Però un dels veïns, que acabo de trobar, me [ratllat] diu que pensa marxar a la fi del mes entrant. Si no partim abans, potser això us fóra la solució, una mica massa remota, ai las!, vist el fred i les molèsties que patiu. Pel que fa a Beaumes-de-Venise segueix conservant el prestigi dels primers dies. El pa, que quan vam arribar era encara blanc, s'ha ennegrit notablement i no he tingut més remei que deixar-ne de menjar. Aquest la sola falla que hi ha hagut, i ho és per a mi, no per a una persona normal, perquè el pa segueix essent bo de gust i no catastròfic de qualitat. Crec, doncs, que ací us trobaríeu, com nosaltres mateixos, en un indret agradable i, en certs aspectes, privilegiat.

Provaré, no cal dir-ho, de fer l'article.³⁷² Crec, com vós, que res no és negligible. Realment, és una mica difícil. Farem el que podrem, i vós ja m'hi fareu les observacions que us semblin pertinents. Em convindria, això sí, tenir una idea de la llargada de l'article i del temps de què puc disposar. Una altra cosa: el *rayonnement* del geni d'oc a Catalunya no és també la influència que En Mistral, per exemple, hi hagi exercit?

Res de nou respecte al viatge? Ara ja començo a témer que la partença no trigui massa. Trobo que partir cap a la fi de febrer, o àdhuc una mica abans, estaria bé.

Per en Roure-Torent³⁷³ he sabut que a Buenos Aires es disposen a celebrar, el pròxim mes de maig, els Jocs Florals de Barcelona, amb abundor de premis en metàlic, entre els quals el Fastenrath i el Rabell.³⁷⁴ Però la comunicació amb l'Argentina és gairebé absoluta.

Amb els nostres bons records, rebeu una bona encaixada del vostre amic i devot

F. Soldevila

Vulgueu saludar de part meva, ben afectuosament, en Rouquette i en Casanovas.

372. Els *Cahiers du Sud* van publicar el seu article «L'esperit d'Oc et la Catalogne», en el monogràfic dedicat a *Le Génie d'Oc et l'homme méditerranéen*, del 28 de febrer de 1943. Anys més tard, a la revista *Vida Nova* de Montpeller, se'n donà una versió traduïda al català feta per la mateixa redacció (núm. 14, gener-febrer-març 1958, p. 4-14).

373. L'advocat i escriptor Josep Roure i Torent (Barcelona, 1902 - Ciutat de Mèxic, 1955). El 1942 partí cap a Mèxic, on despuntà com a editor i promotor cultural.

374. Efectivament, el 1941 van celebrar-se a Buenos Aires amb el nom de «Jocs Florals de la Llengua Catalana».

198. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 5.II.41

Estimat Pous,

Tal com indiqueu, la causa del gran retard de la meua lletra van ésser les fortes nevades. Si l'hagués tirat al correu un parell d'hores abans, quan encara va passar l'autobús, l'hauríeu rebuda l'endemà. Prou vaig adonar-me'n i me'n vaig doldre. Però, en fi, tot està arranjat. Ja estic en relació amb Jean Ballard i ja tinc molt avançat l'article.³⁷⁵ En realitat, el que volen és «une perspective historique ramassée et vigoureuse de la culture catalane, en mettant en relief ce que cette culture tient de la civilisation dont le théâtre se trouvait entre Limoges et Barcelone». No cal dir que, mancat de llibres, topo amb algunes dificultats per a l'elaboració; però més o menys bé, ja ens en sortirem.

Espero que esteu millor i que la crisi és superada o camí d'ésser-ho. Ho espero tant més que jo acabo de passar una crisi potser no gaire dissemblant. La qual cosa vol dir que es tracta d'un mal moment atmosfèric (el fred, dieu vós —jo em decanto per la lluna). Sia com sia, passatger. Però empipador, no cal dir-ho. Ara: vós parleu d'esterilitat literària. Permeteu-me que, davant la vostra lletra, on hi ha tan bones observacions crítiques i psicològiques o psicoanalítiques, no en cregui res. Potser heu hagut de deixar de banda el conte començat. Potser ja l'heu reprès. I si no, podeu emprendre alguna cosa d'un altre caràcter: memòries per exemple, crítica, revisió. Jo sóc partidari de tenir sempre unes quantes feines entre mans: així hom pot sempre escollir la que més escaigui al moment psicològic: des de la pura creació fins a la feina gairebé mecànica.

El que dieu del januarius i del gener, ja prové, em penso, si no vaig errat, del llatí vulgar, on devia haver-hi un januarius, que va donar el gennaio italià, l'enero castellà i el gener català. El que és indubtable és que en català fa gener i no janer, perquè els lleidatans us diran gener i els valencians giner.

També he tingut carta de l'Sbert. M'hi parla d'Amèrica, però no de l'anada. Temo que, com vós dieu, va per llarg. I em dol, perquè, entre altres causes, jo tinc, cada cop més difícil, el problema alimentari. Cada dia se'm redueixen les possibilitats, cada dia la qualitat dels aliments degenera. Quan penso en el blat de l'Argentina, en l'arròs indonès, en les bananes tropicals, el cor se me n'hi va. I no per

375. Director dels *Cahiers du Sud*.

golafreria, creieu-me. Els primers temps aquí —la primera mesada— em refeia ràpidament: ara ja no és el mateix. Si, per un atzar sabéssiu algun recó d'arròs, no deixeu de dir-m'ho.

Tornant a l'article. El començament de la *Copa Santa* és: «Provençau, veici la coupo — qui nos vèn dei Catalan...!» oi?³⁷⁶ — Ítem més: podríeu enviar-me còpia d'aquella estrofa de Mistral (dins *L'Abraçada*, em sembla) on parla de com l'anomenada de les belles dames anava per les ciutats de l'una i l'altra banda del Pirineu: «Quan hi havia dins Barcelona...» — Ítem més: aquella estrofa «Ara mon Déu pode morir — ara mon Déu que he vist florir — l'arbre que plantere en Provença...» és de Roumanille?³⁷⁷ — Perdoneu la molèstia.

Cuideu-vos i no us descoratgeu. I, quan no sapigueu què fer, escriviu-me.

Bons records a En Rouquette i a En Casanovas. Salutacions de la meva muller.

Una bona abraçada del vostre amic i devot

F. Soldevila

376. «La Canson de la Coupo», *Armana provençau pèr lo bèl an 1868*, Avinyó, Roumanille, s. d., p. 16.

377. Josèp Roumanille (Roumanilha) (Sant Remigi de Provença, 1818 - Avinyó, 1891), fundador del Felibridge.

199. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise
I-III-41

Estimat Pous,

Vaig rebre la vostra lletra del 13 prop-passat amb els versos copiats per l'amic Rouquette, que van arribar molt a punt. Vaig enllestir l'article i vaig trametre'l a Marsella ja fa uns quants dies. M'hauria agradat que hi donéssiu una mirada, però tenia [il·legible] a no ultrapassar el termini que m'havia indicat el director dels *Cahiers du Sud*, M. Jean Ballard. D'altra banda, el fet que havia pogut fer derivar l'article cap al camp històric m'havia llevat bona part de les aprensions inicials. I, per la lletra que M. Ballard m'ha escrit acusant-me'n rebut, veig que n'està molt satisfet. «J'ai reçu votre texte —comença la lletra:— il est important et remarquable et correspond exactement à ce que j'attendais». Us faig còpia de la resta, però he volgut comunicar-vos aquesta frase, perquè vau ésser vós qui va encomanar-me l'article.

Ara una altra qüestió. Si encara volguéssiu venir a Beaumes, ara us tenim una molt bona avinentesa. A la mateixa casa que habitem, restarà lliure un allotjament, format: per una cuina-menjador, un water i una cambra de bany a la planta baixa; i una cambra ampla i confortable amb un gran llit, armari, lavabo d'aigua corrent, escalfapanxes, i una recambra amb un altre llit, força espaiosa i amb entrada independent (si es vol), al primer pis. Tot ben arreglat, gai, assolellat, excepte la recambra que s'aireja per la cambra gran. El water és comú als altres llogaters. La cambra de bany sols hauríeu de compartir-la amb nosaltres, que tenim el nostre allotjament en el primer pis, en el mateix replà de les que serien les vostres cambres. Haig d'advertir-vos que nosaltres en el nostre pis també tenim lavabo d'aigua corrent, de manera que difícilment ens seríem *gênants*. També tindríeu un lloc a la cave per a col·locar la vostra llenya, les vostres patates, etc. Us adjunto una fotografia i una descripció de la casa que Mme. Jourdan us envia, amb prec de tornar-la. I com que aquestes coses val més jutjar-les *de visu*, veniu: l'autobús deu partir d'Avinyó cap allà a les deu (s'hi ha d'anar d'hora per a tenir-hi seient): arribareu ací a quarts de 12. Mme. Jourdan posaria una cambra a la vostra disposició perquè hi passeu la nit. Menjaríeu, no cal dir-ho, amb nosaltres. I l'endemà, si volíeu, podríeu tornar a Avinyó.

El preu és de 450 frs., llum i aigua compresos. L'allotjament és lliure des del dia 15 de març.

No cal dir que us repeteixi l'elogi d'aquest recó. Però sí que us haig de dir que des del punt de vista alimentici és simplement admirable. I sembla que en el temps de la fruita ho és encara molt més.

En fi, vós decidireu. Però convindria una resposta una mica ràpida perquè hi ha altres candidats que esperen.

Bons records a En Rouquette. Li escriuré un dia d'aquests. Bons records també a En Casanovas.

Què fan els mexicans? El mes de febrer no he rebut res.

Us abraça el vostre amic i devot

F. Soldevila

200. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise
5-III-1941

Monsieur Pierre Rouquette

Cher Monsieur et ami,

Je vous remercie des textes provençaux que vous avez bien voulu m'envoyer. L'article est depuis une quinzaine de jours entre les mains de Monsieur Ballard.

Maintenant, je m'adresse encore à vous pour le cas où vous croyez votre intervention nécessaire. Les trois mois de mon récépissé finissent le 12 mars, et je viens d'adresser à la Préfecture ma demande de prorogation.³⁷⁸ Excusez-moi, et merci d'avance.

Comme vous croyez, je me suis fixé à Beaumes. Ce coin nous plait beaucoup; et, quoique je sois bien mieux, je ne me sens encore assez solide pour le quitter. J'espère pouvoir bientôt commencer à faire quelque visite à la Bibliothèque de Carpentras, où on peut aller et venir dans un après-midi.

Mon bon souvenir à M. Pous et M. Casanovas. J'espère que M. Pous a reçu la lettre que le lui ai adressé samedi dernier et que j'aurai bientôt sa réponse. On l'attend avec impatience.

Avec mes hommages à Madame, veuillez agréer, cher Monsieur et ami, l'expression de mes sentiments les meilleurs.

F. Soldevila

378. Poquíssims exiliats tenien el permís de residència. La majoria, com era el cas de Ferran Soldevila, tenien un *récépissé* (rebut) d'haver demanat el permís de residència, que tenia una validesa de tres mesos, però que no comportava pas una garantia perquè finalment es pogués obtenir.

201. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes, 7.III.41

Estimat Pous,

Ja devíeu rebre la lletra que vaig adreçar-vos dissabte. No sé si no devia expressar-me prou bé; però convindria que almenys em donéssiu alguna impressió sobre si us convé o no aquest allotjament, a fi que jo pugui transmetre-la al propietari. Com us deia, hi ha altres candidats i cada dia vénen a importunar-los. Ells responen que vós sou primer i que esperen la vostra resposta.

Jo tinc encara un altre motiu per a esperar amb impaciència la vostra lletra. Què passa? Aquesta és l'hora que no he rebut el subsidi del mes de febrer.³⁷⁹ Acostumava a rebre'l cap allà al 28. I ja som a 7 de març. Abans d'ahir vaig escriure a l'Sbert. Però, tot esperant la seva resposta, em perdo en conjectures. Molt us agrairé, doncs, un mot que m'aclareixi aquest misteri. Fet i fet, ja són dues les mesades que porten endarrerides.

Una bona abraçada del vostre devot

F. Soldevila

379. El subsidi destinat als escriptors i que atorgava la Fundació Ramon Llull.

202. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 10-III.41

Estimat Pous,

La vostra lletra em va aclarir, finalment, el misteri. El que és que l'aclariment és quasi pitjor. Quina catàstrofe, si la cosa no s'arregla! Sobretot no deixeu de tenir-me al corrent del que s'esdevingui. Jo he rebut notícies de Banyuls. Als P[irineus] Or[ientals] es fa el cens dels que reben subsidi: passen de casa en casa. Com a frontera, tot hi és molt més rigorós. Sembla que l'arribada del nou ministre a la Legació, és per molt en el que, segons m'indiquen, no és sinó una reorganització. Ara: es veu que l'essencial realment no ha arribat; però que és qüestió d'una quinzena (ara d'una setmana). Jo he defensat tant com he pogut la petita reserva que em van trametre a començament de juny. Però com que a hores d'ara ja han deixat de trametre'm dos mesos, se me n'està anant de pressa. A Anglaterra, del temps que vaig ésser-hi, encara em resta un residu, ja molt reduït; però en les circumstàncies actuals (que ja veieu com es compliquen), suposant que el pugui fer venir, em sembla arriscat; així i tot, no tindrè més remei que provar-ho. Si això em falla (i és una mica llarg d'aconseguir) no sé pas què hauré de fer. M'aconsola de pensar que potser el parèntesi serà breu i que, providentment, pel que em vau dir a Avinyó, vós i l'Sbert, vau saber establir una reserva: un vot a favor de la vostra capacitat de director polític que us va ésser assignada: confesseu que ja vau preveure aquesta contingència.

Els propietaris esperaran de bon grat: el llogater se n'anirà, si cal, el dia 15, però si no, no se n'anirà fins el primer de mes. En l'aspecte econòmic (és ara la nostra obsessió), no dubteu de venir: hi ha una diferència enorme amb el preu d'Avinyó. Aquí la vida encara és relativament barata. I, si aviseu, hom us farà un proveïment de coses essencials, que us trobareu en arribar.

Comprenc que, si la catàstrofe es consumés, vulgueu tornar a Alvernia. Però, per poc que pugueu, veniu aquí. No convé isolar-se massa. Estic segur que això us agradarà: ara tots els arbres fruiters comencen a florir i és una meravella. Vós que podeu caminar gaudiríeu encara molt més que jo del clima i del paisatge.

Esperant veure-us aviat per aquí, us estreny la mà afectuosament el vostre amic i devot

F. Soldevila

203. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

24.III.41

Estimat Pous,

Us escric de pressa dos mots. Avui esperava carta vostra; pensava que ja devíeu conèixer la nova: tot està arreglat. Ahir vaig tenir una postal d'en M. Font,³⁸⁰ al qual m'havia adreçat. La postal és del 21 i acabava de rebre notícies directes: «Està ja arranjada la cosa. Rebreu, d'un moment a l'altre el que espereu. Aquesta vegada ha estat laboriós, però sembla que el retard no es repetirà».

Què feu? Us decidiu a venir. Espero notícies vostres. Els propietaris esperen dies ha.

Maneu el vostre afm.

F. Soldevila

Ara vénen les vacances de Pasqua i és ocasió de llogar per als propietaris, de manera que convé que ja no dilateu la resposta.

380. L'escriptor Melcior Font i Marsà (Barcelona, 1905-1959), que fou secretari del conseller de la Generalitat Bonaventura Gassol.

204. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 5.IV.41

Estimat Pous,

Finalment, ahir, sense cap preavís, van arribar els diners. Suposo que vós també respireu. No m'estranya res del que em dieu dels vostres desordres cardíacs. Jo també vaig passar uns quants dies que el cor em va molestar força. I em penso que, entre els exiliats, no devem pas ésser un fenomen massa excepcional. Quants n'hi deu haver hagut, durant aquesta mesada d'incertitud, que han patit aquestes o altres alteracions nervioses, si no han patit coses pitjors. Homes de poca fe! Tinguéssim fe, cegament, en la Providència que, com vós dieu, vetlla damunt nosaltres, no patiríem així.

Sembla que, malgrat tot, no sé si amb fonament o sense, corren rumors d'embarcament. Aquests darrers temps he sabut de diverses persones (cap del nostre ram) que ja han rebut, tramesa per la Legació, la documentació completa. En sabeu alguna cosa vós? Esperem que ara Mestre Ton³⁸¹ escriurà. Deu haver rebut tantes i tantes lletres aquesta temporada que deu haver pres la decisió de no escriure a ningú.

Celebro les vostres lectures i els vostres comentaris a les lectures. És llàstima que no us hàgiu dedicat a la crítica. El record del Tot passant (era aquest, oi, el títol de la vostra secció al *Poble Català*?) és massa llunyà perquè ara recordi quins temes hi debatíeu principalment; però tant en les vostres converses (és una de les coses que més em va cridar l'atenció) com en les vostres lletres, he hagut d'apreciar els vostres judicis crítics. Aquesta observació que feu sobre la preferència per l'anormalitat em sembla molt digna d'ésser tinguda en compte.³⁸² I planteja una pila de qüestions que ens durien lluny. En el fons, tot el que despunta —intel·ligència, sensibilitat, caràcter, etc.— no és anormal? Ultrapassa el nivell. Enfondint en l'ànima humana (i en el cos humà) no trobarem sovint l'anormalitat? Quantes gents que ens semblen normals en el tracte superficial, a

381. Antoni M. Sbert.

382. En una carta anterior, Pous i Pagès deia a Soldevila que ell no creia en la pretesa «profunditat psicològica» de molts escriptors (entre els quals citava Dostoievski). Segons Pous, tot ja havia estat descrit pels moralistes clàssics i «tota la novetat consistia en una decidida preferència per l'anormalitat i una manca de jerarquització moral franca i neta». El mateix Soldevila reporta el text de la carta de Pous en una anotació del seu *Dietaris de l'exili i el retorn*, datada el 27 de març de 1941, vol. I, p. 296.

mica que penetrem en la seva psicologia, ens descobreixen l'anormalitat! Els literats i artistes de raça tots sense excepció —més o menys, segons els casos. Per això, en un cert aspecte, l'ostracisme no fóra del tot injustificat —si no era que els que acostumen a dictar-lo són tant o més anormals que no ells, perquè els polítics també forneixen un bon estol a l'anormalitat. Ara bé, des del punt i hora que l'anormalitat prenia carta de naturalesa en literatura, tot això que abans, per pudibundesa, per estètica o per desconexença, els autors deixaven de banda, ara és presentat i recercat. Voleu res més vanitós que *Tartarin de Tarascon*?³⁸³ Bé: que un altre autor l'agafi, el penetri, li doni un final catastròfic, i ja veureu què en resulta —perquè Tartarin era, evidentment, un anormal. En fi, el tema és vast. Veieu?³⁸⁴ Si haguéssim pogut, hauríem debatut l'infinit. Una bona abraçada del vostre amic i devot

F. Soldevila

383. Nom del personatge creat per Alphonse Daudet (Nîmes, 1840 - París, 1897), protagonista d'un seguit d'obres, la primera de les quals fou *Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon* (1872).

384. El posicionament de Soldevila, doncs, no és el mateix de Pous. Corresponen a dues visions diferenciades del mateix fet novel·lístic. Soldevila es mostra com un autor que, en aquest punt, ha assumit plenament la via iniciada per la novel·lística contemporània.

205. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Beaumes-de-Venise, le 19-IV-41

Monsieur P. Rouquette

Cher Monsieur,

Je vous remercie de votre lettre. Je sais combien vous êtes occupé et je comprends parfaitement votre silence. Nous vous envoyons nos très sincères condoléances pour la mort de votre beau-père.

J'avais complètement oublié de vous dire que j'avais pris la liberté de donner votre adresse à M. Jean Coromines,³⁸⁵ car je ne savais encore à quel endroit nous irions. Je vous remercie de m'avoir envoyé sa lettre.

Je regrette de ne pas avoir pu me fixer à Avignon. Mais, vraiment, autant pour ma santé que pour celle de Gérard, Beaumes est bien plus favorable. Il y a aussi plus de facilités pour le ravitaillement. Ce long séjour à la campagne m'a fait du bien. Aussi ai-je décidé, avant que les fortes chaleurs n'arrivent, de demander un permis, qui vient de m'être accordé, pour aller à Carpentras et à Avignon, visiter les Bibliothèques et Archives. Ce ne pourra être un travail suivi, mais, de temps en temps, j'irai passer l'après-midi à la Bibliothèque de Carpentras, et j'aurai aussi le plaisir d'aller à Avignon et de m'entretenir avec vous.

J'attends aussi la publication du n° des *Cahiers du Sud*. Je suis content de voir que mon article correspond à ce que M. Balard désirait.

Je suis sans nouvelles de M. Pous. Je crains que les soucis de ces derniers temps ne l'aient fortement déprimé. Pour lui, aussi que pour M. Casanoves, mon meilleur souvenir.

Je vous prie de vouloir présenter mes respectueux hommages à Madame Rouquette. Ma femme aurait été enchantée d'entrer en relation avec la vôtre, comme moi de faire une plus ample connaissance avec vous. Elle vous envoie, ainsi que Gérard, son bon souvenir.

Croyez, cher Monsieur, aux sentiments de ma sincère amitié.

F. Soldevila

385. El fillòleg Joan Coromines.

206. A Pierre Guest³⁸⁶

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita.

Beaumes, le 20-IV-41

Cher Monsieur,

Votre lettre a été pour nous une bien agréable surprise et nous vous en remercions vivement. Nous sommes heureux de vous savoir «tout en forme» et d'apprendre que vos deux frères sont bien. Mais nous regrettons qu'Elisabet n'ait pas pu vous accompagner. Le Fresne doit vous manquer chaque week-end, mais il faut, malgré tout, s'estimer heureux de le retrouver un jour pas trop détérioré.

Je vous remercie grandement des nouvelles que vous me donnez de mon frère. Ma mère, d'après la dernière lettre que j'ai reçue d'elle, se faisait l'illusion de le revoir bientôt. Elle le croyait sur le point d'arriver, et m'annonçait déjà une lettre détaillée. Mais je vois que toutes ces questions de papiers sont infinies. Je suis, néanmoins, heureux de le savoir bien à Paris, avec un bon moral, un travail suffisant et une si bonne et gentille collaboratrice.

Vous pouvez dire à Charles que nous sommes bien: que nous avons quitté les Pyrénées Orientales, parce que dans ce département on ne proroge pas les papiers aux réfugiés et je n'aimais pas être dans une situation si irrégulière. Heureusement, nous avons à Avignon des bons amis français et nous avons pu venir nous installer ici. Nous avons choisi ce coin, qui est très joli et très sain, et nous n'avons qu'à nous féliciter du choix. C'est une riche contrée et on peut dire que jusqu'à présent nous n'avons pas eu à souffrir des restrictions.

Nous attendons toujours la possibilité de partir pour l'Amérique; j'ai l'impression que nous aurons bientôt tous les papiers nécessaires, mais le bateau l'aurons-nous? Il faudrait pouvoir aller au Portugal. Même les communications postales avec l'Amérique sont très irrégulières. Ce n'est qu'après neuf mois d'incommunication que je viens d'avoir des nouvelles de l'Argentine. Et j'apprends qu'autant là-bas qu'aux États-Unis et en Angleterre la nouvelle s'était répandue qu'un autre écrivain catalan et moi étions déportés en Pologne. Ce qui a eu pour moi la fâcheuse suite qu'une chaire que j'aurais pu avoir dans une université argentine a été décernée à un autre collègue.³⁸⁷

386. El marit d'Elisabet Hérault.

387. Aquesta carta és l'únic lloc on es dona aquesta explicació sobre el perquè de la pèrdua del lloc a la universitat que li havia preparat Joan Coromines. Vegeu la carta que Soldevila adreçà al prestigiós filòleg el 21 de desembre de 1939.

La santé de tous trois est relativement bonne. Gérard, sans être robuste, est bien plus fort qu'il n'était, ce qui lui permet d'aller normalement à l'école.

Nous espérons que votre femme a eu ces jours-ci la visite d'une jeune étudiante dont la grande mère habite dans la même maison que nous. Yvonne l'a chargée de demander à Elisabet des choses dont elle a grand besoin. Elle l'en remercie d'avance de tout coeur. Elle lui demanderait aussi l'adresse de Mme. Gray, pour le cas où nous irions au Mexique. Yvonne aimerait aussi avoir des nouvelles de la famille Pinel et d'Anne Marie, et de Mme. Opsvonnor [?], si possible. Nous vous envoyons [?], cher Monsieur Guest, ainsi qu'à votre femme, notre bon souvenir et nos meilleures amitiés

F. Soldevila

207. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Beaumes, le 25-IV-41

Cher Monsieur Rouquette,

Vous devez avoir reçu la lettre que vous ai adressée il y a quelques jours. Depuis lors un projet revient en moi que je voudrais vous soumettre, car j'aimerais connaître votre opinion et, au cas où vous le trouveriez réalisable, solliciter votre aide.

Vous savez que je suis ici (c'est vous même qui me l'avez suggéré) grâce à mes études sur les relations entre la Provence et l'Espagne. Maintenant que je puis aller à la Bibliothèque de Carpentras, et même à celle d'Avignon, je vois (avec les livres dont je dispose ici) la possibilité d'entreprendre, sans besoin d'autres recherches, l'élaboration d'un livre qui pourrait avoir pour titre: *La Provence et l'Espagne*: un livre de quelques 300 pages, où je vois des chapitres tels que: La Provence et la Galicie, La Provence et la Castille, La Provence et la Catalogne, La Renaissance provençale et la Renaissance catalane, etc.³⁸⁸ Et où j'étudierais les relations littéraires, artistiques et politiques entre les deux pays.

Croyez-vous qu'un tel livre pourrait intéresser l'Éditorial Aubanel d'Avignon? Il va sans dire que je ferais une oeuvre éloignée de toute passion, qui pourrait, même dans les circonstances actuelles, être lue en Espagne (ce qui permettrait de placer beaucoup d'exemplaires), et que, tout en faisant un livre scientifique, je m'efforcerais à le rendre aussi agréable que possible. Il va sans dire que je rédigerais cette oeuvre directement en français: quoique mon français est loin d'être parfait, je l'écris assez couramment et je pense qu'avec l'aide de ma femme et la supervision de quelque correcteur le texte sera ce qu'il doit être.

Je vous prie de penser à ce projet que je vous sou mets et m'excuse de vous déranger si souvent. Je compte aller à Avignon la semaine prochaine et y rester deux jours: je serai heureux de m'entretenir avec vous. Si mon projet était réalisable, ce serait pour moi un double motif de satisfaction: du point de vue intellectuel et du point de vue économique — ce qui est de la plus grande importance dans les circonstances actuelles.

388. L'obra no va passar de ser un projecte. L'editorial Landanet no es va voler comprometre a editar-la si no hi havia ja redactat tot el manuscrit de l'obra, com el mateix Soldevila explica en *Els dietaris retrobats*, el 21 de juny de 1941, p. 202.

À bientôt j'espère, cher Monsieur. Mes respectueux hommages à Mme. Rouquette. Avec le bon souvenir de ma femme, je vous envoie l'expression de ma sincère amitié.

F. Soldevila

Mon bon souvenir à MM. Pous et Casanovas.

208. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 6.V.41

Estimat Pous,

Potser en Rouquette ja us ha dit que li havia anunciat el meu disseny de venir a Avinyó la setmana passada. Malauradament he hagut d'ajornar-lo, ignoro fins quant: m'havia posat força bé els darrers temps i ja feia tot de projectes; però de sobte, he començat una altra vegada a destarotar-me i ja estic una altra vegada fet un invàlid. Així i tot, ahir vaig voler anar a Avinyó; però l'autocar va arribar tan ple que m'hauria calgut anar dret, i vaig haver de desistir.

Creieu que em sap molt de greu. M'hauria agradat parlar llargament amb vós abans que marxéssiu cap a Alberny. Partireu aviat? També tenia moltes ganes de veure en Rouquette. Potser ja us ha parlat del projecte que li exposava en la meua darrera lletra: un llibre, que veig molt bé i que em seria relativament fàcil de fer, àdhuc aquí mateix; *La Provence et l'Espagne*. Naturalment, hauria d'ésser amb la seguretat de tenir un editor i una retribució adequada. I jo preguntava a en Rouquette si creia que aquest llibre podia interessar l'editor Aubanel d'Avinyó. Puix que jo no puc venir, us agrairé que en parreu amb en Rouquette. Tot d'una haureu vist la part que Catalunya tindria en un tal llibre. Però capítols sobre les relacions literàries i artístiques de Provença i Galícia, de Provença i Castella, li donarien el títol i l'amplitud convenients perquè pogués ésser acceptat arreu, àdhuc potser a Espanya, perquè em limitaria a fer obra amena i científica. Ara, que amb això ja n'hi hauria prou perquè Catalunya fes el paper que hauria de fer.

I de Mèxic? Per ara no he rebut res. I vós? Espero que no recomençarem. I d'embarcament? No heu rebut de la Prefectura una indicació perquè formalitzeu la demanda de visat de sortida —que deu haver fet la Legació? Jo la vaig rebre dies enrera. Però no comprenc perquè no la deneguen de bon començament, puix que diu que fins als 48 anys no deixen sortir cap refugiat. Hi hauria alguna esperança d'arranjament? No heu sabut res del mestre Ton?

Comprend que, tenint un refugi a Alverny, hi vulgueu tornar. Les lectures i escriptures us en seran un altre. El que dieu de Molière em sembla encertat. Recordo que a classe, un dels darrers cursos (jo, durant la guerra, feia Història Universal), parlant del segle de Lluís XIV, deia una cosa que en el fons ve a coincidir amb això que dieu vós. Tot parlant-ne amb l'elogi que es mereixen, com un admirador que en sóc, deia que Racine i Corneille no donen sinó un fragment de món (molt més reduït Corneille que Racine); però que Molière dona tot un món. I que en

això s'assembla a Shakespeare.³⁸⁹ El seu món no és tan puixant, tan variat, tan enlluernant com el de Shakespeare, però és un món: és a dir, és la vida —que és la conclusió a la qual arribeu vós.

Us agrairé que tan aviat com pugueu, tot seguit que n'hàgiu parlat amb en Rouquette, m'escriviu quatre ratlles donant-me la seva impressió respecte a l'editor Aubanel i al projectat llibret. No cal que tireu, com veig que feu a vegades, la lletra a l'estació, perquè ve per l'autocar: és millor que la tireu a Correus.

Amb els bons records de la meua muller, us estreny la mà amb tot l'afecte el vostre amic i devot

F. Soldevila

389. Jean Racine (Ferté-Milon, 1639 - París, 1699) i Pierre Corneille (Rouen, 1606 - París, 1684) els prengué com a models per a elaborar les seves peces dramàtiques de joventut: teatre poètic de base històrica. Aquí explicita la seva admiració envers Jean-Baptiste Poquelin «Molière» (París, 1622-1673) i William Shakespeare (Stratford-upon-Avon, 1564-1616).

209. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 16.V.41

Estimat Pous,

Espero que aquestes ratlles us trobaran a casa vostra, refet de la petita operació. Així ho desitjo.

Jo, després dels dies una mica penosos d'Avinyó —moralment i materialment— he trobat la meua pau. Hi ha contribuït una comunicació de la Legació —un parell de rebuts a omplir— de la qual haig de deduir que el subsidi m'ha estat augmentat de 2.000 a 2.500 frs. Si és així, la cosa canvia. Ja devíeu observar que la qüestió econòmica em preocupava força. Dos mil, amb els preus actuals, i el règim i la farmàcia, resulta molt just, i, si no hi ha cap mitjà de guanyar algun diner, pot resultar un problema greu. Però dos mil cinc-cents ja està bé. He tingut, així mateix, carta de la Maria Antònia. Es veu que en Ton fa salut i estudia.

Acabo de rebre una postal del meu germà. Em diu: «Je crains que je tarderai à aller à St. Gervasi». Es veu que no deu poder aconseguir els papers. ¿Les seves influències són inferiors a les d'en Sagarra? O bé ¿Les seves actuacions són més difícils d'oblidar?

Si abans de partir d'Avinyó aneu encara a la Biblioteca, us agrairé que mireu si hi ha alguna Història d'Espanya, la de Lafuente especialment.³⁹⁰ Jo no vaig enrecordar-me de mirar-ho.

¿Recordeu el que us deia d'un petit romanent que tenia a Anglaterra per a un cas desesperat? Després de diverses gestions, resulta que no hi ha res a fer: que els anglesos han blocat tots els havers, no sols dels súbdits francesos, sinó de tots els residents a França.

Amb bons records dels meus, us estreny la mà el vostre devot

F. Soldevila

390. Modesto Lafuente Zamalloa (Rabanal de los Caballeros, Palència, 1806 - Madrid, 1866) va escriure *Historia general de España, desde sus tiempos más remotos hasta nuestros días* (1850-1858), referent historiogràfic del nacionalisme espanyol vuitcentista.

210. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise,
19-V-41

Cher Monsieur,

J'ai reçu le paquet que vous avez eu la bonté de m'envoyer. Je vous en suis extrêmement reconnaissant.

Maintenant je dois de nouveau m'adresser à vous, mais pour une autre raison. M. Pompeu Fabra désire quitter Montpellier et m'a prié de lui chercher un logement à Beaumes.³⁹¹ J'ai déjà ce qui lui faut, et il est presque décidé à venir, pourvu qu'il y ait pas des inconvénients d'ordre administratif. Qu'en pensez-vous? Je vous rappelle que M. Fabra a été subventionné par le gouvernement français pour continuer ses études philologiques. Ses recherches peuvent justifier le changement de résidence. Ne croyez-vous pas?

Le rétablissement du service dominical d'autobus m'a fait penser que vous pourriez avec Madame et vos enfants venir déjeuner avec nous un dimanche. Cela nous ferait bien plaisir. Malheureusement s'il y a, pour venir ici un autobus qui part à 10 heures d'Avignon, il n'y a pas d'autobus l'après-midi pour quitter Beaumes, car le dernier part à 1'30. L'unique et bonne solution serait de pouvoir disposer même d'une voiture. Pouvez-vous?

Mes respectueux hommages à Madame. Ma femme se joint à moi pour vous envoyer, cher monsieur, notre meilleur souvenir.

Votre toujours dévoué

F. Soldevila

391. La fascinació de Soldevila per la figura i l'obra de Pompeu Fabra i Poch (Vila de Gràcia, 1868 - Prada de Conflent, 1948) fou una constant de la seva trajectòria. Per això va estar tan content quan es planteja aquesta possibilitat. En *Els dietaris retrobats*, anotà, el 18 de maig de 1941: «Mal humor esvaït per lletra de Pompeu Fabra. Vol anar-se'n de Montpeller, vol venir a Beaumes-de-Venise, que té —diu— “l'avantatge de pertànyer a un departament avui indubtablement preferable a l'Hérault, i on, sobretot, trobaria la companyia d'un bon amic”. Li he respost de seguida dient-li el que hi ha per llogar. Tant de bo vingué!» (p. 174). Aquesta esperança, però, no trigà a esvaïr-se, com constata en aquest mateix dietari el 4 de juny de 1941: «Abans-d'ahir vaig rebre carta d'en Fabra [...] Dedueixo que de moment no el poden ajudar per a les despeses del viatge» (p. 189).

211. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes, 11.VI.41

Estimat Pous,

Probablement, si encara sou a Avinyó, ja deveu saber per en Rouquette el tràngol que he passat. Em moria, simplement, estimat Pous. Em penso que sols una mica més que hagués avançat pel camí on m'enfonsava, ja no n'hauria tornat. Tot i que, segons sembla, les intoxicacions no acostumen a donar febrades de 41 com la que vaig tenir, crec que es tracta d'una intoxicació pel fum d'una xemeneia mal arreglada. En fi, ja està passat. Una experiència més. El mal és que, en les circumstàncies actuals, em costarà molt de refer-me.

Heu sabut res de la Legació? Jo m'he decidit a escriure al Berthaud³⁹² com vau indicar-me. Què passa ara? Podem ben dir que ens acabaran els quartos.

Escriu a en Josep Xirau,³⁹³ a l'adreça que em doneu en la vostra lletra. Suposo que heu rebut una comunicació de la Prefectura dient que el govern espanyol «serait disposé à examiner la possibilité d'autoriser le retour en Espagne» dels refugiats. I hem de dir, abans de 8 dies, si hi volem tornar. Sabeu de què va? Hi ha una cosa que em fa reflexionar, i és que, tal com evoluciona la situació, podem arribar a trobar-nos sense diners de cap mena i en la necessitat absoluta de tornar. I, si hem d'arribar a aqueix extrem, valdria més aprofitar aquest oferiment. Ara: aquest extrem arribarà el dia que els EE.UU. trenquin les relacions diplomàtiques amb França. Mèxic seguirà. Com veieu la cosa vós? Us agrairé una resposta immediata: no faré res abans no la rebi. El meu germà segueix a París. No ha pogut aconseguir els papers encara. Fa de mal lligar amb l'oferta de la Prefectura. A Avinyó van parlar-me d'uns francs que havíeu pogut fer.³⁹⁴

Amb salutacions per al vostre fill, rebeu una bona encaixada del vostre amic i devot,

F. Soldevila

392. L'escriptor i polític occità Pèire-Loïs Berthaud (Bordeus, 1899 - Séry-Magneval, França, 1956).

393. El jurista Josep Xirau i Palau (Figueres, 1893 - Vilafranca, Provença, 1982).

394. Al marge: «Si mai us presentava una altra ocasió i estàveu massa enfeinat, un treball semblant també m'aniria bé.»

212. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 18.VI.41

Estimat Pous,

Aquest matí he rebut la vostra esperada lletra. Ja per en Berthand sabia que havíeu passat per Vichy, camí d'Ollièrgues. Celebro que hi hàgiu arribat bé, i encara que la residència us hagi estat imposada per les circumstàncies, i per aquest motiu el país us sigui antipàtic, celebro que hi tingueu un recó segur, en el qual esperar temps millors, a cobert de la tempesta.

Ahir vaig rebre el subsidi amb el descompte que dieu, que és una bona retallada. Com dieu vós: coses pitjors no veiem. De moment, ja veiem com les coses transatlàntiques tendeixen a complicar-se.

Les vostres explicacions sobre la circular de la Prefectura encara augmenten els meus dubtes. No és pas fàcil de veure-hi clar, ni de prendre una decisió amb possibilitats d'encert. Vaig parlar per telèfon amb en Casanovas; però les informacions que la seva dona havia pres a la prefectura no eren ni de molt tan interessants com les que vós em doneu.

La tercera solució fóra la bona, si hi hagués vaixells. No faré retret a ningú, perquè els seus motius deuen tenir per a no comunicar-ho ni als més acostats, però persones com jo, que fa mesos i mesos que no he deixat de repetir que me'n vull anar a Amèrica, potser haurien d'haver estat avisades. Us agraeixo el tuyau. Discreció absoluta.

Vaig tenir una postal del meu germà. Té la impressió que, si bé molt lentament, el seu afer avança.

Allò que em deieu de Larra en la carta anterior m'és impossible de judicar-ho. Desconec *El Pobrecito hablador*.³⁹⁵ Adéu-siau. Llegiu i escriviu molt i no us deixeu envair pels humors negres. Ben afectuosament

F. Soldevila

395. Mariano José de Larra y Sánchez de Castro (Madrid, 1809-1837) impulsà, el 1832, la publicació *El Pobrecito Hablador* de la qual van sortir quinze números.

213. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 30.VII.41

Estimat Pous,

Tal com suposeu, la vostra carta em va sorprendre molt. «Avignon-gare», deia el sobre; i no sabia avenir-me que ja hi tornéssiu a ésser. Les vostres explicacions van aclarir-me el misteri. Em dol el contratemps, i espero que a hores d'ara ja aneu camí de superar-ho.

Segurament, ja deveu saber per en Casanovas amb quina altra adversitat he hagut de topar. Dos mesos i mig el fill malalt, per culpa d'una vacuna, o en mal estat o mal administrada. Ara sembla que comença a anar bé. Ja surt, ja camina una mica. Però ha tingut reuma al cor i això ens fa estar sempre una mica inquiets, no fos que tornés.

Finalment, quan ja el termini havia finit, vaig decidir-me a signar aquell paper. Amb el fill malalt i la incertitud econòmica no vaig voler deixar tancada una porta que d'ella mateixa semblava voler-se obrir. A la Mairie encara em van acceptar el paper. No n'he sabut res més. Però una carta d'en Garcia Castellet³⁹⁶ m'informa que són molts els catalans que, les darreres setmanes, han tornat a Catalunya. I diu que molts altres esperen el resultat d'aquesta primera entrada, per a obrar en conseqüència. D'altra banda, el meu germà, si no hi és a hores d'ara, deu estar a punt d'arribar-hi. Ja veurem què passa.

Espero que la vostra estada a Avinyó haurà estat almenys fecunda pel que fa als vostres estudis a la Biblioteca.

No sé si ens hem entès bé en la qüestió que us posava. Em fa por que al·ludim a coses diferents. Però potser ho embolicariem més i tampoc no crec que hi hagi res a fer.

Heu sentit a dir alguna cosa d'aquell n° extraordinari dels *Cahiers du Sud* on havia d'anar el meu article?

Espero que la vostra salut és bona i us desitjo una bona i propera tornada a Ollièrgues. Els meus us saluden. Vostre afm. i devot

F. Soldevila

396. Joan Garcia Castellet (mort el 1988) havia estat membre de la Secretaria del Consell de Cultura de la Generalitat. Exiliat el 1939, anà al camp d'Argelers i posteriorment fou dirigent d'Esquerra Republicana de Catalunya als Pirineus Orientals i secretari del Casal de Catalunya a Perpinyà.

214. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise
(Vaucluse)
16.IX.41

Estimat Pous,

Vaig rebre la vostra carta, escrita just abans de la vostra segona (o millor dit, tercera) partença d'Avinyó. Per en Casanovas, que va estar aquí a dinar fa uns quants dies amb la seva muller, sabia que havia tingut notícies vostres des d'Ollièrgues. Espero que seguiu bé, o relativament bé, de salut, com també la vostra família.

Nosaltres hem, més o menys, superat el drama que vam passar amb la salut del nostre fill. Però no està pas bé: ara li han començat crisis de fetge, com les que va tenir a l'Isle-Adam, si bé menys violentes. El remei prou el sabem i segur: una cura d'aigües al Boló. Això li dóna corda per un any i mig. Però representa una despesa tan gran, que anem provant remeis per veure si podem evitar-la. De la Legació cada vegada envien un subsidi diferent i jo ja no sé què pensar-ne. El d'abril maig fou de 3.488, el de juny-juliol de 3.836, i ara fa pocs dies (el 9) inesperadament amb 2.738 frs. que deuen ésser el subsidi d'agost-setembre. ¿És que, per ventura, el de juny-juliol em fou conservat al nivell d'abans a causa de la vostra intervenció en passar per Vichy? Tant si és així com si no, us agraeixo molt el vostre interès.

Espero que heu organitzat la vostra existència i seguiu treballant. Jo segueixo produint. Vaig de tant en tant a la Biblioteca de Carpentras i tinc fins i tot l'esperança de poder arribar a guanyar algun diner. Si ho aconsegueixo, ja us explicaré com ha anat.

El meu germà és a Barcelona des del 15 d'agost, però havia partit de París el 4. No n'he rebut sinó una carta, i tant ell com la meva mare m'aconsellen, sobretot, de no seguir el seu camí, perquè em resultaria més car. Abraçades

F. Soldevila

215. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes-de-Venise
12-X-41

Cher Monsieur Rouquette,

Je vous remercie infiniment de votre lettre et de celle — si élogieuse et bienveillante — que vous avez eu l'amabilité d'adresser à M. Giély. Malgré la bonne impression qu'elle a produite, les propriétaires persistent à ne pas vouloir louer.

J'ai déjà à ma disposition, à la Bibliothèque de Carpentras, des livres de la Bibliothèque de Toulouse. Mais je ne sais rien de Montpellier, malgré avoir écrit de nouveau au professeur Amade.³⁹⁷ Je vais, donc, m'adresser à M. Azéma,³⁹⁸ comme vous me l'avez conseillé.

Mon fils, qui vous remercie du timbre que vous lui avez envoyé, envoie au votre un timbre suisse. Il a fait pour vous cette copie de *La Dama d'Aragó*. Excusez les quelques fautes et la présentation typographique.

Ma femme me charge de vous dire que, dès que le temps se rafraîchira un peu plus, elle vous enverra ce qu'elle vous a offert. Dites-vous si quelqu'autre chose d'ici, telle que blettes, tomates, etc. pourrait intéresser Mme. Rouquette.

Mes hommages respectueux à Madame. Ma femme et mon enfant vous envoient leur meilleur souvenir. Veuillez croire, cher Monsieur, à mes sentiments d'amitié.

F. Soldevila

397. Joan Amade (Ceret, 1878-1949), poeta, narrador i erudit que va ser professor de la Facultat de Lletres de Montpellier. Soldevila havia dedicat articles molt elogiosos en la *Revista de Catalunya* (el 1925) a la seva tesi doctoral, *Origines et premières manifestations de la Renaissance littéraire en Catalogne au XIX siècle*.

398. Pèire Azéma (Montpeller, 1891-1967), occitanista i amic dels catalans, va ser adjunt del batlle de Montpeller.

216. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 15.X.41

Estimat Pous,

La vostra carta, tal com suposàveu, em va dur una bona alegria. Teniu notícies d'un pròxim cobrament? Aquest mes, per ara no he rebut res. Sort que aquells treballs retribuïts de què us parlava sembla que van endavant. No es tracta d'altra cosa que de preparar la feina per a aquell historiador francès per a qui treballava el meu germà.³⁹⁹ Amb la diferència que jo no tinc una Biblioteca Nacional a la meua disposició, i no puc treballar tan en gran, i en conseqüència la retribució és molt més modesta i té un caràcter accidental. Però, en fi, «algo és quelcom», que deia aquell.

Ja havíem pensat, per al meu fill, de fer-li fer una cura d'aigua embotellada. Però no de Vichy, sinó del Boló, que ja sabem eficaç per al seu fetege. L'efecte s'ha deixat sentir, però no suficientment.

Espero que esteu millorat dels vostres mals. Però voleu dir que deu quilòmetres de marxa no és excessiu?

Sabeu alguna cosa d'en Ton? Tinc vagues notícies de com si hagués millorat de situació. Hi esteu en relació directa?

Les notícies d'allà baix són que la gent pateix molta gana. I sempre aquelles esperances per al cap de tres mesos.

Fa quinze o vint dies vaig rebre notícies de Casablanca. L'11 de setembre en Jaume Vitlles va partir-ne cap als Estats Units.⁴⁰⁰ D'altres hi esperaven vaixell cap a Sud-Amèrica.

Vaig aconseguir fer arribar un article per a *Catalunya* de Buenos Aires, i el director em demana que m'adreci als companys perquè hi enviïn alguna cosa.⁴⁰¹ Diu que els literats que van passar a Amèrica ja s'han deixat guanyar per la mandra americana. I que les provatures periodístiques de Mèxic han fracassat. Si el cor

399. René Bouvier, membre corresponent de la Real Academia Española (elegit el 1935) i destacat intel·lectual del règim de Vichy, per a qui Carles redactà (i van signar tots dos) *Ensenada et son temps* (1941).

400. Jaume Miravittles i Navarra (Figueres, 1906 - Barcelona, 1988). La crònica d'aquest seu viatge a Amèrica, Miravittles la recollí a *D'Europa a Amèrica: Dietari d'exili (1941-1945)*, Barcelona, Proa, 2009.

401. Segurament «La irradiació mistralenca», que va aparèixer en el número 134 (gener 1942), p. 3-4. Soldevila havia començat a col·laborar en aquesta revista l'estiu de 1939, amb l'article «Treballar, treballar, treballar», aparegut en el número 104 (juliol 1939), p. 10.

us diu de transmetre-hi alguna cosa, l'adreça és Alsina 421. Em penso que ja és la sola publicació on puguem fer aparèixer els nostres escrits.

Continueu les vostres bones lectures del *Quixot* i restabliu aviat la vostra salut. Us abraça

F. Soldevila

217. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes, 11-XI-41

Cher Monsieur Rouquette,

J'espère que vous êtes remis de votre grippe. En même temps que je recevais votre lettre, vous devez avoir reçu la mienne. Nous sommes contents que notre envoi soit arrivé à point, et hier nous vous avons adressé un colis contenant un lapin et quelques herbes. J'espère que vous l'avez reçu ce matin, car il part de Carpentras à 3 heures et il arrive à Marseille vers 6 heures.

Le prix en est de 52 fr. Le jour où ma femme pourra acheter directement chez le paysan au lieu d'aller s'approvisionner chez le marchand de lapins, le prix en sera un peu moins élevé.

Ma femme me charge de demander à Mme. Rouquette si des carottes blanches et rouges, betteraves, poivrots, etc. l'intéressent, pour le cas où il lui serait possible de s'en procurer, car cela part si vite qu'il est prudent de savoir d'avance si vraiment ceci vous convient.

Mes respectueux hommages à Mme. Rouquette. Ma femme et mon enfant joignent à moi pour vous envoyer, cher Monsieur, notre meilleur souvenir.

F. Soldevila

P. S. Les emballages, jusqu'à la ficelle et le papier, veuillez les faire remettre au service d'autocars Marseille Carpentras.

218. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Chez M. Jourdan
Beaumes, 14.XI.41

Estimat Pous,

Espero que, en aquesta mesada haureu experimentat alguna millora en les vostres dolences. Bé és veritat que no és l'època més favorable. Però la voluntat pot fer miracles i, per fortuna, a vós no us en manca, com dieu. Espero també que heu continuat la revisió de la vostra obra. És una feina delicada. ¿Fins a quin punt podeu estar segurs que ara ens trobem més en possessió de facultats, que no pas quan vam donar vida a cada obra? És clar que hi ha el que vós en dieu l'ofici, i aquest difícilment es posseeix a la primeria.

Comprenc que no vulgueu marxar a Amèrica si us heu de separar del vostre fill. Jo, de la meua banda, no renuncio a partir. Veig una guerra molt llarga, i molt llarga la tornada a Catalunya. I preveig dificultats creixents aquí, el dia que Amèrica entri totalment en guerra. Però no sóc jo sol a pensar en la meua partença eventual. He rebut una lletra inesperada d'en Ton, i me'n parla. Veurem què en sortirà. Però jo no faig els 48 fins l'octubre del 42.⁴⁰² Pel que pugui esdevenir-se, m'afanyo a treure'm feina del davant.

El subsidi segueix essent com vós pronosticàveu, *Dieu merci*. Avui he rebut la gramàtica d'en Fabra. L'edició resta suficientment bé (una mica més baix el títol, més petit l'escut), el prefaci de Mario Roques,⁴⁰³ fa goig. Quina feina hauríeu pogut fer amb circumstàncies menys anormals! En Ton em diu que la meua Història es publicarà, si no aquí, a Amèrica.

Fa pocs dies he tingut lletra del meu germà. Fa sobrealimentació per veure si recupera un pes decent (es veu que s'havia tornat a aprimar molt a París). Troba simpaties i ajut. Treballa, però no tant com li caldria.

Els meus us saluden. Una abraçada del vostre amic i devot

F. Soldevila

402. Existia una prohibició de sortir de França a tots els ciutadans espanyols d'edat compresa entre els disset i els quaranta-vuit anys.

403. Mario Roques (Callao, Perú, 1875 - París, 1961), fundador de la Société de Linguistique Romane.

219. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en targeta postal.

Beaumes, 19-XII-41

Monsieur
Pierre Rouquette
40, Rue St. Jacques
Marseille

Cher M. Rouquette,

Nous espérons que vous êtes bien vous et votre famille et nous vous envoyons nos meilleurs voeux de Noël et du Nouvel An.

Nous avons reçu en son temps votre mandat-carte. Je vous en remercie. Je vous rappelé que nous sommes toujours à votre disposition pour les choses que nous pourrions vous envoyer.

Ma femme et mon enfant vous envoient leur meilleur souvenir. Mes hommages à Mme. Rouquette. Votre cordialement dévoué

F. Soldevila

220. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita en targeta postal.

Beaumes, 22.XII.41

Estimat Pous,

Què és de la vostra vida? Espero que la salut us deixi tranquil o poc menys, i que us disposeu a passar un Nadal tan bo com les circumstàncies consenten, en companyia del vostre fill i la vostra nora. Així us ho desitjo, i faig vots perquè tingueu un Any Nou més tranquil i més pròsper que aquest, les acaballes esperançadores del qual estem vivint. Els meus s'uneixen a mi en aquests vots. Ja devíeu rebre una carta sencera, oi, cap a la fi del mes passat? Una bona abraçada afectuosa del vostre amic i devot

F. Soldevila

221. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en targeta postal. Imatge: «Beaumes-de-Venise (Vaucluse). Chaînes du Mont Ventoux vues des dentelles de Beaumes».

Beaumes, 7-I-42

Monsieur
Pierre Rouquette
40, Rue St. Jacques
Marseille

Cher Monsieur et ami,

Je vous remercie de votre aimable carte. Mais je m'empresse de vous dire que je n'ai pas reçu le n° d'Oc dont vous me parlez, autrement je n'aurais pas manqué de vous en accuser réception. J'ai voulu le voir à la Bibliothèque de Carpentras, mais il n'y est pas. Pourtant j'aimerais bien connaître vos dernières productions. Mes hommages à Madame. Les miens se joignent à moi pour vous envoyer ainsi qu'à votre fils, notre meilleur souvenir.

F. Soldevila

222. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 11.I.42

Estimat Pous,

La vostra lletra del 30 no va arribar a les meves mans fins el dia 5. Confesso que començava a estar inquiet: O m'oblidàveu o estàveu malalt. Però ja el gruix de la carta em va tranquil·litzar: si havíeu trigat a escriure, havíeu escrit llarg. La lectura dels quatre plects atapeïts, de coses que no s'escriuen sense com va ni com ve, sinó a còpia de reflexió, em va explicar per què Nadal i Cap d'Any s'havien escolat sense un mot de vós. Les comunicacions lentes havien fet la resta.

El tema que debateu, i que estic content d'haver-vos suggerit, és dels dificultosos, perquè té una part de misteri: el misteri de l'encarnació del verb. Si jo posava aquells interrogants al marge de la vostra decisió revisora, no creguéssiu, però, que fos exclusivament de cara a vós. Era en termes generals, i pensant tant com en vós, en mi i en els altres. El cas d'en Josep Carner esmenant les seves poesies, i més d'una vegada malmetent-les o desvalorant-les, és sempre, quan es tracta de revisions, present al meu esperit: És la prova que ni la maduresa ni el bon gust no arriben a ésser una garantia d'encert en aquest problema delicat.⁴⁰⁴ Sí, podreu ressuscitar la inspiració; però sempre hi haurà el perill que la flama no atenyi ni la resplendència ni la puixança d'altre temps, tot i que pugui tenir altres qualitats que, en una altra etapa de la vostra vida, us la facin més estimable. Vós assegureu que cap artista de mitjana sensibilitat no retocarà mai una forma d'expressió justa. I això és el que em sembla dubtós. Jo voldria recordar exemples malaurats de la revisió carneriana, i estic segur que en trobaríem que contradiuen la vostra convicció. Pel que valgui, us esmentaré aquest. En La més perfeta, que és una de les millors poesies d'en Carner, hi havia aquests dos versos:

«Per retornar-me a aquella aimia
cada mot seu té més virtut».

La sensibilitat del poeta, al moment de fer la revisió, rebutjava el mot aimia, que, tanmateix, havia pres carta de naturalesa en el llenguatge poètic. I com va esmenar-lo? Amb un llastimós:

«Per retornar-me a qui em volia»

404. La influència de Josep Carner i Puig-Oriol (Barcelona, 1884 - Brussel·les, 1970) fou decisiva en l'obra poètica soldeviliana de joventut, com han remarcat crítics com Tomàs Garcés o Joan Fuster. L'amistat amb Carner i una indubtable afinitat estètica i ideològica comuna, malgrat les objeccions com les que apareixen en la carta, es mantingueren de per vida.

La llunyania de l'aquella, la gràcia melangiosa que pren aquí el mot aimia, tan escaients dins el conjunt i en el detall del poema, resten ben mortes i enterrades en la nova versió.

Un altre punt em sembla vulnerable de la vostra teoria (i permeteu-me que comenci per les discrepàncies, a fi de poder-vos dir que tota la resta em sembla exacta): «l'estat d'inspiració, l'estat de gràcia, no ens és donat mai gratuïtament», dieu. I més avall afegiu: «L'estat d'inspiració és pel nostre esforç que l'hem de merèixer». No em sembla que sempre sigui així, encara que ho sigui a vegades. Tot treballant pot brotar la inspiració; però també la inspiració, una inspiració que cap esforç nostre conscient no justifica ni solament sollicita, pot menar-nos al treball. Vós mateix heu fet l'observació d'un primer moment de «sentiment de necessitat o de desig de la idea». Aquesta observació que és exacta —com la dels tres moments que assenyalau— implica un moment gratuït, un do, una apel·lació gratuïts. És un estat d'ànima, que és un estat d'inspiració, i que no hem suscitat. Reflexionem sobre això, si us plau, perquè em sembla que trobarem una contradicció, dins la vostra teoria, entre els termes que us acabo d'assenyalar i entre aquests i el que en dieu al moment inicial de la concepció, el qual ja, més o menys, admeteu que pugui ésser gratuït. (Potser fóra útil de fixar exactament el sentit i el valor que, en aquest cas donem a aquest adjectiu. Per a mi fóra, com he indicat suara: «sense esforç conscient»).

Ara: a part d'aquests punts, la resta de les nostres observacions em sembla justa. Les he contrastades, sobretot, amb la meva experiència poètica (en la creació en vers em sembla que encara es perceben millor les etapes i els matisos) i les he trobades confirmades —tot deixant sempre un marge a possibles modalitats. No crec que sigui necessari l'alentiment de què parreu per a poder seguir-vos en aquestes constatacions —alentiment que, d'altra banda, potser exagereu. No dubteu, doncs, d'enfondir, i tingueu la seguretat que no sols contrastaré les vostres observacions amb les meves, sinó que sincerament, com he fet ara us donaré la meva opinió —si realment la meva opinió us pot ésser útil.

Sí, com vós, estic esperançat. Però no veig el final tan proper —tant de bo m'equivoqui! Quant a les possibles conseqüències: tot, mentre Catalunya pugui ésser ella mateixa. I ara ja sabem que no ho pot ésser; i el triomf del que ara domina li impediria d'ésser-ho demà.

Fins una altra, amic Pous. Que la vostra cambra i la vostra estufa siguin propícies a les vostres meditacions. I mentre digueu que no treballeu gaire, però escriviu cartes com aquesta amb què m'heu honorat, ja podeu estar-vos de treballar o ja podeu anar dient que no feu res.

Els meus corresponen a les vostres salutacions cordials.

Una bona abraçada del vostre devot

F. Soldevila

223. A Carles Riba i Bracons

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carles Riba. Carta manuscrita.

Maison Jourdan
Beaumes-de-Venise (Vse.)
8-II-42

Amic Riba,

Aquest matí he rebut el teu telegrama. Sabia que havien operat a la Sra. Rovira.⁴⁰⁵ Sabia que estava molt malament. Però gosava esperar que el nostre amic no hauria de sofrir una tan temible prova en aquestes circumstàncies que tot ho agreugen.

T'agraeixo el telegrama; però encara que hagués volgut, no hauria tingut temps material d'arribar per a la cerimònia fúnebre. Avui diumenge no hi ha servei d'autocars. I dubto, d'altra banda, que em concedissin tan ràpidament el permís per anar a Montpeller.

Escriu a en Rovira per aquest mateix correu. Deveu haver ofrenat alguna corona: us agrairia que em deixéssiu participar en l'ofrena.

Com que no tinc la teva adreça, confio aquesta lletra a En Garcia Castellet.

Espero que tots vosaltres esteu bé i que tens bones notícies dels teus fills. Així ho desitjo, tot enviant-te les meves salutacions per a tu, per a la teva muller⁴⁰⁶ i per a l'Eulàlia.⁴⁰⁷

F. Soldevila

P. S. Penso, no sé, que potser heu decidit alguna cosa més que una ofrena de flors. Ignoro si la Legació farà alguna cosa per a sufragar les despeses d'operació, de clínica, d'enterrament; i ignoro si en Rovira està en disposició de subvenir a tot sense ajut. No cal dir que si decidíssiu fer alguna subscripció, discretament, podeu comptar amb mi per allò que pugui.

405. L'esposa d'Antoni Rovira i Virgili, Maria Comas i Ayxelà, era originària de Tarragona i va morir a Montpeller el 6 de febrer de 1942, després d'una curta malaltia. Per conèixer detalls dels qui acompanyaven l'escriptor en aquells moments, vegeu Artur BLADÉ I DESUMVILA, *El meu Rovira i Virgili*, Barcelona, Teide, 1981, p. 113-116.

406. Clementina Arderiu.

407. Eulàlia Riba i Arderiu.

224. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Maison Jourdan
Beaumes, 18-II-1942

Cher Monsieur Rouquette,

Ma femme vient de trouver dans un album cette carte que je croyais avoir mis à la poste. Je suis vraiment désolé de ma distraction. Veuillez m'en excuser. Heureusement, encore, que, quoiqu'un peu tard, je peux réparer ma faute.

Je voulais précisément vous écrire pour vous dire que, malgré n'avoir pas reçu le numéro d'Oc dont vous me parliez, j'ai pu enfin consulter les derniers arrivés à la Bibliothèque de Carpentras. A mon grand étonnement, je n'y ai pas trouvé votre signature. Signeriez-vous, peut-être, avec un pseudonyme?⁴⁰⁸

J'espère que vous et votre famille êtes bien. Mes hommages à Mme. Rouquette. Ma femme et mon enfant se joignent à moi pour vous envoyer, cher Monsieur et ami, ainsi qu'à votre fils, notre meilleur souvenir.

Toujours votre bien dévoué

F. Soldevila

408. Efectivament, el seu pseudònim literari era Jean Roudin.

225. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 27.II.42

Estimat Pous,

Abans d'ahir va arribar-me la vostra lletra del 19. L'he llegida i rellegida, i em rendeixo a les vostres explicacions. En aquest sentit que vós preciseu i que, plàsticament, pot resumir-se en la vostra pròpia frase: «Tot té arrels», indiscutiblement, no hi ha cap forma ni cap moment d'inspiració gratuïta. De totes maneres ¿no ens haurem desviat una mica del debat inicial —amb una desviació que no pot menys de plaure'm, perquè ha servit perquè desenrotlléssiu la vostra teoria? Recordeu que el debat va començar sobre els perills de les revisions. L'exactitud de la vostra teoria ¿immunitza, diguem-ho així, el possible revisor contra aquests perills?

El descabdellament de la vostra argumentació ha tingut per a mi un altre episodi falaguer: que m'hàgiu confiat les primícies d'aquests poemes nou-nats. No dubto a qualificar-los de poemes, encara que vós sembleu donar entenent que no sabeu ben bé què són, ni quina forma acabaran per adoptar, fins diria que el ritme us hi fa nosa i ja parreu d'atenuar-lo. Sense que vulgui tenir la pretensió de donar-vos cap consell, que no us cal (ni tampoc no m'escauria a mi de donar-vos-el), no sé estar-me de dir-vos que més que no pas atenuar el ritme i fer-ne poemes en prosa, em sembla que el que cal és conservar el ritme i, en aquest cas, no sols rellevar-lo si en algun punt se'n va cap a la prosa, sinó també esporgar els altres elements de prosa que la vacil·lació en què us trobeu pot haver-hi filtrat. Veureu: feu dues proves. Llegiu en veu alta la composició, i veureu com guanya comparada amb l'efecte de la lectura silenciosa —perquè el ritme és posat més en valor—. Mateu el ritme i poseu la composició en prosa: quasi asseguraria que perdrà una part de la seva suggestió.

Comprenc que la forma de versos us faci una mica de basarda. Hi ha una solució intermitja que em penso que hi escauria: escriure a ratlla seguida, però separant cada vers amb un guió.

Les notícies que em donen d'allà baix són ben interessants. Us agrairé que, quan sapigueu més coses, vulgueu comunicar-me'n l'essencial. Ja deveu saber que en Pujols hi va tornar: el que no sé és si li ha passat res.⁴⁰⁹ En canvi, En Casanovas

409. El pensador Francesc Pujols (Barcelona, 1882 - Martorell, 1962), com anotà el mateix Soldevila en *Els dietaris retrobats*, el 4 d'agost de 1942: «[...] estigué una mesada a la presó Model, una altra

m'escrui que al pobre doctor Anguera⁴¹⁰ el van apallissar i el van tenir dos mesos tancat.

He rebut el subsidi fa pocs dies. Però he tingut la desagradable sorpresa de veure que m'hi han retallat el 15 %. Sabeu si és una mesura de caràcter general? Si no ho fos, us sembla que hi hauria alguna gestió a fer? Potser m'adressaria al ministre; però, realment, al preu a què estan les coses, la retallada és sensible. Penseu que, malgrat que procuro defensar-me i que la meva dona fa prodigis de proveïment, continuo afluïnt-me, i ja estic a 45 kgs. No sé pas on arribaré. Només falta que hagi de disminuir les racions. Es pot dir que entre el lloguer, el menjar, la llenya i la farmàcia, tot hi passa, fins la modestíssima retribució del treball que faig per a aquell historiador francès. I sort encara que, malgrat l'afluïment, em trobo relativament bé.

Conserveu-vos bo, seguim treballant. Us abraça el vostre devot

F. Soldevila

P. S. Ja devíeu saber la mort de la Sra. Rovira i Virgili, oi?

en residència forçosa a Barcelona; després ha estat autoritzat a reintegrar-se a la seva Torre de les Hores de Martorell» (p. 469).

410. El doctor Joan Anguera de Sojo.

226. A Madame Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Beaumes, le 28-III-1942

Chère Madame,

Nous avons reçu votre aimable carte et nous vous en remercions bien.

Nous sommes allés au bureau de Beaumes, voir si l'emballage était arrivé; mais il n'y était pas. Nous nous sommes adressés au bureau de Carpentras, où on n'en savait rien non plus.

Je regrette devoir vous donner de telles nouvelles sur ce malheureux emballage.

Veuillez agréer, chère Madame, mes plus respectueux hommages

F. Soldevila

227. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita. Segueix a continuació de l'antèrior, adreçada a Madame Roqueta.

Beaumes, le 28-III-1942

Cher Monsieur et ami,

J'ai reçu le numéro d'Oc que vous avez en l'obligeance de m'envoyer. C'est bien ce que je pensais. Lorsque je l'ai lu à la Bibliothèque de Carpentras, j'ai été sur le point de vous écrire de suite vous parlant de ces vers évocateurs d'un *païs blos*, du silence qui *fa'na remor d'estelas*, de *lo gorg celestin d'uns velhs...* Mais ce si dangereux d'attribuer à un poète des vers dont on n'est pas sûr qu'ils lui appartiennent, que je n'ai pas osé rien vous dire. Pourtant il me semblait bien que c'était votre pseudonyme. Maintenant je vis que j'avais visé juste, et je n'ai qu'à vous dire l'impression exprimée que vos vers m'ont produit et l'espoir qu'un jour je les verrai assemblés dans un livre.

Dans le n° d'Oc j'ai vu aussi (je ne l'avais pas remarquée) l'annonce du n° des *Cahiers du Sud*. J'espère que M. Ballard n'oubliera pas de m'envoyer les épreuves d'imprimerie afin que je puis jeter un coup d'oeil sur mon article.

Peut-être aurai-je le plaisir de vous voir prochainement, car je compte devoir aller à Marseille pour un document du consulat dont j'ai besoin.

Ci-joint un mot pour Mme. Rouquette, en réponse à son aimable carte.

Ma femme et mon enfant se joignent à moi pour vous envoyer, ainsi qu'à votre fils, notre souvenir le meilleur.

Toujours votre cordialement dévoué

F. Soldevila

228. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita en targeta postal.

21.IV.42

Estimat Pous, us escric dos mots *à la hâte*, en lloc de la llarga carta que us volia escriure, resposta a la vostra. Serà un altre dia amb més calma. Ja deveu haver rebut una lletra d'adéu d'en Ton. Suposo que deu haver pogut marxar.⁴¹¹ I en Nik?⁴¹² I la Maria Antònia? Jo, en canvi, he restat aquí penjat. Sabeu si hi haurà més embarcament? He escrit a tots als predits amics, més en Pere Lluís,⁴¹³ més a la Legació i al Consolat, perquè recordin que existeixo i que potser ja és hora que m'hagi arribat el torn. I del subsidi? Us agrairé que em digueu tot el que sapigueu, i també la vostra impressió. Espero que esteu bé de salut. En Casanovas em pregunta per vós: diu que us va escriure. Bons records dels meus. El vostre fill és amb vós? Saludeu-lo de part meva. Una abraçada del vostre devot

F. Soldevila

411. Antoni Sbert no aconseguí d'arribar a Mèxic fins al 17 d'octubre de 1942, a bord del *Nyassa*. Abans va fer el trajecte de Marsella a Casablanca en el vaixell *Maréchal Lyautey*.

412. Lluís Nicolau d'Olwer.

413. Pèire-Loïs Berthaud.

229. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita.

Maison Jourdan
Beaumes-de-Venise (Vaucluse)
29.IV.42

Sr. J. Tarradellas

Benvolgut amic,

Fins abans d'ahir no vaig saber que éreu vós qui dóna els noms dels navegants. I creieu que la meva ignorància em dol, perquè tinc la convicció que si vós haguéssiu sabut que jo volia partir, i que fa prop de dos anys que estic esperant que m'arribi el torn, no m'hauria quedat en terra. En fi, En Nik em diu que us ha escrit. Feu, us ho prego, tot el que pugueu, perquè la meva situació esdevé angixosa. D'una banda, l'alimentació deficient i els neguits constants minven de dia en dia la nostra salut; d'altra banda, les despeses exigides per aquesta salut minvada han acabat amb les meves exigües reserves econòmiques. Per indicació de Maria Antònia, vaig demanar un subsidi extraordinari, per malaltia, a la legació. Però no solament no n'he sabut res, sinó que encara no he rebut el subsidi ordinari març-abril. I no tinc més remei (tal és la situació en què em trobo) que demanar-vos si em podríeu avançar alguna cosa, que us tornaré, no cal dir-ho, tan aviat com m'arribarà el subsidi.

Creieu que em sap molt, però molt greu haver-vos de molestar. Però no sé cap altre camí. Per això em dol encara molt més no haver pogut partir en el darrer vaixell.

Molt agraït per endavant, i amb mi la meva dona i el meu fill, us estrenyo la mà cordialment

F. Soldevila

230. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita.

Maison Jourdan
Beaumes-de-Venise (Vaucluse)
8.5.42

Sr. J. Tarradellas

Benvolgut amic,

Gràcies per la vostra lletra i per l'ajut extraordinari de mil francs, que vaig rebre ahir. Avui he rebut el subsidi de la Legació. I ahir mateix, en arribar de Marsella (on havia hagut d'anar a signar, al Consolat d'Espanya, un document notarial que em demanava la meva família), vaig trobar-me amb un S. F. del Rector de la Universitat de Cuyo (Mendoza, Argentina) oferint-me la càtedra d'Història Medieval. En pocs dies, doncs, ha canviat totalment el panorama davant meu. No cal dir que m'he apressat a acceptar la càtedra, i a hores d'ara la meva acceptació ja deu ésser en mans del Rector. Espero que aquesta vegada la cosa anirà endavant, i serà per a mi —ja podeu imaginar-vos-ho— una gran tranquil·litat partir d'aquí amb un lloc assegurat, ben retribuït, cap a un país pacífic i un bon clima, com sembla que és el de Mendoza.

Ara el problema és el del passatge —el dels tres passatges. Però si hi ha manera d'obtenir-lo per a Mèxic ¿no hi haurà manera d'obtenir-lo per a l'Argentina? Us agrairé que influïu prop de qui sigui i que feu tot el que pugueu. Consti que si no m'he adreçat abans a vós és perquè ignorava totalment fins fa pocs dies la vostra activa intervenció en aquestes qüestions. I és realment extraordinari que sabent com sabien diversos amics (i en ells confiava) que jo volia partir, cap d'ells no m'hagi dit mai que m'adrecés a vós. Ara us demano que em guieu i m'ajudeu, perquè pugui atènyer com més aviat millor aquesta càtedra, i, si per qualsevol motiu em fallés una vegada més aquesta solució, per a obtenir la solució mexicana, que no cal oblidar totalment, malgrat l'*aubaine* argentina.

He fet la demanda a les autoritats franceses, de passaport i visat, per a l'Argentina i, subsidiàriament per a Mèxic. He demanat al Rector que n'obtingui el visat argentí (l'ordre ha de venir de Buenos Aires, segons tinc entès). He escrit a Joan Coromines, que és a la Universitat, a Mendoza, perquè no deixi de mà l'afer. Demà

escriuré al consolat argentí de Marsella. També escric a En Miñana,⁴¹⁴ que és qui em va ajudar fa dos anys, quan volia marxar, a obtenir la subvenció del SERE, a veure si ara hi hauria també alguna cosa a fer.

És tot el que de moment se m'acut. Però confio que vós em mostrareu el camí eficaç a seguir.

Molt agraït pel que heu fet i pel que fareu encara per mi, us estreny la mà afectuosament

F. Soldevila

414. Frederic Miñana (Rafael Frederic Martínez i Miñana), valencià, dirigent d'Izquierda Republicana, que fou diplomàtic i també escriptor. Morí a Belgrad, on era ambaixador de la República Espanyola.

231. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Beaumes, 12.V.42

Estimat Pous,

Permeteu que abans de cap altra cosa m'excusi del temps que he trigat a respondre a la vostra lletra. La causa de la meva triga, o les causes, millor dit, han estat les que vós ja m'indicàveu en la vostra postal: la salut i maldecaps d'altra mena. Fa cosa d'un parell de mesos, el cor va començar-me a molestar força, no sols amb fenòmens de taquicàrdia, que ja m'eren coneguts, sinó amb d'altres que no havia experimentat encara i que són força desagradables. Sembla que és nerviós, resultat, d'una banda, de tantes angúnies passades de sis anys ençà; i d'altra banda de l'alimentació deficient —la manca de carn, sobretot. Després hi ha hagut maldecaps de caràcter econòmic. Vaig demanar, com vau aconsellar-me, un subsidi extraordinari, però no ha vingut. I començo a témer que ja no vindrà. Després va venir a barrejar-se amb tot això una carta d'en Ton, tan pessimista que semblava que ja no hi hagués salvació per a nosaltres. I la triga del subsidi sembla confirmar els meus mals auguris. En fi, la qüestió de l'embarcament m'ha obligat a escriure una mà de cartes, fins a trobar l'home de les llistes que resulta ésser en Tarra.⁴¹⁵

Ara l'horitzó se m'ha aclarit. El subsidi ha arribat abans que els darrers recursos se m'haguessin esgotat, i algun ingrés extraordinari (com és ara una doble mesada que m'ha enviat aquell historiador per al qual treballo i que a la fi sembla adonar-se de la labor que he fet) ha acabat de treure'm a la superfície. I per acabar-ho d'arrodonir, àdhuc la qüestió de l'anada a Amèrica es presenta sota millors auspicis. Dijous, quan menys m'ho esperava, va arribar-me un S. F. del Rector de la Universitat de Cuyo (Mendoza),⁴¹⁶ oferint-me la càtedra d'Història medieval. Vaig apressar-me a acceptar. Ja veurem el que passa. Però, si aquesta vegada reïxo, partiré de tota una altra manera, i confio que a Mendoza podré esperar amb una relativa tranquil·litat l'acabament de la guerra, que no sé imaginar-me pròxim com vós l'espereu.

415. Josep Tarradellas i Joan (Cervelló, Baix Llobregat, 1899 - Barcelona, 1988), amb qui mantingué un estret contacte epistolar per poder organitzar el frustrat viatge cap a Amèrica, com queda registrat en *Els dietaris retrobats*.

416. Edmundo Correas (Mendoza, 1901-1991), que havia estat ministre d'Hisenda (1938-1939) i que aleshores era el primer rector de la Universitat Nacional de Cuyo (1939-1943).

I ara, prou parlar de mi. No creieu que us hagi oblidat tot aquest temps. Els meus mals em recordaven els vostres i la vostra cara se'm feia present sovint a l'esperit.

Les dues noves mostres que m'envieu —els poemes *Del ser i del no ser* i *Un somni*— aclareixen perfectament tot el que em dieu relatiu al ritme que voleu donar a aquestes produccions. I crec que heu reeixit: és ben bé el ritme continu i ondulant, que cerqueu, amb els trencaments o caigudes, que li llevin monotonia. Potser més reeixit en el segon que en primer dels dos poemes? O és que la vaguetat del somni lliga més amb la vaga ondulació musical?

Desitjo que la vostra inspiració no minvi. Però si, per una causa o altra, es produeix algun parèntesi en la vostra producció, no us descoratgeu, que això en poesia és un fenomen molt corrent. I aquest període ha estat per a vós ben fecund, no sols en l'aspecte de la creació, sinó també en el de la teorització. Encara que no considereu com a definitives les vostres elucubracions sobre la creació literària, tal com estan formulades en aquestes lletres, tenen ja el seu valor, i no cal dir amb quant de goig i de cura les conservo. Creieu que em reca no haver continuat la nostra correspondència amb el ritme que havia pres. Espero que ara en la distància no es tornarà a malmetre, perquè encara que és una mica difícil de correspondre amb Amèrica, és lluny, tanmateix, d'ésser impossible. La muller i el fill us envien els seus bons records. Us abraça el vostre

F. Soldevila

P. S. Si veieu la Maria Antònia, saludeu-la de part meua i digueu-li que no oblidí el subsidi extraordinari, perquè tan si parteixo com si resto, em serà utilíssim. Molt agraït.

232. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita en targeta postal.

25.V.42

Estimat Pous, Ja deveu haver rebut la meva carta. Jo tinc també la vostra del 12, que, realment, em deia una bona notícia, però que no em fa canviar la meva decisió de partir, si la partença és encara possible, que començo a dubtar-ho. Ja veieu com les coses es compliquen. Sí, ara ja conec el mecanisme de què parreu. El que no m'explico és com ningú dels assabentats (assabentats també del meu desig de partir) no me n'hagi informat com calia. Trobo que no se n'havia d'haver fet un misteri de la intervenció cabdal d'en Josep.⁴¹⁷ Ell mateix se n'ha mostrat sorprès que no me li hagi adreçat abans. Però ara dubto fins i tot que em sigui possible partir cap a l'Argentina. En fi, ja veurem. Celebro que les vostres proses no s'es-tronquin. Espero amb candeletes el poema que m'anuncieu: *A un poeta jove*. Satisfet d'haver contribuït a suscitar-lo. Us agrairé que em tingueu al corrent de les possibles repercussions del gest del nostre Mecenàs. Els meus us saluden afectuosament. Una bona abraçada

F. Soldevila

417. Josep Tarradellas.

233. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Avinyó 5-VI-42

Estimat Pous

Us escric des d'una cambra alta d'aquest simpàtic Hotel Regina que ja coneixeu, amb vista damunt les teulades d'Avinyó i fins al palau dels Papes. He vingut a passar-hi un parell de dies, a esbandir la boira i l'insomni i l'exasperació. Aquella gent de Mendoza no han tornat a donar senyals de vida, malgrat que ja he despès prop de 1.000 ptes en cablegrams. Al consolat argentí de Marsella no reben l'ordre de visar els documents, Per a anar a Buenos Aires em caldrà no menys que anar primer a Veracruz. I per acabar d'enfosquir el quadre, aquests dies el meu nen ha recaigut en la malaltia que ens va torturar mesos enrera: el metge torna a sentir-li el buf al cor. Ja veieu, doncs, si estic divertit. Afegiu la incertitud constant del que pugui passar, penjats, com vós dieu, d'un núvol. Us diré, tanmateix, que, no havent esdevingut res encara, em penso que el subsidi pot durar. Ara, que els preus van esdevenint tan fabulosos que si hom vol menjar, el subsidi no abasta. Si cap entrebanc no sorgeix, deixarem aviat Beaumes-de-Venise i ens n'anirem a Sault, dalt del Mont Ventós, a 800 m. Reduirem el lloguer i també el preu de vida. Per sort, hi hem pogut trobar un petit allotjament (que no se'n troben enlloc) per 250 fr. al mes. I allí sembla que encara es menja. És clar que m'allunyo més i més dels centres urbans. La gran llàstima és que hàgim d'estar —cadascú pels seus motius— tan dispersats. Quan penso que vós, En Fabra i en Sunyer vau estar a punt de venir a Beaumes de Venise! Això sí que hauria estat bé. Aleshores hauríeu pogut anar-me passant (i vice-versa) tot el que feu. Però també ho podem fer ara. I si voleu la meva opinió, també us la puc donar. I us diré que aquests dos poemes que m'adjunteu —*A un poeta jove* i *l'Infinit daler*— són, em sembla, els millors de la tongada. De manera que, si són els darrers que heu fet, no us neguitegeu de por de minvar en la inspiració. En alguns dels precedents podien destriar-se, ça i lla, fragments on s'endevinava la provatura. En aquests, sols molt de tant en tant, se sorpren algun decurs —una paraula, una expressió— que desdiu de la resta per un punt de prosaisme. Però em penso que —suposant que la meva observació sigui certa— quan ho hàgiu deixat reposar un temps i ho reprengueu, vós mateix us adonareu fàcilment d'aquestes petites falles.

Aquí he passat dues llargues estones al taller d'en Casanovas.⁴¹⁸ El seu fill i la seva nena petita van marxar el 31 i van arribar a Barcelona el dia 1er. I aquell mateix dia (finalment!) va arribar-hi En Sunyer. Aquests darrers temps estava molt abatut i se n'ha anat sense acomiadar-se de ningú. A mi almenys no m'ha escrit i a en Casanovas tampoc. Em penso que pel camí no li ha passat res de mal.

En Casanovas ja ha rebut els avals que li envia la seva dona, la qual insisteix perquè torni (això sembla voler dir que tampoc no li esdevindria cap mal). Però ell no vol saber res i pensa continuar aquí treballant. Per cert que ha fet coses molt belles. I, com que es guanya bé la vida, no passa els maldecaps que passem nosaltres.

Salut i alegria us desitgem també nosaltres, amic Pous.

Una abraçada

F. Soldevila

418. L'escultor Enric Casanovas.

234. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Maison Trajan
Sault (Vse.)
28.VI.42

Estimat Pous,

Preneu nota, si us plau, de la meva nova adreça. Som aquí dalt (800 m.) des del dia 13, i després dels dies, una mica accidentats de la instal·lació, penso que arribarem a estar-hi bé.⁴¹⁹ El paisatge és molt bell, l'aire molt pur, i sembla que ens provarà més que no la plana. Però no vull fer pronòstiques.

Vaig rebre la vostra lletra de l'11 i la postal del 6. Potser ja sabeu per la Maria Antònia que he rebut un subsidi extraordinari, gràcies als vostres consells. Vaig escriure a En Nik i va actuar immediatament. Tres mil francs. Amb això i els subsidis ordinaris he restablert la situació.

Us agraeixo també molt l'interès per la nostra salut. El nen, ara que és aquí dalt, es troba molt millor. No, el que jo tinc no són extrasístoles. Són unes palpitations que em retronen al cap i que poden arribar a ésser força penoses. Ací se m'han encalmat notablement.

Us agraeixo moltíssim la dedicatòria del poema, i l'accepto de tot cor. Però caldrà canviar-li el títol. Ai las! ja m'acosto als 48 anys. Encantat, però, d'haver contribuït a l'eclosió del poema i de saber-hi el meu nom associat. I de saber que continueu treballant.

Res per ara del viatge, llevat una carta d'en Joan Coromines dient que m'esperen i que em reserven la càtedra per a quan arribi. Però res del permís de sortida de França (he escrit en Berthaud per si pot fer-hi alguna cosa) i res de diners per al viatge que tinc demanats a la Junta que a Mèxic decideix els nostres destins. I el que és si triguen gaire...

Heu llegit les noves del discurs del Salazar?⁴²⁰ Pel que pugui ésser vaig prenent totes les mesures necessàries per al cas que em calgui restar.

419. Les peripècies del trasllat les registrà en *Els dietaris retrobats*, en una llarga anotació del mateix 13 de juny de 1942, p. 425 i s.

420. El dictador António de Oliveira Salazar (Santa Comba, Lisboa, 1889 - Lisboa, 1970), que, en aquells moments, arribà a signar un pacte amb els aliats. En *Els dietaris retrobats*, el 28 de juny de 1942 anotà: «Un discurs del President Salazar, molt important, molt simptomàtic: Portugal acabarà servint de trampolí per a la creació d'un segon front? Veurem una nova guerra peninsular? Em sembla probable. Si ens atrapa aquí, ja estem ben lluits» (p. 441).

Us vaig dir qu'en Sunyer havia tornat a Barcelona? Em penso que en Casanoves el seguirà molt aviat. Ara ja no és pròpiament la tornada el que fa pensar, sinó el que pot passar a la Península dintre un cert temps.

Abraçades

F. Soldevila

235. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Maison Trajan
Sault-de-Vaucluse 14-VII-42

Monsieur Pierre Rouquette

Cher monsieur et ami,

Nous sommes ici depuis un mois et j'ai pensé à vous bien souvent. Comment allez-vous? Etes-vous allé à la montagne comme vous en aviez l'intention? Si non, peut-être un séjour ici pourrait vous convenir. Le paysage est très beau, l'air pure et sec, et le ravitaillement, quoiqu'il faut beaucoup marcher, se fait bien moins difficilement qu'ailleurs, surtout en ce qui concerne les laitages et les oeufs. Nous avons réussi, en un mois, à nous enlever cette sensation de faim constante que nous avions avant.

J'ai toujours néanmoins, pour les raisons que je vous ai exposées, l'idée de partir pour l'Amérique. D'autant plus qu'en rentrant de Marseille j'ai trouvé à Beaumes un câblogramme qui venait d'arriver de Mendoza (Argentine). Le Recteur de l'Université m'offrait pour la seconde fois la chaire d'Histoire du Moyen-âge. Je me suis empressé d'accepter. Et depuis lors, je m'efforce d'obtenir tous les documents nécessaires. J'ai déjà mon permis d'entrée en Argentine et mon permis pour partir de France. Mais, comme les nouvelles dispositions se succèdent, il me faut maintenant un permis pour quitter la France par frontière maritime. Après, il nous faudra attendre le bateau. Réussirons-nous à partir?

J'espère que tous les vôtres vont bien et que vos enfants vont jouir de bonnes vacances. Gérard n'a pas été très bien ces derniers temps: il a eu une rechute, en grande partie, je pense, produite par la manque de nourriture dont il a eu à souffrir. Il lui faudrait beaucoup de viande. Espérons qu'ici il arrivera à se retaper.

Mes respectueux hommages à Madame Rouquette. Ma femme et mon fils se joignent à moi pour vous envoyer, cher Monsieur et ami, ainsi qu'à vos enfants, notre meilleur souvenir.

Toujours votre cordialement dévoué

F. Soldevila

236. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita.

Maison Trajan
Sault (Vaucluse)
16.VII.42

Estimat amic,

Rebo la vostra lletra. Agraïdíssim. Us recordo que encara no tinc el passaport mexicà. D'altra banda, si tinc ja el permís per sortir de França, resulta que a la Prefectura de Vaucluse m'han fet fer una nova sol·licitud per poder partir per frontera marítima. En va, vaig observar que ja en la meva demanda havia fet constar que la sortida era per Marsella. Em van replicar que eren disposicions recents i que cap estranger no podia sortir per frontera marítima sense un permís especial. N'esteu al corrent? Vaig fer, doncs, aquesta nova sol·licitud, ara fa vuit dies; però quant trigarà a ésser-me despatxada? Vaig a veure si poso en joc alguna influència a Vichy. Digueu-me, de la vostra banda, si hi veieu alguna cosa a fer. A veure si ara que ho tinc tot a punt, per aquesta causa no podré marxar.

Un altre contratemps, aquest prescindible de moment. Tinc el permís d'entrada a l'Argentina. Però rebo, al mateix temps que la vostra, una carta del consolat argentí a Marsella dient-me que no els serà possible atorgar-me el visat, perquè el meu cas es troba fora de les disposicions internes del consolat. Això m'ho comuniquen després d'haver rebut la meva resposta sobre la documentació de què dispo. Els deia que tindria passaport mexicà. Sabeu En Serra-Hunter com va arreglar-s'ho?

I la qüestió dels diners a endur-se'n? Demano permís a Vichy a través d'una banca. Però el rebré a temps?

Preneu nota, si us plau de la meva nova adreça. La vaig donar a en Font. No va rebre una postal meva? No us la va comunicar?

Gràcies novament de tot. Records als companys.

Ben cordialment,

F. Soldevila

237. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Maison Trajan
Sault (Vse.)
6.VIII.42

Estimat Pous,

He trigat novament una mica a escriure-us: és que torno a passar una mala tongada, després d'una primera mesada bona en la nostra residència muntanyana. El nostre nen ha tornat a tenir febrades molt fortes i la darrera ens va espantar de veres. Ha hagut de suprimir totalment el salicilat que prenia per al reumatisme al cor —únic remei existent!— perquè sembla que excita les meninges i es veu que amb la febre altíssima va estar a punt de tenir una cosa cerebral. Per fortuna la febre va baixar i des d'aleshores estem relativament tranquils.

Però amb tot això i amb una recaiguda que acabo de tenir, després d'una llarga temporada de bonança, en les meves malures intestinals, comprendreu que hagi rebut amb una certa indiferència el refús de la Prefectura a concedir-me la sortida de França per anar a Amèrica.

Sí, amic Pous, no em deixen marxar. Jo em penso —i això em tranquil·litza— que tot és degut a un criteri de la Prefectura, que no sap gaire de què va. Però al mateix temps hi veig la mà del destí. Cada vegada que he volgut marxar a Amèrica, m'ha sortit de trasant alguna cosa que me n'ha desviat. Els argentins, d'altra banda, no se'm comporten pas millor, i si tinc concedida l'entrada al país, en canvi, a causa de la meva documentació, no em volen concedir el visat.

Temo, doncs, que caldrà esperar la restauració.⁴²¹ I confesso que començo a creure-hi. Potser tindreu raó. Tant de bo.

El que pensava de Portugal és que, sense la desfeta dels britànics a Líbia, potser hauríem vist moltes coses que no veurem ara. Ells comptaven amb una ofensiva fulminant que foragités els italo-alemanys del Nord d'Àfrica. I després, immediatament, haurien anat per al 2on front. No us sembla que Portugal podia ésser-ne una base [?]. Aquells dies el discurs de Salazar va fer témer que la guerra no es propagués a la Península.

Que hi hagi alguna cosa de nerviós en les meves malures intestinals és indubtable. Però les causes ocasionals d'aquestes caigudes fulminants que tinc de tant

421. Vol dir la restauració monàrquica a l'Estat espanyol.

en tant i que, com em poden durar uns quants dies, em poden durar uns quants mesos, són sempre de dues menes: o per caminar o per ingerir. Per qualsevol motiu camino massa, ja hi sóc. Ingereixo alguna substància nociva, també. La diferència resideix en que són molt més fàcils de guarir les primeres que les segones. Ara la que tinc és malauradament d'aquestes. Vam assajar un paquet de puré. Aneu a saber de què era fet! Però en vaig tenir prou amb un plat de sopa perquè fins em produís sang. Ara estaré fumut fins que aquesta rascada intestinal no es guareixi. Compreneu? I és llàstima, perquè m'havia arribat a posar molt bé.

Feu com us sembli en la qüestió de la dedicatòria. Jo, sigui la que es vulgui la producció que em dediqueu, us en restaré molt agraït. Ara: el que dieu que mai no he necessitat consells... Tots en necessitem una hora o altra. Necessitem, sobretot, el contrast, el xoc amb l'opinió o la impressió d'altri.

Penso que a hores d'ara deuen haver operat la Maria Antònia. M'ho ha escrit en Berthaud. Déu vulgui que hagi anat bé.

En Garcia Castellet m'escriu que els refugiats que han tornat a Catalunya aquests darrers temps es passen lliurement. Alguns han estat detinguts 15 dies.

Tornant a la qüestió de la restauració: el que em sorprèn és que en les cartes que rebo d'allà baix no hi fan mai, ni veladament, la més petita al·lusió. Ni sembla que esperin cap canvi. Ara: el que sí es veu és que la situació alimentària i econòmica va millorant —ja ha millorat molt.

A vegades les ganes de tornar-hi són ben fortes. Penseu que el nostre fill, quan es troba malament no pensa en altra cosa. Li agafa una enyorança de la masia de Palautordera que parteix l'ànima. És curiós, tan petit com va marxar-ne.

Espero que les vostres malures no us molestin massa i que podeu seguir treballant. Jo, malgrat tants contratemps, no deixo d'escriure. I, d'altra banda, com us deia, ja vaig prendre precaucions per al cas que no pogués partir, i estic relativament tranquil des del punt de vista econòmic.

Bons records dels meus. Us abraça el vostre

F. Soldevila

238. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita.

Sault, 18.VIII.42

Benvolgut amic,

Gràcies de la vostra carta. No he dubtat mai del vostre interès. Al contrari: estic segur que si algú dels que no ignoraven el meu desig de partir m'hagués dit abans que era amb vós amb qui m'havia de posar en relació, a hores d'ara ja fóra a Mendoza. D'altra banda, l'amic Font ja em va retransmetre el vostre parer.

Tot d'una que vaig rebre la circular de la Legació vaig pensar que podria servir-me prop de la Prefectura. Vaig anar a Avinyó. Vaig entrevistar-me amb el cap del Servei d'Estrangers, al qual m'havia temps enrera recomanat l'amic Roqueta. Però em va dir que ells no hi podien fer res, que és una disposició de caràcter general, dictada per Vichy poc després d'haver-me estat concedit el permís de sortida. Com jo objectés que alguns companys m'escrivien dient-me que ells tenien el visat, em va respondre: «Potser al moment d'anar a embarcar es trobaran que no poden fer-ho». De tota manera, veig que la Legació ha afegit una nota a la circular, en la qual adverteix que «por ahora no existe la posibilidad de embarque inmediato».

Us diré que, des d'un punt de vista exclusivament personal, no em poden dol-dre aquests ajornaments, perquè dubto que, de moment, en l'estat de salut del meu fill, pogués arriscar-me a aquest viatge enorme, en les condicions en què actualment cal fer-lo. Si fos directe a Buenos Aires, la cosa canviaria molt. La recaiguda del meu fill ha estat un contratemps seriós.

També us diré que, escarmentat per la situació econòmica en què havia arribat a trobar-me, i ben secundat pel meu germà, he pogut millorar-la notablement; la qual cosa em permet esperar més tranquil·lament els esdeveniments. Us ho dic perquè vós vau acórrer-me en aquell tràngol.

D'acord amb el que dieu quant a la meua entrada a l'Argentina. I grans mercès de tot.

Vostre

F. Soldevila

239. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Maison Trajan
Sault (Vse.) 25-VIII-42

Cher Monsieur et Ami,

J'ai bien reçu votre lettre et j'espère que votre séjour à la montagne vous aura permis de réparer un peu vos forces. Ce sont vraiment des temps durs pour tous. Si nous pouvons faire pour vous quelque chose en ce qui concerne le ravitaillement, vous n'avez qu'à le dire et ma femme fera très volontiers tout son possible pour vous envoyer quelque chose.

Nous avons toujours l'intention de partir pour l'Amérique, mais les difficultés s'accumulent, l'une après l'autre. Nous croyions les avoir vaincues toutes ayant obtenu le permis pour sortir de France, étant en liste pour le premier embarquement, et ayant même une chaire d'Histoire du Moyen Âge qui m'attend à l'Université de Mendoza (Argentine).

Mais voici ce qui nous est arrivé. Au bout de quelques jours d'avoir parlé par téléphone avec la Préfecture et d'avoir appris que nous avions déjà le permis pour sortir de France, nous avons reçu une communication disant qu'on ne pouvait pas nous accorder le visa demandé «en raison des instructions de rigueur».

Mon étonnement a été d'autant plus grand que, quelques jours plus tard, j'ai reçu une circulaire de la Légation du Mexique m'annonçant que j'étais en liste pour le premier embarquement et me demandant si j'avais déjà le permis, et, si non, de le demander tout de suite. Alors je suis allé voir Monsieur Roman.⁴²² Je lui ai montré le document de la Légation. Mais il m'a répondu qu'ils ne pouvaient rien faire; que vraiment mon permis était arrivé, mais que quelques jours après était arrivée une disposition de Vichy, de caractère général, et qu'ils ne pouvaient pas me donner le visa.

Je me suis incliné. Mais, nouvelle surprise. On m'annonce qu'un bateau portugais emportera exclusivement, vers la moitié de septembre, des réfugiés espagnols, et on me dit de tout disposer pour le départ. Songez que ce bateau (le Nyassa) peut embarquer près de 1000 passagers.⁴²³ Comment s'expliquer que tout ce monde puisse partir et moi je doive rester au nom d'une disposition de caractère

422. Cap del servei dels estrangers de la Prefectura.

423. El transatlàntic portuguès va traslladar refugiats cap a Mèxic durant el 1942. Recentment s'ha publicat un testimoni directe del viatge. Vegeu Artur BLADÉ I DESUMVILA, *De França a Mèxic: Dietari de viatge*, Barcelona, DUX, 2014.

général? Je suis à me demander si, en réalité, elle ne me concerne pas plus qu'à ceux qui partiront, puisque le permis m'avait déjà été accordé et même communiqué quoique ce ne fut que par téléphone.

J'écris, en même temps qu'à vous, à mon collaborateur Monsieur René Bouvier, qui me semble bien placé à Vichy, pour qu'il me veuille tâcher d'obtenir un mot de Vichy pour la Préfecture afin qu'on me donne le visa, ainsi qu'à ma femme. Je crois qu'il est encore temps. Pourriez-vous aussi, de votre part, écrire à Monsieur Roman afin qu'il interprète les dispositions avec toute la largeur possible, et s'il ne peut nullement accorder le visa, qu'au moins, au cas où il recevrait une indication de Vichy, il veuille me la communiquer sans délai, car c'est une affaire de jours? Même, si vous aviez quelque tuyau à Vichy, et vous vouliez bien vous en servir en ma faveur, je vous en serais infiniment reconnaissant, car j'ignore exactement ce que peut — et ce que voudra, malgré ses offres — Monsieur Bouvier.

Croyez-moi que je suis désolé de devoir vous déranger dans votre travail, que je sais si lourd et si pénible. Mais si je ne puis arriver à partir, je veux au moins avoir fait tout le possible pour partir.

Mes respectueux hommages à Madame Rouquette. Ma femme et mon enfant se joignent à moi pour vous envoyer, ainsi qu'à vos fils, notre meilleur souvenir.

Croyez, cher Monsieur et Ami, à mes sentiments d'amitié et de gratitude.

F. Soldevila

240. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita.

Maison Trajan
Sault (Vse.)
3.IX.42

Benvolgut amic,

Aquesta tarda us telefonaré. Per al cas que no pogués parlar amb vós o amb En Roig, us envio aquestes ratlles.

- 1) Vulgueu escriure'm a la meva adreça actual, no a Beaumes.
- 2) Gràcies per la vostra lletra que em torna l'esperança de poder partir.
- 3) Espero d'un moment a l'altre la notificació de la Prefectura dient que el meu visat és vàlid. Vichy ha actuat.

4) Ahir, al mateix temps que a vós, vaig telegrafiar-ho al Consolat de Mèxic, tot donant els noms de la muller i el fill que m'acompanyen.

5) Digueu-me quin dia hauríem d'ésser a Marsella, sense esperar al darrer moment.

6) Quants dies us sembla que haurem de restar a Marsella?

7) Quan tingui la notificació de la Prefectura dient que tinc el visat em cal alguna cosa més d'aquella casa, o amb aquest paper ja puc presentar-me al consolat mexicà?

8) Un cop tingui el passaport, me caldrà tornar a Avinyó perquè m'hi posin el vist o me'l posaran a Marsella? Perquè encara no tinc passaport.

9) En Roig⁴²⁴ no ha rebut dues cartes que li he escrit? Al Terminus.

Res més, sinó demanar-vos que ens acondicioneu de la millor manera possible en el vaixell. Si pot ésser, que el meu nen viatgi al costat de la seva mare.

Gràcies de tot. Escriviu-me aviat.

F. Soldevila

He telefonat a l'Hotel Terminus. M'han dit que no hi éreu allotjat. No obstant és l'adreça que va donar-me En Roig. Un telegrama meu i dues cartes deuen haver-se perdut.

424. Enric Roig i Querol (Barcelona, 1901 - Créteil, 1989), que era tresorer del Centre d'Aide aux Intellectuels d'Espagne.

241. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Hôtel Montesquieu
Rue de la Tour
Marseille, 7-IX-42

Monsieur Pèire Rouquette

Cher Monsieur et Ami,

Je suis à Marseille depuis samedi. J'aurais voulu venir vous voir, mais au bout de quelques heures de mon arrivée, lorsque j'étais au Consulat du Mexique, un malaise m'a pris, si fort et si spectaculaire, qu'on a dû me ramener à l'hôtel dans une ambulance. Je n'ai pas encore quitté le lit. Je ne sais plus ce que je ferai. Le docteur me dit de partir, mais je sens mes forces bien minces. Ma femme et mon enfant sont encore à Sault, finissant les préparatifs. Si je puis, je viendrai vous dire adieu avant de partir — soit du côté que ce soit.

Avec mes hommages à Madame Rouquette, agréez, cher Monsieur et Ami, ainsi que vos enfants mes souvenirs cordiaux.

F. Soldevila

242. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 24.IX.42

Estimat Pous,

Acabo de rebre la vostra carta del 22. Veig que encara no ha arribat fins a vós la notícia del meu accident de Marsella. Sí, car mestre, malgrat els vostres consells, malgrat la negativa de la Prefectura d'Avinyó a donar-me el permís de sortida de França, malgrat el nostre estat de salut, malgrat que la meua dona s'havia escaldat un peu feia pocs dies, va anar d'un pèl que no m'embarqués amb la darrera expedició. Per a impedir-m'ho, aquesta vegada el fat hagué de jugar fort. Quan em trobava al Consolat de Mèxic esperant que em despatxessin els papers, vaig sofrir un síncope i van haver-me de dur a l'hotel en una ambulància de la «Police-Secours». Vint-i-quatre hores perdudes fins que el metge que m'havia assistit al consolat em va venir a veure i em va repetir no sols que podia anar-me'n sinó que convenia que me n'anés, foren suficients, perquè, per pocs números, restés sense plaça en el «Maréchal Lyantey» que s'endua els expedicionaris a Casablanca on ja l'esperava el Nyassa.⁴²⁵

Us sorprendrà potser aquest entossudiment meu. D'una banda hi ha potser sí una mena d'entossudiment a fer el que jo crec que havia d'haver fet. D'altra banda, hi ha la depauperació física que pateixo —i ja veieu com el metge (els metges), m'aconsellen de partir. Pateixo una hipotensió aguda: no arribo ni a 10. Aquí no sols m'és difícil de nodrir-me com em caldria, sinó que menjar és la ruïna econòmica. La guerra serà encara molt llarga. La tornada allà baix?

Mireu el que són les coses. Al cap de pocs dies d'haver tornat aquí, m'arriba una carta del meu germà, datada el 15 de juny! Ha vingut via Andorra, i el segell de la Vall va ésser frapat el 13 de setembre. Inexplicable. Però la carta, importantíssima. Em deia en resum —i no us ho dic sinó a vós— que si el viatge a l'Argentina em falla, vol dir que haig de tornar; que hi ha una fitxa contra mi, però que *on est d'avis* que, si no hi ha denúncia per part d'algú que em volgués perjudicar, oficialment no es ballugarien; i que ell farà tot el que pugui perquè el pas de la frontera em resulti tan lleu com sigui possible.

Després del que acabava de passar-me a Marsella, ja em teniu tot engrescat. Li

425. Una crònica detallada d'aquest viatge frustrat, la donà el mateix Soldevila en *Els dietaris retrobats*, en una llarga anotació del 10 de setembre de 1942, p. 490-495.

escric dient-li que he rebut aquella carta, que ara em cal refer-me i que d'aquí un mes i mig parlarem de la qüestió. Però passen uns quants dies més i m'arriben alhora una lletra de la Rosa Leveroni i una postal d'en Casanovas. A la Leveroni —dedueixo— acaben d'afusellar-li dos cosins, dos xicots de 19 i 17 anys: ja ho veieu no perdonen ni els infants.⁴²⁶ En Casanovas —dedueixo— s'ha passat cinc setmanes detingut, se sent —diu— una mica cansat, li caldrà descansar abans de posar-se a la feina, i em recomana d'esperar «a estar completamente restablecido».

Ara vós em parleu de possibles esdeveniments. Jo no veig sinó la possibilitat, la probabilitat si voleu, d'una restauració a base de Joan III. Els militars semblen haver-se imposat, i és possible que en el seu programa hi hagi la restauració. Ara: és un fet que el triomf dels militars no vol dir que per a nosaltres ni per a les nostres coses, la situació hagi de millorar. ¿Milloraria amb la restauració? A la llarga potser sí. De moment, ja seria molt que hi hagués una mica més de mirament amb els que tornen —del tipus Casanovas i nostre. Cinc setmanes de presó, tal com era abans la presó política, no són pas per esglaïar, però en tals condicions poden ésser aplicades que, realment, amb una salut trontollant com la meua, sigui una temeritat afrontar-les.

Jo persisteixo en la posició d'aquests darrers temps: fer tots els possibles per arribar a Mendoza, no perdre de vista les possibilitats de tornada, anar trampejant com es pugui l'estada aquí.

El subsidi? A Marsella corria la veu que aviat s'acabaria. Però em van dir que era per incitar la gent a partir. Penso que ara ja no deurà trigar gaire.

Però, si us haig de dir la veritat (ho deia també a en Rovira fa poc temps), crec que tots els intel·lectuals hauríem d'haver partit cap a Amèrica. Després de l'armistici s'enfocava el bon camí. I crec que va ésser un error d'abandonar-lo —tan abandonat que fins un home com jo no ha estat posat en llista fins a aquesta darrera expedició. Crec que, d'una banda, tots hauríem estat millor de salut i de tranquil·litat, i d'altra banda la Fundació hauria continuat els seus treballs i tots hauríem seguit publicant. I tornar d'Amèrica, si realment se'n tenen ganes, no és sinó qüestió d'uns quants dies més de viatge que tornar d'aquí. Vós mateix no creieu que en els vostres trasbalsos nerviosos i circulatoris hi pot ésser per molt la qüestió alimentària? I l'isolament? I la inacció?

No sé si aquesta llarga carta us arribarà abans que parteixi la persona de què parleu. Si pot, que vagi a veure el meu germà (Balmes, 400) perquè ell li expliqui

426. Eren Jordi i Ramon Cardona i Valls, afusellats el dia 11 de setembre de 1942 i vinculats a les Joventuts Llibertàries. Soldevila, sobre aquest fet, anotà en *Els dietaris retrobats*, el 20 de setembre de 1942: «Un règim tan bàrbar, que no sap perdonar uns infants. Un règim tan estúpid que, en lloc d'evitar-la, cerca la coincidència patriòtica d'afusellar-los l'onze de setembre. No. Cap a Amèrica. Seguiré fent els possibles per anar-me-n'hi. Si el destí no ho vol, ja seguirà impeding-m'ho» (p. 513-514).

com veu la situació, la meua possibilitat de tornada, el temps que creu que hauria de restar detingut, si a la presó m'hi podrien dur —com abans es feia— el menjar, etc. Que li digui també que, de totes maneres, pel que pugui ésser, no perdo de vista el viatge a Amèrica. També podria dir-li que he sabut que s'han donat i es donen passaports espanyols, a certs refugiats. Que per això calen dues influències: una aquí a l'ambaixada, que ja miraria d'obtenir jo; una altra a la Direcció General de Seguretat, que hauria d'obtenir ell. Podria? Un passaport espanyol em permetria d'anar-me'n a embarcar a Lisboa i evitar Mèxic. Gràcies. Records i abraçades. Vostre

F. Soldevila

243. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita.

Sault, 30.IX.42

Benvolgut amic,

Rebuda la vostra carta i rebut el gir d'en Falguera.⁴²⁷ Molt agraït.

Com suposeu m'he refet d'ençà de la meva arribada, però estic lluny encara de trobar-me bé. Segueixo al llit i em llevo només a miques. Però que aquesta qüestió no influeixi per res en la qüestió de l'embarcament.

Com suposo que no va influir-hi per deixar-me marxar de Marsella. Ho dic perquè he rebut una notícia que m'ha dolgut molt. Em diuen que tres o quatre dies després de la meva partença de Marsella, en Manuel Companys,⁴²⁸ en Girós⁴²⁹ i altres es van embarcar cap a Casablanca per a atrapar-hi el *Nyassa*. Comprendreu fins a quin punt deu haver-me sorprès aquesta notícia: quan jo vaig marxar de Marsella es creia —més: hi havia la convicció— que ja no existia cap possibilitat d'aconseguir el *Nyassa*. Encara una mala passada del destí advers que no vol que m'embarqui.

La família Antic ¿va restar encara a Marsella i pogué embarcar?⁴³⁰ Ho celebraria.

Sobretot, tingueu-me al corrent, us prego, de les esperances que hi hagi.

Ben afectuosament us saluda el vostre amic

F. Soldevila

427. Josep Falguera i Casadevall, membre d'Esquerra Republicana de Catalunya, jurista, havia estat secretari de l'oficina que la Generalitat establí el 1939 i que dirigí Pere Bosch Gimpera.

428. Manuel Companys i Jover, germà del president Lluís Companys, administrador de *La Humanitat* i conseller de l'editorial Llibertat, que s'exilià a Mèxic.

429. Joaquim Girós i Boixadós, membre d'Esquerra Republicana de Catalunya.

430. Segurament parla d'Ester Antic i la seva filla, que surten també en *Els dietaris retrobats*. Ester Antic (o Antich) fou directora general d'Ensenyament Primari (nomenada el 1938) i també secretària de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona.

244. A Josep Tarradellas i Joan

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Carta manuscrita.

Sault, 31.X.42

Benvolgut amic,

Vaig rebre la lletra on em parlàveu de la dissortada expedició dels qui, a darre-hora, havien volgut atrapar el *Nyassa*. Tal com suposeu, n'havia rebut notícies. Realment, el fat aquesta vegada no m'havia fet cap mal de deixar-me en terra.

Tal com suposeu també, ha seguit millorant, tot i que em trobo encara molt lluny d'estar bé. Us agraeixo el vostre interès.

Aquesta és l'hora que no he rebut res de la legació. Ja són quatre mesos. I encara que em penso que no ens deixarien en sec sense dir-nos res i sense enviar-nos les mesades endarrerides, la cosa comença a ésser inquietant. A aquest pas les reserves es fonen. I com que cal no arribar fins a les darreres, perquè són les que han de servir per prendre les decisions necessàries, us agrairia que em diguéssiu el que sapigueu d'aquesta qüestió. Si això havia de durar gaire, i no hi havia cap solució provisional, no tindria més remei que enfocar la tornada. Cas, naturalment, que també estigués llunyà l'embarcament, ¿Tampoc cap indicati d'aquesta qüestió?

Excuseu totes aquestes preguntes. Ja us en fareu càrrec. I gràcies per endavant.
Bons records als amics. Us estreny la mà afectuosament

F. Soldevila

245. A Rosario Escandón (Carles Soldevila)⁴³¹

Fons personal de Carles Soldevila. Carta manuscrita en targeta postal.

20-XI-1942

Chers amis,

Je viens d'apprendre que le numéro qu'on m'avait donné au Consulat n'est pas tout à fait exacte. Cela n'a pas, paraît-il, une très grande importance, mais il serait mieux de ne pas le mentionner jusqu'à ce que je puisse vous donner le véritable. J'espère que ce sera dans deux ou trois jours.

Nous sommes toujours bien, sans aucune nouveauté remarquable. Bien affectueusement... J'oubliais de vous dire que nous avons reçu une lettre de Max,⁴³² du 12. Nous avons été très contents d'apprendre que vous tous alliez bien. Nous suivons ses conseils et nous ne nous tracassons pas trop. Bien à vous,

Lepage⁴³³

431. En realitat, adreçada al seu germà Carles.

432. És el seu germà Carles. Utilitza pseudònims per a burlar la censura. La carta tampoc no és adreçada al seu germà Carles, sinó a Mme. Escandón, que era el cognom de la seva cunyada: Rosario Escandón.

433. Ell mateix fa servir el cognom de la seva dona, Yvonne Lepage.

246. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 24.XI.42

Estimat Pous,

Rebudes les vostres cartes del 29 octubre i del 20 novembre. Agradidíssim. Tot el que em dieu m'ha interessat extraordinàriament. També he tingut noves del meu germà. Si les vostres notícies, però, sobre la pròxima Restauració es confirmen, les portes se'ns deuran obrir per elles mateixes.⁴³⁴ També havia pensat en la possibilitat o la conveniència d'entrar en contacte amb el pretendent. Però havia conclòs que, de moment, aquesta tasca correspon més aviat al comte de què parlem⁴³⁵ i a elements catalans que, havent figurat al costat del «movimiento», han viscut apartats de tota actuació pública d'ençà del seu triomf. Ells tenen un màxim interès a obtenir alguna cosa positiva per a Catalunya, perquè, si no, el fracàs de llur actuació haurà estat total. Suposo que tots deuen figurar en els rengles monàrquics. Pel que fa a nosaltres, crec que ens hem de reservar: el món no s'estabilitzarà fins després de la guerra (força temps després) i és possible que aquesta solució no pugui ésser definitiva. Per això veig el pas que penseu fer —i és probable que vós també el veieu així— com una simple pregunta: «Senyor, per tal de veure si ens podríem entendre: ¿Què pot esperar de vós Catalunya?» Llavors podria ésser que, per atraure elements distanciat, anés una mica més lluny del que a hores d'ara, ja deu haver estat planejat i acordat, i que fa dir que catalans i bascos hi trobaran satisfacció. No cal dir quant m'interessarà el que resulti de la vostra gestió.

434. M. Àngels Bosch, en la seva biografia *Pous i Pagès: Vida i obra* (Figueres, Institut d'Estudis Empordanesos, 1997), explica: «Pous va concebre l'esperança del retorn a Catalunya, arran de la mort a Roma d'Alfons XIII, creient que seria entronitzat el fill gran, Don Juan. Pous, que havia rebut informacions de diverses bandes —de Pere-Lluís Berthaud, de mitjans diplomàtics i d'un alt dignatari de l'orde dominicà— està convençut de la caiguda del règim des de l'exterior, per la victòria dels aliats, que va creure sempre segura, i per la restauració monàrquica, que hauria de dur a una àmplia amnistia» (p. 293).

435. El Comte de Güell, Joan Antoni de Güell i López (Comillas, Castella, 1874 - Cala d'Or, Mallorca, 1958). Ferran Soldevila, en *Els dietaris retrobats*, en una anotació del 24 de novembre de 1942, reproduïx la carta que va rebre de Pous i Pagès el dia 23, on parla d'aquest personatge, autor del *Journal d'un expatrié catalan 1935-1945*, publicat a Mònaco el 1945. En la mateixa anotació del 24 de novembre de 1942, Soldevila expressa la seva opinió sobre l'intent restauracionista: «En la conveniència de posar-se en contacte amb el pretendent, ja hi havia pensat. I és indicat que algú s'hi posi. Però la solució monàrquica podrà ésser definitiva? No seria jo que jugués definitivament aquesta carta. Crec que, si Déu ens dona vida, encara veurem molts trasbalsos» (*Els dietaris retrobats*, p. 558-559).

El que em dieu de l'oncle mexicà sembla voler dir —oi?— que ja no sabeu res més. Si és així, no em sorprèn. Era d'esperar després del que ha passat.

Us agraeixo molt l'interès per la meua salut i els consells que em doneu. Els hauria seguits, si, sols amb l'alimentació adequada, no hagués augmentat sensiblement de tensió; dies enrera ja era de 12,5.

Les vostres ànsies d'actuació em diuen que la vostra salut ha millorat. També m'ho diu la represa de la vostra producció. La vostra *Casa petita i sola* m'ha semblat la imatge de la casa que habitem. Tota la composició em plau, excepte (i no sé ben bé per què) l'adjectiu cançonera repetit i la transició al passatge: «I l'àguila que nia...», que cada vegada em xoca. ¿O és potser l'expressió: «tota casa que s'estima»? Després el poema reprèn i la imatge dels núvols avançant és bella de veres. Excuseu les observacions. Estic segur que preferiu això a una lloança banal.

Aquells dos xicots, no tinc la impressió que fossin falangistes. Jo els feia més aviat separatistes.

Quan sapiguen ben bé del cert alguna cosa relativa a les possibilitats o impossibilitats de comptar amb alguna cosa més de subsidi, us agrairé que m'ho digueu.

Coratge i avant, que dieu vós.

Sempre afectuosament,

F. Soldevila

247. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 20.XII.42

Bon Nadal, estimat Pous, i un felix Any Nou, a vós i als altres vostres i a Catalunya. Temo que tots plegats i singularment el nostre país haurem de passar encara un període difícil i perillós, però espero que, com en el vostre poema, enllà de la tempesta, hi haurà l'espai límpid i resplendent. Sols amb llibertat cultural? Em penso que podem aspirar a més. Pel cap baix a les garanties polítiques d'aquesta llibertat. I això, sia amb monarquia, sia amb república, amb dictadura o amb democràcia.

La primera de les dues versions que em doneu de la darrera estrofa de *La Casa petita i sola* és la que més em plau. Potser m'hi agradaria, perquè restés encara més lligada amb les anteriors, una al·lusió a la llar: «I el pensament, arraulit fins ara vora la llar, arrenca la volada de sobte...» o alguna cosa per l'estil. Us dic això sols com una suggestió: em sabria greu que hi vegéssiu cap pretensió intromissora o guiadora.

Potser sí que el qualificatiu de cançonera em xoca per una certa vulgaritat; però em penso que és, sobretot, perquè em fa l'efecte gairebé d'un tòpic. Jo, de tota manera, crec que no parlava sinó de la repetició. Em passa una mica amb cançonera com amb arruga. Veureu com enmig de les imatges del cel i del sol i dels núvols —tot paraules nobles— aquest mot arruga resulta estrident, tot i ésser expressiu. Però això no són sinó detalls, i, a més, em guardaria prou d'assegurar que sóc jo qui té raó.

Celebro que hàgiu trobat encertades les meves observacions respecte al pretendent. Penso que els darrers esdeveniments mundials l'han perjudicat. Deuen haver obligat a ajornar la seva hora, i em pregunto si, tot ajornant-la, no l'hauran posat en perill de perdre-la.

Respecte a aquesta qüestió de dictadura o democràcia com a remei per a Espanya, no sé, em temo que el mal és del país i no del règim.

Us agrairé que tan bon punt sapigueu alguna cosa sobre la qüestió econòmica, me la digueu, perquè és essencial per a les decisions a prendre. Certes notícies que m'han pervingut no m'inspiren gens de confiança. Voleu suposar que la qüestió es troba en debat i que possiblement se n'ocuparà el Socors Nacional. Què opineu?

Amb bons records dels meus, us abraça⁴³⁶

F. Soldevila

436. Al marge: «Oblidava: En Ton, a Marsella, va parlar-me d'una mena de circular de la R[amon] Ll[ull] que deixava a P. Louis [Pèire-Loïs Berthaud] i també d'una suma (60, si no recordo malament) que restava per a publicacions. En sabeu res? Jo no n'he dit paraula al nostre amic, no semblés una intervenció indiscreta.»

248. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Sault, le 22-XII-42

Cher Monsieur et ami,

Avec nos meilleurs souvenirs, nous vous envoyons, ainsi qu'aux vôtres, nos meilleurs voeux pour Noël et la Nouvelle Année.

Cordialement à vous

F. Soldevila

249. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta mecanografiada.

Sault, 16.I.43

Estimat Pous,

Realment l'experiència de l'autonomia no ha estat encoratjadora. Han fallat moltes coses i molta gent. Però ¿no han fallat també a Espanya? ¿No han fallat en altres països? ¿Van fallar per un excés d'atribucions? No n'estic segur: aquells homes, àdhuc amb la Mancomunitat, haurien fracassat. I encara van fracassar més per esperit d'aventura i de revolta que per incapacitat per a fer marxar el vehicle de l'autonomia. D'altra banda, crec que amb menys es pot fer molt. I crec, com vós, que l'essencial és la cultura.

La variant net i planxat i sense una arruga potser em plau més que l'arruga tota sola, perquè explica més la imatge i el mot. Però, com dieu molt bé, totes aquestes coses, quan hagi passat un cert temps, vós mateix les veureu clarament, i vós, millor que els altres, podreu decidir. Espero amb candeletes els nous poemes.

No crec tampoc en la represa del subsidi i també enfoco la tornada. He demanat el passaport a Madrid, com em va aconsellar el meu germà. És més llarg, però sembla que és més segur.

En Terra,⁴³⁷ com sospiteu, és a Suïssa. De diners, em penso, que en una banda o altra, n'hi deu haver. En aquest aspecte, és llàstima que ell i en Ventura siguin fora.⁴³⁸

I ara, parlem de la qüestió que susciteu al final de la vostra lletra. És cert: no us havia parlat mai, com no n'he parlat mai a ningú —llevat un instant a En Ton, perquè calia. El tema em resultava massa repel·lent, i, de cara a la gent nostra, em semblava lamentable que dos homes d'una certa representació s'haguessin barallat, per aquells motius i en aquella forma. Els altres no ho han jutjat així, sense dubte, i àdhuc a Barcelona els fills d'En Riba i la Mercè Romeva, promesa o xicota del gran, ho han esbombat a la seva manera.

Per aquest motiu em sorprèn que no estigueu informat, bé o malament, del que va passar. Va passar —cosa no nova en la història— que, en el si de la comunitat, van sorgir animadversions femenines.⁴³⁹ Si els homes haguéssim sabut res-

437. Josep Tarradellas.

438. Bonaventura Gassol. En una anotació de *Dietaris de l'exili i el retorn*, del 12 de febrer de 1943: «Els que són a Suïssa: en Gassol, en Tarradellas i en Martí-Feced» (p. 603).

439. Les dissensions que van existir al Molí de Bierville, que van ser reportades amb força detall en *Dietaris de l'exili i el retorn* soldevilians.

tar-ne per damunt, procurant apaivagar-les i posar-hi remei amb un canvi d'impressions lleial, la cosa hauria estat desagradable, però no irreparable: jo hauria avançat la meva partença (car la convivència era impossible) i l'amistat, superat l'orgull, encara hauria resultat enfortida. En lloc d'això, alguns dels homes van llançar-se a la pugna amb l'enverinament de què són capaços (Pous, vós coneixeu massa el cor humà, perquè no us hàgiu adonat del pòsit de verí i de ressentiments, que hi ha en el d'en En Riba). Resultat: que si la relació no va restar trencada, l'amistat va restar malferida. Hauria calgut guarir-la de mica en mica, a còpia de temps i de miraments. Va resultar tot el contrari. Quan ja me'n vaig anar a Banyuls, em trobava en un tal estat d'esperit respecte En Riba, que vaig passar un cert temps sense escriure-li. Però quan va refugiar-se a Bordeus, amb pretext d'una adreça que m'havien donat per a ell, vaig escriure-li. Era sols una postal, no eren sinó unes quantes ratlles, però allò significava molt: significava que el meu silenci no volia dir ruptura, i que jo, escrivint-li, interessant-me per la seva sort i la dels seus, feia un pas perquè reprenguéssim la correspondència. En lloc de respondre'm, em va fer dir per En Sunyer que m'agraïa l'adreça que li donava —una adreça que no tenia absolutament cap importància. Naturalment, ja no podia tornar-li a escriure. Aleshores van restar truncades les nostres relacions. (No vam tornar-nos a veure un moment fins a la mort de la Sra. Rovira). Llavors En Riba va trametre'm un telegrama anunciant-me-la. Vaig apressar-me a escriure-li. Aquesta vegada em va respondre; però així com jo en la meva lletra li preguntava pels seus fills i saludava la seva muller i la seva filla (¿per què no, si ens havíem despedit correctament a l'Isle Adam?), ell no va tenir ni un mot d'interès per a la malaltia del meu fill i, havent-se acomiadat de la meva dona, a l'Isle-Adam, amb mots de reparació, no va tenir, en la carta, cap mot de salutació per a ella. Una estricta salutació no significava res; però l'omissió deliberada, en contrast amb la meva actitud, significava molt. Jo no tenia cap motiu per tornar-li a escriure. I tenia aquest per no tornar-hi. És el que vaig fer.

Però no em dol —al contrari— haver, dues vegades, allargat la mà per a refer el lligam. Si fos a fer, encara hi tornaria —malgrat que, contra el que suposeu, no ric, ni he rigut mai, de les causes que van provocar la nostra discòrdia.

Per tot el que acabo de dir-vos, comprendreu, amic Pous, que jo no haig d'ésser obstacle a això que se'n diu fer les paus.

Bons records dels meus. Us abraça el vostre

F. Soldevila

250. A Rosario Escandón (Carles Soldevila)⁴⁴⁰

Fons Carles Soldevila. Carta manuscrita en una postal.

M. Escandon
Balma, 400
Barcelone
(Espagne)

Sault, le 18-II-43

Chers amis,

Il y a longtemps que nous n'avons pas de vos nouvelles. Avant-hier j'ai reçu deux journaux. Et je me décide à vous écrire.

J'espère que votre santé est bonne et que l'hiver se passe bien. Pour nous, ça ne va pas mal. Raphaël⁴⁴¹ s'est déjà passablement retapé. Sa tension est redevenue normale et, depuis son retour de Marseille, il a repris sept kgs. Le petit est grand et a un très bon aspect. Moi, à peu près la même chose.

Il serait bon que Max⁴⁴² aille voir Monsieur X. de Salas,⁴⁴³ Directeur du Musée de Beaux Arts, et Monsieur P. Arellano,⁴⁴⁴ bibliothécaire à la Bibliothèque Centrale de la Diputation. C'est pour l'affaire Raphaël. Je pense qu'ils voudront — ou auront bien voulu — s'en occuper au cas où on demande leur avis. Il a donné leurs noms, n'en trouvant pas d'autres. Il aurait aimé consulter Max là-dessus. Mais ce n'était pas possible.

Nous avons ici un temps superbe. Nous avons eu de la neige à maintes reprises, mais cela n'a pas duré. Et, maintenant, un beau jour les amandiers vont fleurir.

Les finances ne vont pas tout à fait mal. Mais je dois de nouveau cinq-mille fr. à Monsieur Henry. Ce sont des choses qui arrivent par ces temps-ci.

Comment vont les études de la jeunesse? Madame Mercedès⁴⁴⁵ est-elle toujours alerte et résistante? Et que fait Mlle. Pepita?

Avez-vous reçu une lettre de Gérard? Bons souvenirs à vous tous, à Max et famille. Nous vous embrassons bien affectueusement.

Hélène⁴⁴⁶

440. En realitat, adreçada al seu germà Carles.

441. Pseudònim del mateix Ferran.

442. Carles Soldevila.

443. Xavier de Salas i Bosch (Barcelona, 1907 - Madrid, 1982).

444. Pedro Arellano Sada (Ablitas, Navarra, 1897 - Barcelona, 1959), bibliotecari destinat a Barcelona el 1932.

445. La mare de Ferran, Mercedes Zubiburu.

446. Pseudònim del mateix Ferran, que pren un dels noms de bateig d'Yvonne.

251. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Maison Trajan
Sault (Vse.)
9.III.43

Estimat Pous,

Vaig rebre la vostra lletra i les vostres *Proses*. Deixeu que de primer respongui a aquella i després us parlaré d'aquestes.

Sí, el meu germà va aconsellar-me que demanés el passaport a Madrid (a través del consolat, omplint uns fulls *ad hoc*). Si el concedeixen, sembla que hi ha moltes probabilitats de passar la frontera sense entrebanc o amb un dany mínim. «Quasi segur», deia el meu germà, però afegia: «De segur, mai no hi ha res». Jo arribo a sospitar si el passaport que despatxen és aleshores un passaport normal. En tot cas, una cosa sembla certa, i és: que quan passeu la frontera, ni han de fer cap enquesta sobre el vostre cas, ni han de prendre cap decisió: ja està presa. Ara, és un procediment molt llarg. Penseu que jo vaig fer la demanda a finals de novembre i encara no he rebut el passaport, tot i que la cosa rutlla. A començaments de gener, em van demanar una declaració jurada sobre les meves activitats. Vaig fer-la davant de notari i vaig enviar-la sense amagar res: ni la col·laboració a l'obra de la Institució [de les Lletres Catalanes], ni que en fos membre, ni la publicació d'*Hores Angleses*, ni la col·laboració a *La Publicitat*, etc. Però com que no hi havia activitat política ni judicial, em fa l'efecte que no pot ésser causa de negativa de passaport.

Aquesta declaració, no ha partit del Consolat fins fa pocs dies! No compto, doncs, posat que no em demanin alguna cosa més, tenir el passaport fins al mes entrant. Després caldrà el permís de sortida, i per ara no veig pas que en donin a ningú. Feliç vós que teniu assegurada la vida per un any. Jo ja he començat a endeutar-me, i encara sort que, ara com ara, trobo la possibilitat de manllevar diners. Mentre aquesta possibilitat duri, em consideraré sortós.

En la meua lletra anterior, vaig oblidar de recollir una pregunta que em féieu en la vostra avantdarrera. Contra el que suposeu, al meu germà no va sortir ningú a rebre'l a la frontera. El van tenir detingut una setmana, i després, si no m'equívoco, una temporada de residència forçosa a Barcelona.

Tot això, que precedeix, dit sigui reservadament. Sou vós la sola persona a qui ho he dit, explicant el què, el com, el quan i el perquè.

Celebro que us hàgiu tranquil·litzat respecte a la possible influència nefasta de la qüestió amb En Riba, damunt la marxa de la Institució. En realitat, no us havia d'haver neguitejat aquesta temença. Jo almenys, em guardaré sempre de dur dissensions privades a la vida pública.

És clar que, des que podrem, haurem de tornar a posar en marxa la Institució, en la forma que sigui. El que caldrà estudiar bé és la qüestió del contracte amb l'editor de què parreu. Em fa l'efecte que el dia que podrem tornar a publicar en català, el públic s'hi abocarà de tal manera, que ens serà permès d'obtenir bones condicions de qualsevol editor. I potser fins i tot ens interessaria més de tractar simplement amb un impressor.

I ara parlem de les vostres *Proses de tots els temps de l'any i de la vida*. (Aquest títol ¿No us sembla una mica llarg? Confesso que, sense allunyar-nos-en gaire, m'agradaria molt més, simplement *Proses de tot l'any*.) M'ha esdevingut —i m'esdevé encara amb aquesta sèrie de poemes una cosa estranya. Els primers —Al llindar de l'hivern, La casa petita i sola, El cor sota la neu, El gat, En aquest temps de bones festes— em van semblar superiors a d'altres que m'havíeu fet conèixer. En canvi, els darrers —Les benaventurances, Nadal, Visió, Dues velletes, Crepuscle d'hivern a ciutat— van semblar-me inferiors ¿Eren [?] deguts a períodes diferents de producció? O és que jo els llegia diferentment? ¿Què hi trobava que sovint els darrers em semblaven desviar-se del camí que havíeu encetat? Cercant l'explicació, vaig arribar a pensar si no hi donàveu massa part a la frase feta, al lloc comú d'expressió o de sentiment, vulgar o literari. Però, al cap de dies, els he tornat a reprendre i m'he trobat que aquella impressió s'ha atenuat força i a estones gairebé ha desaparegut. A què es deu aquest fenomen? No ho sabria dir. Però he volgut explicar-vos-el, perquè potser vós en trobareu el desllorigador. Si, com suposo, la impressió definitiva és la darrera, les objeccions no serien sinó de detall, com per a altres poemes, i us les indicaria en una pròxima lletra. Sempre, això sí, amb la temença d'equivocar-me. Perquè si no m'ho demanéssiu amb una insistència que m'honora, no gosaria pas formular cap crítica.

Salutacions dels meus. Us abraça el vostre devot

F. Soldevila

252. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 7.IV.43

Estimat Pous,

No vull trigar més a respondre a la vostra lletra del 25 de març, malgrat que cada vegada em fa més de respecte això d'haver de jutjar la vostra producció. Però us diré que, en termes generals, segueix predominant la segona impressió de què us parlava en la lletra precedent. De manera que us haig de fer, si de cas, més aviat observacions de detall. En alguns punts hi ha, certament, això que vós insinueu: «petites tares... que fan com una caiguda»; punts on, potser volgudament, semblen oblidar el to tanmateix poemàtic de les *Proses*. Per exemple en *Al llindar de l'hivern*: «i aquelles corones de vidrets que, si bé resulten una mica cares...» Aquesta frase feta, sobretot el resulten, desfà fins i tot, em sembla, la ironia que enclou el passatge. La vena d'humor en resta com estroncada de sobte. Altres vegades, poques, és algun mot, introduït potser, ja en el vocabulari, però que produeix la mateixa sensació de xoc. Per exemple: tiesses (*El gat*), rescols (*Crepuscle d'hivern a ciutat*), dintell (ara no arribo a trobar en quin poema *Crepuscle d'hivern*). Caliu i llanda em semblen no millors, però infinitament més vius. Altres vegades —molt poques— hi ha allò tan perillós d'alguna frase dita seriosament, però que pot donar lloc a una interpretació faceciosa. Així, al començament de *Visió*: «No era de nit i tampoc no era de dia... Podia ser el sol i potser la lluna». Altres vegades és una manera potser massa directa de voler commoure, que provoca aquell fenomen que vos descriviu tan bé: un estat de resistència a acceptar el que l'autor ens dóna. Per exemple: «Tot el plor de les viudes que perden la salut», etc. (*Nadal*). Hi ha, en fi, com ja us deia en la lletra anterior, l'ús del tòpic, que a vegades és d'una gran força patètica o poètica, però que pot dur aparellat el risc. Penso que hi ha alguna cosa d'això en el final de *Crepuscle d'hivern*: al costat de coses molt ben trobades, n'hi ha que ja han estat dites tantes vegades sobre la il·lusió fugissera i insadollable, sobre la inutilitat de voler fugir de nosaltres mateixos!

Penso que amb això restarà prou clar el que us volia dir. Ben entès, que això és filant prim i posant alt el raser per mesurar «Per ser vós qui sou...» A un altre, o a molts altres, no caldria sinó felicitar-los. I vós mateix, sou vós qui voleu que us digui «tots els grops i tares».

De totes maneres, celebro molt que inquiriu també l'opinió d'altres companys. Us adjunto el primer quadern. Em reservo encara el *Diàleg sense resposta*, a fi de poder-vos-en parlar amb detall en la pròxima lletra.

Em plau de saber que s'ocupen del vostre passaport i que se n'ocupa un peix gros (ja suposo qui). A veure si encara el tindreu abans que jo. No he tornat a saber res del meu.

La qüestió dels papers constitueix per a mi un gran problema. Hi ha no sols la producció d'aquests quatre anys i mig, que ha estat copiosa i que faria uns quants volums impresos, sinó coses que vaig portar d'allà baix. Tot plegat un bon gruix de quaderns i fulls que ni sabia com enviar-vos. Caldria cercar una solució per aquí a la vora. Me n'ocuparé quan tingui el passaport. Mentrestant no vull capficar-me... i vagi augmentant el munt. De totes maneres, us agraeixo molt el vostre oferiment i potser l'acceptaré per a alguns papers.

D'acord amb la manera com veieu la represa de la Institució. Espero que us trobeu millor de salut. Possiblement es tracta del canvi d'estació, al qual em vau dir que éreu sensible. Però també hi ha les incertituds i neguits. Quan serem a casa, moltes d'aquestes coses s'atenuaran. Jo em trobo que, d'ençà que vaig tornar de Marsella he reprès 9 kgs., però en canvi, les forces són molt lluny de correspondre a aquest augment. El cor el sento molt feble, tot i que la tensió s'ha normalitzat. De pes i d'aspecte ara estic, si fa no fa, com en els bons temps de les sessions de la Fundació a París.

Tornant a les *Proses*. No sé si expurgaria la descripció del pessebre, que troba encís en el detall. Quant a la prosa que teniu la intenció de dedicar-me (i us ho agraeixo moltíssim), ja quasi des d'ara em decanto per *La casa petita i sola*. No és que sigui la que més m'agrada. N'hi ha, indubtablement, de millors. Però ja us vaig dir que em fa pensar en la casa que habitem i en la soledat en què vivim. I així tindrà, a més a més, per a mi, el lligam del meu nom. D'altra banda, és de les peces més completes.

No us preocupeu, us ho prego, dels pocs francs de la tramesa dels quaderns: diferent que us n'hagués d'enviar molts. Si us parlava de situació econòmica, no era sinó com a informació. Sé prou que cadascú necessita massa el que té en circumstàncies així. Ara com ara, me'n surto. Mentre trobi qui m'avenci diners, rail!

Bons records dels meus. Us abraça

F. Soldevila

253. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 2.V.43

Estimat Pous,

Rebuda la vostra lletra del 17 i el vostre mot pasqual amb *Proses de la pau i del combat* (I). Us torno adjunt el *Diàleg sense respostes*. I, persistint a complaure el vostre desig, us adjunto les poques observacions que se m'acuden. En lletres successives, us parlaré dels altres poemes.

No em sembla pas que hi faci nosa la segona estrofa: Esgarrifança torbadora... etc. El que potser sí em sembla que escauria és substituir la sensació que donen en la primera estrofa per alguna de les que donen en la segona. M'explicaré. Aquesta esgarrifança davant d'una cambra fosca pot ésser una simple sensació de por. Convindria —em sembla— substituir-la per l'esgarrifança sentida enmig del bosc o davant la mar, en què l'esglai de misteri té un *quid divinum* o mena cap a la divinitat. I després podria seguir la segona estrofa.

El clarí de la merla i els címbals de bronze fan bonic com a imatges, però van tan contra el record que em suscita aquell cant (per aquí no se'n senten) de suavitat, d'alegria pacífica i un punt melangiosa, que no poden menys que xocar-me.

El mot clafert confesso que no el conec ni el trobo en el Fabra. Això no és naturalment cap objecció. És sols un interrogant.

L'impecable bellesa. Un altre adjectiu en lloc d'impecable, potser. No?

En les estrofes, Hi ha qui diu que et coneix bé i Els infants juguen, al costat de coses belles i encertades, (m'ho sembla, sobretot, la dels infants jugant i el pare que s'ho mira, com Déu deu mirar «les estranyes maneres» d'oració i d'adoració) hi ha algunes d'aquelles davallades de què parlàvem en les nostres lletres precedents. Deixa el to poemàtic per descendir a la polèmica anti-religiosa i algun moment anti-clerical, per dir-ho en termes consagrats, si bé, en aquest cas, excessius. Ja en prendreu just [el?] que us pertoqui. Em penso que, reduint-les, aquestes estrofes guanyarien.

Quant a la resta del poema, no hi tinc res a dir, això és, res a objectar. Ara: respecte al que dieu de l'aire equívoc i de no prendre partit, la impressió que m'ha fet no és precisament aquesta. La impressió és que prenen partit. Però ¿Què hi fa?

El mot dintell, àdhuc si és vivent, no em sembla que pugui ésser altra cosa sinó un castellanisme innecessari. La seva radical és, si no m'erro, la mateixa de llinda i de llindar —i de linteau. Però això, els filòlegs. En el *Diccionari*, en Fabra no l'acull.

Quan a rescals, que tampoc no acull, la definició que en donen coincideix amb el significat de caliu, trobo.

Potser sí que he anat massa lluny amb l'aversion al lloc comú —tot i que algun cop he fet observar el patètic i patètic de bona llei que pot arribar-se a obtenir amb el simple maneig de frases fetes. Ja em deixareu, quan serem a Barcelona, fer una nova lectura d'aquest poema del *Crepuscle*.

El nou títol em sembla bé. Més breu i més ajustat que l'altre.

No m'estranya que no us diguin res del passaport. Però no us descoratgeu per això. El que sí heu de fer és armar-vos de paciència. Penseu que ells no tenen cap pressa, i recordeu que els tràmits per al meu duren d'ençà del novembre. Ara us puc dir, finalment, no que el tinc, però que espero tenir-lo aviat. Ja us ho comunicaré, quan aquest gran esdeveniment es produirà. Llavors començarà una altra pujada: fins a obtenir els permisos de sortida. Comenceu a pensar els encàrrecs que hàgiu de fer-me —i qui diu vós diu el vostre fill, al qual us prego de saludar. Ja veieu que no em deixo abatre les esperances. Si l'estada aquí no s'allarga massa, encara em defensaré econòmicament, tot i que els 10.000 frs. que he emmanllevat no allargaran gaire. Ja haureu, però, observat que la mica de quincalla que hom pugui tenir puja ràpidament de valor. El mal és haver de menjar tant. Però no hi ha remei, i us aconsello de lluitar contra l'amagriments, tant com pugueu, perquè pot ésser l'origen de molts mals o almenys contribuir-hi. Jo encara he reprès una mica. Tot ho dec a la meua muller, que no hi ha hagut fatiga, ni mestral, ni nevada que l'aturés.

Els meus us saluden. Una abraçada del vostre

F. Soldevila

P. S. 6 maig. Havent-me estat anunciada la imminència del passaport (vaig telefonar al consolat i em van dir que aquell mateix dia me l'enviaven) he esperat a tenir-lo, per a comunicar-vos-ho. Ja el tinc! Satisfactori. Per a Espanya, via Port-Bou. Sense cap menció de refugiat. Sols aquesta indicació: «Visado concedido en virtud del telegrama nº 1086 del Ministerio de Asuntos Exteriores». És el telegrama en què m'autoritzen l'entrada a Espanya.

Us adjunto la *Conversa amb l'altre*. Bona. Molt bona. Em sembla que és d'aquesta tongada de producció, el millor que heu fet —almenys el millor del que fins ara he llegit. Cap objecció de detall. Només preguntar-vos ¿Quin sentit doneu a la paraula estórcer-se? Alliberar-se, escapar, diu Fabra.

F. S.

254. A Antoni Rovira i Virgili⁴⁴⁷

Arxiu Rovira i Virgili. Biblioteca Figueras. Carta manuscrita.

Sault, 3-V-43

Estimat amic Rovira:

Sembla que d'aquí a un parell de dies tindrè el passaport. I aleshores hauré de començar les gestions per a obtenir el visat. ¿No l'han obtingut encara els companys que l'esperaven tant de temps ha? ¿No hi ha més facilitats? Us agrairia que, tan aviat com us fos possible, em responguéssiu aquestes preguntes, perquè estic escarmentat de les dificultats que van posar-me a Avinyó llavors de les meves gestions per obtenir el visat de sortida cap a Mèxic —una de les causes del meu fracàs. I voldria —compreneu?— si també ara em posessin entrebancs, poder invocar el precedent d'altres Prefectures.

Em van apenar molt les notícies que em donàveu d'alguns companys en la vostra darrera lletra. Celebro que els altres estiguin bé. ¿I el Dr. Bellido?⁴⁴⁸ Segueix a Tolosa? Sí, també per aquí tot és excessivament car. L'avantatge és que encara es troben coses. Tinc notícies que, en alguns vilatges del pla, a Beaumes de Venise mateix, on érem abans de venir aquí, no es troba res. Fer d'hortolà és un bon pensament. Jo a Beaumes vaig fins i tot començar a provar les meves forces. Si no hagués empitjorat, hauria pogut intentar alguna cosa. Però ara ni pensar-hi. D'altra banda, em sembla que em fóra difícil de trobar un hort: tothom se'l guarda. A tot estirar, alguna terra per «défricher».

Ja no us pregunto ni per subsidis ni per ajuts, tot i que el fet de tenir passaport no vol pas dir tenir la seguretat de poder marxar. Però ja imagino que ni se'n deu parlar.

447. Aquesta és la primera carta que hem pogut trobar de les que Soldevila adreçà a Antoni Rovira i Virgili (Tarragona, 1882 - Perpinyà, 1949). Sabem, però, que la seva relació epistolar va ser molt rica, especialment durant els anys vint, quan tots dos eren els principals impulsors de la *Revista de Catalunya*. En la correspondència d'exili d'Antoni Rovira i Virgili (*Cartes de l'exili*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002) hi ha dues cartes que ell adreçà a Soldevila el 14 d'abril de 1942 (p. 81-84) i el 9 de maig de 1942 (p. 86-87), en les quals Rovira, entre altres qüestions, es refermava en la seva voluntat de restar a França i no anar a Mèxic. Arran de la mort de Rovira, Soldevila li dedicà un emotiu article «En la mort d'Antoni Rovira i Virgili», *Bulletin of Spanish Studies* (vol. xxvii, 1950, p. 42-44), revista editada a Liverpool per E. A. Peers. L'escrit s'ha reproduït més modernament a Ferran SOLDEVILA, *Noms propis*, p. 122-126.

448. Jesús M. Bellido i Golferichs (Barcelona, 1880 - Tolosa de Llenguadoc, 1952), catedràtic de fisiologia, que havia estat comissari de Cultes durant la Guerra Civil.

¿Teniu impressions d'allà baix? No deixeu de donar-me-les. Jo, a través de *La Vanguardia*, que rebo de tant en tant, miro d'entreveure alguna cosa. Però de notícies particulars no en tinc cap.

Els nostres bons records per a vós i els vostres fills. Us abraça el vostre amic,

F. Soldevila

255. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 14.V.43

Estimat Pous,

Us agraeixo el goig que us han causat les meves darreres notícies i l'entretoc a l'amic Pere Lluís.⁴⁴⁹ Tinc, a Vichy mateix, una altra influència que em penso que també pot ésser eficaç. Ja veurem el que aconseguim.

Per a mi no ofereix cap dubte que us trameten la fotocòpia perquè amb ella us presenteu al cònsol. No crec, però, que us pugui despatxar el passaport, el que sí pot fer és cursar la demanda d'autorització d'entrada. Omplireu tres fulls com aquest que us adjunto. Allí on parla de persones que us garantitzen, hi posareu el peix gros, i un altra almenys. I, de seguida avisareu els vostres, perquè influeixin a Madrid en la tramitació favorable. Segurament, us demanaran, com a mi, una declaració jurada de les activitats durant la guerra. No cal dir que necessiteu, imprescindiblement, la cèdula de nacionalitat. Jo la tinc des de l'estiu del 40. Hauríeu de pagar tots els endarreriments, si no m'erro.

He rebut una lletra d'En Garcia Castellet, datada el 7. M'hi diu que els Riba «varen marxar a Catalunya fa dues setmanes». Si això fos cert, no hi hauria temps perdut. La vostra data concorda amb la que em donava En Rovira, però potser es van aturar més temps del que pensaven a Perpinyà. Fa estrany a més a més que En Riba, que acostumava a suspesar molt els pro i els contra, s'embarqués sense unes certes probabilitats d'èxit. Observeu que si hagués entrat el 7 abril i li hagués passat alguna cosa, és més que probable que a hores d'ara ja se sabia. Cal esperar notícies.

En Garcia, que és a Serandon (Corresa), pregunta per vós i m'encarrega que us saludi de part seva.

En Rovira i Virgili, en carta de l'11, em comunica: «Fa pocs dies, un amic ben informat em digué que hi ha preparat un projecte d'amnistia». «Sortirà un dia o altre?» es pregunta: «Esdevindrà sobrer?».

15 maig

449. Pèire-Loïs Berthaud.

Rebo les vostres dues darreres trameses. Us torno els fulls del *Diàleg sense respostes*, que em sembla escaientment alleugerit. Quant al paràgraf «D'imaginar-ho...», no sé fins a quin punt és cert —ortodoxament— el final. La resta em sembla bé.

Ja us respondré detingudament les dues lletres i us parlaré dels altres poemes un altre dia. Ara no us voldria fer esperar més temps els informes que em demanàveu.

Salut i alegria us desitgem també tots nosaltres. Salut sobretot, que la resta ja ens serà donada per afegidura.

Vostre sempre devot

F. Soldevila

256. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 22.V.43

Estimat Pous,

Ja heu degut rebre la meva resposta a la vostra consulta. Ara responc a la vostra lletra de l'11 i us adjunto *Un gos vell*. Les altres coses seguiran després. Malauradament el temps no mancarà. El meu dossier és encara a la prefectura i ha tornat dues vegades a Sault per a la nostra declaració que no som jueus. Després començarà l'examen al Ministeri. Després tornarà a la Prefectura. Després hem d'enviar el passaport al consulat. Després haurem de prendre plaça per al tren...

Accepto les vostres explicacions respecte a la primera estrofa del *Diàleg* i confesso que m'hauria agradat més una basarda en plena natura. Reblert és implícit diu el Fabra en reblir, (participi reblut). Aclareixo anti-clerical: menja-capellans, per dir-ho exagerant, no anti-religiós o anti-catòlic en punts determinats. En altres termes: treure alguns detalls, expressions, que delaten la vella formació vuitcentista, que sonen a anti-clericalisme vuit-centista. Us ho dic amb la temença de sempre. Potser és una impressió injustificada. Entesa la distinció entre rescals i caliu. Dubto que estòrcer pugui emprar-se en el sentit que vós li doneu. Em sembla que els clàssics l'usen sempre en el sentit que dóna en Fabra.

En el gos vell no he trobat sinó una confirmació que em xoqueu: aquella de Bach i el Giorgione. Molt dins aquesta tònica intencional de guiatge per al comportament en la vida. M'ha vingut a consolar una mica de les meves xacres i a fer-me-les acceptar més resignadament.

Sí, ara passo una mala tongada. Malgrat que segueixo menjant igual, sento que perdo forces. L'explicació que hi trobo és que l'alimentació que faig és bona per a engreixar, però hi manca carn o n'hi ha molt poca. Això a la llarga ha de sentir-se forçosament. I no dubteu que molt del que teniu vós és això. Quan podreu tornar a menjar normalment, molt del que teniu desapareixerà. Jo estic força bé dels budells, però el cor em molesta força i el cap em roda. I, instintivament, vaig a imaginar uns bistecs ben gruixuts i ben sagnants. I jo hi crec molt en aquest instint de la natura.

Com segueix en Fabra? Fa molt de temps vaig escriure-li una postal, quan em van donar aquella adreça seva de Perpinyà (Hôtel du Midi, em sembla que era). Però no en vaig tenir resposta.

I d'En Riba, n'heu sabut alguna cosa?

Amb bons records dels meus, una abraçada de

F. Soldevila

257. A Antoni Rovira i Virgili

Arxiu Rovira i Virgili. Biblioteca Figueras. Carta manuscrita.

Sault, 26-V-43

Estimat amic Rovira,

Tal com deduïu, tinc el passaport. Encara no el tenia quan us vaig escriure la darrera lletra. De moment, el dossier encara és a la Prefectura. Espero que sortirà un dia d'aquests cap a Vichy. Però ja s'han perdut una colla de dies. També hem hagut de fer una declaració que no som jueus. Veurem el que trigarà tot plegat. Si no trigués gaire, encara me'n sortiria sense dany des del punt de vista econòmic.

Evidentment les coses peninsulars hauran d'evolucionar [il·legible].⁴⁵⁰ El que fa de mal preveure és com evolucionaran i fins a on. És clar que l'impuls vindrà de fora, em penso que estem a la vetlla d'esdeveniments importants.

Em sap greu, però no tinc cap dels estudis que us calen per als vostres treballs històrics. Quant al desembarcament dels romans a Empúries, em sembla recordar —no gosaria, però, assegurar-ho— que, quan redactava el meu lot del Valls, aquesta part prenia per base la *Història de Roma* de Niese.⁴⁵¹ Celebro que us endinseu en la Història. Jo, a part d'una mica de Muntaner, faig sobretot novel·la històrica.⁴⁵² Aquí no hi ha altres eixides.

Els meus s'uneixen a mi per a trametre-us, a vós i als vostres, els nostres bons records.

Una forta abraçada

F. Soldevila

450. El manuscrit està en força mal estat, ja que moltes de les paraules apareixen mig esborrades (sembla ser perquè es va mullar la carta).

451. Benedictus NIESE, *Grundriss der römischen Geschichte nebst quellenkunde*, Munic, C. H. Becksche, 1910.

452. D'ençà de l'etapa de la Guerra, Soldevila tenia el projecte de fer una biografia sobre Ramon Muntaner, al qual dedicà diversos articles, sobretot a la *Revista de Catalunya*. La novel·la històrica era *El cavaller Despalau*, que va quedar inacabada, per bé que molt avançada. Es pot seguir una part de la seva redacció a partir dels dietaris soldevilians d'exili.

258. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 8.VI.43

Estimat Pous,

Rebuda la vostra lletra del dia primer. Veig que la cosa ja rutlla més per a vós i en tinc una gran alegria. El germà d'aquest Ferran Via, és el cònsol a Marsella i també se m'ha comportat bé.⁴⁵³ Vet aquí la qüestió del paperam, de cara allà i de cara aquí.

Hauríeu de tenir preparada, per al cas que us la demanessin, la declaració jurada de les vostres activitats durant la guerra civil, de manera que ja no us hi manqui detall i que, tan bon punt us la demanin del consolat, no hàgiu de fer sinó prendre el tren i portar-l'hi, perquè facin el document oficial i vós el signeu. No us haig de dir res sobre la forma de redactar el document ni sobre el seu contingut. Però no deixeu de fer observar que no heu pertangut a cap partit polític d'ençà 19... (déu ésser des dels temps del C. N. R.);⁴⁵⁴ que no heu exercit cap càrrec polític ni sindical (¿éreu de l'U. G. T.?) que les vostres activitats han estat literàries sobretot (com a President de les Lletres i de l'Ateneu)⁴⁵⁵ i humanitàries (peix gros), etc. Jo també vaig explicar les meves activitats a França, però tinc la impressió que no era necessari. No cal dir com fóra preferible per a vós. En fi, ja veureu el que us demanen, si us demanen alguna cosa. Potser el nom del peix gros ho evitarà. Si fos segur que us han d'exigir la declaració, el millor fóra enviar-la des d'ara. Guanyaríeu ben bé un mes. Però aneu a saber.

Per a la Prefectura. Demanda, en paper de 6 frs. del visat de sortida a destinació d'Espanya: «Je soussigne» etc. En la mateixa demanda, aquests mots: «Je déclare n'être pas Juif». Aquesta demanda podeu enviar-la, a través de la Mairie, tan bon punt rebreu del consolat la comunicació d'haver-s'hi rebut el telegrama autoritzant-vos a entrar a Espanya. Llavors, de la Prefectura, us enviaran un full ver-

453. Valentí Via Ventalló (Barcelona, 1893-1970), que ingressà a la carrera diplomàtica el 1922 i que era gendre del general Severiano Martínez Anido.

454. Centre Nacionalista Republicà, creat el 1906, que fou la base, amb dos altres grups, de la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), conformada el 1910, com a partit de referència dels republicans catalanistes.

455. La Institució de les Lletres Catalanes i l'Ateneu Barcelonès. Sobre la transcendència política de la primera entitat durant l'etapa bèlica, vegeu Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

mell. L'omplireu i el tornareu ensems amb el passaport i amb un altre paper del consolat que no sé ben bé què és, perquè a mi no me'l van enviar i a la Prefectura, per guanyar temps, van anar a cercar-lo al vice-consolat d'Avinyó; crec que és una mena de declaració que em coneixen personalment, però no ho asseguraria. Sospito si és una declaració oficial de no-semitisme.⁴⁵⁶

Després d'això, ja no haureu de fer sinó esperar, que és el que jo estic fent. El meu dossier no va sortir d'Avinyó fins el 27 de maig, però ja ha passat pel Ministeri de l'Interior i ja és a la Presidència. Així i tot, no compto poder partir fins la segona quinzena de juliol. També us ho dic perquè no us feu massa il·lusions sobre les possibilitats de rapidesa.

Celebro la vostra millora. Jo també he millorat. I us diré que quasi he arribat a sentir-me com abans d'aquell malaurat síncope. Ah, si pogués partir normalitzat! —vull dir només amb les xacres tradicionals. No em desespero. Pel pes ja m'hi acosto. Ja fa estrany que no hi hagi notícies d'En Riba. Però sembla, realment, que, si li hagués esdevingut alguna cosa, se sabia. Més aviat cal creure que haurà fet de manera que la seva arribada resti ignorada de tothom. I per això no haurà traspuat. Quant a la seva decisió de partir amb passaport de refugiat, jo creuria que era deguda, o bé a una confiança de passar sense dany, o bé al daler d'evitar danys pitjors, reals o imaginaris. Si no fos perquè sé l'esplèndida col·lecció de segells que tenia —una fortuna als preus actuals— creuria que és el problema econòmic el que l'havia decidit.

Literatura. Us adjunto el 1er quadern. De *L'Endreça* tot em va bé (és una bona introducció) excepte els mots finals. No per la contenció, sinó perquè l'expressió bon profit li faci es presta a confusió, a causa del sentit que ja té correntment: despectiu o resignat, però gairebé contrari al seu sentit inicial. Espereu. Deixeu-me mirar el Fabra. Sí «Bon profit li faci, amb què es denota que no li envegeu el profit aconseguit». I aquest és sols un dels sentits, em sembla. Sia com sia, res del que vós voleu dir realment. I encara que ja s'entén, dóna la sensació d'una falla d'expressió.

En *Plany d'hivern i esperança de primavera* m'ha tornat a xocar aquell «neu en el cel, neu en la terra, neu en els cors». No us n'havia dit res, però aquesta insistència m'incita a assenyalar-vos-ho. Tòpic literari, diria.

El final de *A un poeta jove*, era el mateix? No ho dic perquè hi tingui cap objecció a fer (al contrari), sinó perquè no el recordava.

En el poema *De l'aigua i de l'hivern* ¿No hi ha en realitat dos poemes: el de l'aigua i el de l'hivern, lligats una mica si us plau per força? El de l'aigua em sembla un dels millors. En la impressió que em produeix el de l'hivern, potser s'hi barreja

456. Al marge de la carta: «Tot això podria escursar-se una mica, anant a la Prefectura i omplint-hi allí mateix el paper vermell.»

la sensació que l'escometeu massa injustament, li afeixugueu càrrecs i defectes, i estic segur que vós mateix, amb una mica de bona voluntat, hi trobaríeu un bé de Déu de virtuts. Fins la de l'aigua que correrà a la primavera.

En *Ha cantat un ocell* ¿És ben bé volguda la successió de versos? «...la cua remou - les ales estén - les clou de seguida - fa dos saltirons...» ¿No seria millor, tot conservant la vivacitat retallada, sincopada, trencar la igualtat de mesures?

Dels altres dos poemes que desconeixia, *L'infinit daler* i *El guarda campestre*, us diré simplement que m'han agradat. I, en conjunt, em fa l'efecte que tot el llibre, com vós ja insinuàveu, ha guanyat en passar cap aqueix estadi de redacció.

La idea del Sant Jordi és bella i ambiciosa. No cal dir que, en allò que jo pugui, em plaurà de poder-vos informar.

Veig que la vostra producció va esdevenint copiosa. I, en aquest gènere, és més difícil. Jo us parlava d'uns quants volums meus, producció d'aquests anys. Però n'hi ha un de la traducció del Bainville, un altre de la biografia de Ripperdà, un altre del resum d'Història de Catalunya (encara que hi manquen els darrers capítols), un parell o tres de memòries.⁴⁵⁷ De creació, pròpiament, sols hi ha un llibret de *Faules* o una novel·la que ja tenia començada i que ara és el meu principal treball: una novel·la que tindrà tres parts, cadascuna de les quals podria fer un volum. Ara estic a la segona, enllà de la meitat.⁴⁵⁸ Això sí que m'hauria agradat anar-vos-ho passant; però qualsevol en treu còpia.

I, a propòsit de producció: ¿Sabeu que, finalment, ha aparegut aquell nº dels *Cahiers du Sud*? Mai diríeu qui m'ho va anunciar? El cònsol! tot fent-me grans elogis del meu article. Tant, que jo no vaig poder estar-me de preguntar-li ingènuament: I vol dir que no em pot perjudicar? Va canviar tot seguit de disc: «Ah, cuidado, ha de ir con cuidado! Según en que manos cayere... Y después, con algún

457. La primera de les obres és la traducció, en llengua espanyola, de la *Histoire de France* de Jacques Bainville. Es tracta d'una obra inèdita. Se'n conserva una còpia mecanografiada en el Fons Personal de Ferran Soldevila de l'Institut d'Estudis Catalans, a la qual falten els dos primers capítols (d'un total de 22). El segon títol, *Ripperdà*,⁴⁵⁷ és una biografia del baró de Ripperdà, un aventurer holandès que tingué un paper destacat en la cort de Felip V d'Espanya. Fou una obra d'encàrrec que li va fer René Bouvier i que Soldevila redactà, directament en francès, durant el 1942. És un inèdit del qual es conserva el mecanoscrit original íntegre a l'Arxiu Nacional de Catalunya (Fons Ferran Soldevila). La tercera obra és el *Resum d'Història de Catalunya* al qual ja ens hem referit abans. I «el parell o tres de memòries» són els quaderns del període d'exili finalment publicats en *Dietaris de l'exili i el retorn* i en *Els dietaris retrobats*.

458. Les seves *Faules* foren un conjunt de poesies que seguien la tradició forjada a partir d'Isop i La Fontaine i que van ser publicades primer en edició de bibliòfil (1946) i després en edició popular (1948). Algunes d'aquestes composicions han estat incloses en una edició relativament recent: Ferran Soldevila, *Antologia poètica*, Gaüses, Llibres del Segle, 2004. La novel·la de què parla és *El cavaller Despalau*, incompleta i inèdita, el manuscrit de la qual es conserva en el Fons Ferran Soldevila de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

nombre que també figura...» (Gassol). Això era quan esperava el passaport. Quines coincidències! Però no crec que ningú el vegi. Jo mateix encara és hora que no he pogut haver-ne cap exemplar.

Records de tots nosaltres. Abraçades

F. Soldevila

259. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 20.VI.43

Estimat Pous,

Trencant l'alternància de les nostres lletres, abans de rebre resposta a la meua del 9, us escric novament. Però, abans de tot, ¿Heu rebut la dita lletra amb el quadern nº 1? Em vaig trobar a Correus sense diners suficients per a certificar i vaig pensar que no valia la pena de perdre un dia més i vaig trametre-us-ho amb franqueig ordinari. Mai no es perd cap lletra. Però després, més d'un cop, m'ha assaltat una certa inquietud. Espero, però, que tot és en les vostres mans.

La causa perquè us escric més aviat és una lletra que vaig rebre ahir de Vichy comunicant-me que el meu dossier ja el dia 7 havia tornat de la Presidència a l'Hotel de Rússia (Ministeri de l'Interior, suposo), i que d'aquí havia passat a les autoritats alemanyes; que, tractant-se d'un «repatriament» no hi hauria dificultat, sembla, i que les coses anirien més de pressa del que crèiem.

Començo, doncs, a enfocar la partença, tot i que hi ha qui m'aconsella que esperi, perquè aviat, diu, hi haurà un canvi a Espanya. Però jo penso que, si bé aquest canvi podria permetre la nostra tornada encara en millors condicions, potser impediria o dificultaria la nostra sortida de França. D'altra banda, no oblidó mai l'eventualitat, que ja vaig apuntar temps enrera, d'un desembarcament aliat a Espanya. Direu que potser aleshores encara estariem millor ací. No ho sé. És difícil de saber. Els esdeveniments diran.

Passem ara a les nostres proses, al segon quadern. M'ha produït molt bona impressió. L'humor i la ironia, la pietat i la indignació arriben a aconseguir, enllaçant-se o succeint-se, passatges d'una maduresa plena. M'han plagut especialment *Avinyó*, *El Roure*, *Joc de llum i d'ombra*, *Dues primaveres i una recança*, *In memoriam*. La primera és una de les millors proses que hàgiu fet, una de les més completes: ho celebro també perquè *Avinyó* s'ho mereix; com es mereix la dedicatòria i les ratlles que li consagren En Pere Rouquette. *In memoriam* m'ha commogut profundament. Objecions, observacions de detall? Al final del *Roure*, «el parent més pròxim» potser ho suprimiria o ho modificaria. Amb l'*Avet* m'esdevé una mica com amb l'escomesa contra l'*Hivern*. És un arbre que m'estimo i em dol que el malmenin. Per això em plau més la primera part del poema que la segona. Fins i tot, diria que, com en *Hivern*, hi trobo dos poemes. El salt és massa fort, de la descripció del bosc d'avets a les consideracions finals. Em semblen justes les observacions inicials, fins i tot, trobo perfectament admissibles les del passatge que

comença «Tu i els teus sou d'una altra mena» (llevat de la imatge de les persianes). Però després, a tot estirar, arribaria fins al paràgraf següent inclusiu, arreglant-lo de manera que fos un final. En *In memoriam*, p. 32, des del «després» fins «et mancava» resta una mica *terre à terre* d'expressió.

En *Festa*, p. 70, la transposició dels verbs resulta una mica violenta «cop-sar-ne», «veuen». Aquesta és una tendència que mostreu sovint, i a vegades us perjudica, trobo. I una altra tendència, també de caràcter personal: l'ús de l'expressió popular «l'home que la dona se li ha mort», poso per cas, en lloc de «l'home al qual se li ha mort la dona». Això em sembla que ho feu sempre. Però, en fi, sobre això ja us entendreu amb En Fabra.

I res més per avui, sinó tornar-vos a preguntar què voleu per allà baix, no fos cas que de sobte rebés el passaport amb tots els visats i al cap de quatre dies poguéis partir.

Salut i alegria de part nostra.

Us abraça el vostre devot

F. Soldevila

P. S. Rebo una lletra d'En Rovira, del 18. A Montpeller, «les informacions que hi ha respecte a En Riba, coincideixen a constatar que no li ha passat res». Em confirmo, doncs, en el que us deia en la meva darrera lletra.

260. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 5.VII.43

Estimat Pous,

Rebudes les vostres dues lletres, del 22 i del 30. No em sorprèn que la meua carta del 8 us donés la impressió de preocupació i mal humor. No n'hi havia per menys. Àdhuc dintre de casa sentia tals rodaments de cap i febleses de cor que em veia ben atrapat. Tot això va desaparèixer com per encantament, encara no sé perquè. I segueixo sentint-me relativament bé.

No em sorprèn que el pa us hagi destarotat els budells. Jo ja fa tres anys que no en menjo. Aneu també amb compte amb les pastes: són, si fa no fa, de la mateixa farina. Avui en dia no es poden menjar sinó coses en què la mà de l'home no intervingui per res.

Els meus papers s'han encallat. Les darreres notícies són que el dossier segueix a Vichy, però que la meua demanda ha estat tramesa a l'ambaixada alemanya a París. «Una altra setmana», diu el meu corresponsal. Ja serà més.

No cal dir com, per poc que pugui, compliré els vostres encàrrecs. Si jo no pugués, ho encomanaria a la meua dona.

Jo suposo que En Riba es deu haver refugiat a Viladrau, a ca l'Herbolari. Realment, un bon refugi. El fet que hi hagi arribat sense entrebanc vol dir que l'ambient no deu ésser pas tan terrible. I potser les seves extremades precaucions són, no sols personals, sinó amb vistes a possibles esdeveniments i a les inevitables patacades que durien. Es veu que es parla —a Espanya mateix— d'un cop d'Estat militar que engegaria Franco i la Falange a passeig. Sembla difícil que es produeixi, però no impossible. I podria ésser fet, segons com, en 24 hores. És clar que al darrera hi hauria aliats, i que, en realitat, seria obra seva. Si Alemanya es llançava a intervenir, què? Els aliats també intervindrien i ja tindrien el segon front, que és el que es tractava de demostrar. Aquesta és la sola eventualitat de canvi que em sembla versemblant i que basteixo damunt d'aquests rumors de cop d'Estat —tipus argentí. L'entesa guerrera dels aliats amb Franco, de què parreu, ni com a hipòtesi em sembla admissible a l'hora actual.

És curiós com veiem diferentment la qüestió del desembarcament a Espanya. Jo avui no veig cap país a Europa on els aliats puguin tan fàcilment desembarcar-hi i formar-hi un segon front: un país amb costes extensíssimes, no fortificades, sense marina, sense aviació, a dues passes de les bases d'Àfrica pel S[ud] i no massa lluny d'Anglaterra pel Nord, amb el cap de pont de Gibraltar, profundament dividit in-

teriorment, on seria joc de poques taules per a Anglaterra de guanyar-s'hi uns quants generals (jo suposo que ja els hi té) i on tindria tot el poble al seu costat. Com en la guerra de Successió, com en la guerra napoleònica, Anglaterra podria formar-hi un o més fronts (dos pel cap baix: l'un partint d'Andalusia, l'altre partint de Galícia i Astúries) eficacíssims, que distreurién una mà de forces alemanyes.

¿Vol dir tot això que cregui que el desembarcament es produirà? Crec possible que la guerra acabi sense que es produeixi. Però crec també que, si els aliats no juguen aquesta carta, serà per causes morals, no materials, i perquè tenen altres cartes a jugar sense tenir l'aire d'atropellar un poble. Ara: si aquestes altres cartes els fallessin, especialment la carta Sicília-Sardenya-Còrsega, no em sorprendria gens que, nous cartaginesos, vençuts a les illes, recorreguessin a Espanya.

Em sembla bé la vostra idea de publicació d'una secció d'autors estrangers, i l'obra de Schlumberger hi escauria, tot i no ésser d'una gran solidesa.⁴⁵⁹

Vaig deixar de costat el resum d'Història, perquè em va semblar que trigaria molt a poder-se publicar i que tindria temps d'atacar mentrestant altres coses, entre elles la novella que ja fa una colla d'anys vaig començar (el 35).⁴⁶⁰ Durant l'exili li hauré clavat una bona empenta. El que hi ha és que ha anat creixent a mesura que l'empenyia. Us n'he copiat un capítol: perquè en tingueu un tast; perquè, si es perdia, en restés una mostra; i perquè pugueu, poc o molt, exercir represàlies crítiques: no haig pas d'ésser sempre jo qui faci de censor. L'acció s'esdevé 1713-1714. El protagonista és enviat a Anglaterra amb una missió dels Comuns catalans.

Us trametré, abans de partir, el volum dels *Cahiers du Sud*.

Proses. Em van bé les esmenes al final del Prefaci i a *Ha cantat un ocell* (molt ben solucionat). I a l'avet. Em sotmeto a les vostres venjances contra l'hivern i contra aquest arbre que tant hi lliga. Aquí hi ha avets però sobretot cedres, que són de la mateixa mena. En tinc davant de la meua finestra, un tros enllà, ara pateixen de la calor i es despinten, sobretot els cedres, als quals, a més, se'ls desmaïen una mica les branques. Però encara, si m'aboco a la finestra i miro cap amunt, veig la massa d'arbres del cementiri que, destacant en el cel capvesprat o en la celèstia, és una de les coses més belles d'aquest paisatge. I jo em pregunto quin altre arbre podria destacar amb aquesta gravetat penserosa i aquest anhel de l'elevació. Si tots els arbres fossin com els avets, fóra insuportable; però ja està bé que hi hagi avets i bosquíries d'avets.

459. Gustave Léon SCHLUMBERGER, *Expédition des «almugavares» ou routiers catalans en Orient, de l'an 1302 a l'an 1311*, París, Librairie Plon, 1902. El mateix Soldevila, anys més tard, publicà una obra de síntesi divulgativa sobre aquest tema: *Els almogàvers* (Barcelona, Barcino, 1952), reeditada més recentment, el 1994, per Rafael Dalmau, de Barcelona.

460. *El cavaller Despalau*.

Comprenc els vostres escrúpols respecte a *In memoriam*. Però ja està escrit i ben escrit. En aquestes coses, el que és imperdonable és que estiguin mal escrites.

També comprenc que l'ús de al qual us repugni. La plebeïtzació de la nostra llengua durant els segles de la decadència i el seu bandejament del llenguatge parlat us el fa semblar pedant. A més, tant al qual, com el qual, com del qual, sovint alenteixen o afeixuguen la frase. Per això a vegades va bé de substituir-los pels equivalents. Però en el cas de què (o del qual) tractem, no en veig la possibilitat, perquè el substitutiu és tan bàrbar que em sembla inadmissible. Jo no recordo haver-lo vist usat per cap escriptor dels nostres temps, si no és per En Sagarra, i encara excepcionalment. Us ho dic perquè, en lliurar-los al braç secular d'En Fabra, no entenia [?] rentar-me'n les mans. Però com que us veig disposat a la rebel·lia, bé us haig de dir el que en penso.

Aquesta carta s'ha allargat molt. En la pròxima us parlaré del tercer quadern.

Bons records de tots nosaltres.

Cordialment

F. Soldevila

261. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 17.VII.43

Estimat Pous,

Abans de tot, una notícia que us interessarà. Fa uns quants dies vaig rebre una carta del meu germà, datada del 12 de juny, en la qual em diu textualment: «Confiaaba tener noticias directas de Raphael. Veo que su viaje se retrasa. Y de momento lo prefiero. Si ésta llega a tiempo, dile que no se mueva hasta recibir nuevo aviso». Diu que és millor, però no dóna explicacions. Aquesta lletra ha estat oberta per dues censure.

El fet de no haver rebut cap avís del meu germà em decantava, tot i creure que tenien fonaments, no fer un cas decisiu dels avisos rebuts per altres conductes (no, però, directament d'allà baix). Ara que els veig confirmats, no cal dir que no penso moure'm. Val a dir que la qüestió dels visats també segueix encallada. Però tindrà lloc el canvi?

La cosa em sembla clara. Allà baix l'esperen, més o menys imminent. Aquest canvi pot anar acompanyat de cops. Els cops podrien caure damunt dels arribats. Pel que fa al canvi, com us deia, les notícies marselleses són que es tractaria de cop d'Estat militar, recolzat pels aliats contra Franco, la Falange i els militars que l'ajudessin. Però com que aquestes forces potser lluitarien, el risc per als repatriats sempre hi fóra. El cop d'Estat no sembla que fos pro-restauració, la persona que m'informa (de segona o tercera mà, val a dir) creu fins i tot que la monarquia ha perdut la seva *chance*.

Dins les meves hipòtesis, l'èxit de Sicília allunya l'eventual necessitat de desembarcament hispànic, però no em sembla que allunyi el desembarcament sard. Creta i Balcans, sí, però també amenaça directa i creixent damunt d'Itàlia.

No era per fer trampa. El cedre a una certa distància es confon fàcilment amb l'avet. El cedre és germà de l'avet. El pi li és cosí, no pas més.

No cal que us digui quin goig m'ha fet la vostra opinió sobre el capítol que us vaig trametre de la meua novel·la. És el primer contacte amb la crítica. I, essent vós el crític, m'encoratja qui sap-lo. Quan tindré temps, us en copiaré algun altre fragment, perquè pugueu veure altres aspectes de l'obra i dir-me'n també l'efecte que us fan. No deixeu d'enviar-me el Swift, que desconec i em serà útil.⁴⁶¹

461. L'escriptor i polític Jonathan Swift (Dublín, Irlanda, 1667-1745) participà activament en el debat que hi hagué a la Gran Bretanya sobre la posició que calia adoptar en la Guerra de Successió a la Corona hispànica. Arribà a escriure una obra que es desenvolupava en aquell conflicte, com si es tractés

Us adjunto el terç quadern de les vostres *Proses*, que m'ha afermat en l'opinió que us expressava després de llegir el segon quadern. I ara que ja conec gran part de l'obra puc respondre a la qüestió que em plantejàveu en una de les vostres lletres. Sí, crec que el lector mitjà pot trobar-hi una mena de normes de vida, una filosofia assequible, que a fi de comptes podrà contribuir a fer-li comprendre i assaborir millor l'existència. És a dir un dels objectius que perseguíeu en escriure aquest llibre.

Observacions de detall. En *Migdiada* (p. 20) us ha lliscat un traqueteig per sotragueig. ¿Tramontar s'usa en català amb el sentit que li doneu en *Fi de jornada*? A la p. 40, veig que dieu junes de bous. No és, doncs, un castellanisme? El mot coma l'empreu (p. 58) en un sentit tradicional entre els escriptors, (jo també l'he usat així), però és precisament el contrari del sentit que dóna En Fabra. Coma és la depressió i no el remunt. I almenys etimològicament, em penso que té raó. Pai-satge (p. 37), jo sempre l'he sentit usar com a masculí.

Com *In memoriam* en el segon quadern, si bé d'un altre gènere, teniu en aquest, una composició punyent. *El pobre Aleix*. És d'aquelles coses que us deixen una llarga estona com un malestar. I ja n'heu oblidat la causa que encara el malestar us dura. Per al lector encara que vós sembleu dubtar-ne i fins rebutjar-ho, no hi haurà cap dubte que aquell infeliç va morir de pena i de consumació.

En *Els dies passen i no s'assemblen* em penso que heu arribat a atènyer els moments més feliços d'aquesta mena d'humanització de la natura en què tan us complaeu: prestar a les bèsties, als vegetals, a les coses, els mateixos sentiments i pensaments que als homes.

També m'ha plagut molt *Idil·li*. El vostre optimisme, a més, ha sabut posar-li una moralitat moral. En *Migdiada*, en *Fi de jornada*, pertot, podria assenyalar-vos encerts de sentiment, de pensament o d'expressió. Jo tinc la sensació que, quan vau començar aquestes proses, com que feia molt de temps que no treballàveu en coses de caràcter literari, els vostres instruments de treball eren una mica rovellats o potser la vostra mà havia perdut una part de la seva destresa. Perquè, tot i estar bé, no hi havia la seguretat i la maduresa que després heu aconseguit. ¿No en teniu, poc o molt, aquesta sensació?

Per a la pròxima lletra, *Sant Jordi*.⁴⁶²

Bons records dels meus. Una abraçada del vostre

F. Soldevila

de l'edició de les memòries d'un combatent: *The memoirs of an English officier* (Londres, 1728), actualment editades en català amb el títol *El capità Carleton* (Barcelona, La Mansarda, 2013). És possible que es tractés d'aquest llibre, que li hauria estat útil a Soldevila per a la redacció d'*El cavaller Despalau*.

462. Prosa que Pous finalment dedicà a Ferran Soldevila i que prengué com a títol *Díptic de Sant Jordi*. En fa un extens comentari en la carta següent, del 2 d'agost de 1943.

262. A Antoni Rovira i Virgili

Arxiu Rovira i Virgili. Biblioteca Figueras. Carta manuscrita.

Sault, 27-VII-43

Estimat amic Rovira,

Vaig rebre la vostra lletra del 18 de juny i em va sorprendre que, en el vostre *tour d'horizon*, no féssiu una al·lusió més concreta a certes notícies, que àdhuc fins aquest recó van arribar-me, relatives a esdeveniments propers a casa nostra. Després les notícies s'han concretat fins al punt que fa cosa de vint dies vaig rebre una carta aturant-me fins a nou avís. S'han concretat les notícies, però no veig que es concretin els fets, si bé tard o d'hora no tindran més remei que produir-se. En teniu alguna notícia? Alguna impressió? Ha tornat alguna persona més a Catalunya?

Jo penso que la cosa pot, en efecte, produir-se d'un moment a l'altre i que, en aquest cas, és millor esperar. Però també pot ésser que els esdeveniments encara triguin i hagi deixat perdre les possibilitats actuals de tornada. A més, les cartes triguen tant d'allà baix! Us agrairé una opinió, una orientació.

És molt possible que tingueu tota la raó de decantar-vos fermament cap a la versió de Titus Livi.⁴⁶³ Confesso que mai no he enfondit en l'estudi d'aquest període.

Celebro molt l'èxit de la vostra filla⁴⁶⁴ enllestint la llicenciatura de lletres. Per a ella l'exili haurà estat veritablement fecund. Ara ja pot —ja podem tots— enfocar la tornada amb esperança. La meua cordial enhorabona.

No heu sabut res més d'En Galí?⁴⁶⁵

Podríeu dir-me què s'ha fet de l'Àngel Ferran?⁴⁶⁶

I del pobre Lloret⁴⁶⁷ ¿Ha tornat a saber-se'n alguna cosa?

Suposo que cap notícia d'Amèrica, vull dir dels emigrats, no deu filtrar.

463. L'historiador romà Titus Livi (Pàdua, 59 a. n. e. - 17 d. n. e.), autor d'*Ab Urbe condita* (coneguda com a *Història de Roma*), que va del 753 a. n. e. fins al 9 d. n. e.

464. Teresa Rovira i Comas (Barcelona, 1918-2014). Llicenciada en lletres i bibliotecària especialitzada en literatura infantil. Havia estat alumna de Soldevila a l'Escola de Bibliotecàries.

465. El pedagog i historiador Alexandre Galí i Coll (Camprodon, Ripollès, 1886 - Barcelona, 1969). Soldevila també mantingué amistat amb el fill d'aquest, Raimon Galí i Herrera (Barcelona, 1917-2005), que havia estat un seu alumne a la Universitat durant el curs 1937-1938, però la seva relació no es va reprendre fins al 1948, tal com explica a *Dietaris de l'exili i el retorn*.

466. Àngel Ferran i Coromines (Palafrugell, 1892 - Tolosa de Llenguadoc, 1971), periodista i dibuixant.

467. Pere Lloret i Ordeix (Tarragona, 1877 - Barcelona, 1967), advocat, que va ser alcalde de Tarragona durant l'etapa republicana i diputat al Parlament de Catalunya per Acció Catalana.

Imagino quina emoció deu regnar pels àmbits de l'emigració, a Montpeller mateix, davant del darrers esdeveniments.

Els meus s'uneixen a mi per trametre-us a vós i els vostres els nostres records afectuosos.

Una bona abraçada de vostre amic

F. Soldevila

263. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 2.VIII.43

Estimat Pous,

Serà aquesta lletra la penúltima que us adreçaré des de Sault? Des del dia 25 tinc el meu passaport amb tots els visats. No em manca sinó el *Visto Bueno* del Consolat, però no l'hi enviaré sinó al darrer moment perquè no dura sinó quatre dies.

El visat alemany m'obliga a partir abans del 20. Compto anar-me'n cap allà el 16 o el 17.

I l'avís del meu germà? direu. Ja l'he rebut. Amb lletra del 28 un amic que l'ha vist a Barcelona fa uns quants dies m'escriu des de París que «m'esperen i que em preparen, de tot cor, la meva recepció».

És clar que això és anterior a la caiguda de Mussolini i de les repercussions que pugui haver tingut i tenir encara.⁴⁶⁸ Però penso que, si el meu germà ho creu necessari, ja mirarà d'aturar-me, i, no marxant fins el 16, ja hi ha temps, també he consultat al predit amic, que crec ben situat per saber coses. I vaig telefonar a En Via Ventalló, que em va dir que no creu que em pugui passar res amb un passaport expedit per telegrama del Ministeri (això consta en el passaport) i que ell, a un germà, l'aconsellaria en el mateix sentit. Em fa l'efecte que, si realment creguéssiu que em pot passar alguna cosa, no hauria parlat en aquesta forma.

En fi, fins al moment de marxar, altres esdeveniments poden produir-se o altres impressions puc rebre, que m'obliguin una vegada més a rectificar. Però jo vaig fent tots els preparatius. No cal dir que us agrairé comunicació de tot el que sapigieu d'interessant.

I ara, parlem de *Sant Jordi*.⁴⁶⁹ Us diré primer de tot que no trobo que els dos ventalls es contradiguin, com temeu. Ni trobo tampoc que calgui invertir-ne l'ordre. Em sembla al contrari que, tal com estan, estan bé, i que l'ordre cronològic hi és l'ordre lògic: la festa subsegueix la gesta. Trobo que, si les separàveu, la llegenda sobretot restaria poc explicable dins el llibre, tant del tema com del to: en canvi, així resta justificada i dóna la sensació de marxa lenta narrativa que heu volgut donar-li. El contrast amb la festa hi és. Però jo no l'he trobat tan violent com voleu

468. El Gran Consell Feixista, el 24 de juliol de 1943, va acordar el final del poder personal del Duce.

469. La prosa que finalment adoptà el títol de *Díptic de Sant Jordi*.

suposar. I és que, contra el que vós creieu, la segona part no dóna (almenys no m'ha donat a mi) aquesta sensació tan forta de passió i d'esbojarrament, sobretot esbojarrament. Vós l'hi trobeu perquè segurament recordeu l'estat d'esperit en què la creàreu, i la llegiu en conseqüència; però repreneu-la, ara que fa dies que no l'heu llegida i veureu com pot ésser llegida altrament, i que hi ha coses com les reflexions arquitectòniques que reclamen una lectura normal, una mica viva a tot estirar. Però encara que el contrast fos tan fort com vós trobeu no crec tampoc que això perjudiqués al conjunt ni cadascuna de les parts. En els retaules també hi són aquests contrastos. I al costat de la representació d'una escena idíl·lica, trobem la representació d'una escena d'horror. ¿La versió de la llegenda l'heu treta d'alguna d'existent o us l'heu més o menys conjuminada? Hi ha aspectes que no recordava. Bé és veritat que fa molts anys que no l'havia llegida. D'ençà que va aparèixer el llibret de l'Alòs,⁴⁷⁰ *Sant Jordi, patró de Catalunya*.

Pel que fa a l'aspecte històric de la *Festa*, no veig que hi calgui esmentar concretament ningú més, si bé hi ha qui s'ho mereix tant com els que esmenteu; però fóra no acabar mai. Potser Muntaner jo l'esmentaria més aviat com a cronista i amb ell al·ludiria als altres cronistes, en una forma o altra. Potser en lloc d'al·ludir exclusivament a Ramon Berenguer el vell al·ludiria els Ramon Berenguer, potser en una ràpida indicació de l'aspecte físic individual i de l'obra conjunta. En canvi, em sembla que suprimiria Indíbil i Mandoni i potser també les dones de Gal·lí poli, moltes de les quals no devien ésser catalanes.⁴⁷¹ Però de tot això ja en parlarem, si voleu, en detall quan ens veiem.

De moment, em penso que el que més us interessarà és saber que el díptic m'ha agradat, especialment la *Festa*. Té una bella embranzida per començar i un final resplendent (contra el vostre costum, perquè en general sembla com si no us volguéssiu deixar anar a fer un final). I al mig abunden els encerts, i la felicitat barrejada de l'expressió culta i de la dita popular, i imatges belles o justes. En fi, la col·locaria entre les millors prosas de la sèrie.

La llegenda és menys personal. Potser la lentitud la perjudica una mica, potser guanyaria amb algun cop d'estisora. Les ho suggereixo, però em guardaria prou d'assegurar-ho. Hi ha, no cal dir, belles coses. Em plau, especialment, al final, aquell «que només uns ulls enamorats podrien veure».

Us trameto per aquest mateix correu, el nº dels *Cahiers du Sud*. Si teniu temps, ja em direu quina impressió us ha fet. Jo trobo que han donat massa part a les elucubracions sobre allò que hagi estat el geni d'Oc. Massa filosofia i poca Histò-

470. Ramon d'Alòs-Moner.

471. Pous seguí aquest consell i aquestes referències històriques no aparegueren en la versió publicada d'aquesta prosa.

ria. Crec que el nº hauria guanyat donant-hi més part a les mostres del geni d'Oc. Després, no s'hi val a limitar-lo als trobadors, em sembla. Sort que sé que el meu article els va plaure, si no creuria que no podia respondre al que desitjaven. Tot plegat, Catalunya hi fa un bon paper.

Us adjunto, a més a més del vostre *Díptic*, un altre capítol de la meva novel·la, aquell on apareix la figura central femenina. Si tinc temps abans de partir, us transmetré encara un dels capítols on presento el protagonista.

En la meua lletra anterior no vaig comentar les coses, certament interessants, que deïeu de el qual. I és que volia comprovar allò que deïeu del dont francès, que em semblava exagerat. I les persones amb qui n'he parlat han restat sorpreses i han negat que es perdés. Veritablement, ell ja ha suplantat el duquel i el de la quelle i és tan breu i tan còmode que no veig per què es perdria ni amb què es substituiria. Tant de bo el tinguéssim! De totes maneres, la substitució del duquel pel dont ve a recolzar el vostre punt de vista. Com la substitució del del qual castellà per de que o de quien. Com les substitucions a què ha acudit el català, mentre no constitueixin un barbarisme. El mal és que molts d'aquests alleugeriments del llenguatge han estat fets en el període de decadència i decadentment en lloc d'ascendentment, diguem-ho així.

Quan us escriuré —si us puc escriure— ho faré a Madame Acerbo?⁴⁷² O a algun altre nom?

Ja devíeu rebre la meua resposta a la vostra lletra del 12 de juliol amb el quadern nº 3.

Bons records dels meus. Una bona abraçada

F. Soldevila

472. A la casa de Mme. Acervo, a Olièrgues, Pous hi passà la major part de l'exili. Aquesta senyora era una tia d'una seva jove, Ivone Paroty.

264. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 9.VIII.43

Estimat Pous,

La vostra lletra del 31 em va arribar just quan acabava de trametre la meva amb el *Díptic de Sant Jordi* i un capítol de la novel·la.

Malgrat tot el que em dieu, que és més aviat per a decantar a romandre encara quiets en aquest recó, seguim fent els preparatius de la marxa. Tothom ens diu que no ens en anem, que això s'acaba i que val més esperar el final. I, si jo sabés que és qüestió de dos o tres mesos la tornada en altres condicions, no vacil·laria. Encara que no em resten sinó 5.000 frs., venent unes quantes coses ja podria arribar fins a la fi. Però ¿I si dura més i quan vull marxar no puc, cosa molt possible? No, mentre no m'aturi alguna cosa de més greu (un avís del meu germà, per exemple) jo tiraré endavant. Ja sé que és més que probable que vagi de cap a Montjuïc (sembla que és allà on els duen, àdhuc amb telegrama del Ministeri); però tinc l'esperança que, fet i fet, l'estada no serà llarga. Jo ho duré tot a punt en una petita motxilla del meu fill i un sac de mà ben lleuger per no haver de dur pes i tots els medicaments habituals. I el bastó. I ja veurem què passa. Si no fos la vulnerabilitat de la meva salut, gairebé em faria il·lusió.

No acabo d'entendre com podríeu marxar sense tenir abans el passaport i els visats. I em fa por que no es creguin a casa vostra que un cop es té el passaport (o el visat espanyol, que en realitat aquest és el terme) ja està aconseguit.

Prometeu i l'Àguila, que us adjunto, també m'ha agradat. És dins el gènere de la *Conversa amb l'altre* (no era aquest el títol?). No tan ambiciós, no tan dens, però bo també.

Us trameto, com us anunciava, el cap. 11 de la primera part de la novel·la. Així en guardareu —i en coneixereu— tres mostres diverses. Celebraré que perduri la impressió del primer que us vaig enviar, però no deixeu de fer-me les objeccions que us semblin escaients.

La data fixada per a la partença és el 17.

Bons records dels meus. Abraçades

F. Soldevila

265. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita en targeta postal.

16.VIII.43

Estimat Pous,

Ajornament. Breu? Llarg? Ho sabrem d'aquí a quatre dies. Aleshores us tornaré a escriure. Mentrestant, no us neguitegeu massa per les lentituds que us concerneixen. De dificultats, per aquella banda, se'n troben. I no sempre és fàcil d'aplanar-les.

Podeu escriure'm encara.

Abraçades,

F. Soldevila

266. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Sault, 25.VIII.43

Estimat Pous,

Acabo de rebre un telegrama de Vichy i sé que fins al 12 m'ha estat prorrogat el visat alemany. I ara una mica d'història.

Les causes concretes de l'ajornament són dues. La primera i principal una lletra del mateix amic que em trameté el mot del meu germà. En aquesta segona lletra, resposta a una de meva, es mostrava força inquiet de veure'm partir sense haver rebut algun mot del meu germà que reflectís la seva opinió després dels esdeveniments italians. I acabava textualment. «Crec essencial que Carles conegui la data de la vostra arribada». Tractant-se com es tracta de persona molt ben situada, aquesta lletra em va fer impressió. Prou, en l'endemig, havia rebut una postal del meu germà, impulsant-me a anar aviat «chez maman», perquè ja cap motiu m'aturava. Però aquesta postal era del 12 de juliol i semblava escrita sota la impressió del desembarcament a Sicília i la por d'ulteriors operacions a França. «Nosotros —diu— estamos más tranquilos sabiéndoos *chez maman* que ahí». Endemés, no amagava la possibilitat que, en arribar, em passés alguna cosa: «Al principio —deia— quizá tengáis alguna pequeña incomodidad por causa de los albañiles, pero no tardaréis en hallaros bien y tranquilos». Això concordava amb el que es desprèn clarament de la lletra de la vostra filla, que us torno, i amb altres notícies que tenia. M'havien explicat, per exemple, que un xicot refugiat, munit d'un passaport com el meu, havia estat dut a Montjuïc i si n'havia sortit al cap de 10 dies, havia estat gràcies a una ràpida mobilització d'influències cap a Madrid. Es tractava d'un xicot anònim que, si de cas, no tenia altre delicte que haver treballat a Perpinyà a casa d'un significat anti-franquista.

Tot això em va fer pensar que calia, pel cap baix, veure d'avisar el meu germà. Però com? Les lletres, ja sabeu que triguen. No vaig veure sinó una possible solució: instal·lar-me uns quants dies a Perpinyà. Però, per això, ja no hi havia temps. Calia, si de cas, obtenir la pròrroga del visat alemany, que finia el 20 (per sort, el francès durava fins el 12 de setembre). Encara aquells darrers dies va intervenir la segona causa d'ajornament. Havia demanat a l'Ofici dels Canvis permís per a dur-me'n divises per valor de 2.000 frs. A la frontera no deixen treure sinó estrictament la suma necessària pel viatge, i jo volia tenir alguna cosa més per al que pogués esdevenir-me.

Però vet aquí que ja m'havien tornat de la Banca la demanda una primera vegada, perquè cal posar-hi els n[úmer]os dels visats. Vaig haver d'esperar a tenir-los. I quan ja pensava, per notícies que tenia del meu protector de Vichy, que el permís hauria estat concedit, de la Banca em tornaven una segona vegada la demanda, perquè calia posar les divises no en francs, sinó en francs suïssos o en dòl·lars. Ja no hi havia temps d'obtenir el permís. Això va acabar-nos de decidir. Arribar, amb la perspectiva de trasllats enutjosos, sense algun diner per pagar un taxi, lliscar una propina, i en els dies successius, si no podia rebre tot seguit alguna quantitat, comprar a l'economat etc. va semblar-nos excessivament arriscat. D'altra banda, tot semblava fer esperar que la pròrroga del visat seria concedida. ¿Per què no ho seria, si ja ho havia estat el visat? La meva dona va anar a Avinyó, a la Kommandantur, i allí li ho van confirmar. Però calia adreçar-se a Vichy, a la sucursal de l'Ambaixada alemanya. Passaport certificat cap al protector inconegut. Això era el 21. Avui 25 en rebo el telegrama esmentat al començament.

I aquesta és l'explicació. Compto, doncs, ésser a Perpinyà a primers de setembre. Encara us enviaré un mot d'allí estant. Ara, si no és una catàstrofe o un avís en contra emanant del meu germà, em sembla que ja res no podrà aturar-me. ¿Sóc més sortós que vós de poder marxar des d'ara? Em guardaria d'assegurar-ho. I, tenint diners o la possibilitat de tenir-ne, potser des d'una colla de punts de vista fóra millor esperar.⁴⁷³

Jo ja no tinc opció. Ara, a més a més, la salut de la meva dona em decanta a desitjar la partença. Les caminades que aquest hivern havia suportat, aquest estiu l'han atuída. I, sense caminades, per a mi i el nen, amb el nostre règim estricte, no hi ha menjar. Voldria, doncs, que la meva dona pogués trobar un bon, o almenys un relatiu repòs, a Palautordera, on comptem instal·lar-nos.

Compliré els vostres encàrrecs, en una forma o altra. I, si puc, també us trame-tré alguna postal, que em sembla el millor mitjà de correspondència des d'allà baix.

Us agraeixo els vostres comentaris als fragments de la novel·la. Hi he trobat un bon encoratjament. Veuré si puc continuar-la allà baix. Malgrat que hauré de treballar en altres coses. Espero que relativament aviat podrem reprendre de paraula aquest intercanvi, i que aleshores seguireu llegint capítols de la meva novel·la i aconsellant-me amb els vostres judicis i la vostra experiència.

Sí, aquest n° dels *Cahiers*, no dóna tot el que hauria pogut donar. Crec que alguns dels seus col·laboradors no concreten perquè pels camins que emprenen és gairebé impossible d'arribar a res concret. També a mi una de les coses que va

473. Al marge de la pàgina: «No dubteu, per exemple, que els qui hauran aguantat fins al final, encara que sigui perquè no tenien altre remei, creuran haver complert millor que els que hagin tornat.»

interessar-me més fou aquesta dels càtars i del maniqueisme, com també la de l'amor cortès.

Bé, no és la darrera lletra d'aquesta llarga tongada; però és possible que la darrera sigui un a reveure des de Perpinyà, i res més. Per això us repeteixo que faré els vostres encàrrecs. I veuré com s'ho va manegar el meu germà per obtenir-me el passaport, per al cas que pogués donar un camí als vostres. Esperem que no serà necessari, i que ja podran comunicar-me la nova de la concessió del vostre passaport.

Els meus corresponen de tot cor a la vostra abraçada, com aquest vostre amic i devot que de veres us estima

F. Soldevila

P. S. Si us puc escriure i us parlo de model o de mntanya, ja sabreu què vull dir. O d'algun derivat.

¿Sabeu que a Amèrica ja funciona un govern republicà, més o menys sostingut pels EE.UU.? President de la República, Martínez Barrios; President del Consell, Sánchez Román; Justícia, Aguirre; Marina, Giner; un català el nom del qual no em van saber dir; Finances, Prieto; Guerra, General Saràbia, Bàrcia i no sé qui més.⁴⁷⁴

Marxarem probablement el dia 1er. Fins el 31, doncs, encara puc rebre carta vostra aquí, si voleu dir-nos alguna cosa més.⁴⁷⁵

474. Diego Martínez Barrio (Sevilla, 1883 - París, 1962), Felipe Sánchez Román (Madrid, 1893 - Ciutat de Mèxic, 1956), José A. de Aguirre Lekube (Guetxo, 1903 - París, 1960), Bernardo Giner de los Ríos (Màlaga, 1888 - Ciutat de Mèxic, 1970), Indalecio Prieto Tuero (Oviedo, 1883 - Ciutat de Mèxic, 1962), Juan Hernández Saravia (Ledesma, Salamanca, 1880 - Ciutat de Mèxic, 1962), Augusto Barcia Trelles (Vegadeo, Astúries, 1881 - Buenos Aires, 1961). Aquest govern no va arribar a existir. Martínez Barrio, president de les Corts, va assumir la presidència provisional de la República Espanyola el 17 d'agost de 1945.

475. Al marge: «En aquest moment rebo una lletra de Barcelona, d'una persona que ha vist en Riba. Diu que fa tres o quatre mesos que viuen a Barcelona. I no em diu que els passés res a l'arribada. I m'incita a reprendre el viatge. Jo em pregunto si, realment, el que va passar a En Riba no fou sinó un viatge accidentat; com diu o ve a dir la vostra filla.»

267. A Antoni Rovira i Virgili

Arxiu Rovira i Virgili. Biblioteca Figueras. Carta manuscrita.

Sault, 28-VIII-43

Estimat amic Rovira,

Tal com suposeu, tinc bones raons per partir. Si no, podeu ben creure que esperaria molt més a gust el final de la guerra en aquest bon recó de muntanya. Si sabés que la guerra no havia de durar sinó tres o quatre mesos, podria encara aguantar venent-me algunes coses. I ho faria. Però crec, com vós, que la guerra encara pot durar —sobretot més de tres o quatre mesos. I, així, ja no tinc opció: m'exposaria a trobar-me en una situació difícil, potser sense les possibilitats de tornada que ara tinc.

Jo vaig fer —potser ja us [ho] he dit— uns poders a la meva germana. Tot va anar bé mentre no calgué vendre res. Però, malgrat que els poders eren també per vendre, jo no sé què ha passat que han resultats inoperants. Ja la darrera operació que vaig fer va haver de pagar-la el meu germà. I tant ell com la meva mare tenen prou feina a defensar-se perquè jo pugui afeixugar-los. —Aquests dos darrers mesos he hagut de recórrer al Service d'Aide—. En M. Font,⁴⁷⁶ quan va finir el subsidi, em va assegurar que m'ajudarien —(jo sabia prou que hi havia diners llargs)— però no he rebut cap ajut. No en faig retret a ningú: em sembla fins i tot just; perquè jo tinc el recurs de tornar i altres no. Us ho dic perquè compregueu la meva situació.

Una altra causa s'afegeix, molt poderosa, a aquesta. La meva muller, que havia resistit durant l'hivern, les llargues caminades per masies a la recerca de proveïments, aquest estiu ha patit molt a causa de la calor, i no podia sostenir un tal esforç llargament. I sense aquest esforç ni jo ni el nen no podríem menjar. Penseu que jo no puc tastar res del que es compra amb tiquets, o poc se'n falta.

¿Em passarà alguna cosa en arribar? És molt possible, i ja porto el bagatge mínim a punt, per al cas que em calgui desplaçar-me. El meu germà no m'amaga que «al començament potser tingui alguna incomoditat», però creu que no trigaré a trobar-me «bé i tranquil». Amb salut, res, però amb tensions baixes (les darreres vegades que me l'han presa, no tenia sinó 10'5) sempre és possible alguna sorpresa desagradable.

476. Melcior Font i Marsà (Barcelona, 1905-1959), poeta, secretari del conseller Ventura Gassol.

Si puc, ja us escriuré alguna postal. Veig que és el procediment més segur. I veuré d'esbrinar el que desitgeu saber. El meu condol, amical i patriòtic alhora, per la mort del vostre nebot.

Restaré uns quants dies a Perpinyà.

La meva muller i el meu fill s'uneixen a mi per correspondre els vostres vots i per trametre-us els nostres cordials records a vós i als vostres. A reveure! Una bona abraçada del vostre amic, que seguirà treballant pel que ha treballat sempre

F. Soldevila

268. A un doctor desconegut

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita.

Sault, le 30-VIII-43

Cher Docteur,

Après-demain, mardi, nous partirons vers Barcelone.⁴⁷⁷ Tout est prêt, et j'espère que cette fois-ci nous arriverons jusqu'au bout — quoique par ce temps-ci on ne peut rien assurer: tant de choses peuvent arriver en cours de route.

À l'heure où nous passerons par Carpentras vous ne serez pas certainement chez vous. Nous vous ferons donc nos adieux par ces quelques lignes. Nous espérons vous voir un jour à Barcelone — pas comme exilé, bien entendu, mais comme touriste plein d'entrain. N'ayant pas de domicile pour le moment, je vous donne l'adresse de ma mère: Rue Muntaner, 530. Mais, si d'ici lors, il y avait en quelque changement, on pourrait toujours vous donner mon adresse dans quelque centre culturel, comme L'Ateneo Barcelonés, Rue Canuda, 1. Peut-être aussi à l'Université, si j'y retrouve un jour mon poste.

Ma santé n'est pas mauvaise. Mais j'ai trouvé le secret des défaillances que j'éprouvais il y a un certain temps. Il paraît que l'appareil du Dr. Lazare ne doit pas fonctionner tout à fait bien, car un autre docteur ne me trouve que 10'5 de tension. Et pourtant, je ne me sens pas pire: au contraire. Espérons que, lorsque je pourrai manger de la viande en abondance, tout s'arrangera. Le petit est assez bien.

Ma femme et mon enfant se joignent à moi pour vous envoyer, cher docteur, ainsi qu'à vos parents, notre meilleur souvenir. Votre sincèrement dévoué

F. Soldevila

477. Abans de passar la frontera, el dia 6 de setembre de 1943, es van estar uns dies a Perpinyà.

269. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Sault, le 31-VIII-43

Cher Monsieur,

Deux mots à la hâte pour vous annoncer que demain nous partons pour Perpignan et que, dans quelques jours, nous rentrerons chez nous. Je vous dis donc, encore: Merci et au revoir, et vous envoie, ainsi qu'à Madame et à vos enfants, notre meilleur souvenir.

Toujours votre cordialement dévoué

F. Soldevila

270. A Josep Pous i Pagès

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Josep Pous i Pagès. Carta manuscrita.

Perpinyà, 5.IX.43

Estimat Pous,⁴⁷⁸

Som ací des del dia 1er. Hi vam arribar després d'un bon viatge. Vam prendre la precaució —que us recomano— d'anar en 1ª i vam tenir sempre lloc. Ací, per intervenció providencial d'un amic, que va telefonar des de Marsella influentment, vam trobar una gran cambra que ens reservaren a l'Hotel Sala i, si no el règim estricte, hem trobat una cuina molt suportable i amb suplement de patata bullida a cada àpat. Imagineu la sort que ha estat per a mi, havent de passar uns quants dies a Perpinyà, i tenint en compte que no s'hi troba ni una cambra d'hotel buida. No ho oblideu: no us en vingueu sense tenir solucionat aquest problema.

L'estada aquí m'haurà estat útil i espero que a hores d'ara el meu germà ja sap la meva arribada, que tindrà lloc demà al matí.⁴⁷⁹ Ja veurem què passarà. Estic preparat per a tota eventualitat, i el fet que hagi suportat bé el viatge i l'estada aquí m'encoratja i em tranquil·litza.

Vaig anar a veure l'Ametlla.⁴⁸⁰ Em va lliurar la vostra carta. Em sap molt de greu el contratemps que heu tingut. Em sap greu perquè vós voleu partir. Però us repeteixo el que us deia en una de les meves cartes: tenint diners, jo restaria, en el vostre lloc. Almenys no em capficaria massa si no podia partir. Aquí se m'ha afermat la sensació que, de totes maneres, hi ha un cert ajupiment en el fet de tornar. I, un cop allà, la vida hi és tan cara, que les dificultats econòmiques persisteixen i,

478. Al marge esquerre de l'encapçalament de la carta: «Guardeu-me també la vostra darrera lletra.»

479. Efectivament, Ferran Soldevila passà la frontera el dia 6 i va fer nit a Portbou. El dia 7 anà a Figueres i es presentà a la comissaria, on passà mitja tarda. Li van donar l'autorització per a instal·lar-se en una fonda de molt a prop de les dependències policials. L'endemà, el dia 8, amb el primer tren, partí cap a Barcelona, junt amb altres detinguts, tots custodiats per una parella de la policia armada. A la prefectura de la policia, el tancaren en un calabós junt amb altra gent, on va romandre fins que, a les nou del vespre, el van deixar anar. Ell mateix va redactar, en els seus dietaris, dos anys després, la seva arribada a Barcelona. Hi explica que l'esperava el seu germà Carles (que féu diferents tràmits per facilitar l'alliberament de Ferran) i descriu amb força detall la gent que hi va trobar i l'ambient que existia en aquell indret. Vegeu *Dietaris de l'exili i el retorn*, 8 de setembre de 1945, p. 30-31.

480. El polític i periodista Claudi Ametlla i Coll (Sarral, Conca de Barberà, 1883 - Barcelona, 1968), que havia estat governador civil de Girona (1932) i de Barcelona (1933) i que durant el seu exili a Perpinyà fundà els *Quaderns Polítics, Econòmics i Socials* (1945-1947). Retornà a Barcelona el 1948, on continuà l'activitat política clandestina.

en certa manera, es compliquen. Perquè amb el que viviu allà un mes, en viviu una colla a França. Tot això us ho dic no sols per a conformitat i consolació vostra, sinó també perquè tingueu a mà tots els elements de judici.

Comprenc el vostre desig de venir a Perpinyà. Aquí tindríeu bona companyia: us sentiríeu a casa... i ja no tindríeu pressa per marxar. N'estic segur. Però, aneu amb compte: si veniu amb intenció de restar-hi fins al final, molt bé. Però si veniu amb intenció de partir tan aviat com tindreu el passaport, us ho desaconsellaria. Això està ple de *mouchards* que enviarien report rera report.

El cònsol —En Via— em va aconsellar de no restar ni un sol dia a Perpinyà (us ho dic reservadament per al vostre ús). Ja veurem si no em perjudicaran els quatre dies que hi he restat, perquè ja des del segon he pogut constatar personalment i d'una manera que no deixa lloc a dubte l'exactitud de la seva temença.

L'Ametlla ja us ha escrit explicant-vos que no he pogut fer el vostre encàrrec. Si hi ha una cosa que no es pot fer és aquesta. Ja ho comprendreu quan sereu ací. I ja us ho pot fer comprendre des d'ara el fet que jo no gosi fer-ho ni per vós. Però és igual. Després de separar-nos, tant l'Ametlla com jo vam pensar que la solució és senzillíssima. Ja sabeu que jo tinc bona memòria.

Us adjunto aquests fulls d'un bloc que m'he endut sense voler. Són del temps que feia tragèdies. No és pel valor que pugui tenir, sinó perquè em sap greu esquinçar-ho precipitadament. Potser un dia encara n'aprofités alguna cosa. Bé. A reveure. Sia com sia, crec que ens reveurem aviat. I bé.

Els meus us envien els millors records. Abraçades

F. Soldevila

Retorn, resistència i represa (1944-1959)

Ferran Soldevila va travessar la frontera francoespanyola per Portbou el dia 6 de setembre de 1943. L'endemà va anar a la comissaria de Figueres i el dia 8 marxà cap a Barcelona. Allà fou empresonat al calabós, però va poder sortir-ne a la tarda, tal com ell mateix explicà en *Dietaris de l'exili i el retorn* (vol. II, *El retorn*). Per bé que no va tenir un llarg empresonament, sí que fou víctima de l'ostracisme professional, ja que no va poder tornar a la Universitat de Barcelona i fou depurat del cos d'arxius (al qual no es va poder reintegrar fins al 1954).

De bon principi, féu part dels principals cenacles de la resistència cultural antifranquista, significativament de l'Institut d'Estudis Catalans (que va mantenir durant tota la dictadura en una situació de semiclandestinitat) i als Estudis Universitaris Catalans. Així mateix, s'integrà al comitè polític opositor encapçalat per Josep Pous i Pagès (conegut com a «Comitè Pous i Pagès»), amb qui ja hem vist que l'unia una gran amistat.

Pel que fa a la producció historiogràfica, cal assenyalar que al llarg dels anys quaranta redactà, en català, la monumental *Història d'Espanya*, que no es va poder publicar fins als anys cinquanta, en una versió espanyola més ampliada, de vuit volums profusament il·lustrats. Aquesta obra era una rèplica a la interpretació unitarista i castellanista defensada per la historiografia nacionalista espanyola, que s'havia convertit en la versió oficial del règim franquista. Compatibilitzà aquesta obra magna amb altres treballs centrats, sobretot, en el període medieval, d'entre els quals destaquen les ambicioses monografies dedicades als grans reis catalans del segle XIII: Jaume I el Conqueridor i Pere II el Gran, i l'edició anotada de *Les quatre grans cròniques*. La realització d'aquests projectes es perllongà també durant els anys seixanta, fins a dates pròximes a la seva mort.

Entre els corresponsals del període trobem figures destacades de la resistència cultural com Josep Puig i Cadafalch (aleshores president de l'Institut d'Estudis

Catalans) o Joan Triadú, i també els historiadors més rellevants del moment, com Jaume Vicens i Vives i d'altres de generacions més joves com Miquel Coll i Alentorn, Joan Mercader, Santiago Sobrequés, Pere Voltes, Emili Vigo o Josep Fontana (de qui publiquem la carta de recomanació que li féu per a la Universitat de Liverpool), cosa que ens permet veure, de manera més precisa, la relació intel·lectual que hi mantingué. Com a contrapunt, la carta adreçada a Antonio de la Torre ens dóna una idea dels condicionants amb què els historiadors catalans (i els escriptors i intel·lectuals en general) es trobaren durant aquell període i de les peripècies que havien de fer per trobar espais on poder fer ús, amb una voluntat normalitzadora, de la llengua pròpia.

Un cas especial el constitueix la correspondència amb Joan Sales. Les cartes que li adreçà (i les que va rebre, conservades al Fons Ferran Soldevila de l'Arxiu Nacional de Catalunya) ens donen molta informació sobre la confecció de la *Història d'Espanya*, ja que Sales fou qui s'ocupà de la recerca iconogràfica i de la redacció d'uns extensos peus de pàgina que constituïen tot un discurs paral·lel i complementari al text soldevilià.

Pel que fa a la continuïtat de la relació epistolar amb corresponents de períodes anteriors, cal esmentar sobretot Pèire Roqueta (que tornarem a trobar els anys seixanta) i encara Lluís Nicolau d'Olwer, mort a l'exili mexicà el 1961.

Aquest recull de lletres ens dóna també informació sobre l'estada de llarga durada que féu Soldevila al País Valencià, a la segona meitat de 1956 i principi de 1957, que complementa i enriqueix les notes que sobre aquest mateix viatge es van publicar en el segon volum de *Dietaris de l'exili i el retorn*. Aquest sojorn era justificat professionalment per la recerca que hi féu en diferents arxius sobre Jaume I el Conqueridor, Pere II el Gran i les quatre grans cròniques, que aleshores estudiava, però naturalment fou una ocasió única per a poder conèixer amb detall el País Valencià i establir contactes personals que li interessaven, com era el cas de Joan Fuster (amb el qual, però, no arribà aleshores a coincidir, com es pot comprovar en la correspondència que sostingueren).

Així mateix, hi ha força informació sobre la seva activitat en l'àmbit teatral, centrada sobretot en l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, fundada el 1955 i que ell presidí. No hi trobem, però, cartes a la seva mare, Mercedes Zubiburu, que morí el 1953. Sí que es conserva, però, una carta d'ella del 22 de març de 1950 en el Fons Ferran Soldevila de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

271. A William James Entwistle

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

Aragó, 243
Barcelona, 11.V.45

Professor W. J. Entwistle

Molt benvolgut amic,

Agraidíssim per la vostra carta, que, coincidint gairebé amb la victòria final aliada, ha unit el goig immens de veure la Gran Bretanya íntegrament triomfant, l'esperança que potser no és lluny l'hora que podrem tornar a viure com a homes lliures. Creieu que en tenim ànsia i que seria horrible per a nosaltres veure que la guerra finia amb la victòria aliada i que el nostre esclavatge continuava.⁴⁸¹ Sobre-tot, el que vós dieu al final de la vostra carta: poder tornar a publicar en el nostre idioma i que la nostra literatura, que el nostre esperit, no restin ofegats com durant tots aquests anys.

Perdoneu aquest esplai. Vós ens coneixeu i sabeu que això és la nostra vida. Sabeu que tots pensem i sentim així.

Com segurament no ignoreu que tots hem seguit amb dolor o amb esperança les vicissituds de la vostra lluita i ens associem, amb tot el nostre poble, a la vostra alegria per la victòria. D'altra manera l'expressaríem, si la nostra situació fos una altra. Abans d'ahir, tímidament (les gentes han perdut el costum de manifestar-se), alguns grups van començar a formar-se davant dels consolatats britànic i americà: la policia va invitar la gent a circular i no va permetre un esplai tan natural i tan innocu.⁴⁸²

Creieu-me el vostre amic i devot

F. Soldevila

481. Aquesta possibilitat la veia molt clara des de feia temps. De fet, en un seu article del període d'exili («Catalunya en la Guerra de Successió», *Ressorgiment* (Buenos Aires), núm. 326 (setembre 1943), p. 5304-5305), ja plantejava que, com en el segle XVIII, els aliats podien guanyar la guerra, però que això no comportaria necessàriament el restabliment de la llibertat de Catalunya: «Meditem, tanmateix, la lliçó que es desprèn de l'abandó en què fou deixada Catalunya. I aprenguem a comprendre que les grans potències no reposen sinó en llur conveniència pròpia». La mateixa carta i les seves posteriors col·laboracions en el *Bulletin of Spanish Studies* (a partir de 1947) poden ser vistes com a intents d'incidir en l'opinió acadèmica britànica per tal que es produís una implicació decidida del Govern britànic contra el règim franquista. Vegeu Ferran SOLDEVILA, *Entre la dictadura i la revolució*.

482. És de les poques fonts existents que expliquen aquest fet.

272. A Miquel Coll i Alentorn⁴⁸³

Arxiu personal de Miquel Coll i Alentorn. Carta manuscrita.

27-I-47

Sr. Coll i Alentorn

Estimat amic,

Parlant, parlant, he oblidat de dir-li una cosa important: En Mercader⁴⁸⁴ deu haver marxat aquesta nit cap a Madrid. Li han concedit el premi Menéndez Pelayo.⁴⁸⁵ Va venir a veure'm ahir, tot emocionat, amb un telegrama de l'Albareda.⁴⁸⁶ Em va dir que V. tenia l'acta de la sessió d'Història.⁴⁸⁷ No oblidi de dur-la dimecres. També em va deixar aquestes propostes de soci, que deuran anar a la sessió pròxima —o ¿ja van ésser aprovades a l'anterior?

Ben afectuosament

F. Soldevila

483. Miquel Coll i Alentorn (Barcelona, 1904-1990) fou el principal deixeble i col·laborador de Ferran Soldevila d'ençà de l'etapa de postguerra. El 1932 havia ingressat a Unió Democràtica de Catalunya, partit del qual fou un destacat dirigent. Fou deixeble dels Estudis Universitaris Catalans i s'especialitzà en historiografia medieval. Col·laborà en l'edició de les *Quatre grans cròniques* a cura de Ferran Soldevila i preparà i completà la biografia de Pere el Gran que el mateix Soldevila havia deixat inacabada. Coll fou també el responsable de la veu dedicada a Soldevila de la *Gran enciclopèdia catalana* i del documentat article «Ferran Soldevila 1894-1971. La vida i l'obra» (*Serra d'Or*, juliol 1971, p. 445-448).

484. Joan Mercader i Riba (Igualada, 1917-1989). Historiador especialitzat en història catalana i hispànica del segle XIX, deixeble de Ferran Soldevila i de Jaume Vicens i Vives.

485. Per l'obra *Barcelona durante la ocupación francesa (1808-1814)*, Madrid, CSIC, 1949.

486. José M. Albareda Herrera (Casp, Saragossa, 1902 - Madrid, 1966), catedràtic de mineralogia i zoologia aplicades a la farmàcia, director del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC).

487. Parla de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que es constituí formalment el 1946. Soldevila pertanyia a l'esmentada societat, però no fou membre de l'IEC fins a principi de 1947.

273. A Josep Puig i Cadafalch⁴⁸⁸

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.*⁴⁸⁹

Barcelona 17.IV.1948

Estimat Sr. Puig,

Ahir, com temia, no vaig poder venir a casa seva, i avui contra el que esperava, no podré assistir a la sessió. Em trobo fortament engripat i confinat a l'habitació. Cregui que em sap molt de greu, perquè tal com vaig indicar-li, volia tornar a plantejar prop dels nostres col·legues la qüestió del premi Menéndez Pelayo. A vegades, ens trobem confrontats amb problemes delicats i complexos, i, sense tenir temps de suspesar bé els pro i els contra, hem de dictaminar. Em penso que aquest ha estat el cas d'aquest premi, i la qüestió em sembla prou greu perquè, almenys per lletra, exposi la meua opinió després de reflexionar-hi, i la sotmeti a la consideració dels meus companys.

El premi, en ell mateix i la seva finalitat, em sembla bé. El que em sembla totalment inadmissible és que puguin participar-hi els catalans. La finalitat ha d'ésser d'atraure els erudits de les altres contrades hispàniques a l'estudi de les coses de Catalunya. I, essent aquesta la finalitat, és lògic que l'idioma dels treballs hagi d'ésser el castellà, i és forçós que els catalans en restin exclosos. Tot es redueix a incloure en l'anunci del premi un paràgraf que digui, si fa no fa, «la finalitat d'aquest premi és d'atraure l'atenció i l'estudi dels espanyols no catalans cap a les coses de Catalunya. L'idioma dels treballs que optin al premi serà, doncs, el castellà».

Em sembla que amb aquesta fórmula o una de semblant ningú no pot trobar-hi res a dir. En canvi, foren molts (i confesso que jo fóra un dels primers) a

488. Josep Puig i Cadafalch (Mataró, Maresme, 1867 - Barcelona, 1957), que havia estat president de la Mancomunitat de Catalunya (1917-1923) i un dels líders de la Lliga Regionalista de l'etapa de preguerra, passà a dirigir, arran de la instauració del franquisme, l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), en un règim de semiclandestinitat. En fou president únic durant l'etapa 1942-1950 i casa seva (Provença, núm. 231, Barcelona) es convertí en la seu oficiosa de l'IEC. A partir de 1950, per explícita voluntat seva, es restablí la presidència rotatòria (entre els presidents de les diferents seccions que integraven l'entitat) i ell continuà presidint la Secció Històrico-Arqueològica fins pràcticament la seva mort. Vegeu Enric PUJOL, «Puig i Cadafalch i l'Institut d'Estudis Catalans durant la primera meitat del segle XX», a Albert BALCELLS (dir.), *Puig i Cadafalch i la Catalunya contemporània*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2003. Pel que fa a la situació de l'Institut durant el franquisme, vegeu Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II.

489. És de les poques cartes mecanografiades del seu fons personal, cosa que evidencia la importància que ell donava al tema tractat.

trobar moltes coses a objectar a la institució d'un premi que, en la forma aprovada en la sessió anterior, constituïa un estímul a l'abandó, pels catalans, de l'idioma propi. I, tot i el criteri que va predominar l'altre dia, em veuria obligat a fer constar en acta el meu vot en contra, en el sentit que acabo d'indicar.

Amb cordials salutacions per a tots els companys, li estreny afectuosament la mà el seu amic i servidor.

P. S. Li adjunto el dictamen de l'Abadal⁴⁹⁰ sobre el premi Abat Oliva i una mostra de composició de *Pere el Gran*.

490. Ramon d'Abadal i de Vinyals (Vic, 1888 - Barcelona, 1970). Historiador i polític. Amb Soldevila sostingueren una amistat personal i es mantingueren sempre un gran respecte intel·lectual. En una entrevista que li va fer Baltasar Porcel, Abadal va respondre això quan li van preguntar quins eren els historiadors catalans més importants: «Per a la història en sentit general, Soldevila: cada vegada que el torno a llegir em quedo més admirat [...]. És el qui ha renovat la història de Catalunya. Pel mestratge, Vicens i Vives, que féu sorgir una historiografia econòmica creant una escola que va molt endavant, potser una mica desordenadament i per a mi parcial i equivocada» (Baltasar PORCEL, «Ramon d'Abadal, de la història a la política», a *Grans catalans d'ara*, Barcelona, Destino, 1972, p. 71-90).

274. A Manuel de Montoliu i de Togores

Biblioteca Nacional de Catalunya. Fons Manuel de Montoliu. Còpia mecanografiada.

Aragó, 243

Barcelona, 13.V.48

Distingit amic,

La feina que pesa damunt meu m'ha fet ajornar fins avui el disegni que tenia d'escriure-us a propòsit d'aquell article sobre el purisme. Pensava també que el que volia dir-vos ja us ho haurien dit persones més acostades a Maragall. Però, com que he vist un altre article vostre sense la rectificació que sens dubte haurien provocat aquells aclariments, em decideixo a escriure-us.

Resulta que, contra el que vós afirmeu, Maragall va escriure sempre formós en el primer vers del *Cant espiritual*. Els fills del poeta han examinat els seus manuscrits —tres— i en tots tres, des de la llibreteta en què Maragall anotava les primeres versions, diu formós i no hermós. I formós diu també en la primera edició de les *Seqüències*.

Confesso que m'hauria sorprès que no fos així. Perquè coneixia el *Cant espiritual* d'abans de la mort de Maragall i sempre l'havia recitat així. D'altra banda, tot d'una vaig recordar que, en el comte Arnau, hi ha aquells versos que diuen:

Per mor d'aquesta formosa
que duc repenjada al coll,

on formosa ha d'haver estat posat pel poeta, perquè hermosa fóra massa curt.

M'ha dolgut la vostra rellicada. Però he tingut una gran satisfacció de veure que aquell magnífic vers restava intacte. Em sorprèn que un home de bon gust com vós no senti la minva considerable que sofriria el vers i l'encapçalament si hagués dit hermós. Fins la desaparició de la consonant de recolzament que és aquí la f el perjudica. No recordo haver usat mai el mot formós i sols una vegada, i a desgrat, formosura. Però haig de dir que, en el vers de Maragall, el mot inusitat esdevé paraula viva, i li dóna una noblesa i una altesa, que perdria llastimosament amb el vostre hermós.

En altres coses discrepo del vostre malaurat article —tant en contradicció amb altres escrits vostres que em fóra fàcil d'exhumar. Però és sols d'aquesta qüestió de fet que volia parlar-vos.⁴⁹¹

Afectuosament us saluda

Ferran Soldevila

491. El 15 de maig d'aquell 1948, Soldevila anotà en el seu dietari: «Avui rebo carta d'ell [Montoliu], reconeixent la seva rellicada, però excusant-se en converses que havia tingut amb En Maragall» (*Dietaris de l'exili i el retorn*, vol. II, p. 251).

275. A Manuel de Montoliu i de Togores

Biblioteca de Catalunya. Fons Manuel de Montoliu. Còpia mecanografiada.

Aragó, 243, 6è, 1^a
Barcelona, 19.VI.48

Sr. Manuel de Montoliu

Molt distingit amic,

L'Institut d'Estudis Catalans m'ha encarregat de dur a bon terme la publicació del volum primer de la *Crònica* de Jaume I, ja gairebé imprès totalment i aturat ja fa anys. Com que vós éreu un dels principals col·laboradors, m'adreço a vós perquè vulgueu reprendre tan aviat com us sigui possible la vostra tasca. No us puc trametre els darrers plecs, perquè no els tinc. Però vet aquí les previsions que m'ha donat En Jordi Rubió sobre la vostra activitat l'any 36.

El dia 6 de maig d'aquell any us va enviar, compaginats, els plecs 38-41, que arribaven fins al paràgraf o capítol xcvi de l'edició de Rabell a fi que vós els revisséssiu definitivament. També us enviava els capítols 97-122 amb notes històriques meves, per tal que vós hi afegíssiu les notes vostres, i els capítols 40-49 del Marsili, en galerades, ja corregides per Xavier de Salas.

Aquestes són les notícies que em dona En Jordi. I afegeix: «Si en Montoliu trobés aquells plecs!». Els plecs i les galerades tot fóra necessari: ¿les considereu definitivament perdudes? En aquest cas, caldria refer-les. Fóra llastimós, però no tindríem altre remei que posar-nos-hi novament, a partir del & 85 de l'edició Aguiló.⁴⁹²

Esperant una pròxima resposta vostra i amb gràcies anticipades, i salutacions afectuoses, resta de vós servidor i amic

F. Soldevila

492. Marià Aguiló i Fuster (Palma, 1825 - Barcelona, 1897) inicià, el 1873, la «Biblioteca Catalana» per tal d'editar de manera acurada els principals textos medievals. Fou en aquesta col·lecció que aparegué la *Chronica o comentaris del gloriosissim e invictissim rey en Jacme primer*.

276. A René Bouvier

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Barcelona, le 6 juillet 1948

Monsieur René Bouvier

Cher Monsieur,

Mon frère Charles m'a communiqué votre lettre du 11 juin et j'ai été heureux d'apprendre de vos nouvelles — et d'en avoir aussi de notre *Ripperda*. Je m'en suis souvenu plus d'une fois pendant ces dernières années; j'aurais même voulu vous écrire à son sujet. Mais j'ai toujours pensé que, si vous ne m'en disiez rien, c'était que vous ne jugiez pas encore arrivé le moment d'en envisager la publication.

Les deux solutions que vous me proposez me semblent acceptables, et j'en laisse le choix à votre décision. La seule difficulté qu'il pourrait y avoir pour la première (publication sous votre nom et compensation économique) c'est que, me basant toujours sur nos premiers projets, dans un livre que j'ai publié l'année dernière (et que vous recevrez bientôt), j'ai mis parmi mes oeuvres inédites, en collaboration avec vous, *Ripperda*. Mais je pense que quelques lignes dans votre préface suffiraient à expliquer l'abandon de nos projets.

Dans l'attente de vos nouvelles, veuillez agréer, cher Monsieur, l'expression de ma considération la plus distinguée.

277. A Manuel de Montoliu i de Togores

Biblioteca de Catalunya. Fons Manuel de Montoliu. Còpia mecanografiada.

Palautordera, 24.VII.48

Sr. Manuel de Montoliu

Benvolgut amic:

Vaig rebre la vostra carta del 30 de juny, i aviat vaig posar-me a la recerca dels papers perduts. Vaig anar ca'n Valls Taberner, com vós m'indicàveu, i mercès a l'amabilitat de la senyora viuda Valls⁴⁹³ i d'una bibliotecària que ha ordenat els seus llibres i papers, vaig poder fer-me càrrec del que hi havia. Tot el que he pogut trobar-hi que ens interessi per a la *Crònica* de Jaume I és una còpia incompleta, però força extensa del Marsili —indubtablement, la que servia per a la nostra edició, perquè hi manca precisament la part que cerquem i capítols anteriors de la conquesta de Mallorca. Quan entrarem a la de València, ens serà de molta utilitat, perquè ens estalviarà molta feina. Però arribo a la conclusió que no tenim més remei que refer els capítols perduts a partir del 85 (Aguiló) fins al final de la conquesta de les Balears. En aquest sentit he escrit a en Bagué⁴⁹⁴ perquè es posi a la feina amb el Marsili, i en aquest sentit us escric a vós per si podeu posar-vos-hi amb el text català. Jo, per la meua part, hauré de refer les notes històriques. No cal dir que el treball és retribuït: el que no us puc assegurar és si és amb 30 o 35 pts. la plana. Jo us recomanaria de començar a treballar pels darrers capítols, no fos que encara apareguessin les proves perdudes. Em sembla que és tot el que de moment haig de dir-vos. Us agrairé que em tingueu al corrent del que aneu fent.

Molt agraït per endavant i desitjant-vos bon coratge per a la feina, us saluda afectuosament

F. Soldevila

493. Marcel·lina Arnó i Maristany.

494. L'historiador Enric Bagué.

278. A Joan Triadú i Font⁴⁹⁵

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta manuscrita.

Barcelona, 6.XI.48

Sr. J. Triadú

Benvolgut amic,

Gràcies per la seva lletra, i gràcies per la seva visita de comiat. Em va saber greu de no poder-lo veure abans de partir, però és que no vaig tornar definitivament a Barcelona del meu estiu fins l'11 d'octubre.

Celebro que tingué el bon viatge que va tenir i el goig de saludar bons amics a Prades i a París, i família per les belles terres de Normandia. Quant a Liverpool, naturalment, la impressió no ha pogut ésser bona, i menys amb els estralls encara manifestos dels bombardeigs. Així i tot, la boira i el fum tenen molt d'atractiu i prestigi. Espero que s'hi aclimatarà, i, vivint amb universitaris, farà progressos en l'idioma i s'adaptarà a la vida anglesa.

Em va venir a visitar —ja li deu haver dit— Miss Bennet. La vam invitar a prendre el te per a un altre dia, que això, amb els anglesos, és imprescindible. Van venir també dos deixebles meus, i em penso que la noia va passar una bona estona i va restar contenta.

Celebro que tingui els deixebles que té de català, i li agraeixo la inclusió de les meves *Hores* entre els llibres que dona a conèixer.⁴⁹⁶ Estic segur que les seves relacions amb el professor Peers seran bones. És un home bastant fred i una mica estrany; però, si se'l pren tal com és, ni ell el molestarà a V., ni V. a ell.

Per aquí seguim com sempre. Els antològics han passat una mala estona i em penso que no deuran reincidir. Dels dos teatres que funcionaven —l'un al costat de l'altre, per fer-se bé la competència— l'un ja ha plegat. Les altres coses segueixen, com poden.

Gaudeixi tant com pugui de l'absència.

Ben afectuosament,

F. Soldevila

495. L'escriptor, pedagog i crític literari Joan Triadú i Font (Ribes de Freser, Ripollès, 1921 - Barcelona, 2010) fou lector a la Universitat de Liverpool entre 1948 i 1950.

496. *Hores angleses*.

Records al professor Peers. Espero que va rebre (a St. Sebastian) una crònica que va demanar-me.⁴⁹⁷ Records també a Miss Bennet.

La secretària del Prof. Peers és encara miss Wilson? Saludi-la també de part meva.

497. Segurament fa referència a l'article que va fer per al *Bulletin of Spanish Studies*, que dirigia E. A. Peers i que l'any següent passà a dir-se *Bulletin of Hispanic Studies*. En el número corresponent al 1948 (vol. xxv) féu una crònica de la celebració a Barcelona del quart centenari de la naixença de Cervantes, on remarcà l'admiració que l'escriptor manifestà per la capital catalana en la seva obra.

279. A Manuel de Montoliu i de Togores

Biblioteca de Catalunya. Fons Manuel de Montoliu. Còpia mecanografiada.

Aragó, 243
Barcelona, 30.XI.48

Sr. M. de Montoliu

Benvolgut amic,

A l'Institut d'E[studis] C[atalans] em pregunten per l'estat dels treballs per a l'edició del *Llibre dels Feyts* i del Marsili. Us agrairia, doncs, que m'indiquéssiu com teniu la qüestió de l'acabament del primer volum, de què vam parlar per carta al començament de l'estiu. Molt em plauria de saber que la feina ha avançat per part vostra: perquè En Bagué, que havia d'ocupar-se del text del Marsili, no ha pogut fer res en tot l'estiu.

Us envio un llibre per a infants que acabo de publicar. Es tracta d'un volumet de *Faules*,⁴⁹⁸ que vaig anar fent, de tant en tant, durant l'estada a França. El contacte constant amb La Fontaine, que s'hi experimenta, i el desig que fossin també en català les faules més corrents va inspirar-me'l.⁴⁹⁹ No totes les faules són de La Fontaine, però sí la major part. L'he utilitzat amb la llibertat amb què ell utilitzava els seus predecessors i, si m'ha convingut afusellar-lo literalment, també ho he fet. En general, he donat més de gruix al llenguatge i a la faula per fer l'obra més assequible al nostre públic. Celebraré que us plagui la provatura.

Afectuosament us saluda el vostre amic

F. Soldevila

498. Es tracta de la segona edició de l'obra, feta per la impremta Clarasó aquell mateix any 1948. Dos anys abans, el 1946, havia estat publicada una edició de bibliòfil feta a Barcelona per S. Salvadó i Cots. Ambdues van ser il·lustrades per Pierrette Gargallo.

499. Jean de La Fontaine (Chateau-Thierry, 1621-1695).

280. A Raimon Noguera i de Guzmán⁵⁰⁰

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Raimon Noguera. Còpia mecanografiada.

19.XII.48

Estimat Raimond

Perdona que no t'hagi acusat rebut del volum d'Estudis Històrics.⁵⁰¹ Esperava tenir un lleure, per recórrer-lo, si no per llegir-me'l íntegrament. Ara, en aquesta tarda dominical, acabo de mirar-lo amb una certa atenció —especialment els teus treballs. La impressió que m'ha produït és excel·lent i celebro que hagi aconseguit desglossar de la *Notaria*⁵⁰² la col·lecció que inicies. Comença per plaure'm la presentació, en què el bon gust de la portada i de tipografia supera les exigències del paper. Quant al contingut, només et diré que la sensació és una mica d'aclapament. Com qui diu: «Ai, Senyor! No havíem de consultar prous coses, que ara no tindrem més remei que empassar-nos aquests volums?» Això per dir-te que els estudis que conté i la documentació que s'hi dona a conèixer em semblen plens d'interès. I això no sols pel que donen, sinó també pel que preveuen per a la sèrie. Quant als teus treballs, celebro que deixis de banda tots els escrúpols injustificats i formis decididament dins el gremi —no de notaris, que ja en formaves i ja està bé, sinó d'historiadors i erudits, que encara està millor, mal m'està el dir-ho.

Demanes consells: poca cosa podria dir-te. Uniformar el criteri per a la publicació de textos: ús dels accents, apòstrofs, punts volats, que en faciliten la lectura.

Veig que no admets el cabreo i poses capbreu entre cometes. Enhorabona. Em sembla que caldria bandejar totalment aquella paraula degenerada i grotesca. Divertida, no ho nego.

Amb els millors records per a la teva mare i la teva germana, i amb els millors vots per Nadal i Any Nou, t'abraça el teu amic,

Ferran

500. Raimon Noguera i de Guzmán (Barcelona, 1897-1990), llicenciat en dret i notari. Fou arxiver del Col·legi de Notaris de Catalunya i membre assessor de fundacions i institucions culturals.

501. *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos* (Barcelona, Colegio Notarial de Barcelona), vol. I (1948).

502. *La Notaria*, òrgan oficial del col·legi notarial de Barcelona, va aparèixer el 1848. El 1944, després del parèntesi de la Guerra Civil, tornà a publicar-se i dedicà una secció a notícies històriques extretes dels protocols notariaus.

281. A Joan Triadú i Font

*Arxiu personal de Joan Triadú. Carta manuscrita. [Final de 1948 - inici de 1949]*⁵⁰³

Amic Triadú,

Com que és possible, segons el que em dieu, que el professor Peers no hagi rebut les *Hores angleses* us n'adjunto un exemplar. Si no l'ha rebut, l'hi doneu. Si l'ha rebut, doneu-lo a qui us sembli, si no el tinguéssiu, us pregaria que l'acceptéssiu, però em vau dir que ja el teníeu.

Res més. Bon viatge i bona estada. Molt agraït.

Ben afectuosament

F. Soldevila

503. Sembla posterior a la del 6 de novembre de 1948 i anterior a la del 13 de març de 1949.

282. A Elisabet Hérault

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita.

Barcelone, 1-III-49.

Ma chère amie

Est-ce qu'enfin je vais pouvoir vous écrire? Depuis que j'ai reçu votre lettre du 3 janvier envoyée le 24, je pense souvent: «je dois écrire à Elisabet: cette nuit, demain matin». Mais la nuit arrive, et lorsque j'ai fini mon travail (si on peut parler de fin) il est déjà près de deux heures du lendemain, et il n'en est plus temps: si je n'éteins pas la lumière, on me l'éteint de toutes façons, à cause des restrictions. Et lorsque je me réveille il faut m'atteler de nouveaux aux livres et à la machine d'écrire.

Cela comme excuse par mon retard. Vous le méritez et votre lettre — si charmante — aussi. L'Ermitage, le lac... Pas de tristesse, vous dites, mais de l'attendrissement. Moi, lorsque j'y suis allé passer quelques jours pendant notre guerre, et ai fait le parcours jusqu'à Montrenp, j'ai ressenti plutôt une sorte d'exaltation. Nulle part comme là-bas je n'éprouve le sentiment tragique de la vie. Il y a eu aussi des moments d'attendrissement, même de paix. Tout est si mélangé dans la vie.

Vous parlez de nous revoir. Et de frontières ouvertes. Mais comme vous êtes toujours innocente, mon amie! Lorsque vous avez reçu ma lettre, l'été dernier, vous avez trouvé sans doute que nous ne nous empressions pas pour tâcher d'organiser une rencontre. Mais c'est que j'étais sûr qu'au moins de notre côté il n'y avait rien à faire. Seulement Gérard a réussi à avoir son passeport. Yvonne et moi, zéro. Nous aimerions bien pouvoir aller en France, y passer au moins quelques jours, revoir nos amis. Nous ne désespérons pas de pouvoir le faire un jour, mais, quand?

Je pense que vous avez repris, comme vous l'annoncez dans votre lettre, vos cours sur l'art chinois. Est-ce qu'ils ont déplacé votre Philosophie? Et votre chant? Je me demande quel genre de chant doit cultiver votre «voix sonore». Il faudra entendre cela.

La Pinacothèque de Munich? Non, je ne me rappelle aucun Greco, mais je me rappelle être resté longtemps fiché à regarder une sculpture — je ne me souviens plus laquelle. Et puis la Vierge de Raphael. Avec ces pieds, ces pieds angéliques, tellement ils sont ailés et purs. Est-ce possible qu'on puisse réussir à y mettre tant de spiritualité? Si vous aimez tellement le Greco, et il y a de quoi l'aimer, il vous faudra aller à Madrid et à Tolède.

Nous continuons à peu près la même chose. La vie ne change pas beaucoup, mais elle est toujours pleine d'attrait et même de surprises. Par exemple celle-ci: que la vieillesse n'a pas l'air d'exister, et que la cinquantaine est une persistante jeunesse. Et encore cette autre: que j'ai écrit une pièce de théâtre, une comédie en trois actes et en vers qui a pour titre «L'Auberge de l'Amour», et qu'il y a des chances qu'on la représentera la prochaine saison.⁵⁰⁴

Yvonne vous écrira — elle le dit du moins. Gérard continue ses études de médecine — sans trop étudier. Charles écrit tout le temps; critique, roman, théâtre.

Mon bon souvenir à Monsieur Guest et aux enfants.

Bien cordialement

Fernand

504. Efectivament, aquell mateix 1949 s'estrenà *L'Hostal de l'amor* al Teatre Romea de Barcelona. Esdevingué un gran èxit i es convertí en una fita en la recuperació del teatre català de postguerra, ja que arribà a les seixanta-una representacions (fou la segona obra més representada de la temporada, essent la primera *L'hereu i la forastera*, de Josep M. de Sagarra). A l'èxit de públic se sumà el reconeixement de la crítica. Rebé el premi Ignasi Iglésies en els Jocs Florals de Perpinyà de 1950 i un crític com Joaquim Molas digué de la peça que era «d'una agilitat i d'una finor comparables a les de Marivaux» (a Ferran SOLDEVILA (dir.), *Un segle de vida catalana*, vol. II, Barcelona, Alcides, 1961, p. 1383).

283. A Joan Triadú i Font

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta manuscrita.

Barcelona, 13.III.49

Sr. Joan Triadú

Benvolgut amic,

Em sap greu haver lligat la meva resposta, a la seva lletra del mes passat, a la pregunta que em feia respecte al llibre extraviat. I em dol tant més, que encara és l'hora que no puc respondre-us res d'afirmatiu. És possible que V., per altres conductes, ja sàpiga més que no jo. No he aconseguit veure cap dels interessats. L'Alvar és gairebé sempre a Madrid.⁵⁰⁵ El traductor, que abans anava per l'Ateneu, ara no hi compareix mai, i ni puc recordar com se diu. Avui potser sabré alguna cosa en concret: ja l'hi afegiré al final d'aquesta carta. La meva impressió, però, és bastant pessimista.

Vaig escoltar amb goig, dies enrera, per ràdio, les seves primeres impressions d'Anglaterra (suposo que en seguiran d'altres): va estar molt bé. Particularment, haig d'agraciar-li, a més a més, l'esment de les *Hores angleses*.

Celebro que Anglaterra segueixi provant-li. I espero que la primavera ja no es farà pregar gaire. Però no pensi rebre-la de mica en mica, perquè fa irrupció gairebé d'un plegat. Si resta durant les vacances de Pasqua, no deixi d'aprofitar-ho per recórrer el país (encara que els viatges deuen ésser caríssims) o per fer una estada a Londres. O ambdues coses, que la durada de les vacances dóna per a tot.

Celebro també les seves classes d'història. Això pot ésser molt útil. És curiós que la mort de Martí el Jove m'ha produït sempre la mateixa impressió que a V.⁵⁰⁶

Vaig escriure fa pocs dies al prof. Peers. Suposo que ja devia dir-l'hi, perquè li encarregava de saludar-lo a V. i d'anunciar-li aquesta carta. Entre altres coses li he demanat que vulgui enviar-me una prova o separata dels articles que em publiquin, perquè, com que no arriben els números, no en veig cap. Ara, si V no [la] necessités, i tingués encara la separata de què em parla i me la volgués enviar, li ho agrairia molt.

505. El filòleg Manuel Alvar López (Benicarló, 1923 - Madrid, 2001).

506. Martí el Jove (Perpinyà, 1376 - Càller, Regne de Sardenya, 1409) va ser rei de Sicília (Martí I, 1390-1409) i infant de la Corona catalanoaragonesa. Havia conquerit Sardenya el 1409 i va morir-hi a conseqüència d'una malaltia. Com a fill de Martí l'Humà (Perpinyà, 1356 - Barcelona, 1410), hauria pogut ser l'hereu de la Corona d'Aragó i continuar així la línia dinàstica del Casal de Barcelona.

Res més per avui. Segueixi treballant en Píndar i en Shaw (o l'autor que sigui).⁵⁰⁷ Però no treballi massa. Ara el seu llibre és Anglaterra.

Salutacions de la meva muller. Molt afectuosament li estreny la mà el seu amic

F. Soldevila

P. S. Acabo de parlar del llibre. Recollit. Sols hi hauria l'esperança que el traductor tingués l'exemplar a màquina que jo vaig veure. Intentaré. El Sr. Alvar segueix a Madrid.

Acabo de parlar amb un altre senyor. M'ha assegurat que, del llibre, no n'hi havia sinó un parell de capítols compostos. No sap res de l'original. Però encara veuré si puc seguir-ne la pista.

507. Els escriptors Píndar (Cinocèfals, Beòcia, 522 a. n. e. - Argos, *circa* 450 a. n. e.) i George Bernard Shaw (Dublín, 1856 - Ayot St. Lawrence, Hertfordshire, 1950). Del primer, Píndar, Triadú traduí les *Olímpiques* (1963) i també, parcialment, les *Odes* (1957 i 1959), ambdues obres editades per la Fundació Bernat Metge.

284. A Manuel de Montoliu i de Togores

Biblioteca de Catalunya. Fons Manuel de Montoliu. Còpia mecanografiada.

Aragó, 243
Barcelona, 15.III.49

Sr. Manuel de Montoliu

Benvolgut amic,

Ja fa força temps, vaig escriure-us⁵⁰⁸ pregunt-vos que tinguéssiu la bondat d'indicar-me quines fotocòpies eren les que us mancaven per finir la part de la crònica de Jaume I relativa a la conquesta de Mallorca, a fi que jo pogués veure de procurar-vos-les. No he rebut resposta, i us agrairia que me'n diguéssiu alguna cosa.⁵⁰⁹ En la darrera sessió de la secció Històrica de l'Institut, es va acordar que jo us escrivís en aquest sentit, i que us digués que, en cas que vós no poguéssiu ara dedicar-vos a acabar aquest volum primer, podríem acabar-vos-el, tot sometent el text establert a la vostra supervisió. Així podríem aconseguir que sortís un volum que, en la seva major part, ja es troba imprès. Esperem, tanmateix, que voldreu fer un esforç i enllestir vós mateix el volum. Creieu que serà per mi una satisfacció, perquè l'Institut va encarregar-me de prendre en les meves mans la tasca de finalitzar aquest volum, i fins ara he fracassat lamentablement, tant prop de vós com prop d'En Bager,⁵¹⁰ que, amb en Salas,⁵¹¹ feia el Marsili.

Esperant la vostra resposta favorable, us saluda afectuosament

F. Soldevila

508. Carta perduda.

509. El 16 de març de 1949, Montoliu comunicà que li mancaven les fotocòpies dels dos manuscrits de Madrid (Biblioteques Nacional i Real) i les de la Biblioteca Universitària de Barcelona (de Celestí Destorrents), «a partir del text imprès en la darrera pàgina ja tirada de l'edició» i que faria tot el que calgués «per acabar una obra en la qual tant de treball vaig esmerçar» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

510. Enric Bagué i Garriga.

511. Xavier de Salas i Bosch.

285. A Jaume Vicens i Vives⁵¹²

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Aragó, 243
Barcelona, 29.III.49

Sr. Jaume Vicens

Benvolgut amic,

He llegit amb molt d'interès, com tot que surt de la vostra ploma, el treball que vau tenir l'amabilitat d'oferir-me dies enrera: «Gerona después de la paz de Ryswick». ⁵¹³ És una bona contribució a l'aportació d'elements per a l'estudi de les nostres institucions, en un període en què encara han estat menys estudiades que en altres; i sols és de doldre que no hagi estat tan extensa com ambicionàveu en començar la investigació, i això no sols per la qüestió de les institucions, sinó també pel que vós anomenau «el buceamiento profundo de las causas preliminares de la guerra de Sucesión».

¿Em permetreu que reculli l'al·lusió que em feu en aquest punt? Opiniions preconcebudes i tòpics històrics, dieu. I, encara que en nota atenuau una mica l'acusació, no per això deixa de restar en peu.

D'opinions preconcebudes tots en tenim, sobretot en qüestions d'aquesta envergadura. Vós com els altres. L'afer està a tenir prou lluc d'historiador per adreçar-se pel camí i a no llançar afirmacions sense tenir un nucli raonable d'elements

512. Jaume Vicens i Vives (Girona, 1910 - Lió, 1960) va tenir Soldevila com a secretari del tribunal de la seva tesi doctoral i després col·laboraren junts, durant l'etapa bèl·lica, en el Seminari d'Història de Catalunya de la Universitat de Barcelona (vegeu la carta adreçada al Rector de la Universitat Autònoma de Barcelona del 15 d'octubre de 1937). Posteriorment, Vicens mantingué una actitud molt crítica no tan sols amb Soldevila, sinó amb tota la tradició historiogràfica catalana precedent. Pel que fa a les diferències i també les similituds (que, en realitat, foren més profundes del que semblava aleshores), vegeu «Divergències i afinitats amb Ferran Soldevila», a Enric PUJOL, *Tres imprescindibles: F. Soldevila, J. Vicens Vives i P. Vilar*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015, p. 88-93.

513. JAUME VICENS VIVES, «Gerona después de la paz de Ryswick (1689)», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. II (1947), p. 5-49. En una part de l'estudi, diu: «En cuanto a obras de carácter más general como la *Historia del Ampurdán* de José Pella y Forgas o la *Història de Catalunya* de Fernando Soldevila, para no insistir en el citado libro de Sanpere y Miquel, en todas ellas se ignora —en gran parte por la misma escasez de monografías básicas— el buceamiento profundo de las causas preliminares de la Guerra de Sucesión, que se resuelven a base de opiniones preconcebidas o de tópicos históricos».

que les confirmin. ¿Existeixen per a les causes que dono a l'actitud de Catalunya en la guerra de Successió? Pel que fa a l'adhesió a la Casa d'Àustria, ja hi esteu d'acord, i una de les poques dades que el vostre treball aporta el tema, ve a confirmar-la. L'oposició als francesos? També hi esteu d'acord, ja que en la vostra *Història Universal moderna*, p. 259, la doneu com a determinant. L'adhesió als Privilegis? Des de l'elevació de Felip V al tron fins a l'alçament de 1705, es pot anar seguint el procés de les temences i les irritacions i vós mateix, *loc. cit.* també la doneu com a determinant; i hi va involucrada la discrepància amb Castella que no té res a fer amb el Visca Espanya, que heu trobat i que respon a un sentiment que he posat prou de manifest als capítols referents a la lluita. ¿El deler d'actuació que sentia Catalunya en diversos camps de la iniciativa i de l'activitat? Crec donar-ne suficients proves al llarg del capítol sobre Carles II ¿L'existència d'un esperit bel·licós i d'un floret d'homes d'armes? És un fet innegable.

Sé prou que la investigació té ample camp en la qüestió i que no aclarirà i enriquirà molts matisos i aspectes. Però no crec que se'm pugui acusar d'haver parlat per opinions preconcebudes ni per tòpics històrics. Tant si preneu la paraula tòpic en el sentit de lloc comú com el d'opinió banal, ho crec inaplicable en aquest, perquè és damunt d'un conjunt de fets que he basat els meus punts de vista; en aquell perquè precisament el capítol sobre el regnat de Carles II abunda en punts de vista inèdits —jo almenys no els he trobats en els meus predecessors, sinó en l'aportació de nous elements que mai no havien estat utilitzats en l'estudi del regnat de Carles II a Catalunya.

Excuseu la *mise-au-point*. No és el meu costum: ja ho haureu pogut observar. Però potser és una equivocació de no contrastar així les opinions, especialment en casos com aquest, en què les acusacions provenen d'un historiador de la vostra talla i no sols semblen injustes, sinó que es mostren insistents.⁵¹⁴

Amb la cordialitat de sempre

514. Vicens va escriure una carta a Soldevila, pocs dies després (no hi figura la data de redacció), en què deia: «Em sap greu que us hagi produït la sensació que no mesurava prou l'abast de la vostra obra històrica. No intentava minimitzar-la, ni ho he intentat mai. El que volia dir és que ens manquen gairebé tots els elements bàsics d'informació per a construir correctament aquests i altres períodes de la nostra història [...]. Entre bons amics cal allunyar incomprensions per petits recels. Tots tenim una gran responsabilitat en l'esdevenidor dels estudis històrics catalans i sols la més absoluta entesa ha de produir la florida que desitgem i és lícit esperar dels nostres esforços». Vegeu *Epistolari de Jaume Vicens Vives*, ed. a cura de Josep Clara, Pere Cornellà, Francesc Marina i Antoni Simon, vol. 2, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1988, p. 461.

286. A Manuel de Montoliu i de Togores

Biblioteca de Catalunya. Fons Manuel de Montoliu. Còpia mecanografiada.

Aragó, 243

Barcelona, 29.VI.49

Sr. M. de Montoliu

Benvolgut amic,

Per correu certificat us he enviat les fotocòpies dels ff. 36-54 del ms. Ayamans.⁵¹⁵ Amb això podeu establir el text bàsic del que manca, i us agrairé que tan bon punt tingueu la còpia feta, tingueu la bondat d'enviar-me-la. La faríem compondre i, damunt les proves, podríem afegir les variants. No és, indubtablement, el procediment millor, però serà el més eficaç, perquè jo us pugui obtenir les altres fotocòpies que us calen. Serà una manera de fer pressió, perquè serà ja la sola cosa que mancarà. Com ja sabeu, s'han extraviat molts papers i fotografies (prou consta en diverses cèdules a la Biblioteca de Catalunya), i de diners n'hi ha pocs i costa més de fer les coses. Aquestes fotocòpies que us envio són de la Biblioteca de Catalunya, on suara ha ingressat el ms. Ayamans. Us agrairia que m'enviéssiu un rebut per a la Biblioteca dient que teniu els folis tals d'aquestes fotocòpies en préstec.

Res més per avui. Que el treball us sigui agradable.

Molt afectuosament

F. Soldevila

515. El còdex de la *Crònica* conservat a la Biblioteca de Catalunya (ms. 1734) data de 1380 i procedeix de la Cancelleria Reial de Pere el Cerimoniós. Al llarg del temps, va passar per diferents propietaris fins que el 1778 arribà als comtes d'Aiamans, de Mallorca, un descendent dels quals se'l va vendre. Finalment l'obtingué el bibliòfil Isidre Bonsoms, la vídua del qual el donà, el 1948, a la Biblioteca de Catalunya.

287. A Ramon Gubern i Domènech

Arxiu personal de Ramon Gubern. Carta manuscrita.

Palautordera, 17.VIII.49

Benvolgut amic Gubern,⁵¹⁶

Vaig rebre la seva carta del 17 del mes passat,⁵¹⁷ que vaig agrair-li i que va interessar-me molt. Fou un tast de les experiències que deu haver anat recollint i que constituïran, entre altres coses, un bon tema de conversa per quan tornarà, que suposo que ja serà aviadet. Celebro que la primera mesada es passés bé, i suposo que, amb l'experiència adquirida, la segona s'haurà passat encara millor. Celebro també que En Giralt⁵¹⁸ estigui en la seva companyia, en la seva mateixa tenda. Espero que tampoc a ell li és massa feixuc aqueix aprenentatge, i que la reacció serà com la de vostè: la consolidació del sentiment dels deures envers el país —deures no tan modestos com vostè vol suposar.

Aquí seguim treballant. Les coses no avancen tan de pressa com voldríem: però avancen, i això és l'essencial.

Bons records a en Giralt. Ben cordialment, fins aviat,

Ferran Soldevila

516. Ramon Gubern i Domènech (Badalona, 1926 - Barcelona, 2015), historiador deixeble de Soldevila (als Estudis Universitaris Catalans), de Jordi Rubió i de Jaume Vicens i Vives, fou medievalista i catedràtic d'institut.

517. Escrita des del campament El Robledo a La Granja, on feia les milícies universitàries.

518. Emili Giralt i Raventós (Vilafranca del Penedès, 1927 - Barcelona, 2008), historiador, deixeble de Jaume Vicens i Vives.

288. A Maria Montserrat Borrat i Bou⁵¹⁹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Teodora Lamadrid, 34, 2n, 2^a
Barcelona, 15.IV.50⁵²⁰

Sra. Montserrat Borrat de Guasch

Molt senyora meva,

Em sap molt de greu haver de molestar la seva atenció parlant-li del meu llibre *La ruta invisible*; però ja comprendrà que em trobo en una situació que és necessari aclarir: això és un meu llibre imprès, que, per causes que no comprenc, V. no es decideix a treure a la llum, malgrat que jo, de la meua banda, tot i les modificacions que V. ha anat introduint en les condicions inicials (de les quals no en resta ni l'ombra), no sols no he posat cap dificultat, sinó que he anat dient amén a tot.

Jo li agrairé, doncs, que tingui la bondat de dir-me si pensa o no publicar el llibre. En cas afirmatiu, li agrairé que tingui la bondat de repartir-lo tot seguit, i de donar-me un nombre d'exemplars (nombre que deixo a la decisió de la seva consciència), tal com V. mateixa va proposar-me en la darrera entrevista que vam tenir.⁵²¹

En cas que V., tot i trobar-se imprès, renunciï a publicar el llibre, li agrairé que en destrueixi els exemplars.

Esperant la seva resposta, la saluda atentament

519. Maria Montserrat Borrat i Bou (1909-1979) va impulsar l'editorial Estel el 1942, inicialment per publicar l'obra del seu marit, el poeta Joan M. Guasch.

520. En la còpia mecanografiada l'any no és clar (sembla un quatre «aixafat» per un cinc), però pel contingut podem datar la carta l'any 1950, ja que sabem que l'editorial tancà portes el 1952.

521. El llibre, un recull de versos relitzats durant l'exili, va aparèixer publicat a l'editorial Estel amb data de 1949. El retard era a causa de la crisi financera que patia l'editorial. Sobre les negociacions anteriors a la publicació, vegeu *Dietaris de l'exili i el retorn*, vol. II. El dia 1 de maig de 1948, Soldevila anotà: «El seu marit li ha dit —tot llegint els versos—: “Mira; estan força bé. No em pensava que ho fes tan bé”. “No: aquest llibre es vendrà” diu ella» (p. 245).

289. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Alforja, 20.VIII.50

Estimat amic Mercader,

Perdoni que hagi trigat tant de temps a acusar-li rebut de la *Miscel·lània*.⁵²² No volia fer-ho abans d'haver-la llegida tota. Va venir a trobar-me aquí i l'he anada llegint de mica en mica. Ara puc dir-li que m'ha agradat molt. Vostès han sabut defugir alhora l'Àlbum i els Jocs Florals. I en un volum sense pretensions, però que es recomana ja a primer cop d'ull per la seva presentació i la seva impressió, han aplegat una sèrie d'estudis seriosos i de qualitat. Els felicito pel conjunt i el felicito particularment a V. pel seu.⁵²³

Amb salutacions per a la seva família i per als bons amics d'Igualada, li estreny la mà afectuosament

F. Soldevila

522. *Miscellanea Aqualatensis*, Igualada, Centro de Estudios Comarcales, 1949.

523. Joan MERCADER RIBA, «La Junta igualadina de 1808-1809, ¿gobierno faccioso?», p. 87-100.

290. A Pere Voltes i Bou⁵²⁴

*Arxiu personal de Pere Voltes i Bou i Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta mecanografiada.*⁵²⁵

Palautordera, 12.VII.51

Sr. Pere Voltes
Barcelona

Distingit amic:

Vaig rebre la seva carta del 18 de juny i el tiratge a part del seu estudi sobre «La entrega de la plaza de Gerona al Archiduque Carlos de Austria»,⁵²⁶ que he llegit amb molt d'interès per l'estudi en ell mateix i perquè, donant-me a conèixer la seva manera de treballar, m'ha fet concebre molt bones esperances sobre el que pot ésser la seva anunciada tesi sobre el govern de l'Arxiduc.

No cal dir que estic a la seva disposició en tot allò que pugui ésser-li útil, i tindrè molt de gust en tenir amb V. un canvi d'impressions sobre els seus estudis. No crec, però, que pugui aportar-hi res que el Dr. Vicens⁵²⁷ ni V. mateix no hagin pres en consideració. L'especialista és el que sap més d'una matèria a mica que tingui dots d'historiador, i V. demostra prou tenir-los en aquest estudi. Les seves investigacions mateixes aniran obrint-li nous horitzons.

524. Pere Voltes i Bou (Reus, Baix Camp, 1926 - Barcelona, 2009). Historiador, llicenciat també en dret, ciències econòmiques i periodisme. Alumne de Jaume Vicens i Vives, el 1948 va ser ajudant seu i va començar una tesi dedicada al govern de l'arxiduc Carles d'Àustria a Barcelona, sota la direcció del mateix Vicens. El 1952 va rebre la màxima nota i el premi Fermín Caballero de la Reial Acadèmia de la Història de Madrid. Una versió reduïda de l'obra guanyà el premi Aedos i el 1968 va ser traduïda al català. Fou professor de la Universitat de Barcelona, de la qual es jubilà el 1991, després d'ensenyar vint anys com a catedràtic d'història econòmica. Les cartes que presentem evidencien que en l'elaboració de la tesi, Voltes comptà amb el consell de Ferran Soldevila, cosa que fou l'inici d'una relació que es mantingué de per vida.

525. Aquesta i les altres dues cartes adreçades a Voltes (del 12 d'agost de 1951 i del 18 de setembre de 1951), que construeixen un mateix bloc temàtic, ens van ser facilitades (en fotocòpia) per ell mateix, en una tramesa del 30 de setembre de 1997. Al Fons Ferran Soldevila de l'ANC, també es conservaven les còpies de totes tres, en paper carbó, junt amb les que Voltes va trametre a Soldevila, del 18 de juny de 1951, del 16 de juliol de 1951 (de set pàgines) i del 28 d'agost de 1951. Això evidència l'interès que tant l'un com l'altre van concedir al debat que sostingueren. En la carta que el 1997 ens va adreçar Voltes va precisar que les tres cartes «no reflecteixen òbviament el total de la comunicació» que ambdós mantingueren al llarg de llurs vides.

526. Pere VOLTES I BOU, «La entrega de la plaza de Gerona al Archiduque Carlos de Austria», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. iv (1949), p. 37-58.

527. Jaume Vicens i Vives (Girona, 1910 - Lió, 1960).

Ara, el que dubto és que aquestes investigacions, confirmin, si és que l'he interpretada bé, a seva afirmació relativa als sentiments de Catalunya: vull dir la frase amb què clou el seu treball.⁵²⁸ Però la frase resta una mica fosca. Em sembla exacta, en canvi, la seva observació relativa al felipisme de la Companyia de Jesús: és un fenomen, però, més ample, europeu, de suport a la política de Lluís XIV. De tot tindrè molt de goig a parlar amb V.

Mentrestant, amb la meua felicitació pel seu treball, rebi les meves felicitacions afectuoses

F. Soldevila

P. S. Si veu al Dr. Vicens, li agrairé que li digui que no estranyi no haver rebut el treball que em va deixar del professor Higounet.⁵²⁹ El meu fill el va dur a casa seva l'endemà d'haver-me'l deixat; però va trucar en va. I aquella mateixa tarda veníem cap a Palautordera.

528. Voltes acabava afirmant que «cuantos más registros se consultan, tanto más se fortalece el investigador en la opinión de que el pueblo catalán fue víctima de un huracán ultramontano cuya génesis, evolución y esencia no tenían nada que ver con los intereses y los sentimientos de Cataluña».

529. Charles Higounet (Tolosa de Llenguadoc, 1911-1988), especialista en història medieval del sud de França.

291. A Pere Voltes i Bou

Arxiu personal de Pere Voltes i Bou i Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta mecanografiada.

Palautordera 12.VIII.51

Sr. Pere Voltes

Distingit amic,

Perdoni que hagi trigat tant a respondre a la seva lletra del 16 proppassat.⁵³⁰ Tenia molta feina endarrerida i m'ha calgut posar-me a nivell. D'altra banda, la seva carta no és d'aquelles que es puguin respondre en un moment.

En primer lloc, li demano que no li dolgui d'expressar les discrepàncies que senti envers la meua manera de veure, perquè ningú no pot tenir la pretensió de la infal·libilitat, i ja se sap que les obres històriques, especialment les de caràcter general estan condemnades a ésser superades. No tinc aquí la meua *Història de Catalunya* i no recordo amb tota exactitud la dosificació de les paraules en parlar de la bel·licositat latent a Catalunya; però em sembla recordar que parlo d'una escola de capitans formada en les lluites precedents. Tota guerra deixa en una part almenys dels lluitadors (i no cal que sigui gaire gran per a ésser operant) un inquiet desig de tornar-hi —encara que sigui contra el desig de la majoria del país. Que es produeixi una situació com la que es va produir amb l'esclat de la guerra europea i aquests militars o ex-militars seran el ferment —un dels ferments— que menaran el país cap a la lluita. Vostè diu que dóna més valor a l'arribada de la flota aliada. Una cosa no exclou l'altra. Vostè em pregunta què hauria passat si la flota no hagués vingut. Crec, simplement, que l'alçament no s'hauria produït. Però això no vol dir que molts catalans no esperessin amb il·lusió l'arribada de la flota; i llegint el seu treball, vaig tenir un cop més la sensació de la rapidesa amb què, aquesta vegada que les connexions ja havien estat establertes, el país es va decantar cap al pretendent. Fixi's que l'arribada de la flota i el setge i el bombardeig ja s'havien produït —sense resultat. De manera que tampoc no eren un factor decisiu. Sense l'arribada, l'alçament no s'hauria produït; però això no vol dir que, amb l'arribada hagués de produir-se fatalment. Els capdavaners no van voler-se llan-

530. Extensa carta de set pàgines, mecanografiada, on exposa les seves idees principals sobre la Guerra de Successió, que es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Redactada en castellà, al final, manuscrita, hi ha aquesta anotació: «Li prego que excusi no haver correspost a la seva carta amb el mateix idioma, lo qual es deu a haver escrit fora de casa».

çar a l'aventura sense garanties i enllaços. Un cop obtingudes, no els fou difícil d'arrossegar el país, que ja era favorable a l'arxiduc d'abans de la seva arribada. El seu treball és una demostració més que el felipisme era nu: fins l'actuació del general alemany baró de Be[rvi]ck dóna una sensació de tebior —la qual cosa no fóra sorprenent essent alemany.⁵³¹ Dóna la impressió que ningú no va voler arriscar-se ni a aixecar un dit per la causa del Borbó.

Cregui que no sento cap entusiasme per l'arxiduc. No sé si hi deu haver cap escriptor felipista que hagi saludat la seva arribada a Catalunya amb paraules menys favorables que les que li dedico en la meva *Història*, quan dic que el millor hauria estat que no hagués arribat mai. I, en general, no veig que els historiadors catalans hagin mostrat gaire entusiasme per ell. Fóra, doncs, equivocat de considerar-los encegats per la seva figura menys que mediocre. Però això no vol dir que els catalans del seu temps no sentissin, sense conèixer-lo, un entusiasme per ell, que en alguns va arribar a la idolatria. Que també hi havia alguns felipistes entre ells? Ningú no ho ha negat. Que la gent d'ordre (o almenys una part) mirés amb recel l'aventura no és sinó molt natural, i potser en això pot trobar una explicació de la paradoxa que vostè assenyala: els conservadors de la cort de Carles II fidels a Felip V, que ja representava l'ordre —un ordre establert— mentre que Carles representava l'aventura, el trasbals, l'inconegut. Però, àdhuc això, tinc la impressió que a Catalunya va representar poc. Sí, ja sé: Vostè trobarà abundoses anècdotes d'un que no vol fer guàrdies, d'un altre que no vol cavar un vall, etc. Però ací entra el perill que Vostè ja ha intuït, puix que esmenta la frase dels arbres que no deixen veure el bosc. Perquè aquests fets, que cal tenir en compte, no han de fer oblidar, perquè no els invaliden, altres fets voluminosos que són contraris i que són també fets. Si valoréssim exclusivament aquella i oblidéssim aquests, amb un criteri semblant, podríem tirar per terra la idea tradicional d'una Espanya dreçada enfront de la invasió napoleònica —poso per cas— i amb fets de molta més categoria que aquells. Però la simple persistència d'un poble durant tant de temps, en la lluita per una causa —i quina lluita!— ja ens ha de dir quins són els sentiments d'aquest poble. Aquests sentiments podran plaure'ns o desplaure'ns, podem trobar-los estúpids o sublims, vitalitzadors o suïcides: el que no podem fer és negar-los. Majorment, si al fet voluminós del manteniment de la lluita, s'afegeixen els fets també voluminosos del testimoni dels coetanis i de les declaracions constants dels interessats en la qüestió de les llibertats, fins dels catalans felipistes.

531. És un lapsus. El duc de Berwick, James Fitz-James Stuart (Moulins, França, 1670 - Philippsburg, Alemanya, 1734) era d'origen anglès, fill il·legítim del derrocat rei d'Anglaterra Jaume II, que a conseqüència dels seus èxits a la Guerra de Successió a la Corona hispànica va prendre la nacionalitat francesa.

V[ostè] diu: no sóc amic de parlar de grans blocs ni d'aspiracions generals. Però si aquests blocs existeixen, encara que no en parlessin els documents i els textos, hauríem d'acceptar-los. És un fet que els pobles de l'antiga Corona d'Aragó es posen al costat de Carles i que tots perden les seves llibertats com a conseqüència de la seva actitud i la seva actuació. ¿Podrem negar que el bloc, més o menys sòlid, més o menys conscient, va existir perquè ens manqui una solemne declaració conjunta dels diversos components? —cosa que tampoc no és absolutament certa, perquè hi ha textos en què es proclama la solidaritat ¿Podem sobretot negar la significació de l'arreglaments d'aquells components a la mateixa banda de la lluita? Ells no haurien donat absolutament cap importància a aquest fet, i l'historiador hauria de donar-la-hi. D'altra banda, no calen gaires idees polítiques a un poble per fer una guerra: n'hi ha prou amb què en tingui algunes de molt simples, però fortament arrelades en els seus sentiments, que són els que en definitiva compten per a la massa. El nostre poble no va necessitar de cap William Pitt que li donés una norma de conducta per a tota la seva existència i li digués si fa no fa (ell va dir el comerç): «Quan vegis en perill les teves llibertats, llavors aboca-t'hi amb tota l'ànima a defensar-les». A aquesta norma sembla haver acceptat la seva actuació. I aquest és un dels enllaços: l'essencial que jo veig entre 1705, 1640 i 1462, amb totes les diferències de volum, d'oportunitat, de necessitat i d'eficàcia que hi pugui haver entre els tres alçaments. Ara: negar que els dirigents del 1705-1714 no tinguessin idees polítiques força definides, em sembla molt arriscat. Els textos polítics que jo en conec —i n'hi ha moltíssims més— demostren ben bé el contrari.

Bé, aquesta lletra s'allarga massa. Resten punts a tractar, com ara aquell en què V. es decanta a creure que la successió no fou sinó un pretext per a la guerra civil (erroni, en opinió meua); però ja ens vagarà de tornar sobre el tema.

Mentrestant, rebí les bones salutacions de⁵³²

F. Soldevila

532. Aquest comiat és manuscrit en la carta rebuda per Voltes.

292. A Pere Voltes i Bou

Arxiu personal de Pere Voltes i Bou i Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta mecanografiada.

T. Lamadrid, 34
Barcelona, 19-IX-51

Sr. Pere Voltes

Distingit amic:

Celebro que es trobi d'acord amb la major part de les idees exposades per mi en la meva darrera carta⁵³³ i em penso que la discrepància relativa a si la qüestió successòria fou pretext o causa de la guerra deu ésser més aviat deguda a una diferent valoració de la paraula pretext. Perquè els arguments que V. expressa per demostrar que no es tracta sinó d'un pretext, no fan sinó aparèixer-me com a arguments a favor de la consideració de causa que jo adjudico a la qüestió successòria. Ben entès: causa de la guerra, i, diré més, causa pròxima, causa determinant, sense la qual podria haver esclatat una guerra europea que hagués involucrat Espanya; com tantes en van esclatar en el regnat de Carles II; però difícilment aquesta guerra europea hauria derivat en guerra civil espanyola, tot i les discrepàncies existents en el si del país. Observi que, malgrat aquestes discrepàncies que V. assenyala i les guerres europees que haurien pogut facilitar-la, la guerra civil no esclata fins que la guerra de successió ja ha esclatat a Europa. Doncs, és molt més que un pretext. No crec que sigui un pretext ni per a la guerra europea. Sinó causa també. I això no vol dir que no hi hagi altres causes, com per a la mateixa guerra civil.

Em sembla molt encertada la indicació del Dr. Vicens en el sentit que dediqui un capítol a la ideologia dels catalans d'aleshores. Però em sembla que no és entre els escrits dels literats que trobarà elements per a redactar-lo, sinó en els escrits polítics del tipus de *Via fora als adormits* o al *Record de l'aliança*. També en els escrits oficials relatius als conflictes que sorgien amb els representants del poder central, com als que esmento en el meu estudi sobre «La presó de Pau Ignasi de Dalmases».⁵³⁴ L'arxiu de la Ciutat pot ésser una mina en aquest aspecte. A

533. Del 26 d'agost de 1951 (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

534. Ferran SOLDEVILA, «La presó de Pau Ignasi de Dalmases i Ros, enviat de la ciutat de Barcelona a Felip V (1705)», *Estudis Universitaris Catalans*, vol. XXII (1936), p. 481-498.

l'Arxiu Històric Nacional de Madrid o potser a la biblioteca, recordo haver fullejat alguns papers quan feia el doctorat (parlo de molts anys) que també podrien ésser-li útils.

Afectuosament el saluda

F. Soldevila

293. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Teodora Lamadrid, 34
Barcelone, 10-II-1952

Monsieur Pierre Rouquette,

Mon cher ami,

Comme cela a été aimable à vous de m'avoir fait parvenir votre recueil de poésies! Veuillez m'excuser de ne pas vous avoir écrit plutôt en vous accusant réception. J'ai été longuement malade de la grippe, avec une rechute assez ennuyeuse. Mais j'ai lu tout de suite vos vers et, croyez moi, j'en ai doublement apprécié la valeur. D'abord par leur qualité, qui fait de vous un vrai poète, exquis, pénétrant et vague en même temps, très personnel et très moderne. Ensuite, par la satisfaction de voir la langue provençale servant de véhicule à une telle poésie. Combien admirable est votre fidélité à votre langue, si glorieuse jadis, aujourd'hui réfugiée dans les campagnes, au milieu «di pasti e di marin», et dans le coeur de quelques poètes tels que vous. Mais comme langue de poésie, je trouve qu'elle a gagné en fraîcheur et en vivacité, depuis le temps de l'école toulousaine, et que ce jeune littéraire lui a fait du bien. Elle me semble aujourd'hui une des langues les plus aptes pour l'expression poétique.

Charles Riba a aussi reçu vos poésies. Il me charge de vous le dire, car il souffre une très sérieuse affection de la vue. Espérons que la science réussira à vaincre le mal.

J'espère que vous et les vôtres êtes en bonne santé. Ici nous continuons à mener une vie assez dure, luttant avec toute sorte de difficultés. Mais nous n'oublions pas celles qui nous ont été épargnées en France par votre intervention.

Mes respectueux hommages à Madame Rouquette. Ma femme se joint à moi pour vous envoyer, cher ami, notre bien amical souvenir

F. Soldevila

294. A Ramon Aramon i Serra⁵³⁵

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Maig de 1952]

Sr. Aramon,

Si us haguéssiu limitat a dir-me que no havíeu tingut temps de revisar les proves, però que les enllestiríeu en un parell de dies, com heu fet,
si no haguéssiu adoptat un to de superioritat que se sent,
si no m'haguéssiu sostingut que ja m'havíeu preguntat el paper que es necessitava,

si jo no hagués fet passar aquestes proves davant de tot, malgrat que estan tirant la *Història d'Espanya* i cal un treball incessant i accelerat,

podeu tenir la seguretat que no m'hauria sentit molestat ni hauria penjat l'aparell.⁵³⁶

Quant a la invocació a les hores de la matinada en què plegueu no em pot fer gaire impressió, perquè són moltes, però moltes, les nits que apago el llum a les 7 i mai no l'apago abans de les 2. I als volts de les 9 ja torno a tirar. De bon grat repetiria el vostre «Per l'I[nstitut], per Catalunya», però em fa una mica l'efecte que ens assemblàrem a aquell còmic dolent que quan el xiulaven (i ara mutuament ens xiulem) cridava: «Viva la Constitución».⁵³⁷

535. El filòleg Ramon Aramon i Serra (Barcelona, 1907-2000), que el 1942 esdevingué secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans i que el 1990 fou escollit secretari general honorari. Fou també membre fundador i president de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (1946). El seu paper va ser clau en el manteniment de l'Institut durant els difícilissims anys del franquisme.

536. L'estructura d'aquesta carta, que fa una llarga frase plena de «si» condicionals, imita l'estructura de la que li va trametre abans Ramon Aramon, del 5 de maig de 1952 (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila). En la missiva d'Aramon, aquest li deia, a Soldevila: «¿Creieu just, doncs, d'acusar-me d'entorpir la publicació del Pere, de dir-me coses desagradables i de penjar-me el telèfon després d'haver-me sol·licitat vós?». I finalitzava amb la frase «Per Catalunya, per l'Institut». El llibre que motivà la discussió, la monografia *Pere el Gran. Primera part: l'infant*, vol. II, va ser publicat per l'IEC el mateix 1952. El primer volum havia sortit el 1950. N'hi ha una edició facsímil de 1995, editada també per l'IEC.

537. La reticència de Soldevila envers Aramon ja venia d'abans, de la mateixa constitució de la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'IEC, el 1946. En el seu *Dietaris de l'exili i el retorn*, Soldevila va escriure, el 3 d'abril de 1946: «Anit, altra reunió. Societat Catalana d'Estudis Històrics. Hi havia molta mar de fons contra l'Aramon. Té molt d'arribista, i no sé pas com acabarà. Té algunes bones qualitats de treball, d'activitat, d'organització, malmeses per la impertinència, mancança de tacte i un deler d'intervenir en tot, de dirigir-ho tot i d'acaparar-ho tot. Res extraordinari intel·lectualment, conscient, em penso, de les seves limitacions, mira d'enlairar-se per altres mitjans [...] la superioritat que ell té sobre els altres: voluntat i organització» (vol. II, p. 61-62). De tota manera,

En fi, vet aquí la resta de les proves, per si voleu donar-les una mirada.

Pel que fa al paper, tenen el paper de fil que cal. Del corrent es pot dir que no els en resta gens i els en calen 11 raïmes.

mantingueren una molt llarga relació que féu que els moments de confrontació es combinessin amb d'altres de franca col·laboració. En un escrit del mateix Soldevila de final de 1967 o principi de 1968, del qual només hem localitzat un esborrany manuscrit pràcticament il·legible en la seva major part (i que per això no el reproduïm aquí), li fa un important reconeixement i el clou així: «Gràcies per l'obra feta sovint en l'anonimat i en silenci» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

295. A Joan Antoni Parpal i Bruna

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Palautordera, 4.IX.1952

Sr. Joan A. Parpal⁵³⁸

Benvolgut amic,

Abans d'ahir vaig baixar a Barcelona i al Romea vaig parlar amb en Regàs,⁵³⁹ i em vaig trobar amb la sorpresa que em feien un càrrec del fet d'haver accedit a la demanda del *Don Joan* per part d'En Fernández Castanyer.⁵⁴⁰

Vós sabeu com va anar això, perquè vaig explicar-vos-ho; però a fi que la qüestió resti prou clara i perquè, si us en parlen, pugueu posar ben bé les coses al seu lloc, em convé puntualitzar:

a) que després d'haver llegit els dos primers actes de *Don Joan* a En Serrat,⁵⁴¹ En Regàs i l'Orduna,⁵⁴² cap d'ells no va tornar a mostrar-me cap interès per l'obra.

b) que al cap de força temps, En Regàs em va preguntar com tenia el darrer acte. Vaig dir-li que ja estava llest. «Quan fareu la lectura?» va preguntar-me. «Quan vulgueu», va ésser la meva resposta. Va dir que en parlaria amb En Serrat i que ja m'avisarien. Ni em van avisar per telèfon ni quan jo vaig anar al Romea ningú no me'n va dir res. Vaig creure que tot plegat no havia estat sinó una petita deferència per desfer o almenys atenuar l'efecte d'un tan llarg silenci.

c) que, amb aquests precedents, ¿com podia jo creure'm lligat, pel que fa al *Don Joan*, per cap compromís envers el Romea?⁵⁴³

d) que després vaig tenir la meua primera entrevista amb vós. Recordeu les vostres paraules: «Si us fan l'*Albert i Francina*, trigaran molt, però molt, a fer-vos el *Don Joan*: us el boicotejaran».⁵⁴⁴

538. L'advocat i escriptor Joan Antoni Parpal i Bruna (? , 1905-1994).

539. Xavier Regàs i Castells (Barcelona, 1905-1980), comediògraf i empresari teatral.

540. L'empresa dels germans Joan i Claudi Fernández Castanyer havia impulsat, els anys 1949-1950, al Teatre Romea, una temporada de teatre català, que fou el marc on es representà *L'hostal de l'amor* de Ferran Soldevila. La temporada següent, 1950-1951, el Romea va passar a mans de Joan Antoni Parpal, que encarregà la direcció de la companyia estable del teatre a Lluís Orduna.

541. Joan Serrat i Huguet (Barcelona, 1898-1974), actor i director escènic.

542. Lluís Orduna Echevarría (Azcoitia, Guipúscoa, 1899 - Palafrugell, 1974), actor i director escènic.

543. L'obra *Don Joan* no es va estrenar fins al 1963. Fou durament criticada per la premsa del moment i el públic tampoc no va respondre a aquella proposta teatral soldeviliana.

544. *Albert i Francina* fou estrenada el 25 de febrer de 1953, per la companyia del Romea. Tot i

e) que van passar els dies i un matí en En Fernández Castanyer, al qual feia molt temps que no veia, em va dir per telèfon que desitjava parlar-me. Ve a casa, m'exposa els projectes que té de fer temporada i em demana el *Don Joan* per inaugurar-la. Li objecto que no el coneix. Li'n llegeixo el primer acte. Se'n va entusiasmat. Al cap de pocs dies li'n llegeixo els altres dos. I s'aferma en els seus propòsits.

f) que, malgrat el que m'havíeu dit respecte al *Don Joan*, vaig creure escaient d'exposar-vos el que havia passat. Vau semblar trobar-ho perfectament normal i justificat, vau fer vots perquè En Fernández reeixís en els seus projectes, i vau re-fermar-vos en el que m'havíeu dit respecte a les perspectives d'estrena del *Don Joan*. Encara va accentuar-ho.

Ara em trobo amb aquesta sorpresa. Si jo hagués disposat de l'*Albert i Francina*, tots els retrets estarien justificats. ¿No tenen aquesta obra? ¿no ha estat dues vegades a punt d'inaugurar la temporada? ¿Per què ara volen deixar-la de banda?

No ho dic per vós, que no oblidó el que vau oferir-me. Us en regracio un cop més, us estrenyo la mà molt afectuosament.

que no repetí l'èxit de *L'hostal de l'amor*, el crític Antonio Pérez de Olaguer va dir que constituïa una filigrana romàntica del millor saber literari i escènic, neta, ben construïda i molt ben representada per la companyia titular (*Suplemento Espasa* 1953-54, Barcelona, p. 1431).

296. A Joan Serrat

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Palautordera, 5.IX.52

Sr. Joan Serrat

Benvolgut amic,

Encara que En Regàs ja us deu haver repetit quines han estat les meves motivacions en la qüestió del *Don Joan*, com que em dol el judici que, segons van dir-me, havíeu formulat sobre la manera com he procedit, vull repetir-vos-les personalment.

El fet inicial és aquest: després de la lectura del segon acte, ni vós, ni En Regàs, ni l'Orduna no vau tornar a mostrar cap interès per la meua obra. Fou un silenci, es pot dir, total, i això durant dies i mesos. Vós, que abans me'n parlàveu gairebé cada vegada que em vèieu, crec que no vau parlar-me'n en tot aquest temps, sinó una sola vegada, que era el menys que es podia fer. En Regàs, finalment, em va preguntar pel tercer acte. Li vaig dir que estava llest. Va demanar-me quan el llegiria, i vaig respondre-li que quan volguéssiu. Vam quedar que ell parlaria amb vós i ja m'avisaria el dia i hora de la lectura. No me'n va tornar a dir res més ni per telèfon, ni quan ens vam tornar a veure al Romea. ¿Com voleu, amic Serrat, que jo pogués creure ni un moment que l'obra seguia interessant-vos? ¿I com podia creure que aquella lectura truncada —no pas per causa meva— pogués ja constituir un lligam i un compromís per a mi, si tenia l'aire precisament de tot el contrari?

Però hi ha molt més. En una conversa que vaig tenir amb en Parpal, el nostre amic em va afirmar sense atenuants que si em féieu l'*Albert i Francina*, trigaríeu molt, però molt de temps a fer-me el *Don Joan*.

Dies després d'aquesta conversa ve En Fernández Castanyer. Em diu que vol intentar fer temporada de Teatre Català. Em demana el *Don Joan*, per inaugurar-la. Li dic que esperi a conèixer l'obra. La hi llegeixo en dues etapes. I persisteix en el propòsit. Havia de refusar-li? Si s'hagués tractat de l'*Albert i Francina*, indubtablement. Però, tractant-se del *Don Joan* i amb els precedents que acabo d'exposar-vos, no sé veure per què.

Així i tot, vaig apressar-me a anar a veure en Parpal per explicar-li el fet. Vaig dir-li que, en vista del que m'havia dit respecte a la representació del *Don Joan*, havia cregut que no podia deixar passar aquella eventualitat que se'm presentava. Em va dir que ell voldria que hi hagués molts altres teatres catalans; va semblar trobar normal i justificada la meua transferència de *Don Joan* i em va confirmar,

però accentuant-ho encara, el que m'havia dit respecte al temps que passaria abans no me la fessin a Romea. Ens vam despedir cordialment, confirmant-me ell que aquesta temporada aniria l'*Albert i Francina*.

Si això és procedir incorrectament, confesso que dec haver perdut la brúixola de navegar i no seria estrany en una mar tan estranya com la del món teatral, que cada vegada resulta més incomprensible.

D'aquí a vuit o deu dies tornaré a ésser a Barcelona i, si us interessa, podem seguir parlant del tema. Goso esperar, tanmateix, que aquestes explicacions us hauran convençut que el vostre judici mancava d'alguns elements indispensables.

Mentrestant us saluda afectuosament

297. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Palautordera, 22.IX.52

Sr. Mercader

Estimat amic,

Acabo de rebre els *Cinc anys d'actuació* i vaig rebre al seu temps el seu estudi sobre el *Decret de Nova Planta*.⁵⁴⁵ Volia escriure-li tot seguit, perquè tot seguit vaig recórrer-lo, i dir-li la bona impressió que m'havia produït. Però el temps ha passat atrafegadament, a causa de la *Hist[òria] d'Espanya*, que em devora els dies i els mesos i que em temo que em devorà els anys.⁵⁴⁶ No cal dir que hi figurarà també aquesta nova producció de Vostè, nova prova de com va seguint sapientment el camí que s'ha traçat i que [el] durà a ésser el nostre historiador del segle XVIII o millor encara del període que va de la guerra de Successió a la guerra napoleònica (inclusiu). No cal dir com me'n felicito. Vostè ja sap com em delia perquè algun dels nostres joves historiadors s'hi especialitzés. Ara vostè ja no ho deixarà.

També m'ha complagut de veure com reïxen les seves iniciatives i activitats igualadines, per les quals el Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada està esdevenint un exemple per a totes les comarques catalanes.

A fi de mes seré a Barcelona, per anar tot seguit a Saragossa, al Congrés.⁵⁴⁷ Ens hi veurem?

Molt afectuosament el saluda el seu amic

F. Soldevila

545. Joan MERCADER, «La ordenación de Cataluña por Felip V. La Nueva Planta», *Hispania*, vol. XI, núm. 43 (1951), p. 257-366.

546. Aquesta magna obra Soldevila la va redactar originàriament en català, un cop va retornar de l'exili (1943-1948). La intenció era fer-ne també unes versions en francès, anglès i espanyol. Finalment, només va ser possible l'edició espanyola, assumida per l'editorial Ariel, profusament il·lustrada i força ampliada en relació amb la redacció inicial catalana. Aparegué en vuit volums durant el període 1952-1959 i va tenir molts problemes amb la censura franquista. En l'edició hi tingué un paper molt destacat Joan Sales, que s'ocupà de cercar les il·lustracions i de fer-ne uns extensos peus explicatius.

547. Al Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, celebrat del 4 a l'11 d'octubre a Saragossa, que marcà la represa d'aquestes reunions d'historiadors després de la Guerra Civil de 1936-1939.

298. Al director general de Relaciones Culturales (Antero de Ussía)

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Palautordera, 26.IX.52

Excmo. Sr. Director General de Relaciones Culturales Madrid⁵⁴⁸
EG/CR

Excmo. Señor,

En contestación a su apreciada comunicación del 8 del corriente, relativa a mi participación en una eventual delegación española al Congreso Internacional de Estudios Sardos, sugerida por el Sr. Secretario de dicho Congreso, debe decir que agradezco mucho al Excmo. Sr. Ministro de Asuntos Exteriores⁵⁴⁹ y a S. E. la atención que han tenido para conmigo y el honor que sería para mí la citada participación; pero que, habiendo esperado hasta la fecha una posible oferta de abono de gastos por parte del Secretariado de dicho congreso, y no permitiéndome mis medios económicos el dispendio correspondiente a un viaje a Cagliari, y habiendo por otra parte de asistir al V Congreso de la Corona de Aragón que se celebra en Zaragoza del 4 al 11 de Octubre, me veo obligado a renunciar a lo que habría sido para mí una muy grata distinción.

Dios guarde a S. E. muchos años.

Fernando Soldevila

548. Antero de Ussía y Murúa (1895-1970), diplomàtic espanyol que va detenir el càrrec de director general de Relaciones Culturales entre el març de 1952 i el gener de 1956.

549. Alberto Martín Artajo (Madrid, 1905-1979).

299. A Josep Lladonosa i Pujol⁵⁵⁰

Arxiu personal de Josep Lladonosa. Carta manuscrita.

T. Lamadrid, 34
Barcelona, 1.XI.52

Sr. Josep Lladonosa

Benvolgut Sr.,

No vull passar més temps sense escriure-li, malgrat que embolicat en la correcció de proves dels dos primers volums d'una *Història d'Espanya* que està a punt d'aparèixer, encara és l'hora que no he pogut acabar de llegir el seu interessantíssim estudi sobre Manuel de Montsuar.⁵⁵¹ Li prego me n'excusi. El Sr. Mut⁵⁵² ja deu haver-li dit que vaig endur-me'n el seu llibre a Saragossa, però tampoc allí no em van deixar temps de llegir-lo.

Així i tot, puc dir-li que he llegit suficientment la seva obra i he recorregut prou la resta perquè pugui felicitar-lo sincerament per la tasca que ha dut a terme. Tant de bo abundessin les biografies tan ben documentades com aquesta i ressorgissin dels arxius locals figures que resten injustament en la penombra i que poden enriquir la nostra història. Em limitaré a afegir que espero les proves de la *Hist[òria] d'Espanya* relatives a aquest període —penúltim capítol del vol. II— per encabir-hi l'esment del seu *Manuel de Montsuar*. Encara que ja seran proves compaginades; jo trobaré prou la manera de fer-l'hi el lloc que li correspon entre la bibliografia de peu de plana.

Molt afectuosament el saluda

F. Soldevila

550. L'historiador de les terres de Lleida, Josep Lladonosa i Pujol (Alguaire, Segrià, 1907 - Lleida, 1990). Sobre la seva relació amb Soldevila, deixà aquest testimoni en el llibre *Setanta-cinc anys de records*: «Tot i que m'atreia la manera de narrar la història, antiga i moderna de Rovira i Virgili, darrerament des de 1933 sentia més inclinació per la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila [...] Des d'aleshores Ferran Soldevila serà el meu mestre, no solament per la dita *Història*, ans també pels seus manuals (ara amb la col·laboració de Valls i Taberner, ara tot sol) [...] que jo vaig adoptar per als meus alumnes de la Guàrdia» (Lleida, Virgili & Pagès, 1989, p. 202).

551. Josep LLADONOSA, *Manuel de Montsuar*, Lleida, Instituto de Estudios Ilerdenses, 1950.

552. Enric Mut i Remolà (la Canya, la Garrotxa de Bianya, 1917), advocat i professor de les facultats de dret a Barcelona, Saragossa i Lleida.

300. A Mercedes Gaibrois Riaño

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esberrany manuscrit. [Final de 1952]*⁵⁵³

Mi muy estimada amiga,

¡Cuántas buenas sorpresas me esperaban en el 5º Congreso de Hist[oria] de la Cor[ona] de Ar[agón]! Por suerte estube allí des del primer día hasta el último. Y el primer día tuve el gusto de ser presentado al Sr. Sintes,⁵⁵⁴ quien en unos pocos instantes que pudimos hablar, porque nos interrumpieron constantemente, me dijo que hacía tres días que V. había vuelto a hablarle de mi caso y que estaba dispuesto a hacer lo necesario para mi reincorporación. Como las interrupciones continuasen, me dijo que le enviase una nota sobre mi situación. Pero esta nota, providencialmente, yo no tuve tiempo de redactarla durante los trabajos del Congreso y así ha podido convertirse en esa magnífica solicitud que su hijo⁵⁵⁵ redactó a máquina en un santiamén, sin una corrección, sin vacilación, encontrando siempre el término adecuado y evitando los escollos en que yo ingenuamente me metía. Créame que estoy admirado de la actuación de M[anuel] ¡Cuántas veces pienso en su padre⁵⁵⁶ y en Vd. oyéndole expresarse con tanta seguridad, centrar oportunamente las cuestiones, destacar siempre en los debates! En lo que concierne a mi reincorporación, todo se lo deberé a Uds. Crea que mi agradecimiento es profundo.

Martínez Ferrando⁵⁵⁷ me ofreció escribir a Sintes para expresarle la conveniencia de que yo fuese agregado al Archivo de la C[orona] [de] A[ragón], que es donde puedo prestar mejores servicios. Pero creo que será mejor no esperar a que la reincorporación sea un hecho. ¿No le parece a Vd.? Por correo certificado le envío el vol. II de Pedro el Grande.⁵⁵⁸

553. Hem pogut datar el document perquè el congrés que esmenta se celebrà l'octubre de 1952.

554. Francisco Sintes Obrador (Maó, 1912 - Madrid, 1982), militar d'artilleria, que fou director general d'Archivos y Bibliotecas entre els anys 1951 i 1956.

555. Manuel Ballesteros Gaibrois (Sevilla, 1911 - Madrid, 2002), catedràtic d'història d'Amèrica a la Universitat Complutense i a la Universitat Central de Madrid des de 1949.

556. Antonio Ballesteros Beretta (Roma, 1880 - Pamplona, 1949), historiador.

557. Jesús Ernest Martínez Ferrando (València, 1891-1965), arxiver, escriptor i historiador, company de Soldevila.

558. Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, vol. II, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1952.

301. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita.

Barcelona, 14.II.53

Sr. Joan Pons

Estimat amic,

Perdoneu que no us hagi acusat abans rebut dels *Documenta Regni Majoricarum* que va tenir l'amabilitat d'enviar-me. Amb la feina de la *Història d'Espanya*, abassegadora, la meva correspondència n'ha patit sensiblement. Us prego de transmetre els meus regraciaments i les meves excuses al Srs. Vich⁵⁵⁹ i Muntaner.⁵⁶⁰ El que em sap greu és no haver conegut abans aqueix interessant recull, que hauria hagut d'esmentar en la dita *Història*.

Molt afectuosament us saluda el vostre amic

F. Soldevila

559. Joan Vich i Salom (Santa Maria del Camí, 1884 - Palma, 1958), prevere i historiador.

560. Joan Muntaner i Bujosa (Valldemossa, 1906 - Palma, 1969), cronista oficial de Mallorca, editor amb Vich dels *Documenta regni Majoricarum*.

302. A Juan Candilejas⁵⁶¹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Barcelona, 18.III.53

Sr. Juan Candilejas

Molt senyor meu:

He llegit la crítica que va dedicar-me damunt de les planes de la *Revista* i li expresso el meu agraïment pel fet que, per a sumar-se a la campanya de desprestigi i d'enfonsament d'«Albert i Francina», hagi hagut de falsejar-ne totalment, davant dels lectors, el caràcter i el contingut, i de convertir en un melodrama amb crits de Padre! i d'Hija mía! una obra on no hi ha ni un sol crit de Pare! ni de Filla!

Molt atentament el saluda

561. Pseudònim del periodista i crític falangista Rafael Manzano González (Huelva, 1917 - Barcelona, 1998), que també utilitzava el pseudònim «Juan de las Ramblas».

303. A Delegación del Juzgado Superior de Revisiones del Ministerio de Educación Nacional⁵⁶²

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esberrany manuscrit. [Abril de 1953]*⁵⁶³

1. No se trata de una huida ni tuvo nada que ver con el avance de la liberación. Fui a Francia a ver a mi mujer y a mi hijo de pocos años, que estaban allí desde hacía algún tiempo (mi mujer es francesa de nacimiento). Cuando empecé las gestiones para obtener la salida y los visados, no se podía prever que el final de la guerra estuviese tan próximo. Todavía, cuando pasé la frontera el día 8 o 9 de enero, era creencia muy generalizada que no se trataba aún de la ofensiva final.

2. El extremado catalanismo no puede ser sino el separatismo, y mis abundantes escritos de los años anteriores a la guerra, de los años de la guerra y de los años subsiguientes hasta hoy en día, demuestran que no era entonces ni he sido después separatista. Es más: he condenado taxativamente el separatismo como un error pernicioso para la misma Cataluña.

3. No pedía a mi regreso la reincorporación al Cuerpo de Archivos por la sencilla razón que creía expirado el plazo legal para solicitarla y en consecuencia no supe que [...] sinó durante una breve estancia en Madrid, que algunos amigos me hicieron saber que la reincorporación era posible y me incitaron a pedirla.⁵⁶⁴

562. El 14 d'abril de 1953, Joan Camps i Bellapart (Belcaire d'Empordà, 1883 - Girona, 1980), catedràtic de física i química de l'Institut Ausiàs March de Barcelona i delegat del jutjat superior de revisions del Ministerio de Educación Nacional, complint ordres superiors i amb vista al procés de depuració, va formular a Soldevila els tres càrrecs següents: «1º Haber huido a Francia al aproximarse la liberación. 2º Haber observado una conducta de extremado catalanismo antes y durante el Movimiento Nacional. 3º Habiendo regresado en 1943, no haber solicitado la depuración hasta fines del año 1952». Li donà un termini de deu dies perquè respongués les acusacions. Sobre el tema, vegeu també la carta adreçada a Mercedes Gaibrois reproduïda anteriorment, la qual contribueix a explicar la naturalesa de les respostes exculpatòries de Soldevila.

563. En el mateix arxiu també es conserva el plec de càrrecs i la resolució de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas.

564. Examinat l'expedient i la proposta del jutjat superior de revisions, el 29 d'octubre de 1953, el director general d'Archivos y Bibliotecas comunicà a Soldevila que el Ministerio de Educación Nacional havia disposat que «se declarase depurado a D. Fernando Soldevila Zubiburu y en su consecuencia se le reintegre al servicio con la sanción de Inhabilitación para el ejercicio de cargos directivos y de confianza». L'ofici, tanmateix, duu com a data de sortida el 20 de gener de 1954.

304. A Ramón Menéndez Pidal

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Teodora Lamadrid, 34
Barcelona, 21.V.53

Sr. D. Ramón Menéndez Pidal

Mi estimado maestro,

Tardó algo en llegar a mis manos su *Miscelánea histórico-literaria*,⁵⁶⁵ que le agradezco mucho. Me fue enviada a la Universidad y yo no voy ahora a la Universidad sino muy raras veces. Siento no haber podido utilizar este librito (la fecha tampoco lo consentía), pues si bien conocía y cito alguno de los trabajos que contiene, otros me eran desconocidos y todos habrían de haber sido citados, muy especialmente la réplica de Camón Aznar.⁵⁶⁶ Confío poder reparar la omisión en una 2ª. ed. de la *Hist[oria] de España*. Pronto deberá recibir el 2º tomo, ya que está tirándose el índice. Llega hasta el primer capítulo de los Reyes Católicos. Creo que conozco las principales publicaciones de V. sobre el siglo xvi cuestión imperial, cuestiones americanas —que forma la materia del tercer tomo (hasta Felipe II inclusive)—, pero si cree V. que algo se me puede haber pasado por alto, y les es fácil hacérmelo enviar, mucho se lo agradecería; la omisión de un trabajo de V. es un desdoro de la obra del autor.

Muy afectuosamente le saluda su siempre discípulo.

565. Ramón MENÉNDEZ PIDAL, *Miscelánea histórico-literaria*, Buenos Aires, Espasa-Calpe, 1952.

566. José Camón Aznar (Saragossa, 1898 - Madrid, 1979), catedrático d'història de l'art, va considerar el Cid com un endarrerit: «Todas la empresas del Cid están concebidas, como la de Don Quijote, con un siglo de retraso». Vegeu «El Cid, personaje mozárabe», *Revista de Estudios Políticos*, núm. 31-32 (1947), p. 109-141.

305. A Yves Renouard⁵⁶⁷

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Maig-juny de 1953]*⁵⁶⁸

J'ai bien reçu votre aimable lettre et les comptes-rendus que vous avez en l'obligeance de dédier au 1er. vol. de mon *H[istoire] d'E[spagne]* et les trois tirages à part que vous aviez bien voulu y joindre. Faut-il que je vous dise combien vous suis reconnaissant? Venant de vous, les éloges que vous dédiez à mon oeuvre ont pour moi une extraordinaire valeur et il faudrait être bien insensible ou pas trop insatiable, pour ne pas se sentir satisfait. Cette satisfac[tion] je n'ai pas été tout seul à la ressentir: les éditeurs la partagent également et ils m'ont prié de vous exprimer leur gratitude. Ils ont en même temps une demande à vous faire. Quoique plusieurs comptes-rendus nous aient été annoncés de l'étranger, ils n'ont pas encore paru. Nous ne connaissons que vos textes. Le volume II de l'Histoire paraîtra dans un mois. L'intérieur de la couverture reproduira des phrases extraites des comptes-rendus parus en Esp[agne]. Mais nous souhaitons de pouvoir y joindre quelques mots de vos phrases. Elles seraient pour nous le plus précieuses. Peut-être alors le *Bull[etin] Hisp[anique]* ou les *Annales du Midi* auront déjà paru. Mais si non, aviez-vous quelque inconvénient à nous permettre de reproduire ces phrases avant qu'elles n'aient paru?

J'ai lu, avec beaucoup d'intérêt, vos tirages à part. Ils donnent une idée très claire des sujets et des leurs problèmes et vos remarques sont toujours très [en blanc]. Les objections à la théorie des générations telle que la présentent Ortega et Marías me semblent très sagement envisagées.⁵⁶⁹

Je vous serai recon[nu] de me tenir au courant de vos publications.

Rien de plus pour aujourd'hui, que de vous reporter encore ma gratitude.

567. Yves Renouard (Paris, 1908-1965), medievalista especialitzat en història econòmica, aleshores era director de l'École des Hautes Études Hispaniques de la Universitat de Bordeus i degà de la Facultat de Lletres.

568. Hem pogut datar el document perquè en el mateix arxiu es conserva la resposta a aquesta carta que Renouard va fer el 5 de juny de 1953.

569. El pensador José Ortega y Gasset (Madrid, 1883-1955) i el seu deixeble Julián Marías Aguilera (Valladolid, 1914 - Madrid, 2005), que junts fundaren, el 1948, a Madrid, l'Institut de Humanidades. La teoria de les generacions com a mètode històric formulat per Ortega es troba en dos opuscles famosos: *El tema de nuestro tiempo* (1923) i *En torno a Galileo* (1933). Julián Marías completà la teoria del seu mestre a *El método histórico de las generaciones* (1949).

P. D. Je serai heureux de vous voir à Barcelone. J'espérais pouvoir assister au Congrès du Languedoc-Roussillon qui s'est tenu à Perpignan et j'avais l'espoir de vous y rencontrer, mais on me dit que vous n'y êtes pas allé et moi je me suis vu refuser le visa de sortie. Tout n'est pas facile du point de vue culturel, et quoique je n'aie pas à me plaindre de la censure, il m'a fallu remanier et atténuer quelques phrases à propos de l'Inquis[ition]. (Tome II).

306. A Santiago Sobrequés i Vidal

*Arxiu personal de Santiago Sobrequés i Vidal. Carta manuscrita.*⁵⁷⁰

Palautordera, 18 juliol 1953

Sr. Sobrequés Vidal

Distingit amic,

Vaig rebre la seva amable lletra⁵⁷¹ i el seu treball sobre el cens i la professió dels habitants de Girona en 1462,⁵⁷² que em va interessar molt i vaig llegir tot seguit. Li agraeixo molt que hagi pensat en mi, perquè sempre existeix el perill que per una causa o altra; se'ns passi per alt algun estudi. Com V. suposa, no és aquest el cas del seu sobre la personalitat de Pere Margarit,⁵⁷³ que té el gran interès de tallar la polèmica sobre la seva pàtria, ja que encara era força corrent de fer-lo aragonès. Tampoc se'm va passar per alt l'article sobre el cartell de desafiament;⁵⁷⁴ la prova que (no doni massa importància a una ràpida impressió) la seva lectura em va deixar, sobretot a causa del llenguatge, un regust de cosa apòcrifa. En canvi, vaig veure massa tard, perquè purament una confusió fou causa que no em fos enviat, el volum I dels *Estudios de Historia Moderna*. Per això no vaig arribar a temps a citar, em sembla, cap dels treballs que conté, en el vol. II de la *Hist[òria] d'Espanya*, que està ja enllestit i que un dia d'aquests sortirà al carrer. El treball sobre Marga-

570. Aquesta carta havia estat publicada a Jaume Sobrequés i Callicó, «Història d'una relació cultural durant el franquisme. Epistolari de Ferran Soldevila i Santiago Sobrequés i Vidal (1953-1967)» (*Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (Girona), vol. XLII (2001), p. 571-638), però hem considerat important reproduir-la aquí perquè el lector tingui un petit tast del to amical que presidí la relació mútua, iniciada aleshores i sostinguda fins a l'etapa final de Soldevila.

571. Santiago Sobrequés, el 5 de juny de 1953, li deia: «El felicito ben sincerament per la seva *Historia de España*, a la que m'he sotscrit (per la Biblioteca de l'Institut, és clar, puix jo econòmicament no arribo a tant). M'ha plagut molt en tots conceptes, començant per l'introducció que és d'una lògica irrefutable i d'un bon sentit no massa corrent. Jo li tinc un deute a vostè perquè essent gairebé un adolescent (un adolescent que ja feia de professor d'Història a l'Institut de Terrassa) vaig llegir la seva *Història de Catalunya* que llavors em va causar una impressió extraordinària contribuint intensament a la meva formació. El fet que jo consideri alguns conceptes discutibles, no minva en res la meva admiració».

572. Santiago SOBREQUÉS I VIDAL, «Censo y profesión de los habitantes de Gerona en 1462», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. VI (1951), p. 193-246.

573. Santiago SOBREQUÉS, «Algo sobre el origen de Pedro Margarit», *Revista de Indias*, vol. XII (1952), p. 321-334.

574. Santiago SOBREQUÉS, «Sobre el ideal de cruzada en Alfonso V de Aragón», *Hispania*, vol. XII, núm. 47 (1952), p. 232-252.

rit sí que l'he pogut citar, perquè la referència va en el vol. III, que s'està component.

Celebro molt el que diu sobre el vol. I de la *Hist[òria] d'Espanya* i li agraeixo el record que dedica a la de Catalunya.

Molt afectuosament el saluda el seu amic

F. Soldevila

307. A Joan Sales i Vallès⁵⁷⁵

Arxiu personal de Joan Sales. Carta manuscrita.

Palautordera, 29.VII.53

Sr. J. Sales

Estimat amic,

Quan vaig llegir l'article en qüestió, una cosa almenys va aconsolar-me: que no hi hauria cap lector del *Brusi*⁵⁷⁶ que el cregués obra del meu germà. Però V. em parla de la indignació que havia provocat i veig que vaig equivocar-me. Suposo que després la indignació devia girar-se contra els autors de la canallada. M'agradaria, però, saber quants dels indignats han cuitat a donar-se de baixa del *Diari*.

Perquè es veu que el causant és el director, l'Enrique del Castillo, en combinació amb el San Nicolás, suposo que amb vistes a fer saltar el meu germà i a suplantarlo.⁵⁷⁷ Vaig ésser a Barcelona al cap de pocs dies de l'atzagaiada, però el meu germà era a la Costa Brava i no vaig poder parlar sinó amb els meus nebots, que encara no havien notícies prou precises. Espero resposta del meu germà a una carta meva.

Rebudes les proves, que duré dilluns a Barcelona corregides.⁵⁷⁸ Passaré per Ariel, o bé a primera hora de la tarda del dilluns o bé del dimarts al matí. Caldria que em tinguessin un joc de proves del capítol de la descoberta d'Amèrica. Això és elemental, i sempre, per corregir les notes, hauria de tenir galerades del text per

575. L'amistat i col·laboració amb l'escriptor i editor Joan Sales i Vallès (Barcelona, 1912-1983) fou extraordinària. Sales, antic deixeble de Soldevila, va retornar del seu exili americà el 1948 (durant el qual havia estat l'inspirador, junt amb Raimon Galí, Ferran de Pol i Josep M. Ametlla, dels *Quaderns de l'exili*) i s'incorporà a l'editorial Ariel. Fou cabdal en l'edició de la *Història d'Espanya* i, posteriorment, també en un altre projecte que dirigí Soldevila, la *Història dels catalans* (1961-1970). Sobre la seva fructífera relació, vegeu «Joan Sales i Ferran Soldevila: obra conjunta», *Revista de Catalunya*, núm. 278 (abril-maig-juny 2012), p. 72-84.

576. Nom amb el qual era conegut el *Diari de Barcelona*. Fundat el 1792, a partir de 1814 va prendre una gran volada gràcies a l'actuació d'Antoni Brusi i Miravent, i posteriorment del seu fill Antoni Brusi i Ferrer.

577. Enrique del Castillo Yurrita (Santiago de Compostella, 1905 - Barcelona, 1969), advocat i periodista, que fou director del *Diario de Barcelona*. Carmelo San Nicolás Francia va néixer a Calatayud el 1906 i fou redactor del *Diario de Barcelona* i posteriorment de *Tele-eXpres*.

578. Naturalment fa referència a les proves de la *Història d'Espanya*.

comprovar que totes encaixen. En aquestes han corregut la numeració i no sé si també l'havien correguda en el text.

No surt el vol. II?

Amb bons records per als companys, una bona abraçada del seu amic,

F. Soldevila

308. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. El director. Condes de Barcelona, 2. Tel. 23003. Barcelona».

27.VIII.53

Sr. Joan Mercader

Estimat amic,

No tinc aquí a mà, per referir-m'hi amb detall, *La Ciutat d'Igualada*,⁵⁷⁹ que va tenir l'amabilitat d'enviar-me a Palautordera, on vaig haver de deixar-la, en venir fa una setmana, precipitadament, a Barcelona, a causa del greu estat de la meva mare. Però no vull passar més dies sense acusar-li'n rebut, donar-li'n les gràcies i expressar-li el goig que vaig sentir en rebre el llibre i l'excel·lent impressió que va produir-me en recórrer-lo immediatament. És una obra que honora la seva erudició i que honora Igualada. Sense xim-xim ni faramalla, V. ha elevat un discret monument a la seva ciutat nadiua, que des d'ara pot ufanar-se de tenir una de les millors obres monogràfiques que s'hagin escrit sobre ciutats catalanes.

No oblidó la dedicatòria que m'hi ha posat. Cregui que la hi agraeix el qui un dia va poder contribuir una mica a la seva formació historiogràfica.

F. Soldevila

579. Joan MERCADER, *La ciutat d'Igualada*, Barcelona, Barcino, 1953.

309. A Eugenio Cuello Calón

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Teodora Lamadrid, 34
Barcelona, 3.IX.53

Sr. Don Eugenio Cuello Calón⁵⁸⁰

Mi estimado maestro,

He telefonado varias veces estos días al Sr. Olesa y, como no responden, deduzco que debe hallarse fuera de Barcelona. Por eso me decido a enviarle directamente estos tres avales para mi depuración: del Sr. Martín de Riquer,⁵⁸¹ catedrático de la Universidad de Barcelona; del Sr. Xavier de Salas,⁵⁸² también catedrático de dicha Universidad y Director del Instituto de España en Londres, y de Monseñor Higinio Anglés,⁵⁸³ director del Instituto pontificio de Música Sacra de Roma y del Instituto español de Musicología. Tiempo atrás mandé un aval del Dr. Serra,⁵⁸⁴ vicario general de la diócesis de Barcelona, i del Sr. Sedó Peris Mencheta,⁵⁸⁵ consejero de Cultura de la Diputación provincial de Barcelona. Olesa me dijo Vd. estaría de regreso en Madrid por todo el mes de septiembre. Por eso le envío ahora estos avales, a fin de que Vd. los encuentre a su llegada. Si más avales fuesen necesarios, los remitiría sin pérdida de tiempo.⁵⁸⁶

Deseando que su salud sea buena y que las vacaciones le hayan probado mucho, le saluda muy afectuosamente su antiguo discípulo

580. Eugenio Cuello Calón Portilla (Salamanca, 1879 - Esles de Cayón, Santander, 1963), catedrático de dret penal. Havia estat un seu professor a la Universitat de Barcelona.

581. Martí de Riquer i Morera (Barcelona, 1914-2013), escriptor i filòleg.

582. Xavier de Salas i Bosch (Barcelona, 1907 - Madrid, 1982), historiador de l'art que va ser director del Museu del Prado entre 1970 i 1978.

583. Higinio Anglés i Pàmies (Maspujols, 1888 - Roma, 1969), capellà i musicòleg.

584. Joan Serra i Puig (Vilanova i la Geltrú, 1897 - Barcelona, 1967), vicari general del bisbe Gregorio Modrego i degà del capítol de la catedral de Barcelona.

585. Joan Sedó i Peris-Mencheta (Barcelona, 1908-1966), industrial i erudit, membre de l'Acadèmia de Bones Lletres.

586. Un cop passà la depuració, datada el 29 d'octubre de 1953, la seva primera destinació fou, el 1954, la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, per passar, l'any següent, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on fou cap de secció fins a la seva jubilació, el 1964. La depuració l'inhabilitava per a exercir càrrecs de direcció i de confiança, raó per la qual no va poder ser director d'aquell arxiu, per més que un historiador de prestigi d'aquells moments com Ramon Carande impulsà la seva candidatura per al càrrec el 1961, a la mort d'Ernest Martínez Ferrando.

310. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Barcelona. 5.IX.53

Sr. Mercader

Estimat amic,

Rebo en aquest moment la seva carta del 4, i m'apresso a expressar-li el meu agraïment pel seu condol,⁵⁸⁷ que és el primer que rebo per correu.

Dilluns surto cap a Sardenya, on assistiré al Congrés d'Estudis sards, al qual he enviat una comunicació. A la tornada, que serà cap allà al 20, serà per a mi una satisfacció de retrobar-lo. Gràcies encara pels mots que dedica al meu mestratge.

Molt afectuosament,

F. Soldevila

587. Per la mort de Mercedes Zubiburu, mare de Soldevila.

311. A Miquel Coll i Alentorn

Arxiu personal de Miquel Coll i Alentorn. Carta manuscrita en una postal.

Oristà, 17.IX.53

Sr. Coll i Alentorn
Paseo de Gracia, esquina Rosellón, a la derecha
Barcelona

Amic Coll,

Des d'Oristà,⁵⁸⁸ voltat del record d'Elionor⁵⁸⁹ i de Marià,⁵⁹⁰ camí de Sàsser i d'Alguer, una bona abraçada de

F. Soldevila

588. Oristany (Oristano), ciutat de la Sardenya occidental, a la província de Càller.

589. Elionor d'Arborea (Molins de Rei, Baix Llobregat, 1340 - Oristany, 1403), jutgessa regent d'Arborea.

590. Marià V (mort el 1407), fill d'Elionor d'Arborea i de Brancaléu Dòria, lluitador contra la dominació catalana a Sardenya.

312. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Teodora Lamadrid, 34
Barcelona, 18.XII.53

Estimat amic Mercader,

No he sabut fins fa pocs dies que estigués malalt i que hagués hagut de prendre's algun repòs a Igualada. La seva absència ha estat ben remarcada i lamentada aquests dies amb motiu dels actes en commemoració del cinquantenari dels E[studis] U[niversitaris] C[atalans]. Ara, sobretot, no es precipiti a tornar a la vida activa. El que V. té, ben mirat, no pot tenir cap transcendència. D'altra banda, els nostres treballs historiogràfics són de tal mena que fins al llit poden anar avançant; de manera que no són incompatibles amb el repòs. Li ho dic perquè tinc molta experiència i perquè no es neguitegi pels treballs que té en curs. Segons com se trobi, com una distracció, podrà continuar-los. I quan, ja refet, torni a Barcelona, no voler desplegar massa activitat —que em sembla que ha abusat de les seves forces— i potser prendre algunes precaucions com, per exemple, no viure en el casc de Barcelona, sinó cap a la part alta. M'estranya que el Dr. Raventós,⁵⁹¹ que ho aconsella, no li ho hagi aconsellat a V. En fi, una estada a Igualada, que em sembla un bon clima, no pot sinó fer-li molt de bé, i espero que a hores d'ara ja en deu sentir els beneficis.

Que passi un bon Nadal esperançat i que l'Any Nou li porti un total restabliment i el tornem aviat a tenir entre nosaltres.

Saludi atentament els seus pares i germans de part meva i V. rebi una bona abraçada del seu amic

F. Soldevila

591. Jacint Raventós i Bordoy (Barcelona, 1883-1968).

313. A Emili Vigo i Bènia⁵⁹²

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita.

Barcelona, 30.XII.53

Sr. Emili Vigo

Estimat amic,

Acabo de parlar amb En Casacuberta⁵⁹³ i m'apresso a comunicar-vos que el vostre original⁵⁹⁴ li ha produït molt bona impressió; tant, que està disposat a publicar-lo seguidament dins la col·lecció «La Revista». Cal, doncs, pensar en la traducció al català. En cas que a vós no us vingués bé de fer-la, ja ho faríem traduir ací. En Casacuberta m'ha dit que el volum faria un centenar de planes. S'ha excusat de no poder-vos oferir cap retribució, perquè el públic d'aquesta col·lecció és molt reduït.

Esperem, doncs, notícies vostres i us desitgem milloria en el vostra salut.⁵⁹⁵ Ja veieu que la vostra obra és valorada en el que val i que per editor no restarà.

Amb els millors records per a la Srta. Maria Planes, rebeu una bona abraçada del vostre amic,

F. Soldevila

592. Emili Vigo i Bènia (la Bisbal d'Empordà, 1917 - Puigdolena, Sant Quirze de Safaja, Moianès, 1954) es llicencià en història a Montpeller, durant el seu exili, i treballà en els arxius francesos per tal de preparar la tesi d'investigació sobre la Guerra Gran. Fou secretari del president de la Generalitat a l'exili, Josep Irla. El 1950, empès per la tuberculosi, retornà a la Bisbal i entrà en contacte amb Soldevila. Tenia redactat un capítol de la tesi, que és el que confià a Soldevila i que volia que veiés la llum.

593. Josep M. de Casacuberta i Roger (Barcelona, 1897-1985), fundador de l'editorial Barcino.

594. Finalment, el llibre va ser editat per l'Institut d'Estudis Catalans el 1956, sota el títol de *La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública*, prologat per Soldevila, que fou qui va fer les gestions oportunes per a la seva publicació.

595. Emili Vigo va morir el 1954 afectat per la tuberculosi. Dos anys després, quan ja havia aplegut el llibre, la seva germana Victòria Vigo va escriure a Soldevila una carta d'agraïment, el 19 de juny de 1956, on li deia: «Gràcies, Sr. Soldevila en nom meu i en nom de l'Emili, que, si del més enllà pot mirar-nos, veu realitat la seva màxima il·lusió. Al llegir amb emoció el seu pròleg, m'ha arribat de nou un aroma del germà perdut, recordant el que vostè explica de la seva coneixença i el que ell va contar-me de viva veu. Com va agrair-li la seva presència al Sanatori i com va quedar descansat i satisfet el dia que va posar els seus papers en les mans de vostè, segur de que eren les que sabrien recollir íntegrament el seu esperit» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

314. A Carlo Maxia⁵⁹⁶

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit partit per la meitat. [1953]

Mi muy estimado prof.

Reintegrado totalmente a mi vida habitual barcelonesa después de las magníficas jornadas del Congreso Internacional de Estudios Sards, me creo en la obligación de significar de nuevo a Ud. como presidente de tan [en blanc] (y creo con ello interpretar el sentir de los congresistas catalanes) nuestra más sincera gratitud por las atenciones de que hemos sido objeto.⁵⁹⁷ Así como de nuestra felicitación por el éxito del Congreso. Con mis respetuosos saludos para su esposa y mis buenos recuerdos para su familia reciba Ud., estimado colega, el testimonio de la expresión de mi alta consideración.

596. L'antropòleg Carlo Maxia (Roma, 1907 - Sàsser, 1996), que el 1955 fundà el Centre Internacional d'Estudis Sards.

597. Era la cinquena edició del congrés, celebrat el 1953, on Soldevila llegí «Una nota su Giovanni I d'Aragona a la Sardegna» i fou nomenat membre de la Diputació d'Història Pàtria per a Sardenya.

315. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Barcelona, 27.II.54

Estimat amic Mercader,

Dies ha que vull escriure-li i encara ha hagut d'ésser V. qui torni a escriure'm. Estic, pels seus companys, al corrent de la seva millora i me n'he alegrat com pot pensar. Ja veurà com acaba posant-se bé del tot i reprèn els seus treballs. El fet que pugui anar a Madrid ja vol dir molt. M'indigna, però, que l'hi facin anar: com si per concedir una cosa així no n'hi hagués prou amb els mèrits contrets.

No estranyi que jo trigués alguns dies a saber la seva malaltia; perquè, no havent jo estat gaire bé i havent deixat d'assistir a alguna Junta de la Societat, no ho vaig saber sinó accidentalment.⁵⁹⁸ A la Junta, com V. ja sap, hi ha hagut alguna renovació. No tanta com jo hauria volgut, perquè m'hauria agradat fer com l'amic Bohigas,⁵⁹⁹ però l'Aramon em va demanar que continués i que no sortíssim tots dos alhora.⁶⁰⁰ Podria haver aparegut com a disconformitat.

Veig que està al corrent de la vida acadèmica i li agraeixo l'enhorabona per la meua elecció.⁶⁰¹ Potser ja sap també a hores d'ara que he estat reincorporat al Cos d'Arxius i que torno a ésser bibliotecari a la Universitat. Hi vaig a les tardes de 4 a 8. Per ara hi estic molt bé.

Celebro la persistent activitat de l'erudició igualadina i la publicació del *Llibre de la Mostaçaferia*.⁶⁰² Per cert que dies enrera —i volia també escriure-li sobre això— vaig tenir un disgust a causa de l'impressor Bas. Em va enviar contra reemborsament el llibre de Mn. Segura.⁶⁰³ Jo no em trobava en disposició de pagar les 270 o 280 pts. que val i vaig haver de tornar-lo. ¿Per què procedir d'aquesta manera, sense consultar-me prèviament si el volia o no? Cregui que em va saber molt de greu.

598. En una carta del 21 de desembre de 1953, Mercader li digué que l'estranyava que no sabés de la seva malaltia, que era precisament la causa per la qual havia deixat els càrrecs a la Societat Catalana d'Estudis Històrics (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

599. Pere Bohigas i Balaguer (Vilafranca del Penedès, 1901 - Barcelona, 2003), filòleg i bibliòfil.

600. Ferran Soldevila era un dels quatre vicepresidents que aleshores hi havia.

601. La medalla *des Palmes Académiques* atorgada pel Govern francès, en un acte a l'Institut Francès de Barcelona, el 18 de desembre de 1953.

602. Gabriel CASTELLÓ I RAICH, *Llibre de la mostaçaferia: Ordinacions de la vila d'Igualada*, Igualada, Centro de Estudios Comarcales, 1954.

603. Joan Segura i Valls (Santa Coloma de Queralt, 1844-1909), autor d'*Història de Santa Coloma de Queralt*, refosa i ordenada per Joaquim Segura Lamich el 1953.

El número 2 del *Butlletí* està molt avançat.⁶⁰⁴ L'Aramon voldria que hagués sortit per Sant Jordi, però no sé si ho aconseguirà. També empeny un volum de l'*Anuari* de l'Institut. El seu article és a la impremta. Ja en rebrà proves.

Dies enrere, per homenatjar al Sr. Bohigas amb motiu de la seva cessació en el càrrec de Vicepresident de la Societat, vam dedicar-li un sopar en una simpàtica taverna d'una travessia del carrer de Sant Pau. Va ser un àpat de companyonia en què va regnar el bon humor faceciós, manifestat en una sèrie de discursos. Tothom va haver de parlar. Vam recordar i enyorar els absents. Hi havia des dels més joves —Moles, Cabestany—⁶⁰⁵ fins als més vells —Duran Canyameres,⁶⁰⁶ Sunyer,⁶⁰⁷ jo.

Bé, estimat Mercader; torno a la *Història d'Espanya*: estic corregint atrafegadament les darreres proves del tercer volum —a punt de tirar. Els editors no em deixen petja, donant-me pressa, planyent-se de les correccions i afegits de darrera hora.

Una bona abraçada per V. i les meves salutacions als seus pares i germans.

F. Soldevila

604. *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, filial de l'IEC; el volum II corresponia a l'any 1953. Durant l'etapa 1952-1955 en van aparèixer quatre números. El cinquè no sortí fins al 1994.

605. El crític literari Joaquim Molas i Batllori (Barcelona, 1930-2015) i l'historiador Joan-Ferran Cabestany i Fort (Barcelona, 1930-2013).

606. Fèlix Duran Canyameras (Barcelona, 1889-1972), historiador i llicenciat en dret, director de la biblioteca universitària de Barcelona.

607. El joier i argenter Ramon Sunyer i Clarà (Barcelona, 1889-1963), que era conservador de la Societat.

316. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Barcelona, 8.V.54

Estimat Mercader,

Per En Cabestany i En Gubern he sabut el seu èxit a Madrid.⁶⁰⁸ Vaig preguntar-los dies enrera i tots dos (el segon amb moltes més precisions i molt més directes) em van dir com li havia provat a Madrid i com havia fet un excel·lent paper en els exercicis.⁶⁰⁹ No cal dir quant ho celebro. Rebi la meva enhorabona més cordial. Ara —així ho espero— podrà treballar amb tota tranquil·litat, i això farà bé a la seva salut.

(Dissabte vaig començar aquesta carta i ara fa un moment, abans de reprendre-la, m'arriba la carta del 7. La hi agraeixo molt i passo a contestar-la).

He llegit i rellegit el que em diu de la seva actuació i dels seus projectes. No dubto que podrà realitzar-los. Superar una prova així en les seves circumstàncies, sense ocultar cap aspecte de la seva personalitat, té molt de valor. Ara ja ha vençut i la resta li serà donada per afegidura. La salut tornarà. L'experiència de la malaltia l'ajudarà a vèncer-la. Fa molt bé de restar moltes hores al llit. Hi va haver un llarg període de la meua vida que jo deia que el llit era el meu millor amic. El llit permet de treballar tot reposant. I qui diu el llit diu un divan i fins una bona butaca (depèn del grau de fatiga o de sofriment). També comprenc que l'estada a Madrid li hagi provat. El clima de Madrid ha d'anar bé als seus bronquis. I de feina a fer a Madrid i Simanques, no en manca pas. I passant temporades aquí —a Igualada i a Barcelona— tot es pot equilibrar, la salut i la feina. Em semblen, doncs, molt bé els seus projectes, i també l'esbós de les futures investigacions, la realització del qual serà la seva obra. Si, a més a més, V. i els seus companys reïxen a posar en marxa la formació d'investigadors, haurà fet un gran servei a la nostra cultura.

Però de tot això en parlarem llargament aviat, espero. Perquè des que ha caigut malalt que vull venir a veure'l a Igualada, i ara sens falta vull realitzar-ho.

608. Joan-Ferran Cabestany i Ramon Gubern i Domènech.

609. Es refereix als exercicis d'oposició per a la plaça de col·laborador científic del CSIC, que va obtenir i que va mantenir durant trenta anys, fins a la seva jubilació.

Mentrestant rebi, amb salutacions per als seus pares, una bona abraçada del seu amic

F. Soldevila

Vaig rebre el *Llibre de la Mostaçaferia*. Perfectament editat i molt interessant. Honora el Centre d'Estudis Comarcals. Gràcies d'haver-me'l enviat.

317. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en paper imprès: «Institut d'Estudis Catalans. Apart. 1146. Barcelona. Particular».

Barna, 12.V.54

Estimat amic Mercader,

Si cap entrebanc no sorgeix, dissabte vinent tindrè el gust de presentar-me a Igualada i de tenir una llarga conversa amb vostè.

Rebi, mentrestant, una bona abraçada del seu amic,

F. Soldevila

318. A Josep M. Font i Rius⁶¹⁰

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Barcelona, 25-V-54

Distingit amic,

Per diversos conductes he sabut que la vostra muller⁶¹¹ pensa concursar a la Plaça de l'Arxiu de C[orona] [d']A[ragó] que ella mateixa va deixar vacant. Venint vós a Barcelona, m'ho explico perfectament i em sap molt de greu que una sèrie de circumstàncies ens hagi dut fatalment a sol·licitar la mateixa plaça.⁶¹² Ja deveu saber que jo, reglamentàriament, hi estic obligat perquè han suprimit una plaça a la Biblioteca Universitària (tanta falta que hi fa personal!), i el darrer entrat, que sóc jo, resta excedent de plantilla. Havent-hi plaça vacant a la població, no té més remei que sol·licitar-la. Jo, a la Biblioteca, hi estic bé, i encara que, com comprendreu, el lloc que més m'escau és l'Arxiu, no podent-hi anar per la causa que fos, hauria restat ben conformat en el meu lloc de bibliotecari. En canvi, no puc demanar la plaça del Museu: d'una banda, perquè no tinc absolutament cap pràctica d'arqueòleg i d'altra banda, perquè, com probablement ja sabeu, l'Almagro⁶¹³ em té posada totalment la proa. M'han dit que tampoc la vostra muller no pot anar al Museu, perquè pertany a la secció d'Arxius. No sé si això ho porten amb tot rigor. A part d'aquesta (que no sé si ho és) no veig cap altra solució, sinó que esperar el resultat del concurs.⁶¹⁴

610. L'historiador del dret Josep M. Font i Rius (Barcelona, 1915).

611. Marta Llovet.

612. Després d'una breu estada a La Laguna, quatre anys a Madrid i cinc a València, el professor Font i Rius, el 1954, pogué aconseguir la càtedra d'història del dret a la Universitat de Barcelona.

613. Martín Almagro Basch (Tramacastilla, Terol, 1911 - Madrid, 1984), catedràtic de prehistòria a la Universitat de Barcelona (1941-1954) i a la de Madrid (1954-1981), i director del Museu Arqueològic de Barcelona.

614. Hi ha un paràgraf final ratllat que és il·legible.

319. A Joan Triadú i Font

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta manuscrita.

Barcelona, 7.VI.54

Sr. Joan Triadú

Estimat amic,

Agraidíssim a la vostra carta i al que m'anuncia. Des de dissabte estic inscrit a la Casa del Llibre per a l'autocar de les 8 i per al dinar de germanor. Ja tindrè, doncs, el gust de veure'ns a Riells:⁶¹⁵ a vós i als altres membres del jurat i, suposo, molts altres companys i amics.

A reveure, doncs: fins diumenge!

Cordialment

F. Soldevila

P. S. La meva neboda va tornar a parlar-me d'aquell curset. Em va dir que li semblava que hi hauria certes dificultats d'ordre econòmic. En aquest punt ja coneixeu el meu criteri. Si hi ha possibilitat de retribució millor, perquè sempre ajuda una mica; però el fet que la possibilitat no existeixi, no vol dir que s'hagi de desistir de fer les coses. Ja sabeu que podeu comptar amb mi.

615. El 13 de juny de 1954, a Riells de Montseny, es va celebrar una festa literària d'afirmació catalana sota el paraigua de la parròquia que regentava mossèn Pere Ribot. Soldevila rebé un dels guardons del concurs literari. Triadú va fer part del jurat. Per a les repercussions posteriors de l'acte, vegeu Josep CLARA, «L'aplec catalanista de Riells del Montseny (1954), vist des del Govern Civil», *Quaderns de la Selva*, núm. 24 (2012), p. 137-145.

320. A Joan Triadú i Font

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta manuscrita.

Palautordera, 3.VIII.54

Sr. Joan Triadú

Benvolgut amic,

Ja fa uns quants dies que us hauria hagut d'escriure, perquè dijous darrer, en la reunió tinguda a casa de la senyora Tayà, es va acordar que jo us escrivís per recordar-vos la redacció del manifest teatral.⁶¹⁶ Compleixo l'encàrrec, tot i que em sembla innecessari: sens dubte, no us n'hauríeu oblidat. Com tampoc que cal tenir més o menys en compte el que va redactar Mn. Trens,⁶¹⁷ en el qual ja es deien algunes de les coses que cal dir. També em sembla que convindria expressar la nostra simpatia per tots els esforços que es fan a favor del nostre teatre i el nostre desig de laborar acordadament.

També es va parlar de la qüestió de la Junta. Potser ja sabeu que em volien fer president.⁶¹⁸ Vaig aconseguir, com una solució transaccional, que em deixessin en vice-president (un dels vice-presidents). En Millàs Raurell⁶¹⁹ secretari, En Mirambell vice-secretari,⁶²⁰ la Srta. Bonet vice-secretària segona. Per a la presidència algú va suggerir el nom de Maria Russinyol.⁶²¹ També sonaren alguns noms per a la segona vice-presidència i per al difícil càrrec de Tresorer. I alguns altres, dels més

616. L'èxit de la festa de Riells de Montseny, abans reportada, féu que el seu organitzador, Joan Triadú, fos cridat, per un grup d'amics, a impulsar la iniciativa de fer teatre en català. Ell mateix ho explicà a *Memòries d'un segle d'or* (Barcelona, Proa, 2008, p. 105 i s.), on diu també que el nom de la nova entitat teatral, l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB), va ser una proposta seva. Per dur endavant la nova entitat es féu una primera funció benèfica «organitzada pel grup de senyores que dirigia Regina Tayà de Solà Cañizares, que amb el nom de *L'alegria que torna* tingué lloc al Teatre Windsor a base de tres peces breus de Santiago Rusiñol» (Joan TRIADÚ, *Memòries d'un segle d'or*, p. 107-108).

617. Manuel Trens i Ribas (Vilafranca del Penedès, 1892 - Barcelona, 1976), historiador de l'art.

618. Finalment, Ferran Soldevila en fou el president des de la constitució formal de l'Agrupació aquell mateix 1954 fins al final de l'entitat.

619. Josep M. Millàs-Raurell (Barcelona, 1896-1971), escriptor, traductor i dramaturg.

620. Antoni Mirambell, junt amb Enric Dachs i Claudi Martínez Girona, fou del nucli impulsor de la iniciativa de constituir l'ADB i dels qui pressionaren Triadú perquè col·laborés en la represa teatral, com explica el mateix Triadú (*Memòries d'un segle d'or*, p. 106). I afegeix: «Antoni Mirambell gaudia amb el teatre una cosa de no dir. No he vist de ningú més. Era un bon nacionalista i tenia, suposo, una feina o un passament que li permetia viatjar i veure teatre» (p. 109).

621. La filla de l'escriptor Santiago Rusiñol.

acostats. Per a vocals. Tot, com és natural, pendent d'examen i aprovació definitius. Encara es va parlar de la qüestió econòmica i es va suggerir que cadascun de nosaltres drecés una llista de persones susceptibles de contribuir; i després, damunt d'aquestes llistes, s'establís la definitiva.

Aquests dies ha estat a Barcelona l'Sloman,⁶²² professor de Liverpool. Per cert que, si es realitza un seu projecte de sèrie de conferències meves a Universitats angleses cap allà al març de l'any que ve, serà una mica difícil que pugui fer el segon curset (l'hivernal) a Santaló.⁶²³ Quant al 3er, hi ha també en perspectiva un Congrés d'Història a Càller, en el qual hauré de desenrotllar una ponència: sempre representaran deu o dotze dies d'absència. Suposant que em deixin sortir. En fi, per al 1er. Curset no veig dificultat.

Desitjant que us provin les vacances a Ca'n Toni Gros,⁶²⁴ us saluda cordialment el vostre amic

F. Soldevila

Seré a Palautordera (Barcelona) fins a mitjan setembre. L'adreça, el nom és suficient.

622. Albert E. Sloman (Launceston, Cornwall, 1921-2012).

623. Efectivament, el febrer-març de 1955 féu una estada en diferents centres universitaris britànics.

624. Poble del municipi de l'Esquirol (Osona), situat als altiplans del Cabrerès.

321. A Joan Triadú i Font

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta manuscrita.

Palautordera. 11.VIII.54

Sr. Joan Triadú

Estimat amic,

Gràcies per la vostra invitació a la festa de Can Toni Gros.⁶²⁵ Creieu que de bona gana hi assistiria, però l'horari dels trens ho fa excessivament feixuc a l'anada. De totes maneres, si trobo alguna altra combinació locomotriu, ja m'hi veureu arribar. La festa i la companyia estic segur que s'ho valdran.

El manifest ja veurem de redactar-lo entre tots; però aneu-hi pensant. El vostre càrrec (ja compreneu que algun n'heu de tenir) també pot exigir-vos-ho. Jo, aquí tinc el de Mn. Trens.

Us desitjo un bon viatge i un bon retorn. M'agradaria poder-us-ho reiterar de paraula a Can Toni Gros.

Vostre

F. Soldevila

625. Festa literària organitzada amb la intervenció fonamental de Joan Triadú, sota l'empareda del bisbat de Vic. Va celebrar-se entre 1944 i 1968. Un balanç escrit pel mateix Triadú, a «25 anys al servei d'una llengua. Alguns punts de referència vàlids, sobre el concurs de Cantonigròs», *Presència*, núm. 164 (3 agost 1968), p. 13. I també en el seu llibre esmentat *Memòries d'un segle d'or*, p. 235-245.

322. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Barcelona, 10.XI.54

Sr. Joan Mercader

Estimat amic,

Enmig del bon humor que acostuma a regnar en aquests actes que de tant en tant celebrem a ca'n Parés (un bar del carrer de Sant Jeroni), moltes coses van arribar a emocionar-me de les paraules que van pronunciar, al final del sopar que em dedicaven, gairebé tots els comensals: cap potser com les dels deixebles i molt especialment com les que conté la seva carta d'adhesió. Cregui que em van arribar a l'ànima i que amb l'ànima les hi agraeixo. Poques vegades he sentit com escoltant les seves paraules, que va llegir en Jordi Carbonell,⁶²⁶ tot el que significa tenir qui continuï i superi la nostra obra, tot sentint-me agraït (potser més del que mereixem) al nostre mestratge. Després la lletra que va enviar des de Liverpool En Ramon Gubern i les paraules que van pronunciar en Lluch,⁶²⁷ En Fontana,⁶²⁸ En Moles⁶²⁹ i En Cavestany, que assistien al sopar, van afermar aquesta impressió. Jo espero que la seva salut es beneficiarà del clima de Madrid i que això li permetrà de seguir treballant en els seus estudis amb el ritme convenient. L'essencial és la seva salut, la resta —dades i capacitat de treball, excel·lents qualitats d'historiador, adhesió a la cultura catalana— ja sabem prou que no han de manca-li.

Repetint, doncs, el meu agraïment, li expresso la meua confiança per la seva tasca a Madrid: doble tasca d'erudició i de penetració.

Rebi una bona abraçada del seu «vell» mestre

F. Soldevila

626. Jordi Carbonell i de Ballester (Barcelona, 1924-2016), filòleg.

627. Enric Lluch i Martín (Barcelona, 1928-2012), geògraf.

628. Josep Fontana i Lázaro (Barcelona, 1931), historiador.

629. Joaquim Molas i Batllori (Barcelona, 1930-2015), filòleg.

323. A destinatari desconegut

Fons Ferran Soldevila. Arxiu Nacional de Catalunya. Esborrany manuscrit. [1954]⁶³⁰

Benvolgut amic,

Tinc gust de presentar-vos el meu antic deixeble i estimat amic Joan Mercader. Segurament ja coneixeu alguns dels seus estudis sobre el període napoleònic i sobre els segles XVIII i XIX hispànics. Motius de salut l'obliguen a fugir de la Medit[errània] i concretament, Barcelona, i a tornar a instal·lar-se a Madrid, on ja va residir una llarga temporada i on la seva salut millora tot seguit. Us el presento i el recomano a la vostra amistat. A Madrid se sent molt sol, i de tant en tant el contacte amb un conterrani li farà molt de bé i l'ajudarà a suportar aquest per a ell exili forçat. Creieu que us agrairé molt tot el que feu per ell, perquè es tracta d'un dels meus deixebles preferits.

Esperant que la vostra vida es descabdelli pròsperament, us saluda cordialment el vostre amic,

F. S.

630. Datem aquesta carta de recomanació pels volts de 1954, de l'època que Mercader féu una oposició per ocupar una plaça de col·laborador científic del CSIC. La va guanyar i durant trenta anys va residir professionalment a Madrid, indret que li anava bé també per una qüestió de salut, ja que era malalt d'una afecció bronquial.

324. Al director general de Relaciones Culturales (Antero de Ussía)

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esberrany manuscrit d'instància. [Gener de 1955]

F. S. Al Dr. Gral. de Relaciones Culturales

Ilmo. Sr.

El infrascrito F. S. Z. del Cuerpo de Fac[ultativos] de Arch[ivos] Bibl[iotecas] y Mus[eos] adscrito a la Bibl. Univ. de Barna a VI

expone:

Que ha sido invitado a participar en el Congreso Int[ernacional] de Estudios Sards que se celebrará en la ciudad de Cagliari el 3 de mayo.⁶³¹ Que todos los gastos del viaje desde la frontera italiana y los gastos de residencia en Cerdeña son sufragados por la organización. Solicita autorización para asistir a dicho Congreso, en caso de que V. juzgue oportuna su asistencia. El tema de la comunicación que ya ha sido solicitado es: «Cerdeña en la crónica de Pedro el Ceremonioso».

En espera de la decisión de V., reitera su alta consideración a V., cuya vida g. d. m. a.

631. Aquest congrés, que fou el sisè, se celebrà el 1955.

325. A Joaquim de Camps i Arboix⁶³²

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Carme Mercader de Camps i Arboix. Carta manuscrita en una targeta amb el nom de l'emissor imprès.

18-I-55

Ferran Soldevila

saluda afectuosament al seu amic J. Camps i Arboix, i tot agraint-li la seva amable lletra, li desitja un bon Any i li expressa l'esperança de veure aviat imprès el seu llibre sobre Verntallat,⁶³³ amb el qual tan dignament va guanyar el premi Aedos.

Us assenyalo un article d'En Sobrequés sobre l'actitud de Girona.⁶³⁴

632. El jurista, historiador i polític Joaquim de Camps i Arboix (Girona, 1894 - Barcelona, 1975), que va mantenir el contacte amical i professional amb Ferran Soldevila d'ençà del seu retorn de l'exili argentí, el 1948.

633. Joaquim de CAMPS I ARBOIX, *Verntallat, cabdill dels remences*, Barcelona, Aedos, 1955.

634. Santiago SOBREQUÉS, «La leyenda y la historia en el sitio "de Gerona" de 1462», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. VI (1952), p. 267-349.

326. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en una targeta postal.

27.VI.55

Dr. Joan Mercader Riba
Rambla
Igualada

Amic Mercader;

Em va saber molt de greu no poder-vos veure el dia que vau venir a la Biblioteca. ¿No tornareu per Barcelona? No deixeu de venir a parlar una estona de moltes coses.

Podríeu dir-me l'adreça del Sr. Rafael Gibert.⁶³⁵ Uns em diuen que és catedràtic a Múrcia, altres a Granada. També m'interessaria saber si és català.

Esperant notícies vostres, ben cordialment

F. Soldevila

635. Rafael Gibert Sánchez de la Vega (Madrid, 1919-2010), catedràtic d'història del dret espanyol a Granada. Vegeu la carta que Ferran Soldevila li adreça el 20 de juliol de 1955.

327. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en una targeta postal.

10.VII.55

Dr. Joan Mercader Riba
Rambla
Igualada

Amic Mercader,

Vaig rebre la seva carta del 29 proppassat i li agraeixo les notícies que em dóna. Jo no em prendré les vacances fins a l'agost; de manera que em trobarà cada tarda a la Biblioteca, excepte els dissabtes. Als matins pot telefonar a casa per saber si hi sóc, perquè alguns matins vaig a l'Arxiu o a l'Ateneu o a la mateixa Biblioteca.

Esperant tenir el goig de veure'l aviat, el saluda cordialment

F. Soldevila

328. A Rafael Gibert Sánchez de la Vega

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Barcelona, 20.VII.55

Sr. D. Rafael Gibert

Muy señor mío y estimado colega:

Hasta hace pocos días no he podido saber exactamente su dirección universitaria. ¿Valencia, Murcia, Granada? Finalmente, el Sr. Juan Mercader, recién llegado de Madrid, pudo precisármelo.

No hay que decir que, si indagaba su dirección, era para darle las gracias por la benevolente atención que ha otorgado Vd. a mi *Historia de España* en el artículo aparecido en la revista *Arbor*. A pesar de que hasta ahora mi obra ha sido bien recibida por la crítica, no pude enfrentarme sin un cierto temor con las páginas que Vd. le dedicaba, mayormente, al darme cuenta de que la presentaba Vd. en parangón con la del Sr. Valdeavellano.⁶³⁶ Por otra parte, los trabajos de Vd., alguno de los cuales, como el relativo al imperio leonés, me ha sido de gran utilidad, me garantizaban una recensión, si bien rigurosa, ecuánime.

Y esto es lo que hallé. De modo que incluso algunas de sus objeciones merecen mi conformidad: así la relativa al tono polémico.⁶³⁷ Aunque pueda parecer lo contrario, he sentido y siento una resistencia de mi pluma a polemizar en esta obra. Y así y todo, acabo polemizando; porque a veces, no es posible avanzar sin rechazar previamente lo que embaraza sin razón el camino, y también porque, a mis años, si no lo rechazo ahora, ya no lo rechazaré quizá nunca más.

Deseando vivamente que los volúmenes sucesivos no desmerezcan en la opinión de Vd. y reiterándole mis excusas por haber tardado tanto en escribirle y en darle las gracias, quedo de Vd. afmo.

636. Luis García de Valdeavellano y Arcimis (Madrid, 1904-1985). La seva *Historia de España* (vol. I, Madrid, Revista de Occidente, 1a ed., 1952) va tenir un gran èxit i havia d'arribar fins al 1931, però va quedar inacabada, per bé que, el 1988, Alianza Editorial va incloure notes de l'inacabat volum III en la reedició dels volums I i II.

637. La crítica de Gibert va aparèixer a *Arbor*, núm. 110 (febrer 1955), p. 324-327. En el seu escrit, on considerava els tres primers volums de l'obra, va assenyalar «el intento mismo de rectificar lo que se considera una visión errónea, quizá haya exigido exagerar la tendencia contraria». Hi arribà a afirmar que «todo el libro está esmaltado de valoraciones y juicios adversos a Castilla» i que «el tono polémico no favorece a una obra general». Per això lloa la síntesi de L. G. Valdeavellano, que la considera més «científica». D'aquí, el to que pren la carta de Soldevila cap al final.

329. A Pierre Deffontaines⁶³⁸

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Maig-juny de 1955]*⁶³⁹

Cher Monsieur:

L'Agrupació Dramàtica de Barcelona, en rapport avec le Grenier de Toulouse,⁶⁴⁰ a pour but, comme vous savez, de doter notre théâtre d'une Compagnie amateur, qui réalise à Barcelone quelque chose de pareil à ce qu'a réalisé en France le Grenier de Toulouse. Nos tentatives pour obtenir un directeur français ayant échoué, nous avons décidé d'envoyer en France, cet été, près de M. Sarrazin⁶⁴¹ et de Grenier de Toulouse, Monsieur Paul Garsaball, premier acteur bien connu en Espagne, qui dirige maintenant notre cadre d'act. dramatique.⁶⁴² Nos moyens étant encore limités, nous avons pensé qu'il serait peut-être possible d'obtenir pour M. Garsaball, par votre intermédiaire, une bourse du gouvernement français. M. Garsaball a déjà présenté sa demande. Nous vous remercions très reconnaissants si vous voulez bien l'appuyer.

Dans l'attente d'une réponse favorable et avec mes remerciements anticipés, veuillez agréer, cher M. l'expression de ma haute considération.

638. El geògraf Pierre Deffontaines (Llomotges, 1894 - París, 1978) fou director de l'Institut Francès de Barcelona durant el període 1939-1963 (va ser cessat pel govern del mariscal Pétain durant el període 1942-1945 i, després, restituit en el càrrec). El seu fons personal es troba a la Biblioteca de Catalunya.

639. Vegeu la carta adreçada a Pau Garsaball del 29 de juliol de 1955, que permet datar de manera aproximada el document.

640. Companyia fundada el 1945. Sobre la seva actuació i incidència a Catalunya, vegeu Ricard SALVAT, «El Grenier de Toulouse cumple 25 años», *Tele-exprés* (3 novembre 1970), p. 26: «Recuerdo con especial devoción unas sesiones de prueba de actores y de orientación de programa que Maurice Sarrazin hizo en uno de los saloncitos que el Cercle de Sant Lluc había cedido a la Agrupació Dramàtica de Barcelona. Fueron unas lecciones verdaderamente magistrales que difícilmente olvidaré».

641. Maurice Sarrazin, director del Grenier de Tolosa, nascut el 1925. Joan Triadú, a *Memòries d'un segle d'or*, explica que els intents de convertir Sarrazin en el director teatral de l'ADB no van reeixir per diferents incompatibilitats entre ell i els mateixos organitzadors: «Sarrazin va apreciar el nostre esforç i va concloure que, sense director francès i amb un director català que fes una estada de treball a França, tiréssim endavant» (p. 109).

642. Pau Garsaball i Torrents (Granollers, 1920 - Barcelona, 1991), actor, empresari i director teatral.

330. A Pau Garsaball i Torrents

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Barcelona, 29.VII.55

Estimat Garsaball,

Ja deu haver rebut la carta que vaig adreçar-li fa pocs dies. Ara li escric novament per tal d'anar aclarint la situació, que està una mica embrollada.

No haig d'amagar-li que la seva tornada ha caigut com una bomba. D'una banda, la sorpresa. Després, el trontoll de tot l'edifici que havíem bastit tan treballósament. Finalment, la situació en què restem davant dels socis i sobretot davant de l'Institut francès. Ja li deia en la meva carta que, de tot, el que més em preocupa és la qüestió de la beca. I em diuen que vostè ja deu haver cobrat la primera mesada. Encara que no l'hagués cobrada, el fet és delicat. De beques, se'n concedeixen molt poques, i el fet que ens hagi estat concedida fàcilment no vol dir que no siguin difícils d'aconseguir. Dirà que res no hi ha perdut, a part de la seva assistència als festivals d'Avinyó, on ja l'esperaven els francesos, segons notícies que ha portat en Dacs.⁶⁴³ Jo vaig arribar a temps d'avisar per telèfon En Sarsanedas,⁶⁴⁴ que partia l'endemà, per explicar-li el que passava. Per sort, ell va poder dur a Avinyó l'explicació de la seva absència. I en Dacs, amb molt bon acord, va dir-li que es presentés com un adjunt de vostè, que no podia assistir per malaltia.

Tot això per dir-li que, en la reunió que vam tenir ahir a casa la Sra. Solà, tots vam estar d'acord que és de la màxima conveniència que tan aviat com estigui restablert (i la carta de vostè ja deixava comprendre que ja anava millor), malgrat el que tot això pugui representar-nos, hauria de venir a Barcelona per canviar impressions amb nosaltres i enfocar la seva tornada a França, encara que sigui per una mesada. Ja veurem a quins festivals podrà assistir i al setembre a París ja podrà veure més coses.

Això és l'essencial: que es posi bé ben aviat, que vingui a Barcelona a tenir de primer amb mi una sentada i després una sentada amb el comitè directiu, i que torni a França. Li agrairé molt que, per guanyar temps, em truqui per telèfon de Poboleda,⁶⁴⁵ perquè jo pugui tenir ben aviat una impressió de vostè sobre totes

643. Enric Dachs i Raich va fer de traductor de diferents obres representades per l'ADB.

644. Jordi Sarsanedas i Vives (Barcelona, 1924-2006), escriptor, actor i director teatral.

645. Població del Priorat, al peu dels contraforts meridionals del Montsant.

aquestes coses. Suposo que diumenge al matí ja tindrà aquesta carta. Jo no em mouré de casa en tot el dia fins cap allà les cinc de la tarda el dilluns a la tarda.

A partir del primer d'agost, la biblioteca no és oberta sinó als matins. Allí em trobarà. O si no a casa. Però telefoni abans. Això per al cas que decidís venir, en lloc de telefonar des de Poboleda.

A reveure, doncs. Molts records a la seva muller. Torni sa i optimista. Una encaixada del seu amic,

331. A Guillem Díaz-Plaja i Contestí⁶⁴⁶

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

Palautordera, 27.VIII.55

Sr. G. Díaz-Plaja. Director de l'I[nstitut] del T[eatre]

Distingit amic:

No ha estat sinó amb un considerable retard que ha arribat a mi la notícia de l'article de l'Albert Corp⁶⁴⁷ i de la vostra carta oberta al Director de *Revista*. Tenia algun indici de la vostra actitud hostil [ratllat] envers l'Agr[upació] D[ramàtica] de B[arcelona], que ben a desgrat meu presideixo, i vaig estar temptat d'escriure-us; però hauria resultat de totes maneres inútil, perquè la vostra Carta ja devia ésser a la impremta.

No cal dir com em sap greu la vostra actitud i la vostra escomesa. Només [ratllat] m'aconsola la certitud que és completament injusta. Comenceu per fer-nos responsables del que ha dit o deixat de dir un tercer, cosa inadmissible; i ens atribuïu pretensions, designis i judicis que res en la nostra actuació no permet d'atribuir-nos. Us adjunto la crida inicial que vam adreçar als nostres amics, i constatareu com no hi ha res que pugui justificar els vostres recels i com s'hi parla amb tot respecte de les entitats tradicionals i dels seus esforços i mestratge a favor de la nostra escena. Personalment, a part d'aquesta crida que és gairebé íntegrament redactada per mi, en els discursos que vaig fer al Palau Comillas vaig mantenir-me dins d'aquesta tònica. I la meva assistència aquests darrers anys a diverses manifestacions de l'I[nstitut] del T[eatre] i el judici que m'han merescut, corroboren. L'excel·lent actriu Srta. Roser Coscolla, que esmenteu en la vostra Carta i amb l'amistat de la qual m'honoro, pot donar-vos-en testimoni.⁶⁴⁸

D'altra banda, no veig en què la nostra Agrupació podria veure amb mals ulls la tasca de l'I[nstitut] del T[eatre] o viceversa. Es pot dir que la nostra tasca, comença precisament allí on acaba la de l'I. Nosaltres aspirem a actuar de cara al públic: per això hem començat a formar un quadro amateur sota la direcció d'En

646. L'escriptor Guillem Díaz-Plaja (Manresa, 1909 - Barcelona, 1984) era director de l'Institut del Teatre des de 1939.

647. Esteve Albert i Corp (Dosrius, 1914 - Andorra la Vella, 1995), poeta i autor teatral.

648. L'actriu Roser Coscolla i Ferrer (Barcelona, 1903 - Granollers, 1991), molt vinculada al Teatre Romea i que fou professora de l'Institut del Teatre.

G[arsaball]. Si elements que sortissin de l'I. volguessin venir a integrar-lo ¿què més podríem desitjar, de la nostra part? I això ¿En què pot perjudicar l'I?

Crec que hi ha tasca a fer per part de tothom i que lluny de combatre'ns, el que hem de fer és veure de col·laborar i d'aportar el que puguem a l'enaltiment de la nostra escena.

Estigueu segur que aquest és l'esperit que mou l'Agrup[ació] i que ho serà almenys, mentre la presideixi el vostre afm,⁶⁴⁹

F. S.

649. De l'eficàcia d'aquesta carta en donà testimoni Joan Triadú a les ja esmentades *Memòries d'un segle d'or*: «Ferran Soldevila va respondre al senyor director amb una carta en què li aclaria que no fèiem la competència a l'Institut. Díaz-Plaja va quedar tranquil i, l'incident, tancat» (p. 110).

332. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Palautordera, 28.VIII.1955

Monsieur Pierre Rouquette

Mon cher ami,

Veuillez m'excuser de ne pas avoir répondu plutôt à vos deux lettres. Je suis moi aussi à la campagne, en vacances, et je n'ai pas pu m'occuper près de mes amis éditeurs pour qu'ils vous envoient les livres que vous désirez. Après demain je vais pour 48 heures à Barcelone et je tacherai d'obtenir pour vous tout ce que je pourrai. J'espère qu'Ariel vous enverra les livres pour enfants qu'ils publient, et je tacherai que Teide vous envoie les deux volumes de biographies publiés: *Jaume I i Pere el Gran* de Ferran Soldevila, et *Els descendents de Pere el Gran* de Martínez Ferrando, Sobrequés et Bagué. Au cas où il s'excuserait, je vous enverrai au moins le premier de ces volumes; ce que n'est pas qu'il m'en restent des exemplaires (ils n'en donnent qu'une demie douzaine), mais je me ferai un plaisir de vous l'offrir.

Je me réjouis que vous ayez pu joindre Estelrich, car il n'est presque jamais à Barcelone.⁶⁵⁰

J'espère que vos articles feront de l'effet sur les éditeurs, car il s'agit pour eux d'une intelligente et gentille propagande. Je puis parler aussi à Aymà,⁶⁵¹ car je suis en très bon rapport avec lui: sèchement, il s'agit d'oeuvres d'une telle envergure, que difficilement ils voudront les envoyer. Je tacherai tout de même. A présent les vacances estivales ralentissent un peu toutes les activités, mais bientôt, l'été fini, ce sera plus facile d'organiser le service de presse pour vous. Il faudra obtenir de Monsieur Cruzet qu'il vous envoie les volumes de la «Biblioteca Selecta».⁶⁵² Je resterai encore une quinzaine de jours à Palautordera, au pied du Montseny. Puis je passerai quelques jours à Barcelone, et le 24 je prendrai l'avion pour Majorque où se tiendra pendant une semaine le Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon. Là je verrai Monsieur Moll.⁶⁵³

650. En aquells moments Joan Estelrich, que havia fet costat al bàndol franquista durant la Guerra, era el delegat d'Espanya a la Unesco (1952-1958).

651. L'editor Jaume Aymà i Ayala (Barcelona, 1882 - Sant Cugat del Vallès, 1964).

652. L'editor Josep M. Cruzet i Sanfeliu (Barcelona, 1903-1962).

653. El lingüista, filòleg i editor Francesc de Borja Moll i Casanovas (Ciutadella, Menorca, 1903 - Palma, 1991).

Je vous tiendrai au courant de tout ce que j'ai pu obtenir. De votre part, suggérez-moi, je vous prie, tout ce que puisse vous sembler utile à vos objectifs.

Ma femme et mon fils se joignent à moi pour vous envoyer, mon cher ami, nos salutations cordiales,

F. Soldevila

333. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en targeta postal.

A Monsieur P. Rouquette
40, Rue St. Jacques
Marseille (6e)

Barcelone, 18.X.55

Mon cher ami:

Je ne vous ai pas oublié pendant ces derniers temps. À Majorque, M. Moll m'a assuré que les volumes annoncés vous avaient été envoyés, et M. Colom m'a dit qu'il allait vous écrire.⁶⁵⁴ À Barcelone, M. Rahola, de Teide, s'est excusé de ne pas vous avoir envoyé encore les biographies: j'espère que vous les avez déjà reçues.⁶⁵⁵ Je ne sais pas si Ariel vous a envoyé quelque livre. Ils m'ont dit qu'ils tâcheraient, mais ils ne m'ont rien assuré. Et M. Casacuberta de l'«Editorial Barcino», vous y êtes-vous adressé?⁶⁵⁶ Je dois voir, de toute façon, un de ces jours, M. Casacuberta et je lui en parlerai, car il a publié pas mal de choses ces derniers temps, et qui pourraient vous intéresser. Quant à la «Biblioteca Perenne» et «Excelsa», c'est un peu difficile à cause du prix de ces livres. J'en parlerai à M. Cruzet et à Mlle. Sandiumenge.⁶⁵⁷ Avec le bon souvenir des miens, une bonne «encaixada» de votre ami

F. Soldevila

654. El poeta i dramaturg Guillem Colom i Ferrà (Sóller, 1890 - Palma, 1979).

655. L'advocat, polític i editor Frederic Rahola i d'Espona (Barcelona, 1914-1992) que, junt amb el seu cunyat Jaume Vicens i Vives, fundaren l'editorial Teide.

656. El filòleg, erudit i editor Josep M. de Casacuberta (Barcelona, 1897-1985), responsable de l'editorial Barcino i promotor de la col·lecció «Els Nostres Clàssics», dedicada sobretot als autors catalans medievals.

657. Maria Victòria Sandiumenge, de l'equip de l'editorial Selecta.

334. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Barcelone, 16.XI.55

Mon cher ami,

Je vous envoie à la hâte ces quelques photos.⁶⁵⁸ C'est tout ce que j'ai pu avoir pour le moment. Si je réussis à avoir quelque chose de plus, avant la date de votre conférence, je vous l'enverrai. J'ai tâché de parler avec M. Casacuberta, pour l'«Editorial Barcino», mais il ne rentrera à Barcelone que demain ou après-demain. Quant à Ariel, je viens de leur parler. Je ne sais pas si j'aurai obtenu quelque résultat. Nous verrons bien.

Avec les meilleurs souvenirs de nous tous,
bien cordialement,

F. Soldevila

658. Al peu de la carta: «Aguiló, Pous i Pagès, Riba, López-Picó, F. Soldevila.»

335. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

29.XI.55

Estimat Mercader,

Temps ha que no sé res de vostè. Suposo que segueix bé de salut i que els seus treballs avancen. Nosaltres seguim treballant per aquí. Aviat apareixerà el terc[er] vol[um] del *Pere el Gran* i ja tenim proves de la monografia de l'Emili Vigo. ¿Li fóra molèstia de fer-nos una petita comprovació de cara a aquest estudi? En una nota de l'autor dóna, traduït al francès el text transcrit,⁶⁵⁹ però com que publiquem el treball en català ens convindria tenir el text en la llengua original o sia en castellà. El cita l'Ossorio,⁶⁶⁰ p. 118. Es tracta de les *Guerras de Francia con España*, Biblioteca Nacional de Madrid, Secció de Manuscrits; 5-37H. Espero que ho podrà trobar i per endavant moltes gràcies en nom nostre i del pobre Vigo.

Ben cordialment,

F. Soldevila

659. Transcrit per Soldevila a Mercader: «Nota del Treball d'E. Vigo: Car els espanyols, quan els calgué, s'adreçaren als catalans servint-se de llur llengua: Heus-en aquí un exemple: "Figueres 15 juin 1794. - Une lettre circulaire que D. Juan Courten (un des généraux de l'armée espagnole) adresse en idiome du pays aux Catalans les invitant à se joindre à lui pour chasser les Français qui ont envahi la Principauté... a donné comme résultat qu'en trois jours est accouru un nombre considérable de personnes, en sus du Somentent." "Guerras de Francia con España" MS. S. 6.814.»

660. Ángel Ossorio y Gallardo (Madrid, 1873 - Buenos Aires, 1946), autor d'*Historia del pensamiento político catalán durante la guerra de España con la República francesa 1793-1795* (Madrid, 1913), que fou la seva tesi doctoral.

336. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Barcelone, le 28.XII.55

Mon cher ami,

J'espère que vous avez reçu les quelques photos que j'ai pu recueillir pour votre conférence. Vous sont-elles parvenues? J'espère qu'oui, quoique, ne me rappelant pas de votre numéro et ayant oublié de la regarder dans mon calepin, la lettre est partie avec seulement le nom de la rue.

Peu de temps après le départ de ma lettre j'ai reçu l'exemplaire de *Thalassa* que vous avez eu l'obligeance de m'envoyer et dont je vous remercie bien. Et j'ai lu — et je viens de relire — vos vers avec le plus grand plaisir, car vous êtes un poète. Et un poète dont l'accent de modernité n'exclue pas la capacité de se faire comprendre. C'est dommage que vous écriviez si peu.

J'ai parlé avec M. Casacuberta. Il est bien disposé à vous faire parvenir plusieurs des livres que «l'Editorial Barcino» publie. Mais, à cause des difficultés de la poste, il voudrait les pouvoir confier à quelqu'un qui irait à Marseille. Aussi l'Editorial Ariel voulait vous envoyer quelques-unes de ses dernières publications, et je crois qu'elle l'a déjà fait.

¿Voulez-vous que je tâche de vous envoyer quelques autres photos d'écrivains ou artistes?

Ma femme et mon fils se joignent à moi pour vous envoyer, mon cher ami, nos meilleurs vœux pour la Nouvelle Année.

Bien cordialement,

F. Soldevila

337. A Florentino Pérez Embid⁶⁶¹

*Arxiu personal de Joan Sales. Esborrany manuscrit amb full adjunt mecanografiat. [1955]*⁶⁶²

Perdone que moleste unos instantes su atención y que me atreva a [il·legible] interesarle por la suerte de una obra presentada a la censura. No se trata de ninguna obra mía, sino de un antiguo disc[ípulo] mío, hoy colaborador, el Sr. D. J[oa]n S[ales] seleccionador de las ilustraciones de mi *Hist[oria] de Esp[aña]* y autor de los pies de grabado.

El Sr. S[ales] ganó hace poco tiempo el Premio Martorell de Novela 1955, con su obra *Incerta Glòria*. La casa Aymá la editaba. La censura la había aprobado con algunas tachaduras. Por desgracia, al representante de la Casa Aymá en Madrid, en vez de aceptar el dictamen de la censura, se le ocurrió, sin consultar a nadie, protestar de aquellas tachaduras y pedir su revisión. Resultado: un aguerrido censor decidió que no sólo se había de [il·legible] dichas suspensiones sino prohibir totalmente la publicación del libro. Ahora se halla en manos de un tercer censor que el martes habrá terminado su tarea. Por eso me apresuro a suplirle que, si es posible, y lo cree procedente, tenga la bondad de mirar con interés el caso de esta novela. Se trata de una obra de guerra, algo cruda, es cierto, como obra realista que es, pero dentro de la más estricta moral y dentro de un sentido hondamente católico, como de cat[ólico] practicante que es el autor. No se precisa nunca de qué guerra se trata, y pudiera tratarse de cualquiera de las otras guerras que han azotado nuestros tiempos. Creo sinceramente que el 1er. censor, al aceptar la obra con algunas tachaduras de detalle estaba en lo cierto desde el punto de vista de la censura.

661. En el peu del full mecanografiat, hi ha unes paraules manuscrites: «Premi Martorell. Perjudicis a editor: composta. Pagat premi», que són idees que farà servir d'argument en la seva carta. També hi figura un nom i una adreça. «Florentino Pérez Embid, Diego de León, 14», que podria ser l'intermediari amb la censura. No en va Florentino Pérez Embid (Aracena, Huelva, 1918 - Madrid, 1974) era historiador, membre destacat de l'Opus Dei i director general d'Información (1952-1957) i, com a tal, responsable de censura. Era amic de Jaume Vicens i Vives, al qual li féu diferents favors (de cara a superar la censura) i li féu de pont amb l'Administració. La correspondència de Pérez Embid amb Vicens es pot trobar en el ja esmentat *Epistolari de Jaume Vicens Vives*, vol. II.

662. Núria Folch de Sales ens facilità el document i ens féu, per escrit, aquesta observació: «Aquest full correspon a alguna recomanació que féu Ferran Soldevila perquè aprovés a la fi la censura *Incerta glòria* ¿Devia enviar a Joan Sales l'esborrany d'allò que diria a l'intermediari, i de cara a la censura? Una altra gestió la faria el pare Boix, de Montserrat: recomanar-ne la lectura al jesuïta Gironella perquè el bisbat en donés el *Nihil Obstat*. Així fou i així es desmuntà l'argumentació de la censura».

Para el autor, como para el editor, el perjuicio es grave, pues la obra se halla ya impresa, hasta tal punto confiaban en su aprobación. Para el público será una decepción, pues se trata de una obra públicamente premiada con el Premio M[artorell] de 25.000 pts.

Repitiendo mis excusas y con mis más expresivas gracias anticipadas, cualquiera que sea la decisión que Vd. tome, queda como siempre de Vd. atento s. s. y amigo⁶⁶³

F. S.

[El full mecanografiat adjunt a l'esborrany manuscrit:]⁶⁶⁴

En su novela, Sales, aunque toma por asunto la estancia de unos jóvenes oficiales en los frentes de guerra, evita en todo momento la política, hasta el punto que no se indica de qué guerra se trata. Le interesa el lado puramente humano de una situación de guerra en gran parte imaginaria. Si hay alguna frase que pudiera interpretarse con algún sentido político, ello será por casualidad, contra su voluntad expresa, y no sólo está dispuesto a suprimirla, sino que incluso agradecerá le indiquen cuál es la frase o frases que se prestan a ser tomadas en un sentido que no tienen o no quieren tener.

En cuanto a lo religioso, la novela tiene un sentido hondamente católico; varios de sus personajes atraviesan por crisis religiosas —cada cual según el carácter con que el autor los describe—, todas las cuales, para quien sepa leer y entender, suponen la suprema verdad religiosa como única salida. Los personajes, hombres del frente, no hablan desde luego ni un lenguaje de salón ni un lenguaje de teólogos; mucho menos el que sería propio de unas «hijas de María». Pero hay que atenerse al sentido que está, bien claro, bajo su rudeza.

Desde el punto de vista moral, creo de todo corazón que está muy por encima de muchísimas novelas que salen todos los días aprobadas por la censura. El protagonista, después de un intento de devaneo en que fracasa —y por lo tanto no se consume—, encuentra su paz en la familia —hasta el punto que puede considerarse esta novela como una apología del matrimonio cristiano y una condena formal de todo lo que pueda oponérsele. La mujer en general es descrita, no sólo dignamente, sino hasta idealizada.

663. L'agraïment de Joan Sales per la gestió feta per Soldevila va quedar fixat en la dedicatòria irònica que li féu en l'exemplar que pertanyia a la biblioteca personal de l'historiador i que ara es conserva en la Biblioteca Ferran Soldevila de Palautordera: «Al meu mestre F. Soldevila que va trencar la primera llança contra la prohibició d'aquesta novel·la, sense haver-la llegida, i que ara, quan l'haurà llegida, me'n trencarà una pel cap».

664. Reproduïm, tot seguit, el full mecanografiat adjunt a l'esborrany manuscrit.

Creo que el primer censor estuvo en lo cierto al aprobar globalmente la obra haciendo sólo algunas tachaduras de detalle —detalles que por inadvertencia pudieron escapar al autor, como se le pueden escapar a cualquiera en obra tan extensa. En cambio, casi aseguraría que el segundo censor no ha sabido meterse dentro del espíritu de la obra, no ha sabido comprender que si en ella se pintan, al principio, algunas sombras, es para que mejor destaquen, al final, las luces; siendo no sólo lícitos tales contrastes, sino obligados en un obra de tal índole.

338. A Pilar Anglada i d'Abadal⁶⁶⁵

Arxiu personal de Pilar Anglada. Carta manuscrita.

Barcelona, 24.II.56

Benvolguda Srta. Anglada,

Molt agraït per la seva carta. Em complau que hagi pensat en mi i em sabria greu que no hagués gosat adreçar-se'm i demanar-me l'orientació que em demana.⁶⁶⁶ La recordo molt bé, no cal dir-ho, i tots els seus companys i companyes, i celebro que estigui endinsada en treballs d'història de Catalunya.

Tractant-se d'influències i factors externs, caldria començar per les colonitzacions, la grega i la romana, en primer terme, i molt en segon terme la cartaginesa. Si té a mà la meua *Història de Catalunya*, tot això ho trobarà molt resumit (pàg. 5-16). A continuació la influència visigòtica (pàg. 18 i ss.), amb una referència a la influència bizantina (p. 18 i 19) i a la dels jueus (p. 19). Després la influència sarraïna, poca a la Catalunya vella, més important a la Catalunya nova, sobretot a les contrades de Lleida i Tortosa, i ja no cal dir a les Balears i València (influència lingüística, artística, literària, en alguna institució, en exèrcit —almsgàvers, ballesters—, influència que dura després de la Reconquesta). Influència franca, pel fet de formar part de l'Imperi Carolingi (divisions administratives, institucions pre-feudals —recomanació personal, benefici—, sistema del feudalisme, organització judicial, eclesiàstica, cultural (resum en pàgs. 34-37)). Influència d'Itàlia, de Roma, en cessar la supeditació a la cort francesa (pàg. 64-66). Influència provençal o occitana. Enllaç amb cases nobiliàries del Migdia a França (83-84), especialment enllaç amb provença (Ramon Berenguer III, i successors (99 i ss.)). Civilització trobadoresca. Poesia, Idioma poètic, provençal, o aprovençalat fins al s. xv. Escola Tolosana de poesia (s. xiv). Instauració Jocs Florals a imitació Tolosa (Joan I). Influència literària, sobretot de les grans figures Dant, Petrarca, Boccaccio. Influència del Renaixement. Influència castellana: amb entronització de la dinastia Trastàmara. Vinguda de literats castellans. Infl. de l'idioma. Boscà, etc. Predomini total de la infl. castellana durant el s. xvi-xvii. Infl. francesa demogrà-

665. Pilar Anglada i d'Abadal (Vic, 1931), professora i pedagoga, germana de l'escriptora M. Àngels Anglada.

666. L'any 1956 Pilar Anglada va ser l'encarregada de pronunciar la conferència o lliçó inaugural de l'Escola de Magisteri Jaume Balmes, que tenia la seva seu al col·legi del Pare Coll, de religioses dominiques, de Vic. Va demanar una guia o esquema a Ferran Soldevila, ja que havia assistit a les seves classes —clandestines— de l'Institut d'Estudis Catalans.

fica en xvii. Hi ha immigració de francesos, sobretot a les poblacions de la costa. En la cultura, influència de l'erudició francesa. Grans factors de trasbalsament: Revolució francesa amb la guerra contra la Convenció napoleònica i Romanticisme.

Em penso que aquest esquema pot servir-li de guia. No sé si em deixo alguna cosa. Si li cal algun aclariment o algun detall més, no deixi d'escriure'm. Ja sap que sempre trobarà un goig a respondre-li el seu antic professor, que la saluda afectuosament.

F. Soldevila

339. A Earl Jefferson Hamilton⁶⁶⁷

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

13-IV-1956

Muy Sr. mío,

Tiempo atrás tuve el honor de dirigirme a Vd. solicitando su autorización para reproducir en el tomo v de mi *Hist[oria] de Esp[aña]* la tabla y gráfico de su obra *Ward and Prices in Spain* pp. 119 y 120. No habiendo recidibo respuesta alguna y acercándose el momento de tirar dicho v[olumen], me dirijo nuevamente a Vd. para insistir en mi petición. De otro modo, si no recibo su respuesta afirmativa en término no lejano, me veré obligado a substituir por otros los grabados de dicho gráfico y tabla, lo que de veras sentiré.

En espera de su respuesta y con gracias anticipadas, le saluda atentamente

667. Earl Jefferson Hamilton (New Houlka, Mississipi, 1899 - Oak Ridge, Tennessee, 1989), historiador de l'economia i hispanista, fou professor de la Universitat de Chicago entre 1947 i 1967.

340. A Josep Manuel Piniés i Ametlló⁶⁶⁸*Arxiu personal de Josep Manuel Piniés i Ametlló. Carta manuscrita.*

Barcelona, 26.IV.56

Benvolgut senyor,

Agraidíssim a la seva carta, he pres bona nota de les errades que tan amablement m'assenyala.

Gràcies també per la bella fotografia que m'adjunta i que podria ésser aprofitada en una segona edició. Comprenc l'emoció que la descoberta del Castel Nuovo degué produir-li.⁶⁶⁹ Vaig sentir-la també quan vaig visitar-lo i no renuncio a tornar-la a sentir.

Esperant que no serà aquesta la darrera vegada que tinc notícies de vostè i repetint-li el meu agraïment per l'interès que sent per la meva obra, el saludo cordialment.

F. Soldevila

668. Josep Manuel Piniés i Ametlló (Barcelona, 1916-1999). Agent d'assegurances. Va ser president del Col·legi de Barcelona i president d'honor del Centre d'Estudis del Consell General dels Col·legis de Mediadors d'Assegurances Titulars d'Espanya.

669. Castel Nuovo, antiga residència reial, edificada a Nàpols durant el segle XIII. Alfons el Magnànim (Medina del Campo, Castella, 1396 - Nàpols, 1458), que havia fet reforçar la fortalesa per resistir els atacs de l'artilleria, s'hi va instal·lar de manera continuada i des d'aleshores es convertí en el centre de govern de tots els estats de la Corona catalanoaragonesa.

341. A Claudi Martínez Girona⁶⁷⁰

Arxiu personal de Claudi Martínez Girona. Carta mecanografiada.

Palautordera, 12.VIII.56

Sr. C. Martínez Girona
Secretari de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona

Benvolgut amic,

La seva carta del 8 m'ha vingut a trobar en aquesta pau camperola i a portar-me la seva inquietud. Per fortuna, tinc la convicció que la persona o persones que l'han informat han pres per acords irrevocables el que no pot haver estat sinó converses, projectes o aspiracions. És cert que jo no vaig assistir a la darrera reunió; però ja comprendrà que no podien de cap manera ésser presos acords d'una tal transcendència i gravetat en una reunió a la qual no hi assistien ni el President ni el Secretari. A més a més, vostè parla d'unes xifres de retribució i li asseguro que aquesta que vostè em dóna és la primera notícia que jo en tinc. En fi, dimecres al matí vaig parlar per telèfon amb la Sra. Solà i no em va parlar de cap acord pres, sinó d'haver demanat als Srs. Roda i Sarsanedes⁶⁷¹ un pressupost global de despeses. Això és la sola cosa que coincideix amb les seves informacions; però no veig que es perdi res per obligar-los a concretar tots els aspectes, sobretot un de tan important com aquest.

Les causes, doncs immediates de la seva dimissió són, ara com ara, inexistents, i no és dimitint com les evitarà, sinó plantant-hi cara en les juntes i reunions. Per això li demano que esperi encara a la pròxima reunió, que li prego que convoqui urgentment per al dia 14 a la nit o per al 15 al matí, amb les persones que hi hagi, per poques que siguin. Jo d'aquí pocs dies me'n vaig a València per tres mesos i cal que tinguem una darrera sentada. Vostè i els seus companys podran sostenir-hi els seus punts de vista, en lloc d'abandonar. Vegi el que ha passat amb la qüestió de la companyia professional, que no va ésser rebutjada, sinó que restava en estudi, i se'm van encarregar unes gestions prop de la Companyia de l'Alexis per veure si podíem arribar a una forma o altra d'entesa. Per fortuna, els elements de la dita

670. Claudi Martínez Girona, membre de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona. Fou del secretariat de la Unió Democràtica de Catalunya durant el període 1948-1962 i fundador de Solidaritat d'Obrers de Catalunya (SOC).

671. Frederic Roda i Pérez (Barcelona, 1924-2006), actor, director i crític teatral, i Jordi Sarsanedas (Barcelona, 1924-2006).

companyia, que van semblar rebre amb molt d'entusiasme la proposta, i que van delegar al Sr. Xavier Regàs per parlamentar amb mi, no han donat cap més senyal de vida; si no, m'hauria trobat que, sense com va ni com ve, el projecte havia estat arreconat per donar pas a uns altres projectes en els quals ha intervingut en Mirambell.⁶⁷²

Hi ha coses que no rutllen com haurien de rutllar en la nostra Agrupació. Tots hi tenim les nostres culpes, començant pel President, que està cansat de dir-los que els en cal un altre que tingui el temps i la preparació necessària per ocupar-se'n com cal.

Cregui que no té ni l'un ni l'altra el seu amic

F. Soldevila

672. Antoni Mirambell i Pla.

342. A Joan Sales i Vallès

Arxiu personal de Joan Sales. Carta manuscrita.

València, 23.IX.56⁶⁷³

Ruzafa, 67. entol. 3^a

Estimat amic Sales,

He rebut les seves tres cartes, i em complau tot el que em diu. Responc: *a)* pot enviar-me per correu certificat (no cal que sigui per avió) els plecs tirats del cinquè volum. *b)* De calor a València en fa, però no pas tanta com diu la gent. *c)* Si vaig estar malament tres o quatre dies, va ésser, més que no per la calor (que potser va contribuir-hi, per un excés de caminar. *d)* Celebraré que tothom —fins En Vicens—⁶⁷⁴ sigui de la seva opinió respecte al cinquè volum. *e)* No em sorprèn el que em diu de la censura, l'oficial i l'eclesiàstica. *f)* Però, en vista del que diu del meu *Don Joan*, el recomanaré al Pérez Embid⁶⁷⁵ perquè el nomeni censor i el cridi a Madrid. *g)* Així, quan jo hi envii el *Don Juan* a la censura, vostè podrà comportar-se envers ell com elsensors que s'han comportat envers la seva novel·la. *h)* Llavors jo l'enviaré al Dr. Roig Gironella,⁶⁷⁶ que no hi trobarà res contra el dogma ni contra la moral, i que me l'aprovarà sense la més petita reserva. He dit.

Quant a enviar-lo a Mèxic, no. El triomf el té assegurat per endavant el seu *Tirant*, entre altres coses, per més immoral, com vaig demostrar-li la darrera vegada que vam debatre la qüestió.⁶⁷⁷ I a propòsit d'En Miquel i Vergés;⁶⁷⁸ quan li escrigui, hauria de demanar-li que ens envii els seus treballs sobre Prim, i altres estudis que hagi publicat. Això si no els ha duts l'Ergullós.⁶⁷⁹ I a l'Ergullós digui-li

673. Ferran Soldevila féu una llarga estada a València i al País Valencià, en dues tongades seguides. Una del 26 d'agost de 1956 al 20 d'octubre de 1956 i una altra de l'11 de gener de 1957 al 27 de gener de 1957. A part de ser-li molt útil per a les recerques que aleshores menava sobre les quatre grans cròniques medievals (i de manera especial sobre Jaume I), aquell sojorn valencià li serví per a escriure uns dietaris de viatge que es publicaren a *Dietaris de l'exili i el retorn*.

674. Jaume Vicens i Vives (Girona, 1910 - Lió, 1960).

675. Florentino Pérez Embid (Aracena, Huelva, 1918 - Madrid, 1974).

676. Joan Roig i Gironella (Barcelona, 1912 - Sant Cugat del Vallès, 1982), jesuïta i filòsof neoescolàstic.

677. L'obra de teatre *Tirant lo Blanc a Grècia*, estrenada el 1958, al Teatre Romea, i publicada el 1972.

678. Josep M. Miquel i Vergés (Arenys de Mar, Maresme, 1905 - Coyoacán, Mèxic, 1964), escriptor, que es dedicà també a la recerca històrica. Es féu famós pel seu *Diccionario de insurgentes*, centrat en els protagonistes de la revolució mexicana.

679. Alexandre Argullós i Marimon (?, 1912-1996) i Josep M. Calsamíglia i Vives (?, 1913-1982)

que s'aprepari, perquè vaig revisant el darrer volum, i quan tornaré a finals d'octubre o primers de desembre, el portaré a la impremta, i li caurà entre cap i coll... O potser val més que no li digui res, que prou feina tindrem a Barcelona, ara com ara, no en penso fer cap. Aprofito bé el temps aquí. València m'agrada. He vist *in situ* i *de visu* moltes coses de què he parlat a base de fotografies. El palau del marquès de Dues Aigües és una de les autèntiques meravelles de València. La col·lecció de pintura, en els diversos museus, de primera. Decepció, la catedral, feta malbé. I Joan de Juanes,⁶⁸⁰ amb aquells Jesús tan llepats.

Es pot dir que encara no he començat les excursions —sols una al Puig, els primers dies d'ésser aquí. I vaig poder admirar l'horta i els seus colors. Ara, que ja he avançat força la feina aquí, començaré a recórrer el país. La meua intenció és d'arribar fins a Múrcia. El que no sé si arribarà seran els diners.

Una bona abraçada del seu amic

F. Soldevila

Bons records a l'Ergullós i En Calsamíglia.

Sobretot, quan comenci l'índex onomàstic, tingui en compte el que hem parlat diverses vegades, a fi que no restin alguns conceptes sense la veritable proporció.

eren els propietaris d'Edicions Ariel.

680. Joan Macip i Navarro (València, 1510? - Bocairent, 1579), dit *Joan de Joanes*, pintor seguidor de Rafael i creador de temes religiosos.

343. A Joan Sales i Vallès

Arxiu personal de Joan Sales. Carta manuscrita.

València, 8.X.56

Sr. J. Sales

Estimat amic,

Rebudes totes les seves cartes i tots els plects de la *Història*. Gràcies per tot.

Ací trobarà el sumari i la fe d'errades. Caldrà que jo en vegi proves, perquè està fet a correu i ni temps tindrà de rellegir-ho, si vull que arribi el correu d'avui. Així demà mateix V. ho tindrà damunt la seva taula. Convindria que mirés de comprovar (fe d'errades) si realment ha de dir recreos. Si no és possible, deixi-ho com està. Si jo pogués rebre les proves dins d'aquesta setmana, seria molt millor; perquè la setmana entrant potser no la passaré a València. Enviïm també tot seguit les proves dels capítols del vol. següent. Les notes —la major part— ja veurà si s'hi fixa, que són al marge de l'original. Pot enviar-m'ho per correu ordinari, tirant la carta al matí i posant-hi si vol, per més seguretat un segell d'urgència. No veig que es guanyi res enviant les cartes per avió. La seva carta del 6 no m'ha arribat fins avui.

Sí, vaig signar aquell document que a més a més —ja li ho havia dit— em condemna a deixar de cobrar des de fi d'any, el que fins ara he percebut del patronat, en qualitat d'avenç. Jo no m'hi comprometo sinó a lliurar tot l'original abans del 31 de desembre. I això, ho compliré, entre altres raons, perquè l'original, més o menys complet, ja està fet. Aquí he anat treballant en la revisió del darrer volum. Jo he signat perquè ja estava tip de planys i perquè no semblés que em negava a estimular als editors, que també es planyien per la seva banda. Però En Puig Quintana⁶⁸¹ em diu que ells també han signat. I això ja és més sorprenent, perquè ells, si no tenen tota l'obra publicada per l'abril, incorren en una multa. I com que,

681. Pere Puig Quintana (Igualada, Anoia, 1907 - Orpí, 1981), advocat, antic afiliat d'Unió Democràtica de Catalunya, es destacà per la seva actuació en favor de la cultura catalana durant el franquisme, quan va estar vinculat al Patronat de Benèfica Minerva i, posteriorment, a l'editorial Alcides (on Soldevila dirigí *Un segle de vida catalana*, 1961). Era el secretari de Benèfica Minerva, presidida per Fèlix Millet, que tingué com a objectiu, en els difícils anys de la postguerra, ajudar econòmicament, per mitjà d'un grup de mecenes, els principals escriptors que acabaven d'arribar de l'exili. Fou l'organisme que finançà la redacció i edició de la *Història d'Espanya*. L'estudiós Joan Samsó va explicar que durant el període 1956-1961, del 1.707.278 ptes. ingressades a Benèfica Minerva, 952.611 corresponien als beneficis generats per l'obra i 720.000 provenien de les aportacions dels mecenes del grup (*La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*, tesi doctoral inèdita, Universitat de Barcelona).

naturalment, no la tindran, ni cosa que s'hi assembli, penso que és que es refien de la censura i altres entrebancs de força major. Però tot això m'entela el benestar de València. Una bona abraçada del seu amic

F. Soldevila

La glòria de la *Incerta Glòria* és certa: el que és incert és la seva data d'aparició. Però la seva aparició també és certa i no es torni pessimista. Ah! I el Fortuny africà m'agrada.⁶⁸² I dels Puigblanc⁶⁸³ ja en parlo en la H^a de Catalunya i en la d'Espanya.

Oblido sempre de dir-li que a la festa de Riells vaig parlar amb en Gili⁶⁸⁴ d'Oxford, i va trobar molt bé que enviéssim la *Història* al suplement del *Times*: però que li enviéssim els volums a ell i que ell el faria arribar a destinació. Que aquest és el procediment més recomanable. Esperem que aparegui el cinquè.

682. El pintor Marià Fortuny i Marsal (Reus, 1838 - Roma, 1874).

683. Antoni Puig i Blanch (Mataró, Maresme, 1795 - Sommers Town, Londres, 1840), polític i escriptor, precursor de la Renaixença.

684. L'editor, llibreter i bibliòfil Joan Gili i Serra (Barcelona, 1907 - Oxford, 1998).

344. A Joan Sales i Vallès

Arxiu personal de Joan Sales. Carta manuscrita.

València, 15.X.56

Estimat amic Sales,

Vaig rebre les seves dues cartes del 9. El dia 10, a dos quarts d'onze del matí, ja les tenia. Es veu que van atrapar el correu al passar pel carrer d'Aragó. El que no he rebut encara, i m'inquieta, és el joc de proves i l'original dels capítols afegits. Vostè em deia que me'ls enviaria l'endemà per correu certificat. Què passa?

Respecte als documents signats, jo ja he escrit a En Puig Quintana que, abans de fi d'any, hauré lliurat tot el meu original; Ara, respecte a la impremta, bé com a estímul: però que no es faci il·lusions: que és materialment irrealitzable. Cal no tenir idea de res per a imaginar-se el contrari. I l'Ergullós i En Calsamíglia, tan il·lusos com ell... com no sigui que es refiïn de l'incompliment dels altres o de la lentitud de la censura.

Jo he anat fent excursions per les proximitats de València. Ahir vaig ésser a Lliria, que fa molta impressió. Demà potser aniré a Cullera, si fa bo; perquè ha fet unes pluges torrencials. Però a partir del dia 19 ja no seré a València. Me n'aniré cap al S[ud] i no hi tornaré fins al cap de 8 o 10 dies. No sabia quina adreça donar-li. La meua intenció és anar fins a Múrcia, però i si canvio d'itinerari, perquè m'entreté algun arxiu? Crec que hauria d'enviar un joc de proves a l'adreça de València. I si vol enviar-ne un altre a llista de correus a Alacant o Múrcia, i si es perd que es perdi, vostè mateix. A Múrcia compto ésser-hi el 23 o el 24, no pas abans i possiblement més tard.

Gràcies pel seu interès davant la negativa d'En Calsamíglia. Però ja li pot dir que hauria estat un mal procediment i que em sorprèn de la seva equanimitat.

Sempre cordialment

F. Soldevila

345. A Miquel Coll i Alentorn

Arxiu personal de Miquel Coll i Alentorn. Carta manuscrita en una postal.

Alacant, 22.X.56

Sr. Coll i Alentorn
P. de Gràcia, 102
Barcelona

Estimat amic,

Encara amb els ulls admirats per la visió de la Penya de Xixona i ressonant-me encara a l'orella la veu dels 8.000 almogàvers, que m'ha rebut amb el crit de «Desperta Ferr...an!», li envio una bona abraçada i prometença de moltes impressions viscudes.⁶⁸⁵

F. Soldevila

685. Fa una broma amb el crit de «Desperta ferro» que usaven els almogàvers, als quals Ferran Soldevila havia dedicat feia poc el seu estudi *Els almogàvers* (Barcelona, Barcino, 1952).

346. A Joan Fuster i Ortells⁶⁸⁶

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta manuscrita en una postal.

València, 28.X.56

Sr. Joan Fuster
Sueca

Amic Fuster,

Aquesta postal que us havia d'anunciar la meva arribada a València, tornant de la meva excursió fins a Múrcia, perquè poguéssim combinar una entrevista, ha d'anunciar-vos també la meva immediata partença (demà a les 7,45 cap a Saragossa), on el dia 30 hi ha una reunió del comitè organitzador del pròxim Congrés de la Corona d'Aragó. Però jo tornaré pel desembre i aleshores ens podrem veure. Cordialment

F. Soldevila

686. L'escriptor i pensador Joan Fuster i Ortells (Sueca, Ribera Baixa, 1922-1992) sempre dispensà un gran respecte literari i intel·lectual envers Ferran Soldevila. En la seva *Literatura catalana contemporània* (1971) digué de la *Història de Catalunya* de Soldevila que «és la millor visió de conjunt del passat català que s'hagi escrit». I considerà l'obra com el model que s'havia de prendre per a elaborar la síntesi històrica dels Països Catalans que ell veia com una necessitat bàsica. Tots dos coincidien en la idea que el conjunt de territoris de parla catalana conforma una sola nació. Soldevila ho explicità, ja el 1943, en l'article «Catalunya» (*Revista de Catalunya*, gener-febrer-març 1943), on utilitzà també el terme «Països Catalans». L'escrit ha estat publicat darrerament a Ferran SOLDEVILA, *Per un poble normal: Antologia política*, Barcelona, RBA-La Magrana, 2015. Sobre aquest acord bàsic entre els dos intel·lectuals, vegeu la carta de Soldevila a Fuster del 16 de setembre de 1962.

347. A Lluís Nicolau d'Olwer

Institut d'Estudis Catalans. Fons Lluís Nicolau d'Olwer. Carta manuscrita.

Barcelona, 8.XI.56

Estimat amic Nicolau,

A la meva tornada, fa pocs dies, d'una llarga estada per terres de València (més de dos mesos), trobo les *Relaciones de la Nueva España* de Fra Toribio de Benavente.⁶⁸⁷ Ja en rebre el vostre Bernardino de Sahagún,⁶⁸⁸ vaig haver de recordar una frase de l'Ors⁶⁸⁹ —«Qui porta flama és menester que cremi»— i completar-la amb una altra que podria dir: «Qui és historiador cal que faci història». I vós, trasplantat a terres americanes, feu història d'Amèrica. I la feu amb la mateixa probitat i el mateix art que la féieu quan reconstruíem la nostra història. Bona prova, les introduccions que heu escrit per a ambdues obres. Gràcies pels exemplars respectius i gràcies també per aquells mots tan amables que va escriure a propòsit de la meva *Història d'Espanya* i que els editors han reproduït més d'una vegada en les orelles de la coberta.

Ens va plaure molt la vostra commemoració de Rubió i Lluch que fou llegida en una sessió a l'Institut.

Rebeu l'afecte de sempre del vostre amic

F. Soldevila

687. Lluís Nicolau d'OLWER, *Fray Toribio de Benavente (Motolinia): Relaciones de la Nueva España*, Mèxic, Universidad Nacional Autónoma, 1956.

688. Lluís Nicolau d'OLWER, *Fray Bernardino de Sahagún (1499-1590)*, Mèxic, Instituto Panamericano en Geografía e Historia, 1952.

689. Eugeni d'Ors i Rovira (Barcelona, 1881 - Vilanova i la Geltrú, 1954). Segons Joan Fuster, cal situar Soldevila en el grup dels «neonoucentistes», que «s'estalviaren ja l'enlluernament del *Glossari* i se sentiren atrets per problemes i per doctrines molt diferents» (*Literatura catalana contemporània*, 7a ed., Barcelona, Curial, 1985, p. 196). Els comentaris que sobre d'Ors fa Soldevila en els seus dietaris no fan sinó confirmar aquest extrem.

348. A la Universitat de Liverpool⁶⁹⁰

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [1956]

Declaro que el Sr. Josep Fontana i Lázaro, natural de Barcelona, de 25 anys d'edat, solter, ha cursat, amb profit, els seus estudis a la Facultat de Fil[osofia] i Ll[etres] de la Univ[ersitat] de Barcelona. Secció d'Història.

Que el conec bé per haver assistit durant tres cursos seguits a les meves classes d'Hist[òria] de Cat[alunya] dels Est[udis] U[niversitaris] C[atalans].

Que és personalment un home seriós i complidor i intel·lectualment un estudiant ben dotat i treballador.

Que, segons les tendències avui imperants, ha començat a dedicar les seves investigacions cap a la Hist[òria] econ[òmica] i treballa en estudis sobre hist[òria] ec[onòmica] de Cat[alunya] en el segle XVIII.

Que, malgrat aquesta tendència especialitzada, la seva preparació univer[sitària] i extrauniv[ersitària] el fan apte per a complir dignament la seva comesa en el Dep[artament] Hisp[àniques] de la Univ[ersitat] de Liv[erpool].

690. L'historiador Josep Fontana i Lázaro (Barcelona, 1931) sempre ha reconegut haver rebut un triple mestratge clau en la seva formació: Ferran Soldevila, Jaume Vicens i Vives i Pierre Vilar.

349. A Albert Closas i Lloró⁶⁹¹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta mecanografiada. Escrita en paper de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona. [1956-1957]

Sr. Antoni Closas

Barcelona

Molt senyor meu i admirat artista,

Com a president de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona que té en el seu haver èxits com la presentació de *L'Auca del senyor Esteve* al Gran Teatre del Liceu, m'adreço a vostè per a sotmetre a la seva consideració l'eventualitat d'un altre gran esdeveniment teatral. Per la circular adjunta veurà que el nostre programa del curs present conté la representació de *Terra Baixa*. Vostè, de la seva banda, en reiterades declaracions que l'honoren, ha significat el desig de representar aquesta obra mestra de Guimerà. Una tal coincidència ens ha fet pensar en la possibilitat d'una acció conjunta, que facilités a vostè la realització del seu anhel amb la màxima dignitat artística i ens permetés a nosaltres l'assoliment d'un altre èxit excepcional. En cas que, en principi, aquesta col·laboració li semblés desitjable, tindríem molt de goig a entrevistar-nos amb vostè, per tal de veure si coincideixen les nostres aspiracions i si existeix, com creiem, la possibilitat d'arribar a un acord.

Esperant les seves notícies i amb gràcies anticipades, li ofereix testimoni de la seva alta consideració

F. S.
President

691. En la carta figura el nom d'Antoni Closas, però pel seu contingut i pel to que utilitza sembla que seria el famós actor Albert Closas i Lloró (Barcelona, 1921 - Madrid, 1994), fill de l'exconseller de la Generalitat Rafael Closas i Cendra. Exiliat el 1937 a l'Argentina, retornà als anys cinquanta i assolí un gran èxit.

350. A Giuseppe Brotzu⁶⁹²

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. El Director». Ratllat. [1956-1957]

Chiarmo. Prof. Giuseppe Brotzu

Il·lustríssim col·lega:

Tornant d'una llarga estada al regne de València, he trobat la vostra cara comunicació participant-me el meu nomenament de Membre efectiu del «Centro Inter[nazionale] di Studi Sardi». No cal dir amb quanta satisfacció accepto l'honor que em feu i quanta és la meua gratitud per tal distinció. Des d'ara un lligam més d'afecció m'uneix a la Sardenya i m'invita a seguir laborant per la coneixença de la seva història i per la continuïtat de les seves relacions amb Catalunya.

Amb els regraciaments fervorosos a vós i als vostres col·laboradors volgheu acceptar, Sr. Pres[ident], l'expressió de la meua col·laboració més alta.

692. Giuseppe Brotzu (Càller, Sardenya, 1895-1976), professor de la Universitat de Palerm, va ser president del Centro Internazionale di Studi Sardi i de la mateixa regió sarda. Publicà estudis sobre epidemiologia i sobre Sardenya.

351. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en targeta postal. [Gener de 1957]

Mon très cher ami:

J'ai bien reçu, et je vous en remercie infiniment, votre aimable lettre et les coupures des journaux, qui nous parlent de votre sympathie et votre intérêt pour tout ce qui nous concerne, nous et notre pays. J'y corresponds, en vous envoyant du château de Peníscola, nous voeux les plus fervents pour votre bonheur dans votre nouveau logement et une longue vie pour en jouir.

Bien cordialement,

F. Soldevila

352. A Joan Fuster i Ortells

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta manuscrita.

València, 26.I.57

Està vist, amic Fuster, que no hi ha manera que ens trobem a València. Havent-hi arribat abans d'ahir, he enllestit tan de pressa la feina que decideixo partir cap a Castelló dins de poca estona. Aquest matí he telefonat a la vostra pensió i al vostre despatx, i m'han dit que no eren aquests dies que veníeu. Què hi farem? Una altra vegada serà.⁶⁹³ Espero que haureu rebut un petit lot de llibres que us vaig enviar. Que no us hagin desplaçat massa.

Vostre afm.

F. Soldevila

693. En la carta de resposta, del 7 de febrer de 1957, Joan Fuster li diu: «Vaig rebre la vostra tarja del dia 26, i novament he lamentat que no ens hàgem pogut trobar a València [...] Confio, però, que en una de les meues pròximes vingudes a Barcelona podré disposar d'un respir per fer-vos visita: m'hauria agradat més, de tota manera, que ens haguéssim trobat a València, on us hauria pogut fer conèixer uns quants amics interessants i alhora interessats per la vostra obra» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

353. A Yvonne Lepage

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita en una targeta postal.

Siurana, 15.VIII.1957

Ma chère Yvonne:

Je voulais téléphoner aujourd'hui, mais il n'y a pas de façon d'obtenir la communication. Je tâcherai demain. J'espère que Gérard est arrivé. Demain les Sales mettront cette lettre à Cornudella car ici la poste n'est pas journalière. Le n° du téléphone de l'auberge est le 16 de Cornudella; mais je ne sois pas à l'auberge. Je suis bien, avec une bonne petite chambre ensoleillée. Régime 55 pts. M. Lesfargues rentrera lundi.⁶⁹⁴ Je ne sais pas encore ce que je ferai. Pas de solution pour Palau?

694. Possiblement el poeta occità Bernat Lesfargues (Brageirac, Bordeus, 1924), traductor al francès, entre d'altres, d'*Incerta glòria*, de Joan Sales, i de *La plaça del Diamant*, de Mercè Rodoreda.

354. A Helmut L. Demel

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Teodora Lamadrid, 34
Barcelona, 2.XII.57

Helmut L. Demel, F. I A.L., Executive Officer of The International Institute of Arts and Letters.⁶⁹⁵

Dear Sir,

Many thanks for your letter of November 22, and thanks to the Council of the International Institute of Arts and Letters for his kind asking to me if I will allow them to nominate me for election as a Fellow Corresponding Member. My answer is that I agree and I'm very pleased.

In a few days I will send the application form.

Yours faithfully

Ferran Soldevila

695. Aquest Institut era radicat a la ciutat alemanya de Lindau, prop de la frontera amb Suïssa i Àustria, i Helmut L. Demel n'era el principal responsable.

355. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Barcelone, le 5.I.58

Mon cher ami,

Je voudrais répondre à votre lettre par une visite à Marseille à mon retour de Sardaigne, où nous avons célébré le VI Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon. J'avais combiné mon retour par la Corse, que je ne connais pas. Mais ma malchance a voulu que, comme d'autres expéditionnaires, je suis tombé malade à Alguer — la petite ville catalane de Sardaigne — avec la grippe asiatique. Après deux jours de lit, malgré ma faiblesse, je me suis mis en route pour le retour. Et j'ai voulu quand même aller en Corse. Mais à Santa Thérèse de Gallura j'ai attendu deux jours le bateau qui fait tous les jours la traversée du détroit de Bonifacio. Il n'est pas venu et je me suis décidé à revenir par la route habituelle. Enfin à Civita-vecchia j'ai pris le train et directement je suis venu à Barcelone. J'y suis depuis le 20 décembre, et ce n'est qu'à présent que je commence à sortir un peu le matin.

Veillez, donc, m'excuser si j'ai mis tout ce temps à vous écrire en réponse à votre si aimable lettre. J'espère que votre fils va de mieux en mieux, et j'imagine vos souffrances et craintes à son égard. Le mien est médecin et il fait maintenant un bref séjour en Allemagne, avant de finir son service militaire aux milices universitaires où il est *alférez*.⁶⁹⁶

Je vois avec plaisir que vous continuez votre programme de chroniqueur de la culture catalane, et ne me réjouis d'avoir pu contribuer un peu à votre tâche par mon entremise près de quelques éditeurs. J'ai parlé à mon frère et il m'a dit qu'il tacherait de vous envoyer les livres que vous lui demandez, quoiqu'il ne dispose plus, pour ainsi dire, d'exemplaires.

Ma femme se joint à moi pour vous envoyer nos meilleurs vœux pour la Nouvelle Année.

Bien cordialement à vous

F. Soldevila

696. Gerard Soldevila Lepage.

356. A Antonio de la Torre y del Cerro⁶⁹⁷

*Carta manuscrita. Reproduïda a Rosa MONTORIOL, Ferran Soldevila 1894-1971: Una aproximació bio-bibliogràfica, Catarroja i Barcelona, Afers, 1994, p. 139-142.*⁶⁹⁸

Teodora Lamadrid, 34
Barcelona, 28.IV.58

Dr. D. Antonio de la Torre y del Cerro

Mi querido D. Antonio,

He dudado algo antes de escribirle esta carta. Pero finalmente me he decidido, pensando que puede ser útil que alguien en Madrid tenga una versión mía de lo ocurrido en Cerdeña; y creo que nadie mejor que Vd. para tener en sus manos dicha versión y hacer de ella el uso que las circunstancias aconsejen.⁶⁹⁹ Aunque he apreciado la ecuanimidad y alteza de miras con que en las esferas dirigentes se ha enfocado esta cuestión, tengo interés, como Vd. comprenderá, en que no se deforme poco ni mucho lo sucedido.

No creo que nadie pueda tener la menor queja contra mi respecto a las sesiones celebradas en Càller. Hice mi comunicación en catalán como lo hicieron otros congresistas, según nos autorizaba el reglamento del Congreso. Mis otras intervenciones fueron: en catalán las de carácter general o las dirigidas a un congresista catalán; pero fueron en los demás idiomas oficiales —castellano, francés e italiano— cuando hube de dirigirme a un congresista de alguno de esos idiomas. Así en la discusión de la Ponencia redactada por los Sres. Vicens y Suárez y la Srta. Carrère, mientras comenté la parte redactada por Vicens, lo hice en catalán; pero,

697. Antonio de la Torre y del Cerro (Còrdova, 1878 - Madrid, 1966) fou exclòs de la Universitat de Barcelona el 1937 per la Generalitat de Catalunya a causa de les afinitats amb els militars revoltats i va ser reincorporat com a vicerector el 1939. El 1940 passà a la Universitat de Madrid. Influí molt el jove Jaume Vicens i Vives durant l'etapa de preguerra, el qual sempre el considerà com un seu mestre.

698. Pel seu interès i pel fet d'estar publicada no en un epistolari, sinó en un recull bibliogràfic (on és l'única carta que s'hi edita), hem considerat necessari reproduir-la aquí, segons la transcripció feta per Rosa Montoriol. En el pròleg del llibre, ella mateixa explica que la carta, junt amb altra documentació de Ferran Soldevila, es va trobar en un contenidor de runes de Palautordera i que fou lliurada al professor Enric Gallén. D'aquesta carta també n'hi ha un esborrany en llapis, molt incomplet, a la Donació Carlota Soldevila.

699. Fa referència al VI Congrés d'Història de la Corona d'Aragó que es va celebrar a Càller i l'Alguer del 8 al 14 de desembre de 1957.

en cuanto entré a comentar la parte redactada por Suárez, me dirigí a él en castellano.⁷⁰⁰

Hubo también en Cáller un acto íntimo ante la tumba de Martín el Joven. No éramos ni una docena de personas, porque no había habido tiempo material de anunciarlo. La representación era, eso sí, selecta, pues había el alcalde de Barcelona y los representantes de las Diputaciones de Barcelona y Teruel. El acto consistió en la ofrenda de un canapé de flores y unas breves palabras, pronunciadas en castellano por el representante de la Diputación de Teruel, y en catalán por mi. Yo me limité a algunas frases de personajes coetáneos relativas al rey de Sicilia (de su padre, del vizconde de Illa, de Alpartil, de Tomic) y a hacer observar que aquel monarca muerto prematuramente, subsistía, por voluntad de la Historia, perpetuamente Joven. Fue un acto sencillo, pero muy emotivo.

Y pasemos a las dos sesiones que se celebraron en Alguer. Para la primera —la penúltima del Congreso—, sin la más mínima intervención por parte mía, fui designado como presidente. Se tuvo en cuenta, sin duda, el hecho de que los alguereses hablen catalán. Al abrir la sesión pronuncié, pues, unas breves palabras en catalán, recordando el origen de este hecho y los lazos que nos unían con Alguer, y, a través de él, con Italia, y saludando a los congresistas. En el resto de la sesión, como se acostumbra a hacer por parte de los presidentes, usé el idioma de los comunicantes: catalán con los catalanes, castellano con Ximenes Embún, aragonés, con Martínez Morellás, valenciano, y con Suárez, asturiano; francés con el profesor Mollat.⁷⁰¹ Recordaré también que el síndico o el alcalde de Alguer hizo íntegramente su discurso en catalán.

Hacia el final de la sesión llegó el alcalde de Barcelona, que fue recibido con grandes aplausos. Y a mi me pareció que debía dirigirle unas palabras de bienvenida. No debí emplear en ello más de minuto y medio, pero hubo de interrumpirse la comunicación del Sr. Ximenes Embún, a quien, al reintegrarle en el uso de la palabra, presenté mis excusas por haberle interrumpido. Parece que la interrupción fue, según me dijeron, contraria al protocolo. Mi inexperiencia presidencial fue la causa, de ningún modo una falta de consideración hacia el Sr. Ximenes (él lo reconoció lealmente) o hacia los aragoneses. Si se hubiese tratado del alcalde de Zaragoza, lo mismo hubiese hecho.

700. Jaume Vicens i Vives, Luis Suárez Fernández i Claude Carrère van presentar la ponència «La economía de los países de la Corona de Aragón en la baja edad media».

701. Ximenes Embún (aragonès); Vicent Martínez Morellà (València, 1915 - Alacant, 1983), cronista de la ciutat d'Alacant; Luis Suárez Fernández (Gijón, 1924), professor de la Universitat de Valladolid (1955-1973) i de l'Autònoma de Madrid (1973-1989), que recentment ha estat polèmic per la veu biogràfica exaltatòria que va dedicar al general Franco en el *Diccionario biográfico español* (2011); el medievalista Michel Mollat (Ancenis, 1911 - París, 1996), professor de la Sorbona i director d'estudis a l'École Pratique des Hautes Études.

Al terminar la sesión, muchas personas me felicitaron por el modo como había conducido los debates; pero pronto llegó a mis oídos que los aragoneses estaban disgustados por la interrupción, y también los castellanos porque no había hecho mención especial de ellos en las palabras pronunciadas al principio de la sesión. Le diré que de esta omisión involuntaria ya me había dado cuenta a media sesión, e intenté repararla: el Sr. Martínez Ferrando es testimonio de que le pasé un papelito preguntándole si Martínez Morellás era castellano, porque en este caso hubiese aprovechado su comunicación para hacer un elogio de la colaboración castellana a las tareas del Congreso. De todos modos esta cuestión se arregló: después de una conferencia con los Sres. Carande y Suárez, quedamos en que la sesión de clausura, después del discurso del Sr. Martínez Ferrando, en que figurarían unos párrafos intencionados, yo me adheriría a sus manifestaciones. Para que no pudiese haber por mi parte ninguna desviación de lo que quería decir, lo llevé escrito. Helo aquí transcrito literalmente:

«Sólo unas pocas palabras para asociarme íntegramente, en todos sus extremos, a las que acaba de pronunciar mi excelente amigo el Sr. Martínez Ferrando. Y muy especialmente para asociarme al homenaje que suponen sus palabras respecto a la persona de D. Ramón Carande,⁷⁰² representante aquí de la R. Academia de la Historia. El es el maestro de todos: de discípulos próximos y de discípulos, como yo, lejanos pero devotos. Y quisiera hacer observar el buen resultado que ha producido una innovación introducida en la Comisión permanente de estos Congresos de la Corona de Aragón: esto es, la concesión de dos lugares a los representantes de la Corona de Castilla. Ello había, en nuestra intención, de captarnos una colaboración más intensa de historiadores cuya valía tanto apreciamos. Y, en efecto, no nos equivocamos: el Dr. La Torre y el profesor Suárez nos han aportado sus valiosas iniciativas en la Comisión, y ellos y la pléyade de historiadores castellanos las comunicaciones a este Congreso, de las que tan justamente hablaba el Sr. Martínez Ferrando. Ellos, con los historiadores sardos, aragoneses, baleares, valencianos, catalanes, navarros, sicilianos, italianos en general y con toda la excelente aportación extranjera, han contribuido al que considero gran éxito de este Congreso. Y espero que todos los presentes, y muchos más, podremos volver a reunirnos en el trabajo y en la cordialidad en los próximos Congresos de la Corona de

702. Ramon Carande Thovar (Palència, 1887 - El Almendral, Badajoz, 1986) mantingué sempre un gran respecte intel·lectual i una cordial amistat amb Ferran Soldevila. El 1961, Carande impulsà la candidatura de Soldevila com a director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a la mort d'Ernest Martínez Ferrando, que no reeixí per l'oposició de les autoritats, que adduïren raons administratives. Sobre el tema, Carande envià a Soldevila una carta l'1 de febrer de 1961 (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila). Vegeu, també, Enric PUJOL, *Ferran Soldevila: Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*, Catarroja i Barcelona, Afers, p. 214-215.

Aragón. I ara, per finir, a tots els Congressistes i especialment als algueresos, a re-veure i adéu-siau!».

El Sr. Carande respondió al discurso del Sr. Martínez Ferrando y a mis palabras en términos que le agradecí profundamente. Y pareció que todo había quedado arreglado. Pronto hube de darme cuenta que no era así respecto a un sector de los congresistas hispanos. Y la continuación no ha hecho más que confirmarlo.

Perdone, mi querido D. Antonio, esta tan larga exposición. Como digo al principio, me ha parecido que no estaría de más que Vd. estuviese informado directamente por mí.

Con mis mejores recuerdos para su esposa, reciba Vd. el afecto y el respeto de su amigo devoto.

357. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Condes de Barcelona, 2. Tel. 22 30 03. Barcelona».

7.V.58

Monsieur Pierre Rouquette

Mon cher ami,

Madame André així? [il·legible], dont vous m'annonciez la visite, est bien venue à la maison et s'est entretenue avec ma femme. Malheureusement, c'était le matin, et j'étais aux Archives de la Couronne d'Aragon, où — je crois vous l'avoir dit — je travaille maintenant.

Croyez-moi que je l'ai bien regretté. Ma femme m'a dit qu'il s'agissait d'une dame très sympathique, et j'aurais aimé avoir par elle des nouvelles de vous et de vos activités. Je sais bien, néanmoins, que vous ne nous oubliez pas, et par les coupures que vous m'envoyez périodiquement je vois comme vous ne cessez de faire connaître au public provençal les activités culturelles catalanes.

J'espère que vous avez reçu une lettre que je vous ai adressée il doit y avoir quelques trois mois, après que je suis revenu malade de Sardaigne, où j'étais allé pour le VI Congrès d'Histoire de la Couronne d'Aragon. Encore une autre fois que je suis passé par Marseille sans pouvoir m'y arrêter et avoir le plaisir de vous saluer.

J'espère que vous et votre famille êtes en bonne santé et que votre fils est déjà tout à fait remis. Le mien ira dans quelque temps en France, car il a obtenu une bourse de l'Institut Français de Barcelone, pour travailler quelques mois dans un hôpital parisien.

Ma femme se joint à moi pour vous envoyer, mon cher ami, nos meilleures amitiés.

F. Soldevila

358. A Jaume Rosquellas i Alessan⁷⁰³

Donació Carlota Soldevila. Esborrany manuscrit. Escrit en un full imprès: «VII Congresso Internazionale di Studi Sardi i del VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón». [1958]

Benvolgut amic,

He aprofitat aquests dies de festa per llegir *Els set llebrers*,⁷⁰⁴ a fi i efecte de poder-vos-en parlar en aquestes ratlles. Perquè el record que en tenia, a través de la representació d'anys enrera ja era bon tros imprecís, i sobretot —vós ho sabeu prou i massa— en termes generals, aquella repres[entació] no va afavorir la vostra obra. Va deixar endevinar la rotunditat [en blanc] dels versos i la brillantor de les imatges, però les figures van restar desdibuixades, quan no van girar cap a una franca desvalorització. (Recordo especialment en aquest aspecte una dama Elinor insòlita i inesperada).

La lectura [paraules il·legibles] i bella edició, m'ha permès d'assaborir aspectes de l'obra que no era pos[sible] d'assab[orir] a través de la repr[esentació]. Els versos en primer terme. Posat a trobar-hi alguna objecció, jo sols sabia assenyalar la manera com a vegades els combineu, de manera que us resten en contacte dos aguts i fins i tot dos assonants. Per exemple (p. 69).

I amb vós, F., ja parlarem després

L'insult, en vostres llavis, no fereix.

Quant a l'acció, potser la perjudica el fet d'ésser massa esquemàtica? [Una frase il·legible]. L'intrínquil no resta prou justificat. No tenia altra manera de parlar [mot il·legible] i sembla forçat. Igual el desenllaç. Encara que mai no se sap. Perquè no una altra. Tan mancat...

703. Jaume Rosquellas i Alessan (Barcelona, 1897-1978), escriptor i dramaturg, antic president de Ràdio Associació de Catalunya i membre de la penya Joan Santamaria, de la qual també feia part Ferran Soldevila.

704. Jaume ROSQUELLAS, *Els set llebrers: Poema èpic en tres jornades*, Barcelona, Arimany, 1958.

359. A Joan Triadú i Font

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta manuscrita.

Barcelona, 19.IX.58

Sr. Joan Triadú

Estimat amic,

Em diuen que dilluns ja sereu aquí. Però dilluns jo marxo cap a Luxemburg. Tornaré aviat: el dia 30 compto ésser de tornada. Llavors parlarem d'aquesta carta on tantes coses amables em dieu per veure d'atenuar el disgust que em doneu. Comprenc fins a un cert punt que vulgueu retirar-vos, i no em sorprendria que tinguéssiu algun motiu que us estimeu més no dir. I ho comprenc perquè jo també, si pogués, em retiraria, i no veig perquè se m'ha de considerar indispensable. En fi, ja en parlarem. Potser una solució fóra que restéssiu encara un cert temps dins la Junta, de forma que la vostra dimissió no resultés tan sobtada.⁷⁰⁵ De moment ja és prou la marxa d'En Sarsanedas.

Amb les meves salutacions per a la vostra muller, rebeu una abraçada del vostre amic,

F. Soldevila

705. Joan Triadú, a *Memòries d'un segle d'or*, diu: «Al cap d'un any [1958] vaig escriure una altra carta a Ferran Soldevila en la qual li comunicava que deixava l'Agrupació. Li deia que no era home de teatre i que el projecte estava consolidat; responia amb escreix al propòsit inicial. Per tant, ja no hi feia falta i, en canvi, m'havia d'ocupar cada vegada més d'una altra empresa: l'ensenyament del català a les escoles» (p. 114-115).

360. A Albert E. Sloman⁷⁰⁶

Donació Carlota Soldevila. Còpia mecanografiada. [1958]

Professor Albert E. Sloman

Mi estimado amigo,

Recibí su carta y me es grato proporcionarle los informes que me pide respecto al Sr. Jorge Nadal,⁷⁰⁷ que aspira al lectorado español de la Universidad de Liverpool.

Todos hemos sentido mucho el percance de Lluch,⁷⁰⁸ sobre todo por la causa que lo ha motivado. Realmente su salud se ha resentido mucho, y es preciso que se cuide seriamente. Espero que desde este punto de vista no haya nada que temer del Sr. Nadal, que goza de una sólida salud, y aunque bastante sordo, suple perfectamente este defecto con un aparato que usa constantemente y que le permite sin dificultad dar sus clases de Historia en la Universidad de Barcelona. En cuanto a los otros puntos de vista de sus condiciones personales y científicas, los verá Vd. reflejados en el informe que le adjunto.

Espero que Vd. y su familia siguen bien. Con mis mejores saludos para su esposa, reciba Vd. los cordiales recuerdos de su amigo.

706. L'hispanista Albert E. Sloman (1921-2012) va estar-se a la Universitat de Liverpool durant el període 1953-1962, durant el qual féu també d'editor del *Bulletin of Hispanic Studies*. A partir de 1962 passà a la Universitat d'Essex, on fou rector i on es jubilà el 1987.

707. L'historiador Jordi Nadal i Oller (Cassà de la Selva, 1929) féu el seu lectorat a Liverpool durant el curs 1958-1959, cosa que ens permet datar la carta.

708. Enric Lluch i Martín (Barcelona, 1928-2012). Geògraf, que fou lector a Liverpool durant el curs 1957-1958.

361. A Joan Fuster i Ortells

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta manuscrita.

10.I.59

Molt agraït del vostre record, amic Fuster, us desitjo un bon Any, ple de prosperitats.

F. Soldevila

362. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

Barcelona, 27.I.59

Monsieur Pierre Rouquette

Benvolgut amic,

Una mica tard responc als vostres bons vots de Nadal i Any Nou, i us prego d'excusar-me. No us oblidó, però, com veieu, i us desitjo a vós i als vostres tota mena de felicitats.

Veig que les vostres activitats a favor de la nostra cultura no cessen. Mai no us les agraiem prou. ¿No vindreu un dia a Barcelona? Ens plauria de tenir-vos entre nosaltres i poder-vos mostrar tot el nostre afecte i la nostra gratitud.

Ben cordialment vostre,

F. Soldevila

363. A Anthony Luttrell⁷⁰⁹

*Donació Carlota Soldevila. Esborrany manuscrit. [Març de 1959]*⁷¹⁰

Sr. A. T. Luttrell

Estimado señor,

Ha de perdonar que haya tardado tanto tiempo en contestar a su carta y en darle la opinión, que Vd. me pedía, sobre su artículo sobre [dues paraules il·legibles]. Por otra parte, sabía que nuestra amiga Francina Solsona⁷¹¹ ya le había dicho que carta y estudio se hallaban en mi poder; y por otra parte me he hallado estos últimos tiempos con un exceso de trabajo, que me ha impedido ocuparme, como hubiese sido mi deseo, no sólo de evacuar su consulta, sino de despachar otros asuntos que esperaban. Ello me duele tanto más cuanto que, en realidad, poca cosa podré decirle respecto a un tema que V. ha estudiado sobre una investig[ación] directa y buena bibl[iografía] y que ha desarrollado convenientemente. Sólo le señalaría que en la *Crón[ica] de J[aume] I*, hallará Vd. un párrafo, que no ha utilizado y que puede serle útil: el ss. 95, relativo a la demanda por parte de Hugo de Forcalquer a J[aume] I. Para que le conceda tierras en Mall[orca] a los Hosp[italarios], a pesar de que no han tomado parte en la conq[uiста]. También pudiera interesarle, y no veo que lo haya utilizado, otro pasaje de la misma *Crónica* (165) en que Hugo de Forcalquer aconseja al rey en un asunto en que involucrada la orden y los privilegios reales a ella concedidos.

El apellido que Vd. escribe Guimerán, es Guimerà. Peres Torres debería escribirse en una sola palabra Perestortes. En la pág. 26 dice Vd. «when the Cat. left him in Val.» Puede interpretarse, me parece, que los cat[alanes] lo abandonaron allí lo que no es el caso (cf. Zurita VIII).

709. Anthony Luttrell (Londres, 1932), graduat el 1954, va seguir una llarga carrera acadèmica i destacà com a especialista en els cavallers de l'orde de l'Hospital (dits també de l'orde de Malta o de Sant Joan de Jerusalem).

710. En el mateix fons existeix la carta de contesta d'Anthony Luttrell, del 10 de març de 1959, on li agraeix la informació donada.

711. L'arxivera i historiadora Francina Solsona i Climent (Barcelona, 1925-1985).

364. A Esther Nadal

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada en paper imprès: «Agrupació Dramàtica de Barcelona. Secció de Teatre del C. A. de Sant Lluc. Barcelona, Carrer del Pi, 16. Tel. 318537».

18.III.59

Sra. Esther Nadal, vídua de Janés⁷¹²

Distingida senyora,

En la darrera reunió de la Junta directiva de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona fou pres l'acord de fer constar en acta el nostre dol per la tràgica mort del nostre amic i company Josep Janés i Oliver i de testimoniar-vos el nostre condol sincer i dolorit. El vostre espòs era un dels elements més destacats en la nostra actuació anual de l'«Alegria que torna», a la qual aportava el seu joíós dinamisme i la seva cordial companyonia. Això sols ja fóra prou per dictar-nos aquestes ratlles. Però tots nosaltres estimàvem i admiràvem en ell, com tants altres catalans, la seva activitat editorial, suprem objectiu seu, i accentua en nosaltres la sensació d'una pèrdua irreparable per al nostre país i per a nosaltres.

Rebeu, doncs, distingida senyora, en aquesta hora dolorosa, l'expressió de la nostra simpatia i de la nostra respectuosa salutació.

President

712. Josep Janés i Oliver (l'Hospitalet de Llobregat, 1913 - els Monjos, 1959), editor i poeta.

365. A Jaume Vicens i Vives

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

23.III.59

Sr. Jaume Vicens i Vives

Amic Vicens,

Fins ara no havia llegit l'article que, en col·laboració amb en Reglà i En Nadal, va publicar a la *Rev[ue] Historique*.⁷¹³ I encara que em desplaui d'interferir-me en el descabellament de les crítiques dels altres respecte a la meua obra, crec millor aquesta vegada de trencar el meu costum. I em limitaré a dir-vos: el que heu escrit sobre la meua *Història d'Espanya* em sembla la culminació del vostre judici sobre aquesta obra. Però aquest judici em sembla també remarcablement injust i desenfocat. Potser un dia us n'adonareu. Aleshores us sabrà greu d'haver relegat la meua *Història d'Espanya* a la secció destinada a «liquidar el passat».⁷¹⁴ També em sembla injust, esmentant com esmenteu tantes monografies i monografietes, que no hàgiu tingut cap paraula, ni que sigui despectiva, per a la meua continuació del Valls-Soldevila,⁷¹⁵ que es refereix gairebé íntegrament als Àustria, i on hi ha una visió conjunta de les institucions i altres aspectes, tots bastant treballats i com no s'havia fet fins ara.

Res més per avui. Bons records a vós i a la vostra muller del vostre afm.

713. «L'Espagne aux xve et xviie siècles. L'époque des souverains autrichiens. Tendances, problèmes et perspectives de travail de la recherche historique en Espagne», *Revue Historique*, núm. 447 (1958), p. 1-42.

714. Vicens li contestà el 27 de març de 1959: «Haig de declarar que m'ha sorprès, perquè prou testimoni he donat arreu —i àdhuc en el mateix article— de la simpatia que us porto i de la consideració que em mereix la vostra obra [...] De tot això en parlarem quan vulgueu o quan ens vegem. No crec que tingui cap mena d'importància en les nostres relacions, que han de continuar ben estretes per a un millor esdevenidor de la història del país». L'original es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Ha estat reproduïda a *Epistolari de Jaume Vicens Vives*, vol. II, p. 462-463.

715. Ferran VALLS I TABERNER i Ferran SOLDEVILA, *Historia de Cataluña*, Madrid i Barcelona, CSIC, 1955-1957, 3 v. Soldevila continuà l'obra fins al regnat de Carles II.

366. A Julià Gual i Masoller⁷¹⁶

*Donació Carlota Soldevila. Carta manuscrita. [Març de 1959]*⁷¹⁷

Gràcies per la vostra lletra. Puc dir-vos que, llegida pel nostre amic Fort i Cogul⁷¹⁸ al final del sopar que va oferir-me un estol de bons amics, ella va obrir els parlaments i va, en certa manera, donar-ne el to —el to en què van continuar. Vol dir que vaig sentir-me profundament commogut de l'amistat que vós i tots plegats vau manifestar-me, i que és el motiu veritable pel qual aboqueu damunt meu tants d'elogis. També jo recordo amb emoció aquella tarda que, malgrat la fatiga que m'[en blanc] vaig voler visitar la t[omba] de P[ompeu] F[abra] i vós vau tenir l'amabilitat d'acompanyar-m'hi.⁷¹⁹ Des d'aleshores no havia tornat a saber de vós. I ara us m'heu fet de sobte present amb la vostra amistat i el vostre fervor patriòtic. Creieu que us agraeixo de tot cor.

Saludeu, us prego, a tots els bons amics del Rosselló i rebeu una cordial encaixada del vostre amic.

716. Julià Gual i Masoller (Mataró, 1905 - Perpinyà, 1964), escriptor. Fou director de *Diari de Mataró* i *Llibertat*. A l'exili fundà l'Esbart Dansaire del Rosselló i fou un activista cultural incansable.

717. L'antecedent és una carta de Julià Gual, datada a Perpinyà el 8 de març de 1959.

718. Eufemià Fort i Cogul (la Selva del Camp, 1908 - Barcelona, 1976), escriptor i historiador.

719. En la seva carta, Gual hi deia: «Recordaré sempre, amb emoció, una tarda de primavera, que Ferran Soldevila em va venir a cercar a casa, per acompanyar-lo davant de la tomba on reposa, a Prada, la despulla mortal de Pompeu Fabra. Era el primer intel·lectual català, resident al Principat, que feia la visita. Vàrem passar uns minuts silenciosament en aquell lloc. Gairebé no ens vàrem dir res. No calia, tampoc. En aquest peregrinatge sentimental, hi havia no solament el testimoniatge de fervor a l'obra del nostre gran gramàtic, sinó tot el ferment espiritual que mena la nostra fe insubornable a la perennitat del nostre patrimoni col·lectiu. Que, en definitiva, és tot el que es troba en Ferran Soldevila i la seva obra» (Donació Carlota Soldevila. Carta mecanografiada).

367. A Albert del Castillo Yurrita⁷²⁰

Donació Carlota Soldevila. Còpia mecanografiada.

20.V.59

Sr. Albert del Castillo

Benvolgut amic,

Encara us haig de donar les gràcies per l'article que vau tenir l'amabilitat de publicar al *Diari de Barcelona* sobre la *Vida de Jaume I*.⁷²¹ I us les haig de donar tant més, que algunes de les vostres interpretacions es prestaven a les censure, i vós, amicalment, vau dissimular-ho i encara vau superar-ho amb elogis. Em refereixo, per exemple, al que dieu respecte a la no utilització gairebé, per part meua, de documents i monografies. Crec que si haguéssiu dit, al contrari, que mai no havia estat sotmesa la crònica tan estretament a la confrontació amb la documentació i els estudis, us hauríeu acostat molt més a la realitat. Aquesta vostra impressió prové, sense dubte, del fet que, contra el meu costum, no hagi posat notes a peu de plana. Tot apareixerà quan es publiquin les cròniques amb la corresponent anotació o el llibre que preparo sobre el regnat. Però l'article quedava molt bé i servia molt oportunament la desitjable propaganda.

720. L'historiador i arqueòleg Albert del Castillo Yurrita (Oñati, País Basc, 1899 - Barcelona, 1976).

721. Ferran SOLDEVILA, *Vida de Jaume I el Conqueridor*, Barcelona, Aedos, 1958.

368. A Colin E. Franklin⁷²²

Donació Carlota Soldevila. Esborrany manuscrit. [Final de setembre de 1959]⁷²³

Dear Sir,

Many thanks for your letter, which I find upon my table at my return from a travel in Switzerland and Germany.⁷²⁴ The last volume of my *Historia de España* is now printed, and so I can calculate its complete extent. We may count 400 pages every volume; It is the half, 200 pages of text without illustration, and also, if you want, without the bibliographical notes at the foot of page (which can be substituted by a general bilbl. at the end of every chapter). Each page 686 words. That makes about a 1.000.000 words for the complete book.

722. Era un dels directors de l'editorial Routledge & Kegan Paul Ltd, de Londres.

723. En aquest mateix fons també hi ha la carta antecedent, signada per Colin E. Franklin (Routledge & Kegan Paul Ltd.) i datada el 21 de setembre de 1959, cosa que ens permet aventurar la data de la resposta de Soldevila.

724. El viatge havia estat motivat pel casament del seu fill Gerard amb Eva Trommer. Vegeu la carta següent a Joan Mercader dels dies 9 i 17 de novembre de 1959.

369. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Condes de Barcelona, 2. Tel. 223003. Barcelona».

9 [i 17].XI.59

Sr. J. Mercader

Benvolgut amic,

Vaig rebre la seva carta on em dóna bones notícies de vostè i de les seves activitats científiques. Celebro que insisteixi en els seus estudis sobre el període napoleònic. Era una llàstima que, havent-s'hi especialitzat i dominant la matèria, els abandonés. Això no vol dir que s'hi hagi de limitar exclusivament; els seus estudis sobre el segle XVIII han de continuar igualment, per a tot hi ha espai, i tot és interessant i connex, i per tot poden sortir notícies que afectin directament Catalunya, com ara aquestes que troba sobre Domènec Badia. Ja veig que, quan passi per Barcelona, ens en podrà fer una comunicació. Veig també que molta, però molta gent de vàlua, fou afrancesada, i, no pas poca, activa al servei del rei Josep.

17 novembre. Vaig començar aquesta carta i un embús de feina i després una grip que encara em dura, m'ha allunyat de continuar-la. No vull, però, passar més dies sense respondre-li. Vaig saber la celebració de la reunió comarcal a Igualada; però quan ja era dat i beneït. Jo des del 24 de setembre vaig ser a Suïssa i Alemanya, amb la meva dona, per al casament del meu fill. No sé si sap que viu a Suïssa, a Basilea, on treballa a la casa Ciba. Hi té una bona situació que li ha permès de casar-se amb una noia alemanya amb la qual ja feia un parell d'anys que festejava.

Aquest és el motiu perquè no vaig prendre part a la reunió. De totes maneres, no recordo que m'enviessin cap prospecte, invitació, programa o cosa per l'estil.

La revista *Germinabit*⁷²⁵ s'ha fos amb *Serra d'Or*, i aquest és el títol que ha predominat.

La Societat⁷²⁶ deurà començar un dia d'aquests, però convé no precipitar-se. Quan passarà per aquí ja en parlarem.

725. Circular mensual en català, fundada el 1949 per la Unió de l'Escolania de Montserrat. Des de final de 1956 esdevingué bimensual i amb un nou equip de redacció que l'obrí a col·laboracions d'escriptors joves i de les generacions anteriors.

726. La Societat Catalana d'Estudis Històrics.

Les vacants d'En López-Picó i En Riba encara no han estat proveïdes. Sempre es deixa una temporada de dol.

És a punt de sortir —si no ha sortit aquests dies— el darrer volum de la meua *Història d'Espanya*.

Conservi's bé. Treballi, però no massa. Ben afectuosament, el saluda el seu amic,

F. Soldevila

370. A Colin E. Franklin

Donació Carlota Soldevila. Esberrany manuscrit. [Novembre de 1959]⁷²⁷

Dear Sir,

Many Thanks for your letter of Nov. the 4th. We have considered the possibility of the subsidy you suggest.⁷²⁸ Now, in the present circumstances, it shall be rather difficult. But perhaps we should find a form of collaborating in the publication. May I ask you what do you mean "a great subsidy available"?

Certainly I shall be very obliged to you if you send this copy to another publisher in London, if you think can interest him.

The success of this *History* is so great that we want to proceed rapidly to re-print it, and perhaps in the English translation.

727. Podem datar la carta perquè en el mateix fons hi ha la carta mecanografiada de Colin E. Franklin (Routledge & Kegan Paul Ltd.) del 4 de novembre de 1959.

728. En aquesta carta, l'editor li deia que un projecte de les característiques que el mateix Soldevila li havia descrit en la seva carta anterior, del setembre de 1959, era editorialment molt ambiciós i molt car. També li demanava, en una postdata manuscrita, si podia fer arribar la còpia que ell tenia de l'obra a altres editors de Londres. El cost editorial fou, doncs, el gran escull que va trobar l'intent de publicar la versió anglesa de l'obra. L'existència d'aquestes cartes, però, prova els passos per a fer-la possible, encara que fossin finalment infructuosos.

371. A Josep Manuel Piniés i Ametlló

Arxiu personal de Josep Manuel Piniés i Ametlló. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Condes de Barcelona, 2. Tel. 223003. Barcelona».

20.XI.59

Sr. D. José Manuel Piniés

Muy estimado señor:

Recibí su amable carta, y nuevamente he de agradecerle el interés que demuestra por mi *Historia de España*. He tomado ya buena nota de las erratas que Vd. me señala para tenerlas en cuenta en la 2ª edición. Ya es cuestión de pensar en ella muy seriamente. Acaba de aparecer el VIII y último volumen, y es tal la prisa que me dan los editores, que probablemente no habrá tiempo para la revisión que impone una 2ª edición, y habrá que hacer una simple reimpresión.

Repitiendo mi agradecimiento,

Seu cordialment,

F. Soldevila

372. A Geoffrey Barraclough⁷²⁹

Donació Carlota Soldevila. Esborrany manuscrit. [Final de 1959]

Dear Prof. Barraclough

I received with a considerable delay the splendid gift you sent to me: this *Facsimiles of early Cheshire Charters*, so handsomely edited and so mastery presented and commented by you. I am very obliged to you and I thank you very much, indeed, for your kind remember of me.

The VIII and last volume of my *Hist[oria] de España* has appeared. Routledge & Kegan Paul have been afraid of his length and renonced to publish its English traslation. I began now the print of IV volume of *Pere el Gran*, and a revision of my *Història de Cat[alunya]* for a second ed[ition] shall now the censorship allow it? I hope so, but I am not sure.

With the best regards to your father. Believe me, yours very sincerely.

729. L'historiador anglès Geoffrey Barraclough (Bradford, 1908 - Burford, 1984) era especialista en l'època medieval i mostrà un viu interès per qüestions de caire historiogràfic i metodològic. Successor d'Arnold Toynbee a The Royal Institute of International Affairs de Londres, es convertí en un historiador molt prestigiós durant la dècada dels cinquanta i seixanta, sobretot per *An introduction to contemporary History* (1964). Durant la dècada dels cinquanta mantingué una curta correspondència amb Ferran Soldevila.

Etapla final (1960-1970)

La dècada final de vida de Ferran Soldevila fou, malgrat la precarietat del seu estat de salut a partir de la segona meitat dels anys seixanta, un període molt fecund. Efectivament, culminà la revisió i actualització de la seva obra més emblemàtica, la *Història de Catalunya*, amb la nova edició de 1962-1963. Així mateix, assumí la direcció de projectes col·lectius que volien bastir un tramata cultural autòcton, com ara *Un segle de vida catalana* (1961) o la *Història dels catalans* (1961-1970), i realitzà obres d'àmplia divulgació que tingueren un èxit molt notable, com *Què cal saber de Catalunya?* (1968).

Una aturada cardiorespiratòria després d'haver patit una intervenció quirúrgica, al final de 1966, féu minvar notablement les seves facultats. No obstant això, continuà els compromisos professionals adquirits fins a la seva mort, esdevinguda el 8 de maig de 1971 a l'Hospital de Sant Pau, a Barcelona. Així, va poder completar l'edició de *Les quatre grans cròniques* (1971) i deixar preparat el seu primer recull dietarístic, *Al llarg de la meua vida* (1970). Altres obres, però, restaren inacabades, com la seva detallada monografia sobre Pere II el Gran.

En aquesta etapa se li van fer alguns reconeixements importants, com la concessió del doctorat *honoris causa* per la Universitat de Montpeller, el 1964, afer sobre el qual hi ha molta informació en les cartes que presentem. Els amics, deixebles i admiradors també festejaren la seva fèrtil trajectòria. I algunes institucions destacades com la Biblioteca de la Universitat de Syracuse (Nova York) es preocuparen per obtenir manuscrits de les seves obres. En canvi, no se li tributà un homenatge que no tan sols mereixia, sinó que ja se li havia anunciat i que finalment no s'acomplí: la concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes.

La correspondència publicada dóna molta informació sobre els diferents projectes que Soldevila abordà en aquest període tan intens i també ens revela la re-

presa del contacte personal amb escriptors amics als quals no veia des d'abans de la Guerra, com és el cas de Ventura Gassol o Josep M. Capdevila.

Entre els corresponents més habituals del període, a part dels que ja sortien i tenien un paper important en etapes anteriors (com Joan Fuster, Joan Triadú, Pèire Roqueta o Joan Pons), destaquen alguns dels deixebles, com ara Joan Mercader o Miquel Coll i Alentorn. Aquest darrer no tant per la quantitat de cartes aplegades, sinó perquè les lletres ens el mostren com un dels seus col·laboradors més estrets dels darrers temps, que, com succeí també en el cas de Joan Sales, l'ajudaren a completar algunes de les obres d'aquesta fase final.

En una esfera més íntima, també hi ha cartes a Yvonne Lepage, al seu fill Gerard i a Elisabet Héroult, però no a Rosa Leveroni, que foren ja publicades en el ja citat recull *Cartes d'amor i d'exili*. No tenim cartes al seu germà Carles, per bé que mantingueren un estret contacte fins al final (morí el 1967), tal com constaten les cartes que Ferran adreça a Elisabet Héroult, durant el període 1965-1966.

Així mateix, hi trobem en diferents moments informacions molt interessants sobre diversos condicionaments amb què es va trobar la cultura catalana del seu temps, especialment les dificultats amb la censura franquista. En aquest sentit, és molt aclaridora la carta que adreça a Josep M. Capdevila, el 22 de setembre de 1968, on no tan sols fa patent la pressió que exercia damunt l'ànim dels escriptors i editors encara durant el tardofranquisme, sinó que també hi apareixen alguns dels criteris que aplicaven contra les obres adreçades a un públic molt concret: «els llibres per a infants són ara com ara els més difícils d'ésser aprovats».

373. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Condes de Barcelona, 2. Tel. 223003. Barcelona».

30-I-60

Sr. J. Mercader

Benvolgut amic,

Gràcies per la seva carta i les notícies que m'hi dona. Veig que treballa bé, i això m'encoratja a proposar-li si voldria col·laborar en una obra que anem a emprendre i que es titularà: *Història gràfica dels catalans*.⁷³⁰ Es tracta d'una obra profusament il·lustrada amb text d'En Terradell, Abadal, Martínez Ferrando, Reglà, jo i vostè,⁷³¹ si pot encarregar-se del segle XVIII: un centenar de quartilles holandeses a doble interlineat, més història de la vida privada que no pas política, tan amena com sigui possible i que justifiqui la il·lustració abundosa. La retribució serà o bé un tant per cent sobre el preu de venda o un mínim de 75 pts, per quartilla. Digui'm si en principi pot acceptar i, en cas afirmatiu, ja concretariem més. També li parlaria d'uns quaderns d'*Episodis d'Història* que hem començat a publicar, però de moment m'interessa més la resposta a la primera qüestió.

Quant a l'Acadèmia, estic pensant —hi he pensat des del primer moment— si no fóra més escaient de nomenar-lo corresponent a vostè. Encara que no visqui a Igualada, la qüestió, suposo, és que sigui un igualadí. Digui'm la seva opinió. Ben entès que jo estic a la disposició de vostès per a fer el que prefereixin.

Celebro els progressos dels seus treballs i espero veure'n aviat els fruits. Vaig tenir notícies de l'Olivar,⁷³² que em va escriure des de Bahía Blanca. Quin cas el d'aquest xicot!

L'atur de la Societat és més aparent que real.⁷³³ Anem fent, tanmateix. Ara començaran a imprimir el vol. iv del *Pere el Gran*. S'està procedint a la reimpressió

730. Finalment es titulà, senzillament, *Història dels catalans*.

731. Miquel Terradell, Ramon d'Abadal, Jesús Ernest Martínez Ferrando i Joan Reglà.

732. Rafael Olivar Bertrand (Don Benito, Extremadura, 1911 - Nova York, 1998). Llicenciat a la Facultat de Lletres de Barcelona, va ser professor adjunt a la mateixa Universitat. El 1959 fou nomenat catedràtic de la Universidad Nacional del Sur, a Bahía Blanca (Argentina). El 1962 es traslladà a Nova York, on fou professor al City College.

733. Societat Catalana d'Estudis Històrics.

del vol. 1 de la *Hist[òria] d'Espanya* perquè ja en resten pocs exemplars. A Teide han tirat 1.000 exemplars més del *Jaume I, Pere el Gran*. Estic revisant la *Hist[òria] de Catalunya* per a intentar la segona edició.⁷³⁴

Desitjo que el seu pare hagi millorat de les seves malures.

Una bona abraçada del seu amic

F. Soldevila

734. Aquesta nova edició, revisada i ampliada, aparegué, en tres volums, els anys 1962 i 1963.

374. A Helena Cambó i Mallol⁷³⁵

Donació Carlota Soldevila. Esborrany manuscrit en una fitxa. [Febrer de 1960]⁷³⁶

Distingida Sra. i amiga

Molt agraït a la seva amable carta, haig de felicitar-la per la solució donada al prob[lema] de la dir[ecció] de la F. B. M [Fundació Bernat Metge], que em sembla molt encertada, tant per la seva estructura com per les persones que la formen.

Quant a la meva col·lab[oració] haig de dir-li que pot comptar-hi per a la continuació dels *Annals* de Tàcit, si no immediatam[ent], quan m'hauré alleugerit de la feina que encara m'abassegarà els temps immediats. També haig de dir-li com a explicació i excusa meva que si en tants anys no he continuat la tasca, que m'havia estat encomanada, ha estat en bona part perquè, llevat de I. Est. [Institut d'Estudis Catalans], en un moment que m'era impossible d'acceptar, ningú m'havia fet mai la més lleu indic[ació], tant que malgrat les recensions fav[orables] i fins d'una tesi doctoral sobre Tàcit, vaig arribar a pensar si era que la meua labor havia desplatgut i s'estimaven + [més] no remoure la qüestió perquè la continués.⁷³⁷

735. Helena Cambó i Mallol (Zuric, 1929) era filla del polític i mecenes Francesc Cambó. Com evidència la carta reproduïda, va continuar la feina de mecenatge del seu pare, significativament a la Fundació Bernat Metge i a la Fundació Bíblia Catalana.

736. Resposta a una carta d'Helena Cambó del 15 de febrer de 1960, en la qual ella li explicava la reestructuració de la Fundació Bernat Metge feta arran de la mort de Carles Riba i que es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Això ens ha permès datar l'esborrany.

737. Ferran Soldevila traduí el primer volum dels *Annals* de Tàcit, corresponent als llibres I i II, al final dels anys vint. El llibre aparegué el 1930, però no en tornà a traduir cap més.

375. A Joan Evangelista Vilanova i Bosch⁷³⁸

Donació Carlota Soldevila. Esborrany manuscrit. Escrit rere un sobre amb mata-segells del 17 de febrer de 1960. [Febrer de 1960]

La nit mateixa de la seva conferència, ja molt tard, vaig començar a llegir i tot seguit va inter[es]sar-me tant que vaig decidir deixar la lect[ura] per a quan pogués fer-la amb tot deteniment i és el que vaig fer al cap d'un mes. Faltava escriure-li i és el que faig ara.

He trobat en el seu treball un plantejament diàfan del tema crist[ianisme] i Hist[òria], una síntesi magistralment feta, en l'estat actual d'aquesta «Teologia cristiana de la Hist[òria]», encara que poc coneguda entre nosaltres (em refereixo als hist[oriadors] laics i potser també —tal vegada m'equivoco— entre bastants eclesiàstics). Amb mi, doncs, pot estar segur que s'ha acomplert el seu disseny: les seves pàgines, com diu en la 1ª nota, han estat una veritable introducció als prob[lemes] de la Teol[ogia] Crist[iana] de la Hist[òria]. Això fa que li agraeixi doblement l'atenció que va dur-lo a posar en les meves mans aquest seu discurs inaugural, que justifica plenament als meus ulls la devoció que els deixebles li porten.⁷³⁹ Amb les meves respectives salutacions al P. Prior i per als seus amables col·legues, rebi l'expressió de la meva consideració afectuosa.

738. Joan Evangelista Vilanova i Bosch (Rubí, 1927 - Montserrat, 2005). Teòleg i monjo de Montserrat. Autor d'una monumental *Història de la teologia cristiana*, editada en tres volums entre 1984 i 1989 i que fou traduïda a diferents idiomes, entre els quals l'espanyol, l'italià i el francès.

739. Fou professor de teologia al clergat de Montserrat (1958-2000) i, posteriorment, a la Facultat de Teologia de Catalunya (1968-1997) i al Centre d'Estudis Pastorals (1968-1993).

376. A Joan Fuster i Ortells

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta manuscrita.

Barna, 29.III.60

Benvolgut amic,

Aquestes ratlles per agrair-vos la referència a la meua *Història de Catalunya*, en l'avantdarrer núm. de *Destino*, i per anunciar-vos que d'aquí a pocs dies sortirà cap a Madrid el text del 1r. Vol. de la dita obra, revisada i ampliada; amb moltes més ampliacions que rectificacions, malgrat el que sistemàtics auto-elogis d'alguns poguessin fer creure.⁷⁴⁰ Quant a la col·lecció que comenteu, el seu editor podria dir, si volgués, quina part decisiva va tenir en el seu to de rigor i d'elevació la publicació primerenca del volum que hi tinc sobre Jaume I i Pere el Gran: la idea inicial era diferent.

Ben cordialment,

F. Soldevila

740. Per veure les diferències entre les dues edicions de l'obra (la primera de 1934-1935 i la segona de 1962-1963), vegeu Enric PUJOL, *Ferran Soldevila: Els fonaments de la historiografia catalana contemporània*, el capítol «La segona edició de la *Història de Catalunya*. Un balanç historiogràfic extraordinari», p. 251-260.

377. A Ventura Gassol i Rovira⁷⁴¹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ventura Gassol. Carta manuscrita.

Palautordera, 20 juliol 1960

Estimat amic,

Ja devies rebre una carta meva en què t'anunciava la meva intenció de prendre part en el Congrés Internacional de Ciències Històriques que se celebrarà a Estocolm, juntament amb el Congrés d'Arxius, en la segona quinzena del pròxim mes d'agost. A la tornada, t'anunciava també, t'hauria anat a veure allà on em diguessis i hauríem pogut parlar llargament de l'obra que projectes.

Però l'anada a Estocolm s'ha esvanit. Comptàvem que hi hauria alguna subvenció per als arxivers que volguessin assistir al Congrés d'Arxius, i no hi ha hagut res absolutament —com no sigui, i en abundor, per a uns quants privilegiats. Caldrà, doncs, esperar a una altra sortida: potser quan jo vagi a Suïssa, a passar uns quants dies amb el meu fill que viu i treballa a Basilea.⁷⁴² En tot cas, estic d'acord que una obra d'aquesta mena no es pot de cap manera emprendre sense algunes llargues sentades, no sols per a planificar-la com cal, sinó per recollir aspectes confidencials que no es trobarien escrits enlloc. Per això et deia que tu, escrivint les teves memòries, podries contribuir-hi amb elements de primer ordre.⁷⁴³

Passaré les vacances aquí, a Palautordera, on treballo de ferm per aclarir una mica la mà de compromisos que tinc contrets. Entre altres coses, estic corregint proves de la reimpressió de primer volum de la *Història d'Espanya* —perquè ja ha calgut enfocar-ne la reimpressió. Ja n'estan component el segon.

Et desitjo salut i esperança, tot enviant-te una forta abraçada

F. Soldevila

741. Bonaventura, «Ventura», Gassol i Rovira (la Selva del Camp, Baix Camp, 1893 - Tarragona, 1980), escriptor, poeta i polític. Estret col·laborador de Macià i mític conseller de Cultura de la Generalitat republicana, s'exilià el 1936 i no retorna fins al 1977. El març de 1936, Gassol va proposar a Soldevila ser cap del Departament de Cultura, càrrec que no acceptà, com ell mateix explica en *Al llarg de la meua vida*, en una nota del 31 de març: «no accepto. Fóra una desviació» (p. 291). La relació entre tots dos s'intensificà durant els anys seixanta, tal com testimonien les cartes que aquí reproduïm.

742. Finalment es van poder trobar al Rosselló. Vegeu, més endavant, la carta del 7 d'agost de 1961.

743. Anys més tard, Soldevila tornà a insistir perquè Gassol escrivís les memòries. Vegeu la carta del 17 de febrer de 1963.

378. A Pere Puig Quintana⁷⁴⁴

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Palautordera, 13.VIII.60

Sr. Puig Quintana

Benvolgut amic,

He llegit els projectes de contracte que va lliurar-me. Vet aquí algunes observacions que em suggereixen:

Contracte amb Ariel. No pot parlar de segona edició. Recordi que es tracta de reimpressió, que és una cosa molt diferent. La reimpressió és la reproducció exacta de la 1a. Edició, a tot estirar amb minúsculs retocs. I això és el que fem i el que ha d'autoritzar el Patronat.

La data diu primer de juny, i vostè diu que «los pactos del mencionado contrato, tanto de orden editorial como económico» han estat complerts. Amb els diners que ens deuen!

Diu que el primer i segon volums estan esgotats i no ho estan ni l'un ni l'altre. Observi que en el contracte amb mi diu «en vías de agotarse», que és el que cal dir.

Suposo que la data és provisional i que això és el que ha produït aquestes contradiccions que em semblen perilloses.

Contracte amb mi. Em sembla bé, si deixem de banda l'ús de la paraula reedició i segona edició en lloc de reimpressió i algun extrem dels pactes 5 i 6. En el 5 caldria alguna precisió més. Quant al sisè no acabo de veure-hi clar, però em fa l'efecte que, tal com està redactat, involucra una sorprenent paradoxa. No tinc a mà el contracte anterior, però em costa de creure que, un cop reintegrat en la totalitat dels meus drets, hagi de trobar-me encara, des del punt de vista econòmic, una colla d'anys (els que trigui a esgotar-se la reimpressió que estant fent), exactament en la mateixa situació d'abans de l'expiració dels drets del Patronat.

En fi, ja en parlarem quan jo vindré a Barcelona, que serà un dia de la setmana entrant, i no dubto que com sempre podrem arribar a concordar els nostres punts de vista.

Cregui que de tot cor ho desitja el seu afm. a[mic]

744. Pere Puig Quintana (Igualada, Anoia, 1907 - Orpí, 1981), advocat, antic afiliat d'Unió Democràtica de Catalunya, destacà per la seva actuació en favor de la cultura catalana durant el franquisme, quan va estar vinculat al Patronat de Benèfica Minerva i, posteriorment, a l'editorial Alcides (on Soldevila dirigí *Un segle de vida catalana*, 1961).

P. S. Ja li duré el prefaci amb els retocs suggerits per En Molas.⁷⁴⁵ Si hi ha alguna cosa més d'Ariel, li agrairé que m'ho tingui a punt, com també la resta de la retribució pendent.

745. El crític Joaquim Molas i Batllori (Barcelona, 1930-2015), que havia estat deixeble de Soldevila als Estudis Universitaris Catalans, als anys cinquanta.

379. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Palautordera, 21.VIII.60

Sr. Joan Mercader

Benvolgut amic,

Vaig rebre la seva carta i el sumari de la seva col·laboració a l'obra en projecte, que em sembla molt bé. No hi fa res que sigui provisional: ja podrà retocar el que calgui. Es tracta només, ara com ara, d'uns fulls de propaganda.

Molt m'interessaria de conèixer la nota necrològica que ha redactat, per a *Hispania*, sobre el pobre Vicens (q. e. p. d.);⁷⁴⁶ perquè, al començament de curs, l'Institut i la Societat li dedicaren una sessió solemne i jo he estat designat per a fer el discurs corresponent. Si en tinguéssiu una còpia i me la poguéssiu deixar, jo la hi tornaria tot seguit. Estic segur que me'n fóra útil la lectura. Si passant per Barcelona poguéssiu deixar-me-la a l'Arxiu, encara que jo no hi sigui, molt li agrairia. Jo hi tornaré a ser el dia 7.

Sobretot, quan redacti el quadern napoleònic per als «Episodis de la Història», no oblidí que es tracta de quaderns de divulgació que convé que siguin ben llegívols.⁷⁴⁷ També li demanaria que no s'entretingués gaire en l'aspecte bèl·lic, perquè hi hauria lloc per a un quadern dedicat als setges de Girona i potser per a alguns altres.

Desitjant que hagi passat un bon estiu i que el sojorn a Igualada li hagi estat favorable per la salut, li envia els seus millors records, el seu amic,

F. Soldevila

746. «Necrología. Jaime Vicens Vives (1910-1960)», *Hispania*, vol. xx, núm. 80 (1960), p. 594-599.

747. Joan MERCADER I RIBA, *Catalunya napoleònica*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1960.

380. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Barna, 18.I.61

Estimat amic Mercader,

Vaig rebre la seva carta just abans de partir cap a Suïssa per a fer la coneixença del meu primer nét, i en tornar-ne trobo el seu treball sobre «Un expediente de crédito».⁷⁴⁸

Li resto per endavant molt agraït de la nota que pensa publicar a *Arbor* sobre els darrers volums de la *Història d'Espanya*.⁷⁴⁹ Ara estic corregint darreres proves del volum primer, segona edició.

Celebro que li plagués el volumet de *Catalunya napoleònica*. Realment va quedar bé. Ja se sap, sempre que se li acudi un tema adient, pot desenrotllar-lo i enviar-me'l, que serà ben rebut. La collecció avança bé en tots els aspectes.

Aviat engegarem el primer quadern de la *Història dels catalans*. Hi ha temps per a vostè, però no oblidi la seva part. Procuri que hi hagi vida privada.

Espero que li haurà provat la seva estada per aquí, i sense res més per avui li envia una bona abraçada el seu amic,

F. Soldevila

748. «Un expediente de crédito en las postrimerías de la Guerra de la Independencia», *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. XIII (1959), p. 41-48.

749. *Arbor*, vol. XLVIII, núm. 181 (gener 1961), p. 118-121.

381. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Condes de Barcelona, 2. Tel. 223003. Barcelona».

27.II.61

Car amic Mercader,

Ja fa dies que estic en deute amb vostè: des que vaig rebre la seva recensió dels dos darrers volums de la meua *Historia de España*.⁷⁵⁰ Trobo fet amb molta cura i objectivitat la presentació de les diverses parts, i li'n resto agraït. També és exacta l'apreciació respecte a l'ús que he fet del Valera, Borrego, Pirala, és justificat pel fet que de tractar-se de tres especialistes que van viure els esdeveniments de prop i l'obra dels quals té, com diu vostè, un alt valor informatiu. Ara, no em sembla encertat que aquesta continuació sigui anomenada Lafuente, com diu vostè en un cert moment.⁷⁵¹ I no és que jo renegui del Lafuente, que he elogiat i que he tingut sempre en compte. Però la seva utilització per part meua, especialment quan publica documents, ha estat molt més tènue que la del Valera.

També he rebut la seva nota necrològica sobre Vicens i Vives. La trobo molt sòbria i molt ajustada i el felicito per la tasca que ha realitzat. Jo haig de fer aviat una comunicació sobre el nostre amic a la Societat, i cregui que considero un problema d'encabir una tan vasta i robusta personalitat en una peroració de tres quarts d'hora.

Un dia d'aquests deurà rebre un projecte de contracte per a la *Història dels Catalans* amb l'Editorial Ariel. També rebrà el magnífic prospecte. Ja farà les observacions que li semblin pertinents al contracte.

I res més per avui, sinó una bona encaixada del seu amic.

F. Soldevila

750. Vegeu la carta anterior, del 18 de gener de 1961.

751. Modesto LAFUENTE, *Historia general de España*, vol. I-XIX, Barcelona, 1889-1890. Continuada per Juan Varela, amb la col·laboració d'Andrés Borrego i Antonio Pirala, arribà fins al volum XXV (1887-1890), fins a la mort d'Alfons XII. Josep Coroleu i Gabriel Maura Gamazo, amb dos volums més (1930) la feren arribar fins a la majoria d'edat d'Alfons XIII.

382. A Joan Pons i Marquès

*Arxiu personal de Joan Pons. Carta mecanografiada.*⁷⁵²

Barcelona, 12 d'abril de 1961

Sr. Joan Pons i Marquès
Mallorca

Distingit amic:

Tinc el gust de convocar-vos per a la primera reunió de la Comissió organitzadora del setè Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, que tindrà lloc el dilluns, dia 17 del corrent, a les 7 del vespre al local de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.⁷⁵³

Esperant la vostra presència com a membre de l'esmentada Comissió, us saluda afectuosament,

F. Soldevila

Amic Pons,⁷⁵⁴

la reunió és purament de tràmit, sols per a nomenar el President de la Comissió, que serà l'Abadal. No cal, doncs, que us molesteu. (Tampoc no tenim diners per a viatges, ara com ara).

Ben afectuosament us saluda,

F. Soldevila

752. Amb una postdata manuscrita.

753. Es va celebrar el 1962 a Barcelona. Soldevila hi aportà l'extensa ponència «Zurita com a historiador», modernament inclosa a Ferran SOLDEVILA, *Cronistes, joglars i poetes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 145-197.

754. A partir d'aquí la postdata és manuscrita.

383. A John Elliott

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

12.V.61

Professor John Elliott⁷⁵⁵
Cambridge

Benvolgut amic,

Dies fa que vull escriure-li ¿Haurà arribat l'hora de fer-ho? Vaig començar a llegir molt vivament la seva obra sobre Catalunya i la Cort d'Espanya, i, al pas que anava, pensava enllestir-la de pressa; però se m'han entrebancat en la lectura moltes altres coses, i justament ara l'estic acabant. Ja n'he tornat molta part a l'editorial Vicens i Vives perquè puguin procedir, si volen, a la traducció catalana.⁷⁵⁶ D'aquí a pocs dies ho hauré tornat tot.

I, dit això, permeti'm que el felicitï per la seva obra: està molt ben elaborada i fa una gran impressió. Aprecio molt especialment l'esforç que ha fet per tal de mantenir l'equanimitat i ésser just amb els uns i amb els altres. No és una opinió exclusivament de cara a vostè. N'he parlat amb algunes persones i a totes he dit el mateix. Molt especialment ho vaig dir a En Jordi Rubió, júnior,⁷⁵⁷ perquè ho fes arribar a la Sra. Vídua de Vicens⁷⁵⁸ i al seu fill, tot ponderant-los l'interès que tindria la seva publicació.

En full a part li enviaré algunes observacions que m'ha suggerit la lectura de la seva obra, que he arribat a temps d'utilitzar per a la segona edició de la *Història de*

755. La relació entre aquest prestigiós hispanista britànic i Soldevila data de 1953, de quan Elliott vingué a Catalunya per enllestir el seu treball. Aleshores, l'historiador Josep M. Batista i Roca (Barcelona, 1895-1978) adreçà una carta a Soldevila, del 17 de juny de 1953, on li deia: «Tinc molt de gust de presentar-te Mr. John Elliott, un jove graduat en història de Cambridge. Es proposa passar un any a Espanya i Catalunya, la major part a casa nostra, dedicat a estudiar la política d'Olivares [...] Jo li he recomanat molt q[ue] vingué a veure't, i tots t'agraïrïem molt q[ue] volguessis guiar Mr. Elliott en les seves recerques i supervisar els seus treballs». Més cap ençà, el mateix Elliott ha evocat aquesta relació en el discurs que féu durant la seva investidura com a doctor *honoris causa* per la Universitat de Barcelona, el dia 1 de febrer de 1994. Una evocació que no feia justícia a la figura de Soldevila, per bé que sí que hi emergia una certa mala consciència de l'autor envers l'historiador català: «Vista ara, en retrospectiva, sospito que, sota la influència de Vicens, tots plegats érem massa iconoclastes, menystenïem massa els assoliments de les generacions anteriors d'historiadors».

756. Es tracta de *La revolta catalana*, publicada finalment el 1966.

757. Jordi Rubió i Lois (Barcelona, 1920-2005), zoòleg.

758. Roser Rahola i d'Espona (Barcelona, 1914).

Catalunya, ara en curs d'impressió. També la utilitzaré, no cal dir-ho, en la revisió de la *Història d'Espanya*, quan arribi el torn del volum corresponent, perquè també estem procedint a la segona edició, el volum primer ja és pròxim a sortir. En general, les referències que faig a la seva obra no són massa concretes, de manera que no passarà res, em sembla perquè vostè hi introdueixi alguna modificació: les cites són per capítols no podent citar les pàgines.

Amb els millors records per a la seva muller, rebi una bona encaixada del seu amic,⁷⁵⁹

759. S'ha conservat la carta de resposta d'Elliott, escrita en català, del 18 de maig de 1961, on al final diu a Soldevila: «Ara que vaig acabant el llibre voldria expressar-li el meu reconeixement per la seva ajuda durant els anys, especialment per fer-me entendre millor el caràcter de Catalunya i els catalans. M'agrada pensar que el llibre és, en certa manera, una obra col·lectiva —feta amb l'ajuda de tants i tants amics catalans, entre els quals vostè hi té una preeminència molt especial» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila).

384. Al President de l'Agrupació Catalana de Lima

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Teodora Lamadrid, 34
Barcelona, 29.V.61

Sr. President de l'Agrupació catalana
Lima

Distingit senyor,

Segons tinc entès, alguna notícia els deu haver arribat del conflicte que constitueix per als Jocs Florals de la Llengua Catalana el títol de Premi Independència donat per vostès al premi que han instituït. Permeti'm que, com a President dels dits Jocs, m'adreci a vostès per a exposar-los breument l'estat de la qüestió.⁷⁶⁰

A Madrid no pensaven dificultar la celebració dels Jocs, i no haurien impedit que hi participessin els mantenedors catalans. Però l'actitud va canviar en adonar-se del Premi Independència. Hem sabut que, si aquest títol és mantingut, hi haurà una reclamació diplomàtica del govern espanyol prop del govern italià. I el govern italià farà retirar el títol o potser el premi. Tot plegat farà que el Ministeri d'Afers Exteriors espanyol, on regna un esperit més liberal que en altres Ministeris, es vegi obligat a enrigidir la seva actitud envers la participació catalana, que no restaria limitada als mantenedors, sinó que constituiria una gran expedició a base de l'organització d'un nou creuer.

Essent aquesta la situació i essent, en definitiva, l'essencial, d'una banda, la celebració dels Jocs amb la plena participació catalana, i, d'altra banda, la conservació del premi proposat per vostès ¿no podríem trobar un títol que no suscités una reacció tan aguda com la que suscita el d'Independència? Un títol que ja sabéssim, per altres experiències, admès per la censura, i que, al mateix temps permetés una interpretació escaient? Hem pensat, com a possible fórmula, en un títol que digués: Premi «Personalitat de Catalunya». Creiem que sense cap renúncia per part de vostès, poden acceptar aquesta solució, amb la seguretat que seran molts els catalans que els ho agrairan —que els ho agrairem.

Tot esperant la seva resposta, els saluda molt atentament i s'ofereix a vostès s. i amic

760. Ferran Soldevila fou elegit president dels Jocs Florals celebrats a l'Alguer, a l'illa de Sardenya, que se celebraren el 10 de setembre de 1961. Encara sobre aquests mateixos Jocs Florals, més endavant, vegeu la carta que adreça a Ventura Gassol el 21 d'agost de 1961 i, sobretot, l'adreçada a la revista *Catalunya* de Buenos Aires, on Soldevila ha de fer front a una forta polèmica contra l'actuació del jurat, del març de 1962.

385. A J. Vicentelli⁷⁶¹

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

I.VI.61

Mr. J. Vicentelli

Cher Monsieur,

Monsieur Aramon i Serra, secrétaire général de l'Institut d'Estudis Catalans, m'a prié de répondre à votre lettre du 6 mai, et j'ai taché pendant ce temps de trouver quelque réponse à vos questions. Malheureusement je n'ai rien trouvé concernant la famille Matra dans le passé. Je n'ai me rappelle même d'avoir jamais trouvé ce nom. Je suis même un peu étonné que vous ayez trouvé quelque renseignement remontant les années 785 ou 792. J'ai consulté quelques collègues et leur réponse a été aussi négative.

Par contre, je puis vous dire qu'il existe aux moins une famille à Barcelone qui porte ce nom. Dans la liste téléphonique on trouve MATRA (CALIBRADOS, Almacén de hierros), qui a son bureau Via Layetana, 52. Il s'agit, donc, d'un magasin de fers. Le n° du téléphone est 22.33.72.

Aussi je voudrais vous dire que, si je n'ai rien trouvé des Matra catalans, votre nom de Vicentelli m'a tout de suite évoqué les Vicentello d'Istria, nobles corses qui ont été toujours partisans dévoués des rois d'Aragon, rois aussi de Corse et Sardaigne.

Regrettant de ne pas pouvoir vous fournir d'autres renseignements, je vous prie d'agréer, cher Monsieur, l'expression de mes sentiments distingués.

F. Soldevila

761. Personatge desconegut.

386. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Condes de Barcelona, 2. Tel. 223003. Barcelona».

10.VI.61

Sr. J. Mercader

Benvolgut amic,

Vaig rebre la seva carta, i suposo que a hores d'ara ja deu haver rebut el contracte amb Ariel per a la *Història dels catalans*.⁷⁶² Em complau extraordinàriament que es trobi en disposició d'emprendre la seva tasca. Ja tenim l'original d'En Tarradell, i En Martínez Ferrando ja té enllestit el seu. Ens manca entremig el de l'Abadal, que s'ha compromès a enllestir-lo aquest estiu.

Em sap greu el que em diu d'haver vingut a l'Arxiu a veure'm. No m'hauria d'haver estat obstacle el fet que estiguéssim reunits en Junta perquè jo sortís un moment o una estoneta. Devien ésser ordres superiors.

Celebro que li hagi interessat el *Segle de vida Catalana*⁷⁶³ i la notícia d'haver lliurat una recensió a la direcció de la revista *Arbor*. Celebro també que puguem veure aviat aquest seu nou treball sobre el municipi català en temps de Felip V.⁷⁶⁴ Ara precisament he estat revisant aquests capítols de la *Història de Catalunya*. Espero que encara arribaré a temps a poder citar el seu treball, com en cito d'altres ja publicats. Per cert que, en la revisió, trasllado coses de la *Història d'Espanya*, i se'm renova una impressió que vaig oblidar de dir-li: i és que en aquests volums hi ha moltes i moltes

762. Aquesta obra col·lectiva, dirigida per Ferran Soldevila, era una iniciativa de l'editorial Ariel i comptava també amb Joan Sales per a la recerca, selecció i comentari de les abundants fotografies que contenia (com ja havia fet per a la *Història d'Espanya*). Al llarg del període 1961-1970 van aparèixer quatre volums: prehistòria i antiguitat (redactat per Miquel Tarradell), alta edat mitjana i pre-Catalunya (Ramon d'Abadal), baixa edat mitjana (J. Ernest Martínez Ferrando) i segles XIX i XX (Ferran Soldevila assumí la redacció d'una part que en principi era pensada per a Jaume Vicens i Vives). No arribà mai a sortir el volum corresponent als segles XVI, XVII i XVIII, on havien de col·laborar Miquel Coll i Alentorn, Joan Reglà i Joan Mercader.

763. Es refereix a *Un segle de vida catalana* (1961), obra col·lectiva que ell dirigí.

764. Vegeu, més endavant, la carta del 18 d'octubre de 1961.

pàgines dedicades a temes dels que vostès consideren com a primordials; motiu pel qual potser no era prou justa l'observació de vostè que s'hi referia.⁷⁶⁵

Espero que aquest estiu podrem veure'l per aquí i tindrem ocasió de parlar. Mentrestant rebí una bona encaixada del seu amic,

F. Soldevila

765. Mercader, en la seva recensió ja esmentada a la revista *Arbor*, deia: «[...] la Historia de Soldevila se apoya en los tradicionales moldes de la historia política o expositiva de los acontecimientos hilvanados, externa, en suma, a las transformaciones profundas de las estructuras sociales, económicas y espirituales del país». Per bé que afegia tot seguit: «Lo cual no significa que tales fenómenos sean menospreciados por el autor, pues en tres ocasiones se detiene a echar una ojeada a la panorámica de aquéllos [...]». Soldevila li assenyala en la carta que són molts més que no tres.

387. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en targeta postal: «Archivo de la Corona de Aragón».

Barcelona, 28.VI.61

Benvolgut amic,

En Sales li haurà enviat el contracte i el prospecte que demana en la seva postal. Si encara no els ha rebuts, deuen estar en camí. La Sra. Núria Sales de Bohigas⁷⁶⁶ (està casada amb un fill del nostre amic)⁷⁶⁷ ha treballat molt bé i molt bona feina. No m'estranya gens el que em diu del material que li ha fornït.

Celebraré que li provi força la seva estada a Igualada i que puguin avançar els seus treballs.

Ben afectuosament,

F. Soldevila

766. La prestigiosa historiadora Núria Sales i Folch (Barcelona, 1933), filla de Joan Sales.

767. Es casà amb el físic Oriol Bohigas i Martí, fill del filòleg i bibliòfil Pere Bohigas i Balaguer (Vilafranca del Penedès, 1901 - Barcelona, 2003).

388. A Ventura Gassol i Rovira

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ventura Gassol. Carta manuscrita.

Palautordera, 7.VIII.61

Molt estimat amic,

¿Haurà a la fi arribat l'hora d'escriure't? Aquests darrers dies a Barcelona —d'ençà la meva tornada del breu parèntesi musical i amical— he estat fins a un tal punt atrafegat, que vaig decidir reservar-me el plaer d'escriure't per a quan seria al camp i podria gaudir d'aquesta pau. Però m'ha costat de poder desfer-me de tots els treballs i compromisos que em retenien i organitzar la tasca de manera que durant les vacances pugui donar una bona empenta a totes les coses que m'assetgen. I aquesta és la causa, germà, que encara no hagi complert amb el deure de regradiar-te com cal, per escrit, després d'haver-te regradiat de paraula.

Aquelles hores al Rosselló (perquè en realitat, no van arribar a fer un dia i mig) han restat en mi, i hi restaran sempre més, amb un reflex extraordinari, talment foren viscudes intensament. I en aquest relleu l'amistat i la música hi tenen la gairebé totalitat. Hi ha també el paisatge; però aquesta vegada no era sinó un magnífic teló de fons. Ara, instal·lat còmodament en una mandrosa, a la balconada d'una masia que altre temps era anomenada «La Saboneria», i que ara, al cap de cinquanta anys, les gents ja l'anomenen «ca'n Soldevila», evoco aquelles hores. I tu hi sorgeixes com el *Deus ex machina*, que ho anima tot, ho soluciona tot i ho domina tot. Quin goig, amic meu, d'haver-te trobat, el cap de tants anys, ple del mateix entusiasme i mateixa vitalitat que abans de la catàstrofe! «Ésser sortós és un diví miracle», ha dit un poeta amb el qual jo espero que un dia fareu les paus com Déu mana;⁷⁶⁸ i tu, després de tràngols sense fi, has estat sortós de trobar una dona com la que has trobat, de poder viure per a la poesia i per al nostre país en una constant propugnació dels seus valors. N'has de viure allunyat, és cert, i sé prou el que és enyorar-lo perquè pugui imaginar el deler que a vegades deus tenir de tornar-hi. Però, deixant de banda que venir al Rosselló ja és perdre contacte amb la terra, la fidelitat a la norma que t'has imposat —he pogut constatar-ho— ja t'és, en part almenys, una compensació. I sobretot, he constatat que no ho haviés perdut ni la joia ni l'esperança.

Vaig transmetre les teves abraçades a En Duran Sanpere i al Dr. Colomines.⁷⁶⁹

768. Segurament el poeta Josep Carner.

769. L'historiador Agustí Duran i Sanpere (Cervera, 1887 - Barcelona, 1975) i el metge, escriptor i polític Joan Colomines i Puig (Barcelona, 1922-2011).

Ambdós van rebre-les molt satisfets, i el doctor va apreciar molt, a més a més, a coincidència de l'arribada de la seva carta amb la meua presència al teu costat. Totes les persones a les quals he parlat de tu s'han interessat molt per tot el que podia explicar-los de la teua persona i de la teua vida.

Per correu certificat, t'envio el recull de versos *La ruta invisible*, publicat el 1949, el darrer que he publicat, probablement el darrer de tots. Agafa la producció de 1921 a la data de publicació. Pensava que aquí tenia algun exemplar de *L'hostal de l'Amor*, però veig que m'he equivocat. Ja diré a l'Aymà,⁷⁷⁰ editor, que te l'envii.

Et suposo ja a *Les Sablons* i t'hi adreço aquesta carta, que du les meves afectuoses salutacions per a la teua muller i una forta abraçada per a tu del teu amic i germà⁷⁷¹

F. Soldevila

770. Jaume Aymà i Mayol (Barcelona, 1911-1989).

771. Al marge: «Hi ha una altra cosa important: a penes devíem haver fet, el Sr. Serra i jo, un parell de quilòmetres, fico mà a la butxaca i boto en el seient: acabava de tocar-hi la tarja del segon concert, i havia oblidat de parlar-te d'aquest punt. Bé que hagi exercit tan generosament l'hospitalitat, jo te n'estic molt agraït, però la localitat dels dos concerts no havia d'anar a càrrec teu. Com que espero que ens tornarem a veure aviat, ja tindrem ocasió d'arreglar-ho; però te n'he volgut parlar des d'ara perquè.» L'escrit s'interromp aquí.

389. A Ventura Gassol i Rovira

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ventura Gassol. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

22.VIII.61

Estimat amic,

Unes poques ratlles per a participar-te que ahir el Jurat dels Jocs va concedir-te l'Englantina pel teu *Sant Jordi* (aquest és el títol que hem deixat), tu ja esmenaràs el Turó de l'Home, oi?

Res més per avui, i ja és prou: per a mi una gran satisfacció, perquè a més a més tindrè una nova ocasió de veure't.

Els meus millors records per a la teva muller. No oblidó —no oblidaré mai— les hores que vaig passar amb vosaltres.

Una germanívola abraçada de

F. Soldevila

390. A Yvonne Lepage

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita en una postal.

Il vaporetto, 8 sept. 1961

Des de Gènova, amb molt bon viatge.

Baisers et souvenirs affectueux de ton mari,

Ferran

391. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en targeta postal: «Archivo de la Corona de Aragón».

2.X.61

Amic Mercader,

Vaig rebre la seva carta de l'11, i vaig passar-la a En Joan Sales, que me la va demanar per tal de respondre-hi ell mateix en la part concernent a la *Història dels Catalans*. Com que ja me l'ha tornada per correu, suposo que vostè ja deu haver rebut la carta d'ell. Així no em resta sinó acusar-li rebut de la seva recensió de *Un segle de vida catalana*, que trobo objectiva i «plaent», com diu vostè.

Desitjant que la salut perduri i els treballs avancin, especialment els de la seva part de la *Història dels Catalans*, el saluda afectuosament.

F. Soldevila

392. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

18.X.61

Amic Mercader,

Rebuda la seva carta i rebut el tiratge a part de «Del Consell de Cent al Ayuntamiento borbónico».⁷⁷² Arriba a temps, perquè encara podré fer alguns retocs i afegits, si la censura ho permet, en els llocs pertinents. He recorregut el seu treball i m'ha semblat molt interessant.

Suposo que ja deu haver rebut el primer quadern de la *Història dels Catalans*.⁷⁷³ Ha estat un gran èxit: en pocs dies més de 2.000 subscriptors: una bona notícia per als autors. Vagi-hi treballant, sense presses, però amb constància. No dubto que el seu treball serà tal com convé que sigui. Conec el de la Sra. Sales de Bohigas i comprenc el seu engrescament.

Salut i endavant. Seu afm.

F. Soldevila

772. Joan MERCADER, «Del “Consell de Cent” al ayuntamiento borbónico. La transformación del municipio catalán bajo Felipe V», *Hispania*, vol. xxi, núm. 82 (1961), p. 232-297.

773. Inicialment es va vendre en fascicles.

393. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Barna, 22.II.62

Sr. J. Mercader

Benvolgut amic,

Fins ahir no foren una realitat les previsions optimistes respecte a la *Història dels catalans*. Hem rebut la notificació de Madrid: poden tornar a sortir els quaderns, amb el mateix títol. La multa de 10.000 pts. ha estat anul·lada.

No cal dir, doncs, com celebro que vostè hagi enllestit la seva part. De moment, penso que és millor que la guardi vostè mateix, perquè encara trigarà a arribar-li el torn, i mentrestant pot interessar-li de fer-hi algun retoc o afegit.

Sí la censura va aprovar tota la *Història de Catalunya* i ara estic corregint-ne proves de premsa de premsa, perquè surti com més aviat millor. Finalment ha sortit el vol. I de la 2^a. edició de la *Història d'Espanya*. Ara estan enllestint el segon, i jo estic revisant el tercer. Espero d'un moment a l'altre proves de la *Vida de Pere el Gran i d'Alfons el liberal* —exclusivament biografia, no regnat. És a punt d'aparèixer el vol. IV de *Pere el Gran* de l'Institut, dedicat a la revolta dels sarraïns valencians.

Sí, l'Aramon prepara un altre número del *Butlletí*. Però no sé si ara va de veres.⁷⁷⁴

Em complau la notícia que em dóna sobre les oposicions d'En Gubern. ¿Han arribat al desenllaç? No en sabia ni en sé res. (Fa uns quants dies que estic tancat a casa amb una gripeta). Tant de bo que en Gubern tingui l'èxit que cal esperar i pugui dedicar-se als treballs històrics, per als quals està tan ben armat.⁷⁷⁵

No crec que l'Índice s'hagi estroncat. Per fortuna, perquè és molt útil.

Amb els bons records i vots pel seu èxit per a l'amic Gubern i per a la Srta. Llorenç⁷⁷⁶ (si encara són per aquí), rebi una bona encaixada del seu amic,

F. Soldevila

774. El *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*. El darrer que havia aparegut, el volum doble III-IV, era de 1954-1955, però el volum V no va aparèixer fins al 1994.

775. Ramon Gubern i Domènech va ser nomenat catedràtic de geografia i història de l'Institut de Morón de la Frontera (Sevilla) després de passar les oposicions convocades per ordre de 26 de gener de 1961 (BOE, 24 abril 1962, p. 5423).

776. La historiadora Montserrat Llorens i Serrano (el Palau d'Anglesola, 1931), col·laboradora de Jaume Vicens i Vives, va treure plaça en les mateixes oposicions de Gubern.

394. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta mecanografiada.

Barcelone, le 14.III.62

Monsieur Pierre Rouquette

Mon cher ami,

J'ai bien reçu, à son temps, votre lettre de 21 janvier, et j'ai été content d'avoir de vos nouvelles. J'ai lu avec le plus grand plaisir votre article sur «Verdaguer et Mistral».

Aujourd'hui, néanmoins, le motif qui me pousse à vous écrire est d'un ordre tout différent que nos entretiens habituels. Il s'agit de quelque intercession de votre part en faveur d'une famille qui vient d'arriver à Marseille, et c'est plutôt au nom de ma femme que vous écris. Cette famille (mari, femme et deux enfants) a habité l'Algérie — à Alger même, je crois — pendant 11 ans. Elle a passé 10 mois à Barcelone. Ici la femme, qui est couturière, et qui avait une laiterie en face de notre maison, a fait connaissance avec ma femme. C'est pour cela que maintenant elle a recours à nous.

Parce que, regrettant la vie française à laquelle ils sont habitués, ils se sont installés à Marseille. Ils ont loué une petite maison B. Genets, 23. Le mari a trouvé du travail au bout de trois jours. Ils seraient très heureux, si ce n'était que, à ce qu'il paraît ce séjour de 10 mois en Espagne a ôté toute valeur aux papiers qu'ils ont apporté d'Alger, et qu'en conséquence ils n'ont pas le droit de travailler en France.

Croyez-vous qu'on pourrait faire quelque chose en leur faveur? Je ne sais pas si dans les circonstances actuelles ce serait facile. Si bonnement vous pouvez faire quelque chose, nous vous serions reconnaissants, car ces gens ont bien l'air de le mériter et ils ont l'air si heureux de se trouver en France!

Ma femme se joint à moi, mon cher ami, pour vous envoyer nos meilleures amitiés.

Bien cordialement à vous

F. Soldevila

Le nom du monsieur est Martin Eloy. Bd. Genets, 22. Marseille.⁷⁷⁷

777. Anotació manuscrita.

395. Al director de la revista *Catalunya*

Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Carta mecanografiada.

Barcelona, març 1962

Sr. Director de la revista *Catalunya*
BUENOS AIRES

Amb un considerable retard, ha arribat a les meves mans el número de la vostra revista que conté un editorial anònim i un article de Domènec de Bellmunt⁷⁷⁸ on és atacada l'actuació del Jurat dels Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a l'Alguer.⁷⁷⁹ Malgrat el temps passat, com a President del Consistori, em decideixo a escriure-us perquè vull suposar l'esmentat editorial, que solidaritza la revista amb les afirmacions del Sr. Pallerola, inspirat pel simple fet d'haver donat crèdit de bona fe a una informació, de la qual el menys que es pot dir és que és inexacta.

És clar que m'hauria plagut que el sol fet de la meva presència i la dels meus estimats companys en el Consistori dels Jocs fes impossible l'admissió d'una versió com la que l'esmentat senyor s'ha complagut a propagar. Però, en fi, molt poc historiador hauria d'ésser per no saber que ni els més grans defensors de les causes patriòtiques han escapat a acusacions llançades en nom del patriotisme. Més aviat el que m'hauria de sorprendre és que en una ja llarga vida al servei de la causa de Catalunya, en la qual no han mancat serioses proves, sigui aquesta la primera vegada que m'hagi vist acusat de mancança de patriotisme i de mancança de coratge. La convicció que poques vegades l'acusació pot haver-me estat aplicada més injustament, em permet de rebre-la amb la consideració que mereix.

I, dit això, passo a fer constar:

1) Que el caràcter exclusivament literari, sense cap interferència política dels Jocs Florals de l'Alguer, ja estava decidit quan el Comitè Organitzador ens va demanar que volguéssim formar part de Jurat.

2) Que la formació del Consistori, predominantment, per escriptors de l'interior, fou totalment aliena a nosaltres.

778. Pseudònim de Domènec Pallerola (Bellmunt d'Urgell, 1903 - Tolosa de Llenguadoc, 1993), que després ja surt repetidament esmentat, en la carta, pel seu nom veritable.

779. El jurat va ser compost per Ferran Soldevila (president), Tristano Bolelli, Joan Fuster, Josep M. Llompart, Antoni Sanna, Joan Triadú i Rafael Tasis (secretari).

3) Que no va dubtar d'acceptar: *a)* perquè sabíem l'interès dels amics algueresos per a la nostra acceptació, i per res no hauríem volgut decebre'ls; *b)* perquè hauríem considerat com una manca de coratge de no exposar-nos a les contingències que els actes de perspectiva podien produir; *c)* perquè l'interès excepcional d'aquests Jocs residia en el fet que se celebressin a l'Alguer, i era de cara a l'Alguer i als algueresos que calia enfocar-los, i *d)* que, en aquest aspecte, ni els mateixos que ens blasmen no han gosat negar-ne l'èxit.

4) Que reclamo tota la responsabilitat del descabellament dels Jocs en la delicada qüestió de les relacions amb el President de la Generalitat.⁷⁸⁰

5) Que el Sr. Tarradellas, per intermediari, em va consultar respecte a la seva assistència als Jocs.

6) Que la meua resposta fou en el sentit que el caràcter declaradament polític que prendria la Festa arriscava d'impedir-hi la nostra assistència i que la meua recomanació era que nomenés un representant, preferentment un literat.

7) Que el Sr. Tarradellas, en efecte, va nomenar un representant en la persona del Sr Domènec Pallerola; però que el dit senyor, en saludar-me, va callar la representació que portava i jo no vaig saber-la fins que ell, precipitadament,⁷⁸¹ ja havia partit de l'Alguer —quan sembla que era elemental que m'hagués, com a President del Consistori, comunicat la representació que duia i que haguéssim tingut tot seguit la conversa pertinent.

8) Que el Sr. Pallerola va partir precipitadament, sense ni esperar el sopar dels Jocs, en què van parlar els representants de les diverses comunitats catalanes a l'exili, i en què tots ho feren dins la tònica de parlaments dels Jocs.

9) Que si sembla inexplicable que el Sr. Pallerola no em digués res en arribar, no m'ho sembla pas menys que no em digués res en partir, quan podia dir-me a la cara totes les coses que ha dit i ha escrit després.

10) Que rebutgem tota responsabilitat en la qüestió de l'himne. En arribar i constatar-ne l'omissió, no hi hagué temps material de reparar-la.

11) Que els nostres atacants, en judicar la nostra actuació, obliden totalment un altre aspecte de la qüestió debatuda: i és que no teníem dret a crear conflictes als qui tan fervorosament ens acollien. En altres termes: que hi havia el govern italià i el govern autònom de Sardenya, que tenien el seu mot a dir en tota aquesta qüestió i que no van deixar de dir-lo.

12) Que, més encara, elements sards, bons amics de Catalunya, no algueresos, van demanar-me, en termes de la més viva insistència, que els Jocs Florals no involucressin fets susceptibles de derivacions enutjoses, fets que, com a autonomistes, no deixarien d'ésser-los imputats, amb perill per a les seves realitzacions.

780. Josep Tarradellas i Joan (Cervelló, Baix Llobregat, 1899 - Barcelona, 1988).

781. Aquesta paraula apareix ratllada.

13) Que a l'Alguer, finit el compromís dels Jocs, hi hagué altres actes, com el gran sopar del Rotary i reunions menors, que són totalment deixats de banda pels nostres atacants.

14) Que, per a rebutjar les insidioses acusacions en el sentit que el Jurat havia deixat de banda els escriptors absents de Catalunya, n'hi havia prou de recordar que figures com Ventura Gassol, J. M. Corredor, Mercè Rodoreda i Marc Aureli Vila van obtenir premis, el primer una de les màximes distincions.⁷⁸²

15) Que moltes més coses podrien ésser dites sobre el tema, però que aquestes semblen suficients per a informació de qui vulgui jutjar desapassionadament.

Atentament us saluda,⁷⁸³

Ferran Soldevila

782. El poeta Ventura Gassol (vegeu la carta anterior, del 22 d'agost de 1961), l'assagista Josep M. Corredor i Pomés (Girona, 1912 - Perpinyà, 1981), l'escriptora Mercè Rodoreda i Gurguí (Barcelona, 1909 - Girona, 1983) i el geògraf, advocat i polític Marc Aureli Vila i Comaposada (Barcelona, 1908-2001).

783. Paraula manuscrita.

396. A Tomàs Roig i Llop⁷⁸⁴

Arxiu personal de Tomàs Roig i Llop. Carta manuscrita.

11/7/62

Amic Roig i Llop,

Després de telefonar-vos, vaig adonar-me que aquell exemplar era incomplet. No m'explico com, hi manca tot l'acte tercer i el final del segon. L'he completat en aquesta forma. Em sap greu que l'acte tercer no us serà de tan fàcil lectura.

No cal dir com celebraré que l'obra us plagui.

Ben cordialment,

F. Soldevila

784. L'escriptor Tomàs Roig i Llop (Barcelona, 1902-1987).

397. A Rafael Dalmau i Ferreres⁷⁸⁵

Arxiu personal de Rafael Dalmau. Carta manuscrita.

Palautordera, 15.VIII.62

Amic Dalmau,

Ja m'ho he llegit. Està molt bé i molt ben traduït.⁷⁸⁶ Llàstima de l'abús d'«aragonès». Penso que En Pere⁷⁸⁷ ja n'ha substituït algun, i jo m'he permès suprimir-ne algun altre. De totes maneres, que En Pere hi doni una mirada i si li sembla que alguna supressió no convé, que la supprimeixi al seu torn.

A la pàg. 27 hi ha una frase que el Boscolo degué traduir a l'italià i que en Pere haurà retraduït al català. Jo no puc veure, aquí, com devia dir l'original i el Bòscolo no deu donar-lo. Per això l'he posada en estil indirecte, que no compromet tant. Podeu modificar-la, com vulgueu, si hi ha manera d'acostar-la a l'original.

Espero que demà tindreu, dut pel recader, aquestes ratlles i l'original a les mans.

Records a la parella feliç i una bona encaixada per a vós del vostre amic,

F. Soldevila

785. L'editor Rafael Dalmau i Ferreres (Barcelona, 1904 - Barcelona, 2009), que impulsà la col·lecció «Episodis de la Història», dirigida per Soldevila.

786. Es refereix al treball d'Alberto BOSCOLO, *Martí el Jove a Sardenya*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1962.

787. El fotògraf i historiador Pere Català Roca (Valls, Alt Camp, 1923 - Barcelona, 2009), gendre de Rafael Dalmau.

398. A Josep Manuel Piniés i Ametlló

Arxiu personal de Josep Manuel Piniés i Ametlló. Carta manuscrita.

Palautordera, 26.VIII.62

Sr. Josep Manuel Piniés

Benvolgut senyor i amic,

Amb un cert retard he rebut la seva amable carta —per cert, correctament escrita— i li adjunto el Menú convenientment dedicat.⁷⁸⁸ Pel que fa a la *Història d'Espanya*, pot, a partir del 15 de setembre, fer-me arribar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó o a casa (Teodora Lamadrid, 34) el volum primer que tindrè el goig de signar-l'hi. Pot telefonar-me per a més seguretat.

Molt afectuosament el saluda

F. Soldevila

788. Segurament d'un sopar d'homenatge a Ferran Soldevila.

399. A Joan Fuster i Ortells

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta manuscrita.

Palautordera, 16.IX.62

Sr. Joan Fuster

Benvolgut amic,

He rebut el vostre opuscle *Qüestió de noms* i l'he llegit amb molt d'interès.⁷⁸⁹ Completament d'acord.⁷⁹⁰ Constató, però, que l'amic Aragó⁷⁹¹ no us ha enviat el tiratge a part que es va comprometre a enviar-vos i on hi ha la frase que vaig citar en el discurs del Rotary, a l'Alguer: Homes catalans de les ciutats de València i Barcelona per a repoblar Sàsser. I això que vaig fer-li més d'una vegada memòria a l'Aragó. Però no hi ha remei: és així. Quant a la frase de Muntaner, no tinc ací la crònica per comprovar-la, però em sembla prou ben citada.

Una bona encaixada del vostre amic,

F. Soldevila

789. Joan FUSTER, *Qüestió de noms*, Barcelona, Edicions d'Aportació Catalana, 1962.

790. No podia ser d'altra manera, ja que Ferran Soldevila utilitzà el terme de «Països Catalans» ja en escrits dels anys vint. Durant l'exili, publicà a la *Revista de Catalunya* (gener-febrer-març 1943) l'article «Catalunya» on deia: «[...] els Països Catalans —el conjunt que ha estat a vegades designat amb el nom de Gran Catalunya— estan, en realitat, integrats per tots els països de llengua catalana; l'antic Principat de Catalunya, en la seva màxima extensió; del Cinca a Salses; el reialme de València i les Illes Balears. Aquesta unitat catalana no és una innovació teòrica, nascuda a l'escalf del modern moviment polític i cultural de Catalunya. Va néixer amb Catalunya mateixa, i propis i estranys l'han proclamada temps a través». Recentment, aquest text ha estat reproduït a Ferran SOLDEVILA, *Per un poble normal: Antologia política*, Barcelona, RBA, 2015.

791. L'arxiver Antoni M. Aragó i Cabañas (Lloret de Mar, 1918 - Barcelona, 1981).

400. A Joan Fuster i Ortells

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta mecanografiada en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón. Barcelona».

7.XII.62

Sr. Joan Fuster
Sueca

Estimat amic,

Finalment he pogut enllestir la lectura de *Poetes, Moriscos i Capellans*.⁷⁹² Des que el vaig rebre, no m'ha abandonat, i he hagut d'anar-lo llegint a estrebades, sempre amb el desig de trobar el lleure per continuar-ne la lectura, tant m'ha interessat. No li diré sinó que em sap greu no haver-lo pogut utilitzar abans de la revisió de la *Història de Catalunya*, perquè m'hauria plagut d'incorporar-hi algunes de les notícies que vostè ha arreglat.

Molt agraït, doncs, a l'obsequi que ha volgut fer-me del seu llibre, i amb l'esperança de poder insistir-hi pròximament de paraula, amb motiu dels premis Santa Llúcia,⁷⁹³ el saluda cordialment el seu amic,

F. Soldevila

792. Joan FUSTER, *Poetes, moriscos i capellans*, València, L'Estel, 1962.

793. Premis atorgats la nit de Santa Llúcia, en el decurs d'una festa literària que començà a celebrar-se el 1951.

401. A Ventura Gassol i Rovira

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ventura Gassol. Carta manuscrita en paper imprès: «Hotel Royal Roussillon».

Perpinyà, 17.II.63

Sr. Ventura Gassol,

Salut Germà! Sóc a Perpinyà per vint-i-quatre hores per donar una conferència en català, sobre «Els rossellonesos en la història de Catalunya», a la Sala Aragó de l'«Hôtel de Ville», invitat pel Grup Rossellonès d'Estudis Catalans. He esperat, sabent-la pròxima, aquesta ocasió per a escriure't, sense temences de censura. Per cert que una maleïda fitxa, que tinc en el fitxer de Port-Bou, ha estat la causa que m'hagin fet restar tota una nit en aquesta població.⁷⁹⁴ En fi, tot s'ha arreglat. Però he arribat a Perpinyà just un parell d'hores abans de l'hora de la conferència.

Celebro, no cal dir-ho, la teva decisió de fer-te soci de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona i, com a President, te'n dono les gràcies. Darrerament hem representat *El ben Cofat i l'Altre* de Josep Carner. Ha estat un èxit, tot i que és una obra difícil per molts conceptes. Fins ara no ens ha estat possible de posar en escena cap obra seva. Ara hem pogut posar aquesta. Vejam com podrem posar-hi una obra teva. Temo que n'hi ha per estona. Però no cal descoratjar-se.

Les altres feines avancen. Espero que per la Diada del Llibre apareixeran el 3r volum de la *Història de Catalunya* i una biografia de Pere el Gran i d'Alfons el Franc.⁷⁹⁵ També apareixerà el vol. iv de la *Història d'Espanya*, segona edició.

I tu, ja has començat aquelles memòries? L'Ametlla en té unes de molt avançades. Crec que es publicaran aviat més o menys senceres.⁷⁹⁶ Anima't, doncs, la censura pot ésser inesperada. I les teves memòries poden ésser molt interessants.

Adéu, amic meu: la son em venç: aquestes ratlles són fetes per la ploma en aclucar-se'm els ulls, des de les sis del matí que estic despert i des de les 7 llevat, i es la una trenta, i demà haig de llevar-me a les 7.

La meva muller i jo corresponem a la vostra besada. Espero que tots dos seguïu bé. Encara una abraçada

F. Soldevila

794. Quan tornà de l'exili l'any 1943, la policia indicà al governador civil de Girona que Soldevila, bibliotecari de professió, «huyó de España, con motivo de nuestra guerra de liberación, siendo Agente de Policía» (Arxiu Històric de Girona. Fons del Govern Civil, lligall 310).

795. *Vida de Pere el Gran i d'Alfons el Liberal*, Barcelona, Aedos, 1963.

796. Claudi AMETLLA, *Memòries polítiques, 1890-1917*, Barcelona, Pòrtic, 1963. El volum corresponent al període 1918-1936 no va aparèixer fins al 1979 i el de l'etapa 1936-1940, no ho féu fins al 1983.

402. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta mecanografiada en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

5.III.63

Sr. Joan Pons

Benvolgut amic,

No sé si recordeu que una de les darreres vegades que vau venir a l'Arxiu vaig parlar-vos d'una investigadora que preparava un treball sobre els sarraïns que havien restat a Catalunya i Mallorca després de les grans conquestes. Ara, havent investigat un temps a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, amb força bon fruit, la Srta. Hélène Lourie, que tinc el gust de presentar-vos, es proposa treballar a Mallorca i Menorca algun temps.⁷⁹⁷ Ha concentrat els seus estudis en el període d'Alfons el Liberal. Procedeix del Somerville College d'Oxford, on ha cursat els seus estudis, i ha estat pensionada per dur a terme aquest treball. Ja sé que també l'atendríeu com cal sense la meua presentació. Però m'és grat de regradiar-vos per tot allò que féu per facilitar-li la tasca.

Amb els meus bons records per als amics mallorquins, rebeu una bona encaixada del vostre amic,

F. Soldevila

797. Elena Lourie, autora de *Crusade and colonisation: Muslims, christians and jews under the Crown of Aragon* (Ashgathe, 1990), que fou professora de la Universitat de Ban Ilan (Israel).

403. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en targeta postal impresa: «Archivo de la Corona de Aragón».

Barcelona, 16.V.63

Estimat amic,

Vaig rebre la vostra lletra i els retalls de *Massalia*.⁷⁹⁸ Realment la nostra gratitud ha d'ésser molt gran envers la vostra persona per la propaganda constant i valuosa que feu de tot el que es refereix al nostre país. Jo singularment haig d'accentuar l'agraïment, perquè la vostra benvolença envers mi és il·limitada i us dicta elogis com el que em dediqueu en el núm. 28 de març darrer. No cal dir com us en resto agraït.

No dispo de gaires exemplars de la *Història de Catalunya* (2a edició), però així i tot veuré si puc fer-vos arribar els tres volums.

La meva muller i el meu germà us envien els seus millors records i jo una bona abraçada.

F. Soldevila

798. Revista editada a Marsella.

404. A Joan Triadú i Font

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta mecanografiada en paper imprès: «Fundació cultural. Agrupació Dramàtica de Barcelona, Montcada, 20 (Palau Dalmaes)».

Barcelona, 8 de juliol de 1963

Sr. Joan Triadú
Ciutat

Distingit senyor i amic:

Una ordre de la superioritat, al darrer moment, i per motius encara no ben aclarits, va suspendre, com sens dubte ja sabeu, la representació de l'obra de Bertold Brecht *L'Òpera dels Tres Rals*.⁷⁹⁹

Aquesta mesura ha tingut la virtut, no sols de dur un perjudici moral a l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, sinó també un perjudici material, ja que les despeses, fetes gairebé totes, s'eleva a molts milers de pessetes.

Per encarar-nos amb aquesta situació i poder-la superar, ens cal l'ajut de tots els nostres col·laboradors, adherits, fundadors i patrons. Hem pensat que la millor forma d'obtenir-la, sense coaccions morals ni imprecisions molestes, fóra la presentació d'uns "bons" de 50 pessetes que cadascú subscriuís, un mes, segons el seu bon voler. Aquests bons, els tindrà a la vostra disposició el nostre cobrador quan us passarà a cobrar les quotes corresponents. És el nostre propòsit d'estudiar la manera de compensar-vos en una forma o altra aquesta aportació extraordinària, que pot ésser salvadora per a l'Agrupació i que tant us agraiem tots els qui ens esforcem per dur endavant la seva obra.

Amb aquest motiu, us saluda cordialment

Ferran Soldevila, President

799. L'obra —en versió catalana de Joan Oliver i Feliu Formosa— havia d'estrenar-se el 19 de juny de 1963. La representació fou suspesa per ordre governativa. Es va poder representar durant el novembre del mateix any. «Per primera vegada en tot Espanya, una peça de Brecht trobava un ressò autèntic entre el públic i un èxit delirant», va escriure Gerhard ACKERMANN, «Brecht a Catalunya durant el franquisme», *L'Aiguadolç*, núm. 14 (1991), p. 51. Sobre la suspensió, vegeu Jordi COCA, *L'Agrupació Dramàtica de Barcelona: intent de teatre nacional català, 1955-1963*, Barcelona, Publicacions de l'Institut del Teatre, 1978, p. 161-164.

405. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en targeta postal impresa: «Archivo de la Corona de Aragón».

Palautordera, 31.VII.63

Estimat amic,

Crec que serà bo que resti a la Ciutat fins al final de l'*stage*, havent arribat ja a les acaballes; de manera que tot depèn de l'hora que acabi la sessió de clausura, el divendres 6. Si acaba, com penso, tard, caldria deixar el nostreencontre per l'endemà dissabte, dia 7. Aquesta em sembla que serà la solució que s'imposarà.

Quant al *curriculum vitae* que tan amablement em demaneu, vós i el professor Jean-Rémy Palanque,⁸⁰⁰ al qual us prego de fer present el meu profund agraïment, caldrà esperar a la meva tornada, perquè aquí no tinc elements per a redactar-lo, extens i detallat com suposo que ha d'ésser.⁸⁰¹

Amb els bons records de la meua muller, i amb la perspectiva joiosa de trobar-nos aviat, us abraça el vostre amic

F. Soldevila

800. Jean-Rémy Palanque (Marsella, 1898 - Ais de Provença, 1988), professor d'història antiga a la Universitat d'Ais (d'Ais de Provença).

801. Pèire Roqueta va prendre la iniciativa per tal que Ferran Soldevila fos nomenat doctor *honoris causa* per la Universitat d'Ais (Ais de Provença), però finalment ho va ser per la Universitat de Montpeller. Vegeu les pròximes cartes que adreça a Roqueta, que tracten de la qüestió.

406. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

Barna, 4 oct. 63

Estimat amic,

Ja fa uns quants dies que el seu treball sobre el règim municipal en temps de Felip V és en mans de l'editor Dalmau amb el meu vist i plau.⁸⁰² Penso que deurà anar d'aquí tres o quatre números o sigui mesos.

En tornar d'una estada de 15 dies a França, vaig trobar-me amb una tal quantitat de treball perdurable, que vaig haver d'excusar-me amb els amics igualadins, tot prometent-los la conferència per més endavant. Pensi que ara comencen a envair-me les proves de les quatre cròniques i que haig de començar a posar-me a treballar en el meu vol[um] de la *Hist[òria] dels Catalans*, sense comptar moltes altres coses.

¿Rep els n[úmeros] de la *Hist[òria] dels Catalans*? Ja deu veure com avança i com autors com l'Abadal allarguen la seva part. Em temo que no calgui fer alguna injecció en els altres capítols. Pensi-hi, si us plau. Ja li'n diré alguna cosa.

Ben afectuosament,

F. Soldevila

802. Joan MERCADER, *La transformació dels municipis catalans en temps de Felip V*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1963.

407. A Ventura Gassol i Rovira

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ventura Gassol. Carta manuscrita en paper imprès: «Institut d'Estudis Catalans». [Octubre de 1963]⁸⁰³

Perpinyà

Sr. Ventura Gassol

Estimat amic,

Sóc novament a Perpinyà, ara per actes en homenatge al mestre Fabra, amb motiu del cinquantenari de les normes ortogràfiques; i aprofito l'ocasió per a escriure't com mesos enrera. Suposo que vas rebre la meva carta. I suposo que vós i la vostra muller seguiu en bona salut i, tan com és possible, que no sempre ho és, en bon humor.

Amb motiu de l'aplec de Paret Delgada i del concurs de la Selva del Camp, vaig pensar molt en vós. M'hi van oferir un dinar d'homenatge, hi hagué, a l'ermita i durant les ballades en aquell teatre tan simpàtic, durant el concurs, molt d'entusiasme.

Vivim una ofensiva aquests dies, contra el nostre teatre. L'Agrupació Dramàtica, poques hores abans de la representació, ha vist suspesa l'*Òpera dels tres rals* de Bertold Brecht. Vam haver d'anunciar la suspensió, sense dir-ne la causa, i el retorn del preu de les localitats. El perjudici econòmic que ens ha causat ha estat tan gran (molts milers de pessetes), que no sé com ens n'aixecarem. Jo, de la meva banda, he vist enfonsat per la censura una meva obra, *Don Joan*, que havia d'inaugurar la pròxima temporada del Romea rescatat —però enfonsada calumniosament, qualificant-la de vodevil i irremeiablement tatxant-me escenes senceres i fins suprimint-me un personatge, precisament un frare que no apareix en escena sinó per cridar Don Joan al bon camí.⁸⁰⁴ No et diré sinó que, en l'escena del cementiri, quan el criat de Don Joan, veient bellugar-se l'estàtua del comanador, exclama «Déu m'empari», aquest «Déu m'empari» també ha estat suprimit (també la censura m'ha enfonsat pel mateix procediment, dues traduccions).

Tinc entès que el teu fillastre és metge a Lausanne. ¿Podries donar-me'n el nom i l'adreça? És per al meu fill, metge, que treballa a Suïssa a la casa Ciba i que voldria informar-se sobre l'exercici de la medicina en aquest país (*).

803. L'hem datat gràcies a la carta al mateix Gassol del 4 de novembre de 1963.

804. Sobre l'estrena i edició de l'obra, vegeu també la carta a Gassol del 4 de novembre de 1963.

Amb els millors records, una bona abraçada per a tots dos

F. Soldevila

(*) Si tu li escrivissis anunciant-li la visita, t'ho agrairia molt.⁸⁰⁵

805. Es tracta d'una nota feta pel mateix Soldevila.

408. A Ventura Gassol i Rovira

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ventura Gassol. Carta manuscrita en paper imprès: «Institut d'Estudis Catalans».

4.XI.63

Estimat amic,

Rebudes les teves dues cartes. Agraïdíssim. El meu fill ja ha rebut la que tan gentilmente vas adreçar-li i em diu que t'escriurà i que telefonarà al teu fill per saber quan el podrà rebre. ¿Cal dir fins a quin punt li estem agraïts, i t'estem agraïts? Encara que tot plegat no arribés a cap resultat concret, la sola sollicitud amb què ens heu atès ja mereix la nostra gratitud.

Bé, finalment s'ha estrenat el *Don Joan*.⁸⁰⁶ Una vetllada de gran entusiasme. Si rebeu el *Diari de Barcelona* l'haureu vist reflectit en la crònica de Maria Luz Morales, amb grans elogis per a l'obra i per a la interpretació.⁸⁰⁷ No es podia demanar més. També en Martí Farreras⁸⁰⁸ en el *Destino*, ha publicat una crítica entusiasta. Però, amic meu, calia comptar amb els altres crítics, els Marsillach⁸⁰⁹ i Ca, que han semblat dir: «Ara és la nostra!» i s'han abraçat com una canilla rabiosa damunt el meu Don Joan i de retruc damunt meu. Calia comptar-hi, és cert; però no fins a un tal punt d'animositat. La gent, especialment, la que ha assistit a la representació, es pregunta què passa? N'hi ha que hi han assistit per veure d'esclarir-ho. Per sort al públic li agrada, i la part còmica de l'obra (actes primer i segon) el diverteix extraordinàriament. Ara la incògnita és si un cop finides aquestes diades, el públic seguirà acudint-hi i si serà superable l'impacte de la crítica adversa damunt el lector inadvertit. Ja veuré de fer-te arribar l'obra. ¡Com desitjo que t'agradi i que puguis fer alguna cosa per ella! És una batalla que lliurem, perquè no és sols la meua obra el que els crítics han volgut enfonsar, sinó la temporada, que s'anunciava renovadora.

Una bona abraçada que us enclogui a tots dos.

Vostre

F. Soldevila

806. Es va estrenar al Teatre Romea el 29 d'octubre de 1963, a càrrec de la companyia de Pau Garsaball.

807. La periodista i escriptora Maria Luz Morales Godoy (la Corunya, 1889 - Barcelona, 1980).

808. El periodista Celestí Martí i Farreras (Manresa, 1929-1988).

809. El periodista Lluís Marsillach i Burbano (Barcelona, 1906-1970), pare de l'actor Adolfo Marsillach Soriano.

Per si no les has pogudes veure, t'adjunto les dues esmentades crítiques.⁸¹⁰ Quant a l'obra, que vaig editar en edició de bibliòfil,⁸¹¹ ja he trobat qui podrà fer-te-la arribar: un amic comú que va a París en cotxe i que d'allí estant te l'enviarà (és una mica voluminosa). En lllapis t'hi hauré marcat algunes supressions de cara a la representació, perquè l'obra resultava una mica llarga i hauria excedit l'hora de plegar.

810. En una, la de Joan Pedret Muntañola, es deia: «en general se evidencia la compatibilidad del tema con el lenguaje en que se ha escrito y la imposibilidad de alcanzar la gracia, el donaire y la grandeza del personaje zorrillesco [...] se echa al vino de la exaltación del "Tenorio" de su patética locura sin compensarlo con otros valores equivalentes fruto de una creación más independiente y de alcances propios» («Estreno de Don Juan, de Fernando Soldevila», *La Vanguardia Española*, 31 octubre 1963, p. 31).

811. Publicada, el 1960, als Tallers Gràfics de Joan Sallent, de Sabadell, amb gravats d'Emili Grau Sala (Barcelona, 1911 - París, 1975).

409. A Ramon Arrufat i Dídac de Sagarra⁸¹²*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ramon Arrufat. Carta manuscrita.*

Barcelona, 9.XI.63

Srs. Ramon Arrufat i Dídac de Sagarra

Distingits amics,

Vaig rebre la vostra amable carta, tan benevolent per al meu *Don Joan*, tan plena d'afecte i de respecte envers mi, i tan indignada envers la crítica que, amb sols dues excepcions —Maria Luz Morales i Martí Farreras— s'ha esforçat a enfonsar la meva obra.⁸¹³ Cregueu que agraeixo de tot cor no sols les vostres paraules, sinó també el simple gest d'acudir a manifestar-me, en aquestes circumstàncies, els vostres sentiments d'amistat i el vostre entusiasme per l'obra tan hostilment tractada.

Ben cordialment us saluda,

F. Soldevila

812. L'escriptor i polític Ramon Arrufat i Arrufat (les Borges Blanques, les Garrigues, 1897 - Barcelona, 1981) i el publicista i escriptor Dídac de Sagarra.

813. El 7 de novembre de 1963 li havien escrit una carta de felicitació on li deien: «aixequem nostra més justa protesta contra aqueixa crítica —Mercè Bruquetas ens ha dit, irònicament, que crític, a vegades ve de "crític", i potser tingui raó— que ha tingut cura de tirar-vos la vostra magnífica obra per terra, no mirant que el vostre prestigi, que és una institució a casa nostra, està per damunt de tots ells» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ramon Arrufat).

410. A Josep Manuel Piniés i Ametlló

Arxiu personal de Josep Manuel Piniés i Ametlló. Carta mecanografiada en paper imprès d'«Archivo de la Corona de Aragón. Condes de Barcelona, 2. Tel. 223003. Barcelona».

20.XI.63

Sr. J. M. Piniés i Ametlló

Estimat Sr. Piniés,

Li prego que m'excusi d'haver trigat tants dies a respondre a la seva amable carta de l'11 d'octubre prop passat. Li agraeixo molt, com sempre, les seves esmenes i observacions a la meua *Història d'Espanya*, com també —no cal dir-ho—, la bona impressió que li ha merescut el vol. VI. Voldria que també el meu *Don Joan*, si va assistir, com m'anunciava, a la seva estrena, o a qualsevol altra representació, li hagués produït una impressió favorable. Però la major part de la crítica me'l va deixar tan maltractat, que fóra gosadia permetre que no hagués decebut la seva il·lusió pel bon teatre.

Sia com sia, sap com estima la seva opinió i la seva col·laboració

F. Soldevila

411. A Martin H. Bush⁸¹⁴

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada. [Novembre de 1963]*⁸¹⁵

Mr. Martin H. Bush, Deputy Administrator of Manuscripts at the Library of Syracuse University, New York

Dear Mr. H. Bush:

Many thanks for your letter and for your kind offering to create a Manuscript Collection with my name at the Syracuse University. Believe me I have highly pride this honour. But I have no much manuscripts, because I typewrite directly my works, and I would like that the most remain in Barcelona, my home. However, if some manuscripts would suffice, I should choice a few for your Library. It should be a pleasure for me and an homage to the Syracuse University.

Your sincerely,

Ferran Soldevila

814. L'historiador i consultor d'art, i educador, Martin H. Bush, nascut el 1932, era aleshores responsable de la secció de manuscrits de la Biblioteca de la Universitat de Syracuse, a Nova York. Gràcies a aquestes cartes (vegeu també les del 28 de febrer de 1964, març de 1964 i agost-setembre de 1964) sabem el destí d'alguns dels manuscrits soldevilians.

815. Posem aquesta data perquè en el Fons de Ferran Soldevila de l'Arxiu Nacional de Catalunya s'ha conservat la carta de resposta de Martin H. Bush, del 2 de desembre de 1963. També hi ha la carta inicial, on es fa la petició del material, datada el 4 d'octubre de 1963.

412. A Joan Triadú i Font i altres⁸¹⁶

Arxiu personal de Joan Triadú. Carta mecanografiada, escrita en paper imprès: «Editorial Alcides, Pelayo, 42, 3ª, 2ª Barcelona-1».

Barcelona, 2 de desembre del 1963

Benvolgut Sr. i amic:

L'Editorial Alcides es proposa la publicació d'una obra, la necessitat de la qual es fa sentir fa molt de temps: un *Diccionari biogràfic català*, que compregui un nombre considerable d'articles corresponents a la gran majoria dels fills de Catalunya que, al llarg dels segles, s'han distingit en una forma o altra.⁸¹⁷ A aquest fi preparem una àmplia col·laboració ben retribuïda; i gosem demanar-vos que hi participeu. En enviar-nos la vostra acceptació, us preguem d'adjuntar-hi una llista de les biografies de la vostra especialitat que us fóra plaent de redactar.

Com que l'elaboració de l'obra ja es troba en marxa, us agrairíem una ràpida resposta. I, amb els nostres agraments anticipats, us saluda cordialment,

Ferran Soldevila. Director

816. Hem pogut aplegar un conjunt de cartes mecanografiades amb el mateix text i trameses en dies consecutius. Aquí reproduïm només la de Joan Triadú, però també n'hi ha una adreçada a Ventura Gassol, del dia 3, en la qual hi ha una nota manuscrita a peu de pàgina que diu: «germà espero que has rebut un gros llibre» (Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ventura Gassol). Dues més, del dia 4, adreçades, respectivament, a Pere Català Roca (Arxiu personal de Rafael Dalmau - Pere Català Roca) i a Pere Voltes Bou (Arxiu personal de Pere Voltes i Bou). I una darrera adreçada a Josep Lladonosa, del dia 5 (Arxiu personal de Josep Lladonosa).

817. Finalment, aquest diccionari no es publicà. Vegeu, més endavant, la carta a Joan Triadú de final de 1963 - principi de 1964.

413. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

des. 1963

Sr. Pèire Roqueta⁸¹⁸

Molt estimat amic,

He rebut una carta del prof. Guiter⁸¹⁹ de la Universitat de Montpeller (ho creurieu?) fent, respecte a aquesta Universitat, una proposta semblant a la que vós em vau fer respecte a la d'Aiz. Això per al cas que no sigui doctor *honoris causa* d'alguna altra universitat francesa. He hagut de respondre-li que no ho sóc, però que s'està tramitant la mateixa qüestió a la Facultat de Lletres de la Universitat d'Aiz, i que, naturalment, aquesta universitat té la primacia. M'ha semblat que era convenient que us ho digués, perquè, en cas que sorgís algun inconvenient per a l'èxit de la proposta del professor [en blanc], sapigueu que una altra possibilitat existeix.

Per cert que ha estat a Barcelona i hi ha donat una conferència el prof[essor] Andreu Jourda-Ruan, de la Universitat d'Aiz. I, per una confusió de dates jo no l'he pogut veure. I m'ha sabut molt greu, sobretot perquè, segons m'ha dit en Tasis Marca,⁸²⁰ el dit professor s'interessa per la qüestió del meu doctorat. Suposo que deu ésser amic vostre. Excuseu-me, si us plau, prop d'ell.

Una bona abraçada i gràcies de tot.

F. Soldevila

818. Aquí utilitza la forma occitana tant del nom com del cognom, cosa que fa per primer cop en tota la seva correspondència.

819. El químic, filòleg i escriptor Enric Guiter (Ceret, Vallespir, 1909 - Perpinyà, 1994), que era titular de la càtedra de lingüística romànica a la Universitat de Montpeller (1964-1978).

820. Rafael Tasis i Marca (Barcelona, 1906 - París, 1966).

414. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

21.XII.63

Molt estimat amic,

Ja fa bastants dies que us vaig escriure a propòsit d'una carta que havia rebut del prof. Enric Guiter, de la Universitat de Montpeller, oferint proposar-me per a Doctor *Honoris Causa* d'aquella Universitat. Com que d'un temps a aquesta banda observo certes anomalies en la meva correspondència, em pregunto si no heu rebut la meva carta. Us hi dea que la meva resposta al prof[essor] Guiter havia estat en el sentit que havia rebut una oferta semblant per a la Universitat d'Aiz, i que ella tenia la primacia. I que, en cas que hi hagués alguna dificultat per part de la Universitat d'Aiz, ja l'avisaria. Us agrairé molt si podíeu obtenir alguna informació del prof[essor] Palanque sobre l'estat en què es troba la qüestió.

I res més per avui, sinó desitjar-vos un bon Nadal i un feliç Any Nou.

Sempre vostre devot amic

F. Soldevila

415. A Pere Voltes i Bou i altres

Arxiu personal de Pere Voltes i Bou. Carta mecanografiada, escrita en paper imprès: «Aymà s. a. Editora. Travessera de Gràcia, 64. Tel. 228 98 65. Barcelona (6). Apartado 12.002. Dir. Telefónica: AYMOL». [Final de 1963 - principi de 1964]⁸²¹

Distingit senyor i amic,

La crisi de l'Editorial Alcides havia deixat aturada l'elaboració d'un *Diccionari Biogràfic Català* quan tot just havia començat. Mai no vam, però, renunciar a la continuació d'una obra que creiem necessària i útil. Així mateix ho ha cregut l'Editorial Aymà, i avui podem anunciar-vos que la dita Editorial es disposa a reprendre la tasca mig abandonada.

La nostra intenció és de realitzar una obra essencialment informativa, però tan rigorosa com ens sigui possible. Volem defugir els procediments típics en l'elaboració d'aquesta mena d'obres i encarregar les biografies a autèntics especialistes. Per aquesta raó hem pensat en vós com la persona més indicada per encarregar-se dels articles d'escriptors del segle xx.

Ens plau d'informar-vos, també, que el tipus de retribució, que era de cent pessetes el full holandès, ha estat elevat des d'ara a cent-cinquanta pessetes.

Us preguem de respondre'ns el més aviat possible i no cal dir que fóra per a nosaltres motiu de satisfacció que ho féssiu en sentit afirmatiu. En aquest cas us trametrem immediatament la llista de biografies a vós atribuïdes, ensems amb les normes pertinents per a la redacció (extensió, ordre a seguir, abreviatures, etc.).

Esperant tenir ben aviat notícies vostres, us saluda cordialment

F. Soldevila

Podríeu fer ja des d'ara una biografia de l'Arxiduc? Un parell o tres de quartilles holandeses a màquina. Aviadet, si pot ser. Afectuosament F. S. També la biografia d'Antoni Brusi i Ferrer.⁸²²

821. Una altra carta idèntica la va rebre, segurament entre d'altres, Joan Triadú (Arxiu personal de Joan Triadú). Les dues que hem recollit eren sense data, però pensem que deuen ser de final de 1963 o principi de 1964. L'editor Jaume Aymà i Ayala va morir el 1964, el mateix any que Joan B. Cendrós adquirí la seva editorial.

822. Aquesta postdata és manuscrita en la carta a Pere Voltes, que és l'única que en té. Antoni Brusi i Ferrer (Barcelona, 1815-1878), propietari i director del *Diario de Barcelona*.

416. A Josep Fontbernat i Verdaguer⁸²³

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

Barcelona, 7.I.64

Car amic Fontbernat,

L'excel·lent actor Pau Garsaball m'ha demanat si coneixia algú que tingués intervenció a Ràdio Andorra. He pensat tot seguit en vós i he recordat el nostreencontre, a primers de setembre prop passat. I m'ha demanat que us escrivís.

Vet aquí de què es tracta. Aquest xicot ha tingut una sèrie de contratemps aquests darrers mesos. La temporada teatral empresa per ell ha estat un desastre econòmic; la crítica oficial li ha estat (ens ha estat) terriblement adversa; ha perdut una respectable quantitat de diners; ha hagut de sotmetre's a les exigències dels propietaris del Romea renunciant al contracte signat; i, per acabar-lo d'enfonsar, el governador civil⁸²⁴ li ha posat una multa de vint-i-cinc mil pts. per haver posat una llaçada catalana a la corona dedicada per la Companyia a Maria Vila⁸²⁵ en l'acte de l'enterrament. No és sorprenent que l'home es trobi en un estat de pessimisme i de depressió, que l'ha dut a imaginar l'eixida que em porta a escriure-us. Hi hauria possibilitat de treball, en una forma o altra, a Ràdio Andorra, sia com a locutor, com a actor, o organitzant emissions d'obres teatrals catalanes, que ell podria gravar a Barcelona. Ara se celebrarà el centenari del teatre català, i això podria ésser-ne el motiu. Es tracta de proporcionar al nostre amic, que ara se sent desemparat, un refugi per una temporada, que li permeti d'asserenar-se i de refer-se, de retrobar el seu optimisme i de llançar-se novament a treballar en el teatre, que és el seu element.

Penseu-hi amic F[ontbernat], i tan aviat com us sigui possible digueu-me'n alguna cosa. Ja sé que el que us demano és probablement difícil. Però si podeu trobar una solució, no caldrà sinó que sigui passatgera, no dubto que fareu una bona obra.⁸²⁶

823. Josep Fontbernat i Verdaguer (Estanyol, Gironès, 1897 - Andorra la Vella, 1977), músic, militant d'Estat Català, diputat al Parlament de Catalunya per Esquerra Republicana (ERC), exiliat a França primerament i, tot seguit, a Andorra. En aquest darrer país, participà en programes radiofònics en català.

824. Antonio Ibáñez Freire (Vitòria, 1913 - Madrid, 2003), militar, va ser governador civil de Barcelona entre els anys 1963 i 1966, i ministre de l'Interior espanyol entre 1979 i 1982.

825. Maria Vila i Panadès (Barcelona, 1897-1963), actriu.

826. El mateix any 1964, Pau Garsaball obtingué un gran èxit comercial amb l'estrena d'*En Baldiri de la costa*.

417. Al Comitè del premi Nobel

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Teodora Lamadrid, 34
Barcelona
Le 22 de janvier 1964

Comité Nobel de l'Académie Suédoise
Börshuset
STOCKHOLM

Messieurs:

Je soussigné, ancien professeur de l'Université de Barcelone, membre de la Real Academia de Buenas Letras et de l'Institut d'Estudis Catalans, Archiviste de la Couronne d'Aragon, professeur d'Histoire de Catalogne aux Estudis Universitaris Catalans, ai l'honneur de m'adresser à vous pour soumettre à votre considération le nom de Josep Carner comme candidat au prix Nobel de Littérature de 1964.⁸²⁷

Josep Carner, âgé de 79 ans, est un grand écrivain catalan, né à Barcelone. Il s'est distingué comme poète lyrique, comme prosateur, comme auteur dramatique. Il a traduit au catalan des ouvrages importants de la littérature universelle.

Ses travaux littéraires allaient au pair avec ses fonctions dans la diplomatie; en qualité de consul, il a exercé sa représentation en divers pays.

Eloigné de son pays depuis 1939, date de son exil, il réside à Bruxelles, où il a été professeur à l'Université et il a toujours poursuivi son oeuvre magnifique en langue catalane.

Je vous prie d'agréer, Messieurs, l'expression de ma très haute considération

Ferran Soldevila

827. L'any 1962 ja es va constituir a Barcelona un comitè d'escriptors per presentar la candidatura de Josep Carner al Comitè Nobel de literatura d'Estocolm. Tot i que no li fou concedit aquell 1962, els intents es perllongaren durant els anys immediatament posteriors. La campanya no reeixí, però serví per a divulgar i prestigiar l'obra del poeta.

418. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita.

20.II.64

Estimat amic,

Fa temps que us haig d'escriure; però no voldria causar-vos cap decepció dient-vos —com haig de dir-vos— que, seguint el consell del professor Jourdà («saisir au bond? l'offre de Montpellier») vaig acceptar l'ofertament de la facultat montpellerina. Em va semblar que, no essent segur l'èxit de la meua candidatura, em convenia aprofitar una primera oportunitat amb la universitat que proposava immediatament el meu nom, com era el cas de Montpellier. Tot seguit d'haver rebut la vostra vaig escriure al prof. Guiter, el qual em va respondre que, si enviava tot seguit el *curriculum vitae* i la llista de publicacions, encara arribaria a temps.

No és que em faci massa il·lusions. Ja sé que, havent d'intervenir en la qüestió elements oficials, la qüestió presenta les seves dificultats. Però no us en preocupeu, estimat amic: em faria goig d'obtenir el títol per una universitat francesa, però tampoc no em produiria cap seriosa contrarietat. I, quant al meu agraïment envers vós, el teniu des que vau tenir la iniciativa a favor meu.

Una altra cosa que em preocupa. Madame Pin em va dir que li plauria de fer una conferència a Barcelona sobre Philadelphie de Ger[de], jo vaig oferir-me a ocupar-me'n.⁸²⁸ Però aquesta figura és aquí tan poc coneguda (per no dir gens) que no trobo qui s'hi interessi. I em resulta difícil de dir-l'hi. ¿Podríeu vós comunicar-li, discretament, aquesta impressió? Us ho agrairia. Ben cordialment us saluda,

F. Soldevila

828. «Philadelphie de Gerde», pseudònim de la poetessa occitana Claude Duclos (Baniòs, Alts Pirineus, 1871 - Gerda, Alts Pirineus, 1952).

419. A Martin H. Bush

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

February 28, 1964

Mr. Martin H. Bush
Library, Syracuse University
Syracuse, New York

Dear Mr. Bush,

As I told you on my letter, some times ago, I have choiced some manuscripts of my works, and I shall send you a parcel for ordinary but registered post. The choiced manuscripts are:

a) The original of my *Història de Catalunya*, curs mitjà «Associació Protectora de l'Ensenyança catalana», Barcelona, 1923; 2ª edició, 1932, 3ª edició, 1937; 4ª edició, 1956, with the title of *Resum d'Història de Catalunya*.

b) The original of *Pere II el Gran*, little biography of Peter the Great of Catalonia and Aragon, published on 1953, «Col·lecció popular Barcino».

c) The manuscript original of my dramatic work *Don Joan*, published on 1961. Edition of Bibliophile, with illustrations of the painter E. Grau Sala.

So you shall have a specimen of my activities.

Believe me, dear Mr. Bush, yours sincerely

Ferran Soldevila

P. S. I would like to have a xerox copie of the ms. a).

420. A Martin H. Bush

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [20 de març de 1964]*⁸²⁹

Dear Mr. Bush,

Thank you very much for your aerogramme of March 7. You shall find on the parcel some change: instead of the little biography of Peter the Great you shall find a biography of James the first, the Conqueror; the original of king Peter is typed not me. Moreover: I announced in my letter the envoy of the original manuscript of a dramatic comedy *Don Joan*. I have not found this manuscript a very little writing-book [paraules il·legibles] I hope it will appear.

829. En la carta de resposta que Martin H. Bush adreça a Soldevila el 21 d'abril de 1964 (i que es conserva a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila), diu que ja havia rebut la carta de Soldevila del 20 de març.

421. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón». [Març de 1964]

Benvolgut amic Mercader,

Vaig rebre els tiratges a part de la seva recensió de la segona edició de la *Història de Catalunya*, i no cal dir amb quant d'interès vaig llegir-la i com li estic agraït de la feina que hi ha esmerçat i de la importància que li ha adjudicat. Molt escaient el títol que hi ha posat.⁸³⁰ A través de la recensió de la meua *Història* es pot seguir així el descabdellament de la historiografia catalana o sobre la nostra història durant un quart de segle.

No perquè la tasca sigui peremptòria (de moment tenim un marge de temps), però sí perquè així, de mica en mica, s'ho trobarà fet, no oblidi de les injeccions que jutgi oportú de fer als seus capítols de la *Història dels catalans*.

També podria començar a redactar algunes biografies per al *Diccionari biogràfic*. De moment les de la A, B i C.

Alòs, Josep:⁸³¹ unes quantes ratlles, no més de mitja quartilla holandesa de 30 × 60. Dates, obres i alguna altra dada biogràfica.

Ametller⁸³² (més llarg que l'anterior, però no més de mitja quartilla).

Aner, Felip.⁸³³

Badia, Domènec:⁸³⁴ una quartilla màxim.

Baró de Castellet:⁸³⁵ unes quantes ratlles.

Caresmar:⁸³⁶ una quartilla.

De moment ja té feina. A mesura que ho tingui, li agrairé que m'ho vagi enviant. I molt agraït. Cordialment

F. Soldevila

830. «Veinticinco años de historiografia catalana. A propósito de la segunda edición de la “Historia de Catalunya” de F. Soldevila», *Hispania*, vol. xxiii, núm. 92 (1963), p. 606-623.

831. Antoni d'Alòs i de Rius (Moià, 1693 - Barcelona, 1790), que va ser governador militar de Girona (1762) i capità general de Mallorca (1764).

832. Francesc d'Ametller i Perer (Barcelona, 1653 - Madrid, 1726), jurista i polític felipista.

833. Felip d'Aner i d'Esteve (Aubert, Vall d'Aran, 1781 - Portugal, 1812), diputat a les Corts de Cadis.

834. Domènec Badia i Leblich (Barcelona, 1766 - vora Damasc, 1818), «Alí Bei», arabista i aventurer.

835. Marià d'Alegre i d'Aparici (Barcelona, 1756-1831), militar, aristòcrata i polític.

836. Jaume Caresmar i Alemany (Igualada, 1717 - Barcelona, 1791), historiador i eclesiàstic.

422. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita.

Barna, 3.IV.64

Amic Mercader:

Vaig rebre la seva carta i les fitxes per al *Diccionari Biogràfic*. Van bé i ja han passat a formar part del fitxer. Vulgui'm dir què caldrà fer amb la retribució: si li va bé li faré enviar el montant per gir postal. Ara pot continuar amb altres personatges. Així de mica en mica li semblarà que, sense costar-li gens, s'ho ha trobat fet.

D'acord amb el que em diu de la *Història dels Catalans*.⁸³⁷

837. No hi ha ni el comiat habitual ni la signatura. Podria ser que hi hagués un altre full extra-viat.

423. A Pau Garsaball i Torrents

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada.

Barcelona, 22 d'abril de 1964

Sr. Pau Garsaball

Estimat amic,

Em sap molt greu de no poder assistir al sopar que us dedica la Penya Santamaria.⁸³⁸ El nostre benvolgut President Antoni Bergós⁸³⁹ podrà dir-vos que, en saber la data del vostre homenatge i constatar que aquell vespre jo havia de trobar-me a l'illa de Sardenya, vaig inquirir si no hi hauria possibilitat d'avançar d'una setmana l'acte que s'estarà celebrant quan rebreu aquesta carta; però les convocatòries ja havien estat circulades, i no fou possible. Per això us envio per escrit la meva adhesió a l'homenatge merescut: homenatge, per part meva, no sols d'admiració, sinó també de gratitud.

Perquè, a les causes que, per homenatjar-vos, tenen tots els qui, en aquesta hora, us volten afectuosament, s'afegeixen per a mi altres causes inoblidables. Vós heu encarnat altament dos dels meus personatges dramàtics: el Valentí de *L'Hostal de l'Amor* i el *Don Joan*. Així hem viscut plegats hores pròsperes i hores adverses. Jo no sé quines lliguen més. Però jo sé tot el que vau laborar perquè el meu *Don Joan* reeixís, i com vau lluitar coratjosament davant d'una sala a vegades gairebé buida. I no he oblidat moments com aquell en què, semblant que l'obra a la fi reaccionava i el públic començava a acudir, vau dir-me: «Senyor Soldevila, estem sostenint un combat i anem camí de guanyar-lo».

No fou sinó un miratge. I poques coses van doldre'm tant —vós ho sabeu—, com el fet que el vostre esforç i la vostra il·lusió per la temporada que iniciàveu, topés amb el poc èxit de la meva obra.

Aquest vespre que un grup d'amics comença a fer-vos justícia, rebeu l'abraçada d'adhesió d'un amic que temps ha que us n'ha considerat altament mereixedor.

838. La Penya Santamaria era una associació literària i cultural creada per l'escriptor Joan Santamaria i Munné (Lleida, 1886 - Barcelona, 1955) per mantenir i difondre la cultura i les lletres catalanes. Després de la mort del creador, la penya adoptà el seu nom i creà un premi literari a la seva memòria, atorgat a obres de narració i teatrals.

839. Antoni Bergós i Massó (Lleida, 1899 - Barcelona, 1986), enginyer agrícola i advocat.

424. A Albert Bruckner⁸⁴⁰

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit. [Abril-maig de 1964]⁸⁴¹

Cher Professeur A. Bruckner

Je suis venu pour le week-end à Neuchâtel pour voir mon fils, qui vient d'entrer comme médecin dans l'Hôpital de la Ville [paraula il·legible] de Neuchâtel. J'aurais aimé aller jusqu'à Bâle et vous rendre visite et pouvoir parler un peu de l'Encyclopédie du Moyen Âge.⁸⁴² Mais j'ai le temps très juste et ce soir même je retourne à B[arcelone]. Il nous intéresserait surtout de dresser les listes aussi complètes que possible, des articles qui doivent former l'Encyclopédie, de la part relative à l'Espagne. Mais nous n'avons pas reçu des instructions dans ce sens. Je pense que ce qui intéresse pour le moment ce sont surtout les premières lettres: l'A, le B et le C.

840. El paleògraf i medievalista Albert Bruckner (Bâle, 1904 - Finkenberg, Tirol, 1985).

841. Hem datat el document gràcies a una carta que Bruckner adreçà a Soldevila el 15 de maig de 1964, que es troba en el mateix fons i que és clarament posterior a la que reproduïm aquí, ja que s'hi esmenten els noms dels col·laboradors catalans (Ramon d'Abadal i Martí de Riquer) i espanyols (Luis García de Valdeavellano i José Mª Lacarra) que havia proposat Soldevila en una carta que no hem localitzat.

842. *Enciclopaedia Medii Aevi Occidentalis*, projecte editat per Ernest Klett Verlag de Stuttgart.

425. A Pèire Roqueta

Arxiu personal de Pèire Roqueta. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

25.V.64

Estimat amic:

Mil regraciaments per la vostra carta, que em duu l'agradable nova de l'elecció de soci pel Consell general del Felibritge en la seva reunió de la Santa Estela.⁸⁴³ De tot cor accepto la nominació i us prego de transmetre l'expressió de la meva gratitud a tots els membres del Consell general que han volgut honorar-me amb una tal distinció; la qual em lliga encara més estretament i més afectuosament a la terra provençal i a la projecció de la seva espiritualitat.

Per a vós, amic meu, que tant us desviviu per destacar la meva persona dins els cercles intel·lectuals de Provença, una bona abraçada d'agraïment i de germanor de

F. Soldevila

843. El Felibritge, com a moviment en defensa de la llengua i la cultura occitanes, fou creat el 1854 per Frederic Mistral. Ja des dels seus orígens mantingué una estreta vinculació amb literats catalans, fins al punt d'afirmar l'existència d'una realitat cultural i espiritual comunes entre Catalunya i Occitània. Molt abans d'aquest nomenament, Ferran Soldevila defensà els vincles catalanooccitans, ja des del primer terç del segle xx.

426. A Gerard Soldevila i Lepage

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita.

Palautordera, 7.VI.64

Estimat Gerard,

T'escric des de la balconada, ben reparat a la mandrosa, resguardat més o menys del sol per la glicina —un sol de juny que ja comença a cremar. Ja s'acosta l'arribada d'Eva i el nanotet, que aviat deixarà de ser-ho a jutjar per les fotografies (sembla haver crescut molt).⁸⁴⁴ A veure, si les tres setmanes que passaran aquí tindran un bon temps com aquest.

Des que he tornat del viatge a Sardenya, estic sol a Barcelona. La mamà no gosa allunyar-se de la casa, perquè no se n'allunyin els operaris. Finalment, han acabat els paletes, però encara falten els fusters i el lampista. La mamà els fa sirgar a base d'amenaçar-los amb una immediata pèrdua en la clientela. Ja veureu quin canvi s'ha produït en la cambra de l'àvia amb l'obertura de la finestra a la banda de ponent. No és la mateixa. Una transformació semblant ha tingut lloc en la cambra del damunt de la cuina amb l'eixamplament de la finestra. També hi ha hagut eixamplament del jardí. En fi, ja ho veureu tot.

Jo vinc cada final de setmana. Arribo dissabte a quarts de 3 i me'n vaig diumenge amb el tren de les 9 del vespre. A Barcelona me'n vaig de casa cada matí a quarts de 10 i no torno fins a les 10 del vespre. Dino al restaurant i tot seguit torno a l'Arxiu: on reposo una horeta abans de posar-me a treballar.

El treball avança bé. Ara la *Història d'Espanya* ja és totalment meva. Per al dia de demà que jo manqués, sàpigues que Ariel ha de fer-me dues liquidacions, una pel juliol del primer semestre i una altra pel gener del segon semestre. El pagament es fa una mica més tard. El mateix procediment amb la *Història de Catalunya*: 2 liquidacions. Ara també està en curs la *Història dels catalans*, de la qual, per la direcció tinc l'1 per cent del preu de venda, i pel 4art. volum que redactaré jo, el 9 %. (Per la *Història d'Espanya* i la de Catalunya el 10 %). A la mamà també li faig una nota així. Afegim el *Jaume I* i *Pere el Gran* de l'editorial Vicens Vives, que ara en farà la segona edició (de la qual també en tinc el 10 %, amb dues liquidacions cada any).

844. L'esposa de Gerard, Eva Trommer de Soldevila, i llur fill André (Andreu), que a l'estiu anaven a Palautordera.

Ja es va acostant l'hora de la meua jubilació de l'Arxiu. Fa pocs dies encara he tingut un ascens, a 3ª categoria. Com que vaig estar tant de temps fora del Cos, vaig perdre bastants llocs. Enyoraré el meu despatx amb la finestra damunt la galeria alta del gran pati, donant damunt la verdor de la parra i dels geranis, i amb una pau que ningú no torba.

I a tu, com et va? Fa temps que no ens dones impressions de l'hospital. Espero que tot va bé, i que el vell director a què et referies temps enrera va a l'hora com l'altre. De totes maneres el fet que hagi canviat de cotxe sembla indicar que, econòmicament, les coses et van bastant bé.

T'adjunto dues cartes que et són adreçades. L'una és una oferta d'un lloc ben retribuit, no sé pas on. L'altra és una demanda perquè et facis soci d'una entitat franco-espanyola.

Estem fent homenatge rera homenatge a M. Deffontaines,⁸⁴⁵ que ha estat destinat a Perpinyà en un lloc de director depenent de la Universitat de Tolosa. Té, però, la intenció de seguir vivint a Barcelona i anar a Perpinyà un parell de cops a la setmana.

Esperem aviat notícies vostres anunciant la vostra arribada, vull dir la d'Eva i Andreu. Llàstima que tu no puguis venir almenys uns quants dies.

Bones abraçades a tots tres de l'avi i àvia⁸⁴⁶

Yvonne i Ferran

845. Pierre Deffontaines (Llomotges, 1894 - París, 1978), geògraf, director de l'Institut Francès de Barcelona.

846. Aquest «i àvia», afegit per la mateixa Yvonne, que signa també la carta.

427. A Joan Fuster i Ortells

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta mecanografiada.

Palautordera, 27.VI.64

Sr. Joan Fuster
Sueca

Benvolgut amic,

Gràcies per la vostra carta i per les vostres gestions, tant més que fins ara, a part de la de Martínez Ferrando,⁸⁴⁷ m'és molt difícil d'obtenir col·laboració valenciana. Vaig demanar a l'Almela i Vives⁸⁴⁸ un quadern sobre «Tomàs Villarrova i la seva època», tema que ha tractat i que no deu oferir-li gran dificultat; va respondre'm afirmativament, ja fa més de mig any, i encara és l'hora que no l'he rebut.

No cal dir, doncs, que el treball d'Alfons Cucó⁸⁴⁹ serà benvingut. Potser vindrà canviar-li el títol i recomanar a l'autor que no obliidi que existeix la censura. Llargària, al volt de 50 quartilles holandeses a doble espai. Retribució, 2.000 pts.

Que el treball us sigui lleu i estimulant.

Ben cordialment,

F. Soldevila

Adreça més segura ara com ara: Arxiu de la Corona d'Aragó, Comtes de Barcelona, 2.

847. Soldevila reclama originals per a la col·lecció «Episodis de la Història», que dirigia. Jesús Ernest Martínez Ferrando va ser l'autor dels llibres *Pere de Portugal, rei dels catalans* i *L'infant Ferran de Mallorca*.

848. Francesc Almela i Vives (Vinaròs, 1903 - València, 1967), erudit, poeta i periodista.

849. El polític i historiador Alfons Cucó i Giner (València, 1941-2002), autor de l'estudi, que es va incloure en la col·lecció, *Aspectes de la política valenciana en el segle XIX*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1965.

428. A Gerard Soldevila i Lepage

Donació Gerard Soldevila. Carta mecanografiada.

Palautordera, 10.VII.64

Estimat Gerard,

Això s'acaba. Demà ens diran adéu Eva i el nen. L'àvia es quedarà a Palau: jo aniré amb ells a Barcelona, fins a l'aeròdrom. Ells t'explicaran moltes coses del seu sojorn a Palau, que per a l'Andreuet és solament la casa. Però ara ja sap que hi ha també Palautordera, perquè l'hi he ensenyat més d'una vegada des de la Gola del Llop, un dels nostres passeigs preferits. Cada tarda ell i jo, després de berenar, ens n'anàvem d'excursió. Aquesta tarda serà la darrera d'aquesta temporada. Les reprendrem al setembre.

Crec que trobaràs la dona i el fill una mica canviats. Tots dos s'han embrunit i s'han engreixat, com pots haver comprovat, perquè llegiràs aquesta carta després d'haver-los vistos. Te la portarà l'Andreuet mateix. També observaràs que idiomàticament el seu camp s'ha eixamplat notablement. Sosté converses en català amb l'avi i la gent del país, que està encantada de la seva simpatia i de veure que els entén. El Quim sosté llargues converses amb ell. El teu fill sap conquerir-se les gents. Si continua així, tindrà tots els camins oberts.

També ha progressat molt en el francès. Això fa l'entendrida felicitat de l'àvia, encara que els seus progressos li serveixin a vegades per dir-li coses com; «Non, je ne veux pas». És molt voluntariós, i quan ell diu: Nein, nein, nein; non, non, o no, no o quan diu: més, més, més, ja tens feina a aconseguir que rectifiqui. Quan l'avi, tot tocant el timbal, canta una «música», que diu ell, el «més, més», quan vol cessar no falla.

I què direm dels gossos i els gats, aquells sobretot. Quan, joves cadells com són, es llancen a grans corredisses i voltes i revoltes i bóts, ell vol ser-hi també. En fi, ell mateix t'ho deurà explicar eloqüentment. I Eva tindrà feina llarga a donar-te mil detalls de l'estada aquí, que em sembla que ha resultat reeixida.

També deurà parlar-te Eva dels meus negocis, el més important dels quals ha estat, recentment, la compra d'una parcel·la de terreny en una urbanització que s'anomena «Les colines de Sitges», damunt Sant Pere de Ribes. 20.000 pams, a cinc pts. el pam, o sia 100.000 pts. Després caldrà afegir-hi 20.000 pts per a la urbanització davant la parcel·la. La mamà estava una mica esverada, poc confiant com és en les meves condicions d'home de negocis. Però, des que el Sr. Esplà li ha dit que és una bona inversió, ja s'ha tranquil·litzat. Són tot de turonets i de valls, cobertes de pins. Contra el que el títol faria esperar no es veu el mar, i Sitges es troba a un

quart d'hora o vint minuts en cotxe. En fi, quan vindràs ho veuràs. Mentrestant, el valor del terreny anirà pujant. Oblidava de dir-te que d'entrada es paguen sols 30.000 pts. i la resta en 36 lletres mensuals de 1.944 pts.

Endavant. Que les coses et vagin bé.

Bones abraçades el teu pare

Ferran

429. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en targeta postal: «Archivo de la Corona de Aragón».

Palautordera, 24.VIII.64

Amic Mercader,

Celebro molt la notícia que em dona. Jo estic encara a Barcelona, de manera que em trobarà a l'Arxiu (millor que a casa) fins a la primera setmana de setembre inclosa. Si per casualitat no hi fos el matí que vingúes (a les tardes ara és tancat), pot deixar les quartilles als ordenances, que me les posaran damunt la meva taula.

Amb les meves salutacions per als seus pares, rebi el bon record del seu amic

F. Soldevila

430. A Martin H. Bush

*Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esberrany manuscrit. [Agost de 1964]*⁸⁵⁰

Dear Mr. Bush,

I received your letter of August 18 and the copy of my little *Hist[òria] de Cat[alunya]*. I thank you very much for your kindness, and, as you say, I am pleased, extremely Pleased, with de result. It is really, splendid. I shall not forget the Syracuse University and shall see about something else to hand to your Library.

850. L'esberrany no és datat, però com que és una contesta a una carta del dia 18 d'agost, segurament devia ser del mateix mes.

431. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en targeta postal: «Archivo de la Corona de Aragón».

Barcelona, 1 set. 1964

Benvolgut amic,

Rebuda la seva carta i rebut el paquet. Sense temps més que per desfer el paquet i llegir la carta, li n'acuso rebut, tal com vostè em demana. No crec que calgui retallar res de l'original. Abans estava bé, però ara estarà millor. I si a vostè li ha estat útil d'ampliar-ho, a nosaltres ens serà útil de llegir-ho.

Endavant amb Ali-Bey.⁸⁵¹ L'esperem.

Cordialment,

F. Soldevila

851. Mercader redactava «Domènec Badia “Ali Bey”» per a la col·lecció «Episodis de la Història».

432. A Joan Fuster i Ortells

Arxiu personal de Joan Fuster. Carta mecanografiada.

3.X.64

Benvolgut amic,

Fins ara no he pogut començar a llegir el treball que vau enviar-me, però ja pel tros que n'he llegit puc dir-vos que anirà.⁸⁵²

Molt agraït a vós i al vostre amic, us saluda cordialment

F. Soldevila

852. Fa referència a l'estudi d'Alfons Cucó ja esmentat.

433. A Georges Richard

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón».

Barcelone, le 26 octobre 1964
Adresse: Teodora Lamadrid, 34
Barcelone, (6)

Monsieur G. Richard, Recteur Magnifique de l'Université de Montpellier

Monsieur le Recteur,

Malgré n'avoir pas reçu, par une étrange confusion, la lettre que vous avez eu l'obligeance de m'envoyer m'annonçant la nomination de Docteur honoris causa de l'Université de Montpellier, je tiens à vous exprimer dès à présent, ainsi qu'à la Faculté des Lettres de votre Université, ma profonde reconnaissance pour la haute distinction dont vous avez voulu me faire l'objet.⁸⁵³ Les anciens liens de Montpellier et de sa fameuse Université avec la Catalogne, les liens d'amitié persistant jusqu'à nos jours, couronnés récemment par le jumelage entre les villes de Montpellier et de Barcelone, me portent à considérer l'honneur que vous me faites comme une des plus appréciées que j'ai pu recevoir.

Je serai très heureux d'assister le 6 de novembre à la séance inaugurale du cours, où mes collègues et moi serons accueillis.

Avec mes remerciements bien sincères, veuillez agréer, Monsieur le Recteur, l'expression de ma plus haute considération.

Ferran Soldevila
Membre de l'Institut d'Estudis Catalans
Ancien professeur de l'Université
de Barcelone

853. La carta en la qual se li comunicà la decisió de fer-lo doctor *honoris causa* la va rebre, segurament amb molt de retard, amb data del 3 d'octubre de 1964, ja que se'n conserva un duplicat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila.

434. A Rafael Tasis i Marca

Arxiu personal de Rafael Tasis. Carta mecanografiada.

Barcelona, 29 d'octubre de 1964

Estimat amic Tasis,

Les causes de gratitud envers vós se succeeixen amb tanta d'intensitat aquests darrers temps, que gairebé no arribo a expressar-vos el meu agraïment. A tots els motius enllaçats amb l'homenatge que els amics han volgut organitzar i en què vós haureu estat qui ha menat la iniciativa i la realització, el dia mateix dels meus setanta anys ha vingut a afegir-se, delicadament, aquest recull de poesies de Sant Joan de la Creu,⁸⁵⁴ amb la sorprenent versió francesa siscentista que l'acompanya, tot realçat amb l'esplèndida edició de Bibliòfil i el vostre prefaci, tan ajustat i tan reeixit en el doble aspecte crític i literari, i encara la vostra dedicatòria, que tant aprecio, perquè fins rebaixant-me la part que la vostra benvolença ha volgut posar-hi, resta sempre un motiu de satisfacció i de reconeixença per a aquell a qui s'adreça.

Aprofito aquesta avinentesa per reiterar —aquesta vegada per escrit— tot el meu agraïment als Santamaries,⁸⁵⁵ començant pel nostre bon amic Antoni Bergós, sempre desvivint-se pels altres.

Us saluda molt cordialment el vostre amic

F. Soldevila

854. El místic Juan de Yepes Álvarez (Fontiveros, Àvila, 1542 - Úbeda, Jaén, 1591).

855. Els membres de la Penya Santamaria.

435. A Joan Mercader i Riba

*Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en targeta postal: «Archivo de la Corona de Aragón». [Novembre de 1964]*⁸⁵⁶

Amic Mercader,

Sols dues ratlles per dir-li que el seu treball ha arribat a les meves mans i que l'he recorregut ràpidament. Molt interessant.

Una bona encaixada de

F. Soldevila

856. Sense data. El mata-segells porta la data del 4 de novembre de 1964.

436. A Maria Borràs de Quadras

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Còpia mecanografiada en paper imprès: «Institut d'Estudis Catalans».

28.II.65

Sra. Maria Borràs, Vda. Cruzet
Ciutat

Distingida amiga,

Li agraeixo molt que m'hagi estalviat la iniciativa d'escriure-li sobre la qüestió de les 4 cròniques; però em dol que m'hagi pogut creure culpable de l'empantaneigament que pateixen, quan me'n considero totalment innocent.⁸⁵⁷ Pensi que, pel cap baix, fa dos mesos que no he vist cap galerada ni altra prova: pensi —ho tinc anotat— que el dia 17 d'agost de l'any passat vaig lliurar a En Miracle⁸⁵⁸ des del paràgraf 356 de la crònica de Jaume I fins al final, i que aquesta és l'hora que no m'han estat tornades corregides aquestes proves. Així ¿com és possible avançar? Si el linotipista no va més de pressa, ni en vint anys no haurem acabat. I el tal linotipista és un molt bon element en qui he trobat un col·laborador molt eficaç. Són vostès doncs, els qui han d'apressar la feina.

Jo, per la meua banda, faré tot el que pugui —i encara puc molt, si la salut no empitjora més del que ja ha empitjorat. Ja la tindrè al corrent de la marxa de la feina. El que demana En Miracle no condueix a res; no vindrà de les 48 hores que demana la darrera revisió abans del «bo per tirar». I quant als pròlegs, jo aprofito la intensa lectura de la correcció de proves per completar les notes per a una correcta elaboració.

D'altra banda, suposo que no ignora que la composició dels pròlegs anirà tota seguida, amb numeració a part, independent, doncs, de la impressió del text.

857. El llibre no es publicà fins al 1971 a la «Biblioteca Perenne» de l'editorial Selecta. La proposta de fer aquesta edició Ferran Soldevila la va rebre el 1948, tal com ell mateix va consignar en el seu dietari, el 3 de març de 1948: «En Cruzet, de la Casa del Llibre volia veure'm. Vol publicar dins la Col·lecció Perenne les quatre grans cròniques» (*Dietaris de l'exili i el retorn*, vol. II, p. 226). Diferents problemes econòmics es van afegir a la complexitat de l'edició de l'obra. Vegeu «L'edició de les quatre grans cròniques, culminació del projecte de tota una vida», dins la tesi doctoral d'Enric PUJOL, *Ferran Soldevila i la historiografia catalana del seu temps*, p. 981-994.

858. L'escriptor i gramàtic Josep Miracle i Montserrat (Barcelona, 1904-1998).

En fi, en aquest moment En Tebé⁸⁵⁹ m'anuncia la seva visita i ja de paraula podrem debatre tots els extrems de la qüestió. Mentrestant sàpiga'm disposat a secundar tots els meus esforços en una obra que m'interessa com a vostès i com interessava al seu marit. I afegeixo, com interessa al Sr. Recasens.⁸⁶⁰

Molt afectuosament la saluda el seu amic devot,

859. Tomàs Tebé, secretari de Josep M. Cruzet i director literari de l'editorial Selecta. Vegeu Albert MANENT, «Tomàs Tebé i el temps de la Selecta», a *El solc de les hores*, Barcelona, Destino, 1988, p. 141-148.

860. L'escriptor, banquer i mecenes Francesc Recasens i Mercadé (Reus, 1893 - Barcelona, 1965).

437. A Àngel Servet i Martí⁸⁶¹

Miscel·lània en homenatge a l'Àngel Servet i Martí (1920-1989), *Manresa, Bausili Indústria Gràfica*, 1991, p. 143. *Carta manuscrita*.

Palautordera, 14.VIII.65

Sr. Àngel Servet i Martí

Benvolgut senyor,

Gràcies per la vostra carta, que ha vingut a trobar-me en aquest recés i dur-me un testimoni més, valuós, de l'oportunitat del meu llibret sobre el Compromís de Casp.⁸⁶² Les vostres lectures sobre el tema donen més valor a la vostra opinió i no aneu, no, desencaminat quan us decanteu a pensar que no hi anava En Domènech i Muntaner.⁸⁶³ La seva equivocació respecte al títol resideix en el fet de posar des del primer moment les cartes damunt la taula i atraure's tot d'una la condemna dels qui ja van decidits a no deixar-se convèncer.⁸⁶⁴

Agraint també les vostres paraules de respecte i d'adhesió us saluda amicalment

F. Soldevila

861. Àngel Servet i Martí (Manresa, 1920-1989), filòleg.

862. Ferran SOLDEVILA, *El Compromís de Casp: Resposta al Sr. Menéndez Pidal*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1965. L'historiador castellà considerava que els catalans aplegats a Casp havien exercit el dret d'autodeterminació i fet un pas més per reconstruir la suposada unitat peninsular de l'Espanya visigòtica, cosa que Soldevila desmenteix. En la tercera edició de l'obra soldeviliana, de 1994, hi ha un prefaci on es fa un balanç sobre la intensa polèmica historiogràfica que aquest episodi històric, fins aquella data, havia suscitat.

863. Àngel Servet li havia escrit el 5 d'agost: «A través de vos mateix, de Domènech i Montaner, de Rovira i Virgili, del P. Miquel d'Esplugues, i àdhuc del doctor Torras i Bages, m'havia format un concepte ben definit de tota la farsa que va culminar en la Sentència de Casp. I així no és gens estrany que no pugui identificar-me amb certes afirmacions del P. Miquel d'Esplugues quan prova de justificar l'actitud de Benet XIII i de defensar la posició de sant Vicenç Ferrer, ni amb allò que el gran Bisbe de Vic exposa, en el mateix sentit, dins *La Tradició Catalana*; tampoc no és estrany que em decanti a pensar que potser Domènech i Muntaner no anava desencaminat del tot quan parlava d'"iniquitat"».

864. Lluís DOMÈNECH I MUNTANER, *La iniquitat de Casp i la fi del comte d'Urgell*, Barcelona, Llibreria Verdaguier, 1930.

438. A Joan Pons i Marquès

Arxiu personal de Joan Pons. Carta manuscrita.

Palautordera, 13.IX.65

Sr. Joan Pons

Benvolgut amic,

Em faríeu un gran favor si poguéssiu evacuar-me aquesta consulta. Temps enrera en una novel·la mallorquina, publicada, em sembla, per Raixa, vaig trobar que els mallorquins en un terme doble com ara a coll-i-be, invertien els termes i en deien, posem, a be-i-coll. El cas no era aquest i us el poso només com a exemple, perquè compreneu de què es tracta. Jo vaig creure que me'n recordaria del cas, i l'he oblidat totalment, com també de quina obra (novel·la o comèdia) es tractava. I em convindria molt retrobar l'exemple. Ben entès, no es tracta de trobar la font, sinó de reconstruir l'exemple —o els exemples, si n'hi hagués més d'un. A vós, o potser a algun amic se li acudirà. Com dic, em farien molt de favor, i ja us en resto molt agraït.

Em vau escriure llavors de l'anada a Saragossa. Però es va escaure que jo estava malalt i tampoc jo no vaig anar-hi. Per això no vaig poder-vos-en dir res.

Amb bons records per a En Llompart⁸⁶⁵ i altres amics, rebeu una bona encaixada del vostre amic

F. Soldevila

865. El poeta, assagista i editor Josep M. Llompart de la Peña (Palma, 1925-1993).

439. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada en paper imprès: «Aymà S. A. Editora».

30.IX.65

Sr. J. Mercader i Riba

Benvolgut amic,

Vaig rebre la carta que em va adreçar a aquesta editora, com vostè devia rebre una postal meva. Reitero el que li deia: li agrairia molt que volgués encarregar-se de totes les biografies de catalans que es distingiren durant la guerra Napoleònica, en una forma o altra, des del general Vives⁸⁶⁶ fins als afrancesats de relleu, passant pels màrtirs de la Ciutadella. Els que corren més pressa són aquells noms dels quals comencen per les lletres compreses entre la A i la L (primer volum). Havent fet ja unes quantes biografies, com ja heu fet, no us calen més instruccions.

La llargària, segons la importància del biografiat, d'un es quantes ratlles a una o dues quartilles holandeses. Deixeu de banda Capmany⁸⁶⁷ que ultrapassa el marc de la guerra.

Això és el que us demano, i espero que no em direu que no, perquè hi tinc molt interès: vós ho podeu fer molt bé.

Esperant notícies vostres i aviat les primeres biografies, us saluda amb l'afecte de sempre el vostre amic

F. Soldevila
Director

866. Pere Vives i Vich (Igualada, 1858 - Madrid, 1938), enginyer militar.

867. L'historiador i polític Antoni de Capmany i de Montpalau (Barcelona, 1742 - Cadis, 1813).

440. A Alexandre Galí i Coll

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Alexandre Galí. Carta mecanografiada en paper imprès: «Aymà S. A. Editora».

13. X. 65

Sr. Alexandre Galí

Estimat amic:

Us escric aquestes ratlles solament per recordar-vos, de cara al vostre treball futur, l'oferta que em va fer de redactar, per al nostre *Diccionari Biogràfic Català*, les biografies de tots els pedagogs que creureu dignes de figurar-hi. Us ho dic només com a recordatori que ha de figurar en la nostra correspondència. Estic segur que a vós no us calia.

Us agrairé que, quan us poseu a la feina, a mesura que tingueu unes quantes biografies me les aneu enviant a l'Editorial.

I res més per avui, sinó enviar-vos les meves més cordials salutacions.

F. Soldevila

441. A Yvonne Lepage

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Congresso Internazionale di studi sull'età Aragonese, Taranto, 27-30 ottobre 1965».

27.X.65

Estimada Yvonne,

Sols quatre ratlles per dir-te que ahir vaig arribar a Taranto una mica cansat, però bé. Ja deus haver rebut una postal que vaig enviar-te a Caen, pensant que ja no t'arribaria a Barbotan. Segueixo bé. Ja he fet la meva comunicació, que ha anat bé. Però l'orella és una olla, *quoiqu'on dise, quoique les médecins disent*. Per parlar de prop, va; per parlar de lluny, no; i amb els altaveus és catastròfic.

Ara, les 9 de la nit, me'n vaig a una recepció que ens dóna el President de la Província.

Je compte être à Barcelone le 1r. o le 2.

Je t'embrasse, ainsi qu'à Jeanne.

Ton petit qui t'aime

Ferran

442. A Isabel

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Esborrany manuscrit.

18.XI.65

Distingida amiga:

Aquest tractament que m'atreveixo a donar-li li dirà que, tal com vostè creu, jo sóc aquell bibliotecari de l'Institut de Maó dels anys 22-24. I encara que havia oblidat el seu cognom, crec que vostè no pot ésser sinó una *al·lota* menorquina que passejava cap-al-tard a Maó i que es deia Isabel com vostè —i a la qual jo deia Isabet, a la manera menorquina, provocant la seva rialla i la de la seva germana. Per més senyes, li diré que era esvelta, amb ull negres i cabells negres pentinats amb tirabuixons. Pot, doncs, desenganyar les seves amigues: com a individu del Cos d'Arxius que acabava d'ingressar, aquella era la primera plaça que ocupava. Pot també desenganyar-me, a mi, si vostè no és la que jo suposo.⁸⁶⁸ No crec, però, equivocar-me i em complau d'haver tingut notícies de vostè al cap de tants anys i em plau de saludar-la afectuosament.

868. En l'inèdit *Dietari de joventut (1922-1925)* de la Donació Eva Trommer, fa referència a una menorquina amb qui va tenir un «idil·li de mirades» en l'època del seu prometatge amb Yvonne, que podria ser aquesta mateixa Isabel o no (ell no en diu el nom, sinó que l'anomena amb un pseudònim o nom de casa). El 12 d'octubre de 1923 ja promès amb Yvonne, va escriure: «Viure aquí, en pau [a Maó] amb el sou de bibliotecari, casat amb una ninona com Na Romaneta, amb la qual vaig tenir un pur idil·li de mirades i que va anar-se'n a Barcelona [...] Fóra un camí, un camí més segur que el que probablement em tocarà emprendre». I abans, el 25 de maig de 1923, havia escrit: «Anys a venir, quin record tindrà de la meua estada a Maó? Com veurà aquesta cambra meua, i la biblioteca [...] i els ulls clars de Na Romaneta?»

443. A Elisabet Hérault

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Archivo de la Corona de Aragón». [Final de 1965 - principi de 1966]⁸⁶⁹

Ma chère Elisabet,

Nous avons reçu vos trois lettres en effet. Pas d'excuse possible. Mais Yvonne devient d'une paresse inconcevable pour écrire, et moi... moi j'ai été bien malade depuis cet été: une occlusion intestinale, qui heureusement n'a duré que quelques heures, mais qui m'a laissé bien fichu. Ce n'est que maintenant, grâce à un très bon médecin a qui je me suis confié et qui, avec une médication massive est en train de me rendre à la normalité. Tout cela a ralenti un peu mon travail, ce qui fait que je suis un peu en arrière et que ma correspondance en souffre, comme vous pouvez avoir remarqué.

Mais, enfin, voici quelques mots. Moi-même j'ai porté votre lettre à Charles⁸⁷⁰ et je la lui ai remis dans ses mains. Il continue la même chose, mais il y a plus de deux mois qu'il ne sort pas de la maison: la radio et la télévision sont presque toutes ses occupations.

Nous vous remercions beaucoup de vos aimables invitations. Mais nous ne pouvons faire de projets, qui dépendent, en grande partie, des plans de Gérard et famille. Je crois qu'ils devront venir à Palautordera au mois de juin et septembre. Yvonne, de son côté, a toujours le projet d'aller faire une cure à Barbotan. Mais il y a si longtemps qu'elle en parle sans jamais se décider! En plus de ses varices elle a eu une phlébite. La radio, le *Paris Match* et *Le Figaro* sont ses distractions préférées. Elle non plus ne sort pas de la maison.

Dernière nouvelle concernant Charles. Le médecin vient de lui accorder la permission pour sortir un peu le matin, lorsqu'il fera beau, prendre un peu le soleil.

Enfin, voilà quelques nouvelles de nous trois. Le silence est enfin brisé. Je vins de me débarrasser d'un travail que j'avais dans les mains depuis le mois de septembre. Cela a contribué aussi à me permettre de vous écrire.

Yvonne vois envoie bien d'amitiés. Un jour ou un autre, elle brisera aussi son silence. Un chaste baiser des

Soldevila

869. Anterior a la que li adreçà el 20 de febrer de 1966, reproduïda tot seguit.

870. El seu germà Carles Soldevila.

444. A Elisabet Hérault

Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Institut d'Estudis Catalans, Apart. 1146 Barcelona. Particular. Ferran Soldevila. Membre de la Secció Històrico-Arqueològica».

Le 20 février 1966

Ma chère amie,

Yvonne veut vous écrire et répondre à vos lettres. Mais comme je la connais et sais que sa paresse pour écrire prend des proportions inversemblables, je vous envoie quelques lignes pour vous exprimer nos condoléances. Malgré que nous n'écrivons pas, nous pensons bien à vous et nous commentons souvent votre courage et votre malchance.

Quant à nous, Charles est relativement un peu mieux, mais malheureusement, il ne peut pas, comme avant, prendre part à la vie normale. Il ne sort presque plus de la maison.

Yvonne est allée à Barbotan faire sa cure, et elle en est revenue enchantée. Ses jambes sont beaucoup mieux, les rhumatismes ont disparu, et elle a beaucoup plus d'entrain et compte retourner à Barbotan les premiers jours d'octobre.

Moi je suis de nouveau patraque. Je maigris, je perds des forces et soudain je suis à demi sourd, après quelques mois de m'avoir opéré d'une oreille.

Je regrette de ne pas pouvoir vous donner de meilleures nouvelles. Mais je viens de réussir un petit exploit. Yvonne, me voyant vous écrire, s'est assise près de moi, et m'a dicté un bon bout de la lettre. De sorte que la lettre est aussi à elle. Cela lui accorde un petit délai pour vous écrire: j'ai pu constater qu'elle a bien envie de vous dire beaucoup de choses.

Yvonne vous embrasse bien et je vous envoie mes meilleures amitiés.

Fernand

445. Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada.

Barcelona, 27.IV.66

Estimat amic Mercader,

Molt de goig m'ha produït la seva carta, sobretot perquè el veig en plena producció. Jo, com li van dir a l'Arxiu, estic passant una mala temporada. Fa més de tres mesos que a penes surto de casa. Vaig treballant, però limitadament a allò que puc fer sense acudir a Biblioteques i Arxius.

Estaré encantat que redacti alguns Episodis de la Història. Precisament, m'escasseja l'original i li agrairé que, tan aviat com li sigui possible, me n'envii algun. Tants com vulgui i del tema que vulgui. Ja sap que tinc tota confiança en vostè.

La *Història dels Catalans*, si bé lentament, va endavant. En Martínez Ferrando, per sort, ha deixat, es pot dir, la seva part redactada.

El *Diccionari biogràfic* Aymà anirà endavant; però de moment hi ha una pausa i es treballa *au ralenti*. Ja li avisaré la represa. Té cobrada tota la feina feta? Si no, pot cobrar-la.

Això és tot avui. Una bona abraçada del seu amic

F. Soldevila

446. Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta manuscrita en targeta postal: «Archivo de la Corona de Aragón».

Palautordera, 8 juliol, 1966

Vaig rebre la seva postal, i li agraeixo molt la molèstia que es va prendre de pujar fins a casa. He volgut aprofitar l'estiueig, a veure si em refaig totalment, cosa difícil als meus anys. De totes maneres no em puc plànyer, perquè realment he millorat molt, sobretot aquesta mesada que aviat farà que sóc aquí (el dia 13).

Molt li agrairé que, tan aviat com li sigui possible, enllesteixi el fascicle dels «Episodis de la Història» perquè ja no em queden reserves d'originals. Si, per guanyar temps el vol enviar directament al Sr. Rafael Dalmau, Bonavista 26, pral. Barcelona (12), potser serà el millor. Això tranquil·litzarà al Sr. Dalmau.

Em sap greu no haver-lo pogut veure. Potser quan torni a passar cap a Madrid. Pregunti a l'Arxiu. De tant en tant hi vaig.

Afectuosament el saluda

F. Soldevila

447. A Elisabet Hérault

*Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita.*⁸⁷¹

Palautordera, 21.VIII.66

Ma chère amie,

Je vous écris sans attendre qu'Yvonne le fasse, car je la connais et crains que votre carte reste sans réponse. Nous avons bien reçu votre lettre précédente. Lorsqu'elle est arrivée Yvonne avait fait une chute, et depuis lors elle à la jambe enflée. Elle venait de faire au mois d'octobre une cure à Barbotan pour les varices et alors lui avait très bien réussi. Nous aurions voulu vous inviter à Palautordera, mais cet été Gérard et famille sont venus plus tôt que d'habitude, plus une cousine d'Yvonne. Lorsqu'ils sont partis au mois de juillet, Yvonne avait la jambe tellement enflée et se sentait si fatiguée qu'elle avait grand besoin de repos. Ajoutez qu'une femme de ménage, qui venait l'aider quelques heures de la journée, est tombée malade et nous a quittés. Depuis lors, nous sommes seuls tous les deux, et grâce à cela elle peut faire son petit bonhomme? de chemise? tout en attendant le moment de retourner à Barbotan, si toute fois elle sent qu'elle a assez de forces pour faire le voyage. Voilà notre situation. Pensez qu'Yvonne a soixante-dix-sept ans et quoiqu'elle est toujours courageuse, cela compte. Mais je me suis refait passablement de mes anicroches, mais, sauf pour le travail, je ne suis plus comme avant: mes jambes n'ont plus la force ni la légèreté d'avant.

Maintenant parlons de Charles. Je ne sais pas si vous avez une idée de son état, le fait que vous lui ayez envoyé une carte me fait croire que non. Je suis allé chez lui et au moment de partir j'ai attiré sa fille Nuri hors de l'appartement, et je lui ai passé la carte qu'elle a gardé dans son corsage me disant: c'est égal il ne fait plus cas de rien. Songez qu'il y a longtemps qu'il n'écrit plus et ne lit même plus. Les filles le sortent en voiture et c'est la seule chose qu'il aime. Il passe ces heures à la maison à ne rien faire ou à regarder la télévision. Si j'avais pu être seul avec lui je lui aurais montré votre carte, voir quel effet cela lui produisait. Je demanderai à Nuri, si elle la lui a passé et qu'est-ce qu'il a dit. Nous avons offert à Rosaire de venir chez nous à Palautordera et s'y installer pendant quelques temps.⁸⁷² Il y a une autre cuisine. Et Charles pouvait sortir au grand air. Mais tant elle comme Nuri ont trouvé que ce ne serait une solution, car elles ont tout très bien organisé à

871. La lletra no és gaire clara.

872. L'esposa de Carles, Rosario Escandón de Guzmán (Cuba, 1895 - Barcelona, 1969).

Barcelone, et seulement ainsi elles peuvent de tirer d'affaire, car il donne beaucoup de travail. En plus il a toujours besoin de la surveillance du médecin.

Je regrette avoir vous donner de si peu encourageantes nouvelles.

Bien affectueusement

Fernand

448. Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada.

Palautordera, 7.IX.66

Benvolgut amic Mercader,

Vaig rebre la seva carta postal anunciant-me la tramesa a En Rafael Dalmau del seu episodi de la Història, que a hores d'ara ja deu ésser a Madrid, en poder de la censura.⁸⁷³ Com que vostè em mereix plena confiança, amb en Dalmau vam quedar que l'enviaria sense que jo l'hagués vist, perquè corria pressa tenir-lo aprovat. Ja teníem molt poques reserves. De manera que ha estat oportuniíssim. Mil gràcies.

El dia primer de setembre (abans, doncs, de rebre la seva postal) vaig demanar hora al Dr. Alzina Bofill.⁸⁷⁴ No n'hi havia fins el dia 15, i jo vaig acceptar-la, ignorant que vostè passaria per Barcelona el dia 13. Si ho hagués sabut, hauria ajornat uns quants dies la visita al metge, per evitar haver de baixar tan seguit a Barcelona; perquè encara estarem a Palautordera fins a final de mes. Jo he millorat força, però aquestes anades a Barcelona acostumen a fatigar-me força. Per això, tot i saber-me molt greu, a causa d'aquesta coincidència, que m'obligaria a fer dues anades massa immediates, o bé passar-m'hi tres dies, em veuré obligat a renunciar al goig de tenir una bona conversa amb vostè, que prou m'agradaria després de tant de temps... Llàstima per dos dies. Si vostè hagués marxat el 15, jo hauria baixat el 14, i el 15 al matí ens hauríem pogut veure a l'Arxiu.

Molt agraït, de tota manera a la seva intenció de venir-me a veure i al seu interès per la meva salut, i molt agraït també al seu estudi sobre el P. Caresmar i Mayans,⁸⁷⁵ li envia una bona abraçada el seu amic

F. Soldevila

873. Joan MERCADER, *Historiadors i erudits a Catalunya i a València en el segle XVIII*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1967.

874. Josep Alsina i Bofill (Palafrugell, 1904 - Calella de Palafrugell, 1993), especialitzat en medicina interna i nefrologia.

875. L'historiador i eclesiàstic Jaume Caresmar i Alemany (Igualada, 1717 - Barcelona, 1791) i l'erudit Gregori Mayans i Siscar (Oliva, Safor, 1699 - València, 1781).

449. A Josep M. Capdevila i de Balanzó

Arxiu Família Capdevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Clínica San José. Cirugía general. Hermanas de San José. Monegal, 1 - Cádiz, 6 Teléfono 227 1410 Barcelona - 6».

27.XII.66

Josep M. Capdevila⁸⁷⁶

Benvolgut amic:

Vés per on t'escric a la mateixa clínica on tu vas estar a la teva arribada. El dia de Nadal em van dur a casa la teva carta, i avui he entrat a la clínica per operar-me demà d'una hèrnia diafragmàtica.⁸⁷⁷ Malalt de temps, però especialment des de fa un mes que vaig tenir un vòmit de sang, fa tot aquest període que no he vist al meu germà. Però està molt malament i no té remei.⁸⁷⁸ Haurà estat un final tristíssim. No estranyis que no t'hagi escrit més. La seva malaltia fa anys que dura.

Celebro que segueixis treballant i que t'ocupis del l'obra d'En Pere Corominas,⁸⁷⁹ massa oblidat per les generacions actuals. El seu fill⁸⁸⁰ te'n sabrà grat: sé que estava queixós. No cal dir que jo, de la meua banda, estic a la vostra disposició.

Veurem com sortirem d'aquesta. Una bona abraçada del teu amic,

F. Soldevila

876. Amb Josep M. Capdevila i de Balanzó (Olot, 1892 - Banyoles, Pla de l'Estany, 1972) minigueren una amistat que fou especialment intensa durant la Guerra (ja que tots dos eren de la Institució de les Lletres Catalanes) i els primers moments de l'exili, però que no es va poder reprendre fins a 1965, quan Capdevila retornà del seu exili colombià.

877. Tres dies després de l'operació, segons va explicar el seu fill Gerard, va fer una aturada cardiorespiratòria que tingué unes seqüeles importants, ja que les seves forces minvaren notablement i la seva lletra esdevingué molt insegura i difícil de llegir. La recuperació fou molt lenta i no arribà a ser completa, tot i que continuà treballant fins gairebé al darrer moment, com evidencien les cartes aquí reproduïdes i els seus treballs dels darrers temps. Sobre la seva alta capacitat de treball malgrat la seva minsa salut, vegeu la carta que adreçà a Joan Mercader del 5 de novembre de 1969.

878. Carles morí el 10 de gener de 1967, a l'edat de 74 anys.

879. L'escriptor Pere Coromines i Montanya (Barcelona, 1870 - Buenos Aires, 1939).

880. El lingüista Joan Coromines i Vigneaux (Barcelona, 1905 - Pineda de Mar, Maresme, 1997).

450. A Josep M. Capdevila i de Balanzó

Arxiu Família Capdevila. Carta mecanografiada.

Palautordera, 27.III.67

Sr. J. M. Capdevila

Benvolgut amic:

La revista *Presència*, que m'ha estat reexpedida des de Barcelona, em recorda peremptòriament que estic amb deute amb tu.⁸⁸¹ M'ha costat molt de refer-me de l'operació —una hèrnia diafragmàtica— i, a part els treballs més precisos, he tingut abandonades altres activitats. T'agraeixo molt que m'hagis recordat i sobretot la lletra de condol per la mort del meu germà. El teu article sobre els començos i la finalitat del *Matí* fa molt bonic, i la revista, que desconeixia, és molt interessant.⁸⁸² Espero que la teva salut va per bon camí. A la clínica Sant Josep vaig parlar de tu amb el Dr. Boada, i vaig interessar-me per *Salus infirmorum*.⁸⁸³ Per Barcelona va córrer la veu que ja hi era. No va passar d'una conversa. Però pot interessar un refugi així. Que fóra indiscret demanar quines són les condicions de la pensió? Jo ara com ara sóc aquí, en la nostra casa de camp, i, si bé lentament, vaig millorant. Et desitjo un proper restabliment total.

Molt afectuosament

F. Soldevila

881. El setmanari *Presència* va ser publicat a Girona, a partir de 1965, per iniciativa de Manuel Bonmatí.

882. «La Història de la premsa catalana i El Matí», *Presència*, núm. 87 (4 març 1967), p. 8-9.

883. Residència de Banyoles on Capdevila era internat.

451. A Josep M. Capdevila i de Balanzó

Arxiu Família Capdevila. Carta mecanografiada.

Palautordera, 23.IV.67

Sr. J. M. Capdevila

Estimat amic,

Vaig rebre la teva carta i la revista *Palafrugell*, que desconeixia i que fa molt bona impressió, especialment gràcies al teu article «Entorn dels segles decadents». Veig que el teu llibre sobre Pere Coromines ja deu començar a prendre forma, i que, jutjant per aquest article, serà una obra evocadora, no sols de la seva figura concreta, sinó també d'ambients i figures altres que el protagonista. Tots t'ho agraïrem, i molt especialment En Joan Coromines, que té la impressió que el seu pare està injustament oblidat, i potser no li manca raó.

T'agraeixo molt les notícies respecte el preu de pensió de *Salus infirmorum*. Sempre és bo de saber on un es pot refugiar en cas de no poder disposar, com disposava ara, de companyia familiar. D'altra banda, ja he passat ara uns quants dies a Barcelona, i l'experiència, no ha estat pas contraproductent, ans al contrari. De moment, però, segueixo aquí.

Desitjant-te bona salut i bon treball, cordialment et saluda el teu amic

F. Soldevila

452. A Joan Sales i Vallès

*Arxiu personal de Joan Sales. Carta manuscrita.*⁸⁸⁴

Palautordera, 25.IV.67

Amic Sales,

Encantat i encara assaborint la mel de la seva carta. Li adjunto aquestes quartilles.⁸⁸⁵ Les dues primeres són encara del cap[ítol] primer, les següents del cap. II, que és bastant més llarg. Com veurà, l'obreta d'En Coromines m'ha fet molt de servei.⁸⁸⁶ La quartilla 22, com indico, caldrà revisar-la i completar-la. També la nota adjunta a la quartilla 21.

Ja deurà rebre les proves de la *Hist[òria] dels catalans*. Aquests capítols són més interessants que els anteriors.

Cordials salutacions a la seva muller. Una bona abraçada per a vostè del seu amic

F. Soldevila

884. Núria Folch, que ens facilità una còpia d'aquesta carta, va anotar-hi, al costat: «Hem marcat els límits de la carteta fotocopiada. Així ens arribà. Aprofitava qualsevol tros de paper. I no sé d'on es proveïa que els papers sencers no són de les mides normals de quartilla o holandesa o DIN o folio... En quant als sobres eren tots massa petits i les cartes s'hi inquirien plegant-les més que l'habitual».

885. Eren per al llibre de Ferran Soldevila *Què cal saber de Catalunya*, publicat el desembre de 1968 al Club Editor de Barcelona, amb notable èxit editorial.

886. Joan COROMINES, *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, Palma, Moll, 1965.

453. A Yvonne Lepage

Donació Gerard Soldevila. Carta mecanografiada.

Neuchâtel, 23.VI.67

Ma chère Yvonne,

Tu dois avoir reçu le télégramme que nous t'avons envoyé en arrivant à Neuchâtel, et tu sais déjà que tout s'est très bien passé. Et tout continue à bien se passer. J'habite le bel appartement de Gérard. Je dors dans le salon. Le petit, qui est aussi beau que dans les photos, entre le matin dès qu'il sent que je suis réveillé, et commence à faire des bonds et de la gymnastique entre les fauteuils et par-dessus les fauteuils, je suppose pour bien faire la digestion du petit déjeuner qu'il vient de prendre avec sa mère à la cuisine; puis il s'en va à la grande école. Avant-hier l'après-midi (mercredi, jour de fête) il est allé avec sa mère voir le cirque et s'est beaucoup amusé avec les clowns, aujourd'hui il est dehors toute la journée, parce qu'il y a une course scolaire, ce qui lui fait une grande illusion. Quant à moi, hier Gérard m'a emmené faire une ballade en auto et nous sommes montés au sommet du Jura, qui est tout près de Neuchâtel, au delà d'une large et belle vallée. Du sommet nous avons pu voir au lointain la Jungfrau, le Montblanc, etc. et même les Diablerets (que feien, pel nom, tanta gràcia, a la mamà).

Encara no he estat a Chavornay. Però se'n parla tot el temps. Il n'y a pas façon de s'entendre avec la femme du vieux médecin. Elle ne sait pas ce qu'elle veut et dit tantôt une chose comme une autre. Néanmoins il y a une autre solution possible. Il y a quelques mois, un médecin de Chavornay est mort et son installation est encore complète. Après demain Gérard doit aller le voir et traiter avec le neveu du défunt. Espérons qu'ils s'arrangeront.

A part le petit dont je t'ai déjà parlé, Gérard et Eva se portent bien. Eva a pris le dessus de l'opération d'appendicite.

C'est tout pour le moment. Peut-être qu'en dernière heure, il y aura quelque autre nouvelle. Meilleurs souvenirs à Jeanne. Ton mari qui t'aime et t'embrasse

Fernand

Ha tornat a passar el Calsamíglia? El núm. de telèfon és 222 08 31.

454. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada.

Palautordera, 9.VIII.67

Benvolgut amic Mercader,

He rebut el treball de Josep Riba, que m'anunciava en la seva carta i no cal dir que m'ha semblat bé i que el publicarem.⁸⁸⁷ Fins ara no he fet sinó recórrer-lo, però en tinc prou amb els mots de vostè. Ja sap que hi confio. El que potser no sap —i ara em refereixo al seu tre[ball] sobre en Vicens, que em va semblar molt bé dins el to apologètic que tenen aquests treballs— és que, abans de rebre'l dins el seu equip, En Vicens, que el sabia deixeble meu, em va fer una breu i intencionada consulta, que jo vaig respondre afirmativament.

La salut, d'aquella manera. El fet és que el temps passa i no acabo de centrar-me.

Sempre bon amic seu

F. Soldevila

887. Josep RIBA I GABARRÓ, *Un vilatge dels Cardona-Medinaceli a Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1968.

455. A Miquel Coll i Alentorn

Arxiu personal de Miquel Coll i Alentorn. Carta mecanografiada.

Palautordera, 29.IX.67

Estimat amic Coll,

M'he llegit i rellegit la seva carta. En la primera part, completament d'acord. En la repetició de la data de Montsó no crec que hi hagi cap error. «Equiparati» està per «equiparari», com vostè exposa i com figura correctament en l'edició de *Recerques i Comentaris*, pàg. 212.⁸⁸⁸ La qüestió de «cum qua haberitis regnum vel tantam...» ja m'ha preocupat més; però acabo donant-li la raó. No diria el «vel tantam», si no fos així. Però vol dir que caldria modificar gaire el passatge? Posi-hi el significat veritable i en paus. Ara, si li ha de donar massa feina, deixi'm cometre almenys aquesta errada i refuti-la tal com ho fa en la seva carta. Ja m'aconformo, en compensació de la feinada que li hauré donat. Però l'objecció és encertada.

Penso que no em deixo res, sinó repetir-li una vegada més les gràcies més agraïdes.

Sempre afectuosament

F. Soldevila

888. Ferran SOLDEVILA, *Recerques i comentaris*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1929. Es tracta d'un recull d'articles històrics que havien aparegut amb anterioritat, en la seva majoria, a la *Revista de Catalunya*. En l'estudi «¿Fou Aurembiaix d'Urgell amistançada de Jaume I?», hi va incorporar la transcripció del pergamí núm. 389 de Jaume I conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

456. Yvonne Lepage

Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila. Carta mecanografiada.

Chavornay, 2 nov. 1967

Ma chère Yvonne,

Quoique il y a quelques jours que tu dois avoir entre tes mains une première lettre et que je crois que je pourrais avoir quelque réponse, je ne m'étonne pas de n'en avoir aucune, parce que je ne crois pas tu aies de très bonnes nouvelles à me communiquer. C'est aussi mon cas. Quoique la lettre d'Eva était plutôt optimiste, le fait est que malheureusement, je n'ai pas des motifs d'optimisme, qui n'a duré que quelques jours. Le fait est que je continue sans appétit, menjant à la force et que la première semaine, au lieu dr grossir j'ai encore perdu un demi kilo. Ajoute qu'après quelques jours très beaux il s'est mis à pleuvoir et il pleut tout le temps et il fait un froid de loup, excepté dans la maison, où il y a un bon chauffage et, malgré tout ce qu'on avait dit, elle [est] confortablement mise. C'est vrai qu'il n'y a pas de salle à manger et qu'il faut manger dans la cuisine, mais elle est aussi grande et confortable et on y est très bien. Seulement il y faut manger.

J'ai écrit il y a quelques jours à Ferran de Pol, lui demandant des impressions.⁸⁸⁹ Je n'ai pas encore reçu de réponse, mais le temps ne passe pas. Et, pessimiste comme je suis, je n'attends rien de bon. Je vois tout en noir aujourd'hui. Et je regrette de ne pouvoir te tromper. Ni me tromper.

Je voudrais que tu aies de meilleures nouvelles de toi à me communiquer. Les seules bonnes que je puis te donner sont concernant la famille. Ils ne mangent pas. Ils dévorent. Ils semblent toujours de bonne humeur. Le petit part de bonne heure à l'école ces jours-ci harnaché pour le froid et la pluie. De la malle, autre les jerseys sont sortis (je ne les avais pas remarqué) des caleçons, une chemise pour Eva et quelque chose de plus. Elle t'en parlera. Tout cela [a] apparû après notre première lettre: je ne l'avais pas remarqué. Tout cela a beaucoup plu.

Heureusement j'ai apporté quelque chose pour travailler. Si non je m'ennuierait beaucoup. Je travaille pour Tebé et aussi, ce qui me plaît davantage, pour Sales. Tu peu lui dire que, malgré tout, son travail avance. Et c'est la seule bonne nouvelle que j'ai à te communiquer.

Et par ces mots je finis, en t'embrassant de tout coeur et te souhaitant une très bonne santé.

Fernand

889. Lluís Ferran de Pol (Arenys de Mar, 1911 - l'Hospitalet de Llobregat, 1995).

Eva ha salido: quería completar la carta, agradeciéndote los regalos que le han gustado mucho. Pero no quiero tardar más en enviar esta carta. Hoy al menos hará un buen sol y uno se siente menos pesimista. Debes de estar a punto de cobrar del Archivo. No lo olvides. También del Sr. Coll.⁸⁹⁰

890. Aquesta postdata és manuscrita en una lletra molt petita. Es refereix a Miquel Coll i Alentorn.

457. A Miquel Coll i Alentorn

Arxiu personal de Miquel Coll i Alentorn. Carta mecanografiada.

1373 Chavornay, 23.XI.67 (Vaud)

Bon amic Coll,

He rebut el paperet que m'adjunta en una carta a la meva muller. Estic completament d'acord amb la gestió que el President de la Diputació⁸⁹¹ està disposat a fer prop del Ministre d'Educació per tal que l'Institut sigui declarat Acadèmia. I un cop aconseguit això, tornar els béns a l'Institut.⁸⁹² Tant hi estic d'acord que qualsevol altra cosa que s'acudi a vostè compta des d'ara amb la meva conformitat.

De les publicacions de què vostè em parla, dec tenir els plecs tirats de la crònica de Jaume I i de Marsili de la Fundació Patxot. En canvi no recordo tenir plecs tirats d'En Millàs Vallicrosa.

Esperant que aquesta meva adhesió li sigui útil i que tot surti bé, el saluda amb tot afecte el seu amic

F. Soldevila

Excusi els salts que fa aquesta màquina.⁸⁹³

891. Josep M. de Muller i d'Abadal (Barcelona, 1919-1981), advocat i nebot de Ramon d'Abadal i de Vinyals, fou president de la Diputació entre 1967 i 1973.

892. El reconeixement oficial de l'Institut no es féu efectiu fins un any després de la mort del general Franco, per un reial decret de 26 de novembre de 1976, encara que al llarg dels anys seixanta van haver-hi moltes negociacions i va semblar que la cosa es podria resoldre satisfactòriament. Vegeu «Dotze llargs anys de negociacions per al reconeixement oficial», a Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2007, p. 198-217.

893. Aquesta frase és manuscrita.

458. A Miquel Coll i Alentorn

Arxiu personal de Miquel Coll i Alentorn. Carta manuscrita en targeta de visita. [1967]

Amic Coll,

L'Aramon m'ha dit que V. té una còpia del text català de la Crònica de St. Joan de la Penya. Suposo que es tracta d'una confusió de l'Aramon. Ja passaré demà per saber la resposta. Deixi-la, si us plau. Molt afectuosament,

F. Soldevila

Dilluns marxem a Palautordera.

459. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada.

Palautordera, 23 juliol 1968

Sr. Joan Mercader i Riba

Estimat amic,

Vaig rebre la seva carta i avui he rebut el seu llibre *Felip V i Catalunya*.⁸⁹⁴ I aquest matí m'he apressat [a] recórrer-lo. I puc dir que m'he fet càrrec de la seva importància. Es tracta d'una gran obra que no dubto que li donarà una fama perdurable, digna de les esperances que ben aviat vaig posar en vostè. Ni la manca de salut no ha pogut impedir-li de realitzar la seva obra. Quina alegria produeix l'èxit d'un deixeble estimat. Un deixeble que, al mateix temps, sap conservar i demostrar els sentiments de gratitud. Li resto molt agraït per la dedicatòria i pels esments que fa als meus llibres al llarg de la seva obra. Cregui que em calen motius d'alegria, perquè estic perdent ràpidament la poca salut que tenia. He tingut una grip estival, que m'ha deixat uns insomnis que m'estan destruint, malgrat la vida de camp i de repòs que porto. Si això continua no sé pas com acabaré. Sobretot, gaudeixi del seu triomf. No sabem mai el que la vida ens reserva. I estigui satisfet d'haver pogut sortir-se'n fàcilment de l'ensopegada de què em parla.

Desitjant-li nous èxits en la seva cursa historiogràfica, li envia una forta abraçada de felicitació el seu vell mestre

F. Soldevila

894. Joan MERCADER, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968.

460. A Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada.

Palautordera, 2 d'agost 1968

Estimat amic Mercader,

En quin conflicte m'ha posat amb el seu projecte de venir-me a veure! Perquè, si d'una banda desitjo vivament rebre la seva visita, d'altra banda em trobo a voltes tan malament que fóra penosa per a tots dos la seva visita, encara que fos breu. Crec que ja vaig dir-li que dormo poc i malament, i això a base de prendre somnífers que m'atueixen, tot i fer-me dormir alguna hora. Per això em passo tot el dia ajagut. Per això també m'interessaria tenir informació de les cures que ha fet a la clínica de Madrid, de manera que, si no pot ser de paraula, me n'informi per carta. Però m'agradaria tant veure'l que si hi hagués manera de preguntar-me com me trobo, i si tinc un mal dia prosseguir el seu camí cap a Santa Fe (val la pena) potser fóra el millor. Però no voldria obligar-lo en va. Ho deixo a la seva decisió, ben segur que tindrè una gran pena d'haver perdut tan bella ocasió d'entrevistar-nos.

Sempre seu afm. Cordialment

F. Soldevila

El nº del nostre telèfon és Santa Maria de Palautordera nº 70.

461. A Josep M. Capdevila i de Balanzó

Arxiu Família Capdevila. Carta mecanografiada.

Palautordera, 22 setembre 1968

Sr. Josep M. Capdevila

Benvolgut amic,

La teva carta datada a Banyoles el 8 de setembre m'ha estat retramesa a Palautordera, amb el corresponent retard. I l'he llegida amb l'interès que conté. Tot em sembla molt bé, excepte els entrebancs que els teus projectes tenen per a la seva realització. Ja has comptat amb la censura? Els llibres per a infants són ara com ara els més difícils d'ésser aprovats. La *Història de Catalunya Il·lustrada*, a la qual suposo que et refereixes, de primer va ésser condemnada a la destrucció, i calgué tota la influència d'En Cendrós⁸⁹⁵ i d'altres, i fer-hi un nombre de retocs, perquè sortís endavant.⁸⁹⁶ Un manual d'Història de Catalunya, fet amb tota cura i experiència, fa dos anys que no ha pogut obtenir el *placet*. Tu parles del volumet de la *Minerva*.⁸⁹⁷ Ja estàs segur que passaria? Jo en dubto molt. Caldria fer-hi retocs substancials i caldria fer-lo arribar fins als nostres dies. Ara mateix un editor ha presentat a la censura un llibret meu d'un centenar de planes titulat *Què cal saber de Catalunya* i fet amb tota l'esperança que fóra aprovat, i fa dos mesos que el tinc aturat a la censura, i ja preveig la sort que li és reservada.⁸⁹⁸ Hi tracto de diversos aspectes

895. L'empresari i promotor cultural Joan Baptista Cendrós (Barcelona, 1916-1986).

896. Aquest llibre, il·lustrat per Josep Granyer, va ser publicat per Proa l'any 1967. Albert Manent va explicar que, per aconseguir l'autorització de censura, Joan B. Cendrós va demanar una entrevista amb el ministre d'Informació d'aleshores, Manuel Fraga Iribarne, en el decurs de la qual aquest polític va deixar anar una de les seves frases més famoses: «Haré todo lo posible para que no se destruya la unidad nacional [...] Porque Cataluña fue ocupada por Felipe IV, fue ocupada por Felipe V, que la venció, fue bombardeada por el general Espartero, que era un general revolucionario, y la ocupamos el 1939 y estamos dispuestos a ocuparla tantas veces como sea necesario y para ello estoy dispuesto a coger el fusil de nuevo. Por consiguiente, ya saben ustedes a qué atenerse, y aquí tengo el mosquete para volverlo a utilizar», *Solc de les hores*, Barcelona, Destino, 1993, p. 68-69.

897. Col·lecció publicada pel Consell de Pedagogia en temps de la Mancomunitat de Catalunya. Soldevila hi publicà, amb la seva signatura, *La història universal* (1920). Poc abans, havia tingut cura, sense signar, del llibre pòstum d'Enric PRAT DE LA RIBA, *Història de la nació catalana* (c. 1918), que era al qual es referia Capdevila. De fet, era una adaptació, feta per Soldevila, del *Compendi d'història de Catalunya* de Prat que havia guanyat els Jocs Florals de 1898.

898. Fou publicat el desembre del mateix 1968. Sobre l'èxit del llibre, vegeu més endavant la carta a Joan Sales del 29 de juliol de 1969.

com l'idioma, la història, el dret, etc.: tot amb la màxima discreció. Des d'ara estic decidit a reprendre la sèrie de *Pere el Gran*, del qual ja havien aparegut quatre volums de les Memòries de l'Institut, perquè sé que serà publicat, per la senzilla raó que no són volums que passin per la censura; senzillament no els hi envien.

Per tot el que et dic, comprendràs que tinc raó. De totes maneres, el *Pere el Gran*, una hora o altra haig de reprendre'l, i si deixo passar més hauré fet tard.

Espero que em comprens i que em dones la raó. Consti que jo te la dono a tu. La teva carta és perfecta.

Cordialment et saluda el teu amic

F. Soldevila

Espero que el sojorn en aquesta clínica et prova per la salut. Així ho desitjo.⁸⁹⁹

899. Aquesta postdata és manuscrita, amb una lletra petita i de difícil comprensió.

462. Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada.

Palautordera, 24.IX.68

Sr. Joan Mercader i Riba

Estimat amic,

Una de les coses que em va saber més greu de la nostra fallida entrevista és no haver pogut parlar de la *Història dels Catalans* que aviat començarà el volum dels segles XVI-XVII i XVIII que corresponen a V. i En Reglà. Vostè hi tindrà la part corresponent al segle XVIII. Després entraré jo amb el segle XIX i part del XX. D'això voldria parlar-li. Jo tinc una part redactada, i la vaig començar amb el segle, precedit d'un preàmbul. De manera que, tot i dolent-me molt, vaig haver de redactar la guerra napoleònica: no cal dir que prenent per base els seus estudis i ara se m'acut que podia haver-se-li acudit de fer arribar la seva part fins a la caiguda de Napoleó. Tindria la seva lògica. Però havent distribuït la matèria per segles, m'he cregut obligat a carregar-me aquesta feina. Li agrairé que ho tingué en compte, doncs: no anéssim a fer una doble tasca.

Com pot veure, continuo a Palautordera, i m'hi estaré encara algun temps, per a aprofitar l'estada al camp, que finalment sembla que es decideix a fer-me un cert efecte. En bona hora ho digui. No goso esperar-me massa. Però els símptomes són favorables. Adreçaré aquesta carta a Igualada, encara que vostè potser sigui a Madrid. Suposo que de totes maneres li arribarà.

Amb l'afecte de sempre, ara crescut per la visita fallida, que li aprecio com si me l'hagués feta, el seu amic

F. Soldevila

463. A Yvonne Lepage

*Donació Gerard Soldevila. Carta manuscrita en paper imprès: «Clínica Salus Infirmorum. Cirurgia General. Mn. Luis Constans. Tel. 114. Bañolas».*⁹⁰⁰

VI.69

Ma chère Titon,

Voici le quatrième jour qui se lève sur Banyoles. Hier, troisième jour, où je comptais t'écrire, je n'avais pas assez de clarté pour écrire, parce que l'illumination de la chambre n'est pas faite pour écrire, ne pas même pour lire: est faite pour dormir ou tâcher de dormir, tandis qu'à cet heure-ci la clarté — huit heures du matin — la clarté, même en un jour nuageux comme aujourd'hui, entre par les trois fenêtres de ma chambre. Et dans un moment je vais demander par téléphone mon petit déjeuner, que les bonnes soeurs ne se pressent pas d'apporter, et depuis sept heures et quart, je suis en train de faire ma toilette.

Bon, tout va bien. Hier après-midi, vers les six heures une soeur est entré dans ma chambre, avec une bascule portative, pour me peser, comme celle de notre voirie [?]: 53 kilos. Ce n'est mal du tout. N'est-ce pas? Mais je pense que j'avais fabriqué au moins un quilo, m'atipant comme un larron, parce qu'hier j'avais mangé dans tous le repas, plus qu'à mon appétit.

Le jour avant j'avais dû me plaindre à Monsieur Capdevila. Et la plainte avait fait son effet. Ah! Voilà! Soeur Circoncision (celle à qui tu as donné des instructions à propos de mes piqûres, et qu'en somme elle ne n'en a fait qu'une seule: la première. Les autres, c'est un infirmier qui me les fait chaque matin). Un coup d'oeil jeté depuis mon lit sur le tas de pain, sur mon petit pain du petit déjeuner, m'a fait comprendre qu'il y avait au moins trois tranches de pain ce qui est déjà bien pour le beurre (ces petits paquets qu'on sert partout, et qui sont déjà suffisants, surtout si ils sont accompagnés d'une bonne quantité de marmelade (aujourd'hui une marmelade verte très bonne et qui donne envie de courir seulement de la regarder — ce n'est pas mon cas, car en ceci tout va aussi très bien.

Bon pour aujourd'hui, nous finissons avec le petit déjeuner, car j'ai écrit suffisamment. J'ajouterai seulement pour te tranquilliser que la viande de Gérone est très bonne et on comprend parfaitement que certaines boucheries de Barcelone annoncent pour attirer des clients «carn de Girona». Enfin tu y as goûté le premier jour et peux en juger. Le soir on nous donne toujours du poisson — du merlan frit.

900. Tota la carta és escrita amb una lletra petita, en ocasions un xic tremolosa i difícil d'entendre.

J'ai commencé aussi à marcher — par le jardin et aux alentours de la clinique. Au revoir, Titon chérie. Porte-toi bien. Et ne t'en fais pas pour l'avenir, car dans cette clinique on est aussi bien qu'à l'Ermitage. Baisers et amour de ton mari qui t'aime.

Fernand

464. A Josep M. Capdevila i de Balanzó

Arxiu Família Capdevila. Carta mecanografiada.

Palautordera, 27.VII.69

Sr. Josep Maria Capdevila

Benvolgut amic,

Vaig rebre la seva carta del 8 de juliol i veig que les condicions de les contrades no arriben a coincidir, perquè aquells dies que, a Banyoles teníeu forta calor, aquí vam arribar a patir fred. Després el temps s'ha regularitzat, i tenim certes hores de calor, temperades per un vent viu i alegre, que fa molt alegre l'estada. Però els nostres començaments aquí no han estat sortosos: la meva dona va caure al cap de pocs dies d'haver arribat, d'una relliscada damunt d'una salsa, i es va fer molt de mal: des d'aleshores ha hagut d'estar-se al llit i en té encara per uns quants dies, si no es presenten complicacions. Jo, per no ésser menys, vaig caure també, però sense conseqüències, sortosament. El meu fill i família encara no han arribat: els esperem d'aquí uns quants dies.

El Pont, la revista que t'anuncia l'Arimany,⁹⁰¹ ja ha tornat a sortir. És del mateix tipus que la de la primera tongada.

Em complau el que m'anuncies que En Pla ja té el meu currículum *vitae*, encara que em temo que hi manquen dades dels darrers temps. A mi també m'interessa molt la seva semblança.⁹⁰²

Em plau de saber que vas seguint amb el curset en què ja et vaig veure actuant. Serà molt útil per a aquells minyons, que semblen plens d'interès per les teves explicacions i aclariments, i són tots ells molt simpàtics. Tu t'hauràs organitzat la teva vida molt escaientment i no perdràs el temps. Jo, de la meva banda, no he pogut seguir gaire els teus consells i ja estic mans a l'obra amb la tasca de les Qua-

901. Miquel Arimany i Coma (Barcelona, 1920-1996), escriptor i editor.

902. Josep Pla no va arribar a escriure cap «homenot» ni cap retrat extens de Soldevila, però sí que el recordà quan feia companyia a Josep M. Capdevila a la Clínica de Banyoles a *Notes del capvesprol*, 2a ed., Barcelona, Destino, 1982, p. 82. En el volum 44, *Darrers escrits*, de l'*Obra completa*, Pla li féu aquest reconeixement: «Ara: hi ha una prosa catalana que s'ha fet aquests últims anys i que té com a representants màxims Verdaguer, Joaquim Ruyra i les escasses coses que ha fet en prosa Salvador Espriu [...]. A aquests noms jo hi afegiria Carles Soldevila, el prosista Llor i dos excel·lents historiadors: Vicens Vives i Ferran Soldevila» (p. 454).

tre Cròniques i treballant-hi en el prefaci de la crònica de la de Jaume I per començar. Veurem què sortirà i com sortirà. Hi treballo, això sí, amb molta il·lusió.

La meva muller t'agraeix les teves salutacions afectuoses, el meu fill te les agrairà quan no mancaré de trametre-les-hi. Tu saluda afectuosament el teu fill⁹⁰³ i les bones germanetes que em cuidaven.

Per a tu una encaixada cordial del teu amic

F. Soldevila

903. Vicenç M. Capdevila i Montaner (Barcelona, 1924-2016), doctor en teologia i prevere de la diòcesi de Girona.

465. A Joan Sales i Vallès

Arxiu personal de Joan Sales. Carta mecanografiada.

Palautordera, 29 juliol 1969

Benvolgut amic Sales,

Gràcies per la seva carta i els continguts que l'acompanyen i gràcies per la cura que ha posat en la solució definitiva de la qüestió dels meus drets d'autor. Li adjunto el rebut de les 75.000 pts., convenientment signat. Celebro que tinguin tan bones notícies del seu nét. Tot no haurà estat sinó un esglai comprensible i molt desagradable, però finalment superat victoriosament. De la nostra banda nosaltres no podem dir el mateix, malauradament. La meva dona va caure als pocs dies d'ésser a Palautordera i ha hagut de fer una temporada de llit. Ara ja es lleva, però coixeja tot caminant. Jo he continuat pel pendent en què anava perdent forces i salut. Veurem com acabarà tot plegat.

Aquí ens defensem de la calor amb algun ruixat amb què el temps ens obsequia de tant en tant. El meu fill, nora i nét hauran fet sols una curta estada i tenen pressa per tornar a Suïssa, on han començat a construir-los la casa perquè sospiren i volen trobar-se presents a la construcció i es comprèn. Però fet i fet, jo amb les facilitats que els he donat per viure a Suïssa, on ara el meu fill es guanya molt bé la vida, hauré estat l'autor del seu allunyament. És penós. Però què hi farem.

Gràcies pels detalls com em dóna dels comptes de *Què cal saber de Catalunya*. La venda dels 9.000 exemplars i el total dels drets d'autor de 112.000 pts. ja representen alguna cosa, que no podíem ni esperar. I encara confien en la represa de tardor...

La meva muller correspon als seus records i també el meu fill, jo li envio una bona abraçada d'agraïment i bons records també per a la seva dona.

F. Soldevila

466. Joan Mercader i Riba

Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Fons Joan Mercader. Carta mecanografiada.

Palautordera, 5 nov. 1969

Sr. Joan Mercader

Benvolgut amic,

Molt m'apenen les notícies que vostè em dona de la seva salut. Espero que aviat, amb els quilos que ha reprès, retrobarà la seva salut. Encara que ens hem d'aconformar: hem nascut malaltissos, i no es cregui, hem de patir. Jo, no es cregui, rendeix molt treball; però també sé les males estones que passo; de manera que cal cor fort, i esperar temps millors. Avui tinc un mal dia, potser em canviaria per vostè. El cas és anar trampejant, esperar temps millors. Voldria trobar les paraules que li infonguessin coratge, però em sento tan poca cosa que em temo que més aviat el deprimiria. I aquesta màquina no em vol funcionar bé. Res: tinc un mal dia. Un altre dia podré servir per a altra cosa que per a passar-li els meus mals. Llavors tornarà a escriure-li el seu amic, que també les passa crespes, però que de veres l'estima

F. Soldevila

P. S. Vaig llegir l'article de *Serra d'Or*. Gràcies em va fer passar més unes bones estones.⁹⁰⁴

904. Aquesta postdata és manuscrita. Joan MERCADER, a *Serra d'Or*, núm. 117 (15 juny 1969), p. 51-52, havia recensionat dues obres de Soldevila: *Què cal saber de Catalunya* i la reedició del manual *Història de Catalunya*, escrit amb Valls i Taberner.

467. A Josep M. Capdevila i de Balanzó

Arxiu Família Capdevila. Carta mecanografiada.

Palautordera, 4 d'abril de 1970

Sr. Josep Maria Capdevila

Estimat amic,

Gràcies per la teva carta del 24 de març, que m'ha estat reexpedida des de Barcelona, la qual vam abandonar fa poc més d'una setmana per passar les vacances de Pasqua amb els fills i el nét a Palautordera. Em plau molt que hagi tingut notícies del senyor Carulla⁹⁰⁵ amb l'homenatge a la meva obra, resum o tria del dietari 33-39, de l'obra conjunta del dietari a punt d'aparèixer *in extenso* espero dintre de pocs dies.⁹⁰⁶ El senyor Lluís Carulla està fent una propaganda, que li agraeixo extraordinàriament, d'aquest dietari en què tinc posades les esperances d'èxit —esperances que comparteix l'editorial Seixanta-dos. Tan de bo ho encerti.

Com tu dius molt bé, ciutats i viles que sabessin imitar l'exemple de l'Espluga del Francolí farien una obra molt digna d'imitació i de lloança. No ho dic per l'obra en ella mateixa, ni perquè sigui meva, sinó perquè l'esperit que ha posat en la seva intenció no pot estar més ben adreçat. També està molt ben adreçada la publicació de *Les Quatre grans Cròniques*, que donarà a llum l'editorial Selecta, em penso que bastant aviat.

Em preguntes per la meva salut. I si bé, en alguns aspectes, resto estacionari, en d'altres semblo haver millorat força.

Accepto i valoro la teva valuosa adhesió als homenatges que alguns bons amics han volgut fer-me.

Gràcies per les teves afectuoses salutacions per a la meva muller que te'n resta molt agraïda. Cordialment

F. Soldevila

905. L'empresari i mecenes Lluís Carulla i Canals (l'Espluga de Francolí, Conca de Barberà, 1904 - Barcelona, 1990).

906. La Nadala de 1969, impulsada per Carulla fou dedicada a Ferran Soldevila. Contenia un extracte dels dietaris, llavors inèdits, que publicà aleshores Edicions 62 amb el títol *Al llarg de la meva vida*.

468. A Joan Sales i Vallès

Arxiu personal de Joan Sales. Carta manuscrita.

8 maig 1970

Estimat amic Sales, perdoni aquesta resposta a la seva meravellosa i falaguera carta. Em veig obligat a utilitzar papers escadussers. He llegit unes quantes vegades la seva carta. No cal dir com m'ha complagut. Espero la continuació. No puc escriure gaire. Estic força malament de salut. Ja veurem com acabaré. Vostè vagi donant notícies. Li agraeixo infinitament.

Seu sempre de tot cor

F. Soldevila

469. A Josep M. Capdevila i de Balanzó

Arxiu Família Capdevila. Carta mecanografiada.

Palautordera, 14 de juny 1970

Sr. Josep Maria Capdevila

Estimat amic,

Sí, el llibre de memòries *Al llarg de la meva vida*, ja ha aparegut. Ara no en tinc aquí exemplars. Però escriuré a Barcelona, a l'editorial Seixanta-dos, a En Vallverdú,⁹⁰⁷ que te n'enviï un exemplar a Banyoles.

La meva muller correspon a les teves salutacions,

Ben cordialment

F. Soldevila

907. Francesc Vallverdú i Canes (Barcelona, 1935-2014), escriptor, tècnic editorial i sociolingüista.

470. A Miquel Coll i Alentorn

Arxiu personal de Miquel Coll i Alentorn. Carta mecanografiada. [Setembre de 1970]

Estimat amic:

«Estic treballant en la continuació del seu *Pere el Gran* sobre la base dels documents recollits per vostè relatius a la revolta dels barons del 1278», diu vostè,⁹⁰⁸ i afirma que té molt avançada la feina, i em recorda que el darrer dels documents que jo vaig colleccionar fou la confirmació pel rei Pere i el comte de Foix a Lleida de l'acord d'Anyà. I em pregunta si pensava deixar la narració en aquest punt. Així era, però vostè em pregunta si pensava continuar fins al projecte de matrimoni de l'infant Jaume amb Constança de Foix i amb la concessió en feu del comtat d'Urgell a Ermengol X, corresponent al desembre del mateix any. Això em fa pensar que valdria la pena d'allargar-ho fins a aquesta data.

Em pregunta a continuació quina idea tinc sobre el tema del capítol següent al de la revolta el 1278? I li responc que havia d'ésser el començament de les desavinences amb Jaume de Mallorca.

Vostè em recorda encertadament en aquest punt que cal fer alguna al·lusió al «pariatge» d'Andorra.⁹⁰⁹

Aquestes són les poques coses que podria suggerir-li amb vistes a les possibilitats d'orientar-lo. No se m'acut res més. Perdoni el mal girbat d'aquestes suggestions, i mani sempre al seu afm. amic

F. Soldevila

908. Fa referència a la carta enviada per Miquel Coll i Alentorn el 25 de setembre de 1970, que és a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Ferran Soldevila.

909. El règim de sobirania compartida originàriament pels bisbes de la Seu d'Urgell i els comtes de Foix cal cercar-lo en els pariatges de 1278 i 1288, els quals establiren les facultats de cadascun dels cosenyors i en regularen les relacions mútues.

Annex: correspondència rebuda

Hem pensat que incloure en aquest annex una relació de la correspondència rebuda per Ferran Soldevila que es conserva en el Fons Personal de l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) i en la Donació Carlota Soldevila (els dos únics on hi ha correspondència) podria ser molt útil per a conèixer els noms de corresponents que, d'altra manera, no sortirien en aquest volum. Així ens podem fer una idea més precisa de la xarxa de relacions que tenia i pensem que també es pot facilitar la recerca als estudiosos de personalitats que van tenir contacte epistolar amb el nostre historiador.

Presentem la relació de cartes en dues llistes diferents corresponents a cadascun dels fons. Darrere del nom del corresponent, entre parèntesis, hi ha el nombre de cartes existents.

El fons epistolar de l'ANC és el més ric, amb un total de més de tres mil cartes. A finals dels anys noranta va poder ser inventariat, amb una descripció individualitzada de cada document, per Enric Pujol, que la va incloure com a annex en la tesi *Ferran Soldevila i la historiografia catalana del seu temps (1894-1971)*. Recordem que aquesta obra es pot consultar per Internet a www.tdx.cat. Així mateix, també com a annex de la mateixa tesi hi ha també un altre inventari, document per document, de la Donació Carlota Soldevila (que custodia el mateix Pujol). L'inventari primer d'aquesta correspondència conservada a l'ANC va ser fet a la dècada dels anys noranta, quan es duia a terme la primera biografia intel·lectual de Ferran Soldevila i quan l'arxiu es trobava a la població de Chavornay (Suïssa). Hem partit d'aquell primer inventari, fet de manera provisional. Segurament, a hores d'ara, a l'ANC es pot trobar una catalogació de les cartes més elaborada.

La quantitat de cartes inèdites d'alguns intel·lectuals destacats és molt considerable i comparable a la dels familiars de l'historiador. Així, entre els principals corresponents destaquem: Carles Soldevila (110), Mercedes Zubiburu (80), E. Alli-

son Peers (79), Jesús Cambó (61), Joan Mercader (45), Ramon Aramon (44), Jordi Rubió i Balaguer (43), Joan Hernández Mora (42), Rosa Leveroni (39), Joan Sales (36), Anna Rita Sanna (36), J. M. Cruzet (35), Pèire Roqueta (33), Alberto Boscolo (32), Yvonne Lepage (31) i Albert E. Sloman (31). El lector podrà veure per si mateix la resta de noms que tenen una xifra de cartes inferior a la trentena.

ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA

Abadal i de Vinyals, Ramon d' (17)	Anne (Hérault?) (2)
Abat de Poblet (1)	AO Wat & Son (5)
Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (2)	Aparicio Bernal, Juan (1)
Academia del Mediterráneo (2)	Aragó i Cabañas, Antoni M. (1)
Acció Catalana (AC) (3)	Aragó i Masó, Narcís-Jordi (1)
Adroher, R. (1)	Aramon i Serra, Ramon (39)
Ainaud de Lasarte, Joan (1)	Arcas, Manuel (1)
Ainaud de Lasarte, Josep M. (4)	Arderiu, Pere (1)
Ajuntament de Barcelona (1)	Arellano Sada, Pedro (1)
Alavedra i Segurañas, Joan (1)	Argemí, Mercè (3)
Albareda i Ramoneda, Anselm M. (3)	Arias Mallol, Pius (17)
Albert i Llauro (4)	Arquer, Joaquim (1)
Alibert, Lluís (1)	Arquer i Saltor, Jordi (4)
Alliance Française (1)	Arrufat i Arrufat, Ramon (1)
Alliata di Montereale (2)	Asociación Nacional de Archivos, Bibliotecarios y Arqueólogos (ANABA) (3)
Almagià, Roberto (3)	Assalit, Alberto (1)
Almela i Vives, Francesc (11)	Associació de Cultura Occidental (2)
Alomar, Gabriel (1)	Associació de Premsa de Manresa i Comarca (1)
Alòs-Moner i de Dou, Ramon d' (4)	Associació per la Cultura de Mallorca (1)
Alpera i Leiva, Lluís (1)	Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (21)
Alzina, Jaume (1)	Association Guillaume Budé (1)
Amades, Joan (1)	Association Polytechnique (1)
American Express Company (1)	ASTERIA (1)
Amics de l'Alguer (1)	Ateneo Sanfeliuense (1)
Amitié Franco-espagnole (1)	Ateneu Barcelonès (3)
Andreu, A. (3)	Auxilios Mutuos del Cuerpo de Archiveros (1)
Anglada i d'Abadal, Pilar (5)	Aymà, Jaume (7)
Anglès i Pàmies, Higini (2)	Bachs, Antoni (1)
Anguera de Sojo, Joan (5)	Badia (2)
Anguera de Sojo, Oriol (1)	
Angulo, Fernando (1)	
Anita (1)	
Anjulió, M. (1)	

- Badia i Margarit, Antoni M. (1)
 Badosa, Mercè (1)
 Badosa i Font, Josep (2)
 Bagué, C. de (1)
 Bagué, Enric (7)
 Balart, Albert (1)
 Balbín Lucas, Rafael de (1)
 Ballard, Jean (3)
 Bal·lero de Càndia, Antoni (9)
 Ballesteros Beretta, Antonio (5)
 Balta i Botta, Miquel A. (1)
 Banc Federal de Ginebra (1)
 Banca Arnús (2)
 Banco Central (2)
 Banco de Bilbao (4)
 Banco de Santander (2)
 Banco Español de Crédito (1)
 Baraut i Obiols, Cebrià (1)
 Barbat Miracle, Ramon (3)
 Barceló, Bartomeu (1)
 Bardina, Emília (1)
 Barqué, Ramon (1)
 Barraclough, Geoffrey (6)
 Barri, Tomàs (1)
 Barsó, Montserrat (1)
 Bartrés, Damià (2)
 Bartrés, Joaquim (5)
 Basegoda, Joan (4)
 Basegoda, Marguerite (1)
 Bassa, Manuel (1)
 Bassas i Figa, Robert (1)
 Bastardas, Albert (3)
 Batista i Roca, Josep M. (26)
 Batlle, Carme (2)
 Batlle i Prats, Lluís (3)
 Batllori i Munné, Miquel (11)
 Battaglia, Salvatore (4)
 Baxter, J. H. (1)
 BBC (2)
 Benavent, Pere (1)
 Benet i Morell, Josep (2)
 Berdier, Tomàs (1)
 Bergós i Massó, Antoni (22)
 Bernadís, G. (1)
 Bernat de Celis, Jaqueline (1)
 Berthaud, Pierre Louis (5)
 Bertran, Lluís (2)
 Bertran de Margarit, Pere (1)
 Bertran de Nieto, Matilde (3)
 Bertrana, Prudenci (1)
 Bertrand, Joseph (1)
 Biblioteca Caixa Pensions (1)
 Biblioteca de Catalunya (2)
 Biblioteca Nacional (2)
 Biblioteca Política (1)
 Biblioteca Raixa (2)
 Biblioteca Universitat de Barcelona (1)
 Birocchi, Eusebio (1)
 Blanch, J. M. (6)
 Bo i Singla, J. (1)
 Boada, M. Teresa (4)
 Bofill i Ferro, Jaume (3)
 Bofill i Mates, Jaume (2)
 Bohigas, Pere (5)
 Boix, Maur M. (11)
 Boixareu, J. (1)
 Bonaventura (1)
 Bonnefour (1)
 Borràs de Quadras de Cruzet, Maria (5)
 Bosch, Gifré (1)
 Bosch, M. Àngels (2)
 Bosch, Sigfried (4)
 Bosch i Gimpera, Pere (2)
 Boscolo, Alberto (30)
 Bouvier, René (5)
 Brasó, Gabriel M. (1)
 Brocaro, (Il Podestà. Senador) (1)
 Brotzu, Giuseppe (1)
 Brown, Reginald F. (1)
 Bruckner, Albert (6)
 Brugués, A. (1)
 Brunet, Manuel (1)
 Bulferetti, Luigi (1)
Bulletin of Spanish Studies (1)
 Bureau des Etrangers (1)
 Burèu du Consistòri Felibridge (1)

- Bush, Martin H. (9)
 Cabré i Montserrat, M. Dolors (3)
 Cahués, Antoni (1)
 Caja de Ahorros Provincial (3)
 Caja de Pensiones (1)
 Calaf, Ramon (1)
 Callicó i Roldós, Flor (1)
 Calvet, Agustí (5)
 Calvo, Teresa (2)
 Camarena, José (2)
 Cambó i Batlle, Francesc (26)
 Cambó, Jesús (61)
 Camp i Llopis, Frederic (1)
 Campanya pro-restauració de Poblet (2)
 Camps i Arboix, Joaquim (1)
 Canellas, Àngels (10)
 Canito, Enrique (2)
 Canyameres, Ferran (2)
 Cañellas i Dalmau, Rafael Josep (1)
 Cao, Ángel (1)
 Capdevila, Carles (1)
 Capdevila i de Balanzó, Josep M. (8)
 Capdevila i Rovira, Joan (3)
 Carande Thovar, Ramón (16)
 Carbonell i de Ballester, Jordi (9)
 Cardó i Sanjuan, Carles (2)
 Cardona, i Roig, Osvald (2)
 Carleton Williams, Ethel (2)
 Carlets (Guerra i Soldevila, Carles) (1)
 Carner i Puig-Oriol, Josep (14)
 Carrencà, Montserrat (1)
 Carrera, J. (2)
 Carreras i Guiteras, Narcís de (1)
 Carreras i Artau, Joaquim (4)
 Carreras i Artau, Tomàs (2)
 Carreres Valls, Ricard (2)
 Carrover i Viola, Domènec (2)
 Carulla, Lluís (3)
 Casacuberta i Roger, Josep M. de (5)
 Casals, Joana (13)
 Casals, Pau (1)
 Casanovas, Enric (1)
 Casas, Estrella (1)
 Casellas, Àngel (1)
 Castanié, doctor (2)
 Castells, Francesc (1)
 Castillo Yurrita, Albert del (1)
 Català i Pic, Pere (2)
Catalunya (1)
 Catalunya Ràdio (1)
 Catardi, Rafael (1)
 Cauhó, Joan de (1)
 Centenario delle morte di Ruggero II (2)
 Centre Autonomista de Dependents del
 Comerç i de la Indústria (CADCI) (1)
 Centre Català de Santiago de Xile (1)
 Centre Català-Suís (1)
 Centre Comarcal Lleidatà (1)
 Centre d'Estudis Catalans de Liverpool (1)
 Centre de Lectura (1)
 Centre Excursionista de Sabadell (2)
 Centre Excursionista de Terrassa (1)
 Centro Studi e Scambi Internazionali (3)
 Cercle Artístic de Sant Lluç (1)
 Cervelló, Antoni (1)
 Cessi, Roberto (4)
 Chapuisat, Edouard (1)
 Chiazzesca, Lauro (1)
 Círculo Catalán (1)
 Cisa, Pere (2)
 Clarasó (?) (1)
 Club d'Amics de la Unesco (8)
 Club Femení d'Esports (1)
 Cochran, E. S. (3)
 Coll, Wenceslao (1)
 Coll i Alentorn, Miquel (3)
 Colm, Leandro (2)
 Colomines i Puig, Joan (5)
 Colònies Escolars (Ajuntament de
 Barcelona) (1)
 Comerç i de la Indústria (CADCI) (1)
 Comitè de Palautordera (1)
 Comitè Internacional de Ciències
 Històriques (5)
 Comité pour les Intellectuels Catalans (1)
 Company, F. (1)

- Congrés d'Estudis Sards (8)
 Congrés d'Història de la Corona
 d'Aragó (12)
 Congrés de la Federació Històrica del
 Llenguadoc Mediterrani-Rosselló (2)
 Congrés de Palerm (2)
 Congrés des Études et des Échanges
 Méditerranéens (1)
 Congrés Internacional d'Estudis
 Bizantins (3)
 Congresso Internazionale di Studi
 Mediterrani (1)
 Consejo Superior de Investigaciones
 Científicas (CSIC) (14)
 Conselleria de Finances de la Generalitat
 de Catalunya (1)
 Conselleria de Governació de la
 Generalitat de Catalunya (2)
 Consolat d'Espanya a Ginebra (2)
 Consolat General de França (1)
 Constans i Serrats, Lluís G. (7)
 Cornellà i Roca, Pere (2)
 Coromines i Vigneaux, Joan (9)
 Corpus Barga (1)
 Costa, Emma A. de (1)
 Costa, P. Avelino de Jesus da (1)
 Costa, Teresa (1)
 Costa-Horts (3)
 Costas Álvarez, Carlos (1)
 Cot, M. Antònia (2)
 Cot, Núria (1)
 Craig, James (1)
 Crespo, Bernardo (9)
 Critchlow, Frank Linley (8)
 Cruells, Manuel (1)
 Cruzet i Sanfeliu, Josep M. (34)
 Cucó i Giner, Alfons (1)
 Cuello Calón, Eugenio (4)
 Cugueró de Blasco, Maria (1)
 Cuito, Ferran (1)
 Culubret, Lluís (1)
 Cunill, Ramon (1)
 Cursach, Antoni (2)
 Cuyàs, Joan B. (1)
 Dachs i Raich, Enric (5)
 Dainville, M. de (1)
 Dalmau, Delfi (3)
 Dalmau, M. Teresa (4)
 Dalmau i Ferreres, Rafael (13)
 Danés i Torras, Josep (4)
 Dedola, Lluïsa (1)
 Deffontaines, Pierre (2)
 Deloncle, Joseph (1)
 Dencàs, Josep (3)
 Departament de Cultura de la Generalitat
 de Catalunya (1)
 Departament de Filologia Catalana de la
 Universitat de Barcelona (1)
 Departament de Governació de la
 Generalitat de Catalunya (1)
 Déprez, Eugène (4)
 Deputazioni di Storia Patria (1)
 Deverh  , J. (4)
 D    , Romuald M. (1)
 D    -Plaja, Aurora (7)
Diccionari català-valencià-balear (3)
Diccionari de literatura (1)
Diccionari Salvat (1)
 Diputació de les Balears (1)
 Diputació de Barcelona (2)
 Diputació de València (1)
 Diputado a Cortes por Olot (1)
 Dirección General de Bellas Artes (2)
 Dirección General de Información (1)
 Director General de Archivos (7)
 Director General de Relaciones
 Culturales (4)
 Domènech, A. (1)
 Draper i Fossas, Joan (4)
 Draper i Fossas, M. Teresa (1)
 Dualde Serrano, Isabel (1)
 Duch, Joan (1)
 Dufau de Maluquer, Armand de (1)
 Duforq, Charles Emmanuel (1)
 Dumbell, Stanley (1)
 Duran d'Ocón, Od   (17)

- Duran i Cañameras, Fèlix (3)
 Duran i Reynals, Estanislau (3)
 Duran i Sanpere, Agustí (6)
 Duran i Ventosa, Lluís (1)
 Edicions 62 (2)
 Editorial Aedos (4)
 Editorial Alpha (4)
 Editorial Alsatia (1)
 Editorial Aymà (8)
 Editorial Barcino (1)
 Editorial Biográfica Española (1)
 Editorial Joventut (1)
 Editorial Mediterrània S. A. (2)
 Editorial Moll (3)
 Editorial Norma. Biblioteca Sociològica
 Contemporània (1)
 Editorial Planeta (1)
 Editorial Proa (2)
 Editorial Salvat (2)
 Editorial Seix Barral (1)
 Editorial Selecta (5)
 Editorial Spes (1)
 Editorial Suramericana (1)
 Editorial Teide (1)
 Editorial Vicens Vives (2)
 Efak, Guillem d' (1)
 Enciclopèdia Espasa (1)
 Elies, Feliu (Apa) (12)
 Emmanuel, Pierre (1)
 Enciclopèdia Espasa (1)
Encyclopaedia Medii Aevi Occidentalis (6)
English Historical Review (1)
 Enwistle, William James (4)
 Era, Antoni (4)
 Ermitage, (L') (1)
 Escandon, Blanca (1)
 Escarrà, Ramon (2)
 Escarrè i Jané, Aureli M. (1)
 Esclasans i Folch, Agustí (5)
 Escola Catalana d'Art Dramàtic (1)
 Escola de Bibliotecàries (5)
 Escola Normal (1)
 Escuelas Profesionales Salasianas (1)
 Esplà, Berenguer (1)
 Esplugues, Miquel d' (1)
 Espriu i Castelló, Salvador (2)
 Esquerra Republicana de Catalunya
 (ERC) (1)
 Estelrich i Artigues, Joan (18)
 Esteve i Guau, Martí (1)
 Estudis Universitaris Catalans (EUC) (5)
 Euras, Salvador (25)
 Exèrcit de l'Est (1)
 Expansió Catalana (1)
 F. M. (?) (1)
 Fabra i Poch, Pompeu (7)
 Fabré i Font, Miquel (1)
 Fàbregas, M. (1)
 Facultat de Filosofia i Lletres de la
 Universitat de Barcelona (2)
 Falchi, Federico (2)
 Falchi, Pierina (Assessore della Regione
 Autonoma de la Sardegna) (1)
 Faraudo de Saint Germain, Lluís (1)
 Farran i Mayoral, J. (4)
 Ferrà i Juan, Miquel Ramon (3)
 Ferran de Pol, Lluís (8)
 Ferrer i Mallol, M. Teresa (2)
 Figueras, Joan (1)
 Fincke, Heinrich (2)
 Flichte, Agustin (1)
 Foix i Mas, Josep Vicenç (3)
 Folch, Mercè (1)
 Folch, Oriol (2)
 Folch i Bosch, Hèctor (1)
 Folguera i Duran, Manuel (2)
 Foment de les Arts Decoratives (3)
 Font, Aug. M. (1)
 Font, Melcior (2)
 Font, Òscar (1)
 Font i Quer, Pius, doctor (1)
 Font i Rius, Josep M. (2)
 Fontana i Lázaro, Josep (2)
 Fontbernat i Verdaguer, Josep (1)
 Fontserè i Riba, Eduard (1)
 Forn, Ramon (11)

- Forner, F. (1)
 Fort i Cogul, Eufemià (2)
 Françoise (1)
 Franklin, Colin E. (1)
 Frechinós (1)
 Freixes i Jover, Maria Antònia (2)
 Freschi, Renato (3)
 Fuerzas Eléctricas de Cataluña (1)
 Fundació Bernat Metge (6)
 Fundació Ramon Llull (1)
 Fusté, Josep (1)
 Fuster i Ortells, Joan (2)
 Gabarró, doctor (2)
 Gabriela (1)
 Gaibrois Riaño, Mercedes (9)
 Gali i Coll, Alexandre (11)
 Ganshof, François L. (1)
 Garcés i Miravet, Tomàs (1)
 García, Manuel (1)
 García, Rafael (6)
 García-Castellet, Joan (2)
 Garcia Mercadal, J. (1)
 Gargallo, Pierrette (4)
 Garganta i Fàbrega, Joan de (1)
 Garreta, E. M. (3)
 Garreta, Manuel (1)
 Garròs, Jaume (1)
 Garsaball i Torrents, Pau (6)
 Gasch i Carreras, Sebastià (1)
 Gassol i Rovira, Ventura (5)
 Gaston Frager, Madame (1)
 Gauze, J. H. (1)
 Gavel, H. (1)
 Gaya Massot, Ramon (4)
 Geli i Moragas, Joan (1)
 La Gelidense (1)
 Generalitat de Catalunya (2)
 Gibert Sánchez de la Vega, Rafael (2)
 Gil i Pallegà, Miquel (1)
 Gili, Dolors (1)
 Gili, Gustau (editor) (3)
 Gili, Joan (4)
 Giralt i Raventós, Emili (1)
 Girona i Cuyàs, Josep, doctor (1)
 Girona i Boada, Joan (4)
 Girona Llagostera, Daniel (4)
 Girona Ribera, R. (2)
 Goldie, Alain (1)
 González i Llubera, Ignasi (9)
 Gorina i Gabarró, P. (2)
 Gotti, Ettore li (4)
 Gouron, Marcel (1)
 Gobernador Civil de Barcelona (1)
 Granés (?) (1)
 Gras, Jaume (1)
 Grassotti, Hilda (2)
 Grau, Lluís (1)
 Grau i Sala, Emili (4)
 Gregoire, Henri (1)
 Gremi de Llibreters (2)
 Grifoll Amorós (4)
 Grijalbo, Juan (1)
 Gual, M. (1)
 Gual i Masoller, Julià (22)
 Guansé i Salesas, Domènec (10)
 Guardu (?), Giovanni (1)
 Gubern i Domènech, Ramon (6)
 Guerra i Soldevila, Carles (1)
 Guest, Bernard (2)
 Guest, Pierre (3)
 Guilleumes, Rosalia (1)
 Guinart i Castellà, Miquel (2)
 Guitar, Joaquim (1)
 Guiter, Enric (14)
 Halecki, Oskar (4)
 Hamilton, Earl J. (2)
 Harvard University Press (1)
 Heritier, Michel l' (2)
 Hernández, Gerardo (1)
 Hernández, Marcos A. (3)
 Hernández Mora, Joan (35)
 Hernández Roig, E. (1)
 Héroult, Elisabet (21)
 Héroult, Marie (1)
 Herp, Maria Pilar (1)
 Herrás, Luis (1)

- Hilton-Tapp, Bruce (1)
 Horta, J. (1)
 Hortència, C. (1)
 Hostalrich, T. (1)
 Hotel Imbern (1)
 Iduarte, Tomàs (8)
 Iglésies i Fort, Josep (5)
 Illas i Vidal (1)
L'Illustré (3)
 Impremta Atenas (1)
 Índice Cultural Español (1)
L'Infantil (1)
 Institución Fernando el Católico (5)
 Institución Príncipe de Viana (1)
 Institut Britànic (4)
 Institut d'Estudis Catalans (IEC) (6)
 Institut d'Estudis Occitans (IEO) (3)
 Institut Francès de Barcelona (2)
 Instituto de Filología Moderna (1)
 Instituto di Storia Economica (1)
 Instituto Iberoamericano de Berlín (1)
 Instituto Storico della Compagnia di Gesù
 (1)
Insula (3)
 Internacional Institution of Arts &
 Letters (3)
 Iorga, Nicolau (1)
 Izard i Llonch, F. (1)
 Janés i Oliver, Josep (3)
 Javierre Mur, Aurea Lucinda (2)
 Javierre Mur, Fina (1)
 Jocs Florals (8)
 Jordana i Mayans, Cèsar August (14)
 Jourdan, Charles (1)
 Jourdan, Monsieur (1)
Journal de Genève (13)
 Journées d'Etudes Mérovingiennes (1)
 Jowett, W. P. (1)
 Junta de Ayuda a los Republicanos
 Españoles (JARE) (2)
 Juretschke, J. (1)
 Kaye, S. A. (editor) (2)
 Kellenbez, Herman (2)
 Ketl, Ernest (2)
 Labande, E. R. (7)
 Laboratorios del Norte de España (1)
 Lacarra de Miguel, José M.^a (12)
 Lafora, Pilar (1)
 Lalande, W. (6)
 Landoska, Wanda (2)
 Lauriol, Jeanne (1)
 Lech-Walter, René (4)
 Legació de Mèxic a França (1)
 Lepage, «Vonvon» (Yvonne) (1)
 Lepage, Yvonne (25)
Levante-Jornada (2)
 Leveroni i Valls, Rosa (39)
 Lewi, Elvir A. (4)
 Licheri, Mario (3)
 Limbertini, Guido (1)
 Llach, Francesc de Paula (2)
 Lladó i Figueras, Josep M. (2)
 Lladonosa i Pujol, Josep (4)
 Lleó, Roser (1)
 Leonard, Josep (3)
 Llibreria Catalònia (1)
Llibreria (1)
 Llompart de la Peña, Josep M. (1)
 Llop, Armengol (1)
 Llopart, Joan (1)
 Llorens (3)
 Lloret, Joaquim (1)
 Lloret i Ordeix, Pere (2)
 Lluch, Ernest (1)
 Lluch Martín, Enric (2)
 Loach, J. V. (1)
 Loddó-Canepa, Francesco (8)
 Longmans Green & Co. LTD (1)
 López, Luisa A. (1)
 López, Roberto S. (9)
 López Llausàs, Antoni (6)
 López-Picó, Josep M. (7)
 Louvre (?), Elena (1)
 Lundberg, Oskar (1)
 Lycée de Lyon (1)
 Lydie (1)

- M. Lluïsa (2)
 Macabich, Isidor (1)
 Maeyer, E. A. (1)
 Magallón, Manuel (5)
 Mallo, Maria P. de (1)
 Maluquer de Motes, Joan (2)
 Mamfred, Ernest F. (1)
 Mancomunitat de Catalunya (3)
 Manent i Cisa, Marià (1)
 Manent i Segimon, Albert (8)
 Mantecón, J. I. (1)
 Marañón Posadillo, Gregorio (1)
 Maraques, Jeroni (4)
 Marc, Arnau (1)
 Marco i Revilla, Joaquim (1)
 Marí i Guinart, August (1)
 Maria (?) (3)
 Marías, Julián (1)
 Marie (de Boissy-la-Rivière) (1)
 Marín Peña (1)
 Marinescu, Constantin (2)
 Markus, Szefero (3)
 Maranguin, Antonio (1)
 Martí, Maria Montserrat (11)
 Martin, José (1)
 Martin, William (2)
 Martínez Alós (1)
 Martínez Ferrando, Jesús Ernest (15)
 Martínez Girona, Claudi (2)
 Martínez Ortiz, José (1)
 Martorell (editorial Gustau Gili) (2)
 Martorell, Oriol (9)
 Martorell i Trabal, Francesc (5)
 Maseras i Galtés, Alfons (3)
 Masó i Torrents, Jaume (1)
 Maspons i Anglasesell, Francesc (1)
 Masvidal i Salavert, Ramona (1)
 Mateu, M. Dolors (1)
 Mateu i Ibarz, Josefina (1)
 Mateu i Llopis, Felip (1)
 Matí, Enric (1)
 Matrus (1)
 Maxia Durzu, Antonio (1)
 Mayol i Roig, Rosa (1)
Mediterranean (2)
 Mele, Eugenio (1)
 Mele, Gregorio (7)
 Melich, F. (1)
 Melis, Federico (1)
 Melis, Mireia (1)
 Mendizábal, Alfredo (6)
 Menéndez Pidal, Ramón (8)
 Mercadal, J. M. (2)
 Mercadal, Rafael (4)
 Mercader i Riba, Joan (36)
 Merenciano, Frederic-Guillem (1)
 Merriman, Roger B. (4)
 Mestre, Josep (6)
 Mestres, F. (2)
 Mias, Alfons (1)
Midi Libre (1)
 Millàs, Rosa (2)
 Millàs-Raurell, Josep M. (4)
 Millet i Maristany, Fèlix (6)
 Ministerio de Información y Turismo (1)
 Ministerio de Instrucción Pública (2)
 Miquel, Francesc (1)
 Mir Virgili, J. (1)
 Mira (?) (1)
 Miracle, Josep (1)
 Miralles i Brillas, Josep F. (1)
 Mirambell, Antoni (5)
 Miravent Vilaplana, F. (1)
 Miravittles i Navarra, Jaume (12)
 Miserachs, M. (1)
 Molas i Batllori, Joaquim (1)
 Moll i Casanovas, Francesc de Borja (3)
 Moll i Marquès, Aina (2)
 Mollat, Michel (2)
 Montanyà i Angelet, Lluís (1)
 Montoliu i de Togores, Manuel de (6)
 Montserrat, M. (1)
 Mor, Carlo Guido (1)
 Moragas, Salvador (1)
 Morales, Ramon (1)
 Morales Godoy, María Luz (1)

- Moré Comas, Camila (2)
 Morera i Ventalló, Àngel (1)
 Moreu-Rey, Enric (1)
 Morris, Marshall (1)
 Mortero, C. (3)
 Mundó i Marcet, Anscari (2)
 Muniesa, Rosa (1)
 Munné Fité, Vicent (1)
 Muntaner, Isabel (9)
 Muntañola, Mercedes (2)
 Mussons i Artigas, M. (1)
 Mutualidad Personal de Archivos (4)
 Muyden, Arnold van (1)
 Nadal, Emili G. (3)
 Nadal, Esther (1)
 Nadal Abella, Manuel (1)
 Nadal i Oller, Jordi (2)
 Nef, John (1)
 Nicol, Eduard (14)
 Nicolau d'Olwer, Lluís (13)
 Nieto, Matilde B. de (1)
 Nieto Gallo, Gratiniano (1)
 Noguera Guzmán, R. (1)
 Nogués, Jean, doctor (1)
 Nonell, Lluís (1)
 Novell, Maria (3)
 Nubiola, Joaquim (1)
 Obiols, Armand (2)
 Oblund, Kenneth (1)
 Oliva Codorniu, F. (1)
 Olivar Bertrand, Rafael (8)
 Oliver, Francisco (1)
 Oliver, M. Teresa d' (1)
 Oliver i Sallarès, Joan (8)
 Oliveres Cama, Josep (1)
 Ollé, Ramir (1)
 Òmnium Cultural (2)
 Orduna i Echevarría, Lluís (3)
 Orfeo Badaloní (1)
 Orfeo Català (3)
 Orfeo Gracienc (1)
 Oriol, (Sunyer?) (1)
 Orriols, Maria Dolors (1)
 Ors, Eugeni d' (1)
 Orts, Manuel (1)
 Otte, Enrique (1)
 Pablo, de, general (3)
 Pablo, Mimí de (1)
 Pagès, Amedée (Amadeu) (5)
 Pais, Antonio (1)
 Pais, Maria Antonietta (1)
 Palau, (Enric?) (1)
 Palau, Enric (1)
 Palomer, Josep (3)
 Pamela (1)
 Pardo, Joaquim (1)
 Parés, Manuel (5)
 Parpal Bruna, Joan Antoni (1)
 Partit Catalanista Republicà (PCR) (3)
 Parunella, Josep (1)
 Pascot, Colonel (1)
 Pascuchi, Marçal (2)
 Pasqual Soldevila, Lluís (1)
 Pastells, Joan (1)
 Pastor, Consol (1)
 Patronat de la Universitat de Barcelona (1)
 Patxot i Jubert, Rafael (23)
 Peers, E. Allison (78)
 Pepita (1)
 Pere (1)
 Pérez, Joan (1)
 Pérez, Maruja (1)
 Pérez Embid, Florentino (2)
 Pericot i García, Lluís (1)
 Permanyer (1)
 Personal de Archivos (1)
 Perucho, Artur (2)
 Pessa, Carme (1)
 Pessa, Lluís (1)
 Petino, Antonio (3)
 Petzolt, H. (1)
 Peypoch, Ramon (2)
 Peyronnet, Georges (15)
 Pi Ferrer, A. (1)
 Pi Sunyer, Carles (2)
 Pi Sunyer, Josep M. (2)

- Picó (1)
 Pierce, Frank (1)
 Pimient, Gustave (1)
 Pineda, Josep (5)
 Piniés i Ametlló, José Manuel (4)
 Piris, Jaume (1)
 Piulachs, Jaume (1)
 Pla i Cargol, Joaquim (6)
 Planas, Jaume (1)
 Plandell, Francesc (1)
 Planes, Maria («Mimí») (8)
 Pochon, Jacques (1)
 Pons, Pedro (1)
 Pons i Marquès, Joan (41)
 Porcel i Pujol, Baltasar (1)
 Porté, Josep (1)
 Portes, Josep (8)
 Pous i Pagés, Josep (17)
 Praz, Mario (2)
 Prefecte de Salt de Vauclusa (1)
 Prefectura dels Baixos Pirineus (1)
 Première Session d'Histoire Religieuse
 du Midi (1)
 President de l'Agrupació Catalana
 de Lima (2)
 President de la Diputació de València (1)
 Prieto Llorens, Ramon (2)
La Publicitat (6)
 Puig, Alberto (1)
 Puig, Pere (Agrupació Cultural Folklorica)
 (1)
 Puig i Cadafalch, Josep (2)
 Puig i Ferrer, Joan (2)
 Puig Quintana, Pere (5)
 Pujol de Capdevila, M. Dolors (5)
 Pützulu, Evandro (4)
 Ràdio Associació de Catalunya (3)
 Ràdio Barcelona (2)
 Ragasol i Sarrà, Eduard (1)
 Rahola de Vicens, Roser (1)
 Rahola i d'Espona, Frederic (1)
 Rahola i Llorens, Carles (16)
 Raison, Madame (1)
 Ramon, Adela (1)
 Raspall de Cauhé, Joana (6)
 Lo Rat Penat (1)
 Rebull i Torroja, Joan (2)
 Regidor de Cultura de l'Ajuntament
 de Barcelona (1)
 Reglà i Campistol, Joan (6)
 Reial Acadèmia de Bones Lletres de
 Barcelona (3)
 Renart, Joaquim (2)
 René (marit de «Vonvon» Lepage) (1)
 Renouard, Yves (10)
 Reparaz, Gonçal de (fill) (6)
 Reparaz, Gonçal de (pare) (2)
 Repertoire International de Médiévistes, (1)
Revista (3)
Revista de Catalunya (9)
Revue de Catalogne (1)
 Riba i Arderiu, Jordi (1)
 Riba i Bracons, Carles (13)
 Ribaidí, Carola (2)
 Ribalta, M. (1)
 Ribbans, Geoffrey (1)
 Ribé, M. Carme (3)
 Ribera i Ferran, Pere (1)
 Ribot, Jordi (1)
 Ricart Ribera, Rosa (1)
 Richard, G. (4)
 Rifa (1)
 Rillaud, Josep (1)
 Ripoll Perelló, Eduard (1)
 Riquer i Morera, Martí de (3)
 Riu, Fidel (1)
 Rius i Vila, Joan (1)
 Roca, Emili (1)
 Roda, Frederic (9)
 Rodríguez, Victòria (1)
 Rodríguez Casado, Vicente (1)
 Roig, E. (1)
 Roig i Llop, Tomàs (6)
 Roig Llop, Jaume (1)
 Romagosa, Jaume (1)
 Roman, Carles (2)

- Romeva, Mercè (1)
 Romeva i Ferrer, Pau (4)
 Romeu, G. (2)
 Romuald, P. (2)
 Roqueta, Pèire (Rouquette, Pierre) (32)
 Rosa, M. (1)
 Rosario (Escandón de Soldevila) (1)
 Rosquellas i Alessan, Jaume (1)
 Rossell, Maria Mercè (3)
 Rossell i Vilar, M. (2)
 Rossell Vila, J. M. (1)
 Roustit, Yvan (3)
 Rovira (1)
 Rovira i Virgili, Antoni (9)
 Royo, Clara (1)
 Royo, José (1)
 Royo, Maria Àngels (21)
 Rubert, Joan (1)
 Rubió i Balaguer, Jordi (32)
 Rubió i Lluch, Antoni (3)
 Rubió i Lois, Jordi (9)
 Rubió i Tudurí, Santiago (1)
 Ruiz Barbey, Jordi (1)
 Ruiz Cabriada, Agustín (1)
 Ruiz Calonja, Joan (1)
 Ruiz Porta, Joan (1)
 Runciman, Steven (1)
 Rusiñol (1)
 Russell-Gebbett, Paul S. N. (3)
 Russinyol, Joan (1)
 Sáez Sánchez, Emilio (2)
 Sagarra, A. (1)
 Sagarra, Dídac de (1)
 Sagarra, Ferran de (3)
 Sagarra, Josep M. de (2)
 Sala, C. (1)
 Sala, J. (1)
 Sala, Modest (1)
 Sala Parés (1)
 Salas i Bosch, Francesc Xavier de (5)
 Salavert, Vicent (1)
 Sales i Folch, Núria (8)
 Sales i Vallès, Joan (36)
 Saltó, Josep (2)
 Saltor i Soler, Octavi (1)
 Salvà i Ripoll, Maria Antònia (4)
 Salvat i Ferré, Ricard (1)
 Salvatella (1)
 Sambini, Paolo (4)
 Samper, Baltasar (6)
 Sanauja, Pere, fra (1)
 Sánchez-Albornoz, Claudio (2)
 Sánchez Cantón, F. J. (2)
 Sánchez Muñoz, Vicente (1)
 Sanchis Sivera, Josep (1)
 Sandiumenge, Maria Victòria (1)
 Sanna, Anna Rita (35)
 Sans, Elvir (1)
 Sans i Vallès, Carles (1)
 Santamaria i Munné, Joan (1)
 Sants, R. (1)
 Sanz, Jesús (1)
 Sara (1)
 Sarrallach, Maria (1)
 Sarrià (1)
 Sarsanedas, Jordi (2)
 Sauret, Ramon (1)
 Sayé, Lluís, doctor (4)
 Sbert i Massanet, Antoni M. (11)
 Scanu, Pasquale (10)
 Schmid, F. A. (21)
 Seco Serrano, Carlos (1)
 Séneca, Federico (1)
 Serch, Amadeu (1)
 Serra, Eva (1)
 Serra, M. Blanca (1)
 Serra, Paquita (1)
 Serra Rabert, F., doctor (1)
 Serra Ràfols, Elies (3)
 Serra Ràfols, Josep de C. (4)
 Serrahima i Bofill, Maurici (1)
 Serrano Biguer, P. (1)
 Serrano Montalvo, Antonio (3)
 Serrat i Huguet, Joan (1)
Servei d'Informació Nacional Català (2)
 Servicio Nacional de Lectura (1)

- Sessions Poétiques (2)
 Setton, Kenneth M. (4)
 Sevilla Andrés, Diego (1)
 Simon Mossa, Antoni (3)
 Simulta (1)
 Syndicat et Office de Tourisme (1)
 Sintes Obrador, Francisco (2)
 Sloman, Albert E. (28)
 Soberanas i Lleó, Amadeu J. (3)
 Sobrequés i Vidal, Santiago (10)
 Sociedad Castellonense de Cultura (1)
 Sociedad General de Autores (7)
 Societat Catalana d'Estudis Històrics (1)
 Societat Catalana d'Eugenèsia (1)
 Societat de Nacions (3)
 Societat Retorumantscha (1)
 Solà, Joan (1)
 Solà, Maria Lluïsa (2)
 Solà, Regina de (8)
 Solà Cañizares, Felip de (1)
 Solano, Fernando (9)
 Soldevila, Carlota (2)
 Soldevila, Octavi (3)
 Soldevila, Victòria (2)
 Soldevila i Boixader, Conxa (1)
 Soldevila i Lepage, Gerard (3)
 Soldevila i Zubiburu, Carles (98)
 Soldevila i Zubiburu, Mercè (5)
 Solé i Pla (1)
 Solé i Sabarís, Lluís (1)
 Soler Terol, Lluís (1)
 Soliguer, Joan (4)
 Solsona i Climent, Francina (23)
 Somice, N. (1)
 Soriano, Paco (1)
 Sos, Emiliano (1)
 Stagg, Geoffrey (3)
 Starkie, professor (1)
 Stefano, Antonio (2)
Studi Sardi (1)
 Sucre, Josep M. de (1)
Sud Magazin Méditerranéen (1)
 Sunyer, Jaume (10)
 Sunyer, Oriol (1)
 Sunyol, Gregori M. (2)
 Sunyol, Joan (1)
 Sunyol, Josep (1)
 Sutcliffe, Norman (1)
 Tarradell, Miquel (9)
 Tarradellas i Joan, Josep (4)
 Tarragó, Maria (1)
 Tarragó Pleyan, Josep Alfons (1)
 Tarron, Sandro (1)
 Tarruella i Riu, Víctor M., doctor (3)
 Tasis i Marca, Rafael (13)
 Taylor, Stephen S. (1)
 Teatre Infantil Català (1)
 Tebé, Tomàs (5)
 Teixidor, Joan (1)
Tele-estel (2)
 Telefónica (1)
 Teresa (1)
 Ternero (1)
 Testor (1)
 The Military History Society of Ireland (1)
 Tine de Vries (2)
 Tomàs i Rosich, Joan (1)
 Torra, Ramon (1)
 Torra i Balari, Maurici (5)
 Torras i Comamala, Jordi (2)
 Torre y del Cerro, Antonio de la (2)
 Torres, Bernardí (1)
 Trabal, Francesc (4)
 Triadú i Font, Joan (12)
 Trias de Bes, L., doctor (1)
 Trias i Pujol, J., doctor (2)
 Trommer de Soldevila, Eva (4)
 Troni, Armando (3)
 Trueta i Raspall, Josep (6)
 Turner, Olga (1)
 Ubac i Medir, Bonaventura (1)
 Udina Martorell, Frederic (5)
 Ulloa, Bolívar (4)
 Ulloa Cisneros, Luis (22)
 Università degli Studi di Pisa (2)
 Universitat d'Ais (1)

Universitat de Barcelona (11)
 Universitat de Catània (1)
 Universitat de Manitoba (1)
 Universitat de Nàpols (1)
 Universitat de Nottingham (1)
 Universitat de Pàdua (1)
 Universitat de Palerm (1)
 Universitat de Saragossa (1)
 Universitat de Tolosa de Llenguadoc (3)
 Uranga Galdiano, José Esteban (1)
 Valeri, Lluís (1)
 Vall, E. (2)
 Valls i Taberner, Ferran (18)
 Valls Taberner, Lluís (6)
 Vallverdú i Canes, Francesc (1)
 Vandellós i Solà, Josep Antoni (4)
 Vehils, Rafael (1)
 Veise, R. (1)
 Ventalló i Vergés, Joaquim (10)
 Verdaguer, vídua de (1)
 Vernet i Ginés, Joan (1)
 Verrié, Frederic Pau (3)
La Veu de Catalunya (2)
 Vicens i Rahola, Pere (1)
 Vicens i Vives, Jaume (7)
 Vicentelli, J. (1)
 Vidal, Artur (4)
 Vidal i Guitart, Lluís (4)
 Vigo i Bènia, Emili (9)
 Vigo i Bènia, Victòria (3)
 Vilà, J. M. (9)
 Vila i Comaposada, Marc Aureli (2)
 Vila i Dinarés, Pau (1)
 Vilà i Marqués, Pepita (3)
 Vilar, Pierre (2)
 Vilarda, Mercè (1)
 Vilardell, Jacint (1)
 Vilaró, R. (1)
 Vincke, Johannes (5)
 Vinyes de Ventura, Maria (1)
 Vives, Josep (1)
 Vives, M. Lluïsa (1)
 Vives i Miret, J. (1)

Viveto (1)
 Voltes i Bou, Pere (10)
 Wagons-Lits. Thos-Cook & Son (1)
 Weissberg, M. (1)
 Westminster Bank (3)
 Wilson, Rosa (4)
 Wolff, Philippe (4)
 Xifra i Riera, Ramon (1)
 Xirau i Palau, Joaquim (2)
 Xirau i Palau, Josep (2)
 Ymbert, Víctor M. de (3)
 Zubiburu, Eloïsa (4)
 Zubiburu, Julio (2)
 Zubiburu Bethancour, Mercedes (47)

DONACIÓ CARLOTA SOLDEVILA

Agrupació Dramàtica de Barcelona (1)
 Allia di Montereale (3)
 Almagro Basch, Martín (1)
 American Express Company (5)
 Amics d'Adrià Gual (1)
 Aramon i Serra, Ramon (5)
 Arias Mallol, Pius (2)
 Armengol, Mercè (1)
 Arxiu de la Corona d'Aragó (1)
 Aymà, Jaume (1)
 Bal·lero de Candia, Antoni (1)
 Ballester, Joan (1)
 Ballesteros Gaibrois, Manuel (1)
 Banca Arnús (1)
 Barraclough, Geoffrey (1)
 Bartrés, Damià (1)
 Basili de Rubí (2)
 Batlle i Prats, Lluís (2)
 Bawas, David (1)
 Beharrell, H. (1)
 Benèfica Agrupació Teatral
 de Tàrrrega (1)
 Bergós i Massó, Antoni (2)
 Blanch, J. M. (2)
 Bohigas, Pere (3)
 Bosco (1)

- Boscolo, Alberto (2)
 Cambó i Mallol, Helena (2)
 Canal i Comas (1)
 Carner i Puig-Oriol, Josep (3)
 Carreras i Artau, Tomàs (1)
 Casacuberta i Roger, Josep M. de (2)
 Castillo Yurrita, Albert del (1)
 Català, Fidel (1)
 Català Roca, Pere (1)
 Catardi, Rafael (1)
 Centre Excursionista de Catalunya (1)
 Círculo Onofre Cervero (1)
 Cisa, Pere (2)
 Colomines i Puig, Joan (1)
 Comas, Isidre (1)
 Comitè Homenatge Joan Maragall (3)
 Congrés d'Història de la Corona
 d'Aragó (6)
 Congrés International des Archives (1)
 Craig, James (1)
 Critchlow, Frank Linley (3)
Criterion (1)
 Cruzet i Sanfeliu, Josep M. (1)
 Curet, Francesc (1)
 Cursach, Antoni (1)
 Custodio-Fitó (família) (1)
 Custòdiol, J. M. (1)
 Dalmau i Ferreres, Rafael (3)
 Deputacioni di Storia Patria (1)
 Duran d'Ocón, Odó (2)
 Edicions Ariel (1)
 Editions Eole (1)
 Editorial Aedos (3)
 Editorial Bruguera (1)
 Editorial Teide (2)
 Elias, Pere (1)
 Ensesa i Cuatrecasas, Joaquim (1)
 Espriu i Castelló, Salvador (1)
 Estelrich i Artigues, Joan (3)
 Estudis Universitaris Catalans (3)
 Federico Mayor, M. (1)
 Fincke, Heinrich (1)
 Font, Melcior (1)
 Fort i Cogul, Eufemià (2)
 Franklin, Colin E. (5)
 Grau Sala, Emili (1)
 Gual i Masoller, Julià (2)
 Hernández Mora, Joan (7)
 Hérault, Elisabet (4)
 Iduarte, Tomàs (1)
 Institut d'Estudis Catalans (2)
 Lepage, Yvonne (7)
 Llobet, Joaquim (1)
 Llongueras, Pilar (1)
 Llorens (1)
 Loddo-Canepa, Francesco (1)
 López-Aunós, Manuel (1)
 Luttrell, Anthony (2)
 Lydie (1)
 Madrid, Francesc (1)
 Mainar Pons, J. (1)
 Manent i Segimon, Albert (2)
 Maragall, Joan A. (1)
 Martínez Ferrando, Jesús Ernest (4)
 Maspons i Anglasell, Francesc (1)
 Matute, Domingo (1)
 Maura Gamazo, Gabriel (3)
 Menéndez Pidal, Ramón (3)
 Mercadal, J. M. (2)
 Mercader i Riba, Joan (9)
 Mercè, M. (1)
 Millàs-Raurell, Josep M. (1)
 Miró, José (1)
 Moll i Marquès, Aina (2)
 Moya de Marañón, Dolores (1)
 Muller i d'Abadal, Josep M. de (1)
 Muñoz Fontan, José (3)
 Mutualidad Personal de Archivos (1)
 Obra del Ballet Popular (1)
 Olivar Bertrand, Rafael (4)
 Oliver Belmás, Antonio (1)
 Orfeo Català (2)
 Parés, Manuel (1)
 Peers, E. Allison (1)
 Penya Joan Santamaria (1)
 Pepe, Florestano (1)

- Peypoch, Ramon (1)
 Piquer i Jover, Josep (1)
 Piulachs, Jaume (2)
 Pons, Joan (4)
Portugàlia (2)
 Premi Rafael Tasis (1)
 Prou i Fàbregas (4)
La Publicitat (1)
 Puig Quintana, Pere (1)
 Pujol Algueró, F. (1)
 Rafel (1)
 Rahola i Llorens, Carles (2)
 Reglà i Campistol, Joan (1)
 Reial Acadèmia de Bones Lletres
 de Barcelona (2)
 Reventós, Manuel (1)
Revista de Catalunya (4)
 Riquer i Morera, Martí de (1)
 Roda, Frederic (7)
 Roig i Llop, Tomàs (1)
 Romaní, Llorenç (1)
 Roqueta, Gonçal (1)
 Roqueta, Pèire (Rouquette, Pierre) (1)
 Rovira i Virgili, Antoni (19)
 Rubió i Balaguer, Jordi (11)
 Rubió i Lluch, Antoni (1)
 Ruiz Barbey, Jordi (1)
 Salas i Bosch, Francesc Xavier (1)
 Salavert, Vicent (2)
 Salvat i Ferré, Ricard (2)
 Sanna, Anna Rita (1)
 Sansoni, G. C. (2)
 Saumoneau, Henry (1)
 Serra de Martínez, doctor (1)
 Serra Ràfols, Josep de C. (2)
 Sloman, Albert E. (3)
 Solano, Fernando (4)
 Soldevila i Lepage, Gerard (5)
 Soldevila i Zubiburu, Carles (12)
 Soldevila i Zubiburu, Mercè (1)
 Solsona i Climent, Francina (1)
 Suñer i Clarà, Ramon (1)
 Tàpies i Puig, Antoni (1)
 Tebé, Tomàs (1)
 Teixidó, J. (2)
 Torre y del Cerro, Antonio de la (1)
 Triadú i Font, Joan (1)
 Úbeda, Joaquín (1)
 Valls i Taberner, Ferran (5)
 Vallverdú i Aixalà, Josep (2)
 Vendrell, Emili (1)
 Ventura i Subirachs, Jordi (2)
 Vicens i Vives, Jaume (2)
 Vilalta, Francesc (1)
 Vilar, Pierre (2)
 Wesminster Bank (1)
 Zubiburu, Eloísa (1)
 Zubiburu Bethancour, Mercedes (33)

Índexs

Índex de totes les cartes publicades, per ordre cronològic

1. Salvador Euras	10-VII-1912
2. Robert Bassas i Figa	20-VII-1912
3. Salvador Euras	VIII-1912
4. Salvador Euras	12-VII-1913
5. Salvador Euras	2-VIII-1913
6. Salvador Euras	5-VIII-1913
7. Salvador Euras	29-VIII-1913
8. Salvador Euras	13-IX-1913
9. Antoni Rubió i Lluch	30-III-1915
10. Lluís Nicolau d'Olwer	[1915-1916]
11. Mercedes Zubiburu Bethancour	14-XII-1916
12. Mercè Soldevila i Zubiburu	[1916-1917]
13. Carles Soldevila i Zubiburu	[1916-1917]
14. Carles Riba i Bracons	12-VIII-1918
15. Carles Riba i Bracons	20-VII-1919
16. Carles Riba i Bracons	1-IX-1919
17. Lluís Nicolau d'Olwer	15-IX-1919
18. Lluís Nicolau d'Olwer	26-IX-1919
19. Mercedes Zubiburu Bethancour	9-IV-1920
20. Mercedes Zubiburu Bethancour	8, 9, 10, 11 -V- 1920
21. Mercè Soldevila i Zubiburu	7-VII-1920
22. Mercedes Zubiburu Bethancour	13-VII-1920
23. Mercedes Zubiburu Bethancour	30-VIII-1920
24. Yvonne Lepage i Elisabet Hérault	[agost 1920]
25. Mercedes Zubiburu Bethancour	20-XII-1920
26. Tia i cosins	[1920]
27. Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	25-VIII-1921
28. Joan Pons i Marquès	15-III-1922

29.	Joan Givanel i Mas	28-IV-1922
30.	Joan Givanel i Mas	1-VI-1922
31.	Joan Givanel i Mas	[juny-juliol 1922]
32.	Lluís Nicolau d'Olwer	18-VIII-1922
33.	Joan Pons i Marquès	4-IX-1922
34.	Feliu Morey i Rebasa (Felió Morey)	29-X-1922
35.	Joan Pons i Marquès	30-XI-1922
36.	Joan Pons i Marquès	16-XII-1922
37.	Joan Pons i Marquès	4-I-1923
38.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	2-II-1923
39.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	9-II-1923
40.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	21-III-1923
41.	Joan Pons i Marquès	1-IV-1923
42.	Lluís Nicolau d'Olwer	8-V-1923
43.	Joan Pons i Marquès	9-VI-1923
44.	Josep M. López-Picó	13-VI-1923
45.	Lluís Nicolau d'Olwer	16-X-1923
46.	Joan Pons i Marquès	24-X-1923
47.	Joan Pons i Marquès	3-XI-1923
48.	Joan Pons i Marquès	16-XII-1923
49.	Joan Pons i Marquès	28-II-1924
50.	Joan Pons i Marquès	8-IV-1924
51.	Lluís Nicolau d'Olwer	23-IV-1924
52.	Joan Pons i Marquès	7-VI-1924
53.	Joan Pons i Marquès	26-VII-1924
54.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	31-VII-1924
55.	Joan Pons i Marquès	3-VIII-1924
56.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	11-VIII-1924
57.	Mercedes Zubiburu Bethancour	21-VIII-1924
58.	Mercedes Zubiburu Bethancour	1-IX-1924
59.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	11-IX-1924
60.	Mercedes Zubiburu Bethancour	17-IX-1924
61.	Joan Pons i Marquès	19-IX-1924
62.	Mercedes Zubiburu Bethancour	14-X-1924
63.	Josep M. López-Picó	6-XI-1924
64.	Mercedes Zubiburu Bethancour	10-XI-1924
65.	Mercedes Zubiburu Bethancour	21-XI-1924
66.	Mercedes Zubiburu Bethancour	31-V-1925
67.	Carles Rahola i Llorens	6-VI-1925
68.	Carles Rahola i Llorens	2-III-1926
69.	Carles Rahola i Llorens	8-IV-1926
70.	Jordi Rubió i Balaguer	24-IV-1926
71.	Manuel de Montoliu i de Togores	4-VI-1926

72.	Elisabet Hérault	9-VII-1926
73.	Josep M. Junoy i Muns	18-IX-1926
74.	Lluís Nicolau d'Olwer	20-IX-1926
75.	Lluís Nicolau d'Olwer	27-IX-1926
76.	Lluís Nicolau d'Olwer	10-X-1926
77.	Josep M. López-Picó	24-I-1927
78.	Josep M. López-Picó	31-III-1927
79.	Josep M. López-Picó	21-V-1927
80.	Carles Rahola i Llorens	27-V-1927
81.	Josep M. López-Picó	23-VI-1927
82.	Josep M. López-Picó	9-VII-1927
83.	Mercedes Zubiburu Bethancour	21-IX-1927
84.	Josep M. López-Picó	26-XI-1927
85.	Josep M. López-Picó	16-XII-1927
86.	Josep M. López-Picó	5-III-1928
87.	Mercedes Zubiburu Bethancour	28-III-1928
88.	Yvonne Lepage	20-V-1928
89.	Josep M. López-Picó	10-VI-1928
90.	Carles Riba i Bracons	10-VI-1928
91.	Lluís Nicolau d'Olwer	18-VII-1928
92.	Josep M. López-Picó	19-VIII-1928
93.	Josep M. López-Picó	9-IX-1928
94.	Carles Rahola i Llorens	8-X-1928
95.	Josep M. López-Picó	9-XI-1928
96.	Josep M. López-Picó	17-XI-1928
97.	Marià Manent i Cisa	20-XI-1928
98.	Josep M. López-Picó	27-XI-1928
99.	Lluís Nicolau d'Olwer	12-XII-1928
100.	Lluís Nicolau d'Olwer	24-IV-1929
101.	Lluís Nicolau d'Olwer	1-V-1929
102.	Lluís Nicolau d'Olwer	7-VI-1929
103.	Lluís Nicolau d'Olwer	16-VI-1929
104.	Lluís Nicolau d'Olwer	18-VI-1929
105.	Lluís Nicolau d'Olwer	5-IX-1929
106.	Carles Rahola i Llorens	26-I-1930
107.	Alexandre Galí i Coll	1-VI-1930
108.	Alexandre Galí i Coll	8-VI-1930
109.	Josep M. López-Picó	23-VI-1930
110.	Lluís Nicolau d'Olwer	3-VII-1930
111.	Carles Rahola i Llorens	13-VII-1930
112.	Lluís Duran i Ventosa	21-VII-1930
113.	Carles Rahola i Llorens	25-VII-1930
114.	Lluís Duran i Ventosa	8-VIII-1930

115.	Carles Rahola i Llorens	18-VIII-1930
116.	Josep M. López-Picó	19-VIII-1930
117.	Josep M. López-Picó	4-IX-1930
118.	Jaume Bofill i Mates	5-IX-1930
119.	Jaume Bofill i Mates	12-IX-1930
120.	Jaume Bofill i Mates	18-IX-1930
121.	Pèire Roqueta	20-X-1930
122.	Carles Rahola i Llorens	2-XI-1930
123.	Pèire Roqueta	18-XI-1930
124.	Lluís Nicolau d'Olwer	23-I-1931
125.	Carles Rahola i Llorens	20-II-1931
126.	Carles Rahola i Llorens	2-III-1931
127.	Josep M. López-Picó	6-IV-1931
128.	Carles Riba i Bracons	13-IV-1931
129.	Carles Rahola i Llorens	30-VII-1931
130.	Clementina Arderiu	14-VIII-1931
131.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	17-VIII-1931
132.	Carles Riba i Bracons	22-VIII-1931
133.	Lluís Nicolau d'Olwer	7-X-1931
134.	Lluís Nicolau d'Olwer	18-X-1931
135.	Carles Rahola i Llorens	12-XI-1931
136.	Lluís Nicolau d'Olwer	6-XII-1931
137.	Yvonne Lepage	[circa 1931]
138.	Lluís Nicolau d'Olwer	2-II-1932
139.	Carles Riba i Bracons	6-II-1932
140.	Carles Rahola i Llorens	26-II-1932
141.	<i>Journal de Genève</i>	[juny 1932]
142.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	22-VI-1932
143.	Lluís Nicolau d'Olwer	6-VII-1932
144.	Yvonne Lepage	7-VII-1932
145.	Yvonne Lepage	19-VII-1932
146.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	22-VII-1932
147.	Carles Rahola i Llorens	29-VII-1932
148.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	2-VIII-1932
149.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	25-VIII-1932
150.	Secretari del Partit Catalanista Republicà	30-XII-1932
151.	Lluís Nicolau d'Olwer	1-I-1933
152.	Lluís Nicolau d'Olwer	9-II-1933
153.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	18-VII-1933
154.	Ramon d'Alòs-Moner i de Dou	6-VIII-1933
155.	Elisabet Héroult	[agost-setembre 1933]
156.	Josep M. López-Picó	12-II-1934
157.	Carles Riba i Bracons	26-VI-1934

158.	Josep M. López-Picó	2-XI-1934
159.	Josep M. López-Picó	2-II-1936
160.	Carles Riba i Bracons	16-III-1937
161.	Carles Riba i Bracons	5-XI-1937
162.	Rector de la Universitat Autònoma de Barcelona	15-XI-1937
163.	Josep Tarradellas i Joan	12-IV-1938
164.	Lluís Companys i Jover	[maig 1938]
165.	President de la Junta de Relacions Culturals	26-V-1938
166.	Elisabet Héroult	15-VI-1938
167.	Rafael Tasis i Marca	17-VII-1938
168.	Yvonne Lepage	17-VIII-1938
169.	Marc Sangnier	[febrer 1939]
170.	Yvonne Lepage	15-II-1939
171.	Josep Pous i Pagès	23-II-1939
172.	Josep Poug i Pagès	25-II-1939
173.	Josep Pous i Pagès	7-III-1939
174.	Josep Pous i Pagès	23-III-1939
175.	William James Entwistle	[juny 1939]
176.	Josep Pous i Pagès	14-VI-1939
177.	Josep Pous i Pagès	9-VII-1939
178.	Josep Pous i Pagès	18-VII-1939
179.	Joan Oliver i Sallarès	[juliol-agost 1939]
180.	Josep Pous i Pagès	26-VII-1939
181.	Josep Pous i Pagès	12-IX-1939
182.	Josep Pous i Pagès	16-XII-1939
183.	Joan Coromines i Vigneaux	21-XII-1939
184.	Antoni M. Sbert i Massanet	[desembre 1939]
185.	Cèsar August Jordana i Mayans	[desembre 1939]
186.	Carles Riba i Bracons	7-VII-1940
187.	Elisabet Héroult	31-VII-1940
188.	Josep Pous i Pagès	28-IX-1940
189.	Pèire Roqueta	17-X-1940
190.	Pèire Roqueta	29-X-1940
191.	Pèire Roqueta	8-XI-1940
192.	Pèire Roqueta	16-XI-1940
193.	Josep Pous i Pagès	30-XI-1940
194.	Pèire Roqueta	14-XII-1940
195.	Josep Pous i Pagès	23-XII-1940
196.	Josep Pous i Pagès	28-XII-1940
197.	Josep Pous i Pagès	14-I-1941
198.	Josep Pous i Pagès	5-II-1941
199.	Josep Pous i Pagès	1-III-1941
200.	Pèire Roqueta	5-III-1941

201.	Josep Pous i Pagès	7-III-1941
202.	Josep Pous i Pagès	10-III-1941
203.	Josep Pous i Pagès	24-III-1941
204.	Josep Pous i Pagès	5-IV-1941
205.	Pèire Roqueta	19-IV-1941
206.	Pierre Guest	20-IV-1941
207.	Pèire Roqueta	25-IV-1941
208.	Josep Pous i Pagès	6-V-1941
209.	Josep Pous Pagès	16-V-1941
210.	Pèire Roqueta	19-V-1941
211.	Josep Pous i Pagès	11-VI-1941
212.	Josep Pous i Pagès	18-VI-1941
213.	Josep Pous i Pagès	30-VII-1941
214.	Josep Pous i Pagès	16-IX-1941
215.	Pèire Roqueta	12-X-1941
216.	Josep Pous i Pagès	15-X-1941
217.	Pèire Roqueta	11-XI-1941
218.	Josep Pous i Pagès	14-XI-1941
219.	Pèire Roqueta	19-XII-1941
220.	Josep Pous i Pagès	22-XII-1941
221.	Pèire Roqueta	7-I-1942
222.	Josep Pous i Pagès	11-I-1942
223.	Carles Riba i Bracons	8-II-1942
224.	Pèire Roqueta	18-II-1942
225.	Josep Pous i Pagès	27-II-1942
226.	Madame Roqueta	28-III-1942
227.	Pèire Roqueta	28-III-1942
228.	Josep Pous i Pagès	21-IV-1942
229.	Josep Tarradellas i Joan	29-IV-1942
230.	Josep Tarradellas i Joan	8-V-1942
231.	Josep Pous i Pagès	12-V-1942
232.	Josep Pous i Pagès	25-V-1942
233.	Josep Pous i Pagès	5-VI-1942
234.	Josep Pous i Pagès	28-VI-1942
235.	Pèire Roqueta	14-VII-1942
236.	Josep Tarradellas i Joan	16-VII-1942
237.	Josep Pous i Pagès	6-VIII-1942
238.	Josep Tarradellas i Joan	18-VIII-1942
239.	Pèire Roqueta	25-VIII-1942
240.	Josep Tarradellas i Joan	3-IX-1942
241.	Pèire Roqueta	7-IX-1942
242.	Josep Pous i Pagès	24-IX-1942
243.	Josep Tarradellas i Joan	30-IX-1942

244.	Josep Tarradellas i Joan	31-X-1942
245.	Rosario Escandón (Carles Soldevila)	20-XI-1942
246.	Josep Pous i Pagès	24-XI-1942
247.	Josep Pous i Pagès	20-XII-1942
248.	Pèire Roqueta	22-XII-1942
249.	Josep Pous i Pagès	16-I-1943
250.	Rosario Escandón (Carles Soldevila)	18-II-1943
251.	Josep Pous i Pagès	9-III-1943
252.	Josep Pous i Pagès	7-IV-1943
253.	Josep Pous i Pagès	2-V-1943
254.	Antoni Rovira i Virgili	3-V-1943
255.	Josep Pous i Pagès	14-V-1943
256.	Josep Pous i Pagès	22-V-1943
257.	Antoni Rovira i Virgili	26-V-1943
258.	Josep Pous i Pagès	8-VI-1943
259.	Josep Pous i Pagès	20-VI-1943
260.	Josep Pous i Pagès	5-VII-1943
261.	Josep Pous i Pagès	17-VII-1943
262.	Antoni Rovira i Virgili	27-VII-1943
263.	Josep Pous i Pagès	2-VIII-1943
264.	Josep Pous i Pagès	9-VIII-1943
265.	Josep Pous i Pagès	16-VIII-1943
266.	Josep Pous i Pagès	25-VIII-1943
267.	Antoni Rovira i Virgili	28-VIII-1943
268.	Un doctor desconegut	30-VIII-1943
269.	Pèire Roqueta	31-VIII-1943
270.	Josep Pous i Pagès	5-IX-1943
271.	William James Entwistle	11-V-1945
272.	Miquel Coll i Alentorn	27-I-1947
273.	Josep Puig i Cadafalch	17-IV-1948
274.	Manuel de Montoliu i de Togores	13-V-1948
275.	Manuel de Montoliu i de Togores	19-VI-1948
276.	René Bouvier	6-VII-1948
277.	Manuel de Montoliu i de Togores	24-VII-1948
278.	Joan Triadú i Font	6-XI-1948
279.	Manuel de Montoliu i de Togores	30-XI-1948
280.	Raimon Noguera i de Guzmán	19-XII-1948
281.	Joan Triadú i Font	[final 1948 - inici 1949]
282.	Elisabet Hérault	1-III-1949
283.	Joan Triadú i Font	13-III-1949
284.	Manuel de Montoliu i de Togores	15-III-1949
285.	Jaume Vicens i Vives	29-III-1949
286.	Manuel de Montoliu i de Togores	29-VI-1949

287.	Ramon Gubern i Domènech	17-VIII-1949
288.	Maria Montserrat Borrat i Bou	15-IV-1950
289.	Joan Mercader i Riba	20-VIII-1950
290.	Pere Voltes i Bou	12-VII-1951
291.	Pere Voltes i Bou	12-VIII-1951
292.	Pere Voltes i Bou	19-IX-1951
293.	Pèire Roqueta	10-II-1952
294.	Ramon Aramon i Serra	[maig 1952]
295.	Joan Antoni Parpal i Bruna	4-IX-1952
296.	Joan Serrat i Huguet	5-IX-1952
297.	Joan Mercader i Riba	22-IX-1952
298.	Director general de Relaciones Culturales (Antero de Ussía)	26-IX-1952
299.	Josep Lladonosa i Pujol	1-XI-1952
300.	Mercedes Gaibrois Riaño	[final 1952]
301.	Joan Pons i Marquès	14-II-1953
302.	Juan Candilejas	18-III-1953
303.	Delegación del Juzgado Superior de Relaciones del Ministerio de Educación Nacional	[abril 1953]
304.	Ramón Menéndez Pidal	21-V-1953
305.	Yves Renouard	[maig-juny 1953]
306.	Santiago Sobrequès i Vidal	18-VII-1953
307.	Joan Sales i Vallès	29-VII-1953
308.	Joan Mercader i Riba	27-VIII-1953
309.	Eugenio Cuello Calón	3-IX-1953
310.	Joan Mercader i Riba	5-IX-1953
311.	Miquel Coll i Alentorn	17-IX-1953
312.	Joan Mercader i Riba	18-XII-1953
313.	Emili Vigo i Bènia	30-XII-1953
314.	Carlo Maxia	[1953]
315.	Joan Mercader i Riba	27-II-1954
316.	Joan Mercader i Riba	8-V-1954
317.	Joan Mercader i Riba	12-V-1954
318.	Josep M. Font i Rius	25-V-1954
319.	Joan Triadú i Font	7-VI-1954
320.	Joan Triadú i Font	3-VIII-1954
321.	Joan Triadú i Font	11-VIII-1954
322.	Joan Mercader i Riba	10-XI-1954
323.	Destinatari desconegut	[1954]
324.	Director general de Relaciones Culturales (Antero de Ussía)	[gener 1955]
325.	Joaquim de Camps i Arboix	18-I-1955
326.	Joan Mercader i Riba	27-VI-1955

327.	Joan Mercader i Riba	10-VII-1955
328.	Rafael Gibert Sánchez de la Vega	20-VII-1955
329.	Pierre Deffontaines	[maig-juny 1955]
330.	Pau Garsaball i Torrents	29-VII-1955
331.	Guillem Díaz-Plaja i Contestí	27-VIII-1955
332.	Pèire Roqueta	28-VIII-1955
333.	Pèire Roqueta	18-X-1955
334.	Pèire Roqueta	16-XI-1955
335.	Joan Mercader i Riba	29-XI-1955
336.	Pèire Roqueta	28-XII-1955
337.	Florentino Pérez Embid	[1955]
338.	Pilar Anglada i d'Abadal	24-II-1956
339.	Earl Jefferson Hamilton	13-IV-1956
340.	Josep Manuel Piniés i Ametlló	26-IV-1956
341.	Claudi Martínez Girona	12-VIII-1956
342.	Joan Sales i Vallès	23-IX-1956
343.	Joan Sales i Vallès	8-X-1956
344.	Joan Sales i Vallès	15-X-1956
345.	Miquel Coll i Alentorn	22-X-1956
346.	Joan Fuster i Ortells	28-X-1956
347.	Lluís Nicolau d'Olwer	8-XI-1956
348.	Universitat de Liverpool	[1956]
349.	Albert Closas i Lluró	[1956-1957]
350.	Giuseppe Brotzu	[1956-1957]
351.	Pèire Roqueta	[gener 1957]
352.	Joan Fuster i Ortells	26-I-1957
353.	Yvonne Lepage	15-VIII-1957
354.	Helmut L. Demel	2-XII-1957
355.	Pèire Roqueta	5-I-1958
356.	Antonio de la Torre y del Cerro	28-IV-1958
357.	Pèire Roqueta	7-V-1958
358.	Jaume Rosquellas i Alessan	[1958]
359.	Joan Triadú i Font	19-IX-1958
360.	Albert E. Sloman	[1958]
361.	Joan Fuster i Ortells	10-I-1959
362.	Pèire Roqueta	27-I-1959
363.	Anthony Luttrell	[març 1959]
364.	Esther Nadal	18-III-1959
365.	Jaume Vicens i Vives	23-III-1959
366.	Julià Gual i Masoller	[març 1959]
367.	Albert del Castillo Yurrita	20-V-1959
368.	Colin E. Franklin	[final setembre 1959]
369.	Joan Mercader i Riba	9 [i 17] - XI- 1959

- 370. Colin E. Franklin [novembre 1959]
- 371. Josep Manuel Piniés i Ametlló 20-XI-1959
- 372. Geoffrey Barraclough [final 1959]
- 373. Joan Mercader i Riba 30-I-1960
- 374. Helena Cambó i Mallol [febrer 1960]
- 375. Joan Evangelista Vilanova i Bosch [febrer 1960]
- 376. Joan Fuster i Ortells 29-III-1960
- 377. Ventura Gassol i Rovira 20-VII-1960
- 378. Pere Puig Quintana 13-VIII-1960
- 379. Joan Mercader i Riba 21-VIII-1960
- 380. Joan Mercader i Riba 18-I-1961
- 381. Joan Mercader i Riba 27-II-1961
- 382. Joan Pons i Marquès 12-IV-1961
- 383. John Elliott 12-V-1961
- 384. President de l'Agrupació Catalana de Lima 29-V-1961
- 385. J. Vicentelli 1-VI-1961
- 386. Joan Mercader i Riba 10-VI-1961
- 387. Joan Mercader i Riba 28-VI-1961
- 388. Ventura Gassol i Rovira 7-VIII-1961
- 389. Ventura Gassol i Rovira 22-VIII-1961
- 390. Yvonne Lepage 8-IX-1961
- 391. Joan Mercader i Riba 2-X-1961
- 392. Joan Mercader i Riba 18-X-1961
- 393. Joan Mercader i Riba 22-II-1962
- 394. Pèire Roqueta 14-III-1962
- 395. Director de la revista *Catalunya* III-1962
- 396. Tomàs Roig i Llop 11-VII-1962
- 397. Rafael Dalmau i Ferreres 15-VIII-1962
- 398. Josep Manuel Piniés i Ametlló 26-VIII-1962
- 399. Joan Fuster i Ortells 16-IX-1962
- 400. Joan Fuster i Ortells 7-XII-1962
- 401. Ventura Gassol i Rovira 17-II-1963
- 402. Joan Pons i Marquès 5-III-1963
- 403. Pèire Roqueta 16-V-1963
- 404. Joan Triadú i Font 8-VII-1963
- 405. Pèire Roqueta 31-VII-1963
- 406. Joan Mercader i Riba 4-X-1963
- 407. Ventura Gassol i Rovira [octubre 1963]
- 408. Ventura Gassol i Rovira 4-XI-1963
- 409. Ramon Arrufat i Dídac de Sagarra 9-XI-1963
- 410. Josep Manuel Piniés i Ametlló 20-XI-1963
- 411. Martin H. Bush [novembre 1963]
- 412. Joan Triadú i Font i altres 2-XII-1963

413.	Pèire Roqueta	XII-1963
414.	Pèire Roqueta	21-XII-1963
415.	Pere Voltes i Bou i altres	[final 1963 -principi 1964]
416.	Josep Fontbernat i Verdaguer	7-I-1964
417.	Comitè premi Nobel	22-I-1964
418.	Pèire Roqueta	20-II-1964
419.	Martin H. Bush	28-II-1964
420.	Martin H. Bush	[20 març 1964]
421.	Joan Mercader i Riba	[març 1964]
422.	Joan Mercader i Riba	3-IV-1964
423.	Pau Garsaball i Torrents	22-IV-1964
424.	Albert Bruckner	[abril-maig 1964]
425.	Pèire Roqueta	25-V-1964
426.	Gerard Soldevila i Lepage	7-VI-1964
427.	Joan Fuster i Ortells	27-VI-1964
428.	Gerard Soldevila i Lepage	10-VII-1964
429.	Joan Mercader i Riba	24-VIII-1964
430.	Martin H. Bush	[agost 1964]
431.	Joan Mercader i Riba	1-IX-1964
432.	Joan Fuster i Ortells	3-X-1964
433.	Georges Richard	26-X-1964
434.	Rafael Tasis i Marca	29-X-1964
435.	Joan Mercader i Riba	[novembre 1964]
436.	Maria Borràs de Quadras	28-II-1965
437.	Àngel Servet i Martí	14-VIII-1965
438.	Joan Pons i Marqués	13-IX-1965
439.	Joan Mercader i Riba	30-IX-1965
440.	Alexandre Galí i Coll	13-X-1965
441.	Yvonne Lepage	27-X-1965
442.	Isabel	18-XI-1965
443.	Elisabet Héroult	[final 1965 - principi 1966]
444.	Elisabet Héroult	20-II-1966
445.	Joan Mercader i Riba	27-IV-1966
446.	Joan Mercader i Riba	8-VII-1966
447.	Elisabet Héroult	21-VIII-1966
448.	Joan Mercader i Riba	7-IX-1966
449.	Josep M. Capdevila i de Balanzó	27-XII-1966
450.	Josep M. Capdevila i de Balanzó	27-III-1967
451.	Josep M. Capdevila i de Balanzó	23-IV-1967
452.	Joan Sales i Vallès	25-IV-1967
453.	Yvonne Lepage	23-VI-1967
454.	Joan Mercader i Riba	9-VIII-1967
455.	Miquel Coll i Alentorn	29-IX-1967

456.	Yvonne Lepage	2-XI-1967
457.	Miquel Coll i Alentorn	23-XI-1967
458.	Miquel Coll i Alentorn	[1967]
459.	Joan Mercader i Riba	23-VII-1968
460.	Joan Mercader i Riba	2-VIII-1968
461.	Josep M. Capdevila i de Balanzó	22-IX-1968
462.	Joan Mercader i Riba	24-IX-1968
463.	Yvonne Lepage	VI-1969
464.	Josep M. Capdevila i de Balanzó	27-VII-1969
465.	Joan Sales i Vallès	29-VII-1969
466.	Joan Mercader i Riba	5-XI-1969
467.	Josep M. Capdevila i de Balanzó	4-IV-1970
468.	Joan Sales i Vallès	8-V-1970
469.	Josep M. Capdevila i de Balanzó	14-VI-1970
470.	Miquel Coll i Alentorn	[setembre 1970]

Relació de corresponsals i cartes que cadascun conservava de F. Soldevila

Alòs-Moner i de Dou, Ramon d' (14)
Anglada i d'Abadal, Pilar (1)
Aramon i Serra, Ramon (1)
Arderiu i Voltas, Clementina (1)
Arrufat i Arrufat, Ramon (1)
BarracloUGH, Geoffrey (1)
Bassas i Figa, Robert (1)
Bofill i Mates, Jaume (3)
Borràs de Quadras, Maria (1)
Borrat i Bou, Montserrat (1)
Bouvier, René (1)
Brotzu, Giuseppe (1)
Bruckner, Albert (1)
Bush, Martin H. (4)
Cambó i Mallol, Helena (1)
Camps i Arboix, Joaquim de (1)
Candilejas, Juan (Rafael Manzano
González) (1)
Capdevila i de Balanzó, Josep M. (7)
Castillo Yurrita, Albert del (1)
Català Roca, Pere (1)
Closas i Lloró, Albert (1)
Coll i Alentorn, Miquel (7)
Comité del premi Nobel (1)
Comanys i Jover, Lluís (1)
Coromines i Vigneaux, Joan (1)
Cuello Calón, Eugenio (1)
Dalmau i Ferreres, Rafael (1)

Deffontaines, Pierre (1)
Delegación del Juzgado Superior de
Revisiones del Ministerio de Educación
Nacional (1)
Demel, Helmut L. (1)
Díaz-Plaja i Contestí, Guillem (1)
Director general de Relaciones
Culturales (2)
Director de la revista *Catalunya* de Buenos
Aires (1)
Doctor desconegut (1)
Duran i Ventosa, Lluís (2)
Elliott, John (1)
Entwistle, William James (2)
Escandón, Rosario (Carles Soldevila) (2)
Euras, Salvador (7)
Font i Rius, Josep M. (1)
Fontbernat i Verdaguer, Josep (1)
Franklin, Colin E. (2)
Fuster i Ortells, Joan (8)
Gaibrois, Mercedes (1)
Galí i Coll, Alexandre (3)
Garsaball i Torrents, Pau (2)
Gassol i Rovira, Ventura (6)
Gibert Sánchez de la Vega, Rafael (1)
Givanel i Mas, Joan (3)
Gual i Masoller, Julià (1)
Gubern i Domènech, Ramon (1)

- Guest, Pierre (1)
 Isabel (menorquina) (1)
 Hamilton, Earl Jefferson (1)
 Héroult, Elisabet (9)
 Jordana i Mayans, Cèsar August (1)
Journal de Genève (1)
 Junoy i Muns, Josep M. (1)
 Lepage, Yvonne (13)
 Lladonosa i Pujol, Josep (1)
 López-Picó, Josep M. (23)
 Luttrell, Anthony (1)
 Madame Roqueta (1)
 Manent i Cisa, Marià (1)
 Martínez Girona, Claudi (1)
 Maxia, Carlo (1)
 Menéndez Pidal, Ramón (1)
 Mercader, Joan (37)
 Montoliu i de Togores, Manuel de (7)
 Morell i Rebasa, Feliu (Morey, Felío) (1)
 Nadal, Esther (1)
 Nicolau d'Olwer, Lluís (29)
 Noguera i de Guzmán, Raimon (1)
 Oliver i Sallarès, Joan (1)
 Parpal i Bruna, Joan Antoni (1)
 Pérez Embid, Florentino (1)
 Piniés i Ametlló, Josep Manuel (4)
 Pons i Marquès, Joan (20)
 Pous i Pagès, Josep (54)
 President de l'Agrupació Catalana
 de Lima (1)
 President de la Junta de Relacions
 Culturals (1)
 Puig i Cadafalch, Josep (1)
 Puig Quintana, Pere (1)
 Rahola i Llorens, Carles (16)
 Rector de la Universitat Autònoma
 de Barcelona (1)
 Renouard, Yves (1)
 Riba i Bracons, Carles (12)
 Richard, Georges (1)
 Roig i Llop, Tomàs (1)
 Roqueta, Pèire (Pierre Rouquette) (39)
 Rosquellas i Alessan, Jaume (1)
 Rovira i Virgili, Antoni (4)
 Rubió i Balaguer, Jordi (1)
 Rubió i Lluch, Antoni (1)
 Sales i Vallès, Joan (7)
 Sangnier, Marc (1)
 Sbert i Massanet, Antoni M. (1)
 Sagarra, Dídac de (1)
 Secretari del Partit Catalanista Republicà (1)
 Servet i Martí, Àngel (1)
 Serrat, Joan (1)
 Sloman, Albert E. (1)
 Sobrequés i Vidal, Santiago (1)
 Soldevila i Lepage, Gerard (2)
 Soldevila i Zubiburu, Carles (3)
 Soldevila i Zubiburu, Mercè (2)
 Tarradellas i Joan, Josep (8)
 Tasis i Marca, Rafael (2)
 Tia i cosins (1)
 Torre y del Cerro, Antonio de la (1)
 Triadú i Font, Joan (9)
 Universitat de Liverpool (1)
 Vicens i Vives, Jaume (2)
 Vicentelli, J. (1)
 Vigo i Bènia, Emili (1)
 Vilanova i Bosch, Joan Evangelista (1)
 Voltes i Bou, Pere (4)
 Zubiburu Bethancour, Mercedes (15)

Índex de noms*

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d' c. 103,
c. 151, c. 273, c. 373, c. 406, c. 424
Abuín c. 43
ACERVO, Madame c. 263
ACKERMANN, Gerhard c. 404
Afrodita c. 6
AGUADÉ MIRÓ, Jaume c. 163
AGUILÓ I FUSTER, Marià c. 275, c. 277,
c. 334
AGUIRRE LEKUBE, José Antonio de c. 266
AIAMANS, comtes c. 286
AINAUD I DE LASARTE, Josep M. 17
ALBAREDA HERRERA, José M. c. 272
ALBERT I CORP, Esteve c. 331
ALCOBERRO I PERICAY, Agustí 17
ALCOVER I MASPONS, Joan 11, c. 36, c. 41,
c. 63
ALEGRE I D'APARICI, Marià d' c. 421
Alfons el Liberal c. 401, c. 402
Alfons el Magnànim c. 340
Alfons XII d'Espanya c. 381
Alfons XIII d'Espanya c. 246, c. 381
Ali Bey vegeu *Badia i Leblich, Domènec*
ALIGHIERI, Dante c. 338
ALMAGRO BASCH, Martín c. 318
ALMELA I VIVES, Francesc c. 427
ALMUDÉVAR LORENZO, Maria c. 49
ALÒS I DE RIUS, Antoni d' c. 421
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d' 13, 14,
17, 77, c. 27, c. 38, c. 39, c. 40, c. 54,
c. 56, c. 59, c. 131, c. 142, c. 143, c. 144,
c. 146, c. 148, c. 149, c. 153, c. 154,
c. 263
ALSINA I BOFILL, Josep c. 448
ALTÉS I ALABART, Francesc Xavier c. 82,
c. 98
ALVAR LÓPEZ, Manuel c. 283
AMADE, Joan c. 215
AMAT I FUSTE, Jordi 17
AMETLLA I COLL, Claudi c. 270, c. 401
AMETLLA I PERIS, Josep M. c. 307
AMETLLER I PERER, Francesc d' c. 421
ANDRÉ, Madame c. 357
ANER I D'ESTEVE, Felip d' c. 421
ANGLADA I D'ABADAL, Maria Àngels 17,
c. 338
ANGLADA I D'ABADAL, Pilar 17, c. 338
ANGLÈS I PAMIES, Higini c. 309

* No s'inclouen els noms que apareixen ni a l'annex ni en els altres índexs. Els primers números, sense lletres, corresponen a les pàgines del llibre. Els números precedits d'una «c.» minúscula corresponen a la carta on es troba el nom del personatge.

- ANGUERA DE SOJO, Joan c. 168, c. 183, c. 225
 ANGUERA DE SOJO, Oriol c. 168, c. 183
 ANTICH, Ester c. 243
 ARAGÓ I CABAÑAS, Antoni M. c. 399
 ARAGÓ I MASÓ, Narcís Jordi 11, 18, 78
 ARAMON I SERRA, Ramon c. 294, c. 385, c. 393, c. 458
 ARDERIU I VOLTAS, Clementina c. 14, c. 15, c. 130, c. 176, c. 223
 ARELLANO SADA, Pedro c. 250
 ARGULLÓS I MARIMON, Alexandre c. 342, c. 344
 ARIMANY I COMA, Miquel 15, c. 464
 Arnalot c. 1
 ARNÓ I MARISTANY, Marcel·lina c. 277
 ARRUFAT I ARRUFAT, Ramon c. 409
 ARTIGAS FERRANDO, Miquel Jerónimo c. 134
 ARTÍS I BALAGUER, Avel·lí c. 172
 AUBANEL (editor) c. 208
 AULÈSTIA I PIJOAN, Antoni c. 54, c. 56
 AURELL, Santi 17
 Aurembiaix d'Urgell c. 455
 AYMA I AYALA, Jaume c. 332, c. 415
 AYMA I MAYOL, Jaume c. 388
 AZAÑA DÍAZ, Manuel c. 133, c. 134
 AZÉMA, Pèire c. 215
 Azorín vegeu *Martínez Ruiz, José*

 BACH, Johan Sebastian c. 256
 BADIA I LEBLICH, Domènec c. 369, c. 421, c. 431
 BAGUÉ I GARRIGA, Enric c. 162, c. 279, c. 284, c. 332
 BAINVILLE, Jacques c. 258
 BALCELLS I GONZÁLEZ, Albert 17, 18, 19, c. 9, c. 100, c. 273, c. 457
 BALDRICH, Mercè 17
 BALLARD, Jean c. 198, c. 199, c. 200, c. 205, c. 227
 BALLESTEROS BERETTA, Antonio c. 300
 BALLESTEROS GAIBROIS, Manuel c. 300

 BALTÀ, Joana c. 137
 BARBARELLI DA CASTELFRANCO, Giorgio c. 256
 BARCIA TRELLES, Augusto c. 266
 BARRACLOUGH, Geoffrey c. 372
 BARRET BROWNING, Elizabet c. 95
 BASSAS I FIGA, Robert c. 2
 BASSÉS, Marta 17
 BATISTA I ROCA, Josep M. c. 383
 BAUDELAIRE, Charles, c. 17
 BAXTER, J. H. c. 76, c. 138
 BELLIDO I GOLFERICHES, Jesús M. c. 171, c. 254
 BENAVENTE, Toribio de c. 347
 Benet XIII c. 437
 BENET I MORELL, Josep 17
 BENGUEREL I LLOBET, Xavier c. 172
 BENNET, Miss c. 278
 BENNET, Simona 17
 BERGÓS I MASSÓ, Antoni c. 423, c. 434
 BERTHAUD, Pèire-Loïs (Pierre Louis / Pere-Lluís) c. 211, c. 212, c. 228, c. 234, c. 237, c. 246, c. 247, c. 255
 BERTRANA I COMPTE, Prudenci c. 84
 Berwick vegeu *Fitz James, Jacob*
 BLADÉ I DESUMBILA, Artur c. 223, c. 239
 BLAKE, William c. 93
 BOADA, doctor c. 450
 BOADA, Maria Teresa 17
 BOCCACCIO, Giovanni c. 338
 BOFARULL I DE BROCA, Antoni de c. 146
 BOFILL I FERRO, Jaume c. 130, c. 132
 BOFILL I MATES, Jaume 13, c. 85, c. 103, c. 118, c. 119, c. 120
 BOHIGAS I BALAGUER, Pere c. 56, c. 153, c. 315, c. 387
 BOHIGAS I MARTÍ, Oriol c. 387
 BOIX I SELVA, Maur c. 337
 BOLELLI, Tristano c. 395
 BONET I ARMENGOL c. 320
 BONSONS, Isidre c. 29, c. 286
 BORBÓ BATTENBERG, Joan de c. 242, c. 246
 BORONAT I RECASENS, Josep M. c. 84

- BORRÀS DE QUADRAS, Maria c. 436
 BORRAT I BOU, Maria Montserrat c. 288
 BORREGO MORENO, Andrés c. 381
 BOSCA, Joan c. 338
 BOSCH, Guifré c. 162
 BOSCH I CASTELLÓ, Maria Àngels 14, 15, 17, 18, c. 246
 BOSCH I GIMPERA, Pere c. 176, c. 243
 BOSCOLO, Alberto c. 397
 BOUVIER, René c. 216, c. 239, c. 258, c. 276
 BOYA SAURA, Luis c. 47
 BRACONS I CASABLANCAS, Adela c. 160
 BRECHT, Bertold c. 404, c. 407
 BRUCKNER, Albert c. 424
 BRUGUERA, Jordi c. 32
 BRUGUERA, Mateu c. 54
 BRUQUETAS I LLOVERAS, Mercè c. 409
 BRUSI I FERRER, Antoni c. 307, c. 415
 BRUSI I MIRAVENT, Antoni c. 307
 BUONARROTI, Michelangelo c. 1
 BUSH, Martin H. 13, c. 411, c. 419, c. 420, c. 430

 CABESTANY I FORT, Joan Ferran c. 315, c. 316
 CALSAMÍGLIA I VIVES, Josep M. c. 342, c. 344
 CAMBÓ I BATLLE, Francesc c. 31, c. 99, c. 103, c. 119, c. 137, c. 172, c. 189
 CAMBÓ I MALLOL, Helena c. 374
 CAMÓN AZNAR, José c. 304
 CAMPILLO I GUAJARDO, Maria 11, 18, c. 258
 CAMPRECIÓS I BOSCH, Pere c. 437
 CAMPS, Ferran 17
 CAMPS I ARBOIX, Joaquim de 14, c. 325
 CAMPS I BELLAPART, Joan c. 303
 Canaleta, la c. 64, c. 65
 CANDILEJAS, Juan *vegeu Manzano González, Rafael*
 CAPDEVILA I DE BALANZÓ, Josep M. 13, 17, 524, c. 84, c. 169, c. 173, c. 174, c. 449, c. 450, c. 451, c. 461, c. 463, c. 464, c. 467, c. 469
 CAPDEVILA I FONT, Maria 17, 18
 CAPDEVILA I MONTANER, Vicenç M. c. 464
 CAPMANY I DE MONTPALAU, Antoni de c. 439
 CARANDE THOVAR, Ramón c. 309, c. 356
 CARBONELL I DE BALLESTER, Jordi c. 322
 CARDONA I ROIG, Osvald c. 241
 CARDONA I VALLS, Jordi c. 241
 CARDONA I VALLS, Ramon c. 241
 CARESMAR I ALEMANY, Jaume c. 421, c. 448
 Carles d'Àustria c. 290, c. 291
 Carles II d'Espanya c. 285, c. 292
 Carles III d'Espanya c. 146
 CARLON, Anne c. 172
 CARNER I PUIG-ORIOL, Josep c. 63, c. 92, c. 118, c. 222, c. 388, c. 401, c. 417
 CARRERAS I PÉRA, Joan 17
 CARRÈRE, Claude c. 356
 CARRION I JUAN, Ambròs c. 84
 CARULLA I CANALS, Lluís c. 467
 CASACUBERTA I ROGER, Josep M. de c. 313, c. 333, c. 336
 CASADO LÓPEZ, Segismundo c. 173
 CASANOVAS I MARISTANY, Joan c. 164
 CASANOVES I ROY, Enric c. 177, c. 180, c. 189, c. 196, c. 198, c. 200, c. 205, c. 212, c. 213, c. 214, c. 225, c. 228, c. 233, c. 234, c. 241
 CASASSAS I YMBERT, Jordi 17, c. 162
 CASTANIÉ, doctor c. 19, c. 20, c. 21, c. 23, c. 25, c. 168
 CASTEL, Mario c. 143
 Castellet, baró de *vegeu Alegre i d'Aparici, Marià d'*
 CASTELLÓ I RAICH, Gabriel c. 315
 CASTELLS, Víctor 17
 CASTILLO YURRITA, Albert del c. 367
 CASTILLO YURRITA, Enrique del c. 307
 CATALÀ I DALMAU, Rafael 17
 CATALÀ I PIC, Pere c. 397
 CATALÀ I ROCA, Pere 17, c. 412

- CATALÁN I BENABENT, Montserrat 17
 Catilina c. 2
 CATTINI, Giovanni C. 17
 CENDRÓS I CARBONELL, Joan Baptista
 c. 415, c. 461
 CERVANTES SAAVEDRA, Miguel de c. 278
 CHESTERTON, Gilbert Keith c. 122
 CLARA I RESPLANDIS, Josep 11, 18, 78,
 c. 285, c. 319
 CLARASÓ (impremta) c. 279
 CLARIS, Pau c. 167
 CLIMENT I CORBERÀ, Eliseu 17
 CLIMENT I NOLLA, Joan c. 186
 CLOSAS I CENDRA, Rafael c. 349
 CLOSAS I LLURÓ, Albert c. 349
 COCA I VILLALONGA, Jordi 18, c. 404
 COLL I ALENTORN, Miquel 13, 15, 17, 388,
 524, c. 272, c. 311, c. 345, c. 386, c. 455,
 c. 456, c. 457, c. 458, c. 470
 COLOM FERRÀ, Guillem c. 333
 COLOMINES I COMPANYYS, Agustí 17
 COLOMINES I PUIG, Joan c. 388
 COMAS I AYXELÀ, Maria c. 223
 COMPANYYS I JOVER, Lluís 162, c. 164, c. 243
 COMPANYYS I JOVER, Manuel c. 243
 Constança de Foix c. 470
 CORNEILLE, Pierre c. 208
 CORNELLÀ I ROCA, Pere 18, c. 285
 COROMINES I MUNTANYA, Pere c. 84, c. 183,
 c. 449, c. 451
 COROMINES I VIGNEAUX, Joan c. 183,
 c. 205, c. 206, c. 230, c. 234, c. 449,
 c. 452
 CORREAS, Edmundo c. 231
 CORREDOR I POMÉS, Josep M. c. 395
 COSCOLLA I FERRER, Roser c. 331
 COSTA I LLOBERA, Miquel c. 61
 COSTA I VILARÓ, Pilar c. 162
 COSTA-PAU I GARRIGA, Manuel 17
 COURTEN, Juan c. 335
 COURTIN, René c. 173
 CRITCHLOW, Frank Linley c. 27, c. 40,
 c. 121
 CRUZET I SANFELIU, Josep M. c. 332, c. 333,
 c. 436
 CUCÓ I GINER, Alfons c. 427, c. 432
 CUELLO CALÓN, Eugenio c. 309
 DACHS I RAICH, Enric c. 320, c. 330
 DALÍ I DOMÈNECH, Salvador c. 123
 DALMASES I ROS, Pere Ignasi de c. 292
 DALMAU, Marcel 17
 DALMAU I DALMAU, Maria Carme 17
 DALMAU I FERRERAS, Rafael c. 260, c. 397,
 c. 406, c. 446, c. 448
 DAUDET, Alphonse c. 204
 DAURELLA I DE RULL, Josep c. 2
 DEFFONTAINES, Pierre c. 329, c. 426
 DEGUIS c. 168
 DEMEL, Helmut L. c. 354
 Demèter c. 16
 DÉPREZ, Eugène c. 146
 DESCLOT, Bernat c. 27, c. 32, c. 71
 DESDEVISES DU DÉZERT, Georges c. 146,
 c. 149
 DESTORRENTS, Celestí c. 284
 DÍAZ-PLAJA I CONTESTÍ, Guillem c. 331
 Díez i RODRÍGUEZ, Xavier 17
 Domènec de Bellmunt vegeu *Pallerola*
 i Munné, Domènec
 DOMÈNECH I MONTANER, Lluís c. 437
 DOMINGO SANJUAN, Marcel·lí c. 134
 DÒRIA, Brancaléó c. 311
 DOSTOIEVSKI, Fiodor c. 204
 DRAPER I FOSSAS, Joan c. 118, c. 140
 DUCLOS, Claude c. 418
 DURAN I CANYAMERES, Fèlix c. 315
 DURAN I D'OCÓN, Odó c. 1, c. 2, c. 4, c. 5
 DURAN I SANPERE, Agustí c. 388
 DURAN I VENTOSA, Lluís 14, c. 112, c. 114
 EBERENZ-GREOLLES, Carme 17
 EJARQUE I PAVIA, Marta 17
 ELIES I BRACONS, Feliu (Apa) c. 84
 Elionor d'Arborea c. 311
 ELLIOT, John H. c. 383

- ELOY, Martin c. 394
 ENTWISTLE, William James c. 168, c. 175, c. 271
 ERA, Antoni c. 56
 Ermengol X d'Urgell c. 470
 ESCANDÓN DE GUZMÁN, Rosario c. 245, c. 250, c. 447
 ESCLASANS I FOLCH, Agustí c. 84
 ESPARTERO, Baldomero c. 461
 ESPLÀ, Berenguer c. 428
 ESPRIU I CASTELLÓ, Salvador c. 464
 ESTELRICH I ARTIGUES, Joan c. 34, c. 64, c. 99, c. 103, c. 121, c. 152, c. 332
 ESTRADA, Ramon 17
 EURAS, Salvador 13, c. 1, c. 3, c. 4, c. 5, c. 6, c. 7, c. 8

 FABRA I POCH, Pompeu 15, 18, c. 172, c. 175, c. 210, c. 218, c. 233, c. 253, c. 256, c. 259, c. 261, c. 366, c. 407
 FALGUERA I CASADEVALL, Josep c. 243
 FARELL, Glòria 17
 FARRAN I MAYORAL, Josep c. 77, c. 78, c. 85
 FAUCHIER-MAGNAN, Adrien c. 106
 FEDRE, Gai Juli c. 2
 Felip IV de Castella c. 461
 Felip V d'Espanya c. 258, c. 285, c. 291, c. 406, c. 459, c. 461
 FERNÁNDEZ, Maria Àngels 17
 FERNÁNDEZ CASTANYER, Claudi c. 295
 FERNÁNDEZ CASTANYER, Joan c. 295, c. 296
 FERNÁNDEZ I TRABAL, Josep 17
 FERNÁNDEZ VEGA, Pilar c. 61
 FERRÀ I JUAN, Miquel Ramon c. 92, c. 145
 FERRAN I COROMINES, Àngel c. 262
 FERRAN I DE POL, Lluís c. 307, c. 456
 Ferran VI d'Espanya c. 146
 Ferran VII d'Espanya c. 126
 FERRANDIS TORRES, José c. 61
 FERRÉ I TRILL, Xavier 17
 FERRER (família) c. 22
 FERRER, Vicenç, sant c. 437
 FERRER I MALLOL, Maria Teresa c. 32
 FERVEL, Joseph-Napoléon c. 56
 FIGUERES I ARTIGUES, Josep M. 17
 FITZ JAMES STUART, James c. 291
 FLAMENT, Albert c. 106
 FOGUET I BOREU, Francesc 17
 FOIX I MAS, Josep Vicenç c. 110, c. 123
 FOLCH, Núria 17, c. 452
 FOLGUERA I POAL, Joaquim 24, c. 13, c. 15, c. 92
 FONT, Jaume 17
 FONT I AGULLÓ, Jordi 17
 FONT I MARSÀ, Melcior c. 203, c. 236, c. 267
 FONT I RIUS, Josep M. c. 318
 FONTANA I LÁZARO, Josep 388, c. 322, c. 348
 FONTBERNAT I VERDAGUER, Josep c. 416
 FORCALQUER, Hug de c. 363
 FORMOSA I TORRES, Feliu c. 404
 FORT I COGUL, Eufemià c. 366
 FORTUNY I MARSAL, Marià c. 343
 FRAGA IRIBARNE, Manuel c. 461
 FRANCE, Anatole c. 94
 FRANCO BAHAMONDE, Francisco c. 260, c. 261, c. 457
 FRANKLIN, Colin E. c. 368, c. 370
 FREIXES I JOVER, Maria Antònia c. 196, c. 209, c. 228, c. 229, c. 231, c. 237
 FUSTER I ORTELLS, Joan 13, 15, 17, 18, 388, 524, c. 222, c. 346, c. 352, c. 361, c. 376, c. 395, c. 399, c. 400, c. 427, c. 432

 GABRIEL I SIRVENT, Pere 17
 GAIBROIS RIAÑO, Mercedes c. 300, c. 303
 GAILLARD c. 163
 GALÍ I COLL, Alexandre 14, c. 107, c. 108, c. 262, c. 440
 GALÍ I HERRERA, Jordi 17
 GALÍ I HERRERA, Raimon c. 262, c. 307
 GALLÉN I MIRET, Enric c. 356

- GARCÉS I MIRAVET, Tomàs c. 85, c. 222
 GARCÍA I CASTELLET, Joan c. 213, c. 223,
 c. 237, c. 255
 GARCÍA DE VALDEAVELLANO ARCIMIS, Luis
 c. 328, c. 424
 GARGALLO, Pierrette c. 279
 GARSABALL I TORRENTS, Pau c. 329, c. 330,
 c. 331, c. 416, c. 423
 GASCH I CARRERAS, Sebastià c. 123
 GASSOL I ROVIRA, Bonaventura 13, 14,
 524, c. 249, c. 258, c. 377, c. 384, c. 388,
 c. 389, c. 395, c. 401, c. 407, c. 408,
 c. 412
 GAUDÍ I CORNET, Antoni c. 72
 GAUTIER, Théophile c. 158
 GENÍS, Sandra 16
 GIBERT SÁNCHEZ DE LA VEGA, Rafael c. 326,
 c. 328
 GIÉLY c. 215
 GILI I SERRA, Joan c. 343
 GINER DE LOS RÍOS Y GARCÍA, Bernardo
 c. 266
 Giorgione vegeu *Barbarelli da
 Castelfranco, Giorgio*
 GIRALT I RAVENTÓS, Emili c. 287
 GIRARD, Ismael c. 172
 GIRONA I LLAGOSTERA, Daniel c. 183
 Gironella vegeu *Roig i Gironella, Joan*
 GIRÓS I BOIXADÓS, Joaquim c. 243
 GIVANEL I MAS, Joan 13, c. 29, c. 30,
 c. 31
 GOETHE, Johann Wolfgang c. 120
 GÓMEZ, Puri 17
 GONZÁLEZ c. 2
 GRAÑA I ZAPATA, Isabel 17, c. 43
 GRANYER I GIRALT, Josep c. 461
 GRAU, Pere 14, 17, c. 172
 GRAU I SALA, Emili c. 419
 GRAY c. 206
 Greco, el vegeu *Theotocopoulos,
 Doménico*
 GUAL I MASOLLER, Julià c. 84, c. 366
 GUAL I QUERALT, Adrià c. 32
 GUANSÉ I SALESAS, Domènec c. 84, c. 127,
 c. 172
 GUARDIOLA I NOGUERA, Carles-Jordi
 14, 17
 GUASCH I MIRÓ, Joan M. c. 288
 GUBERN I DOMÈNECH, Ramon 17, c. 287,
 c. 316, c. 322, c. 393
 GÜELL I LÓPEZ, Joan Antoni c. 246
 GUEST, Pierre c. 72, c. 166, c. 206
 Guifré el Pilós c. 77
 GUIMERÀ I JORGE, Àngel c. 349, c. 363
 GUITER, Enric c. 413, c. 414, c. 418
 HALECKI, Òscar c. 151
 HAMILTON, Earl Jefferson c. 339
 HARDY, Thomas c. 95
 HÉBIARD c. 186
 HENRICH (editor) c. 10
 HERNÁNDEZ MÓRA, Joan c. 43
 HERNÁNDEZ SANZ, Francesc c. 43, c. 49,
 c. 50
 HERNÁNDEZ SARAVIA, Juan c. 266
 HÉROULT, Elisabet 13, 78, 524, c. 19,
 c. 22, c. 24, c. 25, c. 72, c. 155, c. 166,
 c. 187, c. 206, c. 282, c. 443, c. 444,
 c. 447
 HERRANZ, Adrià 17
 HIGOUNET, Charles c. 290
 Hita, arcipreste de c. 4
 Homer c. 4, c. 16
 Horaci c. 2, c. 4
 IBÁÑEZ FREIRE, Antonio c. 416
 IDA c. 88, c. 168
 IGLESIAS AMBROSIO, Emiliano c. 42
 Indíbil c. 263
 IRLA I BOSCH, Josep c. 313
 Isabel (menorquina) c. 442
 Isop c. 258
 IVER c. 131
 IZAL, Salustia c. 1, c. 3, c. 5
 IZQUIERDO I BALLESTER, Santiago 18,
 c. 273, c. 457

- Jacint c. 21
 JANÉ I CHECA, Òscar 17
 JANÉS I OLIVER, Josep c. 364
 Jaume I de Catalunya-Aragó 387, 388,
 c. 71, c. 275, c. 277, c. 284, c. 363,
 c. 376, c. 420, c. 436, c. 455
 Jaume II d'Anglaterra c. 291
 JAURÈS, Jean c. 171
 JAVIERRE MUR, Àurea Lucinda c. 35, c. 37,
 c. 46
 Joan de Joanes vegeu *Macip i Navarro*,
 Joan
 Joan de la Creu, sant vegeu *Yepes*
 Álvarez, Juan de
 Joan I de Catalunya-Aragó c. 338
 Joan II de Catalunya-Aragó c. 137
 Joan III vegeu *Borbó Battenberg*,
 Joan de
 JORDÁN DE URRIES Y AZARA, José c. 2
 JORDANA I MAYANS, Cèsar August c. 171,
 c. 172, c. 184, c. 185
 Jordi de Darmstadt c. 54
 Josep I Bonaparte c. 369
 JOSEPH I MAYOL, Miquel c. 174
 JOURDÀ-RUAN, Andreu c. 413
 JOURDAN, M. c. 191, c. 192, c. 194, c. 196,
 c. 199
 JUNOY I MUNS, Josep M. c. 73, c. 84

 KEATS, John c. 92, c. 97, c. 120
 KLETT VERLAY, Ernst c. 424

 LA FONTAINE, Jean de c. 279
 LACARRA DE MIGUEL, José M. c. 424
 LAFUENTE ZAMALLOA, Modesto c. 209,
 c. 381
 LAMPALLAS (família) c. 19
 LANDANCHET (editor) c. 207
 LARRA, Mariano José de c. 212
 LAZARE, doctor c. 268
 LELAND c. 151
 LEPAGE, Edmond c. 66
 LEPAGE, Yvonne 13, 77, 78, 524, c. 19,
 c. 22, c. 24, c. 25, c. 48, c. 49, c. 53, c. 60,
 c. 62, c. 65, c. 72, c. 74, c. 87, c. 88,
 c. 137, c. 144, c. 145, c. 155, c. 168,
 c. 169, c. 170, c. 187, c. 189, c. 206,
 c. 245, c. 282, c. 353, c. 390, c. 426,
 c. 441, c. 443, c. 444, c. 447, c. 453,
 c. 456, c. 463
 LESFARGUES, Bernat c. 353
 LETZINSKI, doctor c. 23
 LEVERONI I VALLS, Rosa 11, 17, 18, 19, 162,
 238, 524, c. 186, c. 242
 L'HÉRITIER, Michel c. 142, c. 153,
 c. 154
 LIVI, Tit c. 262
 LLADONOSA I PUJOL, Josep 17, c. 299,
 c. 412
 LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel 17
 LLATES I SERRAT, Rossend c. 84
 LLAURÓ I PADROSA, Joan c. 100
 LLEONART I MARAGALL, Josep c. 85
 LLOMPART DE LA PEÑA, Josep M. c. 395,
 c. 438
 LLOR I FORCADA, Miquel c. 464
 LLORENS I SERRANO, Montserrat c. 393
 LLORET I ORDEIX, Pere c. 262
 LLOVET, Marta c. 318
 LLUCH I MARTÍN, Enric 17, c. 322, c. 360
 Lluís XIV de França c. 208, c. 290
 LOPE DE VEGA Y CARPIO, Félix c. 5
 LÓPEZ-PICÓ, Josep M. 13, 14, 24, 77, c. 13,
 c. 15, c. 44, c. 63, c. 77, c. 78, c. 79,
 c. 81, c. 82, c. 84, c. 85, c. 86, c. 89, c. 92,
 c. 93, c. 95, c. 96, c. 98, c. 109, c. 116,
 c. 117, c. 127, c. 156, c. 158, c. 159,
 c. 334, c. 369
 LOURIE, Elena c. 402
 LUCÀ, Marc Anneu c. 2
 LUTTRELL, Anthony c. 363

 MACIP I NAVARRO, Joan c. 342
 MALLOL I CASANOVAS, Ignasi c. 174
 Mandoni c. 263
 MANENT I CISA, Marià 17, c. 92, c. 97

- MANENT I SEGIMON, Albert 11, 15, 17, 18,
c. 436, c. 461
- MANZANO GONZÁLEZ, Rafael c. 302
- MARAGALL I GORINA, Joan c. 16, c. 17,
c. 61, c. 274
- MARCH, Ausiàs c. 15
- MARGARIT, Pere c. 306
- Maria Antònia vegeu *Freixes i Jover*,
Maria Antònia
- Maria de Castella, muller del
Magnànim c. 70
- Marià V c. 311
- MARIAS AGUILERA, Julián c. 305
- MARINA I GÓMEZ, Francesc 18, c. 285
- MARQUÈS CASANOVAS, Jaume c. 100
- MARSILI, Pere c. 71, c. 277, c. 279
- MARSILLACH I BURBANO, Lluís c. 408
- MARSILLACH SORIANO, Adolfo c. 408
- Martí el Jove c. 283, c. 356
- Martí I de Catalunya-Aragó c. 283
- MARTÍ I FARRERAS, Celestí c. 408, c. 409
- MARTÍ I FECED, Carles, c. 249
- MARTIN, William c. 102, c. 103, c. 105
- MARTÍN ARTAJO, Alberto c. 298
- MARTÍNEZ, David 17
- MARTÍNEZ ANIDO, Severiano c. 258
- MARTÍNEZ BARRIO, Diego c. 266
- MARTÍNEZ I FERRANDO, Jesús Ernest c. 300,
c. 309, c. 332, c. 356, c. 373, c. 386,
c. 427, c. 445
- MARTÍNEZ I GIRONA, Claudi 17, c. 320,
c. 341
- MARTÍNEZ MIÑANA, Rafael Frederic
c. 230
- MARTÍNEZ I MORELLÀ, Vicent c. 356
- MARTÍNEZ RUIZ, José c. 5
- MARTORELL I TRABAL, Francesc c. 31,
c. 137
- MASERAS I GALTÉS, Alfons c. 172
- MASPONS I ANGLASELL, Francesc c. 103
- MASSOT I MUNTANER, Josep 17, c. 27
- MATRA (família) c. 385
- Maud c. 24
- MAUROIS, André 11, c. 41
- MAURRAS, Charles c. 99
- Max vegeu *Soldevila i Zubiburu*, *Carles*
- MAXIA, Carlo c. 314
- MAYANS I SISCAR, Gregori c. 448
- MEDINA I CASANOVAS, Jaume 11, 18
- MENÉNDEZ PIDAL, Ramón c. 153, c. 304
- MERCADER, Carme c. 325
- MERCADER I RIBA, Joan 13, 388, 524,
c. 272, c. 289, c. 297, c. 308, c. 310,
c. 312, c. 315, c. 316, c. 317, c. 322,
c. 323, c. 326, c. 327, c. 328, c. 335,
c. 369, c. 373, c. 379, c. 380, c. 381,
c. 386, c. 387, c. 391, c. 392, c. 393,
c. 406, c. 421, c. 422, c. 429, c. 431,
c. 435, c. 439, c. 445, c. 446, c. 448,
c. 449, c. 454, c. 459, c. 460, c. 462,
c. 466
- MERRIMAN, Roger Bigelow 11, c. 41,
c. 168
- METGE, Bernat c. 3, c. 59
- MILÀ I FONTANALS, Manuel c. 74, c. 75
- MILLÀS RAURELL, Josep M. c. 95, c. 320
- MILLÀS I VALLICROSA, Josep M. c. 457
- MILLET I MARISTANY, Fèlix c. 343
- Miñana vegeu *Martínez Miñana*, *Rafael*
Frederic
- Miquel Àngel vegeu *Buonarroti*,
Michelangelo
- Miquel d'Esplugues vegeu *Campreciós i*
Bosch, *Pere*
- MIQUEL I VERGÉS, Josep M. c. 342
- MIR I MIR, Joan c. 43
- MIRACLE I MONTSERRAT, Josep c. 436
- MIRAMBELL I PLA, Antoni c. 320, c. 341
- MIRAVITLLES I NAVARRA, Jaume c. 216
- MIRET I RASPALL, Eulàlia 17
- MIRÓ FERRER, Gabriel c. 109
- MIRÓ I VINAIXA, Mònica 17
- MISTRAL, Frederic c. 198, c. 394, c. 425
- MODREGO CASAUS, Gregorio, bisbe c. 309
- MOHINO I BALET, Abraham 11, 17, 18, 19
- MOIX I REGÀS, Josep c. 179

- MOLAS I BATLLORI, Joaquim c. 282, c. 315,
c. 322, c. 378
- MOLES I MARQUINA, Lluís c. 172
- MOLES I ORMELLA, Joan c. 172
- Molière vegeu *Poquelin, Jean-Baptiste*
- MOLINÉ, Antoni c. 148
- MOLINER RUIZ, María c. 49
- MOLL CASASNOVAS, Francesc de Borja
c. 332, c. 333
- MOLLAT, Michel c. 356
- MONERS, Antònia 17
- MONERS, Nèlida 17
- MONSÓ I MOLAS, Isabel 17
- MONTANYÀ I ANGELET, Lluís c. 123
- MONTOLIU I DE TOGORES, Manuel de 13,
c. 44, c. 71, c. 84, c. 274, c. 275, c. 277,
c. 279, c. 284, c. 286
- MONTORIOL I PUIG, Carme c. 95, c. 98
- MONTORIOL I SABATÉ, Rosa 17, 18
- MONTSUAR, Manuel de c. 299
- MORALES GODOY, María Luz c. 408,
c. 409
- MOREAU, Emile c. 66
- MOREY I REBASA, Feliu 17, c. 34, c. 35,
c. 36
- MULLER I D'ABADAL, Josep M. de c. 457
- MUNTANER (company d'estudis) c. 2
- MUNTANER, Ramon c. 162, c. 257, c. 263,
c. 399
- MUNTANER I BUJOSA, Joan c. 301
- MUSSOLINI, Benito c. 263
- MUT I REMOLÀ, Enric c. 299
- NADAL, Esther c. 364
- NADAL I FARRERAS, Joaquim 17, 19, c. 74
- NADAL I OLLER, Jordi c. 360, c. 365
- Napoléon I Bonaparte c. 462
- NEBOT c. 1
- NEGRÍN LÓPEZ, Juan c. 173, c. 183
- NICOLAU D'OLWER, Lluís 13, 14, 77, 162,
388, c. 10, c. 17, c. 18, c. 32, c. 42, c. 45,
c. 51, c. 74, c. 75, c. 76, c. 84, c. 91, c. 99,
c. 100, c. 101, c. 102, c. 103, c. 104,
c. 105, c. 110, c. 124, c. 131, c. 133,
c. 134, c. 136, c. 138, c. 142, c. 143,
c. 150, c. 151, c. 152, c. 228, c. 229,
c. 234, c. 347
- NIESE, Benedictus c. 257
- Nik vegeu *Nicolau d'Olwer, Lluís*
- NOËL, Francis Edward c. 3, c. 5
- NOGUERA I GUZMÁN, Raimon c. 280
- OBOLS, Armand vegeu *Prat i Esteve, Joan*
- OLIVAR BERTRAND, Rafael c. 373
- Olivares, comte-duc d' c. 383
- OLIVER I SALLARÈS, Joan c. 172, c. 179,
c. 404
- OLMOS I TAMARIT, Vicent S. 17
- OLWER I VAUTRÓ, Anna d' c. 124
- ONÍS SÁNCHEZ, Federico de c. 49
- OPSVONNOR, Madame c. 206
- ORDUNA I ECHEVARRÍA, Lluís c. 295,
c. 296
- ORENCH (missatger) c. 146
- ORS I ROVIRA, Eugeni d' c. 27, c. 56,
c. 347
- ORTEGA Y GASSET, José c. 305
- OSSORIO Y GALLARDO, Ángel c. 335
- PALÀCIOS I MARTÍNEZ, Josep 17
- PALANQUE, Jean-Rémy c. 405
- PALAU, Enric c. 105
- Pal·las Atena c. 16
- PALLEROLA I MUNNÉ, Domènec c. 118,
c. 395
- PARET (company d'estudis) c. 2
- PAROTY, Ivone c. 263
- PARPAL I BRUNA, Joan Antoni c. 295,
c. 296
- PASCUCHI, Marçal c. 43
- PATXOT I JUBERT, Rafael c. 70, c. 168
- Paulus, duc c. 153
- PEDRET I MONTAÑOLA, Joan c. 408
- PEERS, Edgar Allison c. 89, c. 90, c. 92,
c. 105, c. 168, c. 254, c. 278, c. 281
- PELLA I FORGAS, Josep c. 285

- PEÑA Y DE LA CÁMARA, José M. de la c. 36
 PEPPPO, Petraq c. 131
 Pere el Cerimoniós c. 286, c. 324
 Pere el Gran 387, 388, 523, c. 27, c. 32,
 c. 69, c. 75, c. 162, c. 272, c. 372, c. 376,
 c. 401, c. 420, c. 470
 PEREDA Y SÁNCHEZ PORRÚA, José M. de c. 6
 PERESTORTES c. 363
 PÉREZ EMBID, Florentino c. 337, c. 342
 PÉREZ DE OLAGUER, Antonio c. 295
 PERIS (company d'estudis) c. 2
 PÉTAİN, Henri c. 188, c. 329
 PETIT CIBIRIAIN, Concepció 17
 PETRARCA, Francesco c. 338
 PI I SUNYER, August c. 172
 PI SUNYER, Carles 11
 PIGENET, Phyrné c. 172
 PIJOAN I SOTERAS, Josep c. 75
 PILLADO, José c. 52
 PIN c. 418
 Píndar c. 283
 PINEL (família) c. 206
 PINIÉS I AMETLLÓ, José Manuel 13, 17,
 c. 340, c. 371, c. 398, c. 410
 PIRALA CRIADO, Antonio c. 381
 PITT, William c. 291
 PLA I CASADEVALL, Josep 15, 18, c. 464
 PLANES, Maria c. 313
 PONS I MARQUÈS, Joan 13, 17, 77, 524,
 c. 28, c. 33, c. 34, c. 35, c. 36, c. 37, c. 41,
 c. 43, c. 46, c. 47, c. 48, c. 49, c. 50, c. 52,
 c. 53, c. 55, c. 61, c. 92, c. 301, c. 382,
 c. 402, c. 438
 POQUELIN, Jean-Baptiste c. 208
 PORCEL I PUJOL, Baltasar c. 273
 POUS I PÀGES, Josep 13, 14, 15, 17, 18,
 238, 387, c. 171, c. 172, c. 173, c. 174,
 c. 176, c. 177, c. 178, c. 180, c. 181,
 c. 182, c. 188, c. 193, c. 195, c. 196,
 c. 197, c. 198, c. 199, c. 200, c. 201,
 c. 202, c. 203, c. 204, c. 205, c. 207,
 c. 208, c. 209, c. 211, c. 212, c. 213,
 c. 214, c. 216, c. 218, c. 220, c. 222,
 c. 225, c. 228, c. 231, c. 232, c. 233,
 c. 234, c. 237, c. 242, c. 246, c. 247,
 c. 249, c. 251, c. 252, c. 253, c. 255,
 c. 256, c. 258, c. 259, c. 260, c. 261,
 c. 263, c. 264, c. 265, c. 266, c. 270,
 c. 334
 POWICKE, F. M. c. 146
 PRAT I ESTEVE, Joan c. 172, c. 174
 PRAT DE LA RIBA, Enric c. 461
 PRIETO TUERO, Indalecio c. 266
 PRIM I PRATS, Joan c. 342
 PRIMO DE RIVERA Y ORBANEJA, Miguel 77,
 c. 56, c. 150
 PROU, Maurice c. 99
 PUIGBLANCH, Antoni c. 343
 PUIG I CADAFAŁCH, Josep 387, c. 273
 PUIG I FERRETER, Joan c. 84
 PUIG I QUINTANA, Pere c. 343, c. 344,
 c. 378
 PUIGGARI I LLOBET, Josep c. 38
 PUJOL (company d'estudis) c. 2
 PUJOL I CASADEMONT, Enric 11, 14, 18, 19,
 c. 9, c. 56, c. 74, c. 100, c. 162, c. 273,
 c. 285, c. 356, c. 379, c. 436, c. 457
 PUJOLS I MORGADES, Francesc c. 225
 RACINE, Jean c. 44, c. 208
 Rafael vegeu *Sanzio, Raffaello*
 RAHOLA I D'ESPONA, Frederic c. 333
 RAHOLA I D'ESPONA, Roser c. 383
 RAHOLA DE VICENS, Roser vegeu *Rahola*
i d'Espona, Roser
 RAHOLA I LLORENS, Carles 14, 78, c. 67,
 c. 68, c. 69, c. 80, c. 94, c. 106, c. 111,
 c. 113, c. 115, c. 122, c. 125, c. 126,
 c. 129, c. 135, c. 140, c. 147
 RAHOLA I TRÈMOLS, Frederic c. 146,
 c. 149
 RAMÍREZ CASSINELLO, Àngel c. 134
 Ramon Berenguer c. 263
 Ramon Berenguer el Vell c. 263
 Ramon Berenguer III c. 338
 Ramon Berenguer IV c. 142

- RAMOS RUIZ, Carlos c. 46
 RAVENTÓS I BARLAM, Jordi 17
 RAVENTÓS I BORDOY, Jacint c. 312
 REBULL I TORROJA, Joan c. 180
 RECASENS I MERCADÉ, Francesc c. 436
 REGÀS I CASTELLS, Xavier c. 295, c. 296,
 c. 341
 REGLÀ I CAMPISTOL, Joan c. 365, c. 373,
 c. 386, c. 462
 RENOARD, Yves c. 305
 REYNALS, Ignasi c. 148
 RIBA I ARDERIU, Eulàlia c. 223
 RIBA I ARDERIU, Francesc c. 157
 RIBA I BRACONS, Carles 13, 14, 18, 77, 237,
 c. 14, c. 15, c. 16, c. 84, c. 90, c. 92,
 c. 128, c. 130, c. 132, c. 139, c. 157,
 c. 160, c. 161, c. 169, c. 171, c. 176,
 c. 184, c. 186, c. 189, c. 223, c. 249,
 c. 251, c. 256, c. 259, c. 260, c. 266,
 c. 293, c. 334, c. 369
 RIBA I GABARRÓ, Josep c. 454
 RIBA I GARCÍA, Antoni c. 139
 RIBOT I SUNYER, Pere c. 319
 RICHARD, Georges c. 433
 RIPPERDÀ, Johan Willem, baró de 238,
 c. 258, c. 276
 RIQUER I MORERA, Martí de c. 309,
 c. 424
 RODA I PÉREZ, Frederic c. 341
 RODOREDA I GURGUÍ, Mercè c. 395
 RODRÍGUEZ MARÍN, Francisco c. 29, c. 30,
 c. 31, c. 61
 ROGENT c. 15
 ROIG I GIRONELLA, Joan c. 337, c. 342
 ROIG I LLOP, Tomàs c. 396
 ROIG I QUEROL, Enric c. 240
 ROMAN, Carles c. 239
 Romaneta, na c. 442
 ROMEVA, Mercè c. 249
 ROMEVA I FERRER, Pau c. 122, c. 174
 RONCIÈRE, Charles de la c. 99
 ROQUES, Mario c. 218
 ROQUETA, Madame c. 215, c. 226
 ROQUETA, Pèire 13, 14, 17, 237, 238, 388,
 524, c. 121, c. 123, c. 189, c. 190, c. 191,
 c. 192, c. 194, c. 195, c. 196, c. 198,
 c. 199, c. 200, c. 205, c. 207, c. 208,
 c. 210, c. 211, c. 215, c. 217, c. 219,
 c. 221, c. 224, c. 227, c. 235, c. 238,
 c. 239, c. 241, c. 248, c. 259, c. 267,
 c. 293, c. 332, c. 333, c. 334, c. 336,
 c. 351, c. 355, c. 357, c. 362, c. 394,
 c. 403, c. 405, c. 413, c. 414, c. 418,
 c. 425
 ROSQUELLAS ALESSAN, Jaume c. 358
 ROSSETTI, Cristina G. c. 95
 ROUMANILLE, Josèp c. 198
 ROUQUETTE, Jean Marie c. 121
 ROUQUETTE, Pierre vegeu *Roqueta, Pèire*
 ROURE I TORENT, Josep c. 172, c. 197
 ROVENACH, Bernat de c. 74, c. 75
 ROVIRA I COMAS, Teresa 17, c. 262
 ROVIRA I VIRGILI, Antoni 13, 17, 18, 78,
 c. 42, c. 56, c. 59, c. 65, c. 75, c. 76, c. 84,
 c. 105, c. 141, c. 223, c. 242, c. 254,
 c. 255, c. 257, c. 259, c. 262, c. 267,
 c. 299, c. 437
 RUBIÓ I BALAGUER, Jordi c. 9, c. 70, c. 71,
 c. 176, c. 275, c. 287
 RUBIO I BORRÀS, Manuel c. 134
 RUBIÓ I LLUCH, Antoni 24, c. 9, c. 10,
 c. 27, c. 29, c. 69, c. 347
 RUBIÓ I LOIS, Jordi c. 383
 RUSINOL I DENÍS, Maria c. 320
 RUSINOL I PRATS, Santiago c. 320
 RUYRA OMS, Joaquim c. 464
 SACREST, Pepita c. 60, c. 66
 SAGARRA, Dídac de c. 409
 SAGARRA I CASTELLARNAU, Josep M. de
 c. 44, c. 84, c. 188, c. 193, c. 209, c. 282
 SAGARRA I CASTELLARNAU, Ramon de c. 193
 SAHAGÚN, Bernardino de c. 347
 SALAS I BOSCH, Francesc Xavier de c. 250,
 c. 275, c. 284, c. 309
 SALAZAR, António de Oliveira c. 234,

- c. 237
- SALES I FOLCH, Núria 17, c. 387, c. 392
- SALES I VALLÈS, Joan 13, 17, 388, 524,
c. 307, c. 337, c. 342, c. 343, c. 344,
c. 386, c. 387, c. 391, c. 452, c. 461,
c. 465, c. 468
- SALLENT, Joan c. 408
- SALORD I RIPOLL, Josefina 17, c. 49
- SALTOR I SOLER, Octavi c. 84
- SALVADÓ I COTS, S. c. 279
- SALVAT I FERRÉ, Ricard c. 329
- SAMPER, Baltasar c. 180, c. 185
- SAMSÓ I LLENAS, Joan 18, c. 343
- SÁNCHEZ ROMÁN, Felipe c. 266
- SANDIUMENGE, Maria Victòria c. 333
- SANGNIER, Marc c. 169
- SANNA, Antoni c. 395
- SAN NICOLÁS FRANCIA, Carmelo c. 307
- SANPERE I MIQUEL, Salvador c. 149,
c. 285
- SANTALÓ I PARVORELL, Miquel c. 178
- SANTALÓ I SORS, Lluís c. 178, c. 180
- SANTAMARIA I MUNNÉ, Joan c. 423
- SANTAMARIA I ROIG, Núria 17, c. 32
- SANZIO, Raffaello c. 282
- SARDOU, Victorien c. 66
- SARRAZIN, Maurice c. 329
- SARSANEDAS I VIVES, Jordi c. 330, c. 341,
c. 359
- SBERT I MASSANET, Antoni M. c. 173,
c. 175, c. 181, c. 184, c. 185, c. 188,
c. 193, c. 196, c. 198, c. 204, c. 208,
c. 216, c. 218, c. 228, c. 247
- SCHLUMBERGER, Gustave Léon c. 260
- SCHMID, F. A. c. 138, c. 153
- SEDÓ I PERIS-MENCHETA, Joan c. 309
- SEGURA I LAMICH, Joaquim c. 315
- SEGURA I VALLS, Joan c. 315
- SÉJOURNET, Madame c. 187
- SELLES I RIGAT, Narcís 17
- SERRA I HÜNTNER, Jaume c. 164, c. 236
- SERRA I PUIG, Eva 17
- SERRA I PUIG, Joan c. 309
- SERRA RÀFOLS, Elies c. 162
- SERRAHIMA I BOFILL, Maurici c. 174
- SERRAT I HUGUET, Joan c. 295, c. 296
- SERVET I MARTÍ, Àngel 17, c. 437
- SHAKESPEARE, William c. 208
- SHAW, George Bernard c. 283
- SHELLEY, Percy Bysshe c. 92
- SIERRA CORELLA, Antonio c. 48, c. 49
- SIMON I TARRÉS, Antoni 17, 18, c. 49,
c. 285
- SINTES OBRADOR, Francisco c. 300
- SLOMAN, Albert E. c. 320, c. 360
- SOBREQUÉS I CALICÓ, Jaume, 11, 17, c. 306
- SOBREQUÉS I VIDAL, Santiago 17, 388,
c. 306, c. 325, c. 332
- SOLÀ CAÑIZARES, Felip de c. 320
- SOLDEVILA, Núria 16, c. 447
- SOLDEVILA, Pepe c. 62
- SOLDEVILA, Victòria 16
- SOLDEVILA I BOIXADER, Carles Melcior 23,
c. 11, c. 12
- SOLDEVILA I BOIXADER, Conxa c. 26, c. 65
- SOLDEVILA I BOIXADER, Pasqual c. 12
- SOLDEVILA I ESCANDÓN, Carlota 10, 14, 16,
78
- SOLDEVILA I LEPAGE, Gerard 9, 10, 14, 16,
161, 237, c. 22, c. 53, c. 136, c. 145,
c. 168, c. 170, c. 188, c. 194, c. 205,
c. 235, c. 251, c. 282, c. 353, c. 355,
c. 368, c. 426, c. 428, c. 449, c. 453
- SOLDEVILA TROMMER, André c. 426
- SOLDEVILA I ZUBIBURU, Carles 13, 16, 23,
24, 77, 161, 162, 524, c. 13, c. 20, c. 21,
c. 23, c. 45, c. 49, c. 164, c. 168, c. 170,
c. 245, c. 250, c. 266, c. 270, c. 276,
c. 443, c. 444, c. 447, c. 449, c. 464
- SOLDEVILA I ZUBIBURU, Mercè 23, c. 12,
c. 21, c. 22
- SOLSONA I CLIMENT, Francina c. 363
- SORIANO SÁNCHEZ, Manuel c. 2
- SOULA, Camille c. 172
- SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis c. 356
- SUBIRACHS I BURGAYA, Judith 17

- SUNYER, Jaume c. 188
 SUNYER I CLARÀ, Ramon c. 315
 SUNYER I DE MIRÓ, Joaquim c. 174, c. 189
 SWIFT, Jonathan c. 261
 SWINBURNE, Algernon Charles c. 92
- TÀCIT, Publi Corneli c. 374
 TAINE, Hippolyte c. 4
 TARRADELL I MATEU, Miquel c. 373,
 c. 386
 TARRADELLAS I JOAN, Josep 13, c. 163,
 c. 229, c. 230, c. 231, c. 232, c. 236,
 c. 238, c. 240, c. 243, c. 244, c. 249,
 c. 395
 TARRADELLAS I MACIÀ, Montserrat 14
 TASIS I FERRER, Rafael 17, c. 167, c. 172
 TASIS I MARCA, Rafael 17, c. 395, c. 413,
 c. 434
 TAYÀ I MORERA, Regina c. 320
 TEBÉ, Tomàs c. 436
 TENES, Núria 17
 TÉRMENS I GRAELLS, Miquel 17
 THEOTOCOPOULOS, Doménico c. 282
 THOMPSON, James c. 95
 TOMÀS I ROSICH, Joan c. 193
 Ton *vegeu Sbert i Massanet, Antoni*
 TORRAS I BAGES, Josep, doctor c. 437
 TORRE Y DEL CERRO, Antonio de la 388,
 c. 356
 TOYNBEE, Arnold c. 372
 Trastàmara (dinastia) c. 338
 TRENS I RIBAS, Manuel c. 320, c. 321
 TRIADÚ I FONT, Joan 13, 15, 17, 19, 388,
 524, c. 278, c. 281, c. 283, c. 319, c. 320,
 c. 321, c. 329, c. 331, c. 359, c. 395,
 c. 404, c. 412, c. 415
 TROMMER, Eva 10, 16, 78, c. 368, c. 426,
 c. 428, c. 442, c. 453
- UDINA I MARTORELL, Frederic c. 162
 ULLOA, Bolívar c. 105
 ULLOA CISNEROS, Luis de c. 99, c. 105
 USSIA Y MURÚA, Antero de c. 298, c. 324
- VALERA Y ALCALÁ GALIANO, Juan c. 6,
 c. 381
 VALLHONRAT, Francesc 17
 VALLS I TABERNER, Ferran 77, c. 18, c. 31,
 c. 33, c. 38, c. 56, c. 59, c. 67, c. 84,
 c. 103, c. 131, c. 277, c. 299, c. 365,
 c. 466
 VALLVERDÚ I CANES, Francesc c. 469
 Vamba, rei c. 153
 VERDAGUER I SANTALÓ, Jacint c. 394, c. 464
 VERNET I REAL, Maria Teresa c. 95
 VERNTALLAT, Francesc de c. 325
 VIA I VENTALLÓ, Ferran c. 258
 VIA I VENTALLÓ, Valentí c. 258, c. 263,
 c. 270
 VICENS I VIVES, Jaume 388, c. 162, c. 272,
 c. 273, c. 285, c. 287, c. 290, c. 292,
 c. 333, c. 337, c. 342, c. 348, c. 356,
 c. 365, c. 379, c. 381, c. 383, c. 386,
 c. 393, c. 454
 VICENTELLI, J. c. 385
 VICENTELLO (família) c. 385
 VICH I SALOM, Joan c. 301
 VIDAL, Eudald c. 129
 VIGO I BÈNIA, Emili 388, c. 313, c. 335
 VIGO I BÈNIA, Victòria c. 313
 VILA, Maria 17
 VILA I COMAPOSADA, Marc Aureli c. 172,
 c. 395
 VILA I PANADÈS, Maria c. 416
 VILADOT I PRESAS, Enric 17
 VILANOVA I BOSCH, Joan Evangelista c. 375
 VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc 11, 18
 VILAR, Pierre c. 348
 VILAR I COSTA, Joan c. 185
 VINYES, Ramon c. 172
 VIVES I ROIG, Amadeu c. 84
 VIVES I VICH, Pere c. 439
 VOLTES I BOU, Pere 14, 17, 388, c. 290,
 c. 291, c. 292, c. 412, c. 415
- WILSON, Rosa c. 278
 WORDSWORTH, William c. 92

XIMENES EMBÚN Y CANTÍN, Luis c. 356

XIRAU I PALAU, Josep c. 211

YATES, Alan 19, c. 74

YEPES ÁLVAREZ, Juan de c. 434

ZUBIBURU BETHANCOUR, Mercedes, 13, 23,

388, c. 11, c. 19, c. 20, c. 22, c. 23, c. 25,
c. 57, c. 58, c. 60, c. 62, c. 64, c. 65, c. 66,

c. 83, c. 87, c. 250, c. 310

ZURITA DE CASTRO, Jerónimo, c. 363

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Títols publicats

- 1/1 Pere PUJOL, *L'urna d'argent de sant Ermengol, bisbe d'Urgell* (1927)
- 1/2 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Paquimeres i Muntaner* (1927)
- 1/3 Josep M. MILLÀS, *Documents hebraics de jueus catalans* (1927)
- 1/4 Josep de Calassanç SERRA-RÀFOLS, *Forma conventus Tarraconensis*, vol. I, *Baetulo-Blanda* (1928)
- 2/1 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolingis a Catalunya*, 1a part (1926-1950)
- 2/2 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolingis a Catalunya*, 2a part (1952)
- 3 Josep PUIG I CADAFAELCH, *La geografia i els orígens del primer art romànic* (1930)
- 4 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *La població de la Grècia catalana en el xivè segle* (1933)
- 5 Joan BERGÓS, *L'escultura a la Seu Vella de Lleida* (1935)
- 6 Manuel TRENS, *Ferrer Bassa i les pintures de Pedralbes* (1936)
- 7 Francesc PRAT, *L'aqüeducte romà de Pineda* (1936)
- 8 Ernest J. MARTÍNEZ-FERRANDO, *Pere de Portugal, «rei dels catalans». Vist a través dels registres de la seva cancelleria* (1936)
- 9 Josep PUIG I CADAFAELCH, *Noves descobertes a la catedral d'Egara* (1948)
- 10 Joaquim CARRERAS I ARTAU, *L'epistolari d'Arnau de Vilanova* (1950)
- 11 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. I (1950)
- 12 Marià RIBAS, *El poblament d'Ilduro. Estudi arqueològic i topogràfic des dels temps prehistòrics fins a la destrucció d'Ilduro* (1952)
- 13 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. II (1952)
- 14 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 1a part (1955)
- 15 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 2a part (1955)
- 16 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant*, vol. III (1956)
- 17 Emili VIGO, *La política catalana del Gran Comitè de Salut Pública* (1956)
- 18 Joaquim MIRET I SANS, *El forassenyat primogènit de Jaume II* (1957)
- 19 Josep MASCARÓ, *Els monuments megalítics a l'illa de Menorca* (1958)
- 20 Enric MOREU-REY, *Els immigrants francesos a Barcelona (Segles XVI al XVIII)* (1959)
- 21 Lluís G. CONSTANS, *Francesc de Montpalau, abat de Banyoles, ambaixador del General de Catalunya* (1960)
- 22 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 2a part, *El regnat fins a l'any 1282*, vol. I (1962)
- 23 Josep BENET, *Maragall i la Setmana Tràgica* (1963)
- 24 Àngel MARTÍNEZ i Joan VICENTE, *El poblat ibèric de Puig Castellar. Excavacions dels anys 1954-1958* (1966)
- 25 Enric MOREU-REY, *Revolució a Barcelona el 1789* (1967)
- 26 Eufemià FORT, *El Llibre de Valldossera* (1968)
- 27 Ferran SOLDEVILA, *Els primers temps de Jaume I* (1968)
- 28 Josep LLADONOSA, *L'Estudi General de Lleida del 1430 al 1524* (1970)
- 29 Gaspar FELIU, *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal* (1972)

- 30 Rafael BASTARDES, *La representació del Sant Crist al Taller d'Erill* (1977)
- 31 Manuel SEGRET, *Aportacions a la història de la vila de Sant Llorenç de Morunys i comarca* (1978; reimpr., 2005)
- 32 Pere FREIXAS, *L'art gòtic a Girona. Segles XIII-XV* (1983)
- 33 Montserrat PAGÈS, *Les esglésies pre-romàniques a la comarca del Baix Llobregat* (1983)
- 34 Josep BAUCCELLS, *El fons «Cisma d'Occident» de l'Arxiu Capítular de la catedral de Barcelona. Catàleg de còdexs i pergamins* (1985)
- 35 Ramon d'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, vol. I, *El domini carolingi a Catalunya*, 1a part (1986)
- 36 Mercè VILADRICH, *El «Kitaḇ al-ʿAmal Bi-l-ast ʿurlaḇ»* (Llibre de l'ús de l'astrolabi) *d'Ibn al-Samh. Estudi i traducció* (1986)
- 37 Josep M. MARQUÈS, *El cartoral de Santa Maria de Roses (Segles X-XIII)* (1986)
- 38 Ramon d'ABADAL, *Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós* (1989)
- 39 Miquel COLL I ALENTORN, *Guifré el Pelós en la historiografia i en la llegenda* (1990)
- 40 Mercè VIDAL, *Teoria i crítica en el Noucentisme: Joaquim Folch i Torres* (1991)
- 41 Isidra MARANGES, *La indumentària civil catalana. Segles XIII-XV* (1991)
- 42/1 Ignasi M. PUIG I FERRETÉ, *El monestir de Santa Maria de Gerri. Segles XI-XV*, vol. I, *Estudi històric* (1991)
- 42/2 Ignasi M. PUIG I FERRETÉ, *El monestir de Santa Maria de Gerri. Segles XI-XV*, vol. II, *Col·lecció diplomàtica* (1991)
- 43 Francesc AMORÓS, *Correspondència diplomàtica de Joan Francesc Rossell, 1616-1617. Una crònica de la cort de Felip III* (1992)
- 44 Eduard JUNYENT, *Diplomatari i escrits literaris de l'abat i bisbe Oliba* (1992)
- 45 Ramon PLANES, *La descripció dels arxius municipals catalans fins a la fi del segle XIX: l'Arxiu de la Ciutat de Solsona* (1993)
- 46 Constantin MARINESCU, *La politique orientale d'Alfonse V d'Aragon, roi de Naples (1416-1458)* (1994)
- 47 Manuel MILÀ I FONTANALS, *Epistolari de M. Milà i Fontanals*, vol. III, *Anys 1881-1884* (1995)
- 48/1 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 1a part, *L'infant* (ed. facsímil, 1995)
- 48/2 Ferran SOLDEVILA, *Pere el Gran*, 2a part, *El regnat fins a l'any 1282* (ed. facsímil, 1995)
- 49 Ignasi M. PUIG I FERRETÉ i M. Assumpta GINER MOLINA, *Índex codicològic del 'Viage literario' de Jaume Villanueva* (1998)
- 50 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. 1, *Barcelona. Arxiu Històric i Biblioteca de Catalunya* (1998)
- 51 Francesc FONTBONA (dir.), *Repertori d'exposicions individuals d'art a Catalunya (fins a l'any 1938)* (1999)
- 52 Josep M. FIGUERES, *El primer diari en llengua catalana. 'Diari català' (1789-1881)* (1999)
- 53/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa*, 1a part, *Prefaci. Introducció. Diplomataris (docs. 1-698)* (1999)
- 53/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. IV, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa*, 2a part, *Diplomatari (docs. 699-1478)* (1999)

- 53/3 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. iv, Ramon ORDEIG (cur.), *Els comtats d'Osona i Manresa*, 3a part, *Diplomatari (docs. 1479-1873). Mapes. Índex* (1999)
- 54/1 Antoni RUBIÓ I LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, vol. 1 (1908; ed. facsimil, 2000)
- 54/2 Antoni RUBIÓ I LLUCH (ed.), *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, vol. 2 (1921; ed. facsimil, 2000)
- 55 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. II.1, Barcelona: Biblioteca Pública Episcopal i Biblioteca de la Universitat (2000)
- 56 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409). Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria* (1947; ed. facsimil, 2001)
- 57 Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. i, 1907-1942 (2002)
- 58 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. II.2, Barcelona: Biblioteca de la Universitat (II) (2001)
- 59 Francesc FONTBONA (dir.), *Repertori de catàlegs d'exposicions col·lectives d'art a Catalunya (fins a l'any 1938)* (2002)
- 60 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. III, Barcelona: Arxiu Capitular, Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu de les Carmelites Descalces, Arxiu del Monestir de Sant Pere de les Puel·les, Arxiu Històric de Protocols, Arxiu Històric Provincial dels Franciscans de Catalunya, Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats, Biblioteca de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Biblioteca de la Reial Acadèmia de Bones Lletres, Apèndix (2003)
- 61/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. v, Santiago SOBREQUÉS, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA (cur.), *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, 1a part, *Prefaci. Introducció. Diplomatari (docs. 1-386)* (2003)
- 61/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. v, Santiago SOBREQUÉS, Sebastià RIERA i Manuel ROVIRA (cur.), *Els comtats de Girona, Besalú, Empúries i Peralada*, 2a part, *Diplomatari (docs. 387-630). Mapes. Índex* (2003)
- 62 Josep PUIG I CADAFALECH, *Josep Puig i Cadafalch. Escrits d'arquitectura, art i política* (2003)
- 63 Isabel SÁNCHEZ DE MOVELLÁN, *La Diputació del General de Catalunya (1413-1479)* (2004)
- 64 Jordi BOLÒS, *Els orígens medievals del paisatge català. L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya* (2004)
- 65 Joaquim MIRET I SANS, *Itinerari de Jaume I el Conqueridor* (1908; ed. facsimil, 2004)
- 66 Jaume RIBALTA, *Dret urbanístic medieval de la Mediterrània* (2005)
- 67 Elisabet FERRAN, *El jurista Pere Albert i les 'Commemoracions'* (2006)
- 68 Stefano Maria CINGOLANI, *Historiografia, propaganda i comunicació al segle XIII: Bernat Desclot i les dues redaccions de la seva crònica* (2006)
- 69 Antoni RUBIÓ I LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 1, Anys 1880-1888 (2006)
- 70/1 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. vi, Pere PONSICH (cur.), *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, 1a part, *Prefaci. Introducció. Diplomatari (docs. 1-328)* (2006)

- 70/2 Josep M. FONT I RIUS i Anscari M. MUNDÓ (dir.), *Catalunya carolíngia*, vol. VI, Pere PONSICH (cur.), *Els comtats de Rosselló, Conflent, Vallespir i Fenollet*, 2a part, *Diplomatari (docs. 329-649). Mapes. Índex* (2006)
- 71 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1620-1714)*, vol. I, *Barcelona: Biblioteca de Catalunya* (2006)
- 72 Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. II, *De 1942 als temps recents* (2007)
- 73 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. I. Llibre dels feits del rei En Jaume* (2007)
- 74 Lluís NICOLAU D'OLWER, *Democràcia contra dictadura. Escrits polítics, 1915-1960* (2007)
- 75/1 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolingis a Catalunya*, 1a part (1926-1950; ed. facsímil, 2007)
- 75/2 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. II, *Els diplomes carolingis a Catalunya*, 2a part (1952; ed. facsímil, 2007)
- 76/1 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 1a part (1955; ed. facsímil, 2007)
- 76/2 Ramon d'ABADAL (ed.), *Catalunya carolíngia*, vol. III, *Els comtats de Pallars i Ribagorça*, 2a part (1955; ed. facsímil, 2007)
- 77 Antoni RUBIÓ i LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 2, *Anys 1889-1900* (2008)
- 78 *Discursos inaugurals de les institucions científiques catalanes a cavall dels segles XVIII i XIX* (2007)
- 79 Louis BARRAU i Jaume MASSÓ, *Cròniques catalanes*, vol. II, *Gesta comitum Barcinonensium* (1925; ed. facsímil, 2007)
- 80 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. II. Crònica de Bernat Desclot* (2008)
- 81 Eulàlia DURAN (dir.), *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, vol. IV (2008)
- 82 *El costumari del monestir de Sant Cugat del Vallès* (2009)
- 83 M. Teresa FERRER i Manuel RIU (dir.), *Tractats i negociacions diplomàtiques de Catalunya i de la Corona catalanoaragonesa a l'edat mitjana*, vol. I.1, *Tractats i negociacions diplomàtiques amb Occitània, França i els estats italians 1067-1213* (2009)
- 84 Eulàlia MIRALLES, *Sobre Jeroni Pujades* (2010)
- 85 Noemí MONCUNILL, *Els noms personals ibèrics en l'epigrafia antiga de Catalunya* (2010)
- 86 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. III. Crònica de Ramon Muntaner* (2011)
- 87 Antoni RUBIÓ i LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 3, *Anys 1901-1915* (2011)
- 88 Josep TRENCHS ÒDENA, *Documents de cancelleria i de mestre racional sobre la cultura catalana medieval* (2011)
- 89 Rosa Maria ASENSI, *Inventari dels materials etruscs procedents de col·leccions dels museus catalans* (2011)
- 90 Antoni RUBIÓ i LLUCH, *Epistolari grec*, vol. 4, *Anys 1916-1936* (2012)
- 91 M. Teresa FERRER (cur.), *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. I, *El poder reial i les institucions. La política internacional. La família reial i la política successòria. La figura de Jaume I. El món cultural i artístic* (2011)
- 92 M. Teresa FERRER (cur.), *Jaume I. Commemoració del VIII centenari del naixement de Jaume I*, vol. II, *L'economia rural. L'articulació urbana. Les institucions eclesiàstiques. L'expansió territorial. El comerç* (2013)

- 93 Albert BALCELLS, *La Universitat de Barcelona i el Parlament de Catalunya durant la Guerra Civil de 1936* (2013)
- 94 Antoni RIERA (coord.), *Crisis frumentàries, iniciatives privades i polítiques públiques de proveïment a les ciutats catalanes durant la baixa edat mitjana* (2013)
- 95 Albert BALCELLS, *Jaume Massó i Torrents i la modernitat, 1863-1943. De 'L'Avenç' a l'Institut d'Estudis Catalans* (2013)
- 96 Ferran SOLDEVILA, *Les quatre grans Cròniques. IV. Crònica de Pere III el Cerimoniós* (2014)
- 97 Enric PUJOL (ed.), *Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió* (2014)
- 98 M. Teresa FERRER (cur.), *Martí l'Humà. El darrer rei de la dinastia de Barcelona (1396-1410). L'Interregne i el compromís de Casp* (2015)
- 99/1 Eva SERRA (coord.), *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*, vol. 1 (2015)
- 99/2 Eva SERRA (coord.), *Els llibres de l'ànima de la Diputació del General de Catalunya (1493-1714)*, vol. 2 (2015)
- 100 *La reintegració de la Vall d'Aran a Catalunya* (2015)
- 101 *Les quatre grans Cròniques. V. Apèndix i índex* (2016)
- 102 Pere GIL, *Història moral de Cathalunya. Llibre segon de la 'Història cathalana'* (2017)
- 103 Antoni RIERA, *Els cereals i el pa en els països de llengua catalana a la baixa edat mitjana* (2017)
- 104 Enric PUJOL i Josep CLARA (cur.), *Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)* (2017)

Cartes de Ferran Soldevila (1912-1970)

Aquest aplec de cartes recull les que Ferran Soldevila va enviar a diferents corresponents, entre els quals trobem la flor i nata de la intel·lectualitat del seu temps. En els seus fons personals conservà poques còpies de les lletres que havia tramès i per això va ser necessari fer una recerca d'anys per obtenir les que aquí reproduïm. Va caldre anar a mirar, un per un, els arxius de familiars, amics i col·legues per si hi trobàvem cartes seves.

El període que abasten és molt llarg. En tenim de totes les etapes de la seva vida: des de les escrites ja en la seva primera joventut fins a les redactades en els darrers anys d'existència. Per això les hem publicat per ordre cronològic. Així, el lector pot seguir el fil vital del nostre protagonista com si llegís una mena de biografia, amb l'avantatge que s'hi recullen els moments més importants de la seva trajectòria personal i professional, juntament amb detalls i aspectes molt difícils de veure en les reconstruccions biogràfiques corrents. Les notes a peu de pàgina que hi hem introduït serveixen per a aclarir algun aspecte del contingut de les cartes, per a situar el lector en el context en què foren redactades i per a fer saber el vincle existent amb el seu corresponent. D'aquesta manera, pensem que el llibre no és tan sols una eina de consulta, sinó que es pot llegir de principi a fi, amb un interès creixent. Una lectura que no exigeix un coneixement previ del personatge i que pot servir perfectament d'introducció al conjunt de la seva obra.

En el present recull epistolar podem seguir de manera detallada l'evolució de la seva escriptura, veure com progressivament defineix un model de llengua propi i un estil literari personal. No en va, Ferran Soldevila fou un dels escriptors més rellevants del seu temps. Aquí hem considerat la correspondència com una part no pas menor del conjunt de la seva producció escrita. Cal recordar que, a part de l'obra historiogràfica, conreà també la poesia, el teatre, el periodisme i la narrativa de ficció. La seva prosa es convertí en un model de normalitat d'expressió, com remarcà l'escriptor i editor Miquel Arimany, i la seva *Història de Catalunya* va ser, segons Joan Fuster, «la millor visió de conjunt del passat català que s'hagi escrit».

9 788499 653952